

Juhász
Gyula
Összes
Művei

21001000451654

Miskolci Egyetem

JUHÁSZ GYULA ÖSSZES MŰVEI

6. KÖTET

JUHÁSZ GYULA ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTI

PÉTER LÁSZLÓ

6. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1969

JUHÁSZ GYULA ÖSSZES MŰVEI

PRÓZAI ÍRÁSOK

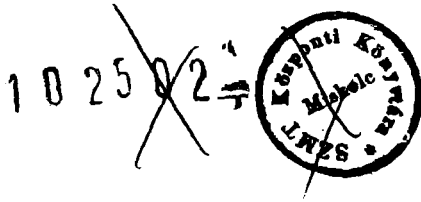
1918—1922

AKADÉMIAI KIADÓ BUDAPEST 1969

Sajtó alá rendezte
GREZSA FERENC

Lektor
GARAMVÖLGYI JÓZSEF

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1969

AK 42 k 6871

Printed in Hungary

1.

ÚRI DIVAT

— Bemutató előadás —

Azt mondja Juhász Péter úridivatkereskedő, amikor elhagyja a felesége és megcsalja a barátja, hogy úgy érzi magát, mint egy városligeti fa, amely csak arra volt jó, hogy találkozzanak alatta a szerelmesek s mielőtt elhagyták volna, éles bicskával belevésték a nevüket. Mi pedig úgy érezzük, hogy az Úri divat is csak az a fa, amelybe *Molnár* Ferenc belevéste a nevét. Igaz, hogy szép, terebélyes fa, az ember szívesen megpihen az árnyékában, különösen — ha újságot is olvashatna.

Molnár Ferenc új darabja, az Úri divat, érzelmes játék egy drága jó emberről, akinek nemeslelkűsége, szívjósága már egyenesen veszedelmes. Mintha állandóan a tenyerén mutogatná nagy piros, meleg szívet s mondaná, nesze — nektek. Olyan jó ember szegény, hogy az már szinte kellemetlen. És mindenki megcsalja, csak a jósága marad hű hozzá. Megnyugtató érzéssel távozzunk a színházból, hogy végül mégis csak megtalálja boldogságát ez az áldott lélek. Istenbizony megérdemli.

A költészet sugarai ragyognak Molnár Ferencnek ezen a darabján is, de milyen más, mennyivel mélyebb, meghatóbb és költőibb a Liliom lírája. És szellemesség csillog az Úri divaton is, — de milyen más például az Ördög szellemessége. Az a szellemesség a drágakő meleg ragyogása, ez inkább a jégtáblák kissé fagyos fényjátéka.

Molnár, a színpadi kitalálások, technikai fogások fölülmúlhatatlan mestere is szerényen visszavonult az Úri divatban. Egyszerű, sima ez a vígjáték. Az egészhet fűti, éleszti Molnár Ferenc bravúros írásművészete, amely önmagában is hatásos, gyönyörködtető. És ellenállhatatlan a megfigyelő ereje, amellyel az epizódalakat is úgy állítja eléink, hogy a veséjükbe láthatunk. Az emberábrázolás kivételes tehetségű, plasztikus erejű művésze Molnár Ferenc és ezért minden színdarabja *alkotás*, mert mindegyikben van valami, ami maradandó. Az Úri divatból is megmarad, ha más nem, — Fülöp úr, az öreg kereskedősegéd pompás figurája.

A darab szegedi bemutató előadásán *Körmendy Kálmán* játszotta Juhász Pétert. Súlyos egyénisége nem illik ehhez az olvadó szerephez. Energiát sugároz a hangja, egész egyéniségéből kiütözik acélos férfiassága — nem, ez a szerep nem neki való. És hogy általában mégis elfogadható az alakítása, az elsőrangú színészi kvalitásának tudható be. *Lendvay Lola* kedvesen, szépen, fölényes értelemmel játszotta Paulát, *Szegő* előkelőbb lehetne a gróf szerepében. *Kertész Endre* remek alakítása az öreg kereskedőség szerepében kiválik az előadásból. Matány mint Oszkár úr inkább a harmadik fölvonásban talált rá szerepére.

Szeged és Vidéke, 1918. február 27.

2.

A LELKÜLET

3.

BORS LÁSZLÓ: SZÍV ÉS SZÁJ

4.

A SZÍNHÁZAK ÉS A KORMÁNY

A kultuszminiszter és a belügyminiszter egyaránt kivonta a vidéki színházakat a vigalmi adó alól, ezzel is dokumentálni akarván azt, hogy a vidéki Thália csarnokait a nemzeti műveltség házáinak tekinti, amelyeknek még mindig és minden ellenkező fölfogás dacára kulturális küldetésük van. Olcsó és divatos jelszó a *színház* — *üzlet* modern szálló igéje, amelyet gondolattalanul és hatásosan alkalmaznak szeltében hosszában a színházak barátai és ellenségei egyaránt.

A korrumpált színházi emberek ezzel igyekeznek elnémtani művészi lelkiismeretüket, ha van ilyen, a konkurrens vállalkozások fegyverhordói pedig szintén ezzel a levegőben úszó jelszóval támadják a színházat, amikor erre alkalmuk nyílik.

Sajnos, ezt az alkalmat gyakran szolgáltatja a mai színház, különösen a fővárosi. Pedig hiába, a színház igenis a művészet háza, még pedig azé a művészeté, amely a nép legnagyobb és legkülönbözőbb tömegeit érdekli, izgatja és foglalkoztatja. Minden időben a művészet volt a legnemesebb és legártatlanabb narkotikum¹, amely az élet harcában kifáradt embert fölüdítette és minden időben a színház volt az a fórum, ahol ez a zsongító és lelkesítő narkotikum a legfőbb lélek számára kisugárzott.

Ha egy vagy több színház, sőt ha sok mai színház nem felel meg részben vagy egészen eredeti és valódi hivatásának, azért nem kell a *színház*, a színházi *művészet* diszkreditálásával, lenézésével, sőt megtagadásával² a jobb idők számára elveszejteni nemzeti és emberi kultúránk e sajátos és értékes intézményét. Semmi más nem tud versenyezni azzal a közvetlen varázsú, azzal a szuggesztív erejű illúzióval, amelyet az élő színész és élő szó ereje áraszt azokról a világot jelentő deszkákról, amelyeket egy Shakspeare, egy Molière, egy Katona és Madách méltónak találtak arra, hogy életük leggazdagabb tartalmát, elméjük és szívük legnemesebb kincsét reájuk helyezték, mint a pap az oltárra teszi a monstanciát.

Igenis művészet a színház hivatása, mint ahogy művészetet kell adni az irodalomnak vagy a pikturának. Hogy ponyva és giccs is van a világon, sőt hogy a rémregény és az olajnyomat versenyezni akar a valódi műalkotásokkal, az szomorú valóság, de belőle éppen úgy nem következik, hogy igazi költészet és piktúra ezek miatt most már fölösleges, mint ahogy a bécsi operett nem fogja detronizálni a molièrei vígjáték vagy a shakspearei tragédia örökkévaló hatalmát és igazságát. Éppen a ma oly divatos és léha üzletes áramlatokkal szemben kell az illetékeseknek nyomatékosan rámutatniok a színház művészi missziójára és ezt mindenképpen előmozdítani, még a színházi emberek ellenében is, ha úgy jön a sora. Éppen mert olyan jól mennek a színházak és éppen mert üzletnek is oly kitűnőek, kell a művészi nívójukat fölemelni, kultúrprogramot követelni tőlük, de nemcsak programot, hanem annak beváltását is.

Az irodalom iránt annyira megnőtt érdeklődés keressen irodalmat a színházban is. A színház viszont, amely silány dolgokra is megtelik, igaz művészi értékekkel jutalmazza azt a hatalmas érdeklődést, amelyet szomjas lelkek új tömegei tanúsítanak iránta napról napra. Mert legszebben úgy tölti be hivatását a mai színház, ha éppen ez új tömegeket neveli a régi és örök szép

befogadására is, a nemzeti és világkultúra értékeiben való általános részesedésre. Ez volt eddig a színházak szerepe és ez legyen ezután is mindig.

Szeged és Vidéke, 1918. március 1.

5.

MA EGY ÉVE

a pétervári konferencia éppen befejezte munkáját és a Pétervári Távirati Ügynökség boldog büszkeséggel röpítette világgá a nagy-szerű eredményeket. A konferencia újabb tanúbizonysága a szövetségeseink, már mint az ántánt szoros együttműködésének. (Közben a дума második viharos ülése zajlott, amelyből a forradalom földalatti moraja hallatszott.) A konferencia tökéletesebbé tette az ántánt hadvezetésének egységességét. (Közben a forradalmi szocialisták és a bolsevikiek vígan fegyverkeztek a cárizmus megbuktatására.) A konferencia hatásosan járult hozzá — jelentette tovább a Pétervári Távirati Ügynökség —, hogy ellenségeinket valamennyi arcvonalon körülzárhassuk és ezzel olyan föltételeket teremtsünk, amelyek a győzelem óráját közelebb hozzák.

Azóta az idő homokóráján éppen egy háborús esztendő pergett le meglehetősen változatosan és mozgalmasan. De hol van a tavalyi hó és hol van Középeurópa hirdetett körülzárása valamennyi arcvonalon és hol van a hirdetett győzelem órája? Az évfordulón a pétervári konferencia minden terve dugába dőlt, a központi hatalmak keleti frontja megszűnt, a cár régen nem cár, a cári Oroszország nagy része már nem is Oroszország és a megmaradt ország is békére kényszerült. A gőgös autokrata és feudális cárizmus Oroszországa egy év alatt teljesen összeomlott. Saját bűnei ásták meg a sírját, az a forradalom temette el, amelyet vakságával és kíméletlenségével balgán és végzetesen kihívott maga ellen.

Oroszország sorsa iskolai történelmi példája annak, hogyan sodorhat romlásba egy világhatalmi nagyságú birodalmat az idők szavát meg nem értő uralkodó osztályok makacssága. A Mirabeaukat és a Robespierreket¹, de a Marat-kat és Saint Just-ot egyaránt a szűk látókörű, hatalmukat féltő és kiváltságai-

kat nem engedő XVI. Lajosok hozzák napvilágra, ha ezek a XVI. Lajosok egyébként nem is rossz emberek.

A pétervári konferencia évfordulóján, az orosz különbéke napján, minden jel arra vall, hogy Európában kevesebb van egy nagyhatalommal. S ez a letűnt nagyhatalom nekünk legközvetlenebb és legveszedelmesebb ellenségünk volt az idők folyamán. Hogy mi lesz tovább a bolsevikiek Oroszországgal, az egyelőre a jövő titka.

Ma egy éve ébredtek föl a forradalmi erők, amelyek megrázták és ledöntötték a cárizmus évszázados és örökkévalónak látszó trónját, ma egy éve, éppen amikor az ántánt pétervári konferenciája a mi végzetünket és bukásunkat megpecsételte, indult el a mi szabadulásunk és győzedelmünk és pedig éppen onnan, ahol előre tort ültek fölöttünk. A föld fölött a cárizmus parancsolt és tervezett, a föld alatt a forradalom morajlott és készülődött. A háború elején a cárizmus ellen indultak hadba virágos és pántlikás seregeink. Egy kolosszus ellen mentek, Dávid Góliát ellen. A békét a forradalmi Oroszországgal kötöttük, egy számában és területében erősen megfogyatkozott nemzettel.

Ma már nem ellenségünk az orosz. Egy még mindig nagy és szabad jövőjén dolgozó demokrata népnek nyújtottunk dolgos és baráti kezet. Bár kezet nyújthatnánk már a munka és béke Szent Szövetségében egyesülve az egész világnak. Nem rajtunk múlik. . .

Szeged és Vidéke, 1918. március 5.

6.

ÉBREDÉS

Tavasza akar lenni. A mindig új, örök misztérium ismét bontogatja rügyeit. A csodálatos, végtelen élet, a föld élete nem fárad el soha az újjászületés örömét ismételni: a rögök megint a nap csókjára várnak, a szunnyadó termékenység újra ébred. Tavasz akar lenni. És tűnnek évek, múlnak századok és ezer esztendő, az örök titok mindig új marad, mindig szép marad, mindig csodálatos marad: az élet föltámad halottaiból, a bánatos és szelíd Demeter lánya, a halhatatlan Persephone diadalmas mosolyával kikél a sötét és nyirkos alvilágból, hogy enyhe zeffírek szárnyán lebegjen át a völgyeken és hegyeken.

Minden esztendőben más és más arcok köszöntik, új arcok, megújult és megvénült arcok, víg és bús, reménykedő és lemondó tekintetek, de ő marad örökké a régi fiatal: a győzelmes tavaszi ébredés. Tavasz akar lenni. Ez a szent misztérium látta már Caesar légióit, a keresztések seregeit, harmincszor egymásután a hosszú vallási háború vazallusait és most negyedszer látja fölkészülten és elszántan a hadakat, amelyek ma még aránylagos nyugalomban állanak egymással szemben, de holnap, holnapután, ki tudja, mi lesz, ki tudja, hogy lesz? Tavasz akar lenni, olvadó havak, a rügyező ágak, a déli szelek offenzívája megkezdődött és tovább is háború akar lenni, legalább a még mindig megmaradt frontok időnkinti mozgólódása azt mutatja. De ki tudja, az orosz béke, a román béke után, mit hoz a közeledő tavasz?

Vérvirág már elég nyílt, tűzvirág már elég fakadt, vérpatak is elég ömlött, vérmező is elég volt már. De ki tudja, talán nem csak a tavasz ébred, de az ember is, az öntudat, a lelkiismeret is lerázza jégbilincset, kinyitja virágát, hiszen a negyedik tavasz már hazatérő rabok holdog himnuszától, megbékélő népek békés vásárjától hangos. A nagy offenzíva mintha késnék. Ki akarja kezdeni, ki halogatja? Nem tudjuk. Talán ők se tudják, akik ezt csinálják. Talán már ők is ébredeznek. Egy új megismerés, egy új belátás tavasza ébreszgeti őket. Kábult, ólmos aggyal néznek szét a tavaszi világban, még dadognak valamit háborúról, győzelemről és végre is kiejtik tisztán, határozottan, döntőn a legszébb szót, amely emberhez méltó, a béke szavát.

A példa mutatja, hogy idejében legjobb kimondani: minden elmulasztott nap helyrehozhatatlan. Egy szűz tavasz közeleg, amely nem akar vért, csak virágokat. Tavasz akar lenni Flandriában, Verdunnél, Itáliában egyaránt, keveseken múlik, hogy e tavasz levegőjét ne szennyezze lőporfüst, földjét ne szántsa gránát. Halkan, félőn rebejjük: így legyen!

Szeged és Vidéke, 1918. március 8.

7.

A TANÁROK IS...

8.

ÉVFORDULÓ

MÁRCIUS 15.

A magyar demokrácia legszebb ünnepe virradt ma ránk, az ifjúság és szabadság, a tavaszi lelkesedés napja: március idusa. Véres háborúk és véres forradalmak évadán jól esik emlékeznünk az egyetlen szép, mert vértelen forradalom nemzeti ünnepére. Mint egy gyönyörű álom, amely a kikelet és fiatalság tiszta mámorából fakadt: úgy tűnik ma nekünk ez a régi, dalzáporos tavaszi nap, amelyen Petőfi és Jókai szavára a pesti nép és diákság proklamálta a magyar sajtó és a magyar nép szabadságát.

Örökre felejthetetlen jelenetek élőképeit őrizzük e márciusi nagy napról lelkünkben: Petőfiét, amint a Nemzeti Múzeum lépcsőjén világgá zengi harsány eskujét, azt a verset, amelynek forradalmas ritmusára évről évre újra lázasan dobban meg a legtaplósabb magyar szív is; Jókaiét, amint a Nemzeti Színház ünnepi estéjén a rivaldák fényében megjelen, a nagy tragika kokárdájával mellén, eszünkbe jut Landerer és Heckenast, a szabad magyar sajtó bölcsője, az esernyő alatt lelkesedő néptömeg és a megdöbbszent magisztrátus. De mindennél erősebben és mélyebben kell hogy illesse szívünket e csodálatos nap emlékeiből az a gyönyörű triumfus, amellyel a népjogok és népszabadság ártatlanul szenvedő hősét, a rab Tánicsics Mihályt vitte a börtön homályából az örök dicsőség fényességébe a polgárság és diákság ünneplő csapata.

Tánicsics Mihály a magyar demokrácia hőse volt, aki egész életét, egész lelkét, minden erejét az elnyomott, a földhöz kötött, a jogaiból kismizmizett népretegekért vívott komoly és szívós küzdelemnek szentelte. Ezen a szép és nagy napon találkozott Petőfi és Tánicsics, a költő, aki az egész nemzeté, de aki lelke legforróbb szerelmével a népet ölelte és a munkás, aki az egész világ nyomorát érezte, de a maga népe boldogságát kívánta legelsőbbben. Ezen a napon a pesti magyar polgárság, amely első szabad óráit élte, egy nemes és önzetlen gesztussal föltörte börtöne zárját az első öntudatos magyar proletárnak.

A mostani csúf márciuson, amikor oly csalárd a tavasz, a béke, a remény és a hatalmasok ígérete: önfeledt örömmel menekül a lélek a régi, fiatal és dicső március emlékeihez. A magyar demokrácia legszebb, talán egyetlen ünnepnapja kél ma, Petőfi

és Táncsics napja. Emlékezzünk! Annyit szavaltak hosszú évek során jogról, szabadságról, függetlenségről meddő és lélektelen frázisokat. A jogok kiterjesztésének és az önálló magyar hadsereg megvalósításának előestéjén gondoljunk erős hittel, kemény akarattal az esküre, amely éppen *hetven évvel* ezelőtt zendült föl először legnagyobb költőnk ajkán és amelyet hol búsan, hol vígan emlékező nemzedékek visszhangoztak, de amelynek ígéje még mindig nem öltött testet. Még mindig kárhozottak ősapáink, még mindig láncot hordunk, jogtalanság és szolgaság láncát, de éreznünk kell, hogy tördeli a régi és új bilincsek gyűrűit a magyar vitézség és önfömláldozás sámsoni ereje, amely élni és győzni akar idegen és hazai elnyomói ellenére is.

Szeged és Vidéke, 1918. március 15.

10.

KIRÁLY ÉS NÉP

11.

OCISKAY BRIGADÉROS

12.

NYITÁNY

13.

ROMANC

— Bemutató előadás —

14.

MEDGYASZAY VILMA

A Korzó moziban csütörtökön rendezte első előadó-estjét *Medgyaszay Vilma*. A kabarészínpad dédelgetett kedvencének szereplését rendkívüli érdeklődéssel várta a szegedi közönség,

a jegyeket a mai második előadó estére is már hetekkel előbb szétkapkodták. Medgyaszaynak ez a különös népszerűsége nagyon szimpatikus. Alig van színész, aki méltóbb volna a közönség rajongó szeretetére, mint Medgyaszay Vilma, ez a csodálatos tehetség, akinek egyéniségéből valami varázslatos erő sugárzik. Előadásában megszépülnek, a szívünkhöz férköznek a sanzónok, az érzelmes kis dalok, amelyeket Medgyaszaynál átérzőbben, kifejezettebben, igazabban senki nem tud megszólaltatni. Az elragadtatás kábulatában hallgatjuk, boldog odaadással, mint régi szép mesét az álmodozó gyermek.

Ellenállhatatlan hatása van a színpadon, stílusos és megkapó minden mozdulata. *Stílus* — mennyi stílus, nemesség van ebben a kivételes talentumú művésznőben. Ez a stílus jelenti a kabaré-színpad nívóját, amelynek emelkedése elválaszthatatlanul összefügg Medgyaszay Vilma pályafutásával. A modern magyar irodalmat, a fiatal költőgárdát Medgyaszay vonzotta a kabaré-színpadra, az ő mindent kifejező egyénisége adta meg a színét a kabaréirodalomnak. Szerdai előadó-estjén népballadák és sanzónok szerepeltek. A közönség elragadtatással élvezte előadását, bár a művésznő kissé indiszponált volt. Hangjának fátyolozottságáért azonban bőségesen kárpótolt egyéni kedvességével, előadó-művészetének megkapó hájával. Egész estén lelkesen ünnepelték. Zongorán *Dienzl* Öszkár kísérte, akinél ebben a hivatásban különbet képzelni sem lehet.

Szeged és Vidéke, 1918. március 22.

15.

SIEGFRIED KARDJA

Az ember született hősimádó. Ha a saját fajtájában nem találja meg az imádata tárgyát, teremt magának emberfölötti bálványokat. Így jöttek létre az istenek. A hőskultusz, amelyről egy nagy angol a legszebb könyvek egyikét írta, tulajdonképpen a homo sapiens magasabbrendű törekvéseinek legfőbb bizonyítéka. Különbek akarunk lenni és ezért ideálokat emelünk, akiket követhessünk. A lélek, mint a napraforduló virága, hajlik a fény, a nagyság, a dicsőség felé. A görög ifjú Achillesről és Odysseusról, a vitézről és eszesről álmodozott, a római költő is fegyvert és

férfit énekelte, a középkor embere szenvedő és lemondó szentekhez folyamodott, a modern francia iskolában pedig (persze e nagy háború előtt) azt tanította az új erkölcsi káté, hogy Napoleon nem volt nagy ember, mert kipusztította fél Európa legkülönb férfinépét, ellenben igenis nagy volt Pasteur, aki megmentett annyi drága életet. Azután jött 1914 és a régi hőskultusz megint föléledt. Az ősi ösztönök, amelyek elsősorban harcos ösztönök, újra föltámadtak az európai népek lelkében, a *katon*a ismét elfoglalta egyeduralmát a szívekben és az élet minden frontján. A háború azonban lassankint megemészte mindent, első sorban a saját gyermekeit, mint a hitrege Krónosza tette.

Keleten diadalmaskodni látszó vetélytársa támadt: a forradalom. Új hősök születtek, új harcosok támadtak, akik lelkük és elméjük fegyvereit éppen a háború ellen fordították. A háború hőskultusza fuldokolni kezdett a vérnek tengerében, a győzelmes hadvezérek és hadseregek listája mellé egészen másfajta hírességek neve került. Kerenszki és Lenin, Czernin és Trockij jutottak a közérdeklődés világszínpadára, a történelem nagy ostábla-mezején leomlottak a bástyák, kiállottak a sorból a vezérek és lovasok és fölvonultak a parasztok és a futárok, a béke hírnökei. Dalban és prózában azt hirdette mindenki, hogy a legkülönb hős az lesz, aki a béke szavát bátran és őszintén először mondja ki. A katonák heroizmusa helyébe a diplomatáké lépett. A rendkívüli kiadások győzelmek helyett most az okosság részleges győzelmeit, a kisebb és nagyobb békekötéseket jelentették.

Már azt hittük, hogy nem lesz több, nem lesz más háborús szenzáció, egyedül csak a béke. Mint mindenben, ebben is csalódott a világ. A csalódás eddig az angolokra és franciákra nézve különösen keserves és kiábrándító. Az új tavaszi offenzíva, amelyről az angol ábrándozott és amelyet a német indított, kezdi letarolni az ántánt kikeleti reménységének virágait. Dühös, elszánt, végletes és mindent kockára tevő hősiesség tombol megint a háború legfőbb frontján és az irgalmatlan tűz és füst infernója fölött mintha utolsó győzelemre csillanna meg Siegfried sisakja és kardja, nekünk is diadalt jelentve, de az egész világnak is békét, békét, békét. . .

Szeged és Vidéke, 1918. március 23.

16.

A NÉMETEK

17.

JEREMIÁS

18.

MÉG MINDIG

19.

MŰTEREMLÁTOGATÁS

A béke utolsó napjaiban meglátogattuk a szegedi művészek atelierjeit, de jött a háború, a legtöbbben bevonultak katonának, a legkülönbek egyike, akihez utoljára készültünk, Szöri József, hősi halott lett; közben új festők és szobrászok kerültek Szegedre — katonának. Most ezek között is széjjelnézünk egy kicsit.

Gergely Sándort, a fiatal szobrászt, Makóról hozta ide a háborús sors; ő is katona, számtalan vitézségi érem tulajdonosa; egyébként most készül első nyilvános művészi szereplésére: a *Ma*¹, ez a merész művészi csoportosulás mutatja be szobrait az ősszel megnyíló tárlatán.

Gergely Sándor Münchenben tanult, sokáig elmélyedve magának dolgozott, igen eredeti és igen robusztus tehetség. Szereti és keresi a nehéz föladatokat és merészen, néha vakmerően oldja meg őket.

Antik tanagrákra emlékeztető táncosnőiben annyi bátor lendület, annyi szilaj és szabad ritmus van, hogy majdnem szét-pattantja a formáikat. Készülő női portréja csupa erősen és mégis finoman megfogott karakter. Plakettjein az egyszerűség, a nagyvonalúság kapja meg a szemlélőt. Vázlatos rajzai a vérbeli szobrászra vallanak, de azért önmagukban is érdekes és értékes tanulmányok.

Gergely Sándor biztató és egyre fejlődő tehetsége megérdemli, hogy e néhány rapszódikus sorban fölhívjuk reá a műértők figyelmét. Az ő szegedi műterme egyelőre csak egy hónapos szoba, de itt is annyi ambícióval alkot, hogy megirigyelhetik az öreg akadémikusok, akiknek üvegtetős atelierjük van Budapesten vagy Párisban.

A Lovcsen körüli harcok bátor és elszánt katonája bizonyára sikeresen ostromolja majd a művészi dicsőségek meredek ormait is.

Szeged és Vidéke, 1918. március 30.

20.

BÓRSZOBOR

21.

COIGNARD ABBÉ VÉLEMÉNYEI A HÁBORÚRÓL ÉS A NÉMETEKRŐL

Írta: Juhász Gyula

A *halhatatlan* Coignard Jeromos abbé éppen egy régi évjáratú bordeauxit kóstolgatott kedvenc csapszékében, midőn hű és hálás tanítványa, Nyársforgató Jakab lelkesedve állított be hozzá a szomorú hírrrel, hogy a németek Párisra lövöldöznek. Valami istentelen találmány folytán száz mérföldről küldik a rontást a városra, amely a félelemtől megdermedve várja az elkövetkezendőt.

Coignard abbé bölcs és szomorú mosollyal — amely *alkotójára* emlékeztetett, — föltekintett a kipirult tanítványra, székkal kínálta meg és előre elkészített poharába kellő mértékkel töltött a jóféle bordeauxiból.

— Ül le fiam és igyál. Okosabbat egyelőre úgy sem tehetünk. Nunc est bibendum, a félelem és fájdalom e nehéz óráiban, mert az ódon bor fölmelegíti nem csupán a vacogó testet, de a remegő lelket is. In vino veritas, az öreg bordeauxi azonfelül jó tanácsot is ad, mert ő is az isten ajándéka, mint a *kegyelem*, amely az égből jön, ám nem mindenkinek. A bor azonban mindannyiunké, akik kedveljük a hegy levét és akiknek pénzünk vagy hitelünk van e siralomnak völgyében.

E szavaknál kedves mesterünk jelentősen mosolygott az öreg korcsmárosra, aki nem minden aggodalom nélkül nézett ki ablakán a fortifikációk felé, ahonnan mintha tompa ágyúszót vélt volna hallani.

— Franciaország legjobb bortermelő vidékein a német szürettel — válaszolt a mester mosolyára a gondverte arcú csapláros — és úgy látszik, hogy nemsokára Páris utcáin is részeg bajorok tántorognak. Ha ugyan lesz mit inniök.

Coignard abbé lassan ajkához emelt[e] poharát és nemes tartalmával gazdagodva így szólt:

— Mint hű francia, magam is mélységes szomorúsággal gondolok arra, hogy a királyi Franciaország koronázó templomát idegen gránátok kölykei rombolják és hogy Szent Lajos városa, amelyet mi gögösen Fény Városának nevezünk, *ők* pedig gúnyosan a világ szállodájának mondanak, nem kerülheti el az ellenség nyilait, de mint jó és igaz keresztény az Isten akaratában való alázatos megnyugvással veszem tudomásul és kitartó türelemmel viselem a megpróbáltatást. Bort iszom, de az epére és ecetre gondolok, amellyel Üdvözítőnket itatták ellenségei.

Valóban, a jó coignard abbé fenéig ürfette poharát s a derék korcsmáros illő gyorsasággal hozott még egy pohárral, gondolván, ki tudja, meddig lehet itt békességben iddogni és közönyösen csörgette bő zsebében az aranyakat, melyeken egy régi francia király képe ékeskedik. A hű és hálás Nyársforgató Jakabot is megnyugtatta egy kissé az ital, de lelkében harag és elkeseredés élt az ellenség váratlan és csodálatos fortélyja miatt, amellyel a háború gyilkos és romboló borzalmainak színhelyévé tette az ősi Lutécia városát.

— Magam is jó kereszténynek vallom magamat — mondotta Jakab és tisztelettel nézett mesterére — de amit ezek a németek csinálnak, az mégis csak kihozza sodrából az embert. Ha nem volnék invalidus, talán már ott pihennék valahol a flandriai mezőkön vagy az egykor szőlőkoszorús Champagneban, vagy Verdun alatt, de így tehetetlenül kell nézmem, hogyan pusztul el lassankint az, ami a világ dicsősége, az emberiség öröme és a föld ékessége volt.

— Minden elmúlik — vágott közbe emelkedett hangon Coignard abbé (s egy gyűszűnyit ivott borából) minden elmúlik és az elmúlásban van a legnagyobb és legfőbb szépség a világon. A mulandóság adta a legzengőbb és legmélyebb hűrt Horatius lantjának és a mi Villonunkat is ez tette halhatatlanná.

Mindig lesznek barbárok és hellének, ezt egy költő mondotta fiam, aki maga is e barbárok között született, de Párisba jött élni és meghalni és akit, noha abból a fajból való, amely üdvözítőnket keresztre feszítette, én mégis nagyon szeretek.

Igen, igaza van a Montmartre idegen költőjének, aki a melosi Aphrodite láttán könnyekre fakadt, mert oly szép és csonka, mindig lesznek barbárok és hellének és a barbárok mindig legyőzik a helléneket. Mert a hellének bölcssek,¹ de a barbárok erősek és az erő a legnagyobb bölcsesség e földön.

Mi hellének vagyunk, kedves korcsmárosom és jó Jakabom, ez szomorú dicsőség most, de dicsőség és legyünk büszkék erre, ha már a győzelemre nem lehetünk. És valljuk be őszintén, hiszen ez csak vigasztalhatja lelkünket és emelheti önérzetünket: ez a *boche* nem is olyan utolsó ellenség. Ezt lapjaink másképp írják, de egy csapaszékben csak meg szabad mondani az igazságot! Már Tacitus is, akinek tömörségét és komorságát fölötte kedvelem, igen elismerően nyilatkozik róluk. Ami pedig a hadviselést illeti, ebben csakugyan otthon vannak és hazudhatjuk róluk, hogy ostobák vagy gonoszak, de hogy a háborúhoz nem értenek, azt a legnagyobb jóakarójuk sem mondhatja.

A puskaport Schwarz² Berthold találta föl, aki nemcsak német volt, de barát is, mint az a másik, akinek *protestációja* miatt harminc évig harctér volt Európa.

Tehát ha legyőz is, méltó ellenség győz le és ez igen fölemelő tudat, bár én magam is azt gondolom, hogy mégis csak jobb volna, ha az ellenség méltatlan lenne, de mi volnánk a győztesek.

Ámde ha Páris a németeké is lesz, nem lesz az övék Anatole France, a mi nagy és nemes alkotónk és ez a *lényeges*.

Így szölván³, Coignard Jeromos abbé megitta maradék borát és elővette a breviáriumot⁴, hogy esti imádságát elvégezze.

Nyársforgató Jakab a tegnapi *Victoire* olvasásába mélyedt, míg a jó öreg korcsmáros tovább csörgette az aranyakat, amelyeket a háború hozott neki, a rettenetes és istentelen háború, amely fiatal gyermekét megölte és öreg csapszékét fölvirágoztatta.

Délmagyarország, 1918. március 31.

23.

ROSSZ ÁLOM

24.

CLEMENCEAU

25.

AZ ELSŐ KOSZORÚ

26.

A VÉN SZÍNÉSZ

27.

EGY SÍR

28.

AMIENS

városa áll ma háborús érdeklődésünk középpontjában. Amiens neve szerepel napok óta Ludendorff jelentéseiben a legtöbbet, e szép és gazdag város, Amiens-i Péter szülőhelye, ahonnan a kereszties háborúk világtörténeti gondolata hosszú kálváriás útjára elindult. Amiens azonban nemcsak a fanatikus középkori harcosról híres és nemcsak gyönyörű székesegyházáról, amely szépségében a rheimsit is fölülmúlja (kivált mióta világhírű vetélytársa csonkán mered a lőporködös égre), hanem híres arról is, hogy benne töltötte és benne fejezte be áldásos és munkás életét minden művelt nemzetek ifjúságának egyik legnagyobb barátja és jótévője, fiatalságunk egyik legkedvesebb öröme és tanulsága, Verne Gyula.

A világtalan mesélőnek szobra ott áll az amiensi parkban, suttogó hársak alatt. És most két ellenséges világ tűzvonalában fekszik Amiens, a szelíd és kedves Verne Gyula városa. Gránátok röpködnek körülötte és fölötte, osztrák-magyar gránátok is, mert így kívánja a szörnyű, kegyetlen nagyúr, a vak és siket háború. A szobor pedig áll némán, világtalanul, nyugodtan és várja a vihar végét. Aggódó lélekkel gondoljunk rá és bízzunk benne, hogy a gránátok is megkímélik mindnyájunk ifjúságának viaszszobáját.

Verne szobra a régi békés világ áldásos¹ internacionalizmusára emlékeztet. A magyar diákok éppen olyan mohón és lelkesen olvasták érdekes és tanulságos történeteit, mint a francia, a német, az angol gyerekek. Hiszen Verne minden fogékony fiatal lélek számára írt, nemek, fajok, nemzetek különbsége nélkül. Paganelen éppen úgy mulatott a szegedi gimnazista, mint a párisi liceum tanulója. Sándor Mátyás éppen úgy érdekelte a pesti diákot, mint a bukarestit.

Mert Verne ismerte és szerette a magyart, igaz, hogy csak könyvekből és hallomásból és igaz, hogy nem minden tévedések nélkül, de megbecsült bennünket is, annyira, hogy két szép regényének hősei magyarok és pedig többnyire igen rokonszenves beállításban.

Most Amiens nekünk is ellenségünk, ám nem lehet ellenségünk az amiensi park hársfái alatt Jules Verne, akit annyira szeretünk, hogy szinte magyarnak is gondoltuk és magyarul is hívtuk Verne Gyulának kalandos álmokkal teli fiatalságunkban. Az a szobor egy békés és boldog internacionális közösség, egy becsületes és termékeny nemzetközi szolidaritás beszédes emléke ott Amiens parkjában, amely még ma is minden lármánál hangosabban hirdeti, hogy mindnyájan testvérek vagyunk, hogy mindnyájunknak egyesülnünk kell a tudás és műveltség földi kultuszában.

Szeged és Vidéke, 1918. április 8.

29.

FÖLDANYÁNK

30.

ISKOLÁK

31.

A HOLNAP SZEGEDEN

32.

A KIRÁLY MONDTA

33.

PLAKÁTOK

34.

HAECKEL

a monizmus pápája, ahogy az új világnézet ellenesei nevezik, nyolcvannegyedik születése napján tudatja barátaival és mindenkivel, akit illet, hogy nem sokáig fog már időzni ezen a földön és hite szerint az eljövendő tél beállta előtt megszűnik létezni az a személyiség, akit itt most Hae[c]kel Ernőnek neveznek. Az agg tudós és bölcs megnyugvással búcsúzik a földtől, ahol az igazság tudományos megismerését szolgálta minden erejével és hiszi, hogy háborús tébolyából kigyógyul a világ, akkor a monizmus diadala, az új, természettudományos világnézet békés és alkotó uralma következik. Mélyen meghatva kell megállanunk a legkiválóbb ma élő német tudós ezen emberi nagyságtól sugárzó végrendelete előtt, amely a háború sok galád és lelketlen ténye közül úgy kerül elénk, mint valami ritka drágakő az elmúlás porában.

Vérkeringési zavarok és kezdődő szívgyöngeség, állapítja meg magáról az orvos tárgyilagos pontosságával az ősz Haeckel. Ez aggastyán az élet alkonyán is tiszta szemekkel és világos aggyal fogja föl a világ változásait, az energia, amely személye elmúlásával is megmarad, még e magas kor határán is sugározza az eleven erőt Haeckel Ernő kutató és harcos lényéből. De még van valami, ami külön megállít bennünket és sajátos módon érinti lelkünket a Világtalányok nagy szerzőjének testamentu-

mánál. Megindítóan egyszerű és emelkedett levele végén megjegyzi Haeckel, hogy reméli a német béke hamaros bekövetkezését. A német békéről beszél a monizmus megalapítója, a világ egységét hirdető tanítás mestere, a német békéről, amelyet ő természetesen a legjobbnak, a legméltányosabbnak, az egyedül üdvözítőnek tekint. Itt a tudósban megszólal az ember, sőt a hazafi, a lelkes, a rajongó patrióta, aki fehér fejjel, hajlott korrallal, de ifjú hévvel hisz, remél Kant és Goethe népének, a tudomány és szervező erő nemzetének végső sikerében.

Itt már nincsen többé hűvös, sőt hideg, rideg tárgyilagosság, itt már a szív beszél, a próféta hangja ez, aki népéhez szól, amelyet mindenképp följött szeretet. A monizmus pápája sem csalhat[at]lan, de mindenesetre ember, akitől nem lehet idegen semmi emberi. Krisztus is könnyezett, amikor lelki szemei előtt megjelent Jeruzsálem közelgő végzete, a pusztulás képe, az agg és búcsúzó Haeckel Ernő is utolsó üdvözlésében fátyolos szemekkel gondol nemzetére, amelynek dicsőséges békéjétől várja világmegeváltó tudományos tanításának diadalát az előítélet és gonoszság fölött.

És az embernek, a magyar embernek önkénytelenül is lelkébe villan a gondolat, hogy az olyan nép, amelynek szellemi hősei és nagyjai ilyen erősen ragaszkodnak az ősi televényhez, amelyből magasra nőttek: az a nép valóban győzhetetlen és halhatatlan!

Szeged és Vidéke, 1918. április 12.

35.

E NAPON

36.

A TITOK

37.

BURIÁN

PÁSZTOR JÁNOSNÁL

Felsővárosi műtermében meglátogattuk *Pásztor Jánost*, a mai magyar szobrászat egyik legnépszerűbb fiatal mesterét, aki éppen most készül neki, hogy a fővárosi Erzsébet-szobor zárt pályázatán legjobb képességeivel résztvehessen.

Vásárhelyi fiú a kedves, tehetséges Pásztor János és ennek a tiszta magyar városnak lelke, levegője megérik egész őszinte, nyílt, komoly egyéniségén és művészetén. Az a vásárhelyi tónus, amelyről e lapok hasábjain *Cserzy Mihály* mondott találó szavakat, amely olyan sajátos szint kölcsönzött Balassa Ármin népdramáinak, Béla cigány nótáinak és *Tornyai János* meg *Endre Béla* tájainak. Mert valahogyan, egy *árnyalattal*, más a vásárhelyi népiesség, mint a szegedi. Pásztor János hűséges fia kedves városának és ezt dokumentálja legújabb sikerült alkotása, a vásárhelyi fahonvéd is, amelyet éppen tegnap tekintett meg a szomszéd város küldöttsége, teljes elismeréssel tüntetve ki a valóban hatalmas, a szegedinél nagyobb emlékművet. A vásárhelyi honvéd komoly, nemes magyar arca, széles, nyugalmas tartása, a tölgyfalevél és a címer találó ornamentikája bizonyosan éppen olyan megnézni való ékessége lesz Vásárhelynek, mint az a szép, barna magyar lány, amelyik a város főterén vonja magára az idegenek érdeklődését jellemzetes[!], nemzeti vonásával.

Mert Pásztor János elsősorban *magyar* szobrász, aki magyarságát a vonalak és formák nyelvén éppen olyan hittel és hűséggel hirdeti, mint Szabolcska a dalban, Gárdonyi a novellában. Valami szelíd és csöndes bensőség bánatos mosolya él e vásárhelyi szobrász legtöbb dolgain s ha az elődök után kutatunk, ha a művészi családfáját keressük Pásztor Jánosnak, hát egyenesen Izsó Miklós korán ellángolt génusza ötlük az eszünkbe. Mert Izsó volt a magyar *zsáner* első valódi nagymestere a hazai szobrászművészetben, az ő Búsuló Juhásza, Fonója az a kezdet, amelynek szerencsés és gazdag folytatását szemlélhetjük a fiatalon hírnévhez jutott Pásztor János legszebb és legigazibb dolgaiban. Az árvalányhajás mélabú, a szomorkás évődés, a magyar sírvavigadás figuráit és jeleneteit örökölti meg Pásztor, aki a kisplasztikának a maga zsánerében a legkülönb mostani művelője.

Sajátosan lágy vonalvezetés, gyöngéd ritmus jellemzi ezeket a műveket, bizonyos pittoreszk, a zárt formákat érzelmesen

fölldó, szeretettel díszítgető hajlandóság, (magyar és népies vonás) amely azonban csak igen ritkán érződik anyagszerűtlenségnek.

A portré is kedvenc műfaja Pásztornak, Rigó Gizi roppant elevenül mosolygóbüszkje például, valamint még néhány kiválóan finom női arcvonás díszére válnék bármely ateliernek. Most éppen Dávid Sándornak, e lelkes és áldozatkész szegedi műbarát-nak a fejét mintázza a szobrász. Közben nézegetjük a régebbi alkotások, merész tervek fényképmásolatait. Munkácsy szobra két változatban is szerepel, a magyar zseni vívódó elhagyottsága, honvágyó fájdalma döbbenetes erővel szól hozzánk mind a kettőről.

És szép, nobilis az Erzsébet emlékmű terve is, amelyet Budapestnek készít. *Magyar hölgynek* ábrázolja ez a mi vérbeli magyar művészünk a legtragikusabb magyar királyasszonyt és éreznünk kell, hogy belső igazság és költészet van ebben az eredeti felfogásban. Szerencsés munkálkodást kívántunk a szorgalmas ifjú mesternek, aki talán pályája legszebb és legnehezebb feladata előtt áll, ereje teljességében. Legalább a *Viszontlátás* című kis háborús zsáner apróságában is nagyszerű érzésével, tiszta, megható humorával, ezt bizonyítja.

Délmagyarország, 1918. április 17.

39.

BÉKEPOLITIKA

40.

VÁZSONYI

41.

ALKOHOL ÉS IRODALOM

— Tanulmány —

Írta: Juhász Gyula

I. A geniális Lombroso, akinek tévedései sokszor termékenyebbek voltak a tudományra (és amiért minden tudomány van — az *életre* nézve) egyik könyvében a lángész és elmebaj rokonságát,

egy másikban a született gonosztevő, egy harmadikban pedig egyenesen a született perdita létezését bizonyította az ő sajátos, temperamentummal és fantáziával fűtött tudományos módszerével.

Mindazok az igazságok, ötletek és ráhibázások, amelyek a lombrosói elmélet velejét teszik, voltaképpen a modern tudomány egyik legjelentősebb megismerésén, az *átöröklésnek* a testi és lelki rejtelmekbe és összefüggésekbe mélyen bevilágító tanításán alapszanak.

Éredői vagyunk végtelen számú összetevőknek, amelyek a tér és idő távolaiban működtek, hogy úgynevezett egyéniségünket, amelyre olyan büszkék vagyunk, létrehozzák. A lángész éppen úgy ennek az örök törvénynek uralma alatt áll, mint az idióta. Már Lombroso is észrevette, hogy milyen nagyszámú *alkoholista* volt az irodalom, a művészet és tudomány lángeszűnek elismert alakjai között. A turini nagy elmeorvos egyszerűen, mint a lángész és téboly összefüggésének egyik bizonyítékát említi ezek iszákosságát és csupán annyi jelentőséget tulajdonít neki, mint a többi feltűnő *degeneratív jeleknek*. Én azonban azt hiszem, hogy az úgynevezett¹ talentumok és zenik jelentékeny számának idegrendszerbeli elfaultsága szinte önkénytelenül hozza magával ezek nagyfokú és jellegzetes alkoholizmusát.

Mert amint van egészséges lángész, mint Bach Sebestyén, Michel Angelo [!], Goethe, akik mintegy az ember szellemi teljesítő képességének határait jelzik, a fényes ormokat, amelyeket fajunk lelki² fejlődése eddig elérni tudott, éppen úgy vannak és sajnos az előbbieknél nagyobb számmal vannak beteg géniuszok,³ mint Pascal, Rousseau, Wilde, akik mint az emberiség intellektuális flórájának üvegházi növényei, azért szintén hódolatra és csodálatra készítetik a művészi és tudományos zseni minden igaz megértőjét.⁴ Mert nemcsak *lefelé* van út a degenerációban, hanem, ritkán, az összetevők különösen végzetes összetalálkozása folytán vannak bizony úgynevezett *dégeneré supérieurök* is.⁵ És ezek közül kerülnek ki ijesztően nagy számmal azok a szerencsétlenek, akik öröklötten gyöngé és ingerlékeny idegrendszerüket a különféle narkótikumokkal, elsősorban az alkohollal stimulálják. Az irodalomtörténetek alkoholistáiról van szó, e szegény, nagy betegekről, akiknek változatos életrajza végén a korai halál vagy az örület sötét pontja feketélik. De egyúttal majdnem mindig pontosan ki tudjuk mutatni az elődök iszákosságát és egyéb degeneráltságát. Cholnoky Viktor egy megtevesztően

ötletes dialógusában azt a tetszetős szofizmát próbálja igazolni, hogy az alkoholnak és vérbajnak is megvan a maga létjogosultsága, sőt küldetése az emberiség életének nagy háztartásában, hiszen vannak zsenik, akik egyenesen az iszákos vagy vérbajos, sőt iszákos és vérbajos apának vagy elődnek köszönhetik létezésüket és egyúttal a normálisnál nagyobb szellemüket.

Azt hiszem erre nem nehéz megfelelni, bármilyen hódolattal viseltetünk is a korán elpusztult nagyszerű Cholnoky Viktor kiválósága iránt. Mert hiszen igaz, hogy egy Beethovennek apja iszákos volt, valamint az volt Lord Byron szülője is, nemkülönben⁶ Andersené és Tompa Mihályé, de vajon a bécsi zenei titán korai és tragikus süketsége, az angol költőarisztokrata keserves sántasága, a nagy dán mesemondó szerencsétlen nemi perverziója, valamint Tompa Mihály gyötrelmes szervi szívbaja nem túlságosan nagy és szomorú ellensúlyok-e a tehetség és lángész érzékeny mérlegében?

II. Régi és elterjedt babona, hogy az alkohol a költői ihletet szolgálja. A furor poeticust sokan összetévesztik a mámorral, amelyet a bor ad. Már Horatius említi a költészetről írt híres levelében, hogy Demokritos letiltotta a Heliconról a józan poétákat. A szent őrület, az ihlettség dionysosi állapotba valóban mutat külső analógiákat az alkohol mámorával.

Ez a látszatos hasonlatosság tévesztette meg a jelszavak után induló, a dolgok mélyére nem (legfőleg a kancsó fenekére) néző embereket. Valóban, az alkoholmámor bekezdő stádiumai bizonyos rokonságot mutatnak azzal a sajátos és rejtelmes lelki állapottal,⁷ amelyet közönségesen költői ihletnek nevezünk.

Az értelmi és érzelmi gátlás csökkenése vagy teljes hiánya, az asszociációk szabadossága és gyorsasága, az erkölcsi cenzúra, a szemérem érzés, valamint a szociális cenzúra, az illetudás meglazulása mind olyan jelenségei a heveny alkoholmérgezésnek, amelyek a költői alkotás lelkiállapotának is többé-kevésbé jelentős tüneteit alkotják. A lírai költő őszintesége, közvetlensége, képzeletének és érzésének merész röpte és csapongása, nemde a különféle társadalmi konvencióknak mellőzését kívánják, akárcsak a mámoros ember érzelmi és gondolati kitörései? De (és itt kezdődik a lényegesen elkülönítő demarkacionális vonal a két lelki állapot között) a valódi költői — és általában művészi, sőt tudományos, mert ilyen is van — ihlet mindig a lelkierők fokozását, mindig a maximális intenzitást jelenti, míg a részegség — és egyúttal az elmezavar is, a lelki erők fokozatos meglazulá-

sát, a szellemi képességek többé-kevésbé gyors megbénulását, végül a valóságos eszméletlani eredményezi. Minden részesség akut elmezaavar, sőt merem mondani, hogy akut paralizis progressziva, e legszörnyűbb idegbetegség összes jellemző tüneteivel, a kezdő stádium nagyzási téveszméivel, a későbbi fokok öntudati kieséseivel, helyre és időre való tájékozatlanságával, afáziájával és végül teljes stuporával. Írók, költők részességben fogant művei, mint ahogy a mámorban fogant magzatok is, magukon viselik születésük bélyegét. De ha az idült alkoholista írók alkotásait tanulmányozzuk is, amelyeket nem az akut ittasság állapota hozott létre, akkor is olyan jellemvonásokat találunk bennük, amelyek egy egészen különös, beteges lelkialkat közös signumait viselik. Még nem írták meg az alkoholista író lélektanát, mint ahogy magát az alkoholista lélektanát is csak ígérte a Modern Könyvtár programja Tomor Ernő dr. tollából, de eddig nem váltotta be.

Az alkoholista író jellemző vonásait megkísérlem itt tömören összefoglalni. Mint e szomorú és szerencsétlen típus egyik nagy őse szerepel az irodalom történetében az amerikai Edgar Allan Poe, akin talán — éppen mert olyan nagy zseni volt és olyan nagy alkoholista — legmarkánsabban szemlélhetők ezek a különös tulajdonságok. Egy kiváló pszichiáter, Van Vleuten a nemi érzés rendellenes hiányosságát, a szociális ösztönök gyöngeségét, a természetérzés⁸ csökkenését, a borzalmasan és sötéten fantasztikus dolgok iránt való beteges fogékonyságát, a Holló költőjének alkoholizmusából magyarázza, sőt a Hollót magát, a világ egyik legszebb versét, — egy delirium víziójának tekinti.⁹ És itt jön a német gambrinusi bölcsesség Hanns Heins Ewers személyében, aki úgylátszik nagyobb szakértő, mint a józan van Vleuten, mert kimondja, hogy az ittasság állapotában sokkal fokozottabb a sexualitás, sőt egyes nagy zsenik, mint éppen E. A. Poe is, egyenesen a teremtő mámornak köszönhetnék ihletüket. Természetesen az ilyen sörszagú okoskodásban körülbelül annyi az igazság, mint ha valaki azt állítaná, hogy Heine költészetére igen jótékony és fölemelő hatással volt a hátgerincsorvadása.

Ady Endre egy Magyar Pimodán című, merész és csábító tanulmányában legalább némi szociális igazolását próbálja adni annyi sok magyar tehetség, sőt lángész mámoros magafeledkezésének: a magyar ugaron a fajából kinőtt magyar költő, e túlérző fájvirág nem tudta mindig megtalálni őt megillető környezetét, éltető levegőjét. Amit D'Annunzio, boldogabb kultúrák szeren-

csés szülötte egy gazdag és meleg szellemi élet közepette szinte magától értetődően, lépten-nyomon föllelhet, azt a Katona Józsefek, a Csokonai Vitéz Mihályok a bor mámorában keresték hiába. Persze ez is féligazság, érdekes és tetszetős, mert hiszen ott van éppen Alfréd de Musset és Paul Verlaine esete, akik egy szinte már túlérett kultúrában is az alkohol, még pedig a legmérgezőbb pálinka, a zöldszemű abszint rabjai és áldozatai lettek.

A világirodalom alkoholszámláján ott találjuk különben¹⁰ a már említetteken kívül az angol Ben Johnson és Marlowe, Pope és Wilde, az amerikai Poe, Goldschmith és Burns, a francia Musset, Gerard de Nerval, Baudelaire, Murger és Verlaine, a német Bürger, E. T. A. Hoffmann, Schiller, Grabbe és Hartleben, az olasz Tasso, orosz Puskin neveit. Schillerről Thomas Mann írt egy meghatóan szép novellát, bemutatva, amint az ifjúkori ivások miatt elfáradt tragikus génusz a Wallenstein trilógia megrása közben lelkiismeretét csitítgatva vívódik önmagával, amint a késő éjszakában fölkel íróasztalától és megáll kihült szobája sarkában, hogy mintegy távlatot találjon a gondolatainak.

III. Eddig az alkohol és az írók viszonyáról volt szó, erről az áldatlan és tragikus viszonyról. Ha az alkoholról, mint az irodalom témájáról német alaposággal akarnánk beszélni, akkor úgyszólván az egész világirodalom minden valamire való munkáját föl kellene sorolnunk, kezdve Homérosz eposzain, amelyekben meglehetősen¹¹ sokat isznak az emberek és istenek, egészen, mondjuk, Claude Farrère nemrég magyarul is megjelent *Les Civilisééséig*, amelyben már az ópium és társai szinte háttérbe szorítják az alkoholt, a civilizáció legősibb és leggyakoribb narkotikumát. Mit szóljunk például a bordalokról, a líra e minden időben kedvelt válfajáról? Anakreon volt az ős, akit Horatius, Villon, Ronsard, Bürger, Csokonai és Petőfi követtek századokról századokra. De ami éppen Anakreont illeti, ne feledjük, hogy ő nem koncentrált alkoholt fogyasztott, mint a mai bohémek és öreg korában itta a nedűt és írta a dalt. *Vinum lac senum*, a bor az öregek teje, mondja a latin babona és annyi bizonyos, hogy az öreg Anakreonnak és az öreg Horatiusnak már nem árthatott úgy ez a különös tej, mint ahogy a fiatal Bürgernek vagy Burnesnek ártott. Ami pedig Petőfit illeti, róla csak a hazai legenda terjesztette, hogy szerette az italt. A legnagyobb magyar lírikus igen ritkán és igen mértékletesen élt a borral, amire két meggyőző példával szolgálhatunk. Az egyik saját nyilatkozata, amelyben

igen erélyesen visszautasítja egyik pesti lapnak híresztelését, mintha ő az éjjel a Pilvax kávéházban mulatott volna, a másik egy kortárs közlése, amely szerint az ifjú költő nagyon különö- nek találta, hogy Vörösmarty előtt boros üveg állott, mikor valamelyik délután irodalmi ügyben fölkereste a magyar költők akkori királyát. Hogy miért írt Petőfi oly kedvvel és oly sok bordalt: annak a művészi alkotás lélektanában rejlő igen egyszerű okai vannak. Először is az ifjúság maga mámor bor nélkül, mint Goethe találóan mondja és az ifjúsága gazdagságától méltán mámoros Petőfi ezekben a névleges bordalokban csapongó féktelen- séggel élhette ki korlátlan költői magát. És divat is volt akkor bordalt írni, minden valamire való költő megpróbálkozott vele, tehát Petőfi is, de meg Beranger is írt bordalokat és Petőfi ebben is követte francia ideálját.

Természetesen, ami Petőfinél csak motívum volt, az utánzóinál lényeggé magasztosult és például Lisznyai Damó Kálmánnak már fontosabb volt a bor, mint maga a bordal.

Ami az elbeszélő és a drámai irodalmat illeti, témái között, az alkoholizmus éppenolyan lényeges szerepet játszik, mint sajnos, magában a való életben. És az emberi haladásnak egyik örvendetesen¹² jellemző tünete, hogy minél közelebb érkezünk a mi korunkhoz, annál öntudatosabbak és tanulságosabbak, hogy úgy mondjam, mintegy propagatív erővel ábrázolja az irodalom az alkoholnak egyént és társadalmat pusztító, valóban emberirtó hatását. Még a régi jó öreg Homérosz erkölcsi érzéke szép csönde- sen szundikál e tekintetben, sőt még Shaksperenél is szinte ro- konszenves fickó, legalább is a kritikátlan néző előtt és a kriti- kátlan színész beállításában a hetvenkedő és füllentő Falstaff, aki állandóan in Venere et Baccho excedál, de már az ivástól elpuhult Antoniusra kimondja a költő a szentenciát: Bűnt dobtak belé az istenek, hogy emberré tegyék. A modern irodalom már egész rémítő valóságban látja és láttatja az alkoholizmus romboló szerepét a beteg társadalom életében. Ibsen, korunknak kétség- kívül legkomolyabban gondolkozó drámaírója, a Kísértetekben az átöröklés tudományos igazságát megdöbbenő művészi erővel de- monstrálja. Alving Osvald apja idült alkoholista volt, az anya ezt valahogyan el tudta titkolni a fia és a társadalom előtt, de a kísértetek följárnak, a bibliai átok megfogant, Osvald az apai bűn következtében egyszerre, fiatalon összeomlik: a paralízis halálra bénítja életét és művészetét. Mert Osvald festőművész és így kétszeresen rettenetes¹³ a katasztrófa, amely hirtelen reá-

szakad: aki még néhány hónap előtt, a túlfeszített idegek lázában, csodálatos, eddig még nem látott színekről álmodozott, az most ködös és réveteg tekintettel, tompán és elbutultan könnyörögve kéri anyjától a napot, a napot.

Ibsen egy másik drámájának, a problematikus Hedda Gablernek egyik szomorú hőse Eilert Löwborg, az iszákos zseni, aki nyugtalanul botorkál mélyértelmű eszméi és a moral insanity között. Igen jellemző Ibsen mélyen átgondolt drámai pszichológiájára, hogy az *élethazugságok* szükséges és jótékony voltát hirdető Relling doktort is iszákosnak rajzolja, mintegy jelképezve ezzel is az alkohol erkölcsileg prostituáló hatását. És korunk legnagyobb élő epikusa, Anatole France is bizonyára nem ok nélkül tünteti föl derekas ivónak Coignard Jeromos abbét, amivel e pompás figurának sajátos elvtelenségét és érzékiségét kitűnően igazolja. A regény nagy mesterei közül, akik az alkoholista patológiájában kitűntek, emeljük ki Dosztojevszkij és Zola nevét és művét. Dosztojevszkij a Bűn és bűnhődés Marmeladovjában, Zola az Assomoir Coupeaujában adták tudományos és művészi tekintetben egyaránt tökéletes kórképét az idült alkoholizmusnak, egészen a delirium tremens potatorum borzalmas hűségű ábrázolásáig. Megint egy esetlegesnek tetsző részlet, amely¹⁴ azonban az egésznek igazságát tanúsítja: mind a két gyászos végű alkoholistának, Marmeladovnak és Coupeaunak a lánya, Szónya és Nana, prostituáltak lesznek, mintha csak Lombroso későbbi megállapítását akarnák előzetesen igazolni. Akik a háború és alkohol nem is olyan távoli viszonyát az irodalom tükrében (ebben az országúton mozgó tükörben, ahogyan Standhal találóan nevezi a regényt) akarják meglátni, azokat jó lélekkel utasíthatjuk ugyancsak Zola látnoki erővel megírt Dëbaclejához és Tolsztoj hatalmas Háború és Békéjéhez. És minden kommentár nélkül lejegyezzük, e kényes pontról szólván, hogy Bernard Shaw, aki jelenleg Európa legvilágosabb elméje, valósággal a tisztánlátás zsenije, teljesen absztinens, valamint a pacifista Romain Rolland is, míg a háborúban nem egészen elfogulatlan Anatole France mérsékelt borivó, ellenben a háborús téboly olasz betege, Gabriele d'Annunzio nem ellensége semmiféle mأمornak, így az alkoholnak sem.

A magyar epikus irodalomban az első antialkoholista írás a jó Tinódi Lantos Sebestyéné. Sokféle részögrül címen az ő kezdetleges verselésével gúnyolja a garatra felöntöket, de végezetül ő maga bevallja, hogy mindezt azért teszi, mert nem adtak

inni neki, szegény szomjas diáknak. Zrínyi, a költő nagy eposzában érdekesen mutat be egy az asztal örömeinek mértéktelenül áldozó török vezért, aki e szenvedélye folytán elveszíti az ütközetet. A régi magyar ivási szokásoknak kritika nélküli, kedvtelő leírását találjuk az erősen konzervatív Apor Péter emlékiratában. Jósika Abafija, amelyben, mint előszavában maga mondja egy erkölcsi javulást akar bemutatni: a korhely Abafi Olivér megtérésének történetét. Jellemző, hogy ez a regény nem csupán morális tekintetben, de művészi szempontból is legderekabb munkája a kissé gyorsan és felületesen dolgozó Jósikának. Az iskolákban sokat tárgyaltják, töviről-hegyire meghányják vetik Arany Toldijának egyik részletét, a csárdai mulatozás jelenetét. A fiatal, erős és egészséges Toldi, sorsa szerencsés fordulóján amúgy magyarosan kimulatja magát Bencével, a hű öreg cseléddel. Van bor és van nóta bőven, csak a nő¹⁵ hiányzik. Írásbeli dolgoza ok kedvenc és elcsépelet témája ez: Hogy mulat a magyar ember?¹⁶ De sok tanár nem tudja, vagy nem akarja meglátni, hogy a kedves duhajság e mesteri magyar¹⁷ képe megkapó emberi és szociális tanulságokat is¹⁸ rejteget, éppen az antialkoholista propaganda oly nagyon gyér alkalmat találó szempontjából. Itt szépen meg lehet magyarázni, hogy Miklósnak idegei, izmai rendben, egészségesek, ezért egy ideig bírja az alkoholt, de végül, mégis csak az győz s a gyönyörű gyermek bizony heveny mérgezéssel alszik el az asztal mellett, míg a kevesebb ellenálló képességgel rendelkező öreg Bence már jóval kisebb adag alkoholtól is teljesen elázik, egészen szégyenletes módon. Könnyen kapcsolatba hozhatjuk itt Arany János epikus idilljét a legszebb magyar drámai idillel, Gárdonyi Géza szintén klasszikus és szintén népies művével, a Borral, ahol Baracs Imre családi vizsályát éppen az ital okozza, amely a különben derék embert hirtelenné és igaztalanná változtatja. És rámutathat a tanár Arany egy másik epikai remekére, a Buda halálára, ahol, sok egyéb jellembeli különbségen kívül, az is gyökeresen és tragikusan elválasztja Etelét Budától, hogy míg a nagyatermett és nagyratörő Etel[e] józan, okos ember, addig a vénülő Buda a lakomák mámorában keres vigaszt és feledést az alulmaradás keserűségére.¹⁹ Sem az alkoholista írók, sem az alkohollal foglalkozó világirodalom műveinek felsorolása — a tárgy roppant terjedelménél fogva — nem teljes és nem is lehet az.

A világirodalomból még főlemlíteném Hauptmann első naturalista drámáját, a Vor Sonnenaufgangot, amelyben az alkoholista

átöröklés szerepel, Gorkij Éjjeli menedékhelyét, amely az iszákosság végső azilumát festi a realizmus és költészet különösen kevert színeivel, Tolsztoj utolsó drámáját, az Élő halottat, ahol a züllöttségben is megnyilatkozó lelki értékeket csillogtatja meg a modern emberiség e nagy apostola, míg a szintén eléggé gazdag magyar irodalomból kiemelhetném még e tekintetben első sorban Móricz Zsigmond regényeit (különösen az Isten háta mögött és A fáklya címűeket,) melyekben a vidéki magyar élet sírvavigadó alkoholizmusát egy kivételes megfigyelő és kifejező tehetség gazdagsága vetíti elénk. Olvassuk csak el a kisvárosi korcsma gőzében az erkölcsöt fölényesen és részegesen hirdető képviselő és nagybirtokos beszédét és benne találjuk egy félszázad magyar politikai életének minden hazugságát és minden romlottságát. Analfabétizmus és tuberkulózis, panama és protekció, kulturális elmaradottság és világháború, mind, mind magyarázatot lelnek Arday beszédében, amely mintegy gramofonja a magyar politikai élet vásárjában kikiáltók úgynevezett világnézetének.

IV. Ha már most a jövő fejlődés távlatát az antialkoholizmus szempontjából nézzük, fölmerül lelkünkben a kérdés, vajon eljön-e az az idő, amelyben a társadalom szellemi elitje, az írók közül többé senki sem lesz, gyöngé idegei révén, rabja és áldozata az alkohol démonának és amelyben az alkohol, mint téma, fölslegessé válik az irodalomban? Lesz-e idő, mikor a Csokonaik és a Musset-ek goethei életkort érhetnek el goethei örömben és az Ibseneknek és Zoláknak, e próféta poétáknak nem kell többé megdöbbszentő képeket festeniök az Emberirtó egyént és fajt degeneráló rombolásairól? Én — annyi csalódás dacára — hiszek az emberi haladásban és remélem, hogy a természet-tudományos világnézet terjedése, a szociális higiéné térfoglalása lassan, de biztosan elviszik a sokat szenvedett és sokszor tévelygett emberiséget abba a ma még utópiának tetsző állapotba, amelyben nem kell többé a szabad és egészséges embernek semmi más narkótikum, csupán kettő: *az álm és a művészet!*

Délmagyarország, 1919. december 25.

ÉLET ÉS ISKOLA

A humanisztikus gimnázium hívei, élükön a már életében klasszikus szoborrá merevedett Berzeviczy Alberttel, a napokban összegyűltek Budapesten és megvédték az úgynevezett humanisztikus gimnáziumot, amely természetesen, a nevének és jellegének megfelelően, elsősorban és mindenekfölött a klasszikus stúdiomok¹ bázisán épül, ellentétben az egységes középiskola programjával, amely a reáliákat, mondjuk a modern természettudományt helyezné előtérbe. A humanisztikus gimnázium tisztességes hívei, legtöbbször klasszikus filológusok, akadémikusok és a régiség egyéb tisztelői, nem akarnak éppen elzárkózni bizonyos reformok elől, de a jelleget, azt a bizonyos jelleget erősen és szigorúan hangsúlyozzák. Humanisztikus gimnázium! Thukydides és Sallustius, mint a történetírás, Homérosz és Vergiliusz, mint az elbeszélő költészet, Anakreon és Horatius, mint a líra utolérhetetlen, sőt fölülmúlhatatlan példányképei.

Hiszen van is ebben valami, az antik költészet és művészet csakugyan örökké gazdag és termékenyítő források maradtak az emberi szellemnek, amely lényegében nem változik, de ha a jövő generáció neveléséről és oktatásáról van szó, akkor e pusztán esztétikai és nem minden egyoldalúság nélkül való szempontokon kívül, kivált korunk szörnyű tanulságai után, másokat, szintén lényegeseket és sokkal életbevágóbbakat is figyelembe kell vennie a pedagógiai problémákkal illetékesen foglalkozóknak. Frary klasszikus támadása óta (mert a klasszicizmus hatalmas szellemű ellenségének támadása a humanisztikus tanítás ellen csakugyan klasszikus) már nem lehet többé elzárkózni az életre előkészítő iskoláknak a modern tudomány és művészet őt megillető bevonása és fölhasználása elől a nevelés és tanítás munkájában. Mert ha igaz is, hogy Phidias még mindig megcsodált mestere a mai szobrásznak, magának Rodinnak is és hogy Platon már fölvetette mindazokat a filozófiai gondolatokat, amelyekkel akár Nietzsche, akár Bergson is viaskodik, de azért mégis csak furcsa és megmosolyogni való eljárás volna ugy-e bizony, ha a mai orvos Galenustól vagy Vesaliustól² kérne tanácsot, ha a mai technikus Vitruviusra esküdnék és a mai természettudós Arisztotelesz és Paracelsus igazságait vallaná igazságoknak, amelyektől eltérni nem lehet és nem szabad a művelt embernek.

De különben is az elmélet, a tanterv elefántcsonttornyát nagyon szépen meg tudják konstruálni a magyar pedagógia teoretikusai, például Kármán Mór tanterve papíron, mint kigondolás, mint műalkotás, roppant megnyerő a maga szigorúan logikus fölépítettségében, csak az a baj, hogy a valóságba, a gyakorlatba átvive, az élet levegőjében egyre-másra kiderülnek e szép, bölcs, magas szellemű kigondolás hézagai, mondvacsináltságai, a létező viszonyokkal nem mindig számoló doktrinárségei. Az iskolában jót jól tanítani, de minden fölösleges ballasztot, minden életellenes cifraságot kiküszöbölni, ez kell hogy legyen alfája és omegája bármilyen ideális vagy reális szellemű pedagógiai politikának.

Szeged és Vidéke, 1918. április 22.

43.

A MAGYAR JÖVŐÉRT

Ma jelenti be lemondását Wekerle kormánya az ország házában, amely most még inkább a kiváltságosok és uralmon levők háza, mint az egész dolgozó és szenvedő országé. Tegnap pedig megmozdult a munkás magyar nép, föltámadt a tenger, a nép tengere és méltóságos nyugalommal, de hatalmas zengéssel követelte az általános választójogot.

A mai politika színházának homlokzatán napról-napra, sőt óráról-órára új neveket világított meg a találgatások és jelölgetések reflektora, a közélet legellentétesebb törekvésű és meggyőződésű alakjai bukkantak föl, mint a holnap emberei, mint egy új alakulás megszervezői; de amilyen gyorsan jöttek, olyan hirtelen el is tűntek ezek a választottak. A magyar politika zavaros vizein a legkülönbélebb rozoga bárkák és a legvakmerőbb kalózhajók igyekeztek révbe jutni, hogy kihasználhassák a háborús aléltóság és kihasználtság kedvező körülményeit.

De tegnap megint megmozdult a nép, amely jog híján csak a háború terheit viseli munkabíró vállán, mint Atlas a mindenséget. Megmozdult a nép és megmozdult a lelkiismeret is mindenkiben, akiket még nem tett teljesen fásultakká és közömbösökké, semmit sem várókká és semmit sem akarókká négy rettenetes év lelki légnomása. A kor követelését harsogta az utca, a jövő

dalát énekelte a munka hadserege, elszántan és fegyelmezetten. A meggyőződés tüze sugárzott a szemekből, a lelkesedés heve lángolt az arcokon.

Hiába itt minden körmönfont politikai furfang, minden kerelés és minden halogatás, hiába a magyar politikai élet kételkedő Tamásainak és szószátyár Tartüffjeinek óvatossága és okoskodása, a választójogi reform ügyét e nehéz, komoly, nagy idők követelményei szerint napirenden kell tartani és a legszélesebb néprétegeket kielégítően, a Vázsonyi Vilmos javaslatában megszabott mértékben meg kell oldani. Megoldani a magyar nép javára, a magyar jövő érdekében.

Szeged és Vidéke, 1918. április 23.

44.

TÖMÖRKÉNY

Ma egy éve elment közülünk, mert kevés lett számára a napfény és a levegő, amelyet a háború boldog szerencselovagjai elvesznek a vergődő, verejtékező szerények és slemilek elől. Szép csöndesen félreállott, az új lármát és tülekedést egyszerűen, szó nélkül itt hagyta Tömörkény és eltávozott a nagy nyugalom földjébe, amellyel szelíd és komoly lelke e tarka és zajos földi téreken is állandó rokonságot tartott.

Különben se sokat mutatkozott az élet vásárjában, békés kis szögletből szemlélte a világ dolgait, a személyét lehetőleg távol tartotta holmi hívságos és ünnepélyes látványosságoktól. Az ő igazi ünnepe a csöndes alkotás volt, dolgok és emberek becéző szeretettel, gonddal, gyöngédséggel való ábrázolása, napos tájak a jegenyék alatt, szegedi parasztok és egyéb urak, vízenjárók és kétkézi munkások, magyarok az ország használatában, ezek érdekelték, ezek között volt otthon, ezekről beszélt ő nekünk a tömörkényi művészet gazda[g]ságával és termékenységével, amely ugyancsak az anyaföldéhez hasonlatos.

Nagy volt ő a kicsinyekben, hogy az Írás szavait alkalmazzuk reá, aki a középkori miniatürfestő barátok áhíthatával és buzgósgával örökítette meg a fekete betűk roppant garmadájában a szegedi nép világát. Ma egy éve mindörökre pihenni tért fáradt

földi alakja és neve végérvényesen bevonult a magyar irodalom történetébe. Síravigadó humora, megragadó emberábrázolása, egyszerűségében tökéletes írásművészete a magyarság el nem múló értékeit gyarapították.

Vasárnap délután az ő eleven emlékezetének áldoz a Dugonics-Társaság, amelynek mindvégig buzgó tagja és lelkes titkára volt. Szalay József dr. főkapitány, a Társaság elnöke megnyitóval, Szávay Gyula költeménnyel, Balassa Armin dr. az írot méltató emlékbeszéddel, Móra Ferenc személyes visszaemlékezésekkel, Baróti József színművész Tömörkény-novellák fölolvásával szerepelnek a nagyszabású ünnepi ülésen.

Szeged és Vidéke, 1918. április 24.

45.

A PAP MEG AZ ÁGYÚ

46.

LENIN, AZ OLVASÓ

Az orosz forradalom vezéréről, a bolsevikizmus megszervezőjéről, Leninről sok mindenféle érdekes legendát és pletykát olvashattunk. Megtudtuk azt is, hogy évekkkel ezelőtt Budapesten járt és hallgatta a magyar ideális anarkista, a zombori írnokból világhírű filozófussá vedlett Schmitt Jenő tanításait. Megtudtuk, hogy sokat tartózkodott külföldön, kivált a szabad Svájcban és érintkezett a német szociálizmus kiváló harcosaival is. Most pedig megtudtuk, hogy milyen könyveket olvasott ez a történeti korszakot alkotó orosz népevezér Genfben, amikor egy olvasó egyletnek egyszerű, csöndes és szürke tagja volt. Embert barátjáról, mondja az egyik közmondás. Már pedig ki az ember legjobb, leghűbb, legigazabb barátja, mint a könyv? Lenin sokat és sokfélét olvasott.

Irodalmi ízlése nem olyan előkelő, mint talán egy válogatós és kényes esztétáé, de határozottan, öntudatosan és célirányosan nevelt gondolkodóra vall. A „könnyű” olvasmányai közül

Maupassant szerepel leginkább, a Bel Ami meg a Horla is, azután Victor Hugo, a forradalomról szóló 1793-ával és a nyomorról beszélő Les Misérables három kötetével. De a nagy költőnek és demagógnak — mert az is volt ez a nagy szavakba szerelmes titán — egy verseskönyve is ott van Lenin olvasmányai között. Úgy látszik, az irodalom, mint mesterség vagy művészet is érdekelte a mai Oroszország politikai vezérét, mert Albalat különös könyvét, amely arról szól, hogyan kell írni, szintén olvasta és kivett egy stilsztkát meg egy chrestomathiát is.

A filozófia erősen érdekelte, Hegel homályos, még a bölcsészek¹ számára se könnyű műveit hosszasan olvasta és itt ne feledjük el, hogy Hegel volt a szellemi apja a nagy és tragikus végű Lassalle Ferdinándnak, a forradalmi szocializmus megszerzőjének. Hogy Zola és Loti vonzották, az természetes. Olvasmányai között ott találjuk Corneillet, a klasszikus francia költőt és Sully Prudhommeot, a modernet. Úgy látszik, hogy ez a Lenin nem olyan zord és mord férfiú, mint a háborúk és forradalmak eddigi véres hősei. De azért a háború se hiányzik a lektürjeiből. Julius Caesar kommentárjait a gall háborúról is ott leljük ezek között. De azért bizonyos, hogy Caesar, az író, közelebb volt az érdeklődéséhez, mint a hadvezér.

Szeged és Vidéke, 1918. április 26.

47.

MI LESZ?

Már szinte kezdjük elfelejteni. És ez a legborzasztóbb, hogy lassankint mintha megszoknánk az egészet. A politika cirkuszában nagy akrobata-mutatványokat végeznek papírmásé súlyokkal, szavakkal, szavakkal és szavakkal a tegnapi emberei, akik mindenáron, görcsösen ragaszkodnak hozzá, hogy a ma és holnap emberei lehessenek, a közélet dummer Augusztjai, akiket e fölfordult világ konjunktúrája előtérbe állított, szomorúan mulatságos játékaikkal bosszantják nemesebb tónusban és finomabb ízlésben nevelkedett idegeinket, az irodalom és művészet terén is a vásári láрма és a durva tömeghatás dominál, napi gondjainkat pedig a legelemibb életszükségletek kínos és keserves kielégítésének problémái alkotják, amelyekről nem is álmodtunk még néhány év előtt.

Közönyösen és kábultan botorkálunk az élet útjain. Fásultan és egykedvűen vegetálunk. A tömeg cirkuszt és kenyeret kér és kap is drága pénzért. Az emberi öntudat, az egyéni szabadság drága kincseit lassan, de biztosan rongyos papírbankókra váltotta a mai könnyörtelen élet. Hol vannak régi álmaink, hol vannak a nagy ígéretek, amelyeket a haladás büszke százada ígért, a villamosság kora, amelyben Ikarus bátran és biztosan röpült a szabad levegőben és amelyben úgy hittük, hogy az ember végre úrrá lett a természet erőin és az általános boldogság utópiája végre megvalósul? Most pedig már kezdjük elfeledni és kezdünk beletörődni, hogy háború van, évek után, végtelen szenvedések után, forradalmak és békekötések után, még mindig Mars véres csillagzata az uralkodó plánéta az európai emberiség firmamentumán.

A lapok olyan halkán, mint a leglágyabb pianissimo és olyan elrejtve, mint a legszerényebb ibolya, jelentik, miszerint a pápa lépést készül tenni a béke érdekében. Már megint, szegény, jegyzi meg könnyed részvétellel a még mindig kereső hadimilliomos. Egy másik közönyös hír szürkén, fahangon jelzi, hogy az ántánt ellenoffenzívára készül, egy másik, hogy az olaszok két déltiroli várost kiűrtettek, még pedig az osztrák offenzívára való tekintettel, jegyzi meg a bécsi tudósító, aki az osztrák offenzívába bizonyára, hallgatagon, beleérti a magyart is.

Ijesztő fásultság tompasága lett úrrá a világon, a háborús számum¹ homokja terül el mindenütt, az emberiség, mint a Szahara sivatagán eltévedt vándor, aki hiába próbált valami kivezető ösvényt találni, csak céltalanul topog körbe-körbe.

Vagy talán titokban, nesztelenül, már közeledik a szabadulás? Az égből jön, vagy a föld alól, egy csodálatos gondolat lesz vagy egy nagyszerű tett, Isten vagy ember hozza, jászolból vagy királyi palotából érkezik, munkás vagy császár hozza, mindegy, csak már egyszer, igazán föl lehetne sóhajtani: Végre!

Szeged és Vidéke, 1918. április 27.

48.

SZEGEDI AMATŐRÖK I.

49.

BARÓTI A KURUZSLÓBAN

COIGNARD ABBÉ VÉLEMÉNYEI AZ ALKOHOLRÓL

Írta: Juhász Gyula

A derék Coignard Jeromos abbé éppen egy nagytudományú orvos előadásáról jött, aki az átkos ivási szokások ellen beszélt, melyek a francia népet megméltelyezik, mint az a betegség, amelyet barbár idegenek, e dicső nemzetnek nevééről neveztek el. Nyársforgató Jakab tiszteletteljesen haladt szeretett mestere oldalán, aki némi tétovázás után benyitott a Kis Bacchushoz címzett helyiségbe, ahol még iható bort mér a nem megvetendő szépségű csaplároslány.

— Ha valaki — kezdte beszédét Coignard abbé, miközben műértő szemekkel nézte a világosság felé tartott poharat — ha valaki, hát én valóban kellőképpen méltányolom e tudós férfiú igazságait. Elég időt és fáradságot pazaroltam el a bor mellett, hogy megtanuljam káros és romboló hatását. Láttam mindenféle részeket, a szelíd birkáktól a dühöngő oroszánokig, ismerem a különböző disznókat Epikur csürhéjéből és magam is voltam már úgy, mint Odysseus vigyázatlan társai, akiket Circe asszony-ság oly mulatságosan elvarázsolt. De az ivás szenvedély és szenvedélyeinket éppen úgy nem mi magunk választjuk, mint a szüleinket. Ha rajtam állana, én egy szilárd trón birtokosát választanám, de hol van ma szilárd trón Európában? Ami pedig a szenvedélyt illeti, én a ritka aranypénzek és drágakövek gyűjtését tartom a legnemesebbnek, ahol a hasznost egyesíthetjük a kelle-messel, bár a régi és ritka könyvek gyűjtése is a legszebb passziók közé tartozik és ami engem illet, hivatásom és állásom is erre buzdítanak, ám erszényem lapossága nem engedi, hogy gondtalanul áldozhassak ennek a lelkemben szintén elevenen élő szenvedélynek. Így hát egyelőre iszom a győzelemre, mint jó francia és jó ivó és iszom annak a valóban derék és tudós férfiúnak egészségére, aki annyira félti francia népünket az elkorcsosodás-tól.

— A francia nép még csak meglesz valahogy — szólt közbe a Kis Bacchus gazdája, miközben hatalmas potrohát simogatta, de mi lesz a francia szőlőtermeléssel, mely évről-évre kevesebb és silányabb? Pedig ez is hozzájárult azelőtt a francia dicsőséghez, melyről oly szép verseket írt Beranger, aki mégis csak legjobb költő volt, a nép és szabadság igazi barátja.

— Annyi bizonyos, — válaszolt némi gúnyval Coignard abbé — hogy a nemes vendéglős iparnak nem ártott dalaival. Beranger csakugyan szerette a bort, talán jobban, mint Napoleont, bár én az előbbi vonzalmát szívesebben méltányolom, mint a másodikat. Egy pohár jó bor, bármit is mond a mi józan és tudós orvosunk, közelebb hoz bennünket a múza csókjához, mint tíz liter józanság. És ha egy pohár bor nem elég, van még hordó a Kis Bacchus pincéjében. Hiszen éppen ez itt a baj, hogy a második pohár után a harmadik következik s a negyedik után már a csaplárosleány számolja a poharakat és egy józan csaplárosleány mindig többet számít, mint egy mámoros matematikus.

Coignard abbé most magasra emelte a maradék bordonit, mint ahogy akkor szokta, amikor az áldozatot mutatja be, az árnyas kápolnában, amelynek rácsos ablakán az áprilisi lombok fiatal zöldje bekandikál. Majd nyájasan fordult ifjú tanítványához, Nyársforgató Jakabhoz, aki tekintetét hosszasan legeltette a csinos kis csaplárosleány karcsú és mozgékony alakján.

— Ma éppen az az áprilisi este van, kedves fiam, amelyen örökre eltávozott e siralom völgyéből a költő, akit Voltaireünk ugyan részeg barbárnak nevezett és akit közönségünk az írónkkal és kritikusainkkal egyetemben még mindig nehezen tud befogadni, a költő, aki maga se nevezte volt magát egyébként, mint becsületes komédiásnak és aki — malgré lui — mégis csak a legkülönb valamennyiük között, akik e földön *tükröt mutattak a természetnek*. Nem olyan tiszta és nemes, mint Corneilleünk, a görög templomok harmóniájával és a versaillesi kertek szabályosságával nem vetekedhetnek alkotásai, de én éppen azt a *részegséget* szeretem benne, azt a mámort, azt a barbár erőt és szenvedélyt, amelyért a ferney-i¹ remete ki akarta őt tiltani a költészet erdejéből, melyet Voltaire illedelmes forradalmárokkal és vakmerő udvaroncokkal óhajtott benépesíteni. Igen, ezen a szép áprilisi estén halt meg a nagy Lándzsarázó, a kedves William Shakspeare, egy legenda szerint a guta ütötte meg ivás közben, a meghitten bólogató hársfa alatt, miután már régebben búcsút mondott az írás mesterségének. De lehet, hogy csak egy részeg társaság találta ki az egészet, és ha igaz volna is a pletyka, mely a történelemnél szívósabb, akkor is nem a legszebb halál-egyanútlanul, gyorsan, betegség és szenvedés nélkül átsuhanni abba a tartományba, honnan nem tért meg az utazó? És ami azt illeti, szeretett tanítványom, Nyársforgató fiam, a mámoros Szokratesz, aki a babérfa levelével hűsítette homlokát, amint a

platói szimpozionon ifjak és leányok társaságában a szépségről és a szerelemlről beszélt, még mindig százszor és ezerszer okosabb és jobb volt, mint az összes Anitoszok, Meletoszok és Likonok, akik a bürökpoharat adták számoszi bor helyett a szomorú emberiség egyik legnagyobb jóltevőjének. De a hálátlanság és az igaztalanság nem csupán görög erény, drága korcsmárosom, bizony egy kis méltánytalanságért nem kell a szomszédba fordulnunk és éppen ezért kérek még egy pohárral abból a jófajta bordóiból, hogy koccinthassak egyet a mi alkotónk, Anatole France egészségére, akinek némely lapjain van valami a shaks-perei erőből is, valamint a bürök keserűségéből és a bordói bor édességéből.

Ezt mondván, Coignard Jeromos abbé, miután *hora canonica* volt, elővette a breviáriumát és félhangosan olvasni kezdte a bibliai részt, amely arról szólott, hogy az Úr Galileának Kána nevű városában miképpen változtatta borrá a vizet, amit a tanulóknak korcsmáros nagy lelki épüléssel hallgatott.

Délmagyarország, 1918. április 28.

51.

TÖMÖRKÉNY

52.

RÁTKAI, A DRÁMAI SZÍNÉSZ

Rátkai Márton ismét vendége a szegedi színháznak. Mikor az idén, nem régen, első alkalommal itt volt, valósággal beletáncolta magát a szegedi közönség, főleg a hálás, jó hadipublikum kegyeibe. Primadonna lett ez a komoly arcélű színész Szegeden, de úgy látszik a vidék többi városaiban is hasonló dolog történt vele, szóval a vidéket is megfőzte a kitűnő színművész, hogy Intim Pista nyelvén szóljunk. Azonban régi eset, hogy minden jó komikus egy tragikus ambíciót rejt szíve mélyén a Pierrot lenge öltönye alatt, mint ahogy annyi jeles tudós is egy megölt lírai költőt hordoz magában.

Rátkai azonban nem az az ember, hogy ne próbálná valóra váltani, ami művészsílvét dobogtatja. Ót a drámától hódította el az operett, ez a kacér, csábító színházi tündér, de azért nem szakított teljesen első szerelmével, a komoly műzával sem.

Azt se lehetne mondani, hogy csupán flörtöl vele. Nem, Rátkainak komoly és őszinte drámai ambíciói vannak és ha Budapesten nem áldozhat nekik, hát áldoz a vidéken. Hogy milyen nagyszerű drámai színész a táncos operettek kaucukügyességű komikusa, azt megmutatta többek között akkor, amikor Földes Imre egyébként nem valami klasszikus darabjának, a Hivatalnok uraknak Róth bácsijából olyan szívhez-szóló klasszikus alakot kreált, hogy nedves lett minden néző szeme a Magyar Színházban.

Most nálunk még komolyabb és értékesebb művészi szenzációt ígér: Schiller minden időkre szóló regényes színjátékában, az Ármány és szerelemben Millert játssza el holnap a szegedi közönségnek. Mint ahogy Nyáray Tóni is zajos operettsikerei után az igazi művész soha el nem apadó szomjúságával kereste és találta meg a valódi dicsőséget Gringoireban, úgy vágyik a tarka operettvilág kulisszái közül az élet és művészet ormain járó ábrázolás lehetőségei után Rátkai Márton. Szép és dicséretes ambíció, amelynek a sikere után méltán mondhatná a histrio a római komédia szavaival: Plaudite! . . .

Szeged és Vidéke, 1918. április 29.

53.

TÖMÖRKÉNY-EMLEKÜNNEP A DUGONICS TÁRSASÁGBAN

54.

BERLINBEN

nem ünnepelték meg május elsejét, a népjogok napját, e modern, komoly szaturnáliát, amelyen máskor az egész világon megpihent a munka és megharsant a jövő dala népek millióinak ajkán. Berlinben csak az orosz nagykövetség ünnepelt, a forradalom vörös lobogóját tűzve ki palotája homlokzatára, a német mun-

kásnak nem volt vörös májusa, e gyönyörű hónap első napján is dolgozott a nehéz ipar nem könnyű szolgálatában.

Berlinben más is történt most: a Junkertum csizmája eltapos-ta a népjogok zsendülni induló vetését, a porosz képviselőház szépen leszavazta az általános választójogot, amelyet császári szó is időszerűnek tartott és amelyet kormányférfiak pártfogol-tak. A porosz parlament sohasem volt valami túlságosan demok-ratikus intézmény, annyi szent, sőt egészen nyugodtan elmondhat-juk, hogy még a mi meglehetősen reakciós, a polgárság és nép érdekeit legkevésbé képviselő országházunkhoz képest is a maradság és elzárkózás bagolyvára a porosz képviselőház. Mégis, azt hittük, akik még tudunk hinni földi és emberi dolgok igazában, a haladásban és a fejlődésben, hogy a hosszú háború tanulságai még a porosz junkerek lelkét sem hagyták érintetlen-ül. Most pedig, íme, a porosz általános választójogi ügye egyelőre megbukni látszik és a mi választójogi ügyünk fölött is nehéz fekete felhők gyülekeznek. Úgy látszik, a demokrácia és a haladás vonata mindenütt közlekedési akadályokkal küszködik. Reméljük és tudjuk is, hogy mindezek *háborús* közlekedési akadályok.

A népről egy kissé, vagy talán nagyon is a nép nélkül akarnak rendelkezni az urak, már mint a politikai élet nyergében élő urak, a porosz és nem porosz junkerek, akik az idő gyorsvonalát a nyílt pályán próbálgatják megállítani, akik azt gondolják, hogy minden vér csupán értük hullott, minden győzelem csupán nekik termett, akik azt akarják elhíttetni magukkal és a világgal, hogy status quo antet lehet csinálni a háború után, *ez után a háború után*, amely az élet minden vonalán új kurzust csinált. királyok és a császárok, megértve az idő szavát, a politikai raisont követve érzik és éreztetik, hogy a jogtalanoknak jogot adni: ez ma a kor egyik legfőbb követelése. De úgy látszik, vannak hatalmasok, akik a császároknál is nagyobb úrnak vélik a maguk akaratát. A történelem a frontokon belül is szembeállította már az erőket, a társadalom erőit. A némettől annyi minden okosat és szépet tanulhatnánk a kultúra komoly, nagy dolgaiban, igazán tra-gikusan szomorú lenne, ha e sok minden helyett a porosz junker tempóját venné át a magyar politika ügyse valami gyors, ügyse nagyon gyönyörű lendülete.

Szeged és Vidéke, 1918. május 3.

M A R X

születésének századik évfordulóját ünnepli az egész világ munkás-sága, de velük együtt tisztelettel és hálával tekint e nagy német gondolkozóra minden művelt ember, akinek kultúrája nem me-revedett meg a klasszikusok meddő csodálatában. Marx élete műve az emberiség szellemi arzenáljában a legjelentékenyebb helyek egyikét foglalja el, hatása szinte egyenlő a nagy vallás-alapítók és a nagy költők népekre és korokra terjedő hatásával.

Marx neve éppen úgy program lett, csatakiáltás és zászló, mint akár Mohammedé vagy Rousseaué, Marx Károly nem csu-pán egy új tudományt alapított, de egy új harcot is indított, a proletárok osztályharcát. Személyisége nem volt olyan elragadó, olyan szuggesztív, olyan varázslatos, mint a szép, fiatal, gazdag és szellemes Lassalle Ferdinándé, Marx elsősorban tudós volt és kritikus, a társadalom tudományának bűvára és a társadalom főnnálló rendjének kritikusa. Legenda nem fűződik a Marx Károly nevéhez, de azért a maga erejéből mégis akkora hatalom lett ez a név, hogy milliók és milliók esküdtek reá hosszú ideig. Ma már a szocializmus is revízió alá vette Marx tanait, amelyek összessége a marxizmust jelenti és talán az öreg Bebel Ágoston volt az utolsó szociáldemokrata nagyság, aki még olyan hittel olvasta Marx könyveit, mint a jámbor hívő a bibliát. Az osztály-harc elmélete és a többi marxista tanítás is bizony, kivált a részletekben, mindenféle revízióra szorult és Bernsteinék, az új szocializmus emberei, már régen kiadták a jelszót a világ pro-letárjainak, hogy nem az illuzór[i]us végcél a fontos, hanem a mozgalom. Mert a Marx megálmodta végcél lehet délibáb, lehet utópia, lehet ábránd, de a mozgalom folytonos sikereket és győ-zelmeket hozhat, a munkásság világhelyzetének fokozatos javulását, a szociális életstandard állandó emelkedését, népjóléti intézményeket, helyet a parlamentekben.

Amit Marx megjósolt és pedig körülbelül a múlt század ki-lencvenes éveire, a nagy kladderadatsch, a kapitalizmus össze-omlása nem következett be. Ellenkezőleg, a kapitalizmus nem úgy tett, mint a Bourbonok, akik nem felejtenek és nem tanul-nak, a modern nagy tőke *tanult* a szocializmustól és maga is erősen szervezkedett. Akik majd ennek az áldatlan háborúnak hiteles történetét valaha megírják, külön fejezetet fognak szen-

telni ennek. Marx ma is élő és érvényes érdeme, amely túl minden osztályharcra is jelentőséget ad neki az emberi művelődés történetében, hogy először és erőteljesen rámutatott a gazdasági tényezők döntő szerepére az emberiség élete és története minden vonalán. Ez volt az az újság, az a novum, amelyet ő iktatott be a kultúrhistoria évkönyveibe. És ez maga olyan nagy és olyan örök érdem, hogy pusztán ezért is pártkülönbség nélkül mindnyájan ma élők, szenvedők és eszmélkedők az elismerés babériját fonhatjuk Marx oroszlanfeje köré.

Szeged és Vidéke, 1918. május 4.

56.

NÉGYESY ÓRÁK

A magyar tudós társaság, az Akadémia, Négyesy László egyetemi tanárt rendes tagjai sorába választotta. Igaz, hogy a Széchenyi alapította testület idei nagyhatéknak el nem maradható szenzációja az volt, hogy Weisz Manfrédet nem tüntette ki a Wahrman díjjal, de e nagy tudományos és irodalmi ügy ne zavarjon meg bennünket abban, hogy néhány percet szenteljünk a szürke és szerény, a békés és igénytelen Négyesy Lászlónak. Mert az ő neve, akaratlanul is nem csupán a múlt, de a jelen és a jövőndő irodalom történetével került kapcsolatba és pedig éppen nem ellenséges, sőt szinte atyai viszonylatban, amit pedig kevés magyar akadémikusról mondhatunk.

Van a budapesti magyar királyi tudományegyetem bölcsészeti fakultásán egy állandó irodalmi szeminárium, amelynek hivatalos neve: Magyar stílygyakorlatok. Vezető tanára Négyesy László. Ennek az irodalmi szemináriumnak én nyolc szemeszteren át voltam buzgó és tevékeny hallgatója, vagy hat szemeszteren át pedig titkárja is.

E kitüntető tisztesség abból állott, hogy én állítottam össze hétről-hétre a fölolvadások sorrendjét. Fölolvasni pedig lehetett ott mindent, verset és prózát, szonettet és Hamlet tanulmányt, naturalista novellát és teozófiai értekezést, Baudelaire fordítást, és kritikát Farkas Imréről, essayt Péterfy Jenőről és bírálatot Hajnal Márton összehasonlító irodalomtörténeti tanulmányáról. Mindezt meg is tettük.

Abban a teremben, ahol többek között *Prohászka Ottokár* adott elő hívőknek és hitetleneknek és vitázott *Balázs Bélával* arról, hogy mi az igazabb, a vallás vagy a művészet, ahol *Széchy Károly* kétoldalas körmondatait dörögte és fuvolázta *Mária Terézia* koráról, ahol a finom és ideges *Riedl Frigyes* fejtegette a régi magyar drámát és *Heinrich Gusztáv* mondott nem is olyan rossz vicceket *Heinerről*, ahol a kedves *Keszler József* tárta föl káprázatos tudásával, (amelyet színi kritikáiban inkább elrejt, mint csillogtat) a régi francia irodalom kincseit, abban a teremben tartottuk a magyar stílygyakorlatokat *Négyesy László* vezetése alatt.

A padokban diákok és diáknők ültek, akikből idővel a mai magyar irodalom javarésze rekrutálódott. *Kosztolányi Dezső* egy őszi délutánon mutatkozott be nekem, a titkárnak és jelentette, hogy *Baudelaire* fordításokat akar fölolvasni. *Babits Mihály* szintén fordításokkal kezdte, de ő *Baudelaire* mellé *Goethét* is fölvette, akinek *Parlagi rózsáját* olyan szemérmesen és olyan énekelve olvasta föl, hogy a lányok megmosolyogták. Ma Budapest legnagyobb sikerű fölolvasó estélyén olyan tapsokat kap, mint a fergeteg. *Gábor Andor* is műfordításokkal kezdte írói pályáját a *Négyesy* órákon és akkor már készen is volt a *Mistral Mire*-ójával. Egy padban ült *Bródy Mihállyal*, akinek akkor szép versei jöttek a *Budapesti Naplóban*. *Mohácsi Jenő* volt az első bátor, aki lerántotta a lányok bálványát, *Farkas Imrét* és fölmagasztalta a holnap hegedősét, az éppen akkor föltűnt *Ady Endrét*. *Oláh Gábor* hosszú epikus művekkel szerepelt a programon, *Adorján Andor* novellával kezdte, *Bresztovszky Ernő* versekkel; *Tóth Árpád*, *Antal Sándor*, *Pogány József*, *György Oszkár*, *Endrődi Béla*, a hősi halált halt legkülönb magyar filozófus *Zalai Béla*, a *Petőfit* még a hősi halálban is követő *Szepessy László* és *Kulcsár Gyula*, a nők közül *Ritoók Emma*, *Reichard Piroska* neveit írom meg ide találomra, mint az akkori *Négyesy* órák hallgatóit és szereplőit.

Négyesy nagyon kedves, jószívű tanárunk volt, végtelenül előzékeny, az ifjúságot megértette és a tehetséget megbecsülte. Bizonyos, hogy konzervatívabb volt mint mi és nem mindig osztotta nézeteinket, de hiszen mi az irodalmi forradalom zászlóját bontogattuk akkor, fiatalságunk boldog májusában. Az új magyar irodalom nevében hadd köszöntöm őt, az új rendes akadémikust; én, a vén diák, a régi titkár.

HOLT PONTON

MI VAN A TOMPA HAGYATÉKBAN?

MÉRLEG

Írta: Juhász Gyula

Nemzetek lesznek, nemzetek vesznek: a néhai magyar rendi országgyűlés követének híres szálló igéjét szörnyű szemléltető oktatásban mutatja be nekünk ma a világ története, amely sohasem volt inkább az egész világé és sohasem volt inkább történelem, mint éppen a mi időnkben. A Marne mellett, hol Etele hun király keleti forgószele neki dőlt a nyugati impériumnak, ma megint leszámolás készül és lehet, hogy ez is olyan lesz, mint a katalaunumi,¹ holott nem volt győző, se legyőzött és ahol a halottak lelkei tovább folytatták az örök harcot. Mégis és máris, a francia nép *életveszélyes sebekkel* állja a végső viadalt és nem tudni, vajon meddig állja? Legjobbjai, egy egész új, fiatal, bízó és bátor, a tegnapiánál, a századvégénél hívőbb és lelkesebb nemzeték, java részében *a föld alatt* pihen és az a szép, meleg, hiszékeny és termékeny álom, melyet Zola a Fecondité erőtől és reménytől duzzadó lapjain álmódott, úgy látszik, nagyon, nagyon sokáig meddő utópia marad már a francia földön.

Ma, amikor immár minden érző és gondolkozó művelt ember túl van a háborús téboly egykori kezdeti tüneteiben, amikor a népekben már nem tudunk és nem akarunk látni ellenségeket, csak szenvedő és elvérző áldozatait *a fegyveres béke* elnyomáson és hazugságon alapuló szövödményeinek, ma már igenis és főleg mi *magyarság*, e háború másik nagy szenvedője, bizonyos fájdalommal állhatunk meg egy dicsőséges nép halálba marsolása előtt, [amelyet] nacionalista és plebejus plutokrácia egy olyan *débâcle* örvényébe rántott, amely sokkalta tragikusabbá válhatik a francia géniuszra nézve, mint a szedáni bukás, amely csak nemzeti

önérzetét és hivatása tudatát erősítette ennek az elasztikus népnek, éppen úgy, mint nálunk a miénket a világsi fegyverletétel. De most, most Franciaország *lelke, népe, földje* van veszendőben, most mindent egy kockára tettek s a kocka egyre vakot vet. Egy nemzedék halt ki az emberiségből, Ráchel szavait visszhangozza ma a Szajna tündére, az egykor pajzán és világhódító, most talpig gyászban borongó géniusz. Vajon ki bírja-e heverni rettenetes vérvesztését a *douce France*, amely már a béke utolsó évtizedeiben is a születések apadásának gyászos statisztikáját mutatta?

Ne feledjük, nem is feledhetjük, hogy a reneszánsz olasz és a reformáció germán kulturális hegemoniája után a nagy forradalom francia hegemoniája következett, amely az egész dicső tizenkilencedik századra reányomta a maga bélyegét. Magyarország irodalmi és politikai újjászületésekor a fiatal Herkules bölcsőjénél francia nemtők állottak, Bessenyei a francia költészet nevében üzent hadat az osztrák germanizációnak, a tüzes Bacsányi és Martinovicsék Párisra vetették epedő tekintetüket, Csokonai a rousseau-i polgár eszményén merengett el. Petőfi bibliája, Beranger és a francia forradalom története és 1848 március idusának tavaszi zápora és virágos vihara is Párisból érkezett el hozzánk. Hogy a világnak mit adott a francia kultúra, nem nehéz megmondani. Csak a tizenkilencedik században ő hozta a klasszikus nagy regényt, Stendhal, Balzac, Flaubert, Zola művét és a modern lírát, a tudományok terén Comte alkotását, a pozitív filozófiát, neki köszönhetjük az új kritikát, Sainte Beuve, Taine és Renan eredményeit, részben az orvosi tudomány újjászületését, Pasteur és Charcot örökségét, a modern technika körében az aviatika legnagyobb csodáit, hogy csak a leginkább eszünkbe ötlőket említsük.

A Marne mellett most ez az örökség is kockán forog. Pedig éppen a háború előtt közvetlenül egy szívós és csöndes, mert mély és komoly regenerációs folyamat kezdődött azon a földön, ahonnan a keresztes hadjáratok és a forradalmak, egy Voltaire és egy Napoleon világhódító útjukra indultak.

Most Franciaországban *az erőszak és a hazugság az úr*, Clemenceau és Hervé, a gondolat és igazság renegátjai az ő prófétájuk. Jaurès sírján már a virágok is elhervadtak, Romain Rolland önkénytes száműzetésben él a francia Rodostóban, Svájcban, mint nagy őse, Rousseau, az Internacionale tragikomikus kudarcot vallott, és Marne mellett a lövészárkok olyan mélyek és sötétek, mint a sír, hol nemzet süllyed el.

Egy rövidlátó és konok politika tönkretelheti egy nemzet legjobb vetéseit, megölheti kultúráját és jövődjét: ezt az elrettentő nagy tanulságot tanuljátok meg magyarok a más kárán *most*, mikor sorsotok felől kell határoznotok, *most*, mikor a népek óriás versenyében felétek int a pálma, mikor közelg az idő, hogy a harcos és győzelmes magyarság *munkás és alkotó magyarsággá* alakuljon át és néhány hellyel előbbre kerüljön a haladás országútján, amely halott hősökön és halott népeken át is termékenyebb és igazabb jövődjé ígért földje felé vezet a szegény és szenvedő emberi fajt.

Délmagyarország, 1918. június 2.

60.

HETEN THÉBA ELLEN VAGY AKIT AKARTOK!

61.

KÖRMENET

62.

OTHELLO, A SZEGEDI BOSZORKÁNY VAGY
ENDE GUT, ALLES GUT!

63.

MORAVCSIK PROFESSZOR

64.

„KALAPOK NACCSÁGÁK”

Írta: Juhász Gyula

Bokányi Dezső a szegedi moziban izzó temperamentummal kelt ki a minap a középosztály öntudatos és harcos női, a feministák ellen. Sőt a vendégjog kölcsönösségét nem túlságosan tisztelve,

a szegedi feministák ellen. Kalapos naccságák, kiáltotta feléjük stentori hangján. Hiszen igaz. Bokányi Dezső nem tagja az úri kaszinónak, nem híve a lovagiasságnak, de viszont az is igaz, hogy egy szocialistának, aki nem tartja be a kötelező udvariasságot, mégis csak be kellene tartania a kötelező bajtársi szolidaritást. A feminizmus is szabadságtörekvés, a feminizmus is osztályharc, a feminizmus is rabszolgák harca a rabszolgatartók ellen, még pedig olyan harc, amelynek jogát és igazát a szocializmus utolsó nagy pápája, Bebel egy nagy és okos könyvön keresztül bizonyítja. Hogy a mai feminizmus elsősorban középosztálybeli nők, úgynevezett kalapos naccságák mozgalma, az először is nem egészen így igaz, másodsorban is egy valódi szocialista, egy igazán di-revolucionárius *mindenféle* szabadságtörekvéssel közösséget vállal mindenféle zsarnoki tekintélybálvány ellenében. Apropos: az a Bokányitól oly igen lenézett, oly nagyon kinézett középosztály!

Hát talán Marx gyári munkás volt, Lassalle, a finom és elegáns, a szellemes és érzelmes, talán utcaseprő volt és én úgy tudom, hogy Kunfi Zsigmond, a magyar szocializmus legkeményebb és legélesebb pengéjű publicistája, valamint Szabó Ervin, a legokosabb elme a pártjukban, szintén nem munkásházban születtek, sőt az egyik tanár volt, a másik most is fővárosi könyvtáros, egyszóval ugyancsak és alaposan laténerek. A kalapos naccságák pedig, egy ezer sebből vérző és ezer gondban égő magyar középosztály asszonyai, olyan hősiek komolysággal és kötelességteljesítéssel vállalják és viselik a háborús élet nyomorúságát, gyöngé vállalkon férfigondok terhét hordva, dolgozva a férfimunka majdnem minden területén és pedig becsülettel és eredménnyel, amely minden tiszteletet megérdemel, még Bokányi Dezsőét is. A feminizmus kurzusa pedig, ha már erről van szó, igen magasra nőtt éppen a legutóbbi időkben. Reméljük, hogy Bokányi és társai nem akarnak pápábbak lenni a pápánál és John Stuart Mill után nem vállalkoznak olyan don Kvizote [!] szerepére, aki szélmalom helyett egyenesen Dulcinea ellen indul vítezi tornára. Nem és nem, ha valaki ebben a szenvedő országban, a szegény tisztviselő részvétet, kíméletet, a tisztviselő felesége, maga is többnyire nehéz munka részese, nem gúnyt, nem sértést, de megértést és megbecsülést érdemel. És különösen ők, az öntudatos harcosok, a magyar feministák, akik az egész háború alatt egy tisztább és becsületesebb humanizmus lelkes és buzgó katonái voltak. Strindberg, a költő, aki meztelenre vetkőztette a

kétlábú szociális állatot, az embert, aki a saját lelkét is pőrén, egészen az örültség őszinteségéig tárta ki mindenki előtt, aki egészen a nemek ősi gyűlöletének gyökeréig hatolt, az utolsó szaiszi fátyol alá nyúlt, igen, Strindberg suhogtathatta a korbácsot, ha a nőkhöz indult, de nem teheti ezt se okkal, se joggal a szocialista agitátor. Bátorság, a végső konzekvenciák levonása nem csupán szocialista kiváltság és szabadság. Sylvia Pankhurst kisasszonyt mesterségesen és erőszakosan kellett rabtartóinak táplálniok, mert e sovány és törékeny suffragett, ez a londoni kalapos naccsága olyan makacsul következetes volt elveihez, amilyen makacsságra és következetességre nem igen mutattak példát, mondjuk, Vandervele, mondjuk Hervé, mondjuk Bokányi. Ez dehogyan is akar talán megszólás vagy lesajnálás lenni, ez csak egyszerűen egy kalapos naccsága hősiességének a dicsérete.

És ha már mindig a háborúra kell visszatérni, ki hirdette a legszívósabb, szinte már komikus szívóssággal a valódi pacifizmust, ha nem Suttner Berta, aki szintén ilyen kalapos naccsága volt és ki volt az egyetlen, aki Amerikában vétót kiáltott az egyesült államok parlamentjében a hadüzenet ellen? Az is egy ilyen kalapos naccsága volt, bizonyos Ranken kisasszony.

Ha szobrokat emelünk a nemzeti áldozatkésztségnek, az Isonzó órének, ha a munkásság életstandardját folyton emelik a háború alatt, talán a középosztály dolgozó és küzdő női is megérdemlik, hogy egyszer elismerő gesztussal kalapot emeljünk mi is a kalapos naccságák előtt, akik bizony sokszor töprengenek rajta, hogy miből talpaltassák meg a maguk és családtagjaik cipőjét?

Délmagyarország, 1918. június 16.

65.

GYÓNI GÉZA KÁLVÁRIÁJA

— Hazakerült fogolytársai elbeszélése alapján —

A napokban lesz egy esztendeje, hogy Gyóni Géza szomorú szemei lezárultak, fáradt agya örökre elpihent imádott testvére mellett a krasznójarszki magyar temetőben. A kritika, amely részben egekig magasztalta, részben porig alázta, azóta elhallgatott felőle, de sokunknak, akik a költőben az Ember vallásának

hirdetőjét keressük, valóságos revelációként hatott Gyóni egy poszthumusz verse, a Forradalom, amely szinte Petőfi hevével és erejével köszönti az emberiség eljövendő szabadságharcát. Gyóni hazakerült hadifogoly ismerőseivel találkoztam a napokban, akik igen értékes és újemberi dokumentumokkal szolgáltak nekem e sokat szenvedett és nagyon szeretett különös költő életének utolsó éveiről és megrendítően tragikus végéről. Én a nyilvánosság és az irodalomtörténet számára, a krónikás hűségével és a bajtárs szeretetével igyekszem megrögzíteni ezeket a hiteles forrásból, első kézből nyert új adatokat.

Mikor cseh és polyák áruság meg az éhség ellenség kezére játszott a erős várunkat, Gyóni Géza pionír közbíró a többi fogollyal együtt halálos fáradtan és elcsigázva megindult ismeretlen állomás felé. Hosszú út volt, kietlen kálvária, végtelennek látszó stációkkal, az utolsó mégis *Krasznojarszk*. Itt először egy orosz tiszti pavillonban, majd hatalmas kőbarakkokban szállásolták el a foglyokat. Egy darabig a közkatonák keserű kenyerét ette Gyóni Géza, de a derék *Molnár* alezredes csakhamar a saját felelősségére zászlóssá tette a lengyel mezők és Przemysl magyar költőjét és így különben is eléggé szomorú helyzete mégis tűrhetőbbé vált valamivel. Megértő emberek társaságába [ke]rült, bár mindvégig csak néhány bensőbb barátjával, irodalmi hajlandóságú emberekkel érintkezett.

Ezek között volt *Mészáros* Vilmos, egy filozófus elméjű, igen művelt tiszt, aki oroszul tökéletesen tudott s a *Rjecs* és *Novoje Vremja* híreit naponta felolvasta a minden iránt érdeklődő költőnek, aki hiszen vidéki riporter volt világéletében.

Gyónit különösen a nagy orosz írók háborús magatartása érdekelte, Gorkij, Andrejev Leonid, Arcybasev politikai megnyilatkozásait figyelte állandóan. Megértő barátai között voltak még a szegedi származású *Thomay* Béla és *Valentiny* Antal tanárok, *Moravcsik* Gyula, *Kövér* Gyula publicista és egy kis kadét, akivel szerelméről beszélt a költő, aki *Levelek a Kálváriáról* címen forró és féltékeny verses vallomásokat küldött Szabadkára egy szép és lelkes úri hölgyhöz. Gyónival volt együtt *Muhics* Sándor grafikus is és a szegedi *Pillich* András zászlós.

Gyóni francia revüket is olvasott és egyik ritka öröme volt, amikor a *Mercure de France*-ban elismeréssel nyilatkoztak a poète hongrois de la guerre-ről, a háború magyar költőjéről. Angolul is megtanult a hosszú fogaág szenvedése közben és áhítattal fordította a readingi fegyház csodálatos rabjának, Wil-

denek opálosan csillogó verseit. A németekkel nem igen érintkezett Gyóni, a csehekkel még kevésbé, de néhány török fogolytársával őszintén rokonszenvezett. Egy török poéta is akadt ott köztük, ezt verssel köszöntötte. A fogolytábornak nagy és ritka ünnepe volt, ha néha magyar vöröskeresztes hölgyek vetődtek oda, így *Forgács* és *Cebrián* Mária grófnők és *Huszár* Andorin. Ily módon került Gyóni második háborús könyvének kézírata Magyarországba.

Krasznajarszkban sokat írt és egyre jobban elmélyült a költő. A szenvedéstől mindinkább megszépült és elfinomult lélekkel róttá utolsó verseit, olyan volt nagy, sötét szemeivel, sápadt arcával, a megatottságtól remegő hangjával, mint valami fájdalmas, új magyar Krisztus. A fogolytáborban sokat vitatkoztak és politizáltak. Magyarok voltak, a pokolban is, Szibériában is, örök magyarok. Térképek fölé hajoltak és rendezgették, tologatták a piros és fekete országhatárokat. Gyóni Géza mindig a leghatározottabban ellene volt mindenféle hódításnak, annekszióknak, a népek jogai mindenféle csorbításának és a testvértelen magyarság jövőjét a nemzeti demokrácia és függetlenség diadalában hitte és vallotta az apostolok lázas és szent fanatizmusával. Már nem gyűlölte az ellenséget, már minden elnyomottban, minden szenvedőben meglátta és sajnálta a testvért. Mikor a forradalom győzelmes márciusi vihara végigszántott az orosz pusztákon, városokon és falvakon, Gyóni Géza versei szabadabban és nyíltan jöhettek haza, az orosz cenzúra nyugodtan átengedte őket. Sok keserűség halmozódott föl a háború magyar énekesének lelkében, a przemysli pokol ágyútüzének fényében rettentően szomorú, véres igaztalanságait látta meg a mai világrendnek. Krasznajarszki versei között vannak gyilkos erejű satírák, mint a *Tomori vezérről* és a *Grófnőről* szólók, nem tudom, Rákosi Jenőék megjelentették-e már ezeket?

Néhány elégtételt is kapott a sokat küzdött és szenvedett poéta. Békéscsaba, Achim András városa, amelynek főterén Dózsa György szobra áll, egy táviratban mandátumát ajánlotta föl Gyóni Gézának. De a költő nem fogadta el, mert Csaba kaphat annyi képviselőt, mint a tenger fővénye, ő azonban a szenvedő magyarság képviselője kívánt maradni mindhalálig. Azután lassankint kezdett minden elborulni. A háború végtelensége, a przemysli haláltánc emléke, a magányosság, a rabság, a betegség kikezdették a különben is ideges, fáradt költő hanyatló életerejét. Hiába várta szabadulását, a hazai méltóságok szép

szavakkal fizették ki, az árvaság lidércnyomása nehezült Gyóni Géza magányos lelkére.

Utolsó boldog napjai közül való volt az, mikor Pillich András bajtársának egy kis hazai ládikót hozott a gyér szibériai posta és annak mélyén egy szegedi újságlapot. Gyöngéd női kéz küldte ezt a lapot, amelyen egy vers volt, A halott vár legendája, Gyóni Gézának ajánlva. Az én versem, 1915¹ április végétől, amelyben a halott csukaszürke magyarok nem engedik aludni és győzelmének örülni a hatalmas Nikolájt. Gyóni könnyes meghatottsággal olvasta a verset és azt mondta társának: Ma boldog napom van.

De azután jött a betegség, hóban, fagyban szerzett tüdőcsúcs-hurut, jött Mihály testvére halála és Gyóni Gézának elborult a lelke. Széchenyi és Kemény Zsigmond végzete érte el őt, aki Petőfi és Körner végére vágyott. Nem evett, csak ha gyöngéd erőszakkal kényszerítették, nem beszélt napokig, majd dühöngeni kezdett, öngyilkos szándékai voltak, az ótestamentumi próféták átkait kiáltozta a levegőbe. Betegségének tünetei maniakó-depresszívára vallanak, a nagy háborús megrázkódtatások kiváltották belőle az elmebajt, amelyre degenerált idegzetével különben is hajlamos volt. Élete utolsó pillanatáig híven és önfeláldozóan ápolta derék bajtársa, Ozsvár Péter honvédszászlós, csantavéri gazdálkodó, akinek a neve előtt tisztelettel hajtjuk meg a hálás emlékezés zászlaját. Gyóni Gézát egy német táborigazgató temette, a gyászbeszédet Zalán Gyula képviselő tartotta. Szibéria minden részéből özönével jöttek, mint bánatos fehér galambok, a megható részvétlevek a krasznojarszki táborba, az orosz éppen úgy siratta ezt a talpig férfit és kiszenvedett embert, mint gyászoló, árva bajtársai. A költő, aki 1914 nyarán a háború költőjének indult a lengyel mezőkre, 1917 nyarán mint a *nemzeti demokrácia és az emberi szolidaritás* vértanúja esett el a becsület krasznojarszki mezején.

Én pedig ha Dosztojevszkij népének valamely szegény robotosával találkozom a szegedi utcákon, eszembe jut a költő, akit a magyar Reventlovok megtettek háborús uszítónak és egy versének végére gondolok:

Szemükben sápadt fényeket látsz
Ó érzed-e a szemek szomját,
Bús pásztortüzek égnek bennük,
Csupa bánat és csupa honvágy!

Egy tragikus magyarnak és egy fájdalmas embernek minden földi nyomorúságot szívére ölelő és minden földi igaztalanságot krisztusi haraggal korbácsoló lelke szól hozzánk Gyóni Géza utolsó verseiből. Többet közülük meg is semmisített, mikor elméje elborult. Akkor már csak a biblia ígét mondogatta, amelyek lelkében a gyermekkori emlékek erejével éltek, hiszen apja pap volt, ő is annak készült. Mint a magyarság és emberség papja halt meg, az ígéret földje előtt. Ez a Gyóni Géza kálváriájának hiteles története.

Délmagyarország, 1918. június 16.

Juhász Gyula

66.

A KÉT PIERROT AVAGY ENFIN SEULS EN DEUX

67.

KÖZÉPOSZTÁLY

Írta: Juhász Gyula

Magyarország nagy betegágyán vér és kínok között most születik a jövő. Az új költő aktuális igéi sohasem voltak olyan aktuálisak, mint ezekben a napokban. Valóban, Széchenyi új Magyarországa egy világválság vajúdása közben most alakul, most vedlik át egy *újabb* Magyarországgá.

Hogy milyen lesz ez a legfrissebb alakulás, honnan és hogyan vergődnek össze vezetői és tömegei, mi lesz a tartalma és formája, milyen új jelszavak és új álmok, milyen új igazságok és hazugságok rengetik és ringatják gályáját és a jövendőnek miféle vizein mifajta célok felé halad, erre e pillanatban még csupán csak bizonytalan és határozatlan jóslatokkal felelhetnénk. A történelemben vaknak látszó, de mégis szilárd érc-törvényeknek engedelmeskedő fatálitás uralkodik és kormányoz s a magas politikának tulajdonképpen az lenne a legfőbb és legszebb — egyetlen méltó — feladata, hogy e végzetszerűség horoszkópját fölállítva és e törvényszerűség logikáját kitanulva, szinte elébe vigye, bölcsen és vigyázva, a tömeget a fejlődésnek és mintegy megkorrigálva a szerencsét, haladássá alakítsa azt, ami revolúciónak indult.

Magyarország betegágya mellett folyik a végtelennek tetsző konzílium és minden attól függ, hogy a felcserek és kuruzslók, a vajások és boszorkányosok, a bábák és kártyavetőők helyett az okos és tapasztalt doktorokat és tanárokat hallgatják-e meg azok, akiknek e drága nagy beteg élete kedves? Ma már túl kellene lennünk sok mindenen, amiben politikai távgyalogló szónokaink még mindig nyakig elmerülve vannak, mint a hindu fakír a köldöke szemléletében.

A legközelebbi múlt napokban is láthattuk még, hogy *ügynevezett* politikusok máról holnapra azzal ébredtek, hogy nem tudták, vajon mi lesz a véleményük és állásfoglalásuk bizonyos alapvető politikai kérdésekben és csak sűgő után vagy baráti leintés nyomán állapotok meg olyan dolgokban, amelyek életbevágóan lényegesek nem csupán egy politikai faktor, egy kiválasztott, egy magát providenciálisnak tekintő férfiú, de egy politikailag kinullázott senkinek a társadalmi és szellemi rüsztungjában is.

Az ébredő tömegérzésnek és tömegöntudatnak egészséges jele gyanánt kell üdvözlőnünk azt az éppen most szembeszökően megmutatkozó jelenséget, hogy a pártok különbség nélkül különös melegséggel, rokonérzéssel és respektussal tekintettek a tisztviselőosztályra, a magyar középosztály gerincére, ahogy ezelőtt emlegették, érzékeny idegrendszerére, ahogy most hangoztatták. Végre észrevették, végre fölfedezték, végre méltányolták s legalább az ígéretek és a dicséretok aranyhegyeivel honorálták a mai Magyarország legszegényebb és legdolgosabb Hamupipőkéjét, akinek igazán legfőbb ideje, hogy az ígéretek és biztatások hercege fölhúzza a megfelelő cipellőjét, mert máskülönben kénytelen lesz mezítláb elmenni a bálba, ahol egy másik új költő szerint, most nyara van minden pimasznak, a háborús konjunktúra véres és aranyos szezonjában.

Magyar középosztály: ha sokáig így megy, szomorúságos és nyomorúságos anakronizmus¹ lesz belőled, holott egy új ezredév jövődjének és reménységének indultál! Kik csinálják a magyar kultúrát, kik teremtik, kik gyarapítják, kik értik és érzik, kik tartják fenn, kik fogadják be? A magyar középosztály. Íróink, költőink, művészeink, tudósaink nagy része, hogy csak egy példát említsek, körülbelül hatvan-hetven százalékban tanárok és kell-e mondanunk, hogy egy nemzetnek, ha számítani akar a világon, létezni és élni, elsősorban a kultúráját kell fön[n]tartani és fejlesztenie és a kultúra nem máról-holnapra kapható valami, de százados hagyomány, fejlődés, szenvedés és alkotás

eredménye és nem lehet úgy átvenni kéz alatt és egyszerűen, mint a csempészett lisztet vagy a maximált cukorrépat.

És ez a gerinc és ez az idegrendszer kezd aggasztóan beteg lenni, kezd kimerülni és halálrafaradni a mindeneknek való kiszolgáltatottság mindennél rettenetesebb társadalmi, politikai, erkölcsi és szellemi malomköveinek őrli terhe alatt! Amit a kuruzslók és a bábák elfelejtettek vagy elhibáztak, szinte az új Magyarország kiépülése, a kiegyezés utáni idők óta, azt most bölcs doktoroknak és tudós tanároknak kellene gyorsan és biztosan helyrehozni, amíg lehet és amíg nem késő. Egy rosszul értelmezett demokrácia fogadatlan prókátorai mindenáron el próbálják terelni a figyelmet erről a súlyos és komoly morbus Hungaricusról.

A francia forradalom a születési arisztokráciát igyekezett a guillotín kése alá tartani vérkeresztségre. Egy sajtóságos demagógia ma a szellemi arisztokráciával szeretne így elbánni, persze csak in effigie. A másikért is kár volt, hogy André Chénier és Camille Desmoulins haláláról ne is beszéljünk, de ha a magyar középosztályon megesnék a barbár *harakiri*, ha ezt a kultúrahordozó és nemzetfön[n]tartó elemet végezetül mégis ebek harmincadjára juttatná a magyar fatalizmus és a magyar sansculottizmus, akkor igazán csakugyan a gerinc roppanna össze és az idegrendszer bomlana meg, akkor valósággal megölnék a magyar lelket és a magyar jövőt és miközben a világháborúból győztesen kerülne ki az ország, a magyarság harcát mégis elvesztené. A jelek, a *szegedi jelek is*, arra vallanak, hogy e szomorú mementót mások is, illetékesek is, megértették és a tizenkettedik órában nemcsak meghallgatják az idők szavát, de felelnek is reá, még pedig tettekkel.

A bírák és tanárok kongresszusa megmutatta, mennyi türelemmel, higgadtsággal, méltósággal, szinte megható komolysággal, viseli és panaszolja sorsát a nemzet legkülönb osztálya. Szegény Tamás éhezik és fázik, de a kötelességét mindhalálig teljesíti. Ám a nemesség és a hatalom is kötelez és egy nemzet nevében egy nemzet érdekében tesz jót és nagyot az, aki eleget tesz ennek az obligónak. A magyarság belső frontjának legelső és leghívebb katonáiról van szó, akik négy éven át rendületlen kitartással állták és túrték a háborús ínség és uzsora egyre fokozódó pokoli pergőtüzét.

Délmagyarország, 1918. június 29.

GERGELY SÁNDOR

A legnagyobb öröme a kritikusnak: egy új tehetséget fölfedezni. Ez az öröm jutott nekem, mikor húsvétkor a szegedi műbarátok figyelmét fölhívtam a Makóról hozzánk került *Gergely Sándorra*, e fiatal és nagyon talentumos, igazán új szobrászművészre. Azóta a fővárosban is észrevették és három pesti lap is meleg és őszinte elismeréssel emlékezett meg róla. Gergely Sándor azok közül a robusztus fiatalok közül való, akik egy eljövendő, a mai-nál egészségesebb és öntudatosabb magyar képzőművészet úttörői. Megvan benne az úttörők bátorsága és lendülete, de egyúttal a vérbeli művészek ösztönös ereje és tudatos merészsége is. Gergely Sándor Münchenben Hildebrandtól és Angelo Janktól tanult, jól ismeri a görögöket és a reneszánszt, Rodint és Meuniert, de elsősorban a saját érzése és a tulajdon képzelete parancsára hallgat, a maga szemével lát és a maga formanyelvén próbálja kifejezni a vonalak minden egyszerűségében és redukáltságában is oly csodálatosan gazdag és egyszerű világát.

Mámor és ritmus él a dolgaiban, a táncosnő figuráiban, a büsztjeiben, a rajzaiban éppen úgy, mint a szobraiban. Közeli rokonságot tart a komolyabb expresszionista törekvésekkel, de Boccioniék túlzása nélkül. A portréban nem csupán a stilizált valóságot adja, egy emberi fej vonalainak lendületét, de a karaktert is érezteti, egy arc hangulatát is kifejezésre juttatja. A G. Milkó Erzszi portréja például finomság és jellemzetesség dolgában elsőrendű mű. Gergely Sándor az ősszel kollektív kiállításra készül Budapesten, amely bizonyára kellemes meglepetés lesz a meglehetősen üzletiessé vált magyar képzőművészet iránt érdeklődőknek. Addig is nagy bizalommal és szeretettel följegyezzük a nevét azok közé, akik most indulnak a jövőt meghódítani.

Délmagyarország, 1918. június 29.

(j. gy.)

MEGHALT ROSEGGER

MAUPASSANT

Ma huszonöt éve meghalt a világ egyik legnagyobb elbeszélőjének teste, miután lelke már egy félévvel előbb elköltözött. A legfényesebb elmék egyikét a szellem legsötétebb éjszakája lepte meg, férfikora virágában, a francia irodalomban is szokatlan művészi dicsőség zenitjén. Maupassant tudott talán a legnagyobb szerűbben, mert a legegyszerűbben elbeszélni Boccaccio mellett a világlitteratura összes jelesei között. Csodálatos frissességgel és közvetlenséggel érezte és éreztette az embert és a világot, de különösen a nőt és a szerelmet. De szerette és élte is az életet, mint valami pogány isten, aki francia földre szállott. Írni Flauberttől tanult, atyai barátjától, élni attól a csillogó és zajos világtól, amely a harmadik köztársaságot alkotta. A nagy regényt Zolának és a Goncourtoknak hagyta Maupassant, ő inkább a modern novella mestere lett. De azért a *Bel Ami* és a *Notre Coeur* is briliáns értékei a regényírásnak.

Harminc éves korában lépett föl Maupassant, mint lírai költő és tíz év múlva már testben, lélekben megrokknva fegyvert emelt maga ellen, hogy közelgő végzetét, a gyógyíthatatlan elmebajt megelőzze. E robusztus és rusztikus erejű francia zseni végzete két szóval: a nő és a narkotikumok. Sokat és nagyon szeretett és a szép, erős férfit viszonszerették az asszonyok. Hogy a gyönyörtől és a szakadatlan szellemi munkától fáradt agyát ingerelje, morfiumhoz és éterhez folyamodott. De ez csak gyors összeroppanását siettette. Amit a *Horlában* olyan döbbenetes erővel megírt, az csakhamar rajta is kitört. Nagyzási téveszméi támadtak, bárónak nevezte magát, hallucinált és víziói voltak és a szerencsétlen író csakhamar be kellett szállítani a passy elmegyógyintézetbe. Egy esztendeig vegetált itt szegény Guy, a legszörnyűbb emberi pusztulás martaléka.

Ma huszonöt éve az apáca és orvos megkönnyebbülten állottak ágya mellett a kiszzenvedettnek, akinek most már szobra van a Parc Monceauxban és örökre híre az egész világon. Nálunk éppen most új kultusza támadt, *A szép fiút* sok ezer példányban veszik és olvassák szerelmes nők, az irodalom kritikusa pedig megállapítja, hogy a nagy normandiai elbeszélő az idők folyamán semmit sem veszített frissességéből és erejéből.

Délmagyarország, 1918. július 6.

KIS NAPOLEONOK

Írta: Juhász Gyula

A fiatal ügyvéd, aki egy dinasztia bukztatásával kapcsolatosan hirtelenül föltűnt a világtörténelem horizontján, ki lángoló igé-
 kel élére került egy forradalomnak és aki, seregeinek tavalyi veresége után lángoló igéssel folyamodik Londonba az angolok, az amerikaiak, az egész művelt világ rokonszenvéhez: így külsőre, így prima vista hasonlatosnak látszik minden idők egyik leg-
 elragadóbb ügyvédjéhez és szónokához, a fiatal, a lángoló, a tüzelő Kossuth Lajoshoz. Mert Kerenszkijnek valójában ez a különössége és ez a tragikuma: uraságoztól levetett eszmékkel és eszközökkel próbálta ügyvédi okleveléhez a világhírt, a hatalmat, ha lehet, a köztársasági elnökséget, ha kell, magát a császárságot is megszerezni. Minden oroszok kis Napoleonja óhajtott lenni, tűzzel, vassal boldogítani Dosztojevszkij népét, ha muszáj, e nép ellenére is. Felemás egyénisége a múlt század romantikus politikusainak gazdag és tarka kelléktárából köl-
 csönözte kopott kosztümjeit: a forradalmat a liberalizmussal, a szabadságot az imperializmussal, a radikálizmust a háborúval óhajtotta egyesíteni. *Desinit in piscem*: halban végződnek így a szép nő, a százszorszent égi szabadság, a revolúció pedig egy kis koronában, természetesen a Kerenszkij fején. Mert az antant cordiale háborús szállítóinak ez az orosz kedvence a végletekig menő háborút hirdette Németország ellen, természetesen főleg Vilmos császárra gondolva, mint Napoleon Ferenc császárra. Mert a kis Napoleonok az ilyesmiben csodálatos híven tudják másolni a nagyot. Marengo, Jéna, Austerlitz és a többi nem igen megy, a kortárs Goethében meglátni az Embert, Egyiptom[!] ősi gúlái alatt az újkor tudósainak teret adni, új törvény kódexét megcsinálni: ezek nehéz dolgok, ezeket nem igen lehet imitálni, de a hatalom gyönyöre, a frázisok öröme, ez az, ami oly könnyen, bár oly rosszul áll a parvenünek. Hogy most mi is van és mi is lesz tulajdonképpen az orosz földön és az orosz lelkekben: ezt az erdőt a szabadon idomítható és kormányozható hírek fájától nem láthatjuk elég világosan és egész részletesen. De annyit ma már erre is látunk és tudunk jól, hogy Kerenszkij a háborút jelenti és Lenin és Trockij a békét. Hogy Oroszországban forradalom van, az sokaknak nagyon szomorú és sokaknak halálos valóság, de

ami *van*, azzal számolni kell. Ezt a forradalmat a cárizmus csinálta, Széchenyi receptje szerint: Amelyik hatalom nem akar reformokat, az forradalmat csinál. Oroszországot egy vak rendszer, egy ostoba és gonosz uralom (minden gonoszság voltaképpen butaság) odáig vitte, hogy csak két dolog között lett választása: cárizmus vagy forradalom. Mert az orosz kolosszus így is, úgy is lekéssett vagy egy fél világtörténeti korszakkal az európai fejlődés menetrendjéről. Lekésették pedig részeg vonatvezetői, a Nikolajevicsek.

Az ilyen késedelmet csak revolúcióval tudják behozni Oroszországban, amelynek hiányzik középkora, amelynek nem volt reneszansza és amely nem ment át a klasszikus műveltség európai iskoláján. Most persze, mint az újbor forr benne frissen felszabadult rengeteg erőinek töméréksége. De bármily bolondul forr a must, azért mégis bor lesz belőle és az a hatalmas és ígéretes kaosz, amely ma Pétervártól Vladivosztokig alakul, reméljük, egy porából és véreből megéledett Európa új erőinek motorját fogja békére és munkára hajtani. Dosztojevszkij egy új humanitás, egy új evangélium, egy új hit hirdetésében és propagálásában látja Oroszország eljövendő hivatását. Annyi bizonyos, hogy se Wilson, se Lloyd George, se Clemenceau, se Kerenszkij, a kis Napoleonok, akiknek keze és lelke többé-kevésbé vérfoltos, nem látszik alkalmasnak arra, hogy új törvénytablákat állítsanak a saját maga ellen háborúzó világ elé. Ezek a gyilkos urak nem akarják kezdeni a népek békés boldogítását egyelőre. Pedig ha sokáig invitálja az egyik a másikat, hogy csak ön után uram, akkor nemcsak a gróf, de a nép is a vízbefúl. . .

Délmagyarország, 1918. július 7.

72.

ELMERÜLT SZIGETEK

73.

A LEGRÉGIBB MAGYAR FALUBAN

— Szemlélődések a háborús Tápén —

Ott állok „a világ közepén”, a tápéi öreg templom előtt, a tisz-táson, melyet őskertnek neveznek, mivelhogy valaha temetőkert

volt és innen nézegetem a nyári délutáni napmelegtől égő háborús magyar falut. A házak tája néma és mozdulatlan, az itatónál sovány gebék pihennek, gyerekek katonasapkában őrzik a lovat, a libát, a malacot, szőke akácok porosan alszanak, az árnyékos oldalon elvirult vadgesztenyefa meg egy kiszáradt másik, amely feketén mered a reménytelenül forró kék égre, egy ága próbálkozik még az étellel, de hiába.

Az öreg templomba térek, jó hűvös, homályos boltja alatt fehér és kék zászlók sokasága, mintha már megjöttek volna a csatából, a főoltáron *Szent Mihály* arkangyal, páncélosan tapodja a legyőzött Sátánt, egészen művészi barokk kép ez a Tiepolo modorában, de egy előtte álló gyöngye gipszmunka majdnem elfödi és elrontja. Barokk angyalszobrok mosolyogva tartják a sárga gyertyákat és egy szépséges parasztcú Szűz Mária kék selyemben szintén mosolyogva tartja egyszülött fiát, a kis magyar bambinót, akinek kezében egy arany kereszt úgy áll, mint valami drága, csillogó játékszer. Csöndes, boldog magyar falusi idill békéje lengi be a kicsike templomot, amely egykor a dömösi monostorhoz tartozott, ahol első Béla királyunkat a trónja eltemette. A főoltár háta mögött a kutató kéz nyomán éppen most bukkan elő a rózsaszín kereszt, az egykori püspöki kenet jele és öreg Dékány Pista bácsi is éppen most próbálja magyarázni, hogy hol volt az a kép a szentély mellett a falon, amelyet a kutatók keresnek egykori írások nyomán.

— Úgy vélem, hogy ott vót a nagy víz előtt, — mondja öreg Pista bácsi — bár iszen Török Esvány jobban tudja, mer hogy új írástudó embör, de magam is úgy vélekszök rája!

— Azután milyen kép volt az, emberek voltak rajta?

— Ügön csak figurák, de inkább *szentök* — jelenti ki az öreg, — de nagyon rég vót az kéröm, akkor még deák vótam.

A szegedi festő megkísérli egy kis darabon lehántani a vakolatot, de sok credmény nem jár a nyomában. Jó félóra mulva a szép csöndesen bámuló István bácsi megrázza bozontos üstökét, azután igen halkan megszólal újfent.

— Ügön csak *rámás* kép vót az kéröm szépen! — jelenti ki szomorúan. E kései jelentésre azután abbahagyják a további kutatást és más oldalon próbálkoznak vele. Addig benézek a sekrestyébe, ahol a szerelvények között a falon ott lóg a vadházasságban élők lajstroma is a minisztránsok névjegyzéke mellett. Azután átmegyek a tápéi trafikba, dohány, szivar ott se igen akad, de Lidi néni annál inkább tüzel a dolgok mai állapota

miatt. Lidi néni ott ül a csengős boltajtó szögletében és kémelve szemléli bevonulásomat.

— Ezök az urak talán harangot hoztak? — mondja, elnézván a torony irányában, amelyre éppen most telepedtek le a varjak, ki tudja, miféle mezőkről érkezve meg.

— Hát elvitték a maguk harangjait is, néném? — mondom nyájasan Lidinek, aki szörnyen mérges, mert az egyik libapásztor kisasszony rosszul tette be az ajtót.

— Elvitték biz azt, hogy bolonduljon mög a dolguk egészen! — válaszol még mérgesebben Lidi és ezzel a vitát meg az ajtót hirtelen bezárja.

A napot ugyancsak tartogatják még a tápéi tótok a kékellő firmamentumon, magam a bodzafa alatt nézem a végtelen falusi idillt, mellettem egy nagyon öreg szegény ember, aki nyugalmasan pipál. Mondom neki, hogy ez őskert volt biztosan, ez a gyér fűvel benőtt tisztásféle itt a templom körül. A pipás ember is úgy véli és emlékezik rá, hogy *agykoponyákat* is találtak erre nemrégiben. Kérdem tőle, milyen idős, bácsi? mire ő azt válaszolja, hogy az öreg Kossuth idejéből való, emlékszik még valamelyest a revolúcióra, meg a *nagy vízre*, de bizony évszámot nem tudna mondani. Ezek a falusi öregek vagy nagyon szemérmesek az évek dolgában, vagy igen feledékenyek. Pista bácsi például hetvenkilencnek véli magát, a felesége ötvenkilencnek mondja, testvérek között is megérhetett már nyolcvankilencet. Tápén egy kicsit áll az idő, itt még ma is az a nyugalom van, ami hosszú magyar századokon keresztül meghagyta ezt a legrégebbi nevű falunkat nádfödelesnek és kákafonónak, csak éppen hogy a fiatalok bevonultak, a szép lányok magukra maradtak, meg a harangot elvitték a zömök kis toronyból.

Alkonyodni kezd végre, a fekete reverendás, fehéringes nepomuki Szent János egykedvűen őrködik a főtéren, az itató előtt, lenn a Tisza partján, a füzesek tövében már kászolódik az este, az egyik ház tiszta szobájában Heller Ödön friss képeit nézegetjük. Az egyikén csitri lányok táncolnak tarka koszorúban, a másikon megint csak öreg Pista bácsi ballag alázatos főhajtással vasárnapi misére. Kérdem az agg harcost, mit szól a képmásához. Ő szó helyett csak mosolyog a bajusz meg a pipa mögött, de az élete párja élénken válaszol helyette:

— Ügön eltalálta a *Heller úr*, de teccik is a Pistának nagyon.

A Pista még szemérmesebben áll a benyúlóban, mint akit tetten értek.

— Hát aztán szeret-e kend élni? — kérdezi tőle valaki hirtelenül, vallatóan.

A mi embörünk elmélázik a megörökített másán, mint aki az árnyékát akarja megfogni végre, azután lassú cimbalomhangon mondogatja:

— Biz én mán öleget éltem, kéröm! Én mán csak úgy *figurázok* itten!

Aki a Kossuthot is megérte, meg a nagy vizet is, az csak úgy figurázik már errefelé. Mély és komoly magyar bölcsesség szénaillata terjeng ebben az öreg faluban és nagy, kimondhatatlan, árva szomorúság az Úr 1918-ik esztendejében.

Délmagyarország, 1918. július 13.

Juhász Gyula

74.

REVENTLOW

Írta: Juhász Gyula

*Goethe vagy Reventlow,*¹ ez itt a kérdés, mondja most magában monologizálva a német Hamlet, az a Junge Deutschland, amely egykor Börnét, Heinét és a német szabad érzés és gondolat néhány tündöklő hőjét ajándékozta a világnak és amely ifjú Németország ma is él, holmi merész revükben, Szabad Színpadokon, irodalmi kávéházak és kevésbé irodalmi lövészárkok mélyén. Kávéházi és lőporfüst borítja el többnyire az idegen tekintetek elől, de él és jelentkezni fog, teljes fegyverzetben, mihelyt a fegyverek szavát az okos szó fogja átvenni a világon. A Reventlow nevét nem mint valami jelentékeny egyéniség márkáját írtuk e sorok fölé, de mint *fogalmat*. A háborús nagynémet uszítás szimbóluma ez a név, egy dániai eredetű feudális gróf neve, aki most Luther és Schiller nemzete nevében hirdeti a háborút a végletekig, földön, föld felett, vízen, víz alatt, kézzel, lábbal, de leginkább frázisokkal és védett helyen. Ma már a reventlowi szikár és macacs engesztelhetetlenség és megingathatatlanság, (szép, hosszú szavak, mintha csak németül hangzanának) egy kissé korszerűtlen és olyan hatású, mint a búsképű, ám mulatságosan szomorú sorsú manchai lovag erősködése. A különbség, hogy Cervantes hőse csak magának okozott galyibát handa-bandázásával: míg a porosz vezércikkező vezér másoknak szerezne tovább is gyászt,

halált, ha kitartana és ha mellette kitartanának azok, akiket népek élete és halála illet.

A Reventlowok lélektanát nem ártana tudományosan megírni és kimutatni, hogy milyen érdekek, milyen előítéletek, milyen hiúságok és milyen rövidlátások azok, amelyek nálunk és másutt (legkevésbé a szegény és árva Magyarországon) ezt a veszedelmes, bár nem túlságosan szapora emberpéldányt kitenyésztk.

A német géniusz, mert ilyen is van, nem csupán német militárizmus és made in Germany, most ébred mély, háborús, hagymázos álmából, hogy igazi hivatására, valódi szerepére eszméljen, az új Junge Deutschland most fogja fölvenni a harcot a tulajdon vérével a jövődőért, amelyben az európai nemzetek sorában az őt megillető, a hozzá méltó feladat teljesítését megkezdhesse.

Tu regere imperio populos Romane memento: a szelíd Virgil adta ezt a vad jeligét a népeken uralkodó római nagyhatalomnak. Augustusék és Neroék követték a tanácsot és Róma fegyverrel hódított népeket és a meghódított népek kultúrájukkal diadal-maskodtak a győzteseken!

Szedánból egy virágzó francia kultúra indult el, talán a legvirágzóbb minden gall kultúrkorszak között és a most ébredő új német fiatalság már várja, érzi, akarja a békén és megértésen alapuló jövődőt. Az angol többek között azzal fölényeskedik e világfölfordulás közepette, hogy ő sajátította ki, igen szerencsésen és igen ötletesen, a leghatásosabb és legsikeresebb jelszavakat, amelyekkel önös és üzletes hadicélokot igen mutatósan és igen kiadósan föl lehet pántlikázni.

1789 július 14-én azt mondotta a francia: Liberté, Égalité, Fraternité, 1918 júliusán az angol és vele egy kórusban a francia idegen légiótól a cseh-tót brigádig ezt zengi, búgja, harsogja minden ellenfele a németiségnek: nemzetek önrendelkezési joga, népek és tengerék szabadsága, demokrácia² és haladás minden vonalon, kivéve talán a Murman vasútvonalon. Az biztos, hogy ezek a legtöbb háborús vezér előtt csak jelszavak, lehet, hogy a népek mély tömegének tengermélyén is csak jelszavak gyanánt konganak, de ki ne érezné, aki érez és gondol a jövőre, hogy ezeknek a jelszavaknak élesztőjével fogják mégis átgyúrni ezt a mai keletlen és sületlen világot?

A háborús gondolat levitézlett már ebben a háborúban. Ma már a kitartásra és a továbbharcolásra is csak a béke délibábjával lehet csalogatni a fáradt, fásult emberiséget, akár német anyától született az, akár mohamedántól. Németországtól a békében

nagyszerűen anektálta minden népek kultúrájának *szellemi birodalmait*. A népek csak nyertek ezzel, mert a méhszorgalmú germán valósággal csodálatraméltóan organizálta a világ egész tudományos, irodalmi és művészeti termelését és a németiségnek is ez volt eddig legszebb és legnemesebb diadala, magát gazdagítva és termékenyítve meg azzal a hódolattal, amellyel közösséget vállalt minden szép, jó, igaz emberi törekvéssel.

Aki nem imád és dicsőít vakon mindent, ami német, különösen háborús német, az tudja legméltóbban és legigazibban méltányolni Goethe és Bismarck nemzetének ezt a történeti nagy hagyományát. Hindenburg hatalmas csapást mért az orosz cárizmus agyaglábú bálványképére, de Reinhart viszont éppen az elmúlt télen diadalmasan bevonultatta Berlinbe azt az orosz szellemet, amely Tolsztojt küldötte világtérítő hódító útjára és amely szellem minden, csak nem erőszak és nem háború. Ellenkezőleg: irgalom!

Mi azt a győzelmet várjuk és akarjuk ünnepelni már, amelyet a német génusz önmagán vesz és Reventlow helyett ismét Goethét, a mindent megértőt, a minden emberivel rokonságot vallót, a görög derűt keresztény komolysággal és modern szellemmel egyesítőt állítja oda békés, munkás, szabad és fiatal légiói élére. . .

Délmagyarország, 1918. július 14.

75.

A MI NŐGYŰLŐLŐINK

Írta: Juhász Gyula

Hiába próbálnak egyesek pártkérdést csinálni abból, hogy a nők választójogát a férfiak többsége leszavazta a dunaparti palotában, és hiába próbálnak éppen egy párt ellen érvelni e szomorú epizóddal, a valóság mégis az, hogy a nők választójogát a minden pártban és minden vonalon bujkáló és néha kikitörő reakciós szellem (ha ugyan szellemnek nevezhető e sivár szellemtelenség) buktatta meg!

Az a reakciós irány, amely, sajnos, nemcsak a szorosán vett politika letarolt és elcsépelte magyar ugarán, de a közélet mindenféle más vonatkozásában, a kulturális és szociális élet különböző

terein is ott portyázgat többnyire burkolt, olykor nyílt célzatokkal és jelszavakkal. Wekerle és Farkas Pál, Vázsonyi és Andrássy, Szeged új követe és Teleszky, bármennyire más és más politikai iskolába jártak, híven kitarítottak a nők választójoga mellett, míg Polónyi Géza és Szabó István, Förster Aurél és Hegedüs Kálmán, bármennyire más és más politikai műveletlenséget sajátítottak is el, a reform ellen voltak körömszakadtáig. Hát így áll a bál ebben a dologban és nem másként, itt a reakció vizsgázott le, itt a nemzeti öntudatlanság aratott diadalt, itt nem egy párt, sőt ellenkezőleg, a dunaparti palotába bekerült pártok fölött lebegő magyar junkerség és klasszikus műveletlenség állított ki magának sajnos, az egész művelt világ előtt, szegény-ségi bizonyítványt.

Mert micsoda érvekkel és micsoda elvekkkel tusáztak ezek az urak a megismert és úton lévő igazság ellen? Förster Aurél azt kiáltotta oda vétő gyanánt, hogy a nőnek azért nem való választójog, mert a nő szenvedélyesebb, mint a férfi! Szenvedély? Hát lehet, hogy a háborút, akik csinálták, hidegvérrel csinálták! Hát lehet, hogy például az inkvizíció határozatait is hidegvérrel hajtották végre annak idején! Hidegvér és tiszta gallér kell Förster Aurélnak, de nem választójog. Ez kell a magyarnak, nem a szabadság: mint a régi labanc mondotta egy régi színjátékban. Meskó Zoltán szerint (szintén nem munkapárti) a nők választójogával csak a zsidók nyernének. Ez a finom és intelligens disztinkció abból a szellemi arzenálból való (made in Herkó Páter), amely egy idő óta a halott zsidó katonákat is szeretné exhumálni, hogy jogorvosilag megállapítsa, vajon csakugyan a hazáért haltak-e meg fejlődés vagy tüdőlövés következtében? Polónyi Géza, a magyar igazságügy öreg Poloniusa, akinek politikai pályáján nem hiányzott a nő, a pólya és a gyermek hiánya miatt aggódik, ha a szülésre és főzésre teremtett nők még jogokhoz is jutnak. Csemez István apó nem ilyen szűkkeblű, ő, Isten neki, a falusi libáknak és a paprikakofáknak valahogy megadta volna a ius suffragiit, mivel ezek csak kapálnak és árt drágítanak, nemde, míg Kaffka Margit meg a többi tanítónők, írónők, hivatalnoknők ezt nem csinálják. Ezek (megint csak Förster Aurél talpraesett ötlete szerint), kávéházi nők, akik (megint csak Meskó Zoltán hetyke kiszólása szerint) ráérnek politizálni, nem úgy mint a szegény meskók és fürsterek, akik egész nap és egész éjjel egyebet se csinálnak, mint a hazát védik ez ellen a veszedelmes papucskormány és nőuralom ellen.

Csodálatos, hogy Herczeg Ferenc, aki munkapárti is, a nőket is ismeri annyira, mint a néppárti plébános, vagy Kozma Andor, aki van olyan okos és olyan óvatos, mint Szabó vagy Meskó, nem féltik se a hazát, se a világot a nők különben se túlságosan általánosnak kontemplált szavazati jogától!

Nagyon érdekes, hogy még a reform védelmezői is olykor milyen kicsinyes vagy elcsépett példákkal és argumentumokkal kényszerültek valósággal a szájukba rágni a maradiaknak a javaslat igazait. Hogy a nők minden téren megállják a helyüket, arra például fölhozták még azt is, hogy uralkodni is tud az asszony, ha kell. A magyar trónon is ült már nő. Viktória angol királynőről nem is szólva. Ez majdnem imponált a két kiszagdának, meg a többi politikai kasznárnak.

Hogy Sévigné asszony, Staëlné, Rolandné, George Sand, Duse, Jászai Mari, sőt Jeanne d'Arc és Zrinyi Ilona, Bicenke asszony és Curiené szintén nők, vagy mi, arról talán nagyon is nívós lett volna beszélni szerdán délután a tisztelt Házban. Mert ezek a mi parlamenti ökrösgazdáink és istállótulajdonosaink a kultúr-törtéletről inkább csak Ubryk Borbálát és Schönberger Rózát ismerik.

Jogot a nőknek? Lichtenstein Ulrik lovag és trubadur inkább kiissza a gyűlölt imádott nő mosdóvizét, *de jogot, azt nem ad neki!*

Délmagyarország, 1918. július 19.

76.

SZÍNHÁZ

77.

A NAGY HÁBORÚ SZÁLLÓIGÉI

78.

KIS NEMZETEK

RINGLISPIL

Vasárnap délután van, a nyári vásár javában zajlik, a tisztos gyorsfényképészeti ipar erősen fellendült, magyar és orosz közvitézek vígan lőnek célba, a panorámában *életnagyságú* galiciái és francia csatákat mutogatnak rokkant katonáknak, az állatseregletben *élő vadállatokat* bámulnak szelíd muszka legények. a komédia előtt francia tiszt egyenruhába kényszerített majom ül a szakállszárítón, olyan bánatosan, mint aki a háború minden nyomorát és szenvedését a maga afrikai bőrén át érzi és a négy ringlispil forog, forog, mint a Fortuna szekere és a hadiszerecse. Kik ülnek a háborús ringlispil vadonatúj sűrű és sárga lovain, a gyönyörűséget ringató hintókon? Az egyik ringlispil a gyerekek öröme, csupa kis fiú, kis lány büszkélkedik rajta. Úgy ülnek a fiúk, mint a huszár a lovon, a lányok pedig mint megannyi kis Hamupipőke, apró Csipkerózsza, akikért eljött a herceg. A másik ringlispilt főleg a civilek látogatják, a harmadikat a katonaság őrmestertől lefelé, a negyedik arisztokrata ringlispil, ennek padlója is van, csillogó gyöngyökből kirakva ezüst hattyúk úsznak a díszítésén és piros napok, kék holdak tündökölnek rajta, meg a magyar címer, a lovakon pedig apró tükrök csillognak, a verklíje olyan szép nagy, mint a falusi templom orgonája, szóval olyan gyönyörű az egész, mint egy kacsalábon forgó kastély és nem is igen lehet látni, hogy mezítlábas kis proletárok forgatják ezt a tündérpalotát. Megszólal a zene, elindul a játék, nézem a gyorsan suhanó képeket. Két nagy lány egymás mellett ülnek a lovakon, hófehér paripákon, féloldalt, félig lehúnyt szemmel, lobogó hajjal, mint a valkürök, vagy mint a királynék, ha sétatovaglásra indulnak, csak a sólyom hiányzik a kezükből vagy a lovaglóstor.

Egy karcsú szánkóban, amely olyan világoszöld, mint a jó reménység, két csendes orosz fogoly ül, vizes szemükben áhítat és ritka nagy boldogság, átkarolják egymást, mosolyognak. Bizonyosan troikában képzelik magukat, lelkük távoli balalajka zenéjére fülel és a vágyaik végtelen orosz pusztáján suhan tova lágyan, ezüstös csengőkkel az álomtroikájuk. Elnézem őket, ezek voltak az a hódító, barbár horda, ezek voltak a zsarnok cárizmus gőzhengere, ezek voltak? Csak rá kell nézni két ilyen sírvavigadó, álmai és vágyai szánkóján hazafelé ringlispilező

orosz parasztra és könnyen eldöntheted, ő szociológus és történetfilozófus a nagy kérdést: akarják-e a népek a háborút? Ezek az oroszok, úgy látszik, inkább a ringlispilt akarták!

Délmagyarország, 1918. július 30.

80.

ALMÁSSY UKÁZA

81.

JÖVENDŐ

Írta: Juhász Gyula

A liberalizmus nem exportcikk: mondotta egy angol államférfiú, mikor kérdőre vonták, hogy a nagy és szabad Anglia miért olyan kemény és kegyetlen zsarnok, ha a zöld sziget, India vagy Fokföld szabadságmozgalmainak eltiprásáról van szó, amely műveltetet ő különben nyugateurópai választékossággal kolonizációnak és pacifikálásnak szokott elnevezni. A liberalizmus nem exportcikk az európai imperializmus erkölce szerint, hívják bár ezt az imperializmust akár kapitalizmusnak, akár militarizmusnak. Hogy ez a nyugati morál, hogy ez a most alkonyodó morál mennyire egy húron pendíti Európa minden nagyhatalmi alapokon nyugvó államát, azt a közelmúlt világtörténelmében a búr háború, a kínai büntető expedíció, az ír forradalom levevése és az egész keleti kérdés kezelése napnál világosabban megmutatta.

De van ennek a modern nagyhatalmi machiavellizmusnak egy másik sarkalatos tétele is, amely úgy szól, hogy viszont a *forradalom nem importcikk*! A forradalom nagyon szép, nagy és dicső dolog, ha a szomszédunk háza ég, de a mienk lokalizálva van, még szebb, ha a forradalom a világtörténelem lapjairól, az angol vagy francia históriából vagy éppen 1848-ból lobog és ragyog felénk, de a legszebb, ha ez a forradalom az ellenségeink portáját gyújtogatja, csűrét emészti, trónját ingatja és uralmának szilárdnak látszó fundamentumát rendíti meg. Ez a kettős morál, amely a maga számára mentül több jogot és kiváltságot követel,

amely mások elnyomásából és letöréséből akarja a saját szabadságát és biztonságát megalapozni, ez az imperialista és kapitalista morál most mond szörnyű csődöt ebben az európai egyetemes *débâcle*-ban, amely mintha Marx előre bejelentett összeomlás elméletének nem várt és nem sejtett nagyságú megvalósulása volna. Az orosz forradalom titáni tüzénél a maguk kicsinyes és komolytalan, máról holnapra tengődő világpolitikájának kotyvalékát akarják megfőzni a különböző ellenséges államok diplomatái és politikusai, akiknek háborús üzlete Normann Angell minden számításán alul sikerült, kiderülvén európaszerte, hogy nemcsak rossz üzlet, de a legrosszabb üzlet, sőt egyáltalában nem üzlet a háború.

Az európai külpolitika börzéin most a forradalomra spekulálnak. Az orosz forradalomra és a többire, amely lesz, de mindenestre lehetséges.

Mintha az egész háborút erre építették volna. A legreakciósabb szerkezetű államokban hirdették a leglelkesebb hangok az *ellenséges népek forradalmának* dicséretét. Mindkét részről nyíltan azt hangoztatták, hogy szabadságharcot vívnak és mind a két részről titokban a *másik fél* forradalmától várták a maguk helyzetének megváltozását, a megváltást magát. A tüzzel játszottak, amely a népek lelke mélyén égett, vulkánokon táncoltak és egyszerre csak, egy márciusi napon föllobogott keleten nyíltan a régi világot megemésztő tűz és kiárasztotta az ódon romokat pusztító, az új világot megtermékenyítő láváját a forradalmi vulkán és ettől a naptól fogva új fejezet kezdődött, nem csupán e gyalázatos háború, de az emberi haladás dicsőséges történetében is.

A régi, velejében romlott, gerincében rohadt világ félkékalmárjai, martalócai és zsoldosai, a vér és vas lassan, de biztosan levitéztlő emberei most ebben az új világvajúdásban is azon meszterkednek, jobban mondva azon kontárkodnak, hogy a sok bába között valahogyan elveszzen a gyermek, de a kéréllhetetlen és ki nem kerülhető *ananké*, ahogy a görögök mondták, *fátum*, ahogy a rómaiak nevezték, *sors*, ahogy a keresztények hívják, a *törvény*, ahogy a tudományos megismerés tanítja, be fog telni, mivel egy új kor, egy új morál, egy új világ számára az idők teljessége elérkezett.

A nagy idők, amelyekről zavaros mámorral a háború elején beszéltünk, igazi ábrázatukat majd csak most mutatják meg valójában és boldog lesz az, aki új Simeonja volt az Ember igazi

győzelmének, nevezzék bár Liebknechtnek, Romain Rollandnak, Bernard Schawnak[!] vagy Ady Endrének az illetőt és aki diadalmaskodni fog, bár régen virágok nyílnak is szívéből, mint Petőfinek, Tolstojnak[!] és Jaurèsnek!

Délmagyarország, 1918. augusztus 4.

82.

IRODALMI HAVIBŰCSŰ
VAGY ÍGY ÍRNÁTK TÍ PESTIEK!

83.

A HOLT SZEZON

84.

CLEMENCEAU
Írta: Juhász Gyula

A hazugságok hosszú háborújában — ahogy egy mai Swift Jonathán elnevezné — e háború egyik legkonokabb és legtehetségesebb tovagördítője, Clemenceau most kapta az első döfést, amely még halálos lehet neki. A radikális szociálista Malvyt a francia szenátus fölmentette a hazaárulás vádjá alól, amelyet a háború, a hatalom, az üzlet és természetesen Clemenceau, a francia háború apja érdekében emeltek a béke és munka barátja ellen. Hogy az öreg tigris mégis száműzette Malvyt, mint az öreg Lear Kentet, ez a dolog érdemén semmit sem változtat.

Almereydát még megfojthatták, Bolot még agyonlövethették, de Malvyt már csak száműzni tudják, a háborús tigris karmai határozottan kopni kezdenek. És még a nagy ágyú, Caillaux hátra van!

Az igazság, hiába, még Clemenceaunál is erősebb és szívósabb, az az igazság, melyről a mai francia premier egykori barátja, Zola azt mondotta annak idején, hogy *La vérité est en marche!* és amely már csakugyan *úton van*, bármennyire útjában is van egyúttal a francia hadikapitalizmusnak, amely szabadság-

ról és testvériségről szavalt a Barbusse hőseinek és közben, mint akinek nem tudja a jobbja, mit manipulál a bal keze, szépen aranyakat gurít keleten a cseh-tót brigádnak, hogy a cárizmus megmaradt gépfegyverével lekaszabolja a frissen zsendülő orosz szabadság és demokrácia vetését. A párisi kamarában, a versaillesi haditanácsban pazar bőkezűséggel osztogatják a népek szabad rendelkezési jogát, de a Volga táján éppen ennek a jognak elemi megsértésével és kijátszásával akarják mindenáron — pénz és vér árán — diadalra segíteni az orosz ellenforradalmat. A Gloire nemzetének, a Nagy Forradalom népének mai vezetői — *vak vezet világtalant* — Keleten hátrafelé tolni igyekeznek azt az óramutatót, amely 1789-ben már tizenkettőt ütött a vén Európának.

Ami magát Clemenceaut illeti, ő nem csupán Franciaország forradalmi hagyományát tagadta meg ezzel a hazug politikai erkölcsrendészetével, de egyúttal megtagadta a saját maga forradalmi múltját is. Ha a Bourbonok felejtének, a történelem géniusza nem tud és nem akar felejtetni. Ez a géniusz még látta Clemenceaut annak a Franciaországnak első harcosai sorában, amely a második császárság romlott és fülledt és a commune lóporfüstös levegőjébe a modern radikális haladás atmoszféráját engedte, ez a géniusz még látta Clemenceaut, amint villámló tekintettel és mennydörgő hangon semmisítette meg a frázisok hazafiságában utazó Deroulède és társai nacionalista és sovinszta üzleteit. Ez a géniusz látta Clemenceaut, amint a most tőle elítélt Malvy szellemében a türelem, a békesség, a megértés, az emberség nevében diktálta Zolának az Auroreban megjelent történelmi vezércikk címét, amelyben az Igazság írója és vallója az európai közvélemény ítélőszéke elé szólította a francia reakció fekete taláros és piros-kék uniformisos konkolyhíntőit.

Ezt a Clemenceaut hódolattal és szeretettel üdvözölte az egész művelt világ minden szabadon érző és gondolkozó embere, a német Nordan éppen úgy, mint a dán Brandes, az a Brandes, aki ma, szabad és öntudatos magányosságában, pártok és népek fölött eltekintve, csak megvetéssel és sajnálkozással tud beszélni az *áruló* Clemenceauról.

Mert nemcsak az az áruló, óh hatalmas és kíméletlen francia első miniszter, aki állítólagos haditerveket ad el a németeknek, aki a lázító igazságtalanság ellen lázadó munkásság pártját fogja, aki nem akar egy húron pendülni a háború üvöltő dervisei-

vel és nem tud együtt ordítani a nagy vérontás tigriseivel, ő nemcsak ez az áruló, de igenis az is áruló és renegát és selma és bűnös a legnagyobb bűnben, aki elárulja azt a zászlót, amelyre a haladás, az igazság, a humanitás van írva, azt a zászlót, amely alatt annak idején azok ellen harcolt Clemenceau, akikkel összefogva, akiknek hízelegve, akikre támaszkodva *ma* száműzetésbe küldi Malvyt, mivel megöletni már nincsen ereje és bátorsága.

Malvy csak egy, nem is olyan nagyon különös katonája a megértésnek, a békének, az igazságnak. És Clemenceau már ezt a Malvyt se tudja egészen eltenni láb alól. Mi lesz akkor, ha, nem-sokára, talán holnap, maga az Igazság fog föltámadni mindenféle európai hazugságok Clemenceau ellen?

Délmagyarország, 1918. augusztus 9.

85.

BOMBA HELYETT BOMBASZT

Írta: Juhász Gyula

Gabriele d'Annunzio, aki körülbelül egy olasz Szomory Dezső, több hagyománytisztelettel, de kevesebb fantáziával, az olasz háború kitörése előtt meglehetősen sokat vesztett honfitársai szemében tekintélyéből és népszerűségéből. Ami pedig az újság szenzációját illeti, amire mindig sóvárogva törekedett ez a kopasz széplélek, egy idő óta a futuristák, élükön Marinettivel, mindenképpen érdekesebbek és újabbak voltak, a merészségről és forradalmiságról nem is szólva, mint d'Annunzio. Hogy pesti nyelven mondják, éppen jól jött neki ez a háború, az ő háborúja és méltán büszkélkedhetett azzal a kétes és veszedelmes dicsőséggel, hogy az ő génuai beszéde vitte háborúba az olasz imperiálizmus zsoldjába tört Itália népét.

Arról lehet vitázni, hogy jóhiszeműen ágál-e ez a hisztérikus költőkirály ebben a véresen komoly világtragédiában és az is fölfogás dolga, hogy jól áll-e neki ez a régóta áhított szerep? Mi nem tartjuk olyan mulatságosnak a dolgot, mint¹ némely magyar humoristák, mi inkább tipikus tünetnek tekintjük az ő szereplését, jellemzőnek egy haldokló társadalomra és egy pusztuló művészi fölfogásra nézve, amelynek minden különössége,

mondhatnám végső föllángolása ebben a különös íróművészen és életművészen tetőzik.

Mert Gabriele d'Annunzio annak a múlt századvégi és jelen századeleji modern individualizmusnak egyik legszínesebben kivirult példánya, amely a politikában az erőszakos és nagyralátó imperiálizmust, a társadalmi életben a gyöngék és szegények, a dolgozók és elnyomottak véres verejtékéből fölényesen és pompázva ingyenélő kapitalizmust, az irodalomban pedig a szenvedő és küzdő tömegek panaszát wagneri muzsikával túlzengeni próbáló esztétaságot igyekezett diadalra segíteni. D'Annunzio mindig az előkelők, a születési és pénzarisztokraták, a grófok és nábobok költője igyekezett lenni.

Nem irtózott az uraságoktól levetett eszméktől és formáktól sem. Maupassant erős dolgait éppen olyan okosan és szépen imitálta, mint Dosztojevskij mély és sötét dolgait. Még a németekhez se volt rest iskolába járni és a Nietzsche Übermensch gondolatát éppen olyan sikerrel ültette át az olasz regény buján pompázó kertjébe, mint amilyen sikertelenül próbálta a színpadon megvalósítani Wagner ideálját minden művészet egyesítéséről.

Az úgynevezett modernség, valójában a megromlott kapitalista társadalom mohó élvezetvágya és mérhetetlen önzése az, ami szép szavak és finom gesztusok bársonya és selyme alatt ott rohad és mérgez d'Annunzio egész költészetében. Ennél a nőiesen hiú és állatiasan szenvedélyes olasznál a szerelem mint szadizmus, az élet, mint parádé, az igazság, mint dekoratív szépség jelentkezik. Ez az ember (*az ember, a költő, mily bitang ez a név*, mondja Arany János) mindig a világ tükrében látja magát és ehhez képest illegeti, piperézi, kendőzi és álarcozza magát.

Az olasz háború nem az olasz nép háborúja, ezt minden bersaglieri és minden lazzaroni tudja jól és ha nem tudta volna, az Avantiból elégszer olvashatta volna maga d'Annunzio is.

Az olasz kapitalizmus terjeszkedni akart, mert ez az ő érdeke, nyers, kegyetlen, önös, egyszóval kapitalista érdeke, az olasz szállítók is keresni akartak a nagy üzleten, az olasz bankok szintén, az olasz kormánynak is jól jött, hogy a benn felgyülemlett forrongó elégedetlenséget kinn a fronton egy kissé lecsapolja és ehhez kellett d'Annunzio beszédei, amelyekben Manzoni prózája új színekben és régi frázisokban csillogott és ehhez kellett d'Annunzio ódái, amelyekben Dante nyelve új hasonlatokban és régi szólamokban szárnyalt. A háborúhoz d'Annunzio

is kellett, mint kivilágítás és drapéria, de viszont d'Annunzionak is kellett a háború, hogy a futurista fiatalságot olyan dolgokkal főzze le, amelyeneket még egy Marinetti automobilgyors fantáziája se mert megvalósítani.

Így jutott el végül d'Annunzio szent István tornya fölé, ahonnan proklamációját a bécsi nép fejére szórta. Az olasz költő legújabb írásműve inkább a hadiparancsok és a háborús hirdetések műfajába tartozik és nem igen mutat valami különös eredetiséget. Egy fiatal és tehetséges német vagy magyar expresszionista költő akármelyik versében több az eredetiség, az újság és a merészség, mint ebben a költői leiratban. Már annyira van és ott tart ez a d'Annunzio, hogy néha igazságokat is leír a frázisai és a pózai közben. Még jöhet idő, amikor majd egyszerűen ki meri mondani: *Ne ölj!* De akkor neki már késő lesz, a fiatalság, amely élve marad tőle, észreveszi, hogy d'Annunzio meghalt, csak még ő nem tudja. Egyelőre az történt, hogy olasz repülők bomba helyett bombasztokat dobtak Bécsre.

Délmagyarország, 1918. augusztus 11.

86.

KORBÁCS

Írta: Juhász Gyula

Korbácsot ígért egy úr a legutóbbi rendkívüli közgyűlésen a szegedi sajtóval kapcsolatban, mivel egy fővárosi lapban valami névtelen hír jelent meg arról, hogy Szegeden milyen nyomorúságos közegészségügyi állapotok virítanak.

Mi, a régi romantikus frázisok ellenségei és a modern haladás barátai, nem szeretjük az ilyen középkori ökoljogos rekvizitumok emlegetését, mi inkább egy seprút szeretnénk már látni, egy erős, jó, új seprút, amely kiséperné mind azt az ócska, rohadt[!] fölfogást, azt a port és szemetet, amely tisztos konzervatív óvatosság neve alatt még a régi jó világból megmaradt a torony alatt és nem engedi, hogy az ország legnagyobb vidéki városa magához méltó életet élhessen. Ez a konzervatívizmus, amely az igazinak, a múlt erényeit és erőit, igazait és szépségeit megőrzőnek és továbbépítőnek szöges ellentéte, mondom, ez a kérődző és szőrösszívű maradiság okozza, hogy például *Az Est* mai vezércikkében a

szatmári kórház botrányos állapotaival kapcsolatban azt olvasuk, hogy Szegeden az ország, nem: az egész világ! legszégyletebb kórháza működik. Elhíheti nekünk a közgyűlési korbácsos úr, hogy *Az Est* mai vezércikkét nem Szegeden írták, nem is szegedi újságíró írta és nem is azért írta, mert véletlenül pikkje van Szegedre. A szegedi kórház évtizedes botrányát már csak igazán nem a szegedi sajtó csinálta, mint ahogy a város más szégyene, elmaradása, lemaradása sem ennek a sajtónak a számlájára írható.

Ha van valahol hivatása magaslatán álló, nívós és modern, a tisztesség és a komolyság jegyében működő hírlapírás a magyar vidéken, akkor Szegeden van, ezt valóban minden különösebb lojalpatrióta[!] föllengzés és minden álszerénység nélkül megmondhatjuk végre ezen a helyen. És ha van valahol sajtó, amely lehető önzetlenül, lelkesen és becsvágyóan a város népe igazi érdekeinek, a város kultúrája valódi virágzásának szolgálatába állította erejét, tudását és tehetségét, neki ajándékozta, sokszor szinte bohém könnyelműséggel szíve és agya virágait és gyümölcseit, hát akkor a szegedi sajtóról ezt nyugodt lélekkel elmondhatjuk. És akkor jön egy szürke városatya és korbácsot ígér látatlanul, egy pesti cikkért. s jönnek mások és helyeselnék számosan, mivelhogy a szegedi sajtóról van szó, csodálatos, a szegedi torony alatt.

Mert ez a sajtó nagyszerű fiú akkor, ha tüzes, lelkes, szívós, nívós, hangos és visszhangos propagandát kell csinálni, ha Szeged érdekeiért, kivált ha azok egynémelyek magánérdekeinek nem ártanak, kell síkra szállani, könnyel, értetlenséggel, felülről jövő nemtorődömséggel, alulról jövő nembánomsággal kell birokra kelni Guttenberg szürke, apró, diadalmas ólomkatonáinak. Ilyenkor csak agyaljon és szavaljon hosszú hasábokon át riporter és publicista, költő és egyéb csak teljesítse kötelességét és azon felül is adjon még néhány grammot agyából és néhány kalóriát szívéből. A mór teljesítse kötelességét és menjen! De méltányolni, elismerni azt a kultúrnívót és azt a kultúrhivatást, amelyet a szegedi sajtó jelent és betölt, ezt rendszeresen elfelejtik azok az illetékesek is, akiknek neve, nem a saját műveik révén, hanem örökös megemlékezés folytán, a szegedi sajtó hasábjain lesz ismerőssé.

De ha egy pesti lap az utolsó oldalán egyszer erősebben megnyomja a tollat, akkor Szegeden már pattog a korbács a sajtó munkásai ellen és dübörög a helyeslő közbeszólások pergőtüze

azok ajkáról legfőképpen, akiknek helyesírási tévedéseit a szegedi redakciók kifutó legénye javítja ki olykor, ha nagyságos elméjük szüleménye világot akar látni a lapok hasábjain. Mikor mutatta méltó hálóját, okos szeretetét a hivatalos Szeged írói és hírlapírói jelesei meg érdemesei irányában? *Gárdonyi* Gézát egyszerre észrevették és megbecsülték, mihelyt az egykori szegedi reporternek házat vett — Eger városa és *Tömörkény* a legnagyobb lett Szegeden azonnal, mihelyt utcájából kiköltözött oda, ahol vezércikkek és tárcák helyett virágok és babérok teremnek.

Hagyjuk csak azt a korbácsot urak ott a torony alatt! Aki büntetni akar, először méltányolni és érdemeket jutalmazni tudjon. Akik pár éve még *Tömörkénytől* sajnáltak egy kis pótléket és azon tűnődtek, jó hangosan, hogy *oszlopos tisztviselője-e* a városnak a magyarság egyik legnagyobb írója, az új magyar próza első klasszikusa, azok csínyjén bánjanak a korbáccsal, amely visszafelé is üthet. . .

Délmagyarország, 1918. augusztus 18.

87.

SZENT ISTVÁN NAPJA

88.

ÖNÉRZET

89.

CSÖNDESEBBEN VIGADJANAK!

Írta: Juhász Gyula

Német hadimilliomosok modern szaturnáliákat rendeztek a rajnai kéjutazó hajókon. Folyt a rajnai bor és a francia pezsgő, amíg végre a hatóság kénytelen volt szordinót tenni a hejehujás esték hegedűire. Budán a főkapitány személyes megjelenésére volt szükség, hogy vidám színészek és palik utcai bacchanáljait beszüntesse a kies Horváth kert közelében. A múltkor egy poros

alföldi városban jártunk, ahol Petőfi játszott fűzfásipot fújva és az első kávéházban valóságos dáridókat ült a háborús vigaság, minden ötpercben fölzúgott a *Jaj de kutya jó kedvem van!* című hadigazdag induló, miközben a holdvilágos éjben messze, messze, a világ legnagyobb áttörési kísérlete fenyegette az egész közép európai konjunktúrát.

Nekem régi kedves jeligém az a mondás, amely Terentiust vallja apjának, de amelyet Goethe is szívesen adoptált: Nil humani a me alienum puto. Semmi emberi sincs tőlem távol.

Sőt senmi emberfeletti sem, mert hiszen Goethe óta Nietzschehez is volt szerencséje a művelt emberiségnek.

Én is ürtettem már bujdosó pohárt fiatal ajkkal örök ideálókért és illanó illúziókért, tőlem sem volt idegen antik és modern hedonisták szépségimádása és váradi hajnalon szólókoszorús fejjel én is köszöntöttem az életet, de nem a Krupp-gyár szörnyű üzemének vagy más háborús businessnek vér és verejték áztatta hasznából és nem a leszállított fejadagok, az éhtífuszos örültek évadán, 1918. zárórás és bolsevik esztendejében.

Ha a szerzetesek szegénységi fogadalmat tesznek, akkor a hadigazdagok tegyenek *szereynységi* fogadalmat! Ez a legkevesebb, amit tőlük ez a vérző és verejtékező háborús társadalom joggal elvárhat. Mindig lesznek közöttetek szegények, mondotta a názáreti szociálista és ha már a vagyon nagy egyenlőtlenége nemcsak megvan, de egyre fokozódik, úgy, hogy nemsokára minden eddigi társadalmi osztálykülönbségnél nagyobb és mélyebb örvények választják majd el a beati possidentes tömegét a dolgozó és gondolkozó szellemi és fizikai proletárok világtáborától, *legyen esze és szíve* a tőke és legfőképpen a háborús tőke kiváltságosainak és általában a mai konjunktúra föntartóinak[!] és kitartottjainak, hogy ezt a mély örvényt, ezt a nagy szakadékot igyekezzék a méltányosság, okosság és emberség önkéntes adóival és jótetteivel befedezni.

Ma már mindenki látja, akinek *lelki szemei* vannak, hogy kinek és minek a malmára hajtja a vizet, vagyis a vért ez az örült és pokoli malom és akkor e világozrlés enyveskező molnárai még duhajon ropják a hadiszerencsájük táncát és nemcsak gyűjtik, de szórják is a milliókat. Hiszen ha jó helyre szórnák! De kloakába szórják és improduktív és immorális kedvtelések katlana alá fűtenek velük.

Még az úgynevezett szellemi élvezeteik is milyen silányak, milyen antiszociális és antikultúr jellegűek. Már-már orfeumot

csinálnak a színházból és pornografiát az irodalomból. Az orosz—japán háború Szanin irodalma bátor és erős kiáltás volt a mai budapesti *álfrancia* erotika parfümös szemete mellett. A rajnai hajókon beszüntették a zajos orgiákat, a budai éjszaka pezsgőmámorát is elcsöndesítették, de azért bizonyos, hogy a magyar parlament hangos erkölcsbírái közül többen ezután is nyugodtan fognak bakkozni a klubban kivilágos kivirradtig és a *Nem boldog a magyar!* elvét vallók is tovább fogják futtatni lovaikat, lóvá téve a verejtékes, tudatlan szegénységet. Mikor jön el már az igazi Messiás, aki nem egyes szenzációkat fog szóvá tenni, buborékokat a gázság végtelen tengerében, de aki egész emberét talpig férfi létére, az igazság napfényes Szigfrid-motívumát[!] szólaltatja meg egy korhadt korszak Jerikója ellen, amelynek falait vakolják ártatlanok vérével immár esztendőök óta.

Délmagyarország, 1918. augusztus 25.

90.

AMBRUS BALÁZS: KOSZORÚ

91.

SZEGEDI IRODALOM A TANYÁN
— A Dugonics Társaság vasárnapja —

92.

IRODALOMPOLITIKA

Írta: Juhász Gyula

Ha annak a tanyai expedíciónak *tanulságait* tekintjük, mellyel a Dugonics Társaság vasárnap az alsóközponon a szegedi igazi nép lelkének közelebbi megismerését és meghódítását az irodalom számára megkísérelte, az elsők között van az, hogy a néppel a nép nyelvén kell beszélni és hiába a világ minden tudása és művészete, ez mind véka alá rejtett világ, mind elásott kincs és titkos értelmű rózsa marad a nép nagy tömege számára, ha

nem neki szól és ha nem így beszél, hogy ez a nagy tömeg érezze: *rólam* szól a mese!

A másik tanulság, amit látnia, éreznie kellett mindenkinek, aki író és népszerűtő ember volt a gyülekezetben, hogy ennek a hatalmas és szunnyadó szellemi erőket ringató néptengernek *kell* a lelki manna és főleg, hogy ha egyszer, a szívéhez férkőzve, az értelméhez szólva, az érdeklődését kielégítve, fölkellették benne a *több műveltség*, a tudás és a lelki gyönyörűség szent éhségét és szomjúságát, akkor egy minden másnál gazdagabb, erősebb, és mindenekfölött magyarabb publikumot teremtettünk a hazai irodalom, az igazi hazai kultúra számára.

Ez az életünkbe és sorsunkba vágó *nagy nemzeti érdek!* És legfőképpen az ma, amikor ennek a magyar kultúrának alapjait, gyökereit fenyegeti veszedelem, nemcsak kívülről jövő, de belül is döngető és rothasztó veszedelem. Mikor a kultúra cégére alatt alacsonyrendű irodalmi dolgokkal mételyezik a különben se nehezen mételyezhető alacsonyrendű olvasókat, mikor *magyarság és művészet* szinte már nem találja honját e hazában és főképpen annak fővárosában: akkor Széchenyi szellemében és Petőfi lelke szerint való nemzetmentő és honfoglaló *politikai tett* (a szó legnemesebb értelemben) a tisztas és tiszta magyar lelkek húmszához folyamodni és a nép szívét és elméjét lekötöni a becsületes és komoly írás és tudás erdősítésével a tanyán, hogy a jövő magyarság utolsó és legbiztosabb tartalékát megnyerjük a betűk, a szellem szeretetének, hogy ezzel előkészítsük, megtermékenyítsük és megmunkáljuk a valódi őstalajt, az áldott, örök televényt az eljövendő új idők magyar életküzdelméi és győzelmei érdekében.

Tartsa szerencsésének és dicsőségének a városi író, hogy alkalma van a néppel beszélni, hogy az agyában és szívében százados kultúrörökségek folytán fölhalmozott értékeket és szépségeket megcsillogtathatja az előtt a föld népe előtt, mely e kincsek és szépségek legmélyebb és legtisztább rétegeit és forrásait nyújtotta öntudatlanul, az anyatermészet szinte könnyelműen pazar gazdagságával veszni hagyva sokszor legkülönb gyümölcseit.

A néphez szólni, a népnek írni, a néppel megértetni és megszerettetni magunkat nem leereszkedés, nem lealázkodás, sőt ellenkezőleg, nagyszerű és gyönyörűséges fölemelkedés azokhoz a tisztult és magasztos kultúreszményekhez, amelyeknek megvalósításában egy Ruskin és Tolsztoj a mai degenerált európai emberiség regenerációját, a mai túlkulturált civilizáció *igazi*

haladását és menedékét találja. Ma már megint annyira megmérgezték a lelki kutakat, ma már megint annyira elvesztették a valódi természetet, amely, minden kávéházi nihilizmus dacára, mégis csak *egyik* alapköve a kultúra templomának, amelybe a világ népei gondolkozni és dolgozni járnak, hogy ismét égető szüksége van éppen a kultúrának és különösen a túltengően világvárosias, sőt szinte kizárólag *budapesties* modern magyar kultúrának, hogy anteuszi erőt, kedvet, hitet, kitartást és egészséget nyerjen a népi talajból, a honi föld és a föld embere lelkének ihletésétől!

Nép és irodalom tehát kell, hogy kölcsönösen keressék és megtalálják, hogy szeressék és megértsék végre egymást! Pósa Lajos megteremtette a magyar gyermekirodalmat s az addig elhanyagolt s félreismeret szűz területet azóta gondosan és lelkesen műveli a hivatottak kis, de munkás serege. *Meg kell teremteni a magyar nép irodalmát*, de mindenesetre jó írókat és könyveket kell eljuttatni a néphez, amely ma már anyagi és szellemi ereje azon fokán van, hogy olvasni és művelődni *akar és tud is!* Ha itt elkésünk a preventív intézkedésekkel, ha a pesti mótely ide is beférkőzik, a jegenyék alá, a muskátlis ablakok mögé, akkor Széchenyi jeligéjét meg kell fordítani, az ősi magyarság címerével együtt! Akkor a magyar szimfónia, amelyre aggódó, de hívő lélekkel hangoljuk húrjainkat e világzűrzavar közepette, a dicsőséges és diadalmas magyar szimfónia gyászindulóra változik, amelyet Szigfrid énekel felettünk, néhai magyarok felett!

Akiben még él egy szikrája a tűznek, amely apostolokat és vértanúkat hevített, örök magyarokat, igaz, egész embereket, az nem engedi, nem engedheti, hogy idegen rontás pusztítsa el isten legszebb vetését, *a jövődő népét!*

Délmagyarország, 1918. augusztus 28.

93.

AUSZTRIA

94.

A MÁTYÁS TEMPLOM KINCSEI

95.

70.

96.

TÖBBET ÉSSZEL

97.

A PRINCI VAGY A KISASSZONY FÉRJE JÓ FIÚ

98.

MEGHALT MEÁK GYULA

99.

SZÍNÜGYI BIZOTTSÁG

100.

A SZÍNHÁZ ÜGYE ÉS A SZÍNÜGYI BIZOTTSÁG

101.

HOSSZÚNAP SZIGETEN

Máramarosszigeti hosszúnap: régi emlék szívemben, amely rokonságot tart minden földi bánattal, borongással, elnyomott és szenvedő fajták gyászával, komor költészetével. A kis Tisza zölden csillogó vize felett fekete kaftános, bús raj imádkozott a vörhenyes ködbe borult kelet felé fordulva, a szefárd templom mélyén ezeréves panaszok zokogtak, Isten egykori választott népének száműzött fiai siratták a régi fényt, az elveszett Siont. Vers született akkor szívemben, egy régi szürke kötet reneszánsz

betűi őrzik. Az Úr 1918-ik esztendejében azt olvassuk, hogy egy hetyke hadnagy katonai rendőrlegényekkel veszi körül a zsidók templomait, szuronyok merednek az áhítatos hívekre, az Isten dicséretére harsány vezényszavak felelnek, puskatus és káromkodás. A rókának barlangja vagy on és az Ember fiának a templomban sem lehet fejét nyugton lehajtania. A názareti fehér Ember ezért élt, ezért szenvedett és ezért halt meg a koponyák hegyén, mindenkiért, az ellenségeiért, a gyilkosaiért is, rómaiakért, pogányokért, zsidókért, hogy kései utódai a gyűlölet üszkét dobják a mások templomára? A távoli Tiszaeszlár nagy pöre kísért, a leköppött Zola emléke, papi fejedelmek és zsoldosok újra áldozatot keresnek Barabás helyett, a világ bűneit megint rá akarják kenni ártatlan valakikre, a szent inkvizítor ismét azt tanácsolja a názáretinek: Bíz rád, majd én rendet csinállok a karddal. A krónikás vérző szívvel írja le ezeket, a világ nagy örültsége még újabb bajokat csinál és egyre kevesebb remény dereng az őszi ködös látóhatáron. Hosszúnapja az Embernek, mikor jön már föl csillagod?

Délmagyarország, 1918. szeptember 19.

(j.)

102.

VÁLASZOM TELEVÉNYNEK

103.

A HADILÁNY

104.

GERGELY SÁNDOR MŰVÉSZE

105.

A BOLGÁR LÉPÉS

Írta: Juhász Gyula

[Cenzúrafolt]

Ezek őszinte és egyenes beszédek, ezeket nem lehet semmiféle diplomata kertelgetéssel, nagyképűséggel félremagyarázni, meggyöngyíteni, elhomályosítani, visszacsinálni, ahogy azt ijedt

nyugalmat erőltető, a helyzet magaslatára verejtékezve igyekvő háborús uszítóink még mindig megpróbálják. Ezek a véres nehéziparosok ilyenkor meghatóan tudnak dadogni szerelemről, hűségéről, kitartásról, még a békét is emlegetik kínos zavarukban, a békét, ami nincsen.

A valóság ezzel szemben az, hogy Bulgária

[Cenzúrafolt]

A bolgár nép befolyásosabb körei *hallani sem akarnak* a fegyverszünetről és a *béke kérdéséről*. Ki mondja ezt, ki beszél így a bolgár nép vezető körei nevében? Hintze, a német külügyi államtitkár. Úgy látszik, ő jobban tudja, hogy mi

[Cenzúrafolt]

A szabad és önálló Bulgária azonban nem Hintzétől és egy a bukás előtt álló német politikai rendszer többi leomló oszlopától kért tanácsot

[Cenzúrafolt]

Bulgária lépése máris hatalmas erővel döng végig a mi világunkon is. Ma már nincsenek többé elszigetelt tények a politikában, ma már minden összefügg, ma már minden külpolitikai cselekvésnek belpolitikai következményei vannak, ma már amit Johnék mondanak vagy cselekednek, azt Johannak éppen úgy tudomásul kell vennie, mint Jeannak, Jánosnak, Giovanninak és Juonnak.

[Cenzúrafolt]

Mi tagadás, ez a történelem logikája, ez a politikai vastörvény érvényesülése, ez az, világos példában, szinte iskolás módon demonstrálva, hogy amit ma egy szabad, demokrata állam tesz, annak visszhangja támad a többi államokban is, amelyekben kevesebb a szabadság és a demokrácia és ez azt jelenti, hogy ha egy szabad és demokrata ország a szabadság és demokrácia szellemében döntő lépésre szánja el magát, akkor a gyepőt és a féket, a bilincset és a jármot tágtítani és könnyíteni kell ott is, ahol ez talán az egyetlen összetartó principium.

Bármit mond és bármit cselekszik ma már a világoralmi mámor és a háborús téboly, ezen a világon csak egy segíthet,

illetőleg a megszületendő új világot végzetes baleset nélkül csak egy arkánium hozhatja létre, a békés, a dolgos, a minden ember élethez és boldogsághoz való jogát kivívó és megvédő *demokrácia!*

Délmagyarország, 1918. szeptember 29.

106.

ILLÚZIÓ

107.

TÓ TOK ÉS CSEHEK KÖZT
— Magyar és morva végeken —

108.

FORGÓ MIHÁLY TÁRLATA

109.

KOSSUTH LAJOS SZOBRA

110.

A NYUGAT ESTÉLYE SZEGEDEN

111.

TROCKIJJAL EGY ASZTALNÁL

Nem arról az asztalról van szó, amelyre Hoffmann tábornok rácsapott és amelyen a breszti békét aláírták.

Egy budapesti kávéházi sarokasztalról van szó csupán, amely-nél az első orosz forradalom utáni időkben néhányszor, mint csöndes vendég helyet foglaltam és ennél az asztalnál ott ült

Trockij is, akkor még névtelen, vándorló orosz száműzött, aki nyugati bolyongásai közben fölkereste Budapestet és fölkereste annak a kis kerek asztalnak a társaságát is, amely részben a hívő áhítatával, részben a tiszta ész kritikájával hallgatta az új gnosztikus filozófia apjának, Schmitt Jenő Henriknek akadémikus fejtegetéseit. Ez a kis társaság azóta a világ minden részébe szét-szóródott, mint egykoron a minden nyelveken tanító apostolok.

Egyikük, a magyar bölcsészet legnagyobb reménysége, ragyogó elme és lobogó életkedv: örökre elhamvadva pihen az omszki foglyok temetőjében, drága Zalai Béla, többé nem beszél nagy-körúti éjszakákon az összes filozófiai megismerések szintéziséről. Egy másik, elégedetlen a fönnálló rendetlenséggel szemben, ma komoly és céltudatos tanítója az embereknek és rajongó hívője a szabad jövőnek. Egy harmadik, a nyomor és szenvedés minden vizeit megúszva, ma egy vidéki város nyárspolgári csöndjében gyerekeket nevel és disznókat hizlal. Volt ott költő, színész, szervezett munkás, csavargó és ott volt közöttük ő is, *Trockij* Miklós, egy másik társával, akiről annyit tudtam, hogy bádogos-segéd.

Ennél a kávéházi asztalnál az Akadémia mellett nem volt tekintély, azaz hogy mégis, Schmitt Jenő Henrikre esküdtek néhányan, fanatikus hívei, a Gnosis új tanának apostolai, de ezek között nem volt Trockij, ő mint érdeklődő és kritikus ült a megismerés bölcséletének asztalánál.

Megvallom, nem emlékezem világosan reá. A Schmitt mester szürke denevérköpenyege, amelyet panyókára vetve viselt szögletes, szikár vállán, veséig ható tekintete, amelyben a rajongás és szellem lidérce lobogott, Zalai Béla dionysosi nevetése, irónikus mosolya mélyen lelkembe vésődtek, de Trockij földi alakjából csak annyi maradt meg emlékezetemben, hogy meglehetősen hallgatag volt, hogy németül beszélt, hogy sötét ruhát viselt, ennyi az egész. Hiszen én akkor és velem együtt mindenki, akik ott voltak, csak annyit tudtunk, hogy ember, hogy orosz, hogy *gondolkozó* és hogy van egy messze, forrongó hazája, egy távoli, vergődő népe, amelynek sorsán virraszt, tőpreng hosszú éjszakákon.

Schmitt Jenő asztalánál, miután a filozófiai előadáson túlestünk, miután a fiatalos energiáktól duzzadó mester újra meg újra fölépítette lelki szemünk előtt az istenemberi öntudat filozófiájának tökéletesre csiszolt kristálypalotáját, gyakran áttérünk¹ az örökké változó és zavaros élet aktuális kérdéseire is.

Egyszer az erőszak politikájáról volt szó, Schmitt A Napból olvasott valami atrocitást éppen és lángoló meggyőződéssel fejtette ki a szabad, öntudatos szellemek világának eljövételét, amelyben az erőszak lehetetlenné válik.

Ekkor az orosz diák, aki ma milliók sorsának kormányrúdjá mellett ül, odafordult Schmitthez és sajátos irónikus hangján megkérdezte tőle: Mester, melyik van magasabb dimenzióban Ön szerint, *Raszkolnikov* Rodion vagy Bonaparte *Napoleon*?

Mindnyájan érdeklődve fordultunk feléjük, kivált engem, a kezdő író izgatott ez a váratlan és valóban lényegbevágó kérdés. A *Bűn és bűnhődés*² éppen akkor legmélyebb élménye volt könyvek és eszmék közé falazott fiatal életemnek, a lelkiismeret nagy problémáival viaskodtam, egy Ibsen előadásán, vasárnap délután a *Folies Capriceban* hevesen összetűztem egy ismeretlen diákkal, aki értelmetlennek találta Solness mester sorsát és Madai lakótársam a fejemhez akarta vágni az öreg Károlyi bibliát, amiért Nietzsche Zarathusztrájával keltem és feküdtem. Schmitt Jenő nem jött zavarba a hirtelen kérdésre, egy pillanatra se, az ő sziklaszilárd hangján azonnal és kategórikusan válaszolt:

— Természetes, ugyebár, hogy *Raszkolnikov* magasabb rendű dimenziók embere, mint *Napoleon*.³ Ez a korzikai egy önkényes és akaratos rabló volt, megengedem, fejlettebb formában, mint az ősi ragadozók, de *Raszkolnikov* az öntudat és gondolat hőse, aki azonban még nem jutott el abba a szférába, amelyben az isteni öntudat világosságánál az ember többé nem törekszik másra, mint a tiszta megismerésre. . .

Schmitt mester elérkezett a gnóziához, helyben volt, patakzottak ajkáról az eszmék, de Trockij gondolata már másutt járt akkor, valahol a Dosztojevskij nagy, végtelennek tetsző szarmata síksága, a havas és véres orosz puszták fölött. . .

Akkor este elkísértem őket, de egy külvárosi utca sarkánál elköszöntenek. A fiatalember, akit bádogossegédnek mondtak és ő. Nem tudtam, hogy kik is voltak tulajdonképpen. Az egyikről most már tudom, hogy kicsoda. . . Akkor csak azt láttam, hogy *valaki*. . .

Délmagyarország, 1918. október 12.

Juhász Gyula

A NYUGAT

— Egy fejezet irodalomtörténet —

Írta: Juhász Gyula

Tíz évvel ezelőtt egy folyóirat indult meg *Nyugat* címen, amelynek célja a modern magyar irodalom forradalmi újságú tehetségeinek elismertetése volt. Ezek az új magyar tehetségek azóta mind beérkeztek, a közönség kedvencei lettek: a Nyugat elérte célját. Tulajdonképpen e komoly, kezdetben szokatlanul új és merész hangú revü nem volt éppen a kezdet kezdete, rövid életű, még nála is bátrabb és fiatalabb elődei, a Bródy Sándor Jövendője, a Gellért Oszkárék Magyar Génusza, Osvát Ernő Figyelője és Ambrus Zoltán Szerdája egyengették az utat az akkor még igen csekély számú megértők agyához és szívéhez. Egy új fejezet kezdődött akkor irodalmunk, sőt talán egész nemzeti életünk történetében.

Mikor a Nyugat megindult, a lírában Ady Endre neve vakmerő lázadást jelentett és még Kiss Józsefet se ismerték el teljesen a konzervatív hivatalos tényezők, az elbeszélésben Herczeg Ferenc epigónjai vitték a szót, a színpadon pedig a magyar dzsentri sorsa volt a legégetőbb társadalmi probléma. Babits Mihály még ismeretlen vidéki tanár volt, Móricz Zsigmond névtelen újságíró, Szomory Dezső külföldön tengődött önkénytelen száműzetésben, Biró Lajos még nem volt drámaíró.

A Nyugat kezdetben inkább kritikai szemle volt, a régi, nyolcvanas és kilencvenes évek irodalmának élettől és művészet-től messze eső esztétikájának maradisága és meddősége ellen küzdött a nyugati műveltség csiszolt és éles fegyvereivel. Fenyő Miksa, majd Ignótus vették fel a harcot és vívták, meglehetősen nagy közöny és megbotránkozások kíséretében. A szellemes és mélységes német, Alfred Kerr lantját és parittyáját használták és eleinte bizony verebekre, Farkas Imrékre és Csizmadia Sándorokra is lövöldöztek.

Ami az irodalmi produktivitást illeti, Ady Endre első nagy versei és első szépprózái a Nyugatban folytatódtak, a novellában Cholnoky Viktor, Révész Béla, Jób Dániel hoztak új értékeket.

Csakhamar egy új mozgalom is erősítette a Nyugat törekvéseit, egy vidéki antológiának, a nagyváradi Holnapnak megjelenése

és küzdelme az irodalmi maradisággal. *A Holnap* adta a magyar nyilvánosságnak Babits Mihályt és Balázs Bélát és a *Holnap* révén nyert országos elismerést Ady Endre költészete. Ha a Nyugat a modern magyar irodalomnak reguláris hadserege volt, akkor a *Holnap* a szabad csapatokat szolgáltatta neki. Közben új erők és új lehetőségek támadtak, az emberek kezdtek modern verseket olvasni és kedvelni, a hazai szerzők nagysikerű darabjaikkal a külföldi színpadokat is meghódították, az irodalom lassan lelki ügye lett a műveltebb magyarságnak.

A Nyugat és a *Holnap* dolga, igen természetesen, nem volt és nem is lehetett elszigetelt jelenség. *A magyar társadalom* nagy politikai, gazdasági és kulturális válságának és csöndes, titkos forrongásának, a földalatti erők megmozdulásának tünete volt ez. A szellemi élet érzékeny szeizmográfja földindulást jelzett, az a keserűség és szomorúság, amely Ady Endre vulkanikus verseiben hullámozott, amely Jób Dániel novelláiban remegett és Lengyel Menyhért első drámáiban kiáltozott: nem volt pusztá irodalom és merő művészet, a magyar élet, a budapesti élet, a vidéki élet mélységeiből zokogott és dühöngött föl. Ézért az a szenvedélyes ellenkezés, az az idegenkedő, mert nagyon is elevenen érintett tiltakozás, amely az Akadémiától a Budapesti Hírlapig fogadta.

Mondom, közben új erők támadtak és ezek között a legerősebb, a legmagyarabb, a legkülönb: Móricz Zsigmond, aki úgy jött, olyan izmos készséggel, olyan nálunk akkoriban szokatlan munkakedvvel és gazdagsággal, a nagy epikusokra emlékeztető koncepciókkal és a legnagyobb mesterekhez hasonló emberlátó és sorsábrázoló biztossággal, hogy előtte csakhamar meg kellett hódolnia minden irányzatnak, régieknek, újaknak egyaránt. Móricz Zsigmond magyarsága és művészete, mondjuk csak, hogy magyar művészete, a Nyugatnak Ady Endre lírája mellett a legnagyobb értékét és sikerét jelentette. Mert a folyóirat lektorának, Osvát Ernőnek, e nagyon eleven érdeklődésű és nagyon lelkesen kutató felfedezőnek jóvoltából sok problematikus tehetség és érték is érvényesült, ha nem is az irodalomban és a közönségnél, de mindenesetre a Nyugat eléggé arisztokratikus hasábjain.

A Nyugat idővel maga köré vonta az új irodalom majdnem minden valamirevaló nevét. Voltak, akik csak éppen hogy a névjegyüket adták le Ignotusék lapjában, mint Molnár Ferenc, Lakatos László, Bródy Sándor, Kabos Ede, voltak, akik állandó írói

lettek. Babits Mihálytól kezdve egészen, mondjuk, Havas Gyuláig. Van néhány előkelő értékeket jelző írói név, amely csak a Nyugat révén lett ismertté és kedvessé néhányunk számára, akik a divaton túl önmagáért szeretjük a gondolat és forma mindennél komolyabb és fontosabb játékait. Íme egynéhány ezek közül: Szabó Dezső, Laczkó Géza, Füst Milán, Nagy Zoltán, Lányi Sarolta, Földi Mihály neve.

Osvát Ernő, aki a leginkább kritikusi hajlandóságú és törekvésű ember a Nyugaton, e folyóirat fennállása óta alig írt mindösszesen néhány sort, azt is csillag alatt, Babits Mihályra híván föl az irodalmi amatőrök figyelmét. Kosztolányi és Karinthy, bár nincsenek az állandó munkatársak között, időnkint egy kis üde színt és változatot hoztak a lapba, míg Schöpflin Aladár és Babits Mihály a Gyulai Pál szellemétől áthatott és a modern tudás és ízlés magaslatán álló kritikát képviselték a Nyugat önvédelmi harcaiban.

Ami a lap külső történetét illeti, kezdetben és jó sokáig Hatvany Lajos áldozatkészsége tartotta fenn a modern irodalom e legjelentősebb orgánumát, majd később a maga erejéből is virulni, terjedni, sőt hódítani kezdett Osváték revüje, amely egy idő óta az új Magyarország politikai és gazdasági kérdéseivel is foglalkozik. Ignotus a vezér ebben is, de én úgy látom, a magyar perzekutori kritika elleni hadjáratában több szerencséje és igazsága volt, mint a német mélyítés dolgában.

De ez már egy más lapra tartozik, a Nyugat, mint irodalmi törekvés elérte célját és ma már az ő lezárt eredményeit is döntetni kezdi egy új fiatalság, egy más célkitűzés, egy friss akarat, a *Máé!*

Délmagyarország, 1918. október 13.

113.

SUCCI NEM KOPLAL TÖBBÉ

114.

MOST VAGY SOHA

(j) Most már nyíltan és szabadon lehet beszélni róla, mert elmúlt felőlünk, legalább is ötven esztendőre és így, azt hisszük

örökre, az a sötét és terhes felhő, amelyet német veszedelemnek lehetne elnevezni és amely a *Mittleurópa* hangzatos áfiumával bódította volna el a magyarságot. Mert veszedelem volt ez, nagyobb, mint ami Mohi és Mohács és Majtény és Világos [után] valaha is lebegett felettünk, mert ezek a veszedelmek nem a magyar géniusznak, a magyar öntudatnak és önérzetnek veszedelmei voltak, hanem területünk időleges megszállását jelentették. Mohi és Mohács, Majtény és Világos csak annál jobban összehozták, közös gyászban, közös bajban közös védelemre, közös ellenállásra, új harcra és új győzelemre a magyart, a török áfium csupán földünket dúlta, nem is olyan nagyon, mint például Montecuccoli reguláris hordái, de a német maszlag, amelyet Naumann, mint tudós, Reventlow, mint államférfi és a többi hősök és kalmárok akartak a magyarral megéltetni a mitteleurópai egy tálból a nagynémet urak asztalánál, az a magyar önállóságnak, a nemzeti függetlenségnek örök álmodot hozott volna a soha föl nem támadó népek temetőjében. Ma már, szabadjon hinni, nem jelent veszélyt a naumanni jelszó, mint ahogy a keleti események, a hamburgbagdadi híd pilléreinek összeomlása, a bulgártörök különbékék, a federalizálandó Ausztria és a perszonális unióra térő Magyarország új helyzetet teremtő tényei után már csak a múltak aktái közé teendő az egész nagynémet tervezet, mindenféle következményeivel együtt.

Ma azonban, új világ hajnalán, új élet küszöbén, új alakulások kezdetén új veszedelmek is jelentkeznek. A wilsoni gondolatnak is megvannak a maga prófétái és megvannak a maga kuruzslói és vajákosai is.

Magyarország sorsdöntő órájában — és ha volt ilyen óra, a kereszténység behozatala, az Árpádok kihalása, a Hunyadiak diadalai, a *pragmatica sanctio* és a hatvanhetes kiegyezés óta, hát akkor meg nem ütött soha meg nem másítható meggondolások és örök időkre szóló elhatározások bejelentőjének, mondom, e sorsdöntő órában egy új veszedelem, egy új magyar áfium kísért: hogy a magyarságnak nem lesz elég bátorsága az új ösvényre szilárd eltökéléssel lépni és azon az ösvényen a helyes irányban határozott léptekkel megindulni.

Egyfelül az ázsiai tunyaság ősi réme kísért, az öröklött irtózat mindentől, ami új, ami a táblabíró kényelem és a szolgabíró megszokás nyugalmát és hatalmát örökre félretenné és másfelül a magyar közmondásban ércnél maradandóbban megörökített nemtörődömség, amely az ingét is odaadja, mert ez könnyebb

és egyszerűbbnek látszik, mint megbecsülése igaz értékeinek, mint megvédése örök javainak, mint kihasználása, bátran és bölcsen, a lehetőségeknek, amelyek egy erős, egy élni tudó és akaró nemzet számára kínálkoznak. A magyar imperializmus délibábja éppen olyan veszedelmes és lehetetlen ábránd, mint amilyen veszedelmes és lehetetlen az a nagylelkű kishitűség, amellyel tengerentúli utópiák doktorainak és tanárainak szép szeméért, pusztán a szépen hangzó szavakat félreértve és a dolog lényegét meg se nézve, áldoznának föl némelyek jogokat, amelyek egyúttal egy integritását védő nemzet számára kötelességet is jelentenek!

A magyarországi szociáldemokraták nagygyűlésén e tekintetben sokkal több hazafias belátást és meggondolást lehetett tapasztalni, mint némely konjunktúrás politikusok részéről, akik mindig abba a jelszóba szerelmesek és attól a jelszótól termékenyülnek meg, amelyet a divat szellője az ölükbe hord, de akiknek nincsen se állandó világnézeti standardjuk, se mélyreható kultúrájuk.

Maiság és magyarság, egy szóval modern magyarság: ez kell ma, aki ezzel jönne, egész ember és igaz magyar, új vezére lenne új időknek. Ember, aki míg tekintetével bizton fogja át a világpolitika horizontját, a magyar lélek és élet, történet és sors leglelkébe és legmélyébe tudna pillantani.

Negyvennyolcban az volt a fátumunk, hogy *külön* volt egy Széchenyink és *külön* egy Kossuthunk, ma egyelőre se az egyiket nem látjuk, se a másikat. De kell, hogy a Széchenyi aggódó hon-szerelme és a Kossuth lángoló szabadságvágya ott éljen mindnyájunk agyában, szívében, akik mai magyarok vagyunk és kell, hogy az utolsó órában az örökkévaló magyar génusz megtalálja azt az ígét és azt a tettet, amely bennünket a dicsőséges múltból és a keserves jelenből új életbe és új diadalra vezet! Egy olyan független Magyarországot kell akarnunk és megteremtünk, amely függetlenítse magát a saját vérei bűneitől is: az ázsiai lomhaságtól és az ázsiai élnemléstől.

Délmagyarország, 1918. október 17.

SPANYOL

Írta: Juhász Gyula

A középkor végén voltak így az európai népek a vérbajjal, amelyet gyöngéden franciának neveztek és amely betegség akkor még járvány, sőt dühöngő járvány alakjában jelentkezett, gyorsan végezve rengeteg áldozatával. Azóta megszelídült, vírusa elvesztette vehemens erejét és frissességét, szép csöndesen, hosszú évek, sőt évtizedek múlva evez be szenvedő hőse (ha addig él és ki nem gyógyul) a tábesz és paralízis homályos révébe. A nagy, néppusztító betegségeknek is van virágzási koruk és van hanyatlásuk és a spanyol járványnak elnevezett influenza, a jelek szerint, most érte el virágzása tetőfokát.

A középkorban kuruzslók és bűbájosok, javasasszonyok és boszorkányok ráolvasással, szenteltvízzel, mindenféle istenes és őrdögi praktikával próbálták a legyöngült szervezet életét megmenteni.

A középkorban is — és a középkor még a műveltnek nevezett nyugaton is jóval tovább tartott a történelem-tanároktól kijelölt évszámnál — nagy háborúk és nagy ínségek voltak e nagy bajok melegágyai.

A gyors kaszás Bellona mellett ott járt a pestises, a lueszes Mors Imperator. Ez a háború is, mi tagadás, a középkor egy nem is olyan kis rinascimentoja volt, amikor is kikélték sírjaikból a gyalázatos és rettenetes múlt kísértetei, amelyek a modern ember idegeiben egy jó ideje már mint emlékek lappangtak, tudattalan sajtások, éjszakai felijedések, amelyeket grand guignol drámákkal, misztikus novellákkal és egyéb irodalmi és művészeti szenzációkkal igyekeztünk — lereagálni.

Most, hogy a nagy járvány dühöng, remélhetőleg elmúlófélben, hihetőleg a háború epilógusa gyanánt, most érezzük csak igazán és kísérteties erővel, hogy micsoda középkort jelentett a dögvoráson vergődő militarizmus, a végvonaglásait élő imperializmus a huszadik század egyénei és népei számára. És ma is még, jórészt mediévális eszközökkel, modern ráolvasással, szenteltvízzel, kiplakatírozással és jámbor tanácsokkal tudnak csak segíteni. A közegészség ügye szörnyen leromlott a háborúban, kevés az orvos, hiány van az orvosságban, ijesztőek a köz-tisztasági viszonyok, az emberiség java része a tuberkulózis és

az alkoholizmus szánandó martaléka. Mit van tenni itt? Egy új társadalmi rendet, egy jobb világot, más rendszert más emberekkel *muszáj* teremteni, talán a tizenharmadik órában.

Hosszú évtizedeken keresztül háborúra fegyverkeztek az államok. Egy óriási kaszárnya volt az európai világ épülete, a kis káplárnak, a nagy korzikainak árnyéka terült el Hamburgtól Bagdadig, Gibraltártól Vladivosztokig, a békének csak álmodozói és rajongói voltak, a háborúnak pedig óriási nemzetközi szövetsége, amely a maga nem valami szelíd igájába igyekezett hajtani minden erőt, minden gondolatot, minden munkát és minden alkotást. Vulkanok fölött táncoltunk, ettünk, ittunk, daloltunk és szerettünk, egy ragyogó és kavargó Messzina volt ez a „békés” és modern Európa, amely egy napon egyszerre csak — látszólag hirtelenül — megrázkódott alapjaiban és irtózatossal összedőlt, hogy fölötte szörnyű természetlensége minden lángoló láváját és ragyogó salakját elöntse a háború emberfölötti logikával végigzúduló tűzfolyama.

Ma ez a láva már kezd kihűlni — nem régen még háborús lelkesedésnek is hívták, ma már a salakot kezdik elhordani és a romok között új élet, új munka és új akarat emberei jelennek meg, hogy kimentve a pusztulásból az antik világ értékes emlékeit és a múlt élőknek megmaradt kincseit, fölépítsék, hittel, tudással és művészettel a jövő Városát, amelyben szabad polgárok boldogabb otthonot találjanak, biztosabb és maradandóbb menedéket a természet és a végzet még mindig megmaradt fenyegetései és veszedelmei ellen.

Ez a járvány, amelyet gyöngéden spanyolnak kereszteltek, még a háború salakjából bújt elő és még a háború bűnének és nyomorának következése. Talán célzatosan is nevezhetjük spanyolnak e szomorú epidémiát. Mert ugyancsak spanyol nyavalya, e középkoráról kolduló büszke és szomorú nemzet betegsége volt a maradiság, a nemtörődömség, a múlt meddő imádata is. A spanyol bajjal el kell múlniok ezeknek is, különben hiába véreztünk, ha, mint a Bourbonok, csak felejteni tudunk és nem tanulni.

Az olasz futuristák — még e nagy öldöklés előtt — a háborút a világ higiéniájának nevezték. Ha ez a háború megmutatta — és elrettentő példák egész légiójával megmutatta — hogy mi a világunk igazi baja, valódi betegsége, akkor mégis lesz annyi hasznuk belőle azoknak, akik véres aratásából és halálos szüretjéből élve kikerülnek, hogy e szörnyű tanulság árán végre vala-

hára mégis csak megcsinálják a *béke higiéniját*, amely az összes földi társadalmakat örökre immunizálja a szolgaság és nyomorúság baktériumai ellen, amelyek a militarizmus és imperializmus veszedelmes levegőjével fertőzték meg eddig ezt a boldogtalan emberiséget.

Délmagyarország, 1918. október 20.

116.

AZ A BIZONYOS ÖKÖR

117.

TÖRÖK GYULA

A magyar irodalomnak gyásza van. Én ebből a gyászból külön is kiveszem a részemet, mint a harminc éves korában elhunyt fiatal író régi barátja, első biztatója. Tíz év előtt egy nagyvárad-i redakcióban dolgoztam Török Gyulával. Az első novelláit, amelyek harmatosan üdék voltak, mint az első gyöngyvirágok, nekem olvasta el, a kávéház füstjében és zajában, amelyből arisztokratikusan és egyedülvalóan kiemelkedett előkelő karcsú alakja, démonikusan szép fiatal arca, egy szegény, magyar irodalmi dandy, magyar urak gőgös, gúnyos, fájdalmas unokája. Török Gyula költőnek született, finom és nemes álmodozónak és újságíró lett, félig ösztönből, amely az irodalom felé ragadta, félig kénytelenségből, mert az ősi kastélya fölött már régen megverték a dobot. Hamar Pestre került a haldokló magyar úri világ dekadens hangulatainak és a második generáció szomorú hanyatlásának magyar költője, aki a legszebb s leggazdagabb ígéret volt egész mai elbeszélő irodalmunkban. Pestre került, holott örökké nyugalom és szépség után honvágyó lelke mélyen lenézte és utálta az irodalmi és színházi vásárt és handabandát, az egész művészietlen világot, amely a pesti fórumon és kulisszák mögött az igazi magyarság és valódi költészet helyét bitorolja egy jó idő óta már. Török Gyula Pesten is magának élő és magába mélyedő bevándorló maradt, akinek lelke mélyén, mint boldog délibábok, falusi akácok bólogattak, vidéki kúriák hófehér tornácai in-

tegettek és egészen diszkrét, finom és úri művészdörömök csillogtak. Két nagy regényt és egy kötet novellát írt Török Gyula Pesten, azonfelül egy sereg nálunk szokatlanul komoly hozzáértésre valló kritikát képekről, szobrokról. Szép, nagy szőke szakállt eresztett T. Gy., mint valami magyar emigráns Barabás Miklós képein, csendesen pipázott, a budai estéket szerette, a régi metszeteket, a valódi és nem a vígszínházi bidermájert, kedvenc írója Kemény Zsigmond volt és csodálatos módon tíz évi elhallgatás után meglepően érvényesülni kezdett. De itt nálunk nem engedi a sors, hogy a magyar fák az égbe nőjenek, a szép, fiatal Török Gyula agyát elöntötte a vére, amely bőven lázongott ereiben és nincs többé egy nagy reménység, egy gyönyörű ígélet, a magyar irodalom Jókai leple örökre eltakar egy tiszta, tündöklő akarást. Tíz éve vártam a találkozást Török Gyulával, most már csak a könyveiben látom viszont, a mosolyát, a könnyeit és hallgatom férfiasan meleg hangját, amint a zöldköves gyűrű regényét elmeséli.

Délmagyarország, 1918. október 22.

Juhász Gyula

118.

GOTTERHALTE

119.

FÖLHÍVÁS SZEGED POLGÁRSÁGÁHOZ!

120.

PETŐFI GYŐZ...

Egy nyurga, sápadt fiatalember, akit a hősi halál jó korán elragadott a tüdővésztes pusztulás elől, hetven esztendő után megérte, hogy rajongó álmódóból, rendetlen poétából reálpolitikussá lépett elő. *A forradalmi Petőfi*, akit az egykori hadügyminiszter leszamarazott és akit egy másik egykori miniszter polgári eszejárása bolondnak nevezett, aki rendes ruhát se tűr magán, e rendkívüli napokban úgy jelenik meg előttünk, akik áhítattal fi-

gyelünk reá e világteremtő kaosz végén, mint aki a szó betűszerinti értelmében előre tudott és előre megjósolt mindent. Szinte kísérteties ez a jövendőmondó valóságérzés, ez a halálos bizonyosság, amellyel a jó öreg korcsmáros szegény, dicső fia megírta az igét, amely testté lőn és most miközöttünk lakozik.

Félszázadnál tovább vártunk némely próféciájára, már-már lemondva, már-már elcsüggedve, már-már hitetlenül, kételkedő századunk fiai, akik Anatole Francetól tanultuk a lemondás és tagadás fanyarédes bölcsességét. Igaz, ő mondotta Apostolában, amelyet az iskolás kritika hagymázás tébolynak tekintett, hogy a Föld lassan érő gyümölcs, tenger vér és verejték árán a gondolatok és érzések napja ezredeken át érleli. Most Petőfi Sándor vakmerőnek látszott eszméinek csodálatosan gazdag szürete van.

Az a sokat emlegetett *világszabadság*, amelyet ő említ először fergeteges zengésű, gyászpompás rapszódiajában, ma a reálpolitika legégetőbb és legsürgősebb nemzetközi föladatát alkotja. Ferenczy Zoltán, a nagy Ember aprólékos életírója nemrégén még kézzelábról tiltakozott az ellen a ferdítés ellen, hogy Petőfi forradalmár volt, hogy ő a világszabadságon azt értette volna, amit ma már mindenki ért. Ő csak a magyar szabadságért halt meg, mert Petőfi — a Ferenczy Zoltán Petőfije — olyan fiú volt. Ma *Palágyi* Menyhért, szintén petőfista, követeli a magyar félisten nevét hordozó irodalmi társaságtól, hogy mivel Petőfi gondolata a világszabadságról most őlt testet az óceánon innen és túl, ez a társaság is vegyen végre cselekvő részt — Petőfi égisze alatt — a nagy napoknak eseményeiben. Ám jerünk tovább. „Miként elpusztult Jeruzsálem, el fogsz pusztulni, Ausztria. . . és szemfedőd lesz a népeknek átka!” Megdöbbenő, mennyire betelt ez a jóslata is a nyakkendőtlen magyar prófétának! Bizony a Petőfi politikájában e tekintetben is és ezerszer több volt az éleslátás, a realitás, a százszorszent komolyság, mint a Metternich hidegfejű, tökjózan, magasabb érdekek nevében szavaló és cselekvő államférfiúi bölcsességében! De hiszen megmondotta azt már angol kortársunk, a chelseai bölcs is, hogy a világon a legszilárdabb valóság és legerősebb bizonyosság *az élető és teremő gondolat*. Petőfinek pedig garmadával voltak ilyen gondolatai, szinte vulkanikus hévvel szikráztak és lobogtak elő a lelkéből, amely szószerint elégett az eszmék tüzeiben, hogy e szegény, meleget és fényt sóvárgó Földünk kalóriáját gazdagítsák.

Petőfi látta, minden költő, sőt minden politikus kortársai között a legvilágosabban és legmélysegebben, hogy a nagy eszméktől viselős százada milyen értékeket és milyen kérdéseket fog megszülni szörnyű vajúadásában, amelyek a huszadik századnak is elintézendő és megvalósítandó problémáivá alakulnak. És látta mindezt és megmondta mindezt akkor, amikor [a kora] még jobban el volt terjedve, mint az Irinyi gyufája, amikor a Stephenson ördögös masinája még csak Vácig vitte a postakocsikon váltott lovakkal tovadöcögő vándort, amikor még a vármegyén elégették a fenkölt báró regényét, amikor még . . . igen, amikor még csak egyetlen egy ember, politikus és próféta volt Magyarországon, aki, tőle függetlenül, ugyanazt előre látta, hirdette és cselekedni próbálta, amit ő és ez az egy férfi: *Kossuth* Lajos volt, természetesen!

Ma minden újság és minden alak zengi a turini jós dicséretét, dicsőségét, aki valóban megálmodott egy Magyarországot, amely ma készül, lázas lendülettel, merész és ragyogó álomból szilárd és mindennapos valóságára ébredni. Nem állhatjuk meg, hogy a méltó koszorúhoz, amely most Kossuth legendás alakját, e daliás, e szépséges, ez elragadóan férfias alakot övezi, ne fonjunk egy másikat, éppen olyan méltán megérdemeltet, a nyurga, a sápadt, a koplalásoktól vézna *Petőfinék!*

Délmagyarország, 1918. október 26.

121.

JOÓ TIBOR VERSEI

122.

OKTÓBERI IFJÚSÁG

Írta: Juhász Gyula

Halkuló szívét dobogtatja felétek, márciusi ifjúságnak kései utódai, egy öreg diák, aki négy esztendőn keresztül aggódva és csüggedve várt benneteket, akik egy szörnyű nyárban elmentetek és a szürke egyenruhában a föld alá bújtatok, míg fölöttek zengett és közöttetek rettenetes rendet vágott a világ oktalan vihara.

Féltettem a lelketeket, hogy elfásul és elfárad a végtelen szürkesség uniformisában, amelybe nem jó magyar sorsotok kényszerített. A legszebb tavaszotokat pörkölte le és szárította ki négy iszonyú nyár, a legszebb álmaitokat és vágyaitokat hervasztotta és tarolta négy vérszüretes ősz. A könyvekre gondoltam, amelyeket ott kellett hagynotok az öreg Múzeumban, melynek lépcsőjén legszentebb elődötök, Petőfi Sándor annak idején talpra állította az elesett magyart. A szerelmekre gondoltam, amelyeknek rózsás alkonyatai és holdas éjszakái helyett kavernák alján és fedezékek mélyén kellett várnotok a hideg halált, amely ellen minden idegetek és minden izmotok tiltakozott.

Mi lesz veletek és mi lesz belőletek, gondoltam és sirattam anyátokat és jegyeseteket, mert benneteket siratni nem volt szabad! Vártam ifjú dalokat és új színeket, lestem a háború hármas ércébe vert szívetek ujjongó zokogását, amely győzelmi és gyászindulók monoton zenéjébe fülladt. Fiatalkatonák, gondoltam, mikor lesztek és vajon lesztek-e még merész, új eszmék, a szabad egyéniség isteni és emberi jogának bátor, győztes katonái?

Én is voltam fiatal diák — fiatalnak ma is fiatal vagyok — én is szenvedtem, én is voltam szomorú, de egy olyan világban, amelyben ifjú életünk legfontosabb és legérdeklőbb dolgai közé tartozott egy forradalmi Wedekind-premiér Pesten, egy lázongó Ady-vers, egy mélységes Tolsztoj-regény és egy szőke színésznő hajának bódító illata. Kultúrában és a kultúrának élünk, fiatal bajtársaim: többet nem mondhatok. De most föltámadtál, de most megszólaltál, *októberi ifjúság*, új magyar fiatalság. Jobb kezemen, amellyel e sorokat reménytől remegve írom, már nem sajoj az a régi éles kardvágás, amelyet egy lelkes tüntetésen az egyetem folyosóján kaptam. Akkor is Goethe Fausztja volt a kézben, amelyet szegény, nyomorgó rendőrlegények felelőtlenül megvagdostak. Nem haragudtam rájuk, Krisztus szavával mondtam: nem tudják, mit cselekszenek.

A régi vágás már nem fáj, de a régi emlék győzelmesen föl-ébred. A legszebb az volt a ti magyar demonstrációtokban, hogy Apponyi és Károlyi hívei, galileisták és radikálisok, egyaránt bátran és szépen vallomást tettetek egy jobb és szabadabb magyar jövő mellett. Aki a zászlót a Várban elsőnek kitűzte, az új kuruc Petneházy, most jött dicsőséggel az olasz frontról és a progresszív magyarság eszméivel vállalt közösséget.

Magyar és modern ifjúság, te fogod megmenteni, amit ostoba és gonosz öregek már-már tönkretettek.

A régi politika, irodalom, tudomány, az egész romlott régi társadalom közönyös és szürke Solnesseinek ajtaján keményen és öntudatosan kopogtat már a Fiatalság, hogy új tornyait emelje a szépség, az igazság új templomainak! Azt a zászlót, amelyet ronggyá akart tépni a szolgaság és erőszakosság, ti fogjátok vinni végső diadalra! Mindig mondtam mostanában Jávorka diákkal, hogy nem iszom addig, amíg német szüretel a Hegyalján! De alkohol helyett az öröm borából hörpintek, látván, hogy a halál és a halálnál is rosszabb testi, lelki rabság helyett itt megint az élet, a haladás indul szüretelni!

Délmagyarország, 1918. október 27.

123.

A RADIKÁLIS POLGÁRI PÁRT SZEGED VÁROS
POLGÁRSÁGÁHOZ

124.

BÉKESSÉG!

125.

SZAKOLCA

126.

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG

Kilencszáztizennyolc év óta nem ment keresztül akkora változáson a magyar állam, mint amekkora ma történik vele. Maga az állam formája változik át a középkori királyságból a modern népköztársaságba. Akik dogma gyanánt hirdették, hogy a magyar nép ab ovo lojális, royalista, monarchikus hajlandóságú, azok ab ovo tévedtek. Hiszen a királyság feudális intézményének

behozatala anno millesimo a legnagyobb magyar ellenzéssel találkozott. Idegen, német ritterekkel tudta csak levérni Géza fia a nemzeti ellenállást, amely a zalai partoktól az erdélyi havasokig fegyverbe szólította Koppány, Ajtony és Gyula népeit. Thonuzoba inkább élve eltemettette magát kedves lovával és élete párjával, de a német és olasz segítség révén nyeregbe ülő királynak nem akart behódolni. Az Árpádok története örökös harc gyöngye vagy erőszakos királyok és az ország erős és hatalmas nagyurai között. Az idegen Károly Róbertra karddal támad a „lojális” magyar főurak képviselője, Zách Felicián, Kis Károlyt¹ csákánnyal vágja kupán a kemény Forgács Balázs, Zsigmondot a nép ítélete börtönbe zárja, Árva László király hú csehei közé menekül derék magyarjainak feltámadt haragja elől, a magyar urak összeesküsznek Lipót túrhetetlen önkényuralma ellen, Ónodon Rákóczi² kurucai kereken kimondják az Eb ura fakót, Debrecenben 49-ben detronizáltuk a Habsburgokat. A magyar republikánusok mozgalma sem mai, vagy tegnapi keletű. Martinovics és társai, Laczkovics huszárkapitány, Sigray, Szentmarjai, Őz és Szolárcsik a francia forradalom eszméi alapján a királyság eltörléséről tanácskoznak és Petőfi Sándor egyik legszébb versében hirdeti, hogy ő republikánus, a szabadság gyermeke, mint egy új és szent Napoleon, meghódítja majd az egész világot. Hogy a királyokról mi volt a véleménye ennek az isteni költőnek és prófétának, arról több olyan verse tanúskodik, amelyek helyett inkább az Anyám tyúkját tanultatták be az iskolákban. Mi nem becsljük túl a köztársaságot, mint államformát, mert hiszen értéke attól függ, milyen *tartalommal* töltik azt meg. De kétségtelen, hogy a történelmi fejlődés törvényszerűen és szükségszerűen a köztársaság felé vezet. A királyság kétségtelenül középkori intézmény és nálunk, ahol egy feudális kettős monarchia és egy reakciós Habsburgház égisze alatt uralkodott, semmiképpen sem volt az új kor szellemének megfelelő. Roppant nagy demokratikus erők és igazságok szabadulnak fel most a királyság nyomasztó és bénító hatalmának megszűnésével. Hogy mennyire mesterseges és erőszakos volt a hivatalos és nem hivatalos állásfoglalás és kitartás a királyság mellett, semmi sem bizonyítja jobban, mint az az egyhangú és elementáris erejű *népszavazás*, amellyel a magyarság a köztársaság államformáját követelte. A lakájok és udvaroncok nedvesre sírhatják a kendőjüket az új világ viharának első fuvallatától összeomlott trón fölött, a józan és okos

magyar nép minden zászlóját büszke örömmel túzi ki a ma született *Magyar Köztársaság* üdvözlésére és egész lelkéből kívánja, hogy az szabad, munkás, virágzó és *örökkévaló* legyen!

Délmagyarország, 1918. november 16.

127.

JUHÁSZ GYULA ELŐADÁSA A DRÁMÁRÓL

128.

HOTEL EMMENTÁLIA

Osztrák—magyar pacifizmus négy színváltóságban

129.

PAPI TANÁCS

Írta: Juhász Gyula

A Szegeden mostanában megalakult Délmagyarországi Papi Tanács a forradalmi idők igazságait fölismerve és követve férfias, bátorsággal programjába vette a püspöki birtokok, tehát a főpapi latifundiumok fölosztását a nép között és részben a szociális nyomorúságban élő alsópapság javára, nemkülönben a papi celibátus eltörlését és a *tiszta demokrácia* szellemében való papi megújhodást.

Örömmel és elégtétellel kell üdvözölni ezt a határozott, a pesti Papi Tanácsnál merészebb, de jogos és méltányos állásfoglalást. Szeged vezet tehát: a köztársaságot legelsőnek e szabad város falai üdvözölték föntartás[!] nélkül, a színészek e városban szálltak először síkra a gazdasági és szellemi prostitúció ellen és íme, a szegedi alsópapság öntudatos szószólói az elsőek e fölszabadult országban, akik teljes erejükkel akarnak nemcsak keresztények, de demokraták is lenni a szó valódi értelmében. E sorok írója még e papi állásfoglalás előtt annak a hitének adott kifejezést ezen a helyen, hogy a magyar alsópapságra nagy demokratikus hivatás vár, nem a konkolyhintő klerikalizmus jegyében, de a nép és a valódi, a krisztusi kereszténység szolgálatában. A sze-

gedi alsópapság, úgy látszik, nemcsak érzi az új idők szabad fuvalmát, de áldoz is ez idők géniusának.

A forradalom első napjaiban itt-ott némi ellenérzést lehetett tapasztalni a papsággal szemben. Az egyház fejei vagy hallgattak, vagy pedig kezüket mosták és kenetes igékkel semmit mondtak. De az alsópapság csakhamar megmozdult és vétőt kiáltott, lelkes forradalmi gesztussal, a *papi fejedelmek* Mammonimádata ellen. A szép, a nagyszerű hagyomány nem hiányzott. A francia forradalomban jelentős része volt a néppel és az igazsággal tartó jó pásztoroknak. Az emberi jogok kátéját *Sieyés abbé* írta, a leglángolóbb szónoka a grande Revolutionnak. David gyönyörű vásznán, a Louvreban, amely a nemzetgyűlés tagjainak esküjét egy nagy művész és egy nagy forradalmár vehemens erejével örökítette meg, az előtérben egy világi pap, egy szerzetes és egy polgár adnak egymásnak kezet, eljegyezve magukat az emberi haladással. Ma emléket állítunk annak a budai *vörös apátnak*, aki először merete leírni, hogy a szabad ember igazi államformája a szabad köztársaság.

Ami a papság valódi küldetését és hivatását illeti, azt hosszú ideig elhomályosította, sőt meghamisította az a hazugság és kényszer, amely hatalmi érdekek szolgáivá, nagyurak, dinaszták, főpapok ministránsává akarta tenni a papot. Meg kellett áldaniok a fegyvereket, amelyekkel a régi állam rabjainak ölni kellett, holott a fehér názáreti Ember megmondotta, hogy aki kardot fog, kard által fog elveszni. A világi hatalmát, tekintélyét és hasznát féltő főpapi latifundium gyűlöletet prédikáltatott a szeretet vallása nevében a más vallásban születettek ellen, de azért, ha profitja úgy kívánta, szívesen vette a más vallású nagyítóknak szövetségét is és a politikában nagyszerűen kezet tudott fogni mindenféle fajta modern pogányokkal és hitetlenekkel, ha azok a reakció agyaglábú bálványát támogatták.

A magyar alsópapság, hátor és bölcs forradalmi lendülettel a demokrácia ígéretföldjére lépett és szakítani akar — reméljük, hogy nemcsak mer, de tud is — azzal a rendszerrel és azzal a szellemmel, amelyet a legnagyobb jóindulattal se tudunk se evangéliumnak, se krisztusinak, de még igazán keresztényinek se nevezni.

A budapesti Papi Tanács forradalmas gyűlésén egy fiatal káplán, aki különben ifjú költő is, kimondotta, hogy az Egyháznak az Apostol Szent Pál és a valódi demokrácia szellemében kell újjászületnie!

Talán hozzátehetnénk, ha igazán élni, éltetni, ha csakugyan kereszténynek lenni akar! Mert különben a korhadt és penészes világi oligarchák és dinaszták sorsára juttatja az a hierarkia, amely Jézus Krisztusnak nem tanítványa és hirdetője, de inkvizítora és árulója volt már annyiszor, véres és bűnös korszakokban!

Délmagyarország, 1918. november 20.

130.

QUO USQUE TANDEM?

131.

INTERPELLÁCIÓ

Budapesten már a forradalom előtt mozgalom indult az utcanevek revíziója dolgában. Krúdy Gyulát, a legmagyarabb mai belletristát bízta meg a főváros, hogy az elavult, meghaladott, vagy már születésükkel is szerencsétlen utcaneveket cserélje föl a magyarság és ízlés tekintetében megfelelő utcanevekkel. Talán nem veszik tolakodásnak Szeged város buzgó atyái, ha én, e város hű fia megelőzőm őket és ezennel indítványozom, hogy ezt a kis szépészeti és hazafias reformot itt is megcsináljuk. Végigsétáltam a város térképén és megállapítottam, hogy Szegeden is van elég eltüntetni és változtatni való — utcanevek dolgában is.

Megvallo, sok szép és ötletes elnevezést találtam. Aki például a rókusai templomba vivő utcát Föltámadás névre keresztelte, az, ha nem írt is soha verset, a szíve szerint mégis poéta volt. Igen hangulatos és magyar színű a Délibáb, a Szivárvány, a Tavasz-utca, különös zamata van a Bánomkerti sornak, az utca, ahol én születtem, valaha a bidermájér Serház utca nevet viselte, gyönyörűen magyar a Boldogasszony-sugárút, hogy többet ne említsünk.

Ellenben, rövidlátó lojalitás adott nevet a Gizella, a Valéria és a Rudolf-térnek. A *Gizella-tér* legyen *Szabadság-tér*, hiszen a szegedi Szabadságszobor büszke turulmadara fölötté lengedez. A *Valéria-teret* Szeged dalos lelk[ű] nagy cigányáról *Dankó-térnek*

lehetne hívni, a *Rudolf-teret Múzeum-térnek*, ami egyben tájékoztatóul szolgálhatna. A *Korona-utcát* detronizáljuk és nevezük el szépen *Egyenlőség-utcának*. Az obskurus *Pulc altábornagy-utca* miért ne lehetne *Negyvenhatos-utca* háziezredünk fájdalmas dicsőségének emlékezetére. A *Mars-tér* neve pedig, amely eddig olyan imperátori göggel hangzott, miért ne változhatnék *Béke-térre*, a pacifista népköztársaság szellemében. Az *Iskola-utcában* már régen nincs iskola, viszont *Pósa Lajos-utcának* igen jól hangzanék. Hiszen ebben a régi, régi utcában emelkedik a Hungária épülete, amelyben az egykori szegedi nagy bohémek tanúztak, elsősorban Pósa Lajos, aki itt írta legszebb dalait a Dankó Pista hegedűjére. Nem messze van ide a *Szegfű-utca*, ahol a nagy Gárdonyi Géza nyomorgott. Engesztelésül hívjuk *Gárdonyi-utcának*, ugy-e polgártárs? A *Püspök-utcát* pedig, tisztelt közgyűlés, nevezzük el *Martinovicsról*, aki szintén nagy pap volt, de hozzá a magyar köztársasági eszme első vértanúja is. Egyelőre ennyire jöttem bele az indítványozásba. Több szem többet lát, én csak éppen hogy végigsétáltam a szegedi térképen és ami szemet szúrt, azt kipécéztem és mást ajánlottam helyette.

Igaz, a *Klauzál-tér* helyett is jobbnak vélném a *Köztársaság-teret*. Hiszen igaz, *Klauzál* szegedi volt, miniszter volt, de neki van már szobra a kultúrpalota tövében, elég az egy szegedi miniszternek. A köztársaságot pedig csakugyan azon a téren proklamálták, amelyet róla elnevezni kívánnék.

Még valamit! A *Kelemen-utcáról* alig tudják az emberek, kit tisztel meg tulajdonképpen. Gondolom, nem *Bélát*, hanem, úgy vélem, őseit, *Lászlót*, az első hazai színigazgatót. Viszont az *Oroszlán-utcát Tömörkény István utcának* akarják elnevezni. Nem jobb volna, ha a Kelemen-utca *Kelemen László-utca* lenne, a másik pedig egyszerűen *Tömörkény-utca*. Őt nem tévesztjük össze senki mással. Ő mindig Tömörkény marad, örökre, az egyetlen.

Délmagyarország, 1918. november 24.

Juhász Gyula

132.

A T É K O Z L Ó F I Ű
— Dr. Pelle János színjátéka —

133.

P I N C É R E K, P I N C É R N Ő K

VÖRÖSMARTY

Írta: Juhász Gyula

Születésének évfordulóján egy megcsonkított haza fájának friss hajtásai, egy modern irodalmi társaság tagjai azzal köszöntik a pusztanyéki költőt, hogy nevére és tiszteletére alapítják akadémiájukat. Valóban, nagy szükség, égető szükség van ma arra a nemes és emelkedett magyar szellemre, amely Vörösmarty minden sorát és egész pályáját átlengi, azokra a tisztább magaslatokra, amelyekre a Csongor és Tünde, a Gondolatok a könyvtárban költője eljutott, azokra a nem múló fényű csillagokra, amelyek a magyar reformkorszak legnagyobb költőjének szellemi égboltozatáról felénk is tündökölnék.

Mert Vörösmarty költészetében az a *mentalitás* uralkodik, mely egyedül hivatott az emberiség e szörnyű válságából, népek és fajok, osztályok és pártok harcából, a szellemi és kézi munka küzdelmeiből, a kultúra és terror, a haladás és nihil világtusájából az emberség és magyarság igazi értékeit megmenteni, győzelemre segíteni és általadni nálunknál boldogabb, mert jobb maradékainknak. Ebből a szempontból kell ma minden művelt magyarnak, minden olvasónak és gondolkozónak néznie Vörösmarty példátlanul gazdag és mély költői világát, ebből a szempontból kell őt felmutatnia és megértetnie főleg az iskolának, amely eddig Gyulai Pál nyárspolgári perspektívájába állította be azt a költőt, akinél megrendítőbb erővel és hatalommal gyönyörű honi nyelvünkön — amely jó részben az ő génuszától kapott új színt és fényt — senki sem szólaltatta meg — ezerhangú orkeszteren — az emberi lélek legmagasabb föllángolásait és legmélyesegesebb örvényeit. Líránk Széchenyije ő, az ember és világ, a haza és a nép gyötrelmes problémáinak Hamletje, aki hallja a sors vaskockáinak perdülését, aki látja a lét és nemlét fenséges határait, akinek agyát és gerincét szintén keresztülborzongatta a nemlét iszonya. Az ifjú Petőfi a forradalmár félisteni vakmerőségével kap bele balsorsunk kerekébe — sors bona, nihil aliud! — hogy jobbra fordítsa azt, a koravén Arany az ő túlérző fájvirág lelkével eposzi és balladai tervek mögé húzódozik az élet és világ kegyetlen illette elől, a férfias Vörösmarty férfias önérzettel és öntudattal néz az ember és magyar végzeté-

nek rejtelmes tekintetébe, ő az emberméltóság és férfimunka énekese.

Hányan ismerik igazán és hányan értékelik valódi jelentősége szerint azt az örökkévalóságot, ami Vörösmarty oeuvre-jének lelke és lényege? A hazai színházak még az évfordulón se adnak helyet neki, a magyar dráma legszebb zengésű költőjének, a magyar Shakspere egyik legméltóbb megszólaltatójának, akinek színi prológusával nyílt meg a régi Nemzeti Színház, az iskolákban legmélyebb versét, *Az embereket* elsikkasztották, a könyvesboltokban hozzá méltó, teljes, olcsó kritikai kiadását hiába keressük, utódai alig vannak, kultuszáról eddig elfeledkeztek és a nemzet legszélesebb rétegei jóformán a Szózat kezdő sorairól ismerik Vörösmartyt.

Most, az új Magyarországnak, ha nem akar ingoványon vagy a levegőbe épülni, nemes és határozott gesztussal kell Vörösmarty szellemi kincseit megmentenie és fölhasználnia. A mai magyarság hangulata különösen rokon lélekkel fordulhat a Vén cigány költőjéhez lelkesedni és vigasztalódni. Az egykori Bach rendszer előkelőtlen idegeneinek utódai ma újfent hazánk földjén próbálnak foglalni, az elnyomatásnak egy új és keserű korszakát akarják ránk zúdítani idegen és hazai ellenségeink. *Prometheus halhatatlan kínja* szakad a szegény magyarra, az első árvák sírkeservei zokognak megint és a jobb kort, mely után buzgó imádságunk nem hiába epedt, el szeretnék rontani a haza és az igazság ellenei.

Vörösmarty ígéire, igazaira, európai humanizmusára, *az örök haladás végső diadalába* vetett szent hitére ma nagyobb szükségünk van, mint valaha. És rendületlen bizalomra mindenekfelett, hogy a mi vén cigányunk, a hangok e Liszt Ferencénél is nagyobb magyar tanárja nem hiába kiáltotta a kétségbeesés örvényének széléről felénk: *Lesz még egyszer ünnep a világon!*

Délmagyarország, 1918. december 1.

135.

TÚL A NAGY KRIVÁNYON
avagy Krumpli nem étel, Imre nem író

KAFFKA MARGIT

Kaffka Margit halálhíre a mai szegény magyarság gazdag irodalmának is megdöbbentő veszteségét jelenti.

A magyar George Elliot MórícZ Zsigmond mellett legnagyobb mai regényírónk volt, akitől nemcsak a legkülönb dolgokat vártuk, de aki eddig is olyan értékekkel halmozta el az értő olvasót, amelyek nagyobb nációk irodalmában is standard művek lennének. A modern magyarság városi és falusi belső életének, vágyainak és küzdelmeinek, az új élet szabadságáért viaskodó nő lelkének és sorsának olyan finom és gazdag képét adta, mint csak a regény valódi mesterei. Realista volt, de mélységesen érző és gondolkodó realista. És költő a javából, a magyar középosztály intellektuálisainak költője. Mint lírikus kezdte, mint novellista folytatta, de nagy távlatokat átfogó tekintetével csakhamar a regény felé fordult és valójában e jelentékeny koncepciókban élte ki magát. *Kaffka* Margit a szatmári zárdában nevelkedett, vidéki, majd pesti tanítónő lett és csakugyan a zárdából az elmélyedést, a katedráról a mindent megértő tudást és emberszeretetet hozta magával. Előkelő családból származott és valami halk, úri finomság volt az élet legmélyéről merített írásaiban is. Több verses és novellás könyve jelent meg, *Mária évei*, *Színek és évek*, *Állomások* és *Hangyaboly* című regényei modern epikánk maradandó értékei, amelyekkel az egész világ elé nyugodtan állhatunk. Szegedhez kedves, benső kapocs fűzte *Kaffka* Margitot, férje dr. *Bauer* Ervin, Balázs Béla öccse szegedi származású fiatal orvos és a szegedi strand többször látta vendégül *Kaffka* Margitot. Korai eltávozásával a legjobbak és legkülönbek egyikét veszítettük el mi, akik ma annyit temetünk, örömet, reményt, magyarokat és igazakat.

Délmagyarország, 1918. december 3.

(j.)

FÖL, HONFIAK!

ROSTAND

ULTIMÁTUM

A kedélyes Bécs egyik színházában huszonötödször adtak egy összelopkodott zenéjű operettet, amelynek szerzője valóban megérdemli a huszonötöt. Mi történt e jubiláris előadáson tegnap? Az történt, hogy a bidermájer város közönségének elfogyott a türelme és záptojással, rohadt almával honorálta a darabgyárost. Az egyik páholyban fölállt Franz *Blei*, egy becsületes kritikus, nem az Intim Pisták fajából és fölháborodással tiltakozott a színházi kultúra szemérmetlen prostituálása ellen. Ez történt a kedélyes Bécsben. Szegeden állítólag szintén győzött a forradalom, a régi rendet állítólag szintén megdöntötték, a N. T. nevében ellenőriznek közintézményeket, hogy teljesítik-e a magyar forradalom parancsát?

A szegedi színigazgató szintén tag a N. T.-ban, szintén harsogja a forradalom szent parancsát és szintén ellensége a régi rendnek és embereinek. Ő egy forradalmár! A N. T.-ban és a jövődő Köztársaság terén. Ellenben a saját közintézményében, a maga boltjában, a nemzeti főváros kultúrájának szolgálatára emelt városi színházban még mindig a régi rendszer járja. Silány vásári portékákat, hülye bécsi és dilettáns pesti szerzők operettjeit nyolcszor egymásután adogatják be a közönségnek, öntudatos magyar és művészi programot, célkitűzést eddig nem láttunk a színházban. Ami a régi rendszert illeti, az ötödfél háborús esztendő gyalázatosan nívótlan és gerinctelen színházi szezonjai valósággal *elvadították* a szegedi publikum ízlését és valósággal *elüldözték* a színházból azokat, akik még mindig irodalmi és művészi szépet, jót, igazat keresnek abban a csarnokban, amelyet a nagy Schiller morális intézménynek tekintett és amelyet a magyar háborús színigazgatás a Zola direktorának elnevezésével rokonná süllyesztett. De hát azt mondták, azt sírták, azt kiabálták, hogy háború van!

Most azonban, néhány hete *forradalom van*, új rend, új világ, új élet kezdődik, szabadság, függetlenség és ha valaki a forradalom parancsát hirdeti, a magyarság, az igazság, a kultúra diadalát akarja, az szerezzen érvényt mindezeknek először is és *mindenekelőtt a maga hatáskörében*. Mert e nélkül a forradalmárság csak hálás szerep, semmi más. . . !

Délmagyarország, 1918. december 5.

Juhász Gyula

A BÉKE ŐRÜLTJE

SZÍNHÁZPOLITIKA

A színikazgató hosszú levélben válaszol ultimátumomra. Menteteni igyekezik színháza háborús bűneit, melyek az árdragítók visszaéléseivel rokonok és azt akarja elhíttetni velem, hogy a színház egészen jó úton halad. Sorra kell vennem állításait, mert ezekből a zavaros dolgokból tiszta képet nyerhetünk a szegedi színház morális és kulturális mérlegéről. Íme!

Fölsorolja, mennyi Shaksperet és egyéb klasszikust adott két év alatt. Hát öt Shakspere drámát adott. Mindegyiket legföljebb háromszor ha adta. Ezek közül is a Machethet, Lear királyt, Velencei kalmárt, III. Richardot kizárólag Dózsa Jenő kezdeményezésére, szinte mondhatnám pressziójára játszották, egészen meghúzva, megnyúzva, kelletlenül, egyszer, kétszer. Dózsa Jenőt pedig valósággal elüldözte a vezetőség. Molièret a Kertész Endre kedvéért adják, operettszínészekkel. A három Ibsen közül kettő úgy került a krédóba, hogy Márkus Emma és Odry vendégszerepül választották. A magyar klasszikusok gyér számát a szegedi igazgató úgy gyarapítja, hogy Rákosi Viktort és Hevesi Sándort is megteszi klasszikusoknak. Szegény klasszikusok! Az olyan népszínműveket, mint Tót leány, Árendás zsidó, Télen, szívesen átengedjük a szlovákoknak és a cionistáknak. Fölsorol egy tucat repertoárdarabot a színikazgató, azzal a spanyol büszkeséggel, hogy ezekről már csak nem lehet azt állítani, hogy fércmunkák? És ezek között a remekművek között említi a Vasgyárost, a Névtelen asszonyt, a Szegény ifjút, ezeket a tipikusan silány fércmunkáit a szakácsné romantikának. Ami pedig Bernstein rémdrámáit illeti, ez a francia csizmadia és kéjgáz Párisban nem az irodalom rovatában szerepel, hanem a külvárosok reklámkrónikájában. Csak a budapesti Intim Pisták és vidéki direktorok hiszik ma még, hogy a fenéig romlott burzsoáziának ez a szellemi szemete írói értéket képvisel. És mi miatt nem kell még pirulni egy színháznak, igazgató úr? Ön megsúgja nekem: a Málnás Miska, az Ártatlan Zsuzsi, A princ, a Pacsirta és A kis lord miatt nem. Hát lehet, hogy nem kell

pirulnia — a színháznak, elég vastag téglá van a falán! De mit ígér a szegedi színház programtalan programja a jövőre?

Többek között külön kiemeli, mint slágert, a Hejehujja (sic) bárót, a Pillangó főhadnagyot, a Majd a Vicát, de legyünk méltányosak, tervbe veszi szegény Árva László királyt, sőt II. József császárt is, Plautust, Tolsztojt, Rostandt és Turgenyevet, Shaksperet és Sardout. Mi pedig erre az ígért embarras de richessesre a következő 4 pontban válaszolunk:

1. A demokrácia nevében követeljük, hogy a munkásság nevelése, szórakoztatása és lelkesítése érdekében a nagy szociális igazságok modern hirdetőit programszerűen adja elő a színház. Ibsen mellé Gorkij, Hauptmann, Heyermans, Shaw és Brieux, Szigligeti, Csiky, Bródy társadalmi drámáit vegyék sorra!

2. A magyarság ma kultúrájával áll vagy bukik. Hol van a szegedi színház műsorán egy állandóan adott, lehetőleg tökéletes Bánk bán, Csongor és Tünde, Ember tragédiája, A bor előadás? Miért késnek az olyan darabokkal egy évig, mint az Árva László vagy II. József császár? Miért nem látjuk a szegedi színen Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Teleki László, Rákosi Jenő, Dóczi Lajos, Gárdonyi (Annuska, Zéta, Falusi verebek) főműveit?

3. Követeljük az ifjúság nevelése érdekében, amely mindennél fontosabb és sürgősebb, a rendes, komoly, a modern pedagógiai elvek szerint rendezett ifjúsági előadásokat. Ezeknek elsőkélyesítése, majd eljétése a színház háborús bűnei között is a halálosak közül való. És, hogy el ne feledjük, nem elég csak *előadni* valamit! Lélekkel, szeretettel, megértéssel kell áldozni az isteneknek.

4. Követeljük, hogy a színház függetlenítse és szabadítsa föl magát a bécsi operettek egyeduralkodó alól és a lipótvárosi, valamint a terézvárosi színházi álkultúra szolgai kopírozása alól. A szegedi városi színház nem külvárosi mulatóhely, ahol sorozatosan disznólkodni lehet Arcibasev nevében, hanem a szegedi nép, tehát munkások, polgárok, katonák számára épült temploma a magyar művészetnek.

Ezeket válaszolom én, őszintén és igazán a szegedi színingazgatónak. Ami pedig azt illeti, hogy ne bántsuk egymást, ezt az üzletes mondhatja az üzletesnek és igen helyesen és joggal mondhatja, de igazgató úr tudja meg, ha eddig talán még nem tudta, hogy nekem barátom Plato, barátom Aristoteles, barátom Almássy Endre, *sed magis amica veritas!*

142.

KERTÉSZ ENDRE

143.

JÖNNEK A NŐK...

144.

PAPOK FORRADALMA

145.

FRANCIÁK SZEGEDEN

146.

GERGELY, A SZOBRÁSZ

147.

SZABADSÁG A HÓ ALATT

148.

MEGJEGYZÉSEK

A szegedi színház igazgatója azt írja: Bernsteint én nem akarom védeni, de vele Párisban a komoly színházi rovatban foglalkoznak, nem egyszer láttam. Brieux, Bataille, Bernstein, — a párisi Bródy, Molnár, Lengyel hármas.

Így a szegedi színházigazgató. Hát kérem szépen, először is, hogy a soronkint fizetett párisi színházreklámok mit írnak Bernsteinről, az igazán nem tartozik az irodalomhoz. Másodszor

is, nem tudom, hogy ebben a *parallel trióban* Bernsteinnak ki felelne meg magyar részről? Nekem a három színpadi magyarról megvan a magam különvéleménye, amely igazán nem fedi a pesti fizetett kommunikékét, de, kérem szépen, Bródy Sándornak a kisujjában több zsenialitás van, mint Bernsteinnak a fejében, Molnár Ferencnek egy ifjúkori krokijában több a szellemesség, mint Bernstein összes műveiben és Lengyel Menyhért, mint író és gondolkodó, legalább egy Eiffel torony magasságában áll a Bernstein-darabok lapossága és üressége fölött. Lehet, hogy én egy *esztéta* vagyok, aki nincs állandó kontaktusban az úgynevezett való élettellel, de in rebus litteraturae mindenki maradjon a maga kaptafája mellett.

A szegedi színingazgató azt írja: Ibsen, Gorkij, Hauptmann, Shaw, Heyermans stb. műveit nem lehet csak úgy elővenni márról holnapra és fújni a színpadról.

Így a szegedi színház igazgatója. Hát ez az, kérem! Bizony nem lehet, mikor hosszú éveken keresztül rendszeresen és következetesen minden ízlést és kultúrát megtagadva, alacsony fércművekkel delektálták a hadipublikumot, kihasználva fenéig a konjunktúrát, elfeledve és majdnem elfelejtetve azt, hogy a színház művészet, hogy a művészet kötelez és hogy még ha boltnak tekinti is valaki a színházat, akkor se illik a leghitványabb árut a nyakába sózni a tudatlan és hiszékeny publikumnak, amely akkor is megtölti ezt az üzletet, ha bécsi rongyot árul, akkor is, ha kultúrhivatást teljesít. Jól mondja a szegedi színingazgató, hogy ez *utóbbira* színészt és közönséget egyaránt nevelni kell! Jól mondja, *de nem csinálja*, vagy rosszul csinálja. Hiszen éppen ezért bírálom szigorúan!

Hogy Árva László királlyal, meg II. József császárral azért várt olyan sokáig (még mindig vár, a közönség már el is felejtette), hogy nem volt rá megfelelő és elegendő férfiszemélyzete? Ugyan kérem! Hát akkor mit dicsekszik úgy, mintha panaszkodnék, hogy az ő színházában ilyen, olyan elsőrendű erők vannak? Debrecenben, Aradon, Nagyváradon, Kassán, Kolozsváron például *elő tudták adni* ezeket a darabokat és Szegeden nem lehetett volna? A Heyermans Reményét, amely ma a legnemesebb értelemben aktuális, szintén most adják újra a vidéken, a Nemzeti Színház nyomán, miért ne lehetne fölújítani most? A Sasfiókot, amely megint ilyen értelemben aktuális, sorra adják a vidéken. Étsy Emiliának ebben volt a legnagyobb sikere vidéken, nem is ígéri a szegedi színingazgató úr! Persze, sok sze-

rep van benne, *nem férnek el* a szegedi színpadon! A temesvárin például elfértek!

Most pedig én is egy ajánlattal végzem soraimat. Tudja mit, direktor úr, inkább igazgasson jól, mint írjon rosszul! Én leszek az első, aki méltányolom a komoly törekvést, a valódi eredményt, mint ahogy *eddig is* méltányoltam. Egyben igaza van: a színpadi kultúra ellen elkövetett háborús bűnökben nemcsak ő a ludas. Kollégái, a kizártak, egy gyékényen árultak velem! Ezt én is készségesen elismerem!

Délnyugat-országra, 1918. december 14.

Juhász Gyula

149.

MIKSA ILONA

150.

KONJUNKTÚRA

Írta: Juhász Gyula

Molnár Ferenc komédiát akart írni róla. De azóta át kellett fordítani a témát, mint az elviselt ruhát, mert azóta a háborús konjunktúra átváltozott forradalmi konjunktúrára. Nem kell Juvenalisnak vagy Swiftnek lenni, hogy az ember elszomorodjék, látva az embert, e kétlábú tollatlan állatot, a zoon politikont, amint köpenyt fordít, mint a gyík, ha új nappal sütteti magát. Molnár Ferenc komédiát akart írni a konjunktúráról, én tragédiát írnék róla. Az én vidéki keresztyén magyar szemem szikrázik a dísztelen látványtól, a szabadalmazott forradalmárok apró puccsaitól a tűzhely körül, amelyen most a forradalom, a világ legnagyobb forradalmának kifutó leveze rotyog. Oly küzdelemre, mely világsoda, kétségbeesett kacaj lőn Nagyida.

A hirtelen letűnt hadügyminiszterről olvasom, milyen nagy-szerűen kihasználta a négy éves háború minden kínálkozó előnyét, mily pompásan kijött, sőt jól jött ki a háborúval. Mikor az új rend hadereje a kezébe került, mivel éppen ő volt kéznél akkor, amikor ez a kvalitás volt a legfontosabb: kéznél lenni, akkor szépen szervezni kezdte ezt a haderőt az ellen, ami mellett

szervezni kellett volna. Hiába, háborúcsinálók háborút csinálnak akkor is, ha békét akarnak. Olyan békét, amelyben őket békén hagyják. De ez hagyján, militaristából nem lehet egyszerre kezes bárány.

A katonai puccs tehát befagyott egyelőre, szeretném remélni, örökre. (Milyen reménytelen némely remény!) A polgári puccs egyelőre szintén visszafelé sült el. Batthyány Tivadar szakállát Waterloo szele lengeti, az ad hoc republikánusok e hosszú zászlórúdját bevonták. Ő és néhány társa (félek ez a néhány nem is néhány) *jobbra át* akarták kormányozni a fiatal *respublica* hajóját, sőt szélső jobbra át, a jobb családok, sőt a jobb grófi családok érdekében. Szó sincs róla, ha humorista volnék, azt mondanám, hogy a grófoknak is élni kell, de mikor nem is a haladás, hanem egyenesen a világforradalom robogó gyorsvonata viszi az európai emberiséget válságról válságra, megoldásról megoldásra, máról holnapra változtatva meg a föld színét az Írás szavai szerint: *et renovabis faciem terrae*, akkor igazán tragikusan komikus: kitűnő családok vadaskertjeit félteni.

Legyünk tisztában azzal is, hogy ez a magyar forradalom, amelyet hazaárulónak denúciált költőzsenik jósoltak és ígértek be, tulajdonképpen a legszörnyűsegebb reakció sötét pincéjébe zuhant volna, ha nem ők csinálják elsősorban és mindenekelőtt: az ötödféléves háború gyalázatával betelt katonák és az ezeréves szolgaság szégyenét megelégtelt proletárok. Ha a régi hatalom a szuronyokra és a verejtékre épített, az új rendnek kétszeresen és őszinte becsülettel az új világ katonáira és munkásaira kell támaszkodnia. A tépett katonazubbonyra és a kopott munkászubbonyra, ha nem akar diadalmas forradalom helyett siralmas és nevetséges ellenforradalmat.

Mert az ellenforradalom tüzével is számolni kell. Fát tesz erre a titkos tűzre mindenki, aki méltatlanul vagy rosszul szolgálja a forradalom ügyét. A régi rend őszinte híveinél sokkal veszedelmesebbek az új rendtelenség zavarosában halászatgók és vadászatgók. Akik nem akarnak semmiáron sem kimaradni az új szereposztásból, akik szint akarnak játszani mindenáron, akik hajlandók átfesteni a kalózbogót háborús feketéből forradalmi[!] vörösre, akik kész örömmel fölcsapnak az új magyar revolúció Rózsa Sándorainak és Heltai Viktorainak.

Most olvasom, hogy Biró Lajos, aki szinte akarata ellenére vállalt fontos külügyi missziót, elkedvetlenedett egynémely törtetések és puccsok miatt és vissza kíván vonulni. A harcos

író, akinek a harc az eleme, aki forradalmat csinált az irodalomban, amikor a most politikában manipulálók egy része még a nagyékszavú prókátora volt, elkedvetlenül az intrikák miatt. A magunk kertjét megművelni Candid[e] tanítása szerint, ha ezt lehetne!

Ország, világ kertjében égre nőtt a gaz, a gyom, a dudva és tisztogatni kell! A forradalom megváltoztatta az állam és a társadalom rendjét, de vajon megváltoztatta-e az emberek belsejét? Ide nem elég a változás, ide megváltás kellene, az Isten országának eljövetele, amely belülről jön. Advent van, békesség a jóakarató embereknek!

Délmagyarország, 1918. december 15.

151.

RÉGI ISMERŐSÖK

152.

MAGYARORSZÁG

153.

LÁTOGATÓBAN DR. DETTRE JÁNOSNÁL

Az Ipar-utcai fiúkra gondoltam, mikor a napokban meglátogattam őt, aki ma első vezető embere Szegednek. A régi szobában leltem, a régi könyvek, képek és szobrok között. Olyan ez a kis szoba, mint a kultúra leydeni palackja, zsúfolva benne, ami szépet, jót, igazat művészetben, tudományban szegény, de dicső emberi fajtánk és szegény, de nem reménytelen szegedi életünk eddig megmutatott. Fáradtan és csüggedten jöttem, de a küszöbét átlépve éreztem, hogy tizenöt évet léptem át és szomorú, ám érdemes ifjúsággal találkoztam megint.

*

Az Ipar-utcai fiúk az időben nagyon erősen készültek valamire. Az életre, a magyar életre, amelyé a jövő, így gondoltuk és amely akkor Ady Endre első verseiben, Jób Dániel novelláiban, Rippl-Rónai képein bizonytalankodott. Mi olyan végtelenül fiatalok voltunk. Rabok, akik a pávát várják, a szabadulást a tunya, beteg, romlott magyar élet tömlőcéből. Jánosnak akkor gyöngye volt a szeme a sok könyvek fölött való virrasztástól, nagyon fájt neki az élet, egy hervadt nyárvégi estén a platánok alatt Ady párisi strófáit zümmögte leverten az őszi, amely itt járt és ő tudja csak;¹ Lajos, a szobrász, aki távoli lüktető metropolisokból jött meg nagy tervei tüzével, Kornél, az énekes, akinek tündöklő tenorja akkor még néhányunk ígéretes titka volt és én vigasztaltuk, mint ahogy ő adott erőt és hitet nekem, mikor egy sanyarú őszen beállítottam hozzá, mint egy kicsinyes felföldi kisváros nyomorúságainak szökevénye. Az Ipar-utcában, ahol annak idején Petőfi Zoltánka merengett és verset írt S. M. kisasszonyhoz, volt egy kis ház, ahol a fiúk összejöttek. Mindnyájan úgy érezték, hogy a tarsolyukban hordják a marsallbotot. Béla, akiről azóta a legkülönb magyar kritikus könyvet írt, első drámájáról beszélt az oroszos diákkisasszonynak, Kornél cimbalomszó mellett énekelt, Manó, Oskar Wilde és Herbert Spencer filozófiája között döntött az utóbbi javára, Ervin, akihez később boldog asszonya, a drága Kaffka Margit írt verseket, az új metafizika lehetőségét vitatta, én, a szimpla költő, egy szonett kizengését próbálgattam. János volt köztünk a legfiatalabb, de a legidősebb hölcsességű. Valóságos fakírja a gondolatainak, egy Hamlet, aki önmagán uralkodik. Kevés barátja csupa induló író, művész, az egyik drámákba, a másik dalokba, a harmadik szobrokba fojtotta tüzét, amely a fénylő, forró, forrongó fiatalság. Mi játszottunk az étellel, mélabúsan, vagy lázasan, ő alakítani akarta. De előbb körülményesen, okosan, gondosan megszemlélte, jól a mélyére tekintett azokkal a nyíltan és bátran kutató miopsz szemekkel, amelyek előtt úgy csillog a szemüvege, mint a legjobb sebészek lancettája.

*

Mikor elbúcsúztam, a falon megakadt a szemem egy meleg, magyar lélektől ragyogó képen. Ezt József festette, a mi magányos barátunk, aki úgy vágyott ki a régi magyar polgári szürkeséghől és úgy vágyott vissza, Páris gőgös palotái fölött az áldott

magyar melankóliába, József festette ezt a képet, aki Uzsóknál fekszik és nem fest többé magyar tájat magyar ecsettel. A nagy tűz lángjánál, a mi kedves, szent, ifjú régi tüzeinkre gondolván, bocsáss meg János, hogy most így elbeszélgetek hangosan, magammal. És irigylem Józsefet, a művészt, aki elment az örök békébe, közanyánk temető ölébe Tömörkénnyel, a mi közös öreg barátunkkal, végtelen nyugalomban darvadozni,² szép csöndesen . . .

Tűz, 1918. december 21.

(jgy.)

154.

TABÓDY, A KATONA

155.

A MADÁR FIAIHOZ

156.

ŐSERŐ

157.

AZ ELSŐ FORRADALOM SZEGEDEN

158.

BARÓTI JÓZSEF

159.

SZOMORÚ BETLEHEM

160.

VAKOK KARÁCSONYA

ÚJ SZÖVETSÉG
Írta: Juhász Gyula

Hipokrita vezércikket írni békességről és szeretetről, nem, erre nem fanyalodom. Majdnem kétezer év óta annyi gyűlölettel beszéltek és cselekedtek a szeretet nevében, hogy ideje volna már utána nézni, hogyan is gondolják azt a békét és szeretetet? Szívtelen számítással bevásárolt karácsonyi ajándéknak talán, amelyet ünnepélyesen és közönyösen oda lehet rakni a karácsonyfa alá, mint a krampuszt és a paprikajancsit, az ólomkatonát és a fakardot, nagy gyerekek egynapos örömére? Háromszázhatvannégy napig egymást ölni, apró tűszúrásokkal, a modern technika minden vívmányát igénybe véve és egy napon szépen odaállani az aranyfüstös fenyő alá, amely örökzöld, mint az emberi naívság és elhitetni a világgal, hogy az evangélium nem csupán ige, hanem vér és valóság? Oktalan jóságot, jogtalan jámborságot veszni hagyni, pusztulni engedni, hőssé és vértanúvá avatni, milliók vérért és velejét megcsapolni, hogy az okos ravaszság és számító óvatosság tovább vezesse a nagy üzemet, amelynek firmája és cégére századokról századokra változott, de hazugsága és embertelensége maradt a régi kipróbált módszerek mellett.

Egyszer már föl kellene ébrednie, öntudatra eszmélnie, önérzetre kapnia és hatalomra jutnia a jóságnak is, a szeretetnek is, az emberségnek is, amely nemes, dicső, szent és oktalan és szerencsétlen. Tragédiák hősből diadalmas úrrá kellene válnia a szeretet és igazság emberének, hogy necsak a költők dalolják és a Máriák sirassák, hogy necsak a sírja legyen virágos és mennybemenetele sugaras, de elismerjék és engedelmeskedjenek neki a hipokrita írástudók és a nagyhatalmú farizeusok is, hogy az élet asztalánál is helyet foglalhasson a győzelem lakomáján.

Zaratusztra mondotta a szomorú Ember Fiáról, hogy kár volt neki harminchárom éves korában eltávozni a földről, mielőtt megtanult volna mosolyogni. A Gotamo Buddhák,¹ a Jeremiások és Messiások, a Giordano Brunok és Spinozák, a Nietzschek és Tolsztojok elvonulnak, ki a benareszi rengetegbe, ki a pusztába, ki a magányos remetességbe, ki a sils maria csöndbe, ki egy elhagyott állomásra, példabeszédekben és szimbólumokban szólnak, sáskát esznek és gyémántot köszörülnek, jámbor ha-

lászokat és pásztorokat, lelki szegényeket és kisdedeket engednek magukhoz, szenvednek és meghalnak és azt hirdetik, hogy az ő országuk nem e világból való.

Közben pedig a római imperátorok tűzzel-vassal világbirodalmat szerveznek az ige nevében, papi fejedelmek és kondottierek a művészet és hatalom cirádáival elnyomják a lényeket és egy óriási formába kényszerítik a világot, a Napoleonok a gondolatból ágyút öntenek és az eszméből fegyvereket kovácsolnak, amelyekkel nyájjá teszik a népet és farkascordává a hadsereget.

A jóságot és szeretetet pedig beszéltek, dalolták, zenélték és faragták és festették és játszották és az erőszakot, a hatalmat gyakorolták. Mi volna és mi minden lehetne, ha egy megváltó napon ez a jóság és szeretet, a krisztusi igazság és spinozai bölcsesség egy hatalmas és diadalmas puccsot szervezne és átvinné az uralmat a világ felett és proklamálná a hatalmát és nem engedné, hogy a hipokriták, a világ emberei 364 napon arculüssék és egy napon a jóindulatukról biztosítsák?

Mi lenne, ha a betlehemi gyermek, mint egy új Heraklesz, megfojtaná kígyóit és elnémítaná a szamar és ökörbőgést? Mi lenne, ha a jóságnak és igazságnak szunnyadó ereje fölébredne és megindítaná a hegyeket? Mi lenne, ha ez az új szövegség, a jóké és igazaké, nemcsak szent írás, de szilárd valóság lenne végre valahára?

Délmagyarország, 1918. december 25.

162.

IRODALOM, MŰVÉSZET
— Szegedi kultúrprogram —

Néhány pontba hadd tömörítsük azt a kultúrprogramot, amelyen szerintünk föl kell épülnie Szeged új, minden eddiginél jelentősebb korszakának, amelynek küszöbén állunk.

A Dugonics Társaság eddig Szeged egyetlen irodalmi fóruma volt. Csak volt, mert ezután mai keretei között nehezen teljesítheti azt a hivatást, amely a magyarság nemzeti fővárosában az új idők, új emberek világában egy irodalmi társaságra várakozik. Az a Dugonics Társaság, amely tudományos osztályába

elfelejtette beválasztani a francia akadémiától is megkoszorúzott dr. Hollós Józsefet és a nemzetközi tudományban is elismert dr. Leitner Vilmost, az a Dugonics Társaság, amely a háború három évében elfelejtett felolvasásokat tartani és átengedte a népnevelő hivatást a bécsi operettes színháznak, ez a Dugonics Társaság csak gyökeresen átalakulva, vagy egészen újjá születve tarthat igényt az irodalmi vezetésre. *Voltak* neki a múltban érdemei (a *tanyai akciója* például) néhány jeles és lelkes tagja révén, de általános nívója és szelleme alig emelkedett felül a jobb önképző társaságokén.

*

A szegedi színháznak is egészen új kurzust kell kezdenie, ha el akarja felejtetni mindazt a merényletet, amit a közízlés ellen és mindazt a mulasztást, amelyet a népnevelés körül elkövetett.

Progresszíve kell az új kultúrának és humanitásnak művészi törekvéseit bemutatnia, tökéletesen szakítva a romlott és rothadt burzsoá morál és ízlés szolgálai és lélektelen kiszolgálásával. A színügyi bizottság ennek a kimúlt burzsoá rendszernek egyik fészke volt. Erre csak Voltaire mondását alkalmazhatjuk, minden különösebb animozitás nélkül: *Écrasez l'infame!* (Nem is annyira infame, mint inkább impotente.)

*

A szegedi sajtó legfőbb feladata a jövőben: függetlenül a fővárosi befolyástól e város öntudatát, egyéniségét tükröztetni, amit eddig is, kivált a múltban, Mikszáth, Gárdonyi, Tömörkény korában, elég szépen és sikerrel vállalt és próbált. Elvek harcát személyes ügyek helyett, eszmék hirdetését és nem érdekekét: ezt kívánja és várja Szegednek népe Szeged sajtójától, amely nívó dolgában, magyarság és irodalmiság tekintetében eddig első volt a vidéken, ezt nyugodt önérettel elmondhatjuk.

*

A zenei kultúra templomát most építik, köveit néhány buzgó és érdemes szegedi muzsikuskunk hordotta össze hosszú évek óta.

A kultúra városi adminisztrációja, szervezése és irányítása: *de strigis, quae non sunt* . . .

Tűz, 1918. december 28.

(jg.)

ADY ENDRE VIDÉKEN

Ady Endre nagyon beteg. Kiegett szemekkel, letargikusan fekszik, a vajúdó új világról már nincsen tudomása, dadogva mond néha egy szót és elfogyott a bora. Így olvasom a pesti lapokban. Rólam ugyan azt írták tavaly, hogy fél évem sincsen hátra és azóta egy esztendő telt el . . .

A költőket nem lehet olyan könnyen meghaladni. Szeretnék még Ady Endrével találkozni, Váradon, tavaszi hajnalon. Most, egyelőre, hadd emlékezzem néhány szép vidéki éjszakáról, amelyet az ős Kaján nagy költőjével együtt virrasztottam.

*

Ady egyenesen Párisból érkezett Váradra, a bodega előtt találkoztunk, ahol legszebb verseit írta a vak Gyula cigány kíséretével, reggel felé. A Holnap első könyve jelent meg akkor éppen, a modern magyar líra forradalmi antológiája, amely Adyt népszerűvé tette, Babitsot fölfedezte. Heten állottunk össze, mind a heten vidéki költők, mert hiszen Budapestnek Páris is vidék volt. Az egyik Fogarason tanárkodott, a másik Váradon, a negyedik a főigazgatóságnál ugyanott napidíjas volt, az ötödik riporter, a hatodik nem is tudtuk, hol van, a hetedik fiatal nő, aki a magyar világból éppen Amerikába készülődött. Pénzünk semmi. Rákosi Jenő bolondoknak nyilvánított mindnyájunkat, néhányan a vádlottak padjára is kerültünk, mert Oscar Wilde egy darabját a világon először mertük bemutatni és bekonferálni Váradon.

Ady nagyon vidám volt, mint aki messzi boldog tájak üzenetét hozza, örök tavaszt az Azur Partokról és új örömet a Fény Városából. De hajnal felé, hogy megindultunk dőcögve az Európába, ahol Léda közelében lakott, igen elborult a pogány, dalos Apolló.

Káromkodott és fütyörészett, majd a rozoga kocsi mélyén kigyúlt sötét szemekkel rám meredve mondta:

—Hiába, ez nem mehet így sokáig tovább, ez a magyar élet! Itt, úgy látom, nincsen kigázolás! Hát ezért jöttem én, ezért, hogy éjszakákat virrasszak és ne keljen föl soha az én napom? Ki itt az úr, ki itt a boldog és ki itt az erős?

Mit kapok én itt? A pesti kritika papírkoszorúját, okos zsidók elismerését? Köszönöm, elég! A nagyok, a világhíresek irigykedése boldogítson? Bródy Sándor azt mondta, hogy minden műveit odaadná egyetlen könyvért. Vér és Aranynak hívják. De ezt csak titokban mondja, nekem. Molnár Feri? Te, én azt hiszem, hogy ez a híres egy nagyszerű kárpitos és díszítő! A Molnár is elismer engem! Nem, ezt nem lehet sokáig bírni így, azt hiszem, hamarosan elintézem a magam dolgát. Tudod, ahogy Péterfy Jenő csinálta.

Gyűrött zsakettja zsebében a revolverét szorongatta akkor Ady Endre, a legnagyobb, aki Petőfi óta magyar földön költőnek jelentkezett.

•

Ez az Ady úrnak született, nemesnek, parancsolónak, magyar-nak. Valljuk meg, a lelke mélyén nem proletár volt, de zsarnok. Föltétlen meghódolást követelt, nem tűrt maga mellett különbeket! Kiket dicsért, szent Isten, a nagy nyilvánosság előtt, nyomtatásban: Földes Imre darabját megdicsérte, Lepedát Milivoj verseit megdicsérte, Fedák Sárít megénekelte, rólam egyszer írt, kegyetlenül megtámadott, amiért szemére vetettem, hogy a Holnap költőit megtagadta az Új Időkben. Hol van azóta „A Holnap”, bizony tegnappá lett az is, a Ma forradalma dönteti a régi társadalom és új irodalom kapuit, Ady Endre hivatalos költője lett a polgári magyar forradalomnak.

Ady Endre nagyon beteg, de az a polgári világ, amelynek ő a legnagyobb és utolsó költője volt, még betegebb.

A nap vörösén kél ma kelet felől . . .

Tűz, 1918. december 28.

(jgy.

164.

SZ. SZIGETHY VILMOS

165.

JOBBRA, BALRA . . .

ROYALISTÁK? Írta: Juhász Gyula

Ha az Egyházat eltörölnék, mit csinálnának a sekrestyések? Ezt kérdezte magától egy szellemes francia és valóban, ha nincsenek is született sekrestyések, bizonyos, hogy az embereket a foglalkozásuk meglehetősen a maga képére és hasonlatosságára teremti át.

Ismertem egy szörnyen komoly görög tanárt, aki valósággal búskomor lett, amikor megtudta, hogy a görög nyelv kiküszöbölésével foglalkoznak a középiskola reformjával foglalkozók. A görög nyelv: ez rövidlátó barátunknak a diplomát jelentette, az életet, sőt az emberi, vagyis tanári lét rendeltetését, amely már e földön üdvözít és a nyolcadik fizetési osztályba a megfelelő korpótlékkal és illetékekkel elvezet. A görög nyelv: ez neki nem az a csodálatos és drágalátos instrumentum volt, amelyen Homérosz az alvilági árnyak szomorúságát és Szofoklesz az emberi élet hiábavalóságát zengedezte, amelyen Platon az örök szépség ideáját megvalósította és Epikurosz az élet valódi értelmét magyarázta, nem, a görög nyelv számára biztos állás volt, fix fizetés, korpótlék és nyugdíjjogosultság.

Azt se hinném, hogy vannak született royalisták, mint ahogy született komornyikok és főajtónállók sincsenek. De igenis vannak emberek, akik lelki livrében járnak-kelnek a világon, lelki alattvalóknak érzik magukat és csak így érzik igazán jól és biztonságban magukat. Ezek azok, akik nem látják az Istent a templomtól, az igazságot a paragrafustól, az erdőt a fától, ezek azok, akik az Isten helyett a tekintélyt imádják, akiknek Goethe nem azért imponál, mert a Fausztot és Prometheuszt írta, vagy mert egyáltalában Goethe volt, világszellem, személyiség, hanem, mert miniszter volt, ezek azok, akik a megszokás kényelmes almán tudnak csak elheverni és akik a régiségben látják a legnagyobb bizonyítékát az igazságnak.

Hallom, hogy még mindig vannak Szegeden royalisták. Valami kiáltványban, vagy micsodában is jelentkeztek, nem nyíltan ugyan, mert ehhez több bátorság kellene, mint amennyi szolgálalkúság van bennük, csak úgy sub rosa, vagy sub pármái ibolya. Önérzetes ember, magyar ember a királyság idejében se volt elragadtatva a királyok dolgaitól és ha a belénevelt, sőt

belévert tradíciók ezer szála fűzte is a királyság eszméjéhez, a magyar szent korona gondolatához, akkor is tudta és, ha lehetett, be is vallotta szépen, hogy a király is ember és némely királyokban az emberből főleg a gyarlóság jelentkezik meglehetősen kézzelfoghatólag.

De royalistának lenni egy köztársaságban, amely a királyság bűnei miatt bűnhődik keservesen és royalistának lenni Magyarországon, amelynek több, mint háromszázados, hol titkos, hol nyílt álma volt: szabadon és függetlenül a haladás élén járni Európa nemzetei között és royalistának lenni, amikor ez az álom realitássá válik, ha a nép meg tudja tartani és védeni és őrizni ezt az önuralmán alapuló függetlenségét, mondom, ekkor és itt royalistának lenni: ha nem nevetséges, hát kárhozatos.

Már pedig ha kárhozottak voltak ősapáink, mert szolgaföldben kellett nyugodniok, akkor ezerszer elkárhoznék ez a szerencsétlen magyarság, ha szerencsésen levetett régi és rozsdás bilincseit újra magára kényszerítené, akármilyen góthai almanach-beli előkelő idegen szép szemeiért és hazug ígéreteiért. A mai royalisták, ha csakugyan vannak és ha komolyan veszik magukat, csupán reakciót jelentenek, csak élő anakronizmust, csak kétlábú, tollatlan — vagy pedig igen gyöngé pennájú — ellenmondást. De talán nincsenek is, talán, ha tudnák, mit akarnak, szegények, együgyűek, azonnal megszűnnének létezni.

A gyerek, ha festett bábuját szétszedi és megtalálja benne a kócot, többé nem veszi komolyan. A nagy gyerekek talán csak nem akarnak tovább is királyosdit játszani? A világon olyan komoly dolgok vannak és készülnek, amik még a gyermekeket is hamarabb emberré növesztik, mint eddig!

Délmagyarország, 1918. december 29.

167.

A MA ÚTJA ÉS CÉLJA

A háború elején, mialatt a burzsoá irodalom fürge haditudósítói, közöttük néhány világhíres, örült reklámot csaptak a tömeggyilkosság művészetének, mintahogy azelőtt, az úgynevezett békében a tömegbutítás színházi művészetének csaptak örült reklámot, mondom, a háború elején megjelent egy vörös fűzet, amely A Tett nevét viselte és amely lángoló tiltakozás volt, nem csupán a háború ellen, hanem a társadalom ellen is,

mely e háborút elviselte és a művészet ellen, amely a társadalomból fakadt és élt, mint a lópvirág a hínárból. Ez A Tett (Kassák Lajos lapja), ez a magyar és emberi tett, a nevéhez méltóan nem csupán tiltakozott és lázadozott, de minden sorában egy más akarat, egy más program, egy más út, igazság és élet mutatkozott és bontakozott, mint ami körülötte a kis hazában és a nagy világban az erőszakos hazugság árnyékkirályságával kérkedett. A Tett több volt, mint pacifista. A Tett nemcsak a háború ellen dalolt és harsogott, A Tett csákányát fogta és csóváját dobta az egész mindenség ellen — incendiammo palazzi e chiése — amelynek büróiból, gyáraiból, redakcióiból és kastélyaiból ez a rontás és romlás elindult és bejárta a világot, a halál és a pusztulás óriás fekete Internacionáléját szervezve az élet és munka nemzetköziségének temetőjén.

Azt akarta A Tett, hogy a művészet ne csak passzívan szemléljen, mint a fakír a köldökét és a habitúé az operát, hogy a művészet ne csak meddően síránkozzék vagy ujjongjon a dolgok láttán, de maga is aktív részt vegyen a világ megformálásában, maga is alakítsa a dolgokat, teremtő legyen a művészet és irányító, az új világnak, amely jön és támad, ne csak bámulója, de építőmestere is! Akciót akart A Tett az akció ellen, amely rombol, akciót, amely teremtsen! A kis magyar élet akkori nagy urai, ha nem is értették A Tett nyelvét egészen, de megérezték a gesztusát és lefoglák mind a két kezét. Betiltották A Tettet, mert akkor csak az a tett volt szabad és megengedett, amely felsőbb parancsra, alávaló célokért történt. A Tett megszűnt; de nem szűnt meg az akarat, a törekvés, az energia, amely A Tett embereiben élt és forrongott, napfényhez és szóhoz akart jutni. Nemsokára megjelent a Ma, amely új névvel, új köntösben A Tett volt. Ez a Ma nem csupán egy lap, mint annyi más, ez a Ma egyúttal fiatal és bátor erők összetevője, egy egészséges és egységes világszemlélet, sőt világalkotás novum organuma, egy tribunál, ahonnan nemcsak szép szavakat mondanak, de ahonnan egy új művészet, egy új világ proklamációit és manifesztumait hirdeti.

A Ma nálunk azt a hivatást teljesíti, amit az olasz futuristák, a német és francia expresszionisták orgánumai együtt. A Ma nem egy párt lobogója, sem politikai, sem irodalmi és művészeti párté, nem hirdet szociáldemokrata dogmákat, nem ad ki pacifista bullákat, a Ma, hogy Nietzsche szavait használjam, a sóvárgás nyila a túlsó part felé, amely az élet hatalmas és mindennél

erősebb akaratából repítve biztos lendülettel siet a jövő felé. A Ma nem utánoz és nem másol idegen törekvéseket és eredményeket, deszolidáris mindenigazsággal és művészettel, amely a korhadt világot robbantja és az új világot kalapálja és koszorúzza.

Gyökerei a magyar humusból hoznak életerőt és életkedvet, de koronája a világ napjától virul és a világ viharától erősödik. Az olasz futuristák a latin kultúra görnyesztő terhét akarják lerázni, mikor minden múlt ellen tiltakoznak és cselekednek, a német akcionisták és sturmisták a meddő esztéták úgynevezett szépirodalmát cserélik fel étellel és igazsággal, a magyar Ma írói, költői, kritikusai, zenészei, festői és szobrászai visszatérnek a művészet ősi, primitív, örök, spontán erőihez, hogy a burzsoávilág mondvacsinált komplikációi és differenciáltságai[!] helyett, a passzív impresszionizmus helyett, amely megelégedett szép dolgok nézésével és szép szavak mondásával, a részletek művészetével, igen, a Ma egészen átfogja a világot, gyökerükben ragadja meg a dolgokat, hogy akció legyen, bátor, igaz, tett, amely a közönséget nemcsak érdekelje, mulattassa vagy untassa, de fölrázza, provokálja, alakítsa!

A Ma Igent és Nemet mond világra és dolgokra, a Ma közösséget vállal a nagy közösséggel, a Ma az élet lendületét hozza a jövőendő irányában.

A Ma forradalom, de belülről is akar robbantani. Nem elég a kapitalista világ csődöt mondott gazdasági rendszerét összetörni, a burzsoá morál hazugságait életben és művészetben szét kell robbantani új gondolatok és vágyak és akaratok dinamitjával!

És ebben a romboló és alkotó lelki forradalomban a Mának éppen úgy bajtársa és elvtársa Bartók Béla, akinek zenéjében a komoly lélek ősi borzongásai és a modern idegek új remegései ölelkeznek a teremtés lázában, mint Gergely Sándor, akinek plasztikájában a primitív formalítás abszolút művészete egyesül a legvégső leegyszerűsítés legújabb eredményeivel vagy Uitz Béla, aki morális egyszerűséggel a legmélyebb színharmóniakat adja.

A Ma először szólal meg most Szegeden. Hallgassák figyelemmel: egyelőre ezt kéri önöktől.

A többi az ő dolga lesz!

Délmagyarország, 1919. március 30.

Juhász Gyula

Írta: Juhász Gyula

Új esztendő. Az ember eltűnődve nézi számaint, a két egyest és két kilencest, amelyek, mint a keresztrímek váltakoznak. A toll leírja, most először és a beidegzés folytán majdnem eltéveszti az utolsó számot. Úgy vagyunk vele, mint lord Byron a Grillparzer nevével, meg kell tanulni, hiszen sokat fogjuk még ismételni. Talán örökké emlékezetes lesz, talán nevezetesebb, mint 1526, mint 1848, talán még fontosabb és híresebb, mint 1453 vagy 1789. Lehet, hogy a legemlékezetesebb év lesz, mióta a világnak története van, mióta Prometheusz tüzet lopott az égből az agyagba. Minden kilátás megvan hozzá, hogy az legyen.

Egy éve, két éve, három éve azzal az érzéssel köszöntöttük a gergelyi kalendárium első napját: az idén *talán* vége lesz. És akkor béke lesz és a béke mindig jobb, mint a háború és főleg ez a háború. Ma nem mondhatjuk, hogy a végét várjuk a háborúnak. Ma a *kezdetét* érezzük valaminek, ami még nem volt, mióta a Platon politikus állatja életre és uralkodásra berendezkedett e különös fényű csillagon. Vagy talán már volt olyasmi egyszer, aminek jöveteletét hiszik és remélik a népek, volt talán, a bibliai vagy rousseau-i paradicsomban. És volt, nagy és szelíd koponyák elképzeléseiben és elgondolásaiban, a platoi államban, a morusi utópiában, a zolai evangéliumban.

Hogy milyen lesz, hogy melyik őséhez fog hasonlítani, hogy egyáltalán hasonlítani fog-e eddigi terveinkhez, hogy abból a szövegből készül-e a világ motolláján, mint eddigi vágyaink és álmaink: ki tudná megmondani? Hogy terrorral akar-e jönni, mint a régi uralmak, vagy szelíd igával, mint a kereszténység, hogy egyszerre dönti-e le a múlt falait és tornyait, mint a jericho-i kürt, vagy lassan, de biztosan közeleg, mint a Nap a Herkules csillagképe felé, ma erre is csak a modern tudás ingorabimusával válaszolhatunk. De jönni fog, de itt lesz, talán már itt is van, mint Pál Athénben, aki az Ismeretlen Isten oltárához lép, ám a pogányok nem akarják meglátni a barbárban az apostolt, aki minden népeknek elhozta az új vallás evangéliumát.

Igen, új vallás kezdődik itt, amelyet lövészárkok mélyéből hozott föl a nap fényére a szenvedő ember, mint ahogy az első

keresztények fiai a katakombák méhéből hozták a megváltást a haldokló és újjászülető világnak. Lehet, hogy ennek az új hitnek napja még nem látszik tisztán és világosan a horizonton, lehet, hogy még nagyon ködös és homályos a vér párjától, lehet, hogy még sok felhő és füst fogja eltakarni, lehet, hogy még csak a fata morgana játszik szomorú és réveteg szemeinkkel, de az új nap *van*, az új nap fölkel és ma már virradat van, ma már dereng, ma már a hajnal szürkülete és zengése árad szíjjel győzelmesen.

Az új vallás, mint minden vallás, az egész emberiséghez akar és fog szólni. Most még talán nincs itt a Messiása, talán, ha megszületett, alomban barmok között fekszik vagy föl nem ismerve jár-kelel a tömegben, de prófétái már erősen jelentkeznek és prédikálnak. Az egyiket, ugyebár, Wilsonnak hívják, a másikat Leninnek, van közöttük költő és tudós, hideg ész és tüzes szárnyalás, az emberiség már fölállította az oltárt és talán már ácsolják a keresztfát.

A külső világi változások mellett a lelkek színváltozása is megkezdődött. Krisztus és Zarathusztra örök harcának új fejezete indul, ez nem pártok és osztályok küzdelme csupán, itt princípiumok és elementumok csapnak össze, itt János jelenéseinek csodái mutatkoznak.

1919. Mit fognak írni rólad a krónikások? A horoszkópod olyan konstellációt mutat, amelyre büszke lehetnél, tudatlan újszülöttje az Időnek. Talán jobb lenne egy másik, szelidebb és csöndesebb csillagból szemlélni a Föld csodáit az Üdv ez új esztendejében, de itt érdekesebb és talán érdemesebb? Szemlélni? Ma mindenki harcos és hívő, aki élni akar. Testvéreim és bajtársaim az Életben, nem tudni, a három béből mennyi terem 1919-ben, de hogy embernek lenni újra dicső dolog legyen: erre törekedjék most minden teremtett lélek, mert ma már *megint szabad erre törekedni* egész szívünkéből és minden erőnkéből!

Délmagyarország, 1919. január 1.

169.

HALÁL 1918-BAN

Fiatalasszony a boncolóasztalon

Orvos barátom adósom volt egy boncolással. Nem az enyémmel, azzal egyelőre kritikussaim adósak, hanem egy igazi „szép eset”

boncolásával, amit megígért. Végre ez is megjött. Egy úriasszony feküdt a hullakamrában, jó családból való, polgári nő, akinek halálát majd autopszia állapítja meg. Nagy a gyanú, hogy *a szegény úri hölgy nem táplálkozott illendően a háborúban és ezért kellett ilyen korán ide kerülnie.*

A hullakamra, ahol a boncolás folyik, elég barátságos hely. Csöndes kis embriók nevetnek feléd a spiritusból, a tűz halkan duruzsol a tűzhelyen, a boncsolga egészen háziasan sűrög-forog. Megszokta, hiszen katona a lelkem, Sabácnál és másutt látott elég tetemet, amelyiknek a laetalis exitusa nem volt egészen a természet örök törvényei szerint való. A „tisztaszoba” közepén, egyszerű keskeny asztalon fekszik a corpus. Egy nagy, sovány és sárga viaszbaba. A szemei kékek, a fogai fehéren villognak, a haja egészen a földig ér. Memento homo, a szíved már régen sár, az agyad már régen agyag, de az ép fogaid és sátoros hajad túlélnek és tovább csillognak az örök éjben.

Orvos barátunk felölti fehér egyenruháját, a boncolás kezdődik.

Olyan biztos és tiszta munka. A gégtől indul, a bőr hangtalanul enged, egy perc alatt kitérül az ember egész belseje előtted. Ez a belső egyáltalában nem kellemetlen látvány, sőt szép és megnyugtató. A sápadt tüdők halovány rózsaszíne, amint hófehér bordák közül előtűnik, a vér piros holt tava, az ember áhítattal nézi, minél hitetlenebb az égi dolgokban, micsoda finom és pontos mehanizmus vagyunk mi a természet óriási műhelyében, ahol egy ismeretlen vegyész operál velünk, nem tudni miért, nem tudni mi módon?

Egy fiatal és komoly orvosnő jön be, cigarettáz, szigorú műgonddal tekinti meg a kiszedett szívet, amely egy tálon sápadozik a téli napvilágon.

— Nagy szív, micsoda nagy szív! — suttozja fejcsóválva két szippantás közben és ez orvosi nyelven nem jót jelent, ez a nagy szív. A szív rendes legyen, ne nagy, mert akkor baj van, bajtársam az életben, bár talán szív nélkül volna mégis a legjobb!

Az orvos tovább kutat a megállott gépezetben, amelyet elhagyott az energia. Mitől állott meg a gépezet, ez itt a kérdés.

Az agya rendben, a „nagy”szívétől még jódarabig elérhető volna, a vér tiszta, de kevés a pirossa. Igen, itt volt a baj, ezt a finom és törekeny gépezetet nem táplálták rendesen, csak úgy háborús nyomorúságosan, ez egy rendkívüli anémia, egy lassú

halál a hiányos koszt miatt, nem az Ugolinó középkori éhenhalása, csak amolyan magyar polgári vég, szemérmes és szomorúbb minden másnál. A halál oka: *tisztes szegénység 1918-ban*. Az orvos hidegen boncoló szeme most megcsillan, csaknem könnyezik. A nagy szív visszakerül a régi helyére, a boncolásnak vége.

A sárga arcát nézem most ennek az elnémult vádnak, ennek a csöndes panasznak szörnyű világunk ellen: még ebben a kegyetlen elmúlásban is, még a facies hippocratica után is, szelíd és okos mosolygás, csöndes őszi verőfénye ragyog szomorúságnak és jóságnak. Mennyit szenvedett és milyen hiába szenvedett! Orvosunk a davosi megváltó tanairól beszél a kolléganőjének, ennyi hitet, ennyi reményt és szeretetet ritkán láttam az isten háza homályos boltívei mélyén mostanában.

Tűnődve ballagok kifelé: a szűk kis udvaron három koporsó, gyalulatlanok, forgács van bennük egyelőre ember helyett, majd akad az is, talán több ember, mint koporsó. A hullaház másik kamrájában legalább többen várakoznak, az elmúltak türelmes nyugodalmával. Egy díván[y]on egy sárga láb hever, csak nadrág van egyelőre rajta, mellette egy másik, tarka szoknyában. Egy öreg néhai bajtársnak szépen felkötve az álla, lefogva a szeme, úgy hever ott, a szent Mihály targoncáján, mint valami keleti bölcs, mélységes hallgatásban. Előtte koszorú, csinált virágos, egy öreg fekete anyóka gyertyát akarna gyújtani, de nincs gyufája.

Ahogy kilépek a kis ajtón, egy örökzöld bokor tetején valami szürke madár énekelni kezd. Vígan csicsereg a nap felé, amelyik álmosan, vörös tekintettel most búvik elő a téli felhők bundájából. A madár nem hagyja magát, addig fütyörész, amíg a nap arca egészen kiderül. Lemosolyog a koporsóra, a hullákra, a csinált virágokra, az egész nagy sötét hullaházra, amely Földnek nevezetik. Azért, hiába, annak a szegény ágrólszakadt madárnak van igaza. De mennyire igaza van!

Tűz, 1919. január 4.

(jgy.)

MÓRA FERENC RŐL

Aktív tanár koromban egy vidéki gimnázium alsó osztályában népszavazást rendeztem arról, hogy: melyik a legkedvesebb olvasmányod? Nincs valami rejtelmesebb, mint a gyermeki szűz lélek érdeklődése és nincs valami igazságosabb, mint ugyancsak a gyermek elfogulatlan ítélete. No, gondoltam, itten nagy eltérések lesznek a vélekedésben, még korteskedésektől is tartottam, de nem, a fiúk azonnal vették a papirost és kalamust és fölírták a nevet és címet, ahogy illik. Én közben elgondoltam, ki lehet most, melyik boldog író, halandó vagy halhatatlan, ezeknek a gyermekeknek a kedvence? A pokoli kárörvendező, Swift, akinek véres szatírájából a legszelídebb ifjúsági regényt fabrikáltak? A praktikus anglius, Defoe Dániel, aki minden gyerek ösztönös vágját fejezte ki a Robinzon történetében? Jókai, a nagy mesemondó, Verne, a tudományos Münchhausen, vagy talán Gárdonyi, az ezermester? Sejtettem, hogy a szekundától féltő lojalitás réám is lead egy voksot, holott én csak „felnőtt író” vagyok. A népszavazás nagy többsége egy magyar ifjúsági regény mellett döntött, amelyet majdnem mindnyájan elolvastak, némelyik kétszer is. Volt egy a fiúk között, aki szinte kívülről tudta az egészet. A kis regény címe: „A rab ember fiai.” A szerzője a mi Móra Ferencünk. Azaz, hogy nemcsak a miénk, lám, mikor a jövő nemzedék máris erősen vindikálja magának. Móra Ferenc, a költő, a publicista, a tudós kutató, erről akartunk írni, de emberi és írói értékét talán legtömörebben és legtalálóbban ez az eset mutatja. Aki a romlatlan gyermek értelemhez, szívhez és kedélyhez ilyen diadalmasan tud hozzáférközni, az csak egész ember és egész művész lehet.

Tűz, 1919. január 4.

(j.)

SZEGEDI KÖNYVESBOLTOK

ALMÁSSY ENDRE

ALKOHOL

FRANCIÁK,

e város, amely most falai közé fogad benneteket, a magyarság nemzeti fővárosa. Ezer év óta magyarok laknak itt, akik hagyományos vendégszeretettel fogadják a békés és barátságos idegent. Ez a város ünnepelte falai között François Coppéet, a ti költőtöket, aki Petőfit, a magyar szabadság és világszabadság költőjét egyik versében magasztalta. A híd, amely a régi és új Szegedet összeköti, a ti nagy Eiffel mérnökötök alkotása. Városunk legnagyobb körútjának egyik részét Páris tiszteletére neveztek el, egy másikat Brüsszelére. A mi legnagyobb szabadsághősünk, Kossuth Lajos, akit ti is jól ismertek és becsültök, mikor az osztrák hódítók elől Szegedre jött köztársasági kormányával, azt mondta 1849-ben e város piacán, ahol ma szobra áll, hogy az európai szabadság ügye ebben a városban győz vagy bukik. Valóban, akkor a magyar volt az egyetlen nemzet egész Európában, amely mindvégig kitartott a szabadság zászlaja mellett, mint ahogy századokon át védte a kelet barbárai ellen a nyugati műveltséget. Franciák, ez a város mindig magyar volt, mióta Árpád népe hazát alapított Európa keletén. Legmagyarabb íróink nyertek ihletet a szegedi földtől és néptől, olyan íróink, akik bármely nemzet, a francia irodalom jelesei között is helyet foglalhatnak.

Szeged városa a magyar kultúra egyik fóruma. Nézzétek meg szobrainkat! Kossuth mellett ott tiszteljük Dugonicsot, aki szegedi volt és az első magyar regényt írta a Habsburgok elnyomó törekvései ellen. Ott áll a város főterén lovasszobra Rákóczinak, a szabadsághősnek, akit a ti Napkirályotok udvarában tisztelt és akinek vitézi seregében francia tiszték szolgáltak.

Ott van a legnagyobb magyarnak, Széchenyinek szobra, aki a nyugati kultúrák egyik legmegértőbb csodálója volt. Könyvtárunkban ott találjátok a francia klasszikusokat. Franciák, ismerjétek meg ezt a szegény, békevágyó, szabadságszerető és fejlődni akaró magyar népet! Hiszen olyan árva, mindenki elhagyta,

csupán dicső múltjának nagy emlékei és jövőjének reménye az övé! Dalaiban századok rabsága és szomorúsága él.

Ismerjétek meg a magyar népet és szeretni fogjátok! Ő már régóta, méltán szeret és becsül benneteket, mert úgy tudja, hogy a szabadság és műveltség nagy nemzete vagytok. Ilyen érzéssel üdvözl benneteket Magyarország nemzeti fővárosa!

Délmagyarország, 1919. január 5.

175.

A BÉKÉÉRT KÜZDŐ DRÁMA A HÁBORÚ ALATT

176.

MIHÁLY BÁCSI NAPTÁRT VENNE
Rongypiaci kultúra

177.

DR. BALASSA ARMINRÓL

178.

ÉTSY EMÍLIA

179.

KIS KÁTÉ

180.

LÁSZLÓ KIRÁLY ZÁRVA

181.

PETŐFI A FORRADALMI KÖLTŐ

FORGALMI AKADÁLYOK

SPARTACUS

Mint a shaksperei tragédiák utolsó jelenetében, mikor a gyászdobok pörögnek és sort lönek, barát és ellenség egyaránt mélyen megrendülve állanak meg az új Spartacusnak, a nagy Liebknecht Vilmos nagyálmú fiának, Liebknecht Károlynak porba hanyatló teste fölött. Itt is el lehet mondani a shaksperei igéket, amelyek a tragédiát a kiengesztelődés tiszta magasságába emelik: *Ez férfi volt!* És ugyanez a tiszta hódolatos zászlóhajtás méltán kijár a nőnek is, aki Luxemburg Róza volt és hősi halottja lett egy eljövendő, új világnak.

Vannak különös héroszok, zsenik vagy fanatikusok, Don Kihóték[!] és Tisza Istvánok, akik későn jöttek, akik egy leomló trónus szakadó kárpitja alatt akarják forró fejükre tenni a képzelt diadal aranykoronáját. És vannak tragikus nagyságok, akik korán köszöntik az új napot, amely még a fekete és vörös horizon méhében szunnyad, tragikus nagyságok, akik az álmok délibábját a lángoló meggyőződés erőszakos lendületével akarják beleépíteni az ugarba, amely ideálokért elpusztult vértanúk hekatombájától termékenyül.

Liebknecht Károly, a germán Spartacus, a korán érkezők közül való volt. Most a halottak élén lovagol már, a túlvilági vörös gárda élén, amelynek dicső és vérbíboros seregében a mi Dózsa Györgyünk és Martinovicsunk, a germán lázadó Hutten, a prágai Husz, a latin Giordano Bruno és Henri Etienne, Ferrer és Jaurès vitéztek, míg éltek és győzedelmeskednek halottaikban.

Mert Liebknecht Károly, bármit mond a rágalom és a ferdítés, amely egy kissé rosszkor érkezett a megdicsőülés komor pompájú órájában, mondom, a nagy Liebknecht nagy álmú fia egész és igaz Ember vala világeletében. Aki két ízben szenvedett kemény várfogságot, mert szembeszállt a militarista imperializmussal és annak egyik látható és hallható fejével, aki mindig a háború ellen beszélt és cselekedett, nemcsak a fegyveres béke idején

(például 1912-ben Budapesten is), de a diadalmi mámor legvirágosabb és leglobogóbb napjaiban is, mikor bizony, valljuk be őszintén, Scheidemann és társai a Császár, a Császár hú szociálistái voltak, ez a Liebknecht igenis valódi hőse volt a maga eszméinek, ha a terrort elítéljük, ha az erőszakot minden formájában és minden oldalon igaztalannak és oktalannak tartjuk is. Az ágyút szerintünk éppen úgy nem használhatja *jogosan a pacifizmus elvei szerint* a békecár, mint a szociáldemokrata.

A Liebknecht Károly átlőtt testére és elszállt szellemére tehát csak egy dobhatja a tiltakozás kövét, az, aki az osztályharc minden taktikáján, az erőszak minden formáján túl a buddhai, krisztusi vagy tolsztoji evangélium magasságaiban érez és gondolkodik, aki túl minden pártpolitikán és földi érdeken az Ember legszelídebb és legtökéletesebb ideálját valósítja meg önmagában, aki a megváltás isteni művét saját magán már véghezvitte.

De ti burzsoák és szociálisták, ti polgárok, munkások és katonák és mi mind, mind, mai nemzedék, az emberiség legszörnyűbb vérbűnének önkénytelen részesei és áldozatai, mindnyájan hajtsuk meg mélyen lobogónkat — akár nemzeti zászló, akár vörös lobogó — a lángoló Berlin szürke szerdáján a maga vérében elhanyagolt Liebknecht Károly és Luxemburg Róza — a halálban és dicsőségben egyesülő férfi és nő — ravatala előtt. Korán jöttek, erejükön és erőnkön fölül akartak, forradalmi mámoros Phaetonjai a nagy Vörös Szekérnek — ezért estek el!

De érettünk estek el és a jövőndőért, az Emberért, hogy egyszer majd, végre, valamikor, egészen szabad és holdog legyen. Tegnapelőtt börtön, tegnap rágalom, ma halál, holnap halhatatlanság, szobor és milliók kegyelete várja őket. A szegény és szerencsétlen emberiség pedig tovább megy, lohol, kocog vagy rohan a jólét és szerencse ködös és örökös álmai után. . .

Délmagyarország, 1919. január 18.

MAGYAROK, SZERBEK: EMBEREK

Barbusse becsületes háborús regényének egy jelenetére gondolok, mikor a sáros poiluk — lelkük mélyén mind szocialisták — a lövészárkok tövében Liebknechtet emlegetik. Olyan tisztelettel és reménységgel beszélnek a szegény, keserű franciák a német népvezérről (akit azóta, ó sors iróniája, a saját katonái agyonlőtték), mint a régi zsidók a Messiásról. A látóhatár szélén dereng. Egy távoli chanteclair hajnalt dalol.

Most, hogy egyelőre homályosan és felelőtlenül szerb és magyar közeledésről beszélnek és írnak, mikor Risztics szerb ezredes a régi szerb-magyar barátságról emlékezik, Hunyadiak és Brankovicok néhai frigyéről, eszembe jutnak egykori váradi éjszakák, amelyeken Theo barátunkkal álmodoztunk éberem és virrasztva a népek szent szövetségéről, magyarok és szerbek sorsáról, a megértésről és megbecsülésről, amely elé vámsorompókat állítanak és Damokles kardját függesztik idegen és ellenséges hatalmak.

Theo tulajdonképpen a nevére és vérére szerb volt, kultúrájára francia, érzésére magyar és olyan német verseket írt, hogy az Insel Verlag készült kiadni őket. A magyarságnak szerelmese volt Theo, de amennyire imádta Csokonai és Ady magyarságát, úgy gyűlölte a hatvanhetes megalkuvást, az osztrák zsoldjában álló politikai szoldateszkát. Mikor 1909-ben az első kardcsörtető mozgósítás megzúdult Szerbia ellen és a Szigligeti színházban csak az irodalmi emberek lézengtek a Szép csöndesen című szögedi idillel harmadik előadásán, Theo sápadtan és remegve tiltakozni akart a háborús örültség ellen. A kávéház terraszán ültünk, néztük a vörös holdat, a megriadt várost, a szaladgáló katonákat, olvastuk a félelmükben füttyűrésző tudósításokat és Theo így beszélt:

— A disznók miatt akarnak háborút. A sertések miatt és a disznó uszítók miatt, akiknek érdeke ez. A magyarnak nem érdeke, a szerbnek se, de igenis az osztrák szoldateszkának! Egy az ellenségünk, közös a veszedelem, de nem tudják, vagy nem merik kimondani. Mikor a Sasfiók tirádái fölzengenek a magyar színpadon, a magyar lelkek titkos keserősége visszhangozza és taposolja a Metternichek, a császárok, az örült hülye zsarnokok elleni kitöréseket. Belgrádban ugyanez az érzés, ugyanez a lel-

kesedés és taps fogadja és koszorúzza őket. A Terazzián fiatal és rajongó irodalmárok éppen olyan érzéssel olvassák Baudelairet és Adyt, akit lefordítottam nekik, mint a váradi terrazon.

Így beszélt Theo, aki akkor Mátyás királyról tervezett egy nagy verses reneszansz tragédiát. Mindig tervezett, ősjogász volt, de Timon Ákos helyett (igen okosan) inkább Athéni Timont olvasta és Kmetty helyett Goethét, minden sorát ismerte, minden szavát tudta, holott római jogból kellett volna kollokválnia. És fordította buzgón Adyt németre, Emőd Tamás pedig Theot fordította vissza magyarra, különös éjszakák és különös társaságok voltak ezek, itt született a váradi Holnap, a Kis Pipában román diákok bánatos nótákat énekeltek, a mámoros tenorista lehurrogta őket, én védelmükre keltem és ekkor egy román diák odajött az asztalunkhoz és így szólott hozzánk:

— Csak a költőt akarom üdvözölni, akinek nevét mi románok is szeretettel emlegetjük. Örülök, hogy az emberben nem csalódtam.

Azóta sok víz lefolyt a Körösön és Dunán, az Olton és Drinán, nagyon beborult a népek szolidaritásának. Nem tudom, a román diákok mit gondolnak ma Váradon, és nem tudom, Theo hol jár és mit csinál? Utoljára a nagy háború kitörésének előestéjén protestált egy pesti német újságban a háború ellen, hangoztatta, hogy se szerbnek, se magyarnak nem igazi érdeke ez, azután elnémult és eltűnt a fölzengő orkánban.

Azóta sokszor gondolok Theora. A szoldateszka elmúlt, az osztrák járom eltört, a gyűlölet tüze hamvába hal, Risztics ezredes a magyarok és szerbek régi barátságára emlékezik. Bizony jó volna megint együtt ülni a váradi terrazon, a vörös hold alatt, békén, boldogan, még mindig fiatalon, kezét fogni és ünnepelni a szolidaritást, amely ledönti a vámsorompókat, összetöri a szuronyokat és megcsinálja, amit ezer háború és millió áldozat nem tudott: a munka és az alkotás szent szövetségét, ahol nincsenek kis népek, nagy népek, *csak népek vannak*.

Délmagyarország, 1919. január 19.

Juhász Gyula

AZ EURÓPAI KULTÚRA VÁLSÁGA

— Juhász Gyula előadása a Radikális Pártban —

A radikálizmus, neve szerint, gyökereiben keresi a bajokat és gyökereiben akarja orvosolni őket. Ezek a gyökerek elég mélyre nyúlnak vissza, egészen a középkorba, amelynek féregnyúlványként jelentkezett egészen napjainkig a feudalizmus. A 19. század a francia forradalom eredményeképpen uralomra juttatta és egyben megőrlötte a burzsoáziát. Mert a harmadik rend forradalma Napoleon diktatúrájával, a császársággal, tehát alapjában és lényegében egy burzsoa feudális kompromisszummal végződött. A harmadik rendnek elég ereje volt megölni a királyt, de nem volt elég szervezett hatalma megdönteni a feudalizmust. Mint ahogy az enciklopedistáknak elég erejük volt kikezdeni a vallást, de nem volt elég hatalmuk új hitet teremteni. *La Grandeur et la Décadence¹ des Bourgeois*, ez teszi ki a 19. század európai történetét, amelynek igazi historikusai nem a hivatalos vagy hivatásos történetírók, hanem Stendhal, Balzac és Zola. A feudalizmust tehát, amelyet a Gréve piacán lenyakazni véltek, megkoronázták a Pantheonban. Az Oppenheimer kritikája szerint való rablóállam új erőkkkel, friss energiákkal, parvenükkal és rastákkal gyarapodva indult el új útján, a kapitalizmus gőzmozdonyát az imperializmus gyorsvonatával váltva fel egészen addig, amíg militarizmusával marhakupéba nem zsuffolta[!] a lecsapolandó energiafőlöslegét. Közben a 19. század folyamán is voltak forradalmak, de ezek, részint az úgynevezett nagy francia forradalom utólagos robbanásai, részben pedig az ébredő negyedik rend első eszmélései és nyújtózásai, mint a párisi februári, amelyet ugyanazokkal a cavaignaci ágyúkkal szereltek le, amelyeket a királyság ellen is fölvonultattak vagy a párisi kommunardok kísérlete, amelyet barát és ellenség sietett leverni, a legjobban sietők között volt a mai Clemenceau, az a Clemenceau, aki most egy olyan commune ellen kénytelen tiltakozni, amely Münnchentől és Berlintől Moszkváig és Irkuckig terjeng, mint valami nagyon hosszú modern éposza a XX. századnak. De menjünk vissza még egy kissé a gyökerekig. A 19. század öröksége, amit a 20-iknak adott: a kapitalizmus úgynevezett államrendje, amely csőd előtt állt és ennek a gazdasági talajából kivirágzott kultúra, amelynek vallása, vagyis vallás-

talansága, morálja, művészete és részben tudománya, szóval egész kultúrája azonnal elárulta termő talaját, melyből keletkezett.

A feudalizmus utolsó hajtása, a modern kapitalizmus magán viselte a feudalizmus minden eredendő bűnét, annak egyetlen erénye nélkül. A feudalizmus erénye a hit volt, amely összetartotta, mint oszlopai és pillérei a kölni dómot. Mikor ez a hit megszűnt, ez a hit, amely vértanúkat és Dantékat adott, akkor megindult egy nagy differenciáló folyamat, amely megteremtette a reformációt és megteremtette a reneszánszot, amelyben a nacionalizmus bölcsőjét ringatták. A feudalizmus, hit és egység nélkül, a tartalmat meghamisítva, a kereteket, az államot megtartva tovább élt és uralkodott, hogy úgy mondjam, csatlakozva a nemzeti eszmékhez, a vallási felekezetekhez és a burzsoázia győzedelme és Napoleonja után a kapitalista termelés modern technikájának vívmányaihoz.

Ha én azt mondom, burzsoá, akkor nem csupán és nem elsősorban gazdasági erőhatalomra gondolok, hanem főképpen és mindenekelőtt *világfölfogásra*, amelyet e szó egyéb híján éppen úgy kifejez, mint a mameluk a szolgálai hűséget. Mit tett a burzsoa kapitalizmus az emberi kultúrával? Elsősorban a maga képére és hasonlatosságára teremtette. Nem lévén egységes hite, aktív és teremtő állásfoglalása az étellel szemben, amelyet csak univerzális gondolat és érzés adhat, centrális élménye az anyagi boldogulás, centrális gondolata a pénz és centrális érzése a szegénységtől való félelem volt. Felülkerekedni: ez volt a legfőbb jó, alulmaradni: ez volt az egyetlen tragédia, sub specie oeconomiae. És ebben a világnézésben tulajdonképpen egyik burzsoa és proletár, csak a nézőpontok különbözősége más, az egyik innen, a másik túl látja és akarja a dolgokat. Marx gondolata, a kommunista kiáltványé forradalmi gondolat volt, egy nagy tömeghit proklamálója, de alapja merően materiális megismerés, amelyet az utódok addig hangsúlyoztak, míg az eszméből csak a matéria maradt, amelyet most már gyúrni lehetett, a hitvallásból párttaktika, a forradalomból revízió, a proletár többé nem úgy állott szemben a burzsoával, mint az első keresztények az utolsó rómaiakkal, hanem mint Scheidemann s vezérkara Vilmos császárral és vezérkarával. A háború, a nagy háború, amely egy nagy forradalom levezetésére készült, az internacionálét éppen úgy fölborította, mint ahogy az egyházakat uralkodóházak szerint megosztotta, megáldatván a harcba induló különféle lobogókat.

A burzsoa kapitalizmus hitetlenségéből, az egyetemes emberi érzés és gondolatközösség hiánya folytán a modern művészet kénytelen volt az individualizmus magányos és szép, de hideg ormaira menekülni. Hiszen a rosszul értelmezett individualizmus is lényegében a kapitalizmus terméke, nem lévén hit a szolidaritásban és közös érzés a kultúrában, legkülönbek éppen úgy, mint a legbetegebbek egyéniséggé különítik és emelik magukat, a maguk oltárán a maguk módján áldozván a szépnek. Ibsen drámája és Nietzsche lírája, e korszak két legmagasabb művészi teteje, ebben a talajban gyökerezik, innen ered népszerűtlenségének és hatásának titka egyaránt. A nagy és egységes hit után való önkénytelen sóvárgás teremti meg az új franciák neokatholicizmusát és azt a misztikus irodalmat, amelyből éppen csak a valódi meggyőződés ereje és szépsége hiányzik. Ez volna a hanyatló kultúra mérlege és ez a válság egyetemes volna? Nem! Az európai egocentrikus világfölfogás most is kihagyta számításának ptolemeusi rendjéből azt a világot, amely a fehér ember kultúráján is túl, keletre terjed. Vilmos császár, aki imperialista militaristának volt olyan előrelátó, mint amilyen Marx volt kommunistának, előre félt az ázsiai veszedelemtől, amelyet ő különben a világ legszelvidebb szellemű vallásában, a buddhizmusban látott. Valahogyan megsejtette, hogy ez hatalomra kerülhet a lelkek fölött, békés és erőszaknélküli ópiumával jobban elernyeszti a militarista harci akarást, mint amennyire azt a kapitalista állam alkohollal és egyébeurópai narkótikummal stimulálja. Egyelőre még nincsen a köz elben ennek közvetlen veszedelme, egyelőre más ázsiai erő kopogtat korhadt kultúránk kapuin.

Nevezzük bolsevizmusnak az anyanyelvén, mert a kommunizmust annak idején Marx és Engels már lefoglalták végcéljuk megjelölésére. És beszéljünk őszintén Európa egyik feléről, Ázsiáról, amely Máramaros határán kezdődik voltaképpen, beszéljünk az orosz lélekről, amelynek egységes hite és reménye van, az orosz lélekről, amely aludt, miközben Európa a klasszikus műveltség iskoláját megjárta, az orosz lélekről, amely a 19. század folyamán, míg Európa forradalmakat játszott és a modern technika vívmányainak fegyverét köszörülgette önmaga ellen, addig ő lázasan ébredezett letargiájából, epileptikus rohamok közben, mint nagy prófétája, Dosztojevszkij, az orosz lélekről, amelynek nem volt európai értelemben vett középkora, amely nem ment át a reneszánsz humanisztikus és reformáló iskoláján, amely egyszer csak fölébredt és a szittya barbár erejével és

frissességével akarja megvalósítani álmait és vágyait. A bolsevizmus nemcsak gazdasági koncepció, nem csupán politikai küzdelem, a bolsevizmus világnézet, új hit, amelyet az egész világon el akar terjeszteni. Ebben van ereje és tévedése. A bolsevizmus éppen úgy az orosz talaj termése, mint [a] buddhizmus Indiáé és mint a szocializmus a kapitalista nyugati államoké. A bolsevizmusnak van egy nemzeti és egy vallási alapgondolata, orosz gondolat, a két legnagyobb orosz agyából pattant. A nemzeti gondolat Dosztojevskijé. Ő, aki büszkén vallotta barbárnak magát Párisal és Rómával szemben, ő formulázta meg először és legnyomatékosabban az orosz nép, az orosz lélek nemzeti hivatását, amelyet éppen olyan világtörténeti küldetésének tartott, mint az első apostolokét és a népvándorlás új hódítóit. Menjetek és tanítsatok minden népeket! És: e jelben győzni fogtok! E hódító és diadalmas küldetést a moszkovita cárizmus az erőszak jármával akarta Európa másik felére oktrojálni, a moszkvai leninizmus pedig a proletárdiktatúra erejével. De itt jön ellenmondásba és itt kerül önmagával szembe és meghasonlásba az orosz nép és orosz lélek. Mert ami a bolsevizmus kulturális és morális bázisát illeti, az tulajdonképpen Tolsztoj tanítása. Tolsztoj, aki, igazi orosz létére, a művészettől a valláshoz menekült, a 19. századvég legnagyobb és legbecsületesebb protestálója volt a kapitalizmus egész államrendjének gazdasági szolgasága, morális elvtelensége, kulturális hazugsága ellen. Tolsztoj a rousseau-i visszatérést a természethez szociális alapon prédikálta és önmagán megvalósította, az egyház helyére az eredeti kereszténységet, annak kommunizmusával és az emberi közösséget szolgáló monumentális művészetet téve. De erőszak nélkül, mert az erőszak sem az egyén, sem a szociális közösség erkölcsében nem találhat szankciót. És ezen a ponton tagadja meg első-sorban, de nem kizárólag az orosz bolsevizmus tulajdon apját, igazi prófétáját, valódi vallásalapítóját.

Azzal, hogy az orosz nemzeti missziót Európára akarja oktrojálni, szemben találja magát Európával, azzal, hogy a terror fegyverével akarja kiküzdeni igazát, szemben találja magát önmagával. Nagyszerűen tragikus kísérlet ez, az emberi kultúra válságainak gordiusi csomóját próbálják most elvágni a moszkoviták utódai.

És ezzel a világtörténeti válsággal szemben úgy érzem, nem lesz elég a wilsonizmus amerikai koncepciója. Ezzel talán föl lehet tartóztatni útjában a leninizmust, de megszüntetni nem le-

het. Ide egy hasonló erejű és hasonló meggyőződésű, egy vele egyenlő frisseségű mentalitás kell, új hit, európai és egyetemes, új kultúra, tiszta és általános, új morál, emberi és mélységes és mindennek alapjául új gazdasági rend, amely szabadságon és igazságon épül, mert különben az emberi kultúra e legnagyobb válsága lélekválságát jelenti az európai civilizációnak. Ha Krisztus azt hagyta ránk a kereszten, hogy szeressétek egymást, ha Goethe azzal búcsúzott el tőlünk, hogy több világosságot, mi mindnyájan, akik itt vagyunk és becsületben és igazságban tovább is élni akarunk, minden terrorral szemben korunk Krisztusának és Goethejének, a jasznaaja poljanai bölcsnek igéit értjük és kövessük: *Megértést akarunk és nem erőszakot!*

Délmagyarország, 1919. január 23.

187.

ELÉG VOLT...

188.

PÁTER ZADRAVE CZ A VILÁG ÉS A PAPSÁG
DOLG AIRÓ L

189.

FÉRFIAS...

190.

ZÁGON ISTVÁN: JACK

— Bemutató —

191.

MÚZEUMBA KERÜLT A 46-OSOK LOBOGÓJA

192.

MAGYAR WEIMÁR

ÚJ EGYETEMI TANÁROK A BÖLCSÉSZETI
FAKULTÁSON

ROSTAND ÉS A MAGYAROK

ADY

Mikor közöny havát és gúny jegét kellett túrnie irodalmi forradalmunk éveiben (amelyek jóval megelőzték a politikai és társadalmi forradalmat), eleget lelkesedtem, lármáztam és harcoltam érte. Dohos tanári szobákban, ódon vidéki udvarházakban, kopott redakciókban, szóval, tollal, tettel, csöndes és hangos, szívós és elkeseredett propagandát úztem költői nagysága elismeréséért. Talán túlságosan is agresszív voltam a maradiság szószólóival, az esztétikai örök bornirtság képviselőivel szemben, amikor Ady Endréért kellett síkraszállanom. Annyira szerettem és becsültem őt, hogy egyszer még önmagával szemben is megvédtem. Mikor az irodalmi tömeg még csak paródiákból és a fekete zongora híréből ismerte, mikor Rákosi Jenő boldognak nevezte s Nagy Endre néhány szertelen szavába kapaszkodott, akkor én hittel hittem, sőt tudva tudtam, hogy ő a legnagyobb ma az egész európai lírában.

Hát rendben van, Úristen, ma már egykori parodizálói és kiközösítői is egyértelműen elismerik nekrológjaikban, a nyitott koporsó előtt, szokatlan és rendkívüli költői nagyságát és jelentőségét. Ma már nekem jogom van őt, hogy úgy mondjam, tanári tárgyilagossággal, irodalomtörténetírói elfogulatlansággal mérlegelni, erényeit és hibáit értékelni, helyét kijelölni, mint ahogy egy asztronómus meghatározza egy álló csillagét a firmamentumon. Hiszen pályája egész, műve befejezett és korszaka lezáródott. Ő ma már úgy áll előttem, mint egy klasszikus. Legföljebb, mint egy klasszikus, akit nagyon szeretek, aki közel áll a lelkemhez nagyon. De a szelíd és szomorú Virgilius is igen közel áll a szívemhez, noha ókori és római, a halálosan keserű és sötét Villon is nagyon közel áll, noha középkori és francia, sőt a mély-

ségesen egyszerű Li Tai Pe is közel áll, ámbátor azt se tudom, mikor élt ez a távoli kínai költő?

Ady Endre azt hozta kora magyar költészetének, ami legjobban hiányzott belőle: egy vehemensen nagy egyéniség viharos újságát és egy abszolút költő lelkének megdöbbenő mélységeit. Az újság mondanivalójában és formájában egyszerre, hogy úgy mondjam, organikus egységben jelentkezett. Másképpen látta a magyar glóbuszt és magyar életet, mint akár Petőfi és ezt az új látást olyan erővel és bátorsággal sugallotta, hogy az olvasók önkénytelenül vagy elfordultak e szokatlan fénytől, vagy pedig akaratlanul és elbűvölten behódoltak neki. Petőfi méllázó alföldje csupa idill, csupa szelíd és kellemes szépség, Ady halott ugar, a lelkek temetője. Petőfi csupa fiatal és naív optimizmus, egy nép gyermekkorának gyermektegy rajongója, Ady a század nagy betegségének, a modern kétkedésnek és hitetlenségnek nagy betege, a fáradt, de lázongó és töprengő dekadens, aki egy pusztuló világban, egy haldokló társadalomban és egy szerény és kis hazában a nyugati kultúrák ópiumától és saját nagyságának borától mámorosan énekel. Ady egy gyönyörűen haldokló hatyú.

A mélység előtt pedig, amely költészetében megnyílik, úgy kell állanunk, mint Aranyak Dante vízei fölött. Soha költő e világon nem érezte hatalmasabban azt, hogy az életünk halál, hogy a szerelem gyűlölet, hogy a vér és arany uralkodik a földön, hogy az isten és a démon bennünk él, soha költő nem fejezte ki egyénibb bűvölettel, hogy az Én egy világ és ha Én nem leszek, egy világ fog összedőlni. És csak Oscar Wilde tudta úgy és olyan szépen, hogy *a szerelem titka mélyebb, mint a halál titka*. . .

Az, hogy új ritmust hozott a magyar nyelv zenéjébe, hogy új szavakat adott és ősi igéket újjávarázsolt, hogy a magyar nyelvnek Vörösmarty és Babits mellett legnagyobb sámánja volt, hogy új korszakot jelent, hogy világirodalmi értéket reprezentál, mindez hozzátartozik jelentőségéhez. És most, hogy szavai és sorai és strófái és versei és egész költészete hirtelen fölzendül emlékezetemben, mint egy ragyogó és viharos orkeszter, megint kiesek szerepemből, megint forró rajongással, fájdalmas gyönyörűséggel torpanok meg titáni nagysága előtt, szeretném odakiáltani az egész nyomorúságos és háborúságos emberiségnek: hallgassátok és részegedjete meg költészetének fönséges magyar borától és nem tudok mást, nem tudok egyebet, mint *sírni, sírni, sírni*. . .

Délmagyarország, 1919. január 29.

Juhász Gyula

196.

ADY ENDRE

197.

SZÜTS MIHÁLY...

198.

HOLLÓSY SIMON – PAPP GÁBORRÓL...

199.

KUNOSSY ELLA

200.

HOLNAP...

201.

APOSTOL

Az emberről sok definíciónk van. A Biblia agyagból és lélekből valónak tekinti. Plató kétlábú tollatlan állatnak nevezi, Madách sárból és napsugárból összegyúrtnak tartja, Darwin a majomtól származtatja. Az ember: mily bitang ez a név: gondolja Arany János. Annyi szent, hogy az ember megalkuvó természetű. Szeretne isten lenni, de azért igen szívesen köt ötven százalékos kiegyezést, hasznos kompromisszumot, hogy boldoguljon. Hiszen a nagy ideálista, ahogy a polgárok a költőt nevezik, Schiller is azt mondotta egyik keserű órájában: Éhség és szerelem kormányozzák a világot. Az éhség többnyire pénzhétség, a szerelem leginkább a magunk szerelme.

Akadnak azonban emberek, talpig férfiak, akik nem ismernek megalkuvást, nem kötnek kompromisszumot, nem paktálnak,

hanem mennek előre az úton, amelyet helyesnek és igaznak tartanak. Hogy ez az út meredek, göröngyös, fásaszto? Annál inkább! A palma is teher alatt nő és ők jól ismerik a latin mondás igazát: per aspera ad astra! Ezeknél hiába áll a herkulesi válaszüton a megalkuvás csábító tündére, mutatja a kitaposott ösvényt, a biztos polgári középszert, a kényelmes és rózsás boldogulás berkei felé vezetőt. Nem, ők Goethevel tartanak, aki szerint a jó embernek jó utat szerencsés ösztöne mutat. Az ilyen embereknek, ezeknek a férfiaknak az elv szentség, az igazság levegő és élet, az ige arra való, hogy testet öltson. Az ilyen embereket a csalódás csak edzi, mint az acélt a tűz, mint a damaszkuszi pengét a vívás.

Ha ilyenekről olvas a jámbor középszert, azt mondja, nyugalmas emésztése közben: nagyszerű. Ha ilyeneket lát a színpadon, küzdeni vagy elbukni, hogy bukásukkal is csak az eszme győzzön, akkor kipirultan és lelkendezve tapsol nekik. És magában némi büszkeséggel és önérettel állapítja meg, hogy mindez tetszik neki, hogy ez nagyon szép dolog, hogy ez derék, mint ahogy a paizsát eldobó Horatius zengette a legvígabban, hogy édes és dicső dolog meghalni a honért! De ha az ilyen férfi, az ilyen hős, az ilyen¹ apostol véletlenül a valóságok világában jelentkezik és akar érvényt szerezni igazságának és éppen a polgártársakkal szemben is és éppen az ő érdekeiket is érintve, ha azok a közérdekkel ellenkeznek, akkor bezzeg másképpen fogadják a hőst. Hisz ez ideálista: gondolják megijedve magukban, hisz ez ellenünk tör: harsogják kórusban. Nem tudni, melyik nagyobb sértés, de az ideálista szót egészen bizonyosan a megvetés olyan nemével használják, amellyel a költőt és professzort ábrázolják a *Fliegende Blätter* rajzolóí.

Minek tagadjuk, dr. *Hollós* József rég bekerült a fekete listába[!], amelyben az úgynevezett veszedelmes idealistát szokták elkönyvelni, [akik] a királyi trónok magasságában éppen olyan otthonosak, mint a boros pincék mélységeiben.

Dr. *Hollós* József, úgy tudom, eddig még nem olvasta el Ibsen Henriknek, ennek a szintén javíthatatlan idealistának drámáját, amelyet Stockmann doktorról, erről az ugyancsak javíthatatlan idealistáról írt, akinek² népgyűlölő lett a neve, mivel nagyon és önzetlenül szerette a népet. Nem tudni, miért nem olvasta el még dr. *Hollós* e darabot, pedig ő Ibsent eléggé ismeri és szereti. Annyi azonban bizonyos, hogy Ibsen is jól ismerte őt. Hiszen, bevallhatjuk, ezt a szép és erős drámáját éppen róla írta. Az apos-

tolról, aki inkább egyedül marad, de az igazság mellett marad. Az orvosról, aki a bajoknak a gyökerét keresi és nem elégszik meg az egyéni szervezet betegségeinek gyógyításával, de a társadalmi szervezet bajaira is orvoslást keres. Bizony szép és erős dráma az Ibsen darabja, de, őszintén megvalljuk, a kritikusai egy kissé, hogy úgy mondjuk, nagyon is ibseninek tartották a hősét.

A legszebb élményünk, hogy a szegedi Stockman doktor rácáfolt a kétkedőkre és megmutatja, hogy igenis vannak még ilyen emberek. Nemcsak északon Norvégiában, nemcsak az Ibsen lelkében, de délen, Szegeden, a valóságban is. Bizony vannak és mindig többen lesznek és végül *győzni fognak!*

Délmagyarország, 1919. február 2.

J. Gy.

202.

ADY_ÉS A FRANCIÁK

203.

A MIKSZÁTH KÁLMÁN-DÍJ NYERTESE

204.

INTERNACIONÁLE

Írta: Juhász Gyula

Két hatalmas és egyetemes Internacionále mondott csődöt a világháború kitörésekor: a kereszténység és a szociáldemokrácia Internacionáléja. E történeti tény, a fekete és vörös internacionále háborús bukását mentegetni és szépítgetni lehet, talán kell is, de letagadni nem lehet. Krisztus hívei éppen úgy erőtlennek bizonyultak e Molochhal és Mammonnal szemben, mint Marx hívei. Ez nem Krisztus és nem Marx igazának gyöngeségét jelenti persze, hanem a vezetők és tömegek gyarlóságát és gyöngeségét. És e szomorú és tanulságos történeti tény nem azt mu-

tatja, hogy akár a krisztianizmus, akár a marxizmus elévültek, hanem, hogy reformációra és reneszanszra érettek. Meg is lesz, győzni is fog mindkettő.

Ma azonban istenek alkonya van, faragott képeké, amelyeket az igaziak helyett a népek, a tömegek előtt hordoztak és hirdettek, amelyek megmérték és könnyűknek találtattak. Tolsztoj már a háború előtt kimutatta, hogy a mai egyház csupán korhadó hatalmi szervezet, akár a mai állam és amint a mai állam (nálunk már tegnapi) a nacionalizmus nevében gyilkoltat embereket, éppen úgy a mai egyház a klerikalizmus jegyében gyilkoltat lelkeket. A hegyi beszéd és utolsó vacsora földöntúlinak és emberfelettinek föltüntetett szépségei és igazságai, amelyek egy tiszta és igaz Ember Fiának éppen olyan emberi szépségű és igazságú revelációi, mint Gotamo Buddha vagy Nietzsche tanításai, a századok véres kódében elhalványultak a hatalmasok, az írástudók, a papi fejedelmek szívében és helyükbe egy pompás és büszke hierarkia ceremóniái és dekorációi léptek, a fekete internacionále egész páratlanul művészi és gazdag szervezete.

A vörös Internacionále? Thomas a berni szociálista kongresszuson szokatlan hévvel és erővel csapott le az uralmon levő német párt vezéreire, akiket az emberi szolidaritás és a proletárok közössége árulóinak tekint, akiket tetemre hív a halott Jaurès mellé, akik a Császár leghívebb katonái lettek 1914. augusztusától, a hírhedt Burgfriedetől az összeomlásig. Igaz, hogy a német elvtársak hasonló joggal vádolhatnák a Rajnán túl harcolókat. Igaz, hogy csak Liebknecht volt az egyetlen a világon az akkori vezérek közül, akit egy percig se tévesztett meg semmiféle háborús mámor, semmiféle hatalmi terror és semmiféle győzelmi kilátás. És Liebknecht is elesett, mint Jaurès, a maga csataterén. És emlékezzünk Stockholmrá, micsoda intrikák, micsoda huzavonák, micsoda elsőbbségi kérdések, hiúsági kérdések tették lehetetlenné, hogy Betlehem legyen a városból, hol Strindberg élt és álmodott, észak Velencéjéből, a béke, az emberi közösség, az új megváltás Betleheme! Miféle internacionále volt az, ami nem szakadt el, ami megmaradt, ami lövészárkokon keresztül is, gyűlöleteken át is, a kézitusák fölött is — Au dessus de la mêlée — szépen, épen élt, virult, hirdette, ha néha elnémítva is, a szolidaritást? Hogy emberek vagyunk mind, hogy testvérek vagyunk, hogy egy mennyei Atyának fiai, egy földi sorsnak részesei? Hogy a könny mindenütt egyforma, hogy az élet mindenütt legfőbb jó, hogy a halál mindenütt közös?

Mert igenis volt és maradt és élt és beszélt egy internacionále akkor is, amikor a mazuri tavak vérrel harmatoztak, amikor a flandriai mezők vérrel virágoztak, amikor a karszti sziklák vérrel verejtékeztek. A lelkek internacionáléja megmaradt, a valódi, emberséges embereké és hangot adott neki, örök visszhangos hangot, alibit igazolót, fajunk szégyenét palástolót, kultúránk csődjét megmentőt, néhány nagy, nemes, magányos ember, költők, tudósok, gondolkodók, próféták és apostolok. Érmindszent falusi csöndjében Ady Endre, a Marne melletti csata zajában Henry Barbusse¹, genfi száműzetésében Romain Rolland, talán Moszkva erjedő forgatagában Leonid Andrejev. Sajnos, a legkülönb tollak között is akadt olyan elég, amelyik véresen fogott, kivált a világhatalomról részegen rivalgó kezdetén. Hauptmann éppen olyan gyöngye csatadalokat írt, mint amilyen erős harci ódákat D'Annunzio, ami különben mellékesen csak dicséretére válik a németység legnagyobb élő álmodójának. Most olvassuk Barbussenek, a béke e legrokonszenvesebb francia katonájának kiáltványát a világ szellemi bajtársaihoz.

Valóban, úgy volna a legjobb — hiú utópia — hogy holmi nagykövetek, kis és nagy törtetők és csörtetők helyett, a nemzetek valódi fejei, a gondolkodók és érzők legkülönbjei ülnének össze, megbékülésre és megértésre. Thomas Mann és Anatole France, Babits Mihály és Machar, Maxim Gorkij és Maeterlinck egészen bizonyosan egészen jól megértenék egymást. A tömegeket egyelőre még mindig könnyebb rombolásra és ölésre szervezni, mint alkotásra és testvéri ölelésre. Az Internacionále nem bukott el, csak most hajnalodik. Néhányan már látják fölkelő napját, magas és magányos ormokon. . .

Délmagyarország, 1919. február 7.

205.

SZEGHŐ ENDRE

206.

HAMLET, DÁN ELNÖKJELÖLT
avagy velünk nem lehet kibabrálni

SZEGÉNY TAMÁS ÉHEZIK

VENDÉE

Írta: Juhász Gyula

... Miután a forradalom a királlyal végzett, az egyik nyugati megyében királypártiak, nemesek, papok és parasztok, előjogaikat és földjüket féltve, ellenforradalmi zendülést támasztottak a fiatal köztársaság ellen és a főváros ellen akarták fölvonultatni a népet. Ekkor a forradalom, vívmányainak megvédése végett a legerélyesebb rendszabályokhoz folyamodott...

Kísértetiesen megisméltődnek a történelem eseményei, de legalább is úgy érezzük, hogy valami különös szerpentin útja van az emberi haladásnak, amely a tisztább magaslatok felé kanyarogva, visszatér az elhagyott oldalra, ha egy ösvénnyel magasabban is. Valóban, az első mondatokba csak Vendéet kell gondolni Székesfehérvár és Párist Pest helyett, a Katonatanácsot a Konvent helyébe és meglátjuk a 18. század vége és a 20. század eleje között lévő különbségen túl a megdöbbentő hasonlatosságot.

A forradalom szereti és keresi a városokat, ahol a termékeny és robbanékony elégedetlenség bérkaszárnnyái és torlaszai emelkednek. A legjobb forradalmár egész lényénél fogva az örökké izgékony és mozgékony intellektuális, a szent lázadás legbiztosabb csarnokai a hűvös és homályos könyvtárzugok, amelyekben lüktető aggyal éhes fiatalok Stirnert és Kropotkint olvassák, füstös és lármás kávéházak, Pilvaxok és Astoriák, ahol kopott zsakettben és vizes poharak mellett a Humanitét és a Mát lapozzák idegesen és türelmetlenül. A francia forradalom történetének elején egy város van: Marseille és végig egy városon, Párison át húzódik a vörös fonál. A mi híres márciusi idusunk Pest ifjúságának tiltakozása az alvó vidék tunyasága, a kényelmes Pozsony táblabírás lassúsága, megfontoltsága és meggondoltsága ellen.

Az orosz forradalom tulajdonképpen és velejében Pétervár és Moszkva föltámadása az ázsiai lusta bánat és közöny, barbárság és kényuraság ellenében.

A nagy, a végtelen orosz puszták még mélyen és halálosan aludtak holt lelkeik számlálatlan millió[i]val együtt, mikor a

szent Dosztojevszkij sírja fölött a szent Moszkva diákja, utcalánya, redaktora és nyomdászlegénye kezét fogták a temetés estéjén és megfogadták, hogy valóra váltják azt, amit ez a halhatatlan orosz hirdetett, amiért bitó alá került, a holt házban szenvedett és hosszú, hosszú fehér éjszakákon végtelen ólombetűk légióját sorakoztatta.

Igen, a Város és a Forradalom testvérek, ők szeretik és megértik egymást. A Föld és a Város, hogy Dutka Ákos terminológiájával éljek, még idegenül néznek egymásra, farkasszemet vetnek, kivált magyar tájon. A nyugati megye, a magyar Vendée, Székesfehérvár megmozdulását nem lehet és nem szabad leki-csinyelni. Tudnunk kell, hogy nem csupán néhány *de genere* mágnás dolga ez, de a föld konzervatív népének tiltakozása is egyúttal, az uraság és főpapság egész nagy és kiterjedt cselédszemélyzetének, jobbágnépének, kasznárainak és íródiajkjainak renitenciája¹ az új dolgok, új arcok, új szentek, új kohók diadala ellen. Az ősi vármegyeház urai és szolgálói kurjantották el magukat Székesfehérváron és ezt a kurjantást visszhangozzák ma sorsunk éjjelében Gyöngyösön, Nyiregyházán, Félegyházán, öreg magyar kúriák és tanyák csöndjében, azon az egész ugaron, amelyről Ady legszebb és legcsüggedtebb strófáit írta szíve kiömlő vérével. A forradalomnak, a győzelmes magyar forradalomnak legnagyobb ellensége az a bizonyos józan konzervatizmus, amelyről annyi hízelgő hazugságot írtak össze az álnépiesek, irodalmunk villogó gatyásai, akik német limonádét és pomádét árultak, magyar Marlittot Zola helyett, nagybankosok és nagybirtokosok örömeire.

A magyar Vendée égető és nyílt sebe lesz a magyar forradalomnak. Megszervezni és fölvilágosítani a magyar parasztot, a magyar vidék népét, amelyet úri betyárság és úri huncutság rontott, vadított és idegenített és amelyet eddig meglehetősen kifelejtett programjából a szociálizmus: mondom, a magyar parasztot megszervezni és fölvilágosítani: ezt kellett volna eddig tennie elsősorban a magyar politikának, de most az utolsó óra után, még mindig meg kell próbálni mindent, amit lehet. Párisban, 1793-ban szuronyokkal és ágyúkkal végezték el ezt a nemzeti munkát, ma, nálunk, hisszük és reméljük, hogy okosabb és békésebb argumentumokkal is meg lehet csinálni, hogy a magyar Vendééből magyar Provence legyen!

Délmagyarország, 1919. február 12.

209.

VÁGÓ BÉLA A PROLETÁRDIKTATÚRÁRÓL
Kommunista szeminárium a városházán

210.

EGY KIS NÉP NAGY BÜSZKESÉGE

211.

BÁNYAI IRÉN

212.

HALMOS GYULA

213.

LEVÉL MINDENKINEK

214.

A FÖLD

215.

IN MEMORIAM

216.

PROPAGANDA

217.

HOCK JÁNOS

218.

SOLYMOSY SÁNDOR

219.

PAPOKRÓL

220.

FORRADALMI VERSEK

221.

VOULEZ VOUS ?

222.

AZ IGAZ PAPSÁG HAMIS TÜKRE
— „A követendő példa” —

223.

MŰVÉSZETET A NÉPNEK!

A nép tengerének mélységeit hirtelenül felszínre vetette az a világvihar, amely a háborúval kezdődött és a forradalommal folytatódott. Ennek a mélységnek ég felé törését jelenti az a hatalmas és fölséges erővel ébredő új társadalmi hit is, amely a nyomor és szolgaság fenekéről világos és tiszta magaslatok felé indítja — sajnos, vér és könny drága árán — ezeket a világszerte megmozdult és föleszmélt tömegeket. Ma már bevallhatjuk, őszinte bűnbánattal, hogy a háború világítéletében a legtisztábbnak és legártatlanabbnak bizony a nép találtatott. A nép, az istenadta és istenverte nép, amely nem akarta a vérengzést, amely tűrte a pokol minden kínját, amely szörnyűséges mártírom-

sággal ment halálba, milliók egy miatt. Az az új társadalmi hit, amely kétségtelenül ejött, forrong és alakul, (bármily bolondul forr a must, azért mégis bor lesz belőle!) ma még kaotikusan egyesíti magában a lélek aranyát és salakját, tiszta és mély vágyakat keverve a bosszú kegyetlen, de emberi és ösztönös érzéseivel.

Ma még főleg kenyeret akar a nép, de eljön az idő és már itt vagyunk, hogy, mint Rómában az új világ elején cirkuszi játékokat, úgy ő is művészetet követeljen! Nem szabad halogatni a dolgot, élbe kell menni annak az elementáris tömegvágynak, amelyről a forradalmas költő, Ady mondotta, hogy *éhe a szépségnek*. Ezt az éhséget csillapítani, ezt a vágyat elringatni, ezt a követelést kielégíteni: íme az új idők új kultúrpolitikájának égetően sürgős, elsőrendűen fontos feladata. Sajnos, a múlt bűnei és mulasztásai égbe nőttek, a népet nemcsak a jogokból, de az élet és művészet nagy, mély, egyetemes szépségeiből is kizárták, kitagadták.

A burzsoa esztétika a parvenük arisztokrata göggyével tekintett el a nép felett, osztályművészet virult a felsőbb tízezrek számára, gondosan nyírt és zárt francia park volt a kultúra, hová csak a hivatalosaknak volt szabad belépni, holott már Petőfi sürgette a költészet demokratizálását. Néhány apostol támadt időnkint, akik népművészetről álmodoztak és prédikáltak, krisztusi hittel és szeretettel a Művészet templomába hívta a lelki szegényeket, magukhoz engedve a szellemi kisdedeket és kiverve a kufárokat. Holott a nép nem is olyan éretlen és értelmetlen, mint azt az uralkodó osztályok művészetének kasznárjai és ispánjai gondolták. *Ruskin* és *Tolsztoj* ígéit ma valóra kell váltani: a művészi szépségek határtalan birtokát, az emberiség legnagyobb és legnemesebb álmainak, gondolatainak latifundiumát végre-valahára parcellázni kell, közkinccsé tenni, szétosztani boldognak, boldogtalannak. Kommunizálni a kultúrát, amely minél több emberé, annál gazdagabb, annál terméke nyebb, annál erősebb és diadalmasabb!

A színház ne legyen unatkozók és szórakozók zártkörű társasjátéka, de az emberi igazságok és szépségek, a magyar ige fóruma, a múzeum ne legyen holt dolgok kriptája, de mindenkinek ünnepi gyönyörűsége és tanulsága, a költő, a festő, a szobrász, a muzsikusz találja meg az elektromos áramot, amely idegei finom és nemes remegését bekapcsolja milliók érdeklődésének centrumába, szóval a művészet legyen közkinccs és a művész legyen a

nagy emberi közösség apostola és prófétája, aki nem egyesek úri kedvtelését szolgálja ki, de akit az egész társadalom hódolattal követ, mert benne az út, az élet és igazság fáklyahordozóját ismerte meg.

A szegedi szellemi munkások szakszervezete megtette az első lépést ebben az irányban, reméljük és várjuk, hogy tovább megy a legegyszerűsebb úton, amely a művészet demokratikus reformját és egyetemes térfoglalását egyengeti.

Délmagyarország, 1919. március 8.

224.

SUGÁR GYULA

225.

ÚJ HIT

Írta: Juhász Gyula

A Nemzeti Színházban egy drámát játszanak mostanában, az okos és elfogulatlan dramaturgnak, Hevesi Sándornak okos és elfogulatlan történeti színjátékát, a Császár és komédiást. Ez a darab az okos [és] elfogulatlan Diocletianus császárról szól, aki érzi, hogy a pogányság végét járja és hogy a galileai zsidó tanítása szelíd igájába kezdi fogni az egész római világot. Őt balsorsa trónra emelte, neki, hogy úgy mondjam, hivatalos kötelessége megvédeni a hanyatló pogányságot és gátat vetni a terjeszkedő kereszténységnek. Ám ez a Diocletianus bölcs és tanult férfiú, széles látókörű és még egyszer mondom, elfogulatlan imperialista, egy — mit kerüljessük a hasonlatosságot — egy Wilson, aki menteni akarja, ami menthető. Világgá hirdeti tehát a maga — tizennégy pontját, agitál és szónokol és ülészik a pogányság érdekében és ezalatt az új hit, a szegények vallása, az elnyomottak evangéliuma egyre jobban, egyre hódítóbban terjed, már a felesége is keresztény lett, titokban már a leánya is, már nem használ semmit a szép szó, az ígéret, a paktum, a megalkuvás, itt nem lesz megegyezés, itt két világ csap össze, itt két világnézet ütközik, itt az egyiknek pusztulnia kell és

a másoknak diadalmaskodnia és már az sem kétséges, hogy melyiknek. Vagy lemond az a bölcs férfiú az uralomról, vagy — lemond a bölcsességről, az elfogulatlanságról és jöjjön az erőszak, jöjjön az üldözés, máglyára, oroszlánok elé az új tan híveivel! Vértanúkat csinálni a rajongókból, igen, de ez még jobban a rajongók malmára hajtja a vizet. Egy vértanú nyomába ezer lép, halálra szántan, boldog és üdvözülni kész isteni gladiátor! Mint ahogy Tertullianus mondotta: Úgy vonzza őket és ragadja magával a vértanúhalál, mint a legyeket a méz!

Talán fölösleges különösebben magyaráznom az analógiát a múlt történet és a jelen események között. A kritika azt írja az okos és elfogulatlan Hevesi Sándor darabjának előadásáról, hogy a közönség megérezte ezt a hasonlatosságot és szokatlan lelkesedéssel tapsolt, tüntetve valami mellett, amit egyelőre inkább érez a tömeg homályos, de biztos ösztönével, mint tud.

Az új tan terjed és csak a vakok nem látják világtörténelmi jelentőségét és csak a vakondokok próbálnak föld alá bújni hatalma, káprázata és igazságai elől. Az anatóle-francei mélységesen ironikus gondolatra kell gondolnom akarva, nem akarva, arra a gondolatra, amely neki, a jövőbe, mint a múltba egyenlő kísérteties erővel belelátónak, kedvenc komoly játéka, bölcsen fölünyes írásaiiban többször is kedvtelve eljátszik vele. Pálra gondolok, az apostolra, akit a finoman romlott görögök ronda zsidónak tekintenek. És a názáreti Jézusra gondolok, a szegény galileai eretnekre, akire Pontius Pilatus, az okos és elfogulatlan judeai helytartó, mikor már penzióban van, nem emlékezik.

Hát igen, megint *ex Oriente lux*, megint jön egy új hit, fiatal, barbár és a régi világok korhadt oszlopait rombolva termékenyítő és [a] *jövendő fehéreit* üdvözítő. A régi világ imperátorai, publikánusai, rétorai és augurjai hol megegyezéssel, hol erőszakkal megpróbálják a megegyezést és kiegyezést. Az új hit hívei nem alkuszának. Aki vértanút csinál belőlük, az csinálja nekik a legsikeresebb propagandát.

Versailles felett oly vérvörös az alkony — keletről egy világégés tüze tűz reá — a világtörténelem egy új fejezete kezdődik, de az iniciálé nem latin betű, se gót, hanem cirill! *Dosztojevszkij harcoss hite felel Anatole France kétkedő kérdéseire!*

Délmagyarország, 1919. március 9.

KOMMUNISTÁK VASÁRNAPJA SZEGEDEN

227.

A VÉRES ÖSSZEÜTKÖZÉS

Az áldozatoknál a kórházban

228.

DÓZSA GYÖRGY EMLÉKE

A magyar demokratikus köztársaságnak még egy nagy tartozása van: meg kell örökítenie a magyar nép legnagyobb vértanújának: Dózsa Györgynek emlékét. Méltó módon kell halhatatlanná tennie a misera plebs contribuensnek ezt a magyar hőst. Dózsa György ugyanazt jelenti a magyarság történetében, mint Spartacus a rabszolgaság és Hutten Ulrich a német jobbágyság történetében, Cromwell az angol és Danton a francia forradalomban.

Dózsa György több századdal előzte meg korát. Tragikus hős volt, aki keresztes hadával a magyar feudalizmus sarkányát akarta megfojtani. A feudális főúri rend és a főpapság nem riadt vissza az erőszaktól sem, hogy a népet földjétől, jogaitól megfosztva és a levegőt is elrabolja tőle. Dózsa elvesztette a háborút. Verbőczy, a magyar jobbágyság hóhéra, és a mohácsi csatavesztés elől később egéruvat vett Zápolya embertelen módon állt bosszút rajta: tüzes trónra ültette. De lángoló eszméinek tüzes koronája továbbra is bevilágította a több százados elnyomás sötét éjszakáját. Az elnyomás továbbra is súlyos teherként nehezedett a jobbágyságra, mely valóban arca verítékével kereste meg kenyerét.

Dózsa forradalmának középpontja Szeged volt. Innen indult ki a mozgalom és itt fojtották el az első magyar polgárháborút, a kurucok (a magyarsághoz törhetetlenül ragaszkodók) első igazi forradalmát az igazi ellenség, a feudalizmus ellen.

Ettől az időtől kezdve sárral és szégyennel mocskolták be Dózsa nemes és bátor alakját. A nemesség és főpapság szolgálal-

kü történetírói a hazugság fegyverével feketítették be Dózsa halhatatlan emlékét. A XIX. század történetírói és lexikonai Dózsát még mint közönséges rablóvezért mutatták be.

Petőfi volt az első, aki igazságot szolgáltatott Dózsának és dicsfényvel övezte a „parasztkirály” homlokát. Ugyanaz a Petőfi, aki a legtüzesebb verseket írta a királyok ellen. Később Acsády Ignác, a jobbágyság történetírója, majd Márki Sándor, Dózsa életírója a valóság megrajzolásával adtak elégtételt Dózsa Györgynek. Eötvös József pedig 1847-ben, a jobbágyság felszabadításának előestéjén Magyarország 1514-ben című regényének hőségé tette.

Mi, akik megteremtettük a demokratikus, szabad magyar köztársaságot, olyan emléket akarunk emelni Dózsának, amelyhez minden szabad magyar szívében hálával és igaz meglepéssel záródokolhat el. De legjobban azt szeretnők, ha mindazt a sok szobrot, amit a kényszerű lojalitás a hazug királyoknak és kegyetlen elnyomóiknak emelt, összeolvasztanák és ebből a rengeteg bronzanyagból egyetlen hatalmas szobrot emelnének Szeged főterén Dózsa György dicső emlékének. Emlékművet emelnének annak a férfiúnak, aki először adott hangot a magyar nép vágyainak és szenvedéseinek. Szobrot emelni a hazugság és a népet kizsákmányoló urak és fejedelmek szobraiból a szent és elnyomott nép hőségé: ez a mi leghőbb vágyunk! Valósítsuk meg ezt a vágyunkat a forradalmárok lendületével és gyorsaságával!

La Hongrie Républicaine, 1919. márc. 14.

Juhász Gyula

229.

FRANCIA – MAGYAR BARÁTKOZÁS HAJDAN

230.

VAJÚDÁS

Nem lehet elég sokszor és elég nyomatékosan hangoztatnunk, hogy ami ma történik a világon, az a legnagyobb válságok egyike az ember történetében, amelyhez hozzá kellene nőnie

mindenkinek, amelyet nem lehet az eddigi szempontokkal, mértékekkel, előítéletekkel és elfogultságokkal mérni. A római birodalom összeomlása hasonlítható csak hozzá, de a mi tegnapi világunk összeomlása még ennél is nagyobb méretű, egyetemesebb és jelentőségtejtesebb. Itt és ma nem frázis többé, hogy Klió új ércablát vehet kezébe és új, nem is arany, de vörös betűket. Sajnos, a kortársak tetemes része törpének bizonyul a nagy időkhöz, amelyek a burzsoa világ omladékán a proletariátus világpalotáját emelik. Tágra meredő szemekkel ha körül-nézünk, egyre a kaoszt látjuk, amelyből — a régi költő szerint — csillagok születnek. De éreznünk és látnunk is kell már, ha igazán nyitott szemekkel nézünk szerte, a kristallizációs magját, a szilárduló bensejét ennek a kaosznak. Oroszországban az új társadalmi rend úgy, ahogy már föl is épült. Hogy megszilárdult, még nem mondhatjuk biztosan, hogy állandó marad, nem tudhatjuk határozottan. De megtörtént az első valóságos kísérlet, amely a Fouriertől Jaurèsig álmodók utópiáit realizálni kezdte olyan területen, amely nagyobb és heterogénebb, mint az egykori való Imperium Romanum egész kolosszális területe.

Oroszország után Németország következett ebben a gigászi erőfeszítésben: új világot a régi helyén teremteni. A legkevésbé szocializált és organizált állami rendszer után a legerősebben szocializált és organizált próbálkozik meg a feladattal, amely a legnehezebb erőpróba minden eddigi politikai és társadalmi erőpróbák között. A kis és szegény Magyarország most birkózik a nagy és világraszóló föladattal: veszett háború után, önkénytelen forradalom közben behelyezkedni ebbe a ma még oly labilis európai egyensúlyba, amely minden órában felborulhat. Prágából, Brüsszelből, már Amerikából is vörös fényjelek érkeznek, mint ahogy egykor, ama híres trójai háború után, a visszatérők ilyen jeleket küldöttek az éjbe, partoktól partokig. Az egy-séges világorradalmi front, amelyről annyi hittel beszéltek a jövőbe látók egy idő óta és amelyet annyi kétkedő mosollyal fogadtak a maguk orrán túl nem látók, lassan, de biztosan kezd profécziából realitássá szilárdulni és erősödni. Minden államban kezd egy belső front alakulni, s felfejlődni, előnyomulni és diadalmaskodni az igazi ellenség, a belső ellenség ellen. A nagy fölismerés világánál, amelyet a veszett háború és a győztes forradalmak gyűjtöttek, egyszerre csak magára fog eszmélni és ismerni és főleg magára fog találni egész kontinensünk. Ma még gyűzőkről és legyőzöttekről beszélnek, szövetségesekről és ellen-

ségekről — azok, akik már előre is remegnek és jelszavak mögé bújnak a saját diadalmasnak vélt imperialista politikájuk előrelátható és könyörtelenül elérkező következményei előtt. Népek szövetsége, népek önrendelkezési joga: szavalják egyelőre Versaillesban, miközben olaszok és jugoszlávok viszálját kénytelenek csitítgatni és rendelkező csehek és románok mohóságát kénytelen-kelletlen csillapítani. Ünnepi lampionokat aggatnak és tűzijátékokat eregetnek, miközben az elemi erő hatalmával és fönségével fölkelt már keleten a vörös nap. Tegnap már azt hozta hírül a fürge távirat, hogy Brüsszelbe készül — biztosabb helyre — a versaillesi béketanács. Talán abban az órában jött a másik hír, amely a brüsszeli forradalomról hozott jelentést. A világ urai remegni kezdenek a világ rabszolgáitól. Így lesznek az utolsók elsőkké és győztesekké a legyőzöttek. Mi pedig, kis és szegény nép fiai, nagy és gazdag jövő ígérését érezzük a kaoszban, amelyből mégis csillagok születnek . . .

Délmagyarország, 1919. március 14.

231.

D'ANNUNZIO ÉS CSEKÉLYSÉGEM

232.

ÚJ ISKOLÁT AZ ÚJ ÉLETNEK!

Mennyit beszélnek és írnak a színház reformjáról, a színészek ügyeiről. A theatriáliához mindenki érteni látszik és mindenki érdeklődik iránta. Aki csak leteszi a garast a pénztárban, sőt aki csak elfogulatlanul és többnyire igen helyesen, a kávéházi törzsasztalnál intézi el a színházat. Ezren megnéznek egy rossz operettet, míg egyen elolvasnak egy jó könyvet. Az iskolákról, az iskola reformjáról, a pedagógia ügyeiről sokkal kevesebb szó esik a papíron és a fórumon. Mintha iskolába kevesebben jártak volna, mint színházba.

Pedig nagyon igaza van Kunfi Zsigmondnak, aki tanárnak is volt olyan bátor és szókimondó, mint közoktatásügyi minisz-

ternek, hogy előbb legyen jó iskolája minden falunak és akkor beszéljünk majd új Nemzeti Színházról Budapestnek.

A nevelés ügye az emberiség és magyarság legfontosabb, leg-sürgősebb és legelsőrendűbb életérdeke.

Most hiába csináltok új rendet, mondvacsinált rend lesz az és hiába állítotok új intézményeket, állítólagos intézmény lesz az csak, amíg a dolgok és emberek gyökerét meg nem ragadjátok, el nem igazítjátok, amíg a pedagógiát meg nem reformáljátok az új világ új követelményeinek szellemében! Igaz, ez valamivel nehezebb és bonyolultabb probléma, ez valamivel több bátorságot és megértést kívánó föladat, mint mondjuk a színház kommunizálása¹ vagy annak belátása, hogy a bidermájer meghalt a színpadon, éljenek a Hivatalnok urak!

A pedagógia emberformáló és társadalomreformáló jelentőségét Szokratesztől, az első nagy tanítótól Tolsztojjig, az utolsó nagy tanítóig minden kiválósága tudta, érezte, hangoztatta és én nyugodt lélekkel mondhatom, hogy az emberi szellem legkülönb képviselői ennek a mi szegény fajtánknak² legnagyobb pedagógusai voltak, mesterek a szó valódi értelmében: Buddha éppen úgy, mint Krisztus, Rousseau, Pestalozzi,³ valamint Bergson és Freud.

Nem kell különösképpen magyaráznom, hogy a régi renddel *a régi iskola is megbukott*, valamint azt sem, hogy az emberi és magyar kultúra örök értékei éppen úgy átmentendők az új iskolába, mint ahogy ennek az új iskolának egyik legfontosabb programpontja az lesz, hogy éppen ezeknek az örök emberi értékeknek valódi jelentőségét kiemelje, hangsúlyozza, a nevelés és tanítás centrumába állítsa, amit hogy a régi iskola nem egészen és nem valami jól és nem kellő eredménnyel teljesített, éppen ebben volt alapvető hibája és mulasztása.

Ez a régi iskola a reneszanszból nem a görög derút és az egyetemes humanitást mentette át elsősorban, hanem a formalizmust, a középkori szkolasztika realizmusának csökevényét. A rendtartás szellemét addig hangsúlyozták, míg a szabadság szellemét javarészt elsikkasztották. Még az a jobbik eset volt, amikor lázadókat neveltek az ő erkölcsi militarizmusukkal, a lázadók legalább gondolkozók, de rabszolgákat termeltek egy rabszolgarendszer számára. A formalizmus rabságának iskolája a bürokratizmus rabságának élete számára nevelt és tanított. Merev és makacs intellektualizmus volt az úr, amely a zsendülő (és zsendülő), a fogékony (és robbanékony) fiatal intellektust

a szellemi paragrafusok nádpálcájával fegyelmezte átlaggá egyéniség helyett. Az élet és természet örök törvényei helyett legtöbb-ször és legtöbb helyen a szabályok kaptafáit mutogatták. Nem mondom, hogy nem voltak jó tanítók és jó tanítványok. De ezek leginkább mindezek dacára voltak ilyenek. Ha valaki, én jól tudom és hirdetem is, hogy az iskola, a valódi iskola, hármikor és bárhol, tehát a modern iskola is, tehát az új iskola is, konzerváló intézmény is. A hangsúly az *is-en* van. Mert nem csupán az, de az is.

Am konzerválni nem múmiákat kell, hanem értékeket. Valódi szellemi és erkölcsi értékeit annak a csodálatos evolúciónak, amelyet az emberi szellem Odysseiájának nevez a német romantikus filozófus és amelyet közönségesen kultúrhistóriának mondanak. De ezen kívül és ezen felül az iskolának kell megadnia azt az *elánt*,⁴ azt az intellektuális és morális lendületet, amellyel az új nemzedéknek az élet iskolájába kell lépnie, megrázkódás és fölborulás nélkül az iskola életéből, hogy emberül megállja helyét és tovább vigye a haladás szekerét abban az örök forradalomban, amelyet történeti fejlődésnek nevezünk. A többi részletkérdés, amelynek e két fő principiumból (amely végső elemzésben egy) szükségszerűen és tervszerűen kell következnie, a főigazgatói adminisztrációtól a tankönyv illusztrációjáig.

Délmagyarország, 1919. március 16.

Juhász Gyula

233.

GYEREKEK TÁNCOLNAK...

Künn az utcán fegyveres őrök cirkálnak, a forradalom 39 fokban láza lüktet a város ereiben, a véres nap után vagyunk, statáriumot hirdet a plakát és mi, három fáradt és ideges művész, bemenekülünk egy tiszta, fehér, hús nyugalmú szobába, ahol a falakon régi képek mosolyognak, meghitt sarokban szülők és érdeklődők üldögélnek, a szoba közepén pedig tánc van, apró babák táncolnak, pöttön fiúk, lányok illegetik magukat a fekete zongora halk hangjaira, illedelmes gavottok és menüettek,¹ régi, finom és szerény táncok ütemére, amelyeknek muzsikusai réges-régen alszanak a messze temetőben és szívükből melódiák helyett nefelejcsnek nőnek. Gyermekes tánc, füzérlánc, van-e

ennél idillibb és megnyugtatóbb valami a forradalomtól megviselt idegekre? Kedves kicsi fiúk és leányok, künn a világ legvadabb táncát ropják, amely mellett az egykori Carmagnola is elhalkult emlék és ti aranyosan és békésen tipegtek, topogtok, mint egykor boldog és nyugodt nagyapáitok és nagyanyáitok, akik az unalmas és regényes bidermájerben álmodozták és ásították végig az életüket és észre se vették, mikor a halál fekete batárja megállott a zöldzsalus és muskátlis ablakuk alatt. Egy kis szőke princet nézek², aki egy kis angyalkának suttog bókokat, miközben jól vigyáznak a tánc ritmusára: így csicseregnek a fecskék a tavaszi alkonyatban, így suttognak a pünkösdi rózsák a májusi kertben.

Gyerekek, én elfelejtettem táncolni, én sohase voltam bálban, pedig akkor nem volt se háború, se forradalom és akkor is tavasz volt, édes, bolondos, drága fiatalság, amely nem törődik se királysággal, se forradalommal. Gyerekek, csak táncoljatok, én mondom, megtérő eretnekje az életnek, kései fanatikusa, táncoljatok bele szépen, vidáman, boldogan a jövőbe, amely, ugye remélhetjük, csakugyan öröm lesz és szépség és diadal és élet, élet!

Délmagyarország, 1919. március 16.

(j. gy.)

234.

SZEGEDI SZÍNÉSZPALÁNTÁK

235.

AZ ARANYAGYÚ EMBER

Öntudatos és dolgozó polgárnak ma egy kötelessége, hivatása, pártállása és programja lehetséges: proletárnak érezni magát és vállalni öntudattal, önérettel proletárvoltát, gyakorolni a proletár jogát és kötelességét. A dolgozó polgár, akár alkotó, akár exekutív munkát végez, csak így vonhatja le mai történelmi helyzete következtetéseit, csak így tesz eleget annak a forradalmi parancsnak, amely ma az idők lelkében él és belőle kihangzik.

Ezt a kategórikus imperatívuşt nem lehet tudomásul nem venni, mert akkor az idő és körülmények nem veszik tudomásul az embert és elintézik alaposan, végleg, nélküle és ellene. Itt nem használ, de magának árt elsősorban mindenféle coriolanusi gőg, mindenféle don quixotei szélmalomharc és minden ripvanwinklei álmétkodás. Tempora mutantur, sőt nem csupán változtak az idők, de alaposan megváltoztak, hogy ne mondjuk, fölborult egy egész világ és földerült egy másik világnak.

Öntudatos és dolgozó polgártárs, teljesítsd tehát mai kötelességedet, azzal a gesztussal, amely egyedül illik históriai szerepedhez, azzal az önzetlenséggel, amilyen önfeláldozással toltad eddig, akaratos, kedved, hited és ízlésed ellenére a veled szemben ellenséges hatalom győzelmi szekerét, amely egy kissé mindig átgázolt rajtad is, kíméletlenül és érzéketlenül! Nem kell harakirit végezned magadon, hiszen azt eddig tetted mindig, válogatás nélkül kiszolgálva okos és önző elnyomóidat, kizsákmányolóidat, uraidat és isteneidet, akik elhitették veled, hogy vér vagy az ő vérükből, holott a te véreden híztak, elhitették veled, hogy lélek vagy az ő lelkükből, holott ők lelketlenek voltak és veled lélekvásárt csináltak, elhitették veled, hogy te is úr vagy, holott ők burzsoák voltak, te pedig proletárja a szellemi munkának, még pedig, valljuk be, rosszul fizetett és még tetejébe lenézett, kinullázott, szervezetlen és osztálytudatlan proletár.

Öntudatos és dolgozó polgár, talpra, föl, a ti napotok ott jön föl, ahol a többi proletároké. A ti agyatok éppen úgy áldozat volt a marxi kapital oltárán, mint a többiek vére, verejtéke. Ismeritek bizonyára Daudet mélységesen igaz meséjét *az aranyagyú emberről*, aki apródonkint viszi vásárra az agya girusait, hogy élni tudjon, hogy kenyeret szerezzon és hogy az ő arany veleje árán a másik palotákat emeljen, pohosodjék és gyarapodjék.

A dolgozó emberek — így szól az új evangélium — ezután elvtársak és testvérek lesznek és együtt ülnek le, szabadon és vígan az élet terített asztalához. Aki pedig nem dolgozik, ne egyék. És aki csak mással dolgoztat, hogy maga gyarapodjék, az nem dolgozik. És aki becsületesen dolgozik, az proletár és aki szellemi munkát végez, annak vezetnie kell a többieket, tanítania, fölvilágosítania, kézen fogva vinnie a jövődő útján a jövődő boldogulás felé.

Az éremnek pedig két oldala van. Amint a szellemi munkásoknak, a dolgozó polgároknak érdekük, hogy a szocializmus

történeti jelentőségét és döntő óráját megértve, a maguk érdekeinek kocsiját e diadalmas világáramlat lokomotívjához kapcsolják, éppen úgy a diadalmas szociáldemokráciának is érdeke, hogy közösséget tartson az öntudatos, dolgozó szellemi munkásokkal.

A proletáriátus első és legfőbb szellemi vezérei, megalapozói és lendületadói a polgárság történeti osztályából kilengett intellektuellerk voltak, akár Saint Simonra, akár magára Marxra vagy Lassallera, akár a prófétai soron Zolára, Anatole Francera, Bernard Shawra és Ady Endrére gondolunk. A múlt század negyvenes éveiben egy nagy történeti osztály, a nemesség nálunk már mutatott egy szép és történelmi jelentőségű gesztust, amellyel önként, belátásra és az idők szavára hallgatva, lemondott előjogairól.

Széchenyi István, Eötvös József és Kossuth Lajos gesztusánál egyszerűbb, de nem kevésbé jelentékeny és történelmi az, amellyel ma a helyzete, sorsa és jövője tudatára ébredő dolgozó és okos polgárságnak kell dokumentálnia, hogy nemcsak élni akar, de tud is élni és pedig úgy, hogy vele a közösségnek használna, a jövődőlnek nyit kaput és az emberiségnek, nemkülönben a magyarságnak tesz szolgálatot.

A régi forradalmak fejeket is guillotint alá vittek, a mai csak az önfejűséget.

Délmagyarország, 1919. március 20.

236.

KOSSUTH

(Halála 25. évfordulóján)

Írta: Juhász Gyula

Amit *tett*, a politikus, az államférfi, a diplomata, az ember, arról lehet vitázni még ma is. Amit *jelent*, a neve, a tette, a politikája, a gondolata, az már vitán felül áll és jelentőségében csak nőni fog az idővel. Amit *tett*, azt is mind, jól, rosszul, hibázva, ráhibázva, egyért tette: a magyarságért, a magyarság jövődőljéért, egy mélységesen és szentségesen átértett és átgondolt és vérévé áthasonult hivatás s küldetés lázában, ígérzetében, lendületében és révületében is, mint az alvájáró és álomlátó lunati-

kusok, akik a meredély szélén se szédülnek, akik a magasság párkányán is bizton járnak, halálos biztossággal.

Nevezetes nagy párbaja Görgeyvel a forradalmi hegemoniáért, ma is eldöntetlen. De ma már világosan látjuk és nyíltan bevallhatjuk, hogy a nép ítélete a nagy népvezér javára és a nagy hadvezér ellenére lényegében igazságos és megfellebbezhetetlen. Görgey lehetett napoleoni kaliber (sőt részben hasonló karrier is), da alapjában véve az osztrák szoldateszka szellemi és erkölcsi gyermeke és tanítványa volt, aki rideg ésszel és hideg szívvel operált ott, ahol a népharag lávája áradott és buzgott, aki egész katonai és diktátoros és kunktátoros mivoltában csak abban különbözött a Windischgrätzektől, hogy hideg szíve fölött nem a császár fehér egyenruháját viselte és (noha ez nem csekélység) tudott győzni és tudta győzelmeit kihasználni is. De nekünk ma már szörnyen gyanús, nem az, hogy Paskievics megkegyelmezett neki, hanem az, hogy Gyulai Pál és táborkara kegyelte, e Deák Ferencnél is deákabbak, e munkapárti honfiak, e lelkes mamelukok és Arany János nyomán rabon daloló főrendi ódaköltők. És Kossuth Lajos nagyságát, szépségét, igazságát és (last but not least) varázsát még azok a háromszínű kétkulacsosok se tudták lejártni, akik tabut és fétist csináltak belőle, a nevéből, a programjából, a szobraiból és a koporsójából.

Arról tehát lehet vitázni, hogy mit cselekedett, amikor cselekedhetett, de az előtt csak áhítattal lehet leborulni, amit tetteinek, személyének és életének lényege: *karmája* jelent nekünk, szegény és szabad, mai és holnapi magyaroknak. Mert reméljük, éppen a Kossuth nevében és szellemében, hogy holnap is magyarok lehetünk és leszünk. Ami a monoki szülöttnek, a pataki jurátusnak és pozsonyi diétai férfiúnak legmesszebbre kizengő és elható tettét: a debreceni detronizációt illeti, hát hiszen már e tekintetben is, október 31. után egy véleményen vagyunk ma már április 14. felől. Ami félszázadon át átkos hamarságú rebellióknak tűnt a labancok és pecsovicsook szemében, amit az iskolákban, szószékeken, nemzeti ünnepeken és képviselőválasztásokon annyira igyekeztek a bizonyos jótékony feledésfátyollal elborítani, ez a kálvinista templomi trónfosztás ma, a második magyar köztársaság első évében csak nyert jelentőségében, amely prófétai és világhistóriai és olyan szankciót kapott napjainkban, háromszázados és ötödféléves meddőnek látszott szenvedés és véráldozat árán, amelyre csak jogos büszkeséggel tekinthet a kossuthi génusz az örökkévalóságból. E ponton Kossuth,

a tett embere nemcsak nem tévedett, de messze előre látott.

De hiszen egész lényében a legszembeötlőbb és legkiütközőbb vonás éppen ez a prófétai (és később pátriarkai). Ez a vonás jelentkezik a szónoki zsenijében is, amely verte Cicerot és Mirabeut és gyakorta ott szárnyalt, azokon a magaslatokon és azokban a mélységekben (kivált Szegeden, Atilla és Dózsa városában), amelyek Dantét és Savonarolát vonzották és ihlették. Ez a vonás adja meg orátori és írói egyéniségének a romantikus színt és hangulatot. Hiszen igaz, a romantika *akkor* a levegőben volt és egy Széchenyiből is, az ő angol hidegvérű és német érzelmességű lényéből is költőt és látnokot csinált, de micsoda költőt, egy magyar lord Byront, aki megélte a maga tragédiáját és micsoda látnokot, aki beleőrült a valóságba, amit megjósolt egy matematikus pontosságával és egy Jeremiás végzetességével.

De Kossuth ezen kívül és felül az a próféta volt, aki prófeciáit betelni segített, minden szavával és tetteivel és azzal is, amit az eseményeken kívül és fölül kerülve, a maga korlátlanul hatalmas és sugallatos egyéniségének rádium emanációjával mintegy beleszuggerrált népe történeti fejlődésének tudatalatti és földalatti folyamataiba.

És ami akkor romantikának tetszett, ihletett és ihlető rétorika pátosának, az ma pragmatikája lett a históriának, múltunk, jelenünk és jövőnk becsületkódexe, amelyet nyugodt lélekkel és elégtétellel mutathatunk föl az ellenséges világnak és tanulságul és biztatóul meghasonlott önmagunknak. A kései utód az ő szobra alatt nem csupán a történelmi érzés hűvös pátosával pillant föl reá, szép, okos és erős, fiatal férfiarcára, jövőbe mutató karja acélos lendületére, egész emberi és magyar magasabbrendűségére.

Kossuth Lajos ma is a magyarság élő és mozgó ősi erői közül való. Orientálódni még ma sem (sőt különösen ma nem) lehet nélküle se Magyarországon, se a nagyvilágban. Ez a nagy halottunk ma még élő szobor, ma még zengő szobor, amely az új nap — *vörös és véres nap* — sugarainak érintésére ismét hangot ad egy nép vágyainak, akaratának, karja irányt jelöl a haladásnak a világtörténelem megint úttalanná vált utain.

Szegedi szobrán a magyar paraszt, a jövő rendjét vágó kaszás tekint föl rá szerelmes áhítattal és a magyar parasztlány fonkoszorút csillagokba szántó homlokára tiszta rajongással. A ma-

gyar ugar népe, a hazai rög népe, amely Dózsa népe volt és Kossuth népe lett, ma megint megváltót kíván, dózsai elszánt-ságút, kossuthi lendületút. Az új Március, a magyar Germinál ma még csak dermedten ébredszik, a magyar föld igazi népe még keresi szavát, még összeszorítja öklét, de hamarosan meg-szólal és ütni fog, mihelyt órája üt, a történelmi.

Halálának negyedszázados évfordulóján feltűnően kevés szó esett Kossuthról, szinte némán ünnepelték, de hiszen a levegő-ről se beszélünk, amelyben élünk és mozgunk. Kossuth lelke pedig valójában a szabadság levegőjét árasztja és a turini száműzött ma otthon van minden szívben és házban, ahol magyarság és szabadság él, akár mint drága valóság, akár még mint drágább óhajlás. Mert Kossuth géniusza is elmondhatja ma már az Írás igéit: *Én veletek vagyok a világ végezetéig!*

Délmagyarország, 1919. március 21.

237.

FORRADALMI KIS KÁTÉ

1. Mit jelent a proletárdiktatúra?

A proletárdiktatúra az átmenetet jelenti a csődbe jutott kapitalista termelési rendből a kommunista termelési világ-rendbe.

2. Miért kell ez az átmenet?

Ez az átmenet azért kell, mert a megbukott kapitalizmus ter-melési anarkiája már képtelen a további rend fentartására [!] és mert a kommunista társadalmi és gazdasági berendezkedést csakis a proletárdiktatúra hajthatja végre, akár békésen, ha lehet, akár erőszakkal, ha kell.

3. Miért van Magyarországon proletárdiktatúra?

Külső és belső okokból. A külső kényszerítő ok az antant imperializmus magatartása, amely a magyar proletáriátus életét fenyegeti kenyere és földje elvételével, a belső ok, hogy az ötöd-féléves kapitalista háborúba kényszerített magyar proletár-tömegek nem voltak hajlandók többé dolgozni a kizsákmányolók számára.

4. Mi a proletárdiktatúra lényege?

A proletárdiktatúra lényege az, hogy a politikai, gazdasági és erkölcsi hatalmának öntudatára jutott proletáriátus megszünteti

az osztályellentéteket, a munkanélküli jövedelmet és bevezeti a munka jogán alapuló új rendjét a munkának és igazságnak.

5. Milyen a magyarországi proletárdiktatúra ?

A magyarországi proletárdiktatúra békés, vértelen¹ és a végső győzelem minden lehetőségével biztató önvédelmi intézkedése a magyar dolgozók összességének, amely a történelem szükségszerű következménye és logikusan kapcsolódik bele abba a diadalmas világforradalomba, amely Európa keletéről 1917. tavaszán elindult és amelyhez fogható eseménye az emberiségnek nem volt eddig a kereszténység elterjedése óta.

6. Mi az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége ?

Az orosz forradalom világtörténelmi jelentősége abban áll, hogy Európában elsőnek kísérelte meg a kommunista termelési rend megteremtését egy olyan háború után, amely a kapitalista rend majdnem valamennyi erőforrását kiapasztotta és egy olyan államban, amely legtávolabb állott attól az állapottól, amelyet Marx a kommunizmus bevezetésére alkalmasnak mondott.

7. Sikerült-e az orosz forradalom kísérlete ?

Eddig sikerült és hisszük, hogy ezután még inkább sikerülni fog. Ne feledjük, hogy veszített háború után, egy világ imperializmusának ellenére volt kénytelen az orosz nép e gigászi erőpróbát kiállani, külső és belső ellenségek kétségbeesett ellenállása ellenére.

8. Kik voltak a belső ellenségek ?

Az orosz forradalom belső ellenségei a burzsoázia és az intellektuálisok egy jelentékeny része voltak. A burzsoázia hanyatló osztályöntudata nem tudta vagy nem akarta a proletáriátus sorsdöntő órájában az idők szavát megérteni és szabotázsokkal próbált a forradalom győzelmesen robogó vörös szekerének útjába állani, amely őt természetesen eltiporta. Az intellektuálisok jó ideig nem jutottak proletár voltuk osztálytudatára és ellenkezésbe jutottak az új renddel. De ma már, Gorkijjal élükön, a szellemi munka emberei is mind az új világ építésének nagy művében segítenek.

9. Mik az orosz forradalom magyar tanulságai ?

Az orosz forradalom történetéből a magyar burzsoázia és intellektuálisok csak azt az egy tanulságot vonhatják le, hogy minden magyarnak, aki e földön a munka egyetlen becsületes és igazságos emberi jogán élni akar: teljes lelkével és minden erejével azon kell dolgoznia, hogy a magyarországi proletárdiktatúra révén minél békésebben és minél hamarabb elérhessünk a minden

szolgaságot és nyomorúságot megszüntetni hivatott új társadalmi, gazdasági és erkölcsi rend világába!

10. Kik ennek a most támadó új világnak megteremtői?

Mindenekelőtt és mindenekfölött az évezredek óta elnyomott és kizsákmányolt, de egy szebb jövő hitéről le nem mondó és érte tenger vért és verejtéket áldozó munkás milliók. Az ő forradalmi elszántságuk és öntudatra ébredt szellemük tündökölt Marx Károly és társai műveiben, amelyek a proletáriátus evangéliumát alkotják és ez nyilatkozott meg Liebknecht, Lenin és Trockij tetteiben, amelyek ez evangéliumok valóra váltását megkezdették.

11. Milyen lesz a kommunista-rend?

A kommunista világrend a dolgozó emberek társadalma lesz, amelyben mindenki munkájából él egy olyan emberi közösségben, amely mindenki lehető boldogságát célozza, háborút nem ismer és a szépség, jószág, igazság földi lehetőségeit váltja valóra.

12. Mikor valósul meg teljesen a kommunista rend?

A kommunista világrend teljes megvalósulásának gazdasági és lelki előfeltételei vannak. Sajnos, a kapitalista és imperialista anarkia örülete ötödféléven keresztül annyi akadályt gördített e történelmi szükségszerűség tökéletes megvalósítása elé, hogy a legnagyobb önfeláldozással és önfegyemmel kell minden proletárnak az új világ fölépítéséhez fognia, először eltakarítva a régi világ minden romját, mélységes és lángoló hittel az emberiség ügyében és reménységgel a jövő diadalban. Itt új hit születik ma!

13. Mi az új társadalmi hit lényege?

Ennek az új társadalmi hitnek lényege a tudat, hogy a kapitalista társadalom bűnei miatt az egész világon halálra ítéltetett és hogy egyedül a proletáriátus teremthet új világot, jobbat, mint a régi, mert igazabban! Világ proletárjai, egyesüljétek és szeressétek egymást, mindnyájan győzni fogtok és ez lesz az Isten új országa, a béke és munka világbirodalma a földön!

14. Kik a magyar forradalom előhírnökei?

A magyar fölművesszegények első forradalmának vezére, a vértanúhalált halt Dózsa György, az emberi jogokat proklamáló francia forradalom magyar jakobinus vértanúja, Martinovics és társai, a világszabadság első mártírja, Petőfi Sándor és az első hazai szocialista apostol, Táncsics Mihály.

15. Mi a jelszavunk?

Rend, munka, fegyelem és kitartás a végső győzelemig, amely az emberiség legnagyobb szabadságharcát befejezi és ezzel meg-

szüntet minden külső és belső szolgágot és elnyomatást. Éljen a proletárok világhorradalma!

Délmagyarország, 1919. március 25.

238.

KOMMUNISTA KULTÚRA

Az évezredek elnyomás és kizsákmányolás védelmezői az intelligencia veszedelmét látták a munkás milliók uralmában. Hát most nézzenek körül az aggódók és hitetlenek, a tétovázók és bizonytalanok, nézzenek körül nyílt szemmel és lássák meg, milyen kezekbe került a kultúra vezetése és irányítása, az intelligencia ügye, a szellemi munka igazgatása a magyarországi proletárdiktatúra uralma alatt? Nézzenek körül és ítéljenek.

Kunfi Zsigmond és Lukács György vezetik az emberi kultúrába kapcsolódó magyar közművelődés ügyeit. Kunfi Zsigmond már az októberi forradalom után is megmutatta, hogy a legjobb erő a legjobb helyen. Öntudatos bátorsággal mert és tudott belemenyülni a hazai álkultúra eddigi kitarítottjainak darázsfészkébe. Megrendszabályozta, újjáteremtette az egyetemet, új irányt adott a tanítás és nevelés ügyének, szembe mert szállani világi és egyházi konzervati[vi]zmussal és reakcióval és minden vonalon sikerrel vitte be a tudományba, az iskolába az élet és igazság forradalmas szellemét.

Lukács György, a kultúra másik népbiztosza egyszerűen és röviden a legkiválóbb modern magyar esztétikus, aki a német irodalomban éppen olyan jó nevű, mint amilyen félreismert volt eddig az impotens magyar akadémikus és iskolás kritika részéről. Lukács György neve az igazán forradalmi, mert szociális gyökerű irodalmi és művészeti állásfoglalást jelentette, a bátor és őszinte hitvallást minden valódi és becsületes művészi törekvés mellett és az ugyancsak bátor és elfogulatlan ellenzékét minden divatos és fölszínes burzsoa „szórakoztató” irodalom és művészet, főleg az eddigi színházi álkultúra ellen. Kunfi Zsigmond és Lukács György szellemi vezérkarában ott látjuk a komoly és mély jelentőségű és valóban értékes új magyar művészet olyan igazi reprezentatív manjeit, mint Balázs Béla, a lélekdráma első magyar megteremtője, Kassák Lajos, a Ma irodalomforradalmi vezére,

Babits Mihály, a költő és kritikus, akinek neve mellé nem kell kommentár.

A magyar szovjet kulturális vezéreinek első tényei közé tartozott a színházak szocializálása, amely azt jelenti, hogy a *kultúra az egész népé*, hogy ami eddig a kiváltságosok léha szórakozása volt, az ezután a dolgozó tömegek lelki iskolája, szellemi temploma, az eszmék tribunálja lesz. Iskola és templom lesz a színház, forradalmi dobogó lesz a világot jelentő deszkákból, amelyeken az emberiség és magyarság legkülönb és legigazabb álmódóinak, költőinek és prófétáinak, lelkesítőinek és vigasztalóinak igéit, érzéseit és gondolatait fogják napról-napra hirdetni, ábrázolni, megmutatni a népnek, a proletároknak, hogy az emberi szolidaritást erősítse és nemesítse a színpadi művészet is, hogy az új társadalmi hitet, az új tömegvallást terjessze, versben és prózában, az élő szó minden fegyvernél hatalmasabb és hódítóbb erejével a színház, a nép színháza, a millióké!

És a magyar szovjet-kormány kultúrnépbiztosainak szavára meg fognak nyílni a múzeumok, a nyilvános és magángyűjtemények, képtárak és könyvtárak kincsei is a dolgozó proletárok gyönyörködtetésére és tanítására és hangversenyek zenéje zengi milliók lelkébe a megváltó és fölemelő művészet varázsát.

Tizian és Murillo, Lionardo és Rembrandt nem fognak többé néhány kiváltságos dúsgazdag privát kedvtelésére szolgálni, Beethoven és Wagner nem fognak csupán szórakozó és unatkozó smokkokat és sznobokat elringatni, Shakspere és Hauptmann mindenkire szólani fognak, a Művészet nem lesz többé elérhetetlen elefántcsonttorony, de mindnyájunk áldott, kedves és mindennapi mannája, amely felüdít és új erőt ad az örök munkában mindenki boldogságáért, az örök haladás érdekében!

Délmagyarország, 1919. március 27.

239.

SZEGED NÉPÉHEZ!

ESPERANTO

Az első híveit megmosolyogták. Minden nagy eszme, új gondolat első híveit meg szokták mosolyogni az értetlenek. Úgy tekintetek az első esperantistákra, mint az első turistákra a középkor végén, mint az első biciklistákra a legújabb kor elején. Először mulatságosaknak látták őket, a mozgalmukat, a lelkeségüket, a szívósságukat. Később akadtak, akik már veszedelmeseknek is találták őket!¹ Mert mit akartak az esperantisták? Azt akarták, hogy legyen az emberiségnek egy közös nyelve, amelyen mindenki megérti egymást. Amelyen mindenki megérteti mindenkivel a kerek világon a gondolatait, az érzéseit, a vágyait, a bűját, baját, a szándékát, a panaszát és kívánságát. A porosz a franciával, az orosz a magyarral, a szerb az olasszal, az ember az emberrel. Hát ez veszedelmesnek tetszett némelyeknek, sokaknak, sovinszta agyagnak, maradi érdekeknek, mindazoknak, akik válaszfalakat akarnak, tornyokat és bástyákat az ember és ember közé, börtönöket, szellemi és fizikai börtönöket, amelyekbe szépen nyugodtan szerettek volna elzární mindent, ami vágy és álom volt életre, közösségre, szabadságra. Az esperanto ellen az emberi szolidaritás ellenségei tiltakoztak, persze nem nyíltan, hiszen ennyire már nem mehettek, de ravasz és hazug jelszavakkal, amelyeket különféle nemzeti színekre festettek. De *Zamenhof* professzor kis és lelkes csapata nagy és hatalmas hadsereggé nőtt az idők folyamán, az ige lassan testté lőn és az egész világon lakozék. Az esperanto, a világnyelv, amely a reménység zöld színébe öltözött, a piros vérrel öntözött világon tovább sarjadt, tovább terjedt, a gondolat, amelyből fakadt, az emberi közösség új világmegváltó eszméje most kezd diadalmaskodni a harmadik Internacionale, az öntudatra ébredt világproletariátus világraszóló megmozdulása nyomán. Az esperanto igazi hívei, kell, hogy az új társadalmi hitnek, a kommunista világrendnek is őszinte, becsületes hívői és buzgó propagálói legyenek. Szegeden még a háború alkonyán jelent meg az első esperantista újság, a derék és lankadatlan Thurzó Péter kezdeményezéséből. Ma már egész nagy tábora van Szegeden is az esperanto világnyelvnek, különösen a fiatalság körében. Modern magyar verseket fordítanak le a világ minden népei számára, messzehangzó üzeneteket, a forradalmi magyar szellem és lélek szikratáviratait,

amelyekkel testvérkezet nyújtunk távolságokon és akadályokon, hegyeken és tengereken keresztül egymásnak, ember az embernek, testvér a testvérnek, proletár a proletárnak. Kell, hogy az esperanto hívei és beszélői is hirdessék a Marx evangéliumát: Világ proletárjai egyesüljtek! A régesrégi álom látomása megvalósul: egy akol, egy pásztor és mindenki beszél majd egy nyelvet, az édes hazain kívül, egy nyelvet, amelyen mindenki ért, mint ahogy egykoron megértették az apostolokat! Az esperanto szegedi hívei a lapjukon kívül egyesületet is akarnak alakítani. Kívánatos, hogy minél többen tanulják e nyelvet, hiszen eljön nemsokára az idő, amikor minden vámsorompó, minden elválasztó és ellenséges zár lepattan, amely az embert az embertől elidegenítette. Az utolsó órában értsünk szót, minden szenvedő testvér, minden szabad és szabadulást váró lélek! Ennek a megértésnek egyik fontos záloga a világnyelv. Hogyan is zeng az Internacionale? Nemzetközivé válik Holnapra a világ! Addig is, tanuljatok és készüljetek!

Délmagyarország, 1919. március 29.

241.

A VÁROSI NÉPBIZTOS A SZEGEDI PROLETÁRSÁG
KULTÚRÁJÁÉRT

— Színház, hangverseny, könyvismertetés —

242.

A RÉGI RENDSZER FÉRFIAINAK GÁNC SOLÁSA

243.

GORKIJ ÜZENETE

Először a császárok és királyok üzentek. Többnyire háborút üzentek, halált, romlást és pusztulást. Mindent meggondoltak és megfontoltak. Legalább így gondolták ők, az isten kegyelméből valók, a félkegyelműek és ha nem is gondolták így éppen, minden-

esetre így mondták. Népeimhez szólottak, de úgy vélték, hogy ez a nép nyáj, (és ők a népek pásztorai), az ő nyájuk a nép, amelyet oda terelhetnek, ahova kényük, kedvük, felséges önkényük akarja, legszívesebben a vágóhídra. Felpántlikázták és leitatták a népeket, az ő hű népeiket, hogy vígan menjenek meghalni éret-tük, egy tartományért, egy hóbortért, egy hatalmi örületért. A mások profitjáért, kapitalista és imperialista rablók érdekében. Hát igen, először a császárok és királyok üzentek. Azután jöttek sorra, rendre csavaros eszű diplomaták, a császárok és királyok lakájai. És jöttek tyúkszemű sereghajtók, akik mindig papiroson győztek és akik nem győzték ezt a sok győzelmet a mappán. És ők üzentek, kitarításról, idegek dolgáról, amíg ők is meg nem rokkantak és penzióba vagy szanatóriumba vonultak, a sok papiros győzelem és felelősség elől, amelyet hangoztattak ugyan, de vállalni és elviselni nem mertek, nem akartak. Most már ennek vége. Felelőtlenül, isten kegyelméből, hatalmi tébolyból, egy üzenetre nem lehet többé a népeket vágóhídra vinni. Ma már a császárok és királyok holmi hollandiai vagy svájci menedék-helyekről üzennek, az üzenetük rövid és velős: pénzt, pénzt, pénzt, hála Istennek, nem jó világ jár most ezekre a ledől-t bálványokra.

Ma már más üzenet a fontos, az, amit a népek küldenek egy-másnak. Szikratáviratok mennek egyik nép szívéből a másik nép szívéhez: örvendetes és testvéri üdvözlések. A világ proletárjai egyesülnek, hosszú küzdelmek után, győzelmes harcuk pihenőjében egymásnak, Csepel üzen Moszkvának, a kapitalizmus muní-ciójának egykori szállítója a moszkovita cárizmus egykori básztyájának. *Itt Lenin elvtárs:* üzeni a boldog szikra, amelytől forradalmi lángra gyúl millió munkás lélek és piros pünkösdjé lesz a proletárvilágnak. És az igazi nagy emberek üzennek, a szellem hősei, a gondolat katonái, az eszme fejedelmei. A múlt-kor Henry Barbusse üzent, a nagy francia költő, a lövészárók pacifistája, a világ összes alkotó szellemi munkásaihoz fordult, testvéri jobbot nyújtva, egyesülésre hívta föl minden költőt, művészt és tudóst a földön, aki az emberi közösség új vallását vallja és hittelt hirdeti. Most pedig a forradalmas Oroszország nagy költője, lelki vezére küldött biztató és buzdító üzenetet nekünk, az új magyar szovjetköztársaságnak. Gorkij Maxim üzent nekünk, aki a háború alatt sebesült magyar katonákat ápolt és vigasztalt, Tolsztoj utóda, aki, mint Oroszország intel-lektuálisainak vezetője nemrégén csatlakozott Leninhez, szoli-

daritást vállalva a forradalommal, amely egy világot akar megváltani a fehér rabszolgaságtól. Gorkij lelkes és örvendetes üzenete a magyar szellemi munkásoknak új erőt ad a további küzdelemre a proletariátus végső diadaláért. Petőfi utódai, a világszabadság pirosló zászlaja alatt rendületlenül megyünk előre az igazság szebb és jobb világa felé.

Délmagyarország, 1919. április 2.

244.

J Ó H Í R E K

Mint egy új tavasz fecskéi, gyéren szállongva bár, különféle sorompók miatt, amelyek *egyelőre* még elválasztanak bennünket a testvéreinktől (bár annál erősebben és szilárdabban összeköt az egy vágy, egy akarat, egy cél), de jönnek a lapok a fővárosból, az új szovjetköztársaság budapesti hírmondói és új hittel, reménnyel töltik el a szívünket mind. A győzelem napja elérkezett, csak még nem látják némelyek a ködtől, a múlt ködétől, amely megülte eddig lelküket. Mialatt itt némelyek balkörmös hittel rémeket suttognak és kísérteteket látnak, boszorkányokat, amelyek nincsenek és ördögöket festenek a falra, azalatt a fővárosi lapokból, amelyek gyéren bár, de idetalálnak mégis, megnyugvással olvasuk, hogy minden rendben megy, minden szépen halad előre az országban az öntudatos, szilárd akaratú, példásan fegyelmező és diadalmasan rendelkező *proletárdiktatúra* útján. Magyarország, amely egy csapásra, külső és belső viszonyok kényszerítő tényei logikájának engedve szovjetköztársaság lett, a rend és fegyelem szellemében, ugyancsak egy csapásra, vérontás és zavargások nélkül váltotta valóra a marxi jóslatot, amely a kapitalista rend romjain a kommunizmus világának eljövételét mondotta ki. A kézen-közön suttogott hióbbíreknek holmi bajokról és nehézségekről e diktatúra megvalósulása körül, semmi alapja és semmi nyoma, híre-hamva sincsen ezekben a fővárosi lapokban, sőt ellenkezőleg. Budapesten például és a vidékről érkező hírek tanúsága szerint szerte az egész országban, a meg nem szállt területeken, mindenhol a legteljesebb nyugalom uralkodik, minden megy a maga útján, pontosan, rendesen, ahogy az új, a gyökeres nagy átalakulás megkívánja és meghatározza. Elmondhatjuk

e híradások alapján és pedig büszkén és elégtétellel, magyar önérettel monhatjuk ezt, hogy soha még a történelem folyamán nagyobb és mélyrehatóbb, sorsdöntőbb és jelentékenyebb változás kevesebb nehézséggel és megrázkódással nem ment végbe, holott soha több veszélyt, akadályt és szorongatottságot nép nem állott ki, mint a magyar szovjetek köztársasága ezekben a valóban világhistóriai nagy és komoly napokban. Az uzsora sárkányának mind a hét fejét lecsapta a proletárdiktatúra hatalmas karja — mondja az egyik budapesti estilap szerdai száma vezető helyén.

Esnek az áruk: ez az első hír-cikk címe és örvendetes veleje a fővárosi estilapban.

A bankok rejtelmes pánccélszekerényeit a pénzügyi népbiztos rendelete értelmében felnyitották. Naponta egész sereg rendelkezés és intézkedés történik a proletárdiktatúra szellemében a dolgozó munkásság, a közösség érdekében. Semmi hír rablásról, fosztogatásról, gyilkosságról, zavargásról vagy nyugtalan-ságról, amelyeket olyan vígan és olyan felelőtlenül terjesztettek nyakra-főre ijesztgetésül, elrettentésül, hazugul és orvul a nagy orosz átalakulás alkalmából az orosz szovjetköztársaságról a világsajtó fizetett bérencei, a kapitalista érdekek fullajtárai és kiszolgálói. Az üzletek leltározása az egész országban, a szociális termelés népbiztosságának rendelete szerint most indul meg, hogy az eddigi kapitalista termelés anarkiáját a kommunizált termelés szervezettsége, öntudatos és céltudatos szociális munkája váltsa föl. A külpolitikai helyzet is napról-napra a mi javunkra és diadalunkra billenti az európai egyensúly érzékeny mérlegét. Az imperialista politika bukófélben egész Európában, tegnap a cseh proletárság forradalmi munkásgyűlésén üdvözölte magyar testvéreit, minden jel arra vall, hogy nem a békekonferencián dől el Európa és a világ sorsa, hanem, éppen ellenkezőleg, a keleti események és további fejleményeik döntenek majd el a békekonferenciázók sorsát. Mene, Tekel, Fáesz: ez van fölírva vörös betűkkel a falra, amelyhez állítani akartak bennünket!

Délmagyarország, 1919. április 4.

LÁSZLÓ TIVADAR

ÁPRILIS

Az áprilisi nap, amelyen világra jöttem, megint visszatért, ha más konstellációban is, mint ami akkor volt, a nyolcvanas évek elején, amikor Wagner Richard eltávozott a földről, titáni sóhaj-tással, elment ez a gögösen hatalmas félisten, ki tudja, talán azért, hogy helyet adjon nekem, az alázatosan gyöngének, mint ahogy a rengeteg kidőlt tölgye helyet ad az iszalagnak. Ó április, sírván mosolygó hónap, amelyet komolytalannak néztek eddig a magyarok és a tavasz legszebbjének tartottak a franciák, szélszélyes hónapom, köszöntelek! Gárdonyi legbájosabb verses-könyve a nevedet viseli, Sully Prudhomme a te varázsodról énekelt, a nagy Lándzсарázó benned született és benned halt meg és benned született a nő, aki oly kedves szívemnek, — üdvözöllek új forradalom hónapja, Április, amely a nagy Revolúció kalendáriumában Germinal és Floréal havát, a csírázás és virágzás idejét egyesíted.

Mondják, hogy Stratfordban, az Avon mellett, ahol a világ legnagyobb hattyúja énekelt, csodálatosan szép vagy, én elhiszem. Sorsom nem engedett soha a nyugalmas és csöndes városba, amelynek öreg fái alatt a Szentivánéji álom és Lear király, az álom és szenvedés költője habzó sert ivott, eldobva hattyútollát, mint Prospero varázsvesszejét és egyedül és kizárólagosan az egyetlen és soha vissza nem térő drága életnek kezdett élni.

A többi néma csönd . . . mondotta és gondolta, az élet és művészet harcai végén egy kis harmóniát keresvén és találván, borok zamatát, méhek zümmögését, gyermekek füzértáncát, csöndes eltűnődést régi bókokon és csókokon a kandalló parazsa mellett, elrévedezést az életen és halálon és végül elpihenést az édes semmiben, amelyet rettegve óhajtunk és amely mindnyájunkra vár.

Mostani április, nem tudom, milyen lehetsz ma másutt, hiszen a posta olyan ritkán téved erre, csak azt tudom bizonyosan, hogy a Tisza, jó öreg folyóm, az idén is áradó vággyal üdvözli a ta-

vaszt, hogy az ég kárpitja ma is kék, hiába szennyezte be annyi lőporfüst és átok, hogy a fellegek ma is olyan rejtelmesen szépen ballagnak végig rajta, hogy némely nő szemében ma is ott játszadozik az egek és tengerek kéksége és haja szőkeségében tavaszok és nyarak napjának aranya és melegsége csillog. Április, ne csalj meg bennünket, ha mosolyogsz és ne ijessz meg, ha elborulsz, hiszen annyit csalódtunk és annyit búsultunk, háború és forradalom szegény hősei, emberek.

Délmagyarország, 1919. április 5.

248.

AGYAGBÁLVÁNY

Csepeli Weisz Manfréd nem bírta elviselni a kapitalista világrend összeomlását és megmérgezte magát. Nagyon meg tudjuk érteni ezt a gesztust, valóban az új világ, a kommunista rend nem túlságosan kedvez a Weisz Manfrédoknak. Valóban, ma nem fenéig tejfel azoknak a dolga, akik eddig a mások verejtékéből, sőt véréből szereztek milliókat, mi több, milliárdokat. És valóban, ma nem igen érvényesülhet többé a szabad verseny hangzatos frázisának kalózzlobogója alatt a milliók élete és munkája árán a kevés kiváltságosnak pazar, jólétet biztosító profit-erkölcs, amely holmi Übermenschet csinált ravasz kalmárokból, akik minden lelkiismeretfurdalás nélkül szállítottak elvet, meggyőződést, muníciót, mindent a hatalom számára, amely az erőszak jogán vígan rabszolgaságban tartott milliókat egy miatt. Weisz Manfréd ennek a saját bűne és ostobasága miatt megbukott régi állami és társadalmi rendnek egyik oszlopa volt, a legújabb kor Ulászlóinak Fuggerje, Fortunatusa s mindene, amit akartok. Ő volt a magyar Krupp, alázatos és engedelmes szolga fölfelé, hidegvérű és zárkózott úr lefelé. A saját maga őse, egy állam feje, amely az államban külön világ volt, a pusztulás és halál óriás ipartelepe, a rontás és enyészet arzenálja, a modern technika minden vívmányával fölszerelve. Fehér rabszolgák gyártották itt, lázas és örökös robotban a gyilkolás eszközeit, éjjel, nappal, megállás nélkül. Weisz Manfréd, ezt meg kell adni neki, pontosan és készségesen szállított. Nagyszerűen ment az üzlet, soha jobban üzlet nem ment a világon. Weisz Manfréd

meg volt elégedve a dolgával, nem voltak lelkiismeretfurdalásai, ő végezte kínos gonddal a mesterségét, mint Warrenné asszony-ság is a magáét. Nem is személy volt már ez a Weisz Manfréd, nem is egy ember, akinek szeme van, keze van, akinek örömei és bánatai vannak, ő több volt, mint Shylock, az uzsorás, egy fogalom volt már Weisz Manfréd, egy fantom, egy rejtelmes és megdöbbenő erő, igen, maga a kapitalizmus, amely őt, pusztít, nyomort és halált küld, amely végül a maga vesztébe rohan. Mialatt a kórházakban a nyomor és alkohol miatt tébolyba esett emberekre már nem tudtak inget adni, mialatt a paralizist nem bírták a klinikákon megelőzni, mert kifogyott a szérum, mialatt az operációs teremben a betegeken nem lehetett a műtétet elvégezni, mert elfogyott a szén és lefagyott volna a lancettás kéz, mialatt a csendes és komoly laboratóriumok megváltó munkája szünetelni volt kénytelen és mialatt fiatal zsenik tetvektől borítva vergődtek nyirkos és hideg lövészárkok fenekén, azalatt Csepelen vígan folyt az üzem, Weisz Manfréd dörzsölte a kezét, a kapitalizmus aratott, együtt a halállal, a pusztulással. Igen, Weisz Manfréd sorsa a kapitalizmus szimbóluma, eleven és ékesszóló iskolás példája és bukása is a kapitalizmus csődöt mondott, rendnek nevezett anarkiájának összeomlását jelenti. Petronius, aki legalább nemes és szabad művésze volt az életnek, a római úr, a derűs bölcs, miután világa, a pogányság gőgös uralma kifordult sarkaiból, szépen fürdőjébe ment, fölívagta ereit és a mennyezetről lehulló rózsák illatába fojtotta értéktelen-né vált életét. Weisz Manfréd, úgy látszik, szintén értéktelennek találta magáét az új rendben, az új világban, amely *kizárólag* és egyedül a munka jogán alapul, amelyben nincs profit és nem szent a tőke, csupán az élet az, mindenki élete. A kapitalizmus öngyilkossága után a kapitalista is meg akarja ölni magát. A halálhoz is joga van az embernek, de mi az életet akarjuk, az életet hirdetjük, a szabad, az igaz, a boldog, a becsületes, a munkás életet.

Délmagyarország, 1919. április 6.

NÉVTELEN HŐSÖK TŰNTETNI AKARTAK SZEGEDEN

Szerdán délelőtt magyar járőrök cirkáltak Szegeden a főbb útvonalakon. Nyugalmas és fegyelmezett őrei az új rendnek. Mi történt és mi lesz? kérdezték a járőkelők magukban. Nem történt semmi, csak akart, egy kis tüntető fölvonulást óhajtottak rendezni némelyek, akik eddig csöndesen és búsan lapultak, az új rend, az új világ békétlenei, akik egy sötét szövetség gyászasztalánál elhatározták, hogy tenni kell valamit. Mi telhetett volna egyéb tőlük, minthogy sétálni menjenek, de erre sem került a sor, a győzelmes proletáröklöknek le sem kellett sújtania, sőt föl sem kellett emelkednie és ők már, a levitézlett ellenforradalmárok, meglapultak és elnémultak. Erős a gyanúnk, hogy mindörökre. Az új rend a munka és fegyelem rendje, amely szabadságot és boldogságot ígér minden dolgozónak, de nem annak, aki vissza akar élni a szabadsággal a közösség rovására és boldogulni akar mások élete és verejtéke árán. A titokban kászolódo ellenforradalmi vitézkedőket tehát leszerelték, mielőtt a nyilvánosság napjára merészkedtek volna. Egy kis alkalmi puccs készült, úgy látszik, felelőtlen emberek izgága elszólásai nyomán Szegeden, ahol még nem igen akarják némelyek, a törpe minoritás, tudomásul venni, ami Moszkvából elindult és Budapesten keresztül a világforradalom Lunacsarszki vonatán Münchenbe érkezett, hogy diadalmasan előretörjön az egész kontinensen. Azt is rebesgették szerdán, hogy vasárnap megint próbálkozni akarnak a névtelen hősök, de mi nem féltjük őket, reméljük, hogy magukhoz való eszük csak van és letesznek füstbe ment terveikről. Reméljük és elvárjuk tőlük.

Délmagyarország, 1919. április 10.

SZIKRATÁVIRAT

Orosz proletár testvéreink szikratáviratban tudatják velünk, hogy hosszú és kemény küzdelem után a legújabb ellenforradalmat teljes sikerrel legyőzték minden vonalon, a külső és belső

ellenségek támadásait egyaránt. Világtörténelmi jelentőségű esemény ez, még a mai világtörténelmi napokban is, amikor a fölébredő természettel együtt ébrednek új öntudatra, új életre, egy új világrend megteremtésére. Mert, amint a proletáriátus küzdelme ma nemzetközi és végső diadala holnap szintén nemzetközi diadal lesz, azonképpen a burzsoáziának, valamint a vele szövetséget kötő középkori feudalista maradványoknak harca az új társadalmi hit ellen, szintén nemzetközi. Két internacionálé küzd ma a világon, a proletáriátusé, amely nyíltan és elemi erővel hirdeti, országhatárokon innen és túl, az Ember jogát, a nép igazát és a burzsoáké, amely sovíniszta jelszavak köpenyében burkolózva, a hazugság rozsdás és csorba fegyvereivel akarja visszacsinálni azt, amit a fejlődés örök törvénye megteremtett és a népeket egymás ellen uszítva papol népek szövetségéről, országhatárokat tologatva szaval hazafiságról és reformok flastromával akar eltakarni vérző, égbekiáltó sebeket. Orosz proletár testvéreink, az új kor bámulatos fegyelmű és kitartású proletárseregével most verték le az utolsó elszánt és meddő kísérletet, amely a régi világ romjait próbálta újra tatarozni a régi bűnök, a régi hazugságok, a régi szolgaság palotájának. Tudatlan parasztlakók és az új időkről tudni nem akaró kizsákmányolók szövetséget kötöttek Keleten, a Szovjet-Oroszország ellen az antant burzsoázia kémeivel és ügynökeivel és a játszmát csúfosan és véresen elvesztették. A világon ma nincs hatalom, amely megállítsa a világförrohadalom robogó szekerét. A világon ma nincsen kínai fal, amely elzárhatná a testvéri ölelésre lendülő proletárkarok kegyelmezését. A világon ma nincsen olyan csodaszer, amely meg tudná ölni a szent bacillust, a világszabadság felszabadító és megváltó gondolatának grippe russe-ét. Az orosz proletártestvérek szikratávirata, amilyen lelkesítő, fölemelő és biztató számunkra, éppen annyira intő jel mindazoknak, akik nálunk még mindig nem tanultak és nem felejtettek és még mindig a régi hangon a régi nótát akarják fújni. Íme, nem csupán esztelenség és oktalanság ellenforradalmárnak lenni, de egyúttal igen nagyon veszedelmes és kellemetlen is. Az orosz ellenforradalom betört és véres fejét hadd mutassuk föl azoknak, akik még mindig játszanak a fejükkel, olyasmiken törvén azt, amelyek a diadalmas néperő és népakarat forradalmi parancsába ütköznek. Don Quixote szerepére vállalkozni mindig mulatságos volt, egy kissé szomorú is, de ma fölöttébb kockázatos, hogy úgy mondjuk, életveszélyes. De don Quixote legalább szép hazugságokért, kedves fellegrá-

kért, édes illúziókért ment neki fejfel a falnak és a szélmalomnak, ám a mai manchai lovagok a világ legnagyobb történelmi igazságtalanságát óhajtanák vissza, amely a legsiralmasabb és legszörnyűbb csődbe került, amely önmagát tette tönkre és emésztette fel. Aki ma itt a régi rendet akarja, az anarkiát akar. Aki ma itt az új rend ellen szegül, az azt kívánja, hogy milliók végezzenek magukon harakirit egyesek miatt. A napokban egy kékszemű, nyílt tekintetű, kerges tenyerű orosz munkás megállított bennünket az utcán és azt mondta: Az orosz népnek köszönheti a világ, hogy mindnyájan emberek leszünk! Megkérdeztem tőle, ismeri-e Tolsztojt? Azt felelte egy kis gondolkozás után: Igen, ismerem. Ő volt az, aki grófból munkás lett! Úgy éreztük, mintha egy új hit bölcsőjénél állanánk. Így kezdődik a legenda. Egy orosz proletár, aki a háború és béke költőjét a legszebb emberi elismeréssel úgy tünteti ki, hogy azt mondja róla: grófból munkás lett! Munkás, dolgozó, virrasztó, alkotó, megváltó ember, testvérünk, örömünk, büszkeségünk és vigasztalásunk. Mindnyájunké.

Délmagyarország, 1919. április 13.

252

A NATURALISTA DRÁMÁRÓL
— A Remény előadása alkalmából —
Írta: Juhász Gyula

A modern dráma forradalma a múlt század kilencvenes éveiben kezdődött. Ami a színpadon kirobbant, az már régen és mélyen élt az irodalomban. Zola már a nyolcvanas években diadalra vitte a roman experimentált, a naturalista regényt. Tulajdonképpen Zoláék, a Goncourtok is, Daudet is, azt csinálták meg formásan és hogy úgy mondjam, népszerűen (Zolából csakhamar ponyva lett), amit alaktalanabbul, de gyökeresebben a nagy oroszok, főleg a szent Dosztojevszkij kezdettek: egy új lélek, egy új szellem, egy új hit kialakítását, ezt szolgálta tartalom és forma, keleten és nyugaton. A korhadt oszlopokat döngették és döntögették és azokat a pilléereket, amelyeken a francia polgári regény és dráma nyugodott, kényelmesen és tetszetősen, Dumas-

tól Ohnetig, hogy egy csillogó zsenit és egy semmitmondó tehetőséget említsünk.

A francia polgári regény és dráma a francia romantika reakciója volt, de alapjában és lényegében egy húron pendülő vele. Úgynevezett fontos társadalmi kérdéseket pertraktált ez a félrealista, félromantikus álirodalom, borzasztóan fontos kérdéseket. Lehet-e és szabad-e elválni és szabad-e hűtlenséget elkövetni, lehet-e megölni a csábítót, szabad-e szegény ifjúnak gazdag leányt szeretni, szabad-e nem párbajozni, ilyen véresen komoly és fontos és rettenetes nagy problémák voltak azok, amelyek a Sedan utáni francia színpadról és regényből világgá indultak és Sarcey-től Porzsolgtig a kritikát foglalkoztatták. Vieux jeu, de¹ milyen nehéz volt ezt az öreg játékot kiszorítani a világot jelentő deszkákról! A kilencvenes években északról — új levegő áradt a kulisszák közé, ez az északi levegő is Keletről áramlott tulajdonképpen.

Ibsen adott új lendületet az új drámának, Ibsen, a haldokló polgárság élő lelkiismerete. Az ő java művei mementők, lélekarhangok, amelyek egy egész kor, egy egész világ válságát hirdetik. Az új rend, az új tömeg földalatti moraja dübörög föl a kilencvenes évek süllyesztőiből, az Ibsen nyomán ébredt naturalista dráma ennek az új rendnek kaotikus alakulását próbálja megformálni, ennek az új világnak képét igyekszik tükrözni, a támadó új hitnek törekszik — a színpadról, a legmesszebb hangzó dobogóról — hangot adni. Mint mindig, előbb jönnek az új írók és költők, azután emelkedik az új színpad: Ibsen maga, a magányos ős, sokáig hontalanul és értetlenül bolyong. A francia Henry Becque, a német Wedekind sokáig nem juthat szóhoz. A párisi Theatre libre, a berlini Freie Bühne, szerény eszközökkel és méretek között, lesznek végre, sok harc és gond után, az új színpadi — drámai és színészi — forradalom első csatái. Majd jönnek az első ütközetek, az első kudarcok és diadalok. Jön a fiatal Hauptmann sziléziai takácsaival, szegény kis Hannelejével, jön az ifjú Halbe a merész Ifjúsággal, a franciáknál Becque után a szintén bátor és erős Mirbeau, Porto Riche, az olaszoknál Verga, Bracco, Rovetta, az oroszoknál Csehov és Gorkij, jönnek a nyomordrámák, a miliódrámák, az Armelentestil, Otto Brahm megteremti Berlinben a Deutsches Theatert, majd a Lessing Theatert, amely végre állandó otthont ad Ibsennek, akit klasszikussá avat és Hauptmannnak, aki még ma is reménység és ígélet, egy nagy költői géniusz — germán és keresztény — örök fiatalságával és szépségeivel.

Hozzánk, magyarokhoz egy kissé megkésve érnek el ennek az irodalmi és színházi golfáramnak a hullámverései, a század elején néhány fiatal rajongó — ma meglett és érett írók, művészek — megalapítja a Tháliát, az első modern magyar színpadot, amely nem akar üzlet lenni, de művészet, az is marad mindaddig, amíg karhatalommal be nem csukatják. Akkor már Reinhardt mester bűvésze csinál látványosságot Shaksperéből Berlinben és kapcsolt részein (például a Lipótvárosban) és a színházi forradalomból kezdett mindenütt kompromisszum lenni.

Heyermanns halászdramája, a Remény, amely a hollandus író legjobb, többi művei közül magasan kiemelkedő alkotása, annak a drámairodalmi forradalomnak egyik legjellemzőbb megnyilatkozása, amelynek történetében a Hauptmann Takácsokja, a Gorkij Éjjeli menedéke és a Tolsztoj Élő halottja is szerepel. A tömeg a hőse ennek a drámának, és a háborgó tenger, amelyben a nagy halak megeszik a kis halakat és amely elnyeli a rozoga bárkákat, amelyeket a szívtelenül önző kalmárérdek a hullámaira bíz. Az élet mélységes és erős vágya sikolt ki ebből a darabból, az egyetlen és mindennél drágább életé és ez a megrázó sikoltás túlharsogja a vihart, túlzengi az elemeket. A Remény nem csupán dráma és nem csak költemény, több annál, őszinte, bátor, becsületes, hatalmas emberi tett, az írója nem csupán tapsokat akart és elismerést, de meghallgatást, de öntudatra ébredést, visszhangot, a lelkekből és tettet, amely a földi igazságtalanság helyébe új világot épít a munkának, az életnek, az igazságnak!

Délmagyarország, 1919. április 17.

253.

NAGYSZOMBAT

254.

UTAZÁS A VASTAPS KÖRÜL

SZÍNHÁZI EMLÉKEK

Írta: Juhász Gyula

— I. Mikor a Nemzetiben játszottam —

Ne tessék megijedni, nem voltam én se elsőrendű, se másodrendű szereplő, csak amolyan lógós statiszta voltam, abban a korszakban, amikor még játszott Ujházy, Szacsvay, Jászai Mari (ma már csak véletlenül kerül a deszkákra ez a monumentális asszonyember) és még nem játszott Kürti, Forgács, Somlay, a mai győztes generáció. A dolog úgy történt, hogy volt akkor az egyetemen egy ősbölcsész (ilyenek is akadtak, a paritás kedvéért, az ősjogások mellett), valami Balogh nevű, annak a barátja volt Oláh Gábor bölcsész és költő, aki engem beajánlott Balognak, aki viszont a Nemzeti Színház statisztáit az egyetemről kiszemelte. Így jutottam én az ország első színpadára, mint segédszemélyzet, kosztümös darabokban, esti ötven krajcárért, háromszori öltözés után hetvenötért, amiből vígan vacsorázni lehetett a Reviczky-utca sarkán Bánovszkynál, (ahol Koroda Pál a halott költőt emlegette és Szepessy László (elesett a Doberdón) Petőfi hősi halálára gondolt), a kapupénz is kitelte belőle a diákokthozban és még a Bródy Sándor Jövendőjét is meg lehetett venni, a hasznost a kellemessel ekképpen egyesítvén.

Ó régi¹ szép tavasz, a régi szép Nemzeti Színház árnyas udvarán, a Lendvay szobra tövében, te soha vissza nem térő. Pethes a római tógában, fején cilinderrel szivarozott, Jászai Mari Shaksperet idézte, Bakó László lihegett, mint egy sebzett oroszlán, Z. Molnár László növendék volt és bemutatott a jövődő szépeinek és híreseinek, a többi növendéknek. És hol Shakspere Vilmos, hol Schiller Frigyes néven mutatkoztam be a hölgyeknek, az egyik kis barna komolyan vette a dolgot s egy alkalommal, mikor az Ember tragédiájában megkértem a londoni színen, gyöngéden oldalba *lökött és mondván*: Az Istenért, siessen, Schiller úr! Minekünk, öreg Oláh Gáborral az tetszett legjobban, mikor még a vasfüggöny lenn volt, a színen félhomályban fehérlettek a jón oszlopok és mi hallgattuk a tenger mormolását, a nézőtér halk és egyenletes moraját.

— Gyula — mondotta Gábor diák, tógában és szemüveggel, amelyet az utolsó pillanatban tett le, látod, itt kell hajlongani a

szerzőnek. Muszáj. Én is itt fogok hajlongani! Ki az úr, ha nem a költő?

Én már akkor demokrata voltam és nem osztottam Oláh Gábor szuverénitási elvét, biz én szerettem volna már hajlongani. A Nero anyja bemutatója volt, a szerzőjéről az a hír járta, hogy agorafobiás, nem mehet ki a lámpák elé. A darabnak nagy, úgynevezett erkölcsi sikere volt, Jászai és Beregi tündököltek, mint a nap és lobogtak, mint a vulkán, a közönség tombolt és másnap, az egyetemi körben a kritikák elolvasása után azt mondotta Gyökössy Endre: Alexander Bernát nagyon megdicsért *bennünket!* — Hogy, hogy? Kérdezte Balogh, aki civilben mindig díszmagyarban járt. Hát azt írja — mondotta mosolyogva a petőfi-szakállas Gyök² koma — hogy a többiek is egytől egyig³ jók voltak! Így dicsért meg bennünket Alexander Bernát, akinek Shakspere magyarázatait „zsuffolt ház” hallgatta az egyetem kupolatermében, az első sorban ült, fekete bársonyban Beregi Oszkár kollégánk, a legszebb bölcsész. Apropos Beregi.

Egyszer Négyesy stílusgyakorlati szemináriumán (amelynek titkára voltam) Beregi, akit civilben még nem láttam, fölszólat és Oscar Wilderől beszélt egyetmást, amit én nagyon nem helyeseltem. Válaszoltam is neki és azt mondtam, hogy az úr úgy látszik vidéki, de nem baj, csak olvasson tovább, elég könyv van az egyetemi könyvtárban. Az óra végén Beregi fejedelmi gesztussal bemutatkozott, én roppant zavarba jöttem, de csakhamar föltaláltam magamat és ezt mondtam: Beregi úr Oscar Wildet nem jól magyarázta, de Shaksperet egészen helyesen értelmezi — a színpadon. Szent volt a béke.

A legkedvesebb emlékeim a nagy Ujházyhoz fűznek. Coriolanusban a tömegjelenetekben közénk vegyül és az ő örök gyermeki kedélyének aranyát hintette el, persze, úgy, hogy csak mi hallottuk, népség és katonaság. Kenyeret a népnek! — ordítottuk szent meggyőződéssel, mire ő félhangon felelt: Marhák, szelídebben ordítsatok! A felvonás végén, mikor Bakó izzadtan a nagy szavalástól, rohant hajlongani, Ujházy szivart vett elő és elégedetten dörmögte: Nagy marha ez a Shakspere, de érti a dolgát!

Nekem egy kissé fájt az, hogy túlságosan a kulisszák mögé kellett látnom, hogy az isteni Márkus Emma Monna Vanna legmélységesebb szerelmi duója után narancsot evett a színpalak mögött, hogy Jászai Mari oldalba vágott, mert az útjába álltam, de azért hiába, a színházat mégis csak itt ismertem meg igazán, itt láttam először a nagy gépet, amely forog, míg az alkotó

pihenhet (ha csak nem fordul meg a sírjában, szegény). Én áhíttattal állottam a deszkákon, amelyek nem csak a világot jelentették, de a magyar színpadi művészet aranykorát, nagy nevek nagy dicsőségét. Egyszer, a Monna Vannában történt, szórakozottan magammal vittem a színre a Magyar Könyvtár narancsszínű füzetét, mert mindig ellenőriztem, mit mondanak és mit hagynak ki a költeményből. Egy kihagyott mondat úgy fájt, mint egy elmaradt ajándék.

Egy napon, fölvonás közben hallottuk, hogy a Newyork palota ég. Én hirtelen, ahogy voltam, szandálban, fehér köntösben rohantam a tűz irányában. Ekkor ébredt föl bennem a riporter, aki legyőzte a színházi embert. (Azóta ketten viaskodnak a költővel, aki mégis, hiába, nem hagyja magát és igazsá van!)

II. A Thália

Életemben egyszer voltam budapesti orfeumban, akkor is Ibsen kedvéért, akinek *Solness építőmesterét* a Folies Caprice színpadán mutatta be az egyetlen tiszta művészetet adó magyar színtársulat, a fiatal, a lelkes, a nagyszerű Thália. Mert ide szorult Ibsen és ide szorult a színpadi forradalom abban a világban, amelyben én keserűen és szomorúan ifjú voltam, a Folies Capriceba, vasárnap délutánra. A félhomályban templomi áhítat lett úrrá a céda falak közt, amelyek a szivarok füstjétől barnultak és a pezsgő aromájától illatoztak.

Fiatal írók, művészek, szakállas forradalmárok, kezdő színészek, modern költők, parrittyát és lantot kezelő kritikusok ültek és álltak a nézőtéren, az elkerített asztaloknál, míg fönna, a szűk színpadon Ibsen igéit tolmácsolták és a szegényes kulisszák mögött érezni lehetett az élet és művészet végtelenségét, az örökkévalóság lehelletét. Mert ezt adta nekünk a Thália, mialatt a lipótvárosi és terézvárosi színházakban folyt a limonádé és rőfögött, sőt ordított az ordenáréság. . .

Solness mester! Az első nagy és mély és maradandó élményem a színházban. Solnesst Dobi Ferenc játszotta, fiatal kezdő, lengő szakállal és micsonda rajongással, tisztelettel, komolysággal, amellyel bizony alig tudott lépést tartani zsenge művészetével. De művészet volt mégis, amit adott, mert becsületes volt a törekvése, mert szent volt előtte a költő szava és főleg az, amit elhallgatott, amit a sorok közé rejtett, a melódia, a mélységes és szomo-

rúságos, amely ott lebeg a szöveg felett, amely egy véresen igaz poéta szíve örvényéből tör elő és az égbe tart.

És a Forgács Rózsi Wangel Hildája, ahogy belépett, a magasságok üde és fanyar hegyi levegőjét árasztva, mennyire igaz volt és finom és norvég és ember, ember, ember! Mikor kimentünk a zajos és profán budapesti estébe, a fiatalságunkkal és szegénységünkkel, a bennünk továbbzengő melódiával, a kincssel, amely el nem vétetik, milyen boldogok voltunk, milyen erősek, milyen gazdagok, bizony! Hogy lenéztem, micsoda fölháborodással mértem végig a kuruc dalok költőjének fiát, aki azt mondta, hogy jó, jó, de ez az Ibsen nagyon homályos és szürke!

— Hát akkor olvassa Farkas Imrét! — válaszoltam neki, az világos és színes, a teremtésit!

Furcsa szerzet volt az a Thália! A lelke Hevesi Sándor volt, aki a tudós alaposágával és a művész érzékenységgel válogatta ki a modern világirodalom égetően jelentős dolgait. A Thália mutatta be nekünk Hebbelt, Hauptmann, Heyermannst, Strindberget, D'Annunziót és a Thália szólaltatta meg az igazi Lengyel Menyhértet és azt a Szemere Györgyöt, akinek *Siralomháza* nyeresége volna bármelyik modern irodalomnak. Ott volt annak a megrendítő erejű és szépségű magyar egyfelvonásosnak a bemutatóján. A paraszt, a magyar paraszt, a kutyába vett földműves szegény lelke zokog föl és harsog ki ebből a kis remekből, olyan nagyságos hatalommal, hogy itt eltörpül színpad, művészet, minden, itt emberi és faji erők mélysége dübörög, ezekben a kurta és komor szavakban, ebben a fojtott levegős rövid tragédiában. Igaz, Kürti József adta, nem, ajándékozta, játszotta, nem, élte át a parasztot, a halálba induló magyart. Élő szobor volt a monumentálitása, egyszerre, egy vasárnap délután, a Folies Caprice pállott deszkáin, kitündökölt valami, ami színeszi nagyság, emberi nagyság, elmúlásnak szánt örökkévalóság. A szerző, a szép ősmagyar fejű Szemere György, vörös szekfűvel gomblyukában olyan szemérmesen és zavartan hajladozott a tapsolók és tombolók előtt, mint a viharban az őszirózsa, mintha maga is csodálkozott volna, hogy ezt ő írta, hogy ez így termett az ő kertjében, ahol a pusztuló gentry örökös panasz hangzott és visszhangzott eddig.

Még egyszer láttam Kürti Józsefet, egy tavaszon, amelyben Ady Endre ifjú Apollója volt már a magyar lírának és a színpadon is követeltük az új levegőt, az új élet viharát, a Várszínházban kopogtatott akkor a Thália, az ódon budai hodályban, mint

Hilda az öreg Solness ajtaján, Strindberg Apáját adták, a nemek harcának egyszerűen nagy tragédiáját. Kürti József volt a kapitány, micsoda eszközök nélküli nagyszerű férfiasság és puritánság, amint a kényszerzubbonyba bújtatva a meleg asszonyi ölebe temetkezett, haldokló oroszlán, ahogy utoljára felsüvít, emlékei és vágyai meddő pusztaságán. (A nő Judik Etel volt, Karinthy felesége, először és utoljára láttam életemben, soha sem felejtethetőn.) Egyszer csak, később, pár éve, olvasom, hogy Kürti József elméje elborult, kényszerzubbonyban vitték el a színházból, ahol dült, fült. Keresd az asszonyt! Agyamban átvillant a budai színházi este emléke és átborzongott rajtam a kísértetes érzés: mikor a játékból valóság lesz! A derék, jó Kürti József csakhamar fölépült, ma nagyobb és erősebb, mint valaha. *Durch Leiden Freude!* — mondja Beethoven, aki megsiketült, mire az isteni kilencedik szimfóniáig eljutott, de az Öröm himnuszát mégis csak elzengette.

A Tháliát pedig üldözték, bezárták, beszüntették, a múltkor olvasom, hogy megint föl fogják éleszteni. Hogy is mondja Nietzsche? *Csak ahol sírok domborulnak, ott van föltámadás!*

III. Reinhardt a Vígben

Most olvastam a Siegfried Jacobsohn nagy könyvét Max Reinhardttról, amelyben néhány sorba sűrítve színházi esték képe tündököl és él, néhány szóba egy-egy színész alakítása támad föl, amely elhalni és elzengeni látszott az estével, melyen a lámpák fényében megjelent és tovatűnt. A Jacobsohn könyve azonban inkább hasznos, mint kellemes, a színházi ember sokat tanulhat belőle, gyakorlati dolgokat, ha ugyan tanulni lehet azt, ami őstön és ízlés dolga, sőt, ami mindenben fölül áll, a zsenié. Mert bizony zseni ez a Budapestről Berlinbe szakadt és ágról szakadtból zöld ágra, sőt aranyágra vergődött Reinhardt, ez a színpadi művész-bűvész, aki kasszasikereket csiholt ki Shakspeareből, viszont újra divatosá tette Kotzebuet, vért és életet öntött Hebbelbe, híbor vért és forró életet, cirkuszt csinált Szofokleszből, de micsoda isteni cirkuszt, zajos sikert aratott némajátékkal és a berlini deszkákon kopogtatta a Bródy Sándor Tanítónőjének magyar gyermekcsizmáit.

Jacobsohn olvasása közben eszembe jutott és lelkemben újra föléledt az én legforróbb színházi emlékem, egy májusi este

vihara a Vígszínházban, az első Reinhardt előadás, amit láttam és ami felejthetetlen. A nagy idegenekben a színpadon, őszintén szólva, többé-kevésbé mindig csalódtam. De egyáltalában, a színpadon majdnem rendesen csalódik az ember elképzeléseiben. Salvini Romeoja egy öregedő talián komédiás, nem mondom, nagyszerű és lendületes erőlködésének tetszett előttem és őszintén szólva, az egész truppból magasan kivált a kevésbé világhíres, sőt meglehetősen hirtelen komikának (gondolom Aliprandi asszonynak) tűzrőlpattant, teleszájú, elragadóan szószátyár dajkája. Egy darab shaksperei derűt sugárzott ez az asszony, a rezenszans széles jókedvéből és harsány életakrásából mutatót. A nagy Coquelinben is csalódtam bizony, a régi Népszínházban szavalta és ágálta Cyranot, lehet, hogy mert a karzatról néztem, kissé magas szempontokat alkalmaztam, a franciát se nagyon értettem, (noha kívülről tudtam a magyar Cyranot). Lehet, hogy nagyon franciás volt a derék Coquelin, de hogy nagyon emberi lett volna, ő nem, inkább igen színészi volt.

1907. májusában Reinhardt gondolt merészet és nagyot és mivel a porosz cenzúra nem engedte meg Frank Wedekind *Frühlingserwachen*-jának előadását a berlini színpadon, tehát lejött Budapestre, egyenesen a Vígszínházba és itt mutatta be, minden más színpadot és várost megelőzve, tavaszi vendéjátéka során a Tavasz ébredését. A karzatról néztem végig ezt az emlékezetes premiért, mellettem Kosztolányi és Csáth Géza álltak közelemben, mint lelkes kezdők és fiatalok, Törzs Jenő és társai. Ez volt az az esemény, az az élmény, az a színpadi szenzáció, amelyik fölülmúlta várakozásomat, amelyik meghaladta reményeimet. Reinhardt jött, játszott és győzött.

Plein air a színpadon. Napsütés, meleg, derűs és fanyar tavaszi napsütés, akár egy Manet-képen, akár egy Szinnyei Mersén, akár egy Rysselberghén. Ahogy a függöny fölment, a közönség értő része (a páholyokban inkább butonok és betétek ültek, mint értők) lelkesen és önfeledten tapsolni kezdett. A díszletet is meg kellett tapsolni. Mert a díszlet is élt, virult, játszott, győzött. Micsoda fiatalság pezsgett és áradt ebben az előadásban! Camilla *Eibenschütz* kisasszony Wendlája! Nem is volt szép, csak elragadó, a macskaszerű soványságával, éretlen bájával, megrázó szívhangjaival, amikor a széna-padláson, a koromsötét színen, borzongató meleg, tikkadt hangján jajongta: *Küsse nicht!* Utána a függöny lassan, mintegy elbámulva lement, a nézőtér hirtelen kigyulladt, az arcok is kigyulladtak, pisszegés, zaj,

tumultus, majd taps, a páholyok prüd⁴ tulajdonosai hátat fordítanak, mi a karzaton kitaróan és keményen tapsolunk, sípolás, a rendőrök néhány embert kivezetnek. Nagy botrány a Vígszínházban a Wedekind bemutatón. Hát igen, nagy botrány volt, a bugrisok megbotránkozása a szókimondó, a becsületes, a komoly, a véresen igaz művészet.

A tanári konferencia zseniális paródiáján kénytelen-kelletlen derültek és mulattak a legprüdebb lelkek is. Homéri kacajok estek. Azután elborult a színpadi plein air az utolsó fölvonásban, a temetőben, az esőben, megjelent maga a szerző is, mint színész, az álarcos ember alakjában. (Hogy Wedekindben, akit bámulok és szeretek, mint színészben szintén csalódtam, nem tagadom, de nem fontos.)

A darab végén, néhányan irodalmi mordályégetők, ahogy Kosztolányi elnevezett bennünket, ott maradtunk és parázs tüntetést, hódoló tiszteletadást rendeztünk a tiltott költőnek, a kifütyültnek, a diadalmasnak.

A függöny fölment, a sírok fejfái között előbotorkált Wedekind nyakában egy nagy vörösszalagos koszorúval, kezében esernyővel és ajkán a félreértett zsenik szomorú mosolyával. Mondani akart valamit, de azután egyet intett, talán eszébe jutott, hogy nem tud magyarul, (az apja ugyan innen indult, erről a földről, úgy látszik, mindenki magyar egy kicsit, aki valaki) és nem akart udvariatlannak látszani. Az egyik fejfában megbotlott, a koszorú félrecsúszott, a mosoly eltűnt, a színház elsötétült és a villamoson egy ember azt mondta a másiknak, hogy Porzsolt egy komoly kritikus, az majd megírja, hogy jó volt-e vagy nem volt jó? Ebben megnyugodtak.

Délmagyarország, 1919. április 25, 26, 27.

256.

DÉRY RÓZSI

257.

MÁJUS 1-ÉN AVATJÁK FÖL AZ ÚJ MUNKÁSOTTHONT

UTY GIZELLA

KALAPOSI JÓZSEF

Nagy történeti szomorjáték négy lendületben és minden

GÁRDONYIRÓL

Egy konferansz, amit nem mondhattam el

A kilencvenes évek elején egy csöndes, félszeg és szegény újságíró dolgozott a Szegedi Híradónál és a Naplónál. Ott lakott a Szegfű-utca sarkán, ott ment el a Hungária mellett, nem sok vizet zavart az árvíz városában. Írt prózát és verset, riportot és novellát, szomorút és vígát, de senki nem nézte ki belőle és az írásaiból, hogy ez a keszeg és félszeg fiatalember nemsokára a legjobb és legmagyarabb magyar drámát írja, amely remeke volna bármely irodalomnak és amelyet most a szegedi színház fölújít. A bor hangulata és témája itt született Szegeden, a Tisza mellett, ahol később Tömörkény ballagott estenden, nézve a vizet és a csillagokat és kigondolva a Barlanglakókat. Először novella lett A bor, a Mikszáth Almanachjában jelent meg a kilencvenes évek végén. Akkor a magyar zamata tűnt föl, de egy novella még nem csinál nyarat, a nyájas olvasók hamar elfeledték Baracs Imre történetét. Azután egyszerre csak megjelent a színpadon, és pedig az ország első színpadán, a Nemzeti Színházban. A bor előadása ennek a régi magyar műintézetnek eddig legnagyobb irodalmi eseménye, sikere és szenzációja volt. Az eseményt nem mindjárt értékelte a közönség, a siker nem azonnal jött meg, de a szenzáció mély és tartós volt, nem aludt ki a színpadi lámpák fényével. A bor a deszkákról elkerült a szívekbe, bekerült a köztudatba és fölkerült arra a polcra, ahol a magyar irodalom gyér számú, valódi remekei vannak. A csöndes és egyszerű falusi idill ereje és tartóssága a legragyogóbb és legrégibb klasszikusokéval vetekedik, az a levendulaillat, amely e

mélységesen megindító és elragadó színpadi költeményből ki-
árad, az örökkévalóság fuvallatát hozza felénk.

Mert Gárdonyi Géza, aki szegedi riporterből egri remete lett, igazi költő, a legkülönbek közül, akiket ez a tragikus termékenysé-
gű magyar föld termett a világnak. Nem azok közül a poéták közül
való Gárdonyi Géza, akik a világot rengetik, akik új törvényeket
írnak és régi bálványokat döngetnek. Ó nem! Gárdonyi azok kö-
zül való, akikről a hegyi beszéd azt mondja, hogy boldogok a
szelídek! Anima naturaliter christiana a Gárdonyi lelke, kedves,
csöndes, sírvavigadó, alapjában véve egy jó néptanító lelke, aki
azonban az egész magyar nép tanítására hivatott. A színpadra
nem a dicsőség és tantiém vágya vitte, hanem egészséges ösztöne.
Az irodalomban és általában a művészetben szelídséggel s csön-
dességgel is lehet forradalmat csinálni és ezt tette, önkénytelenül
és akaratlanul is Gárdonyi Géza A borral, amely egyszerre szo-
katlanul erős fényvel — a lángész fényével — megvilágította a
régí népszínművek összes gyöngeségeit és hazugságait és meg-
mutatta — az alkotó lángész gesztusával — hogy a magyar
parasztot színre lehet hozni állandó nótázás és német érzelgősség
nélkül is. A bor egy novellából és néhány Göre Gábor könyv
humorából született, az első valódi színpadi műve a költőnek
és egyúttal az utolsó is. Azóta nem igen volt sikere a világot
jelentő deszkákon, amelyeken ravasz ezeremesterek és számító
üzletesek túljártak az eszén, de túlszárnyalni, igazságban és
szépségben, nem fogják soha. Azóta a költő egészen el is fordult
a festett világtól, a szép hazugság lámpáitól és fáradt, szomorú
és szelíd tekintetét az örök csillagokra emelte, amelyek az égi
rónán égnek, komoly és csöndes pásztortüzei gyanánt a vég-
telenségnek. Igen, az örök csillagok és örök élet fénye felé for-
dult a költő, aki Szegedről indult el az irodalmi dicsőség rögzős
és tövises ösvényén, abból a redakcióból, ahol később Tömörkény
és Móra Ferenc robotoltak és amely az én első tavaszi zsengeimet
is bemutatta.

Nem tudjuk, mi van megírva az egri és szegedi csillagokban,
de annyi szent, hogy a ma élő magyarok közül az az egy bizonyo-
san halhatatlan, akinek A borától derűs és nemes mámor fogja
el a színházi nézők lelkét, az a mámor, amelytől az élet tűrhető
lesz és az emberek jobbak, az a mámor, amelyet a világ legkü-
lönb áfiuma és orvossága ad, az örök és tiszta művészet!

261.

MATÁNY ANTAL

262.

PÁRISI ÚJSÁGOK

263.

PÁRISI ÚJSÁGOK

264.

[SZEGED A FORRADALOMBAN]

Ez a könyv Cicerone, Vademecum és Kalauz óhajt lenni azon vulkánikus talajon és abban a titokzatos labirintusban, amelyet a történelem forradalomnak keresztelt, nevezetesen az 1918—19-iki szegedi forradalmak útvesztőiben.¹ Mert hiszen nem is egy, de két forradalomról van szó, bizonyára az utolsóról és az utolsó-előttiről. Hiszen voltak már ennekelőtte is forradalmak Szegeden. A legelső, amit az öreg város históriája ismer, az 1514-iki parasztlázadás, amely keresztes hadjáratnak indult és a jobbágy-ság földhözkötésével végződött. Szegednek annyi köze volt ehhez a fölkeléshez, amely a földműves szegények első világtörténeti magyar megmozdulása volt, hogy vezére, a székely Dózsa György Szegeden töltötte fiatalságát Pálffy Balázs főbíró házában és hogy a főnemes Szapolyai a lázadó nemes Dózsa fejét (persze levágva) városunkba küldötte, szomorú emlékül Pálffy uram portájára. No meg az is Szegedre tartozott, hogy a győzelmes magyar urak a városra akarták rászabadítani a rácokat, hála fejében, mert segítettek szétverni a népet. Így festett már 1514-ben a főúri hazafiság! Ami a második szegedi forradalmat illeti, az 1848—49-ben volt és legmaradandóbb emléke két beszéd, amiket a magyar beszéd legkülönb embere, Kossuth mondott, az egyiket arról a bizonyos történelmi nevezetességű erkélyről. (Azóta sok víz lefolyt a Tiszán és sok beszéd lefolyt az emlékezetben).

Nunc venio. . . végre elérkeztünk a Mához, amely persze Tegnap lesz, mire papírra vetjük. Az októberi forradalmat magam is segítettem egy kicsit megszületni. (Az ilyen bábaságra vagy nagyon büszke az ember, vagy pedig nem akar emlékezni. Attól függ minden, hogy a gyerekből holmi híresség válik-e, vagy pedig szégyent hoz a szülőjére? Nos, ez a gyermek nem sokáig élt és szívesen átengedte a helyét a másodiknak. Jó fiú volt, őszi rózsanyíláskor jött a világra és tavasszal, ibolyanyílás előtt jobblétre szenderült.) Mondom, egy októbervégi estén, 31-e előtt néhányan szegediek, többnyire költők, hírlapírók és egyéb forradalmárok, titokban, ahogy illik, megjelentek a Fekete Háznak nevezett Munkásotthon egyik sötétes szobájában. Ez volt akkor a szegedi Pilvax, a szomszéd szobában a közelgő proletárforradalom viharát hangolták már, de előbb meg kellett valahogy csinálni a polgári forradalmat is. Ám már ezt se lehetett a proletárok nélkül, hiszen a megjelentek is, szinte kivétel nélkül proletárok voltak, csak még némelyik nem tudta egészen világosan, hogy az és polgári áruhában mutatkozott. Azután jött, aminek jönnie kellett, ahogy az a könyvben írva van, a könyvben, amely az orosz forradalom történetéről beszél. Soha sem felejttem el a fiatal zászlóst, aki az első rózsás és mámoros napon megjelent nálam a szerkesztőségben és így szólt hozzám a világ legtermészetesebb hangján:

— Kedves polgártárs, gondoskodtak Önök estére a nemzetőrségről? Mert estére egy kis zavar, dulakodás és esetleg fosztogatás lesz!

Őszintén szólva, mosolyogva hallgattam a zászlós riportját és megkérdeztem tőle, nem minden irónia nélkül, mint olyan forradalmár, akinek több napos múltja van (amely a Munkásotthon homályában vész el), hogy miért gondolja ezt, hiszen minden a legnagyobb rendben és a lehető legszebben történik.

— Hát azért, mert tudom. Moszkvában is így volt. Ez kérem így szokott lenni, én már keresztülmentem rajta.

Szóval kiderült, hogy ő a forradalomnak sokkal különbséget specielistája, mint én, neki már tapasztalata van ebben, ő egy gyakorlott és képzett forradalmár. Úgy is történt, ahogy előre megmondotta. Ahogy este hazafelé tartottam a zárórás időben, miután megírtam, hogy mi történt nappal, az egész úton hazafelé élénk üdvölvések fogadtak minden utcáson, egy a szabadságtól és alkoholtilalomtól mámoros cseh főhadnagy kivont karddal akarta kipróbálni, hogy én is olyan vagyok-e, mint

Emerson szerint a Shakspere szavai, amelyek, ha megvágják őket, vérzenek és másnapra csakugyan megvalósították mindazokat az intézkedéseket, amelyeket a moszkvaviselt ifjú zászlós az első napon kilátásba helyezett.

Nem tudom, hol jár azóta ez az én előrelátó és forradalmi mindentudó kis katonám, de az bizonyos, hogy sok jóslata beválhatott azóta, amióta az első őszi rózsát megeste a dér és az első forradalmi mámort kialudta az a kardos cseh főhadnagy. Hogy azóta mi is történt, hogy is történt, jót, rosszat, vígat, szomorút, nagy és kis dolgokat, de mindig érdekes és mindig emberi dolgokat (minden érdekes, ami igazán és őszintén emberi) elmond az olvasónak ez a könyv, amely Cicerone, Vademecum és Kalauz kíván lenni azon a vulkanikus talajon, amely a forradalmi Szegedet előntötte, hogy megszilárduljon, nagyra nőjön, szőlőt és rózsát, bort, búzát és békességet teremhessen az egész világnak. Úgy legyen!

Juhász Gyula

265.

ÓCSKAY MANIPULÁNS

266.

A MUNKÁSSÁG NÉLKÜL

nem lehet többé reális politikát csinálni ezen a világon. Légvárat építeni, azt igen, kártyavárat emelni, azt igen, de reális politikát, azt nem. Se Párisban, se Berlinben, se Szegeden, se Abádszalókon! A munkásság ellenére pedig egyenesen gonoszság vagy örülség lenne politikát csinálni. Ezt ma már Tisza István is belátná, mert ő legalább számolt, ha rosszul számolt is, a létező erőviszonyokkal. Már pedig a létező erőviszonyokkal számolni: ez minden politika alfája és omegája. Ezt értsék meg és gondolják meg, ezt fontolják meg alaposan azok, akik ma, a világtörténelem igazán sorsdöntő óráiban, egy új világ és új élet bölcsőjénél, a

régi rend koporsójánál, szervezkedni, építeni, alkotni és győzedelmeskedni akarnak.

A politika igenis *tudomány*, azonkívül, hogy művészet és valamint nincsen művészet intuíció nélkül, azonképpen nincsen tudomány a tények valódi ismerete, az értékek helyes megérzése és megállapítása nélkül. Hogy eddig és kivált nálunk a politika többnyire a nagyurak huncutsága és a kontárok mestersége volt, hát az meg is látszott azon a politikán, amely idáig vitte és oda juttatta ezt a szerencsétlen mai nemzedéket, ahogy a költő olyan találóan mondja, ezt a *fájdalmas generációt!* Ami mostanában történt ezzel a kis hazával és ezzel a hétfájdalmú nemzettel, azt tessék történeti perspektívából nézni, tárgyilagosan, amelynyire ez emberileg lehetséges, 1914-re visszamenőleg, sőt visszamenőleg azokra a külső és belső politikai és gazdasági okokra, amelyek 1914. katasztrófális kitörését előidézték. Ma már, ugyebár, nem lehet titok, hogy a háború elsősorban és legfőképpen mégis csak egy olyan politikai és gazdasági rendszer hibáinak és bűneinek *kirobbanása* volt, amelyről Franz *Oppenheimer*, a tudós, végérvényes alaposággal megállapította, hogy háborúval kénytelen folytatni azt, amit békével nem tud kierőszakolni. Hogy a háború csak egy másik formája üzleti tevékenységének és pedig egy olyan formája, amely logikusan következik úgynevezett békés ipari műveleteiből. Ami anarkia és ami nyomorúság ma van, az még mindig a háború anarkiája és nyomorúsága.

A háborúk utáni forradalmak pedig, ezt már nem Oppenheimeről tudjuk, de napjaink históriája tanított meg rá bennünket, mondom, a háborúk utáni forradalmak egyszerűen azt jelentik, hogy a népek a hosszú harcokban végre megtalálják az igazi ellenséget, a valódi veszedelmet, mint ahogy az októberi forradalomban a magyarság az ellen a Habsburgház ellen fordult, amely őt idegen érdekért ölni és halni küldte. A forradalmaknak vannak kilengéseik, a forradalmaknak vannak túlzásaik, sőt szörnyűségeik — hiszen *azért forradalmak* — de ezeket tessék csak elkönyvelni az értelmi szerzőjük, a bűnös szülőanyjuk, a háború rovására.

Taine egy hatalmas művet szentelt annak bizonyítására, hogy a jelenkori Franciaország a nagy forradalom nélkül is eljuttott volna oda, ahova annyi vér árán eljutott. A tudós, a katedra és könyvtárszoba hűvös magaslatán, a történelem lombikjában létrehozhatta a jelenkori Franciaország homunkulusát, vér nél-

kül, könny nélkül, a történelemfilozófia spekulációjával, de a valóságban, a tények könyörtelenül kavargó világában, lám André Chénier és Lavoisier is meghaltak, hogy H. A. Taine megírhasson egy nagy és szép könyvet, hát még mennyi áldozatba került, hogy egy új történelmi korszak, amelyet a tudomány a legújabb kornak könyvelt el a múlt század végén, mégis megszülessék és kialakulhasson!

Annak pedig, hogy vér és könny ne legyen, vagy minél kevesebb legyen, annak pedig elsősorban az lenne a legfőbb garanciája, hogy az emberek ismerjék föl a valódi erőviszonyaikat, tanulják meg a tények logikáját, lássák meg *a fejlődés igazi irányvonalát!* Egy kis tudomány és művészet kell ehhez, szó sincs róla, egy kis megérzés és képzelet, egy kis okosság és belátás, annyi bizonyos. A szavak játéka helyett a valóság ismerete, a *konjunktúra* mohó és merő kihasználása helyett a jövő mérlegelése, a hatásos és érdekes pózok és frázisok olcsó tömjéne helyett a *realpolitika* becsületes és szilárd talapzata. Akik mindig a csöcseléket vádolják és emlegetik a csöcseléket, amely csakugyan szörnyű tud lenni, mint a társadalom betegségének kiütése — azok csak nézzenek néha jól a maguk lelke fenekére is és a *mobot* gyakran ott fogják megtalálni, szégyenkezve, de okulva és kevesebbet fognak handabandázni, ám sokkal meggondoltabban és értelmesebben cselekedni!

Délmagyarország, 1919. május 17.

267.

IBENDE LÁSZLÓ

268.

A MŰVÉSZEKRŐL A KÖZÖNSÉGNEK

Míg künn május az örök paletta ezer színeit rakja a fákra és virágokra és hangolja a természet isteni szimfóniáját: addig a szegedi képzőművészek is megkísérlik, hogy a *ver sacrum* hangulatát és áhítatát varázsolják a közművelődésnek emelt palota falai közé. Háborúk és forradalmak elől hova menekül-

hetne néhány órára feledést és vigasztalást találni szegény lelkünk, ha nem a művészet hűvös és derűs csarnokába, a néma és nyugalmas álmok közé, amelyeket azok álmodnak vászonra, kőbe, akik a szépségben keresik az igazságot? A művészet mindenkor a legbiztosabb szer volt az élet nyomorúsága és szomorúsága ellen, de ma kétszeresen az és ezt érzik a művészek és érzik a művészet szeretői is, akik egyre többen lesznek, egy új vallás új hívői, e földön boldogulni és üdvözülni akarók a Szépség, Jóság és Igazság hármasság istensége nevében. Volt idő, amikor a Művészet a kevesek kiváltsága, fényűzése, kedvtelése vagy szórakozása volt. A művész a hatalmasoknak alkotott, azok kénye, kedve szerint. Még így is tudott mindenkihez szólni, az eljövendő századok embereihez: hozzánk is.

Ma eljött az idő, hogy a Művészet mindnyájunk vallása, öröme, tulajdona és mindennapi kenyere legyen! Amit a nagy Puskin és Tolsztoj, a XIX. század kultúr-apostolai és prófétái hirdettek, ma kell, hogy az ige testet öltjön, hogy a tanítás tette váljék, hogy a jóslat megvalósuljon: a *Művészet mindenkié!* Éppen olyan igazságtalanság a Művészet élvezetéből kizárni valakit, osztályokat vagy egyeseket, mintha elvennék valakitől az éltető levegőt, a világitó napot. A Művészet az a vallás, amelynek nevében nem viseltek soha háborúkat, amely mindig csak az élet, az alkotás, a teremtés, a több szépség és boldogság követelését valósította meg.

Mi a művészet? hányan kérdezték és hányan feleltek erre, de mindnyájan egyetértettek abban, hogy a valódi művészet az élet eleven érzését fokozza, az ember lényét tágítja, hogy a műalkotás a természetet gazdagítja, megsokszorozza a teremtés művét, a világot. Ezzel a hittel és tudattal és ennek a hitnek áhítatával és ennek a tudatnak komolyságával kell járulnunk mindig képek elé, szobrok elé, versek elé, ezzel kell fogadnunk az igazi remekeket és a tehetség minden megnyilatkozását is, mint ahogy a pap fogadja az ostyát, amely a mester testévé és vérévé átlényegült. A költő szerint, aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet. Nos, a művészet dolgai a lélek virágai. Kivirágzásai annak a kultúrának, amely a nagy találmányok, a technika csodái mellett a nagy álmok, a képzelet olyan csodáival gazdagította szűk földi létünket, amelyek mellett elszürkülnek és eltörpülnek az összes gőgös és vaskos realitások. A szegedi művészek, akik most itt kitegetik és kibontogatják az álmaikat, a vívódásaikat, a keresésüket, akik mintegy vallomást tesznek

arról, hogy mit akartak és mit értek el, ne feledjük, háborúk és forradalmak zajában maradtak hívek az ecsethez és vésőhöz és egyik kezükben sokszor bizony fegyvert kellett szorongatniok.

Inter arma silent Musae, de ők hallgatagon is álmodoztak és titokban is színeket és formákat próbáltak hozni abba a színtelen és formátlan világba, amely a háború volt és amelyből forradalmas erővel egy új világ kontúrjai bukkantak elő. Ez a kiállítás ígéret, amelynek beváltása egyaránt múlik a művészekén és a közönségen, akik ne csak keressék, de találják is meg egymást és induljanak el együtt az új úton, új szépségek és új élet felé!

1919. május

Juhász Gyula

269.

SZEGEDI MŰVÉSZEK KIÁLLÍTÁSA
A KULTÚRPALOTÁBAN

270.

PÁRISI ÚJSÁGOK

271.

ZÖLDI VILMA

272.

PÁRISI ÚJSÁGOK

273.

NIETZSCHE A CARMENRŐL

274.

MAJTÉNYI LÁSZLÓ

KÉT MAGYAR ÍRÓ

A magyarságnak egy hasonlóan szomorú korszakában Arany János egy őszi bánatú versében kesereg arról, hogy hálnak, hálnak, egyre hálnak, színe, java a magyarnak. Most is két derék és érdemes magyar emberi és írói jelenség elmúlásáról értesülünk azokból a gyér és közvetett tudósításokból, amelyek északról, délről, valahogyan hozzánk jutnak és szíven ütnek bennünket.

Az egyik rövid hír *Gozsdu Elek* halálát jelenti. Vajon hányan vannak a mai olvasók közül, akik egész jelentőségében átérik a gyászt, amely bennem kel ennek a már-már feledésbe merült névnek gyászkeretes említésére? *Gozsdu Elek* író volt, még pedig művésze a magyar írásnak, mi több, azok közül való, akikről modern irodalmunk kezdetén a legnagyobb dolgokat és méltán a legkülönbeket várták. *Gozsdu Elek*, hogy tömören jellemezzem, annak idején, a hetvenes évek végén, a magyar Turgenyevnek indult. Széles és mély európai műveltség és érdeklődés élt benne, amely az emberi lélek örvényeinek, a sors rejtelmeinek nálunk szokatlanul komoly ismeretével párosult.

Első rajzai és elbeszélései egy kész író, egy egész embert, egy biztos szemű és biztos kezű művészlelket mutattak. És ami a legfőbb és legritkább: egy megállapodott, leszűrt, érett világnézet kontúrjai bontakoztak ki ködös, szürke, nyomott atmoszférájú írásaiból. Ez a *Gozsdu Elek* egy nagy magányos tépelődő volt, egy prózaíró és elbeszélő *Vajda János*, erdők, mezők, a természet csöndjének és egyedülvalóságának barátja, rokona, akinek érzékeny és sebzett lelke vigasztalást és nyugasztalást [!] a nagy Pán ölében keresett és talált, a föld[i] csöndes Nirvanában. A nagy *nihil*, amely minden emberi akarat, vágy, ösztön és törekvés mélyén tátong, amely Turgenyev líráját is adja, a nagy nihil megbékítette őt az elmúlással, a halál rokonává tette, mint *Adyt*. A *Köd* című regénye és a *Tantalus* című novella könyve (milyen jellemző címek!) egy csapásra a legelső magyar elbeszélők sorába avatták *Gozsdu Eleket*, aki az élet és irodalom vásári zajától távol, a magyar vidéken bújta a könyveket és erdőket és közben, különös véletlenségből még úgynevezett karriert is csinált, ügyész lett Temesvárott.

Keveset írt, mert sokat töprengett és vívódott, az étellel, önmagával, a lelke méhéből lelkezett témáival. Hamleti és

Fauszti természet volt, jó, hogy polgári állást is vállalt, mert különben felkopott volna az álla, ha egész erejét és tudását legfőbb szenvedélyének, az irodalomnak szenteli. Nagyon erős ember lehetett, hiszen még az irodalomról is le tudott mondani és szokni, az irodalomról, erről a végzetes narkótikumról, erről a veszedelmes ópiumról, amely egy Balzacot hosszú éjszakákon át virrasztóvá tette és Flaubertet lemondatta az életről egészen. Utoljára egy szokatlanul művészi elgondolású és ötvös finomsággal cizellált reneszansz-drámájával tűnt föl és tűnt le egyúttal Gozsdu Elek, *A félistennel*, amelyet a Nemzeti Színház mutatott be úgynevezett irodalmi sikerrel. Azóta, nagy idők óta mélyen hallgatott Gozsdu Elek, megölte a közönyt, vagy nem találta érdeemesnek, hogy tovább beszéljen, ki tudná megmondani. Most visszaszállt lelke az örök csöndbe, amelynek zenéjét hallgatta már e földön.

A másik érdeemes magyar író, akinek elmúlását jelentik, Gozsduval ellentétben, egyike volt a legtöbbet dolgozó, a legtermékenyebb íróinknak. Nagy mesemondó kedv élt benne, sok ötlet sziporkázott érdekes fejében, másfélezernél több elbeszélést írt, több drámát, (az utolsót nemrégén mutatták be) és a hírlapi cikkeknak egész garmadáját. *Zöldi Márton*ról van szó, a vidéki vándor színészet legalaposabb és legaranyosabb kedélyű ismerőjéről, a humoros Luciánról, aki színésznek indult, író lett, közben titkár volt a Nemzeti Színháznál, igazgatta a Dalos Színházat, ahol — ritka ambíció nálunk — Offenbach finom vaudevillejeit vitte színre, majd egészen az irodalomnak áldozta tehetségét, amely nehéz és keserves napi robotban mindvégig megőrizte fiatalos kedvét, rengeteg munkabírását. A *bohém* ember mellett a bűnös ember, az *uomo delinquente* érdekelte leginkább Zöldi Mártont, e két különös fajtáról beszélnek legszívesebben és legszínesebben az írásai. A rövid, érdekes, tarka és csattanós tárca volt az ő valódi birodalma, írt néhány regényt is, de ezekben is novellista erényeit mutatja első sorban.

Egy hatásos drámáját két leánya, *Zöldi Vilma* és *Elza* művészte és szeretője vitte meleg, szép sikerre legutóbb, a vidéken. Most kihullott a toll Zöldi Márton kezéből és vele a magyar irodalom egyik legbuzgóbb és leglelkesebb munkása pihent el. *Klasszikus bűnperek* című humoros könyve ebben a nemben irodalmunk legsikerültebb művei közül való, sok tekintetben a humoros Karinthy előfutárja.

Gozsdu Elek és Zöldi Márton: a magyar tragikus és vidám műzsa gyászolja őket, de életük karmája, a hatás, amit olvasóikra tettek, nem múlik el velük!

Délmagyarország, 1919. május 31.

Juhász Gyula

276.

A KRITIKA JOGA

I.

Kétféle kritikát ismerek. Az egyik éppen olyan alkotó és önmagáért felelő, mint akármilyen más művészet, sőt akárhányszor különb és fölényesebb, mint az, amiről írták. Ez a kritika egy faja a termelő művészetnek. Alfréd Kerr néhány ilyen írásával agyonverte, fölnagyeltem és előttem legalább végleg megsemmisítette a szépszakállú Hermann Sudermannnt. Ez a kritika ronthat, teremthet, mint ahogy Berzsenyi Dániel mondja az Istenről. Ez az a kritika, amellyel Ruskin a vak tömeg szemét felnyitotta Turner szépségeinek meglátására és amellyel Nietzsche örökre elintézte (a maga számára) Wagnert. *Parittyá és lant* van az ilyen kritikusok kezében, hogy Kerr kedves szolamát használjuk. Dávid lantja és parittyája. Egy ilyen kritikával a vitriolos szellemű Karl Krausz egy egész monarchiát végzett ki egy kis könyvével és egy ilyen kritika, mint a Marxé, egy egész világot irányít akkor is, amikor a kritikus már régen csendes ember lett. Az ilyen kritika csodát is tud, föltámaszt halottakat, mint ahogy Lessing drámai recenziói révén néhány olyan színpadi szerző marad meg az emlékezetben, akiknek egyetlen érdeme és jelentősége, hogy Lessing örökké rozsdátlan tollára szúrta őket. Molnár Ferenc neve azért marad meg az irodalomtörténetben, mert Kerr írt róla. A kritikus is lehet alkotó művész, akár a színész. Mint ahogy az író is lehet favágó, akár Bernstein vagy Földes Imre. Legénye válogatja.

II.

A kritikus, mint művész mellett ott van még a kritikus, mint tudós. Aki nem teremt se formákat, aki nem korrigálja ki

a művészetet, mint a művész a természetet, hanem aki boncol, elemez, mérlegel, értékkel, a tudása, a meggyőződése érzékeny mérlegén, aki szétszedi a virágot, a művet, mint a botanikus a növényt, a természet művét, aki rendszerez és értékkel, szóval aki egyszerűen szakértői véleményt mond, tárgyilagosan, mint a kémikus, aki megállapítja, milyen elemekből áll a vegyület és mint az ékszerész, aki megmondja, arany-e az, ami fénylik, mennyi nemes és nemtelen fémből készült az, amit megvizsgált. Ehhez is kell stílus, mint ahogy a természettudomány is egészen másképpen fest, ha Hermann[!] Ottó vagy Móra Ferenc írja, mintha hivatalból íratják valami protekciós tankönyvgyárossal. Az első fajta, a művészi kritika hitelét¹ és súlyát az írója egyénisége adja meg, az a tény, hogy azt *valaki* írta, egy géniusz, aki új fényt vet a régi dolgokra is és perspektívákat tár föl ott is, ahol laposságokról és ürességekről kell véleményt mondania. Itt a *temperamentum* a fontos, amellyel valaki elébe áll a dolgoknak és nézi és látja és láttatja őket. Ez a temperamentum az, amely Tainevel azt mondatja, hogy Tennyson ugyan nagyobb költő, de ő Mussetet jobban szereti. Karinthy Frigyes néhány irodalmi parodiájában több mélység és komolyság van, mint némely akadémiai elnök összes beszédeiben.

III.

A másik fajta kritika, hogy úgy mondjam, a szakértői jogoságát és igazságosságát a tudás mértéke és biztossága adja meg, amellyel a kritikus a világot és a művet nézi, amelyről beszél. Gyulai Pál klasszikus típusa ennek a kritikus fajtának. (Igaz, hogy a jó magyar tudományos prózának is első mestere.) Mindazonáltal . . . És itt a bökkenő: a kritika, akár alkotó, akár romboló, akár művészi, akár tudományos, alapjában véve mégis egy ember látásának és érzésének eredménye, *egyéni vélemény*, amelyet osztok vagy nem osztok, de amelyet tisztelnem kell, akár írója egyéni értéke, akár egyéni tudása, hozzáértése miatt. Én imádkozom Wagnert és benne találhatom a múlt, jelen és jövő zenéjét és mégis, ha van bennem egy kis tisztelet és érzék a zseni iránt, csak gyönyörűséggel és tanulsággal olvashatom azt, amit Nietzsche contra Wagner írt. És én megint csak imádkozom Jókait és benne találhatom a magyar mesemondó géniusz legragyogóbb megtestesülését (mint ahogy valóban benne is találom) mégis csak gyönyörűséggel és tanulsággal olvashatom

Péterfy Jenőnek, a tanárnak, a legkülönb magyar tanárnak tanulmányát Jókairól, amelyben körülbelül úgy elbánik ezzel a kékszemű és kék romantikájú magyar elbeszélő-fejedelemmel, mintha a borbély (bocsánat a hasonlatért) a finom és éles borotvája pengéjével a nyak szőrképletei helyett egyenesen a páciense nyakát intézné el egy császármetsző gesztusával. És Péterfy Jenő alapos és formás és mélyjáratú kritikájának igaza volt a maga szempontjából és Jókai azért mégis a legnagyobb magyar mesemondó, noha csakugyan, pszichológia dolgában messze jár egy Flaubert vagy egy Balzac mögött.

Azt, hogy jóhiszemű, vagy rosszhiszemű-e valamely kritika, stílusából el lehet dönteni. Aki tud írni, az tud disztingválni. A stílus az ember, mondotta Buffon, aki valóban benne is van ebben a mondatában. A talentum nem lehet rosszhiszemű, ez a tehetségtelenek privilégiuma.

A kritikustól kettőt követelhetünk. Hogy értsen a dologhoz és hogy tudjon írni. Aki nem ért a dologhoz, az nem is tud írni. Egy szóval: *a kritikus tudjon írni*. Mert ismételjük, a stílus az ember. A stílus minden. A stílus a művészet. A többi: favágás. A favágás is fontos és nehéz dolog, de nem a művészetben. És ne feledjük, ha egy Bizet operának sikere van, abban része lehet Bizetnek is. Bizony. Sőt, talán oroszlánrésze van neki. Mint ahogy a párisi premieren nem a Carmen bukott meg, de a közönség.

Délmagyarország, 1919. június 5.

Juhász Gyula

277.

PROGRAM

Nagy időket élünk: hangoztatták a háború első napjaiban künn és benn, de akkor ezeknek a nagy időknek elsősorban a romantikáját nézték a lelkesedők és ezt a romantikát, a hősi pózt, a nemes gesztusokat, az önfeláldozást, a halálmegvetést, a bátorság és erő szépségét domborították ki mindenekfelett. Hogy nagy időket élünk, ma már nem igen kell hangoztatni, de annál inkább kellene éreznie minden teremtetett léleknek, akinek ma élnie adatott. Éreznie kell pedig a saját bőrén, éreznie a legkeservesebb és legnyomorúságosabb viszonyok közepette. A nagy

idők, kivált a legnagyobb idők, csak a történelem szédítő perspektívájából olyan szépek, olyan nagyszerűek, olyan kívánatosak, a valóságban ilyenek, mint amilyeneknek éppen napjainkban látjuk. Ötödféléves háború zaja és zengése után bontakoztak ki ezeknek a nagy időknek igazi kontúrajai, most kezdjük valóban átérezni, tudni, sőt látni, hogy az emberi históriának talán csakugyan legsorsdöntőbb korszakát van szerencsénk vagy szerencsétlenségünk üdvözölhetni. Ma már sejtjük, hogy a történelem logikája dolgozik, hogy itt nálunknál nagyobb erők rendezik a színjátékot, hogy itt maga a sors beszél, döntően, parancsolóan, mint az ítélet harsonája. Az újság, amely úgy úszkál ma az események háborgó tengerén, mint a papírcsónak a kiáradt csatornán, mit csináljon, merre tartson, hova mutasson ebben a pillanatban?

Nagyon túlbecsülik a napisajtó jelentőségét, akik azt vélik, hogy az irányíthatja az eseményeket, a dolgok menetét, mint ahogy viszont nagyon lebecsülik az újságíró értékét, akik azt gondolják felőle, hogy ő arra kapható, amire a vezetők, a hatalom akarják. Nem, a nap krónikása és kommentátora egyáltalán nem érzi magát Chanteclairnak, akinek harsányan zengzetes szózatára az új Nap fölkel, mint ahogy ugyancsak nem tartja és nem óhajtja szélkakasnak tekinteni magát.

Ami szépet, jót, igazat a kor legjobbjai akarnak, azt a sajtó a maga nagy publicitásával, a mindenkihez intézett hangján hirdeti, tolmácsolja. És főleg: az igazat akarja és írja is, amennyire ezt megengedik neki. Meg kell csak figyelni, ha néhány napig szünetel az újság, vagy túlságosan erős fék van a száján, a hazug hírek, beállítások, kitalálások micsoda bolondgomba garmadája terem az ellenőrzés és megvilágítás nélkül maradt közélet piacán! A valódi hírlapírás az a levegő, amelyben mindnyájan élünk és mozgunk.

Néha fülledt, néha hűvös, néha viharokat csapol le, de mindig jobb, mindig egészségesebb, mindig üdvösebb, mint a sírok csöndje, mint a gondolat börtönének dohossága.

A szegedi sajtóról meglehet kinek-kinek a maga véleménye, magunk is kritikai szemmel tudjuk nézni jelentőségét, érdemeit és fogyatkozásait, de sem az egész szegedi sajtóról, sem egyes valamirevaló munkásairól senki sem állíthatja, hogy az újságírás becsületének kódexe ellen írtak vagy cselekedtek volna. Vannak országos nevű és súlyú tagjai, vannak lelkes, fiatal noviciusai, de mindnyájan a hivatás buzgóságával, a küldetés

lázával, a közönség jogos érdekeinek védelmében írnak, dolgoznak, az agyukat tördelik bele a szürke hasábokba, jót akarnak és mindenekelőtt azt, hogy a magyarság e szép, nagy városa, az ő Urbsuk, ma végvára a magyarnak, virágozzék, boldoguljon, a kultúra, az alkotó munka minél barátságosabb és biztosabb fészke, minél erősebb és szilárdabb mentsvára lehessen. Hogy nem akarunk vakon és oktalantul elhaladni a múlt és jelen égető tanulságai mellett, hogy előre akarunk menni és nem hátra, hogy bagolyvárak helyett a munka és művészet csarnokait óhajtjuk, hogy azt akarjuk, legyen vége a lejárt jelszavaknak és kezdődjék a frázisnélküli dolog, a becsületes, programos, radikális és eredményes fölépítése a magyar és emberi jövődönnek, a holnapnak, amelyre virradunk: nem tévedés, ez nem hiba, ez nem bűn és ezért igazán nyugodt lélekkel és emelt fővel állunk a történelem elébe . . .

Délmagyarország, 1919. június 24.

278.

MAGYAR KULTÚRA

279.

A MI RÁKÓCZINK . . .

Szigligeti hatásos külsőségekben bővelkedő történeti színjátékával, a II. Rákóczi Ferenc fogságával zárta be idei mozgalmasszezonját a szegedi színház. Nem remekmű ez a darab, nem is készült annak, csak vigasztalónak és lelkesítőnek egy régi elnyomatás napjaiban. Rákócziról mostanában sok szó esett szóval is, újságokban is és az a vád hangzott el haladó elemekkel szemben, mintha őt gyaláznák, kisebbitenék, sőt rágalmaznák. Ez a vád azonban, úgy érezzük, nem jó helyre szól és fölületes, azonfelül csak jelszó, amely egészen más intenciókat takargat.

Rákócziról, a száműzöttről Szekfű Gyula hécsi udvari levéltáros írt még a háború előtt egy könyvet, amely érdekes könyv, komoly könyv, jól megírt könyv, csak egy kis baja van, man merkt die Absicht, az ember érzi, hogy ez az okos és formás frás

valahogyan a dinasztikus politika szekerét tolja, a Habsburgok világpolitikájának ballplatzi nézőpontjából szemléli Rákóczi, aki vezérlő fejedelme volt a kurucoknak, bálványa Petőfinek, szentsége a függetlenségre törekvő magyarnak és kétségtelenül egész történelmünk egyik legtisztább, legnemesebb, legönzetlenebb hőse. Már most ezen a Szekfűn alaposan elverték a port, de nem komoly és tárgyilagos tudósok és kritikusok, hanem stréber egyetemi tanárok, törtető pártpolitikusok, kótyagos választási kortesek. Az Akadémia megvédte Szekfűt, az egyetem habilitálta, de azért a könyve botránykő maradt sokáig. Ma már higgadtan láthatjuk, miben tévedt ez a Szekfű.

Akkor csak néhány élesszemű és józanéletű kritikus látta ezt és ezek éppen a progresszív, a radikális szellemű magyar tudományos fölfogás vallóinak táborából kerültek ki. Ezek rátapintottak a probléma elevenjére, arra, hogy Rákóczi éppen a haladás szempontjából nézve láthatjuk és értékelhetjük valódi nagy történelmi jelentőségében. Rákóczi érdeme dicsősége és sikereinek titka éppen az volt, hogy az eddigi rendi jellegű és elsősorban kiváltságokat védő magyar nemesi fölkelésekkel szemben az egész nemzetre, mi több, az egész népre támaszkodott, megzengette az egész magyar néplélek rengetegét, zászlai alá gyűjtötte nem csupán a kúriák és udvarházak, de a viskók és kalyibák lakóit és a hazátlan földönfutók seregét is!

A lengyel mezőkön rejtőző és a hazai hangokra figyelő Rákóczi elé Esze Tamás jött el háromszáz bujdosójával és a nép nevében, a szegény jobbágyság és pórság nevében bontatta ki vele az északi Kárpátok ormain a magyar szabadság vihártépett lobogóját. A kuruc talpasok zöme a föld népéből került ki, az a gyönyörűen kivirágzó költészet, amelynek piros és fekete rózsái sohasem hervadnak el a magyar antológiák lapjain, a néplélek mélyéből fakadtak, abból az őstalajból, amely a virágénekeket, a székely balladákat, a népdalokat és a népmeséket termette.

Ezért nagy Rákóczi, ezért jelentőséges, ezért példaadó első-sorban, hogy nemes szívével a nép felé hajolt, hogy megértette hegyek, rónák siralmát és leszállva sárosi kastélyából, a szegény szenvedő nép élére állott.

Csak az igazi arisztokrata lehet igazán demokrata — mondotta egy különös öreg barátunk és ebben a furcsán hangzó aforizmában annyi igazság van, hogy csakugyan, nálunk Széchenyi István, Eötvös József voltak a maguk idejében a legnagyobb és

legderekasabb demokraták, annyi igaz, hogy valóban, noblesse oblige, a nemesség kötelez és az a legnemesebb, aki a legtöbbet és legönzettelenebbül áldoz. A nép ellenére már 1703-ban sem lehetett politikát csinálni, hogyan lehetne 1919-ben? Rákóczi a haladás zászlaját lengette a maga korában, szemben a Habsburg-dinasztia imperialista törekvéseivel, a Leopoldok és Józsefek és Károlyok dinasztikus önzésével, amely nem egészen rossz szimattal és nem teljesen alaptalanul számított arra az osztály-önzésre, amely a feudális urak lelkét irányította és amely önzés elől csak az olyan kiváltságosak, erősek és igazak tudták emancipálni magukat, amilyen éppen vezérlő Fejedelmünk, a franciáktól és törököktől egyaránt tisztelt, a régi rendi országgyűlés által honárulónak deklarált, a gentry mellett kardoskodó Herczeg Ferentől és az aulikus érdeket öntudatlanul is szolgáló Szekfűtől egy kissé lesajnált Rákóczi volt.

Ez a Rákóczi, akit Petőfi is megénekelt, Petőfi, akinek még Kossuthról se volt egy jó szava, ez a Rákóczi, aki az egész magyar népre támaszkodott, mint pántos pallosára, aki lemondott minden javáról, kincséről, aki elveiért elment idegenbe, szegénységbe, ez a Rákóczi ma is példa lehet és legyen is példa annak, aki ma mer, akar és tud politikát csinálni, magyar politikát, amely mindnyájunk ügyét szolgálja és próbálja győzelemhez segíteni.

Délmagyarország, 1919. július 2.

280.

VEGYENEK VIRÁGOT...

281.

A „BORZALOM” IRODALMA ÉS EGY SZEGEDI KÖNYV

282.

RADIKÁLIS KIS KÁTÉ

A NAGY PER...

A beteg társadalom kuruzslóinak és vajákosainak van egy kedvenc szerük, — belülről használandó — amelyet mindig nagy örömmel és készséggel vesznek elő, mert hiszen kéznél fekszik, az emberi ostobaság és gonoszság kezeügyében: ez az antiszemitizmus. Aki nem akar vagy nem tud pragmatikusan gondolkozni, aki nem látja az okok és okozatok láncolatát, az események logikáját, a történelem dialektikáját, aki nem bírt szert tenni pozitív tudományos alapokon nyugvó szociológiai ismeretére és belátására a társadalmi jelenségeknek, az, kivált, ha erre hajlamosítva van és ha könnyű a lelkiismerete, hamarosan fölül azoknak az olcsó és híg bölcsességű jelszavaknak, amelyek az antiszemitizmus ingoványos és lidérces talajából fakadnak és virulnak, mint az emberi elfogultság és oktalanság lópvirágai.

Akár faji, akár felekezeti, akár nemzeti, akár társadalmi kérdést csinálnak a zsidóságból, alapjában véve a dolog egyre megy: az emberek egy nagy tömegét, a társadalom egy jelentős részét akarják bűnbakul, prügelknabe gyanánt odaállítani a rosszakaratnak és a tudatlanságnak, a tömegindulatnak. Mindenképpen káros és veszedelmes törekvés, amely alapjában véve az egész közösségnek árt, megrontva még azt a belső békét is, ami megmaradt.

Akik felelősség nélkül, tetszetős jelszavaktól vezetve, holmi idegen elemekről, bevándorlótokról beszélnek, ezeknek külön erkölcséről, idegen lelkéről, mételyező szelleméről, mondok, akik így beszélnek, azok először is nagyon felelőtlenül cselekszenek, mert hiszen jogtalanul és igaztalanul általánosítanak, alaptalanul gyanúsítanak egyeseket és tömegeket és amellet erkölcsi bátorságuk sincsen kimondani a szót, amely a gyűlölet izzásával parázslék a lelkük mélyén, mert ha kimondanák a szót, nyíltan, férfiasan, kertelés és frázis nélkül, akkor egyszerre világosan és teljesen megmutatkoznék egész törekvésük középkori jellege, amelyet ők a nagy általánosságban és kenetes képmutatással hangoztatott erkölcsi prédikációk széles és bő köpenyegébe burkolnak.

Az árdrágítás és a lánckereskedelem, a háborús lógás és a forradalmi terror, a hírlapi kacsa és a színházi blöff egyaránt alkalmasak arra, hogy egy fajnak, ahogy ők tartják, egy felekezeti-

nek, egy társadalmi rétegnek a kizárólagos privilégiumai, bűnei, sárga foltjai legyenek, mindezek a hibák, vétkek, visszaélések, gyarlóságok, amelyek következményei egyetemes társadalmi jelenségeknek, a fönnálló vagy inkább fölbomló rendnek, szerintük egy bizonyos embertömeg számlájára írandók. Ezzel el lehet terelni a figyelmet a dolgok lényegéről, a valódi bajról, az igazi okokról, ezzel egészen könnyen és egyszerűen, mert tudománytalanul és értelmetlenül, ketté próbálják vágni a gordiusi csomót, a gyűlölet kardjával, amely kétélű és egyaránt sújt ártót és ártatlant, akár a bosszúállásé.

A középkorban a gettóba kényszerítette a zsidót ez a gyűlölet, elzárta a világtól, de legalább magára hagyta, engedte élni a maga szűk körében. Ma, szabadverseny és a szabadgondolat klasszikus korában, miután hagyták, hogy érvényesüljön, hogy dolgozzon és alkotson, hogy ember és magyar lehessen, hogy Heinét és Kiss Józsefet, Börnét és Brandest, Lassallet és Adler Viktort, Bernard Shawt és Alfréd Kerret adjon a világnak, a kultúra világító fátylójait, a haladás és humanizmus apostolait, az igazság és szépség fanatikussait, most szépen a fejükre olvassák és a hátukra varrják a kapitalizmus minden bűnének sárga foltját, a kapitalizmusét, amelynek éppen Marx és Lassalle a leglángolóbb és legöntudatosabb ellenségei és bírái, szemükre vetik a terrort és a fanatizmust, holott századokon át éppen őket tartották terror alatt és a fanatizmus a legszívesebben és leggyakrabban őket küldötte máglyára, nekik rójják föl a zszurnalizmus kinövéseit és kártevéseit, holott az effajta zszurnalizmus — mert van másfajta is — csak természetes terméke egy bizonyos társadalmi termelési rendnek és hibái vagy bűnei egy lapra tartoznak a szolgabírói basáskodás, vagy a szoldateszka önkénykedés kinövéseivel és vétkeivel.

Elvégre föl lehet építeni világnézetet és életfölfogást arra az alapra is, hogy minek a szőke énnékem, mikor én a barnát szeretem, mint ahogy — látjuk — világnézetet és életfölfogást építenek emberek az orrok egyenes vagy görbe voltára is, de hogy az ilyen bázisnak mennyi a szilárdsága, a tudományos megbízhatósága, az erkölcsi teherbíró képessége, a való értéke és jelentősége, arról talán fölösleges mélyebb ismeretelméleti vitába bocsátkoznunk!

Délmagyarország, 1919. júl. 6.

284.

AZ EGYETLEN ÚT

285.

A MAI BUDAPEST

— Egy szemtanú elbeszélése —

286.

PÁRISI ÚJSÁGOK

287.

JÚLIUS 14

Az új, a győzelmes Franciaország egy régi, győzelmes forradalom emlékét ünnepli ma, quatorze juillet napján. Mi történt Párisban 1789-ben, július 14-én? A polgárok fegyvert fogtak, megtámadták és megostromolták a Bastille erődeit, kitűzték rájuk a forradalom véres lobogóját, kiszabadították a politikai foglyokat, megölték a Bastille királpárti parancsnokát és Páris polgármesterét, aki cinkosa volt az ellenforradalomnak. A fejüket lándzsára tűzték és a városháza elé vitték. Ez történt 1789. július 14-én Párisban, a világ fővárosában, amely akkor a forradalom kirepítő fészke, az új gondolatok arzenálja, a jövőendő élesztője és a szabadság bástyája volt. Maga az eset nem olyan jelentékeny, a feudalizmust, a régi rendet nem az buktatta meg, az új világot nem az építette föl, hogy egy sereg fanatikus és vakmerő ember — aki[ke]t a kortársak rendesen csőcseléknek néznek és akiknek az utókor emlékoszlopot emel — egy ódon bástyahalmazt megtámad és egy kissé alaposan megrongálja a viharvert tetőket. De a népek érzékelhető *szimbólumot* akarnak, látható jelet, egy színes és plasztikus tény, ami beszél, ami harsog, ami túlzeng a múlton, a századokon, amit képből, szoborban, ódában meg lehet örökíteni. Ilyen szimbólum, ilyen tény, ilyen zengés a Bastille bevétele.

Franciaország és a világ sorsa a tizennyolcadik század végén az *assablée*-k gyűlésein dőlt el, a tanácskozásokon, ahol a király, a kövér és petyhüdt Bourbon kénytelen-kelletlen tűrte, hogy a feltörekvő harmadik rend, a robbanékony és lobbanékony tiers etat emberei, vidéki ügyvédek, párisi tollforgatók föltett főveggel üljenek előtte, míg Mirabeau és Sieyès beszéltek és a világtörténelem nagy órája elütötte a tizenkettedik órát.

De talán még valamivel előbb dőlt el akkor Franciaország és az európai világ sorsa, kevésbé láthatóan, kevésbé hallhatóan, csöndes, komoly, nyugodt íróasztalok fehér lapjainak rengetegén, amelyek ma úgy zizegnek a múltból, mint a szél a tavaszi szántás fölött, talán mégis ott dőlt el a világ sora a *Voltaire*, *Rousseau*, *Diderot* fejében, a nagy Enciklopédia hasábjain, amelyekből a nagy forradalom vihara kiharsogott. Mikor Rousseau, aki üldözési mániákus is volt, azt írta le, hogy a társadalmi szerződésnél kettőn áll a vásár és a népen áll elsősorban, mikor Voltaire, aki nagyzási mániás is volt, kijelentette a karosszékében, hogy *Ecrasez l'infame!* és mikor Diderot megjegyezte, hogy a polgároké a jövő még a színpadon is, akkor, akkor indult el a győzelmi szekér, amely Guillotín doktor ötletes találmánya alá vitt egy Bourbon- és egy Habsburg-fejet és amely, a korzikai nyavalyatörős zseni marsallbotjainak intésére beszáguldotta Lipschét, Austerlitzet, Wagramot, Marengot, Moszkvát, Waterloot és végre megállott, fölkoszorúzva és föllobogózva a Pantheon előtt.

Am a könyvek lapjai halkán zizegnek és minden Demosthenesnél és Desmoullinsnél szebben beszél a tett, amely ez egyszer a Bastillet ostromolta meg és vette be. A Bastille egyszerre titáni módon megnőtt, egekbe tornyosult és a pokolba süllyedt, az egész véres és gyászos múltat, az egész fekete középkort, az egész gyilkos és rabló feudalizmust jelentette, amelynek vége, amelyet ledöntöttek, a Bastilleval egy világot ostromoltak meg diadalmasan és szemmelláthatóan.

Az az oszlop, amely ma a *Place de la Bastille*on karcsú magasan emelkedik az égnek, a polgárság győzelmi oszlopa. Azé a polgárságé, amely a francia forradalomban megdöntötte a gondolat fegyverével és a terror hatalmával a középkori feudalizmus elkorhadt, elrothadt, belülről is megőrölt alkotmányát. Ez a győzelmes polgárság vonult be a világtörténelem sorsdöntő és vezető tényezői közé 1789. július 14-én, ez a győzelmes polgárság, amely a maga képére és hasonlatosságára próbálta formálni a tizenkilencedik századot. De már 1830-ban és 1848-ban megszö-

lal egy új hang, egy új motívum a diadalmi szimfóniában és Cavaignac ágyúit 1848 júliusában már a proletárok ellen kénytelen felvonultatni. A veszített háború 1871 tavaszán Párisban az első kísérletet hozza létre, amely a kommunista-kiáltvány szavait igyekezik valóra váltani.

Nemcsak a könyveknek van meg a maguk sorsa, de az ünnepeknek is! Ünnepek jönnek, ünnepek mennek, az idő új piros dátumokat hoz és régi piros dátumokat mos el a feledés szürkéségével. 1919. július 14-én egy győzelmes háború végén ünneplik a Bastille bevételének világhistóriai évfordulóját. Győzelmes háború végén és — forradalmak évadján. A halott Mirabeau és a halhatatlan Jaurès csöndes porai felett új küzdelmek, új aratás, új világ fuvalmai lengenek. Az élet nem áll meg soha: A győzelmes szekér új utakra indul. Ki tudja, hol áll meg, kit hogyan talál meg?

Délmagyarország, 1919. július 13.

288.

ÚJ ORIENTÁCIÓ

A frázisok tengeréből, amelybe a rövid életű Károlyi Gyula kormány elmerült, világító torony gyanánt egy igazság emelkedik ki, az, amelyet Varjassy Lajos vasárnapi beszéde során olyan szerencsésen megfogalmazott: hogy külpolitikai és belpolitikai orientációnknak egyaránt a nagy nyugati demokráciák szerint kell igazodnia. Ez kétségtelenül új politikai uralkodó gondolat, mert ha eddig fölmerült és hívekre talált is a magyar államférfiak és publicisták körében, de uralomra bizony mind- eddig nálunk sehol és soha nem juthatott. Még Kossuth is, mikor hatalma tetőpontján és ereje virágában volt, a német szövetség eszméjét pengette szívesebben, az öreg Andrássy Gyula pedig egyenesen abban látta élete célját és jelentőségét, hogy a középeurópai blokk gondolatát megvalósítani segítette. Igaz, hogy a látszat szerint érdekeink parancsolták a német hegemoniához való tartozandóságot, amely látszat még Jászi Oszkár világos elméjét is megtévesztette, de viszont kétségtelen és történeti bizonyosság, hogy szimpátiáink és egész múltunk emlékei a franciák mellé állították, kivált a nagy histó-

riai válságok óráiban, a nem hivatalos, a szíve szerint megnyilatkozó, a valódi magyar közvéleményt.

Ma érdek és rokonszenv egyaránt azt sugallják, hogy a nagy nyugati demokráciák felé közeledjünk, hogy egész külső és belső politikánkat e demokráciák szellemében vezessük, ha nem akarunk nyomtalanul és céltalanul elsüllyedni az európai népek nagy és viharos tengerében. Hisszük és reméljük, hogy akik ma felelősségteljes helyen hirdetik ezt az új orientációt, tisztában is vannak ennek lényegével és tudni fogják ennek gyakorlati útját, módját is megtalálni és sikerrel egyengetni.

Mert hiszen annyi háborús év és forradalmi hónap tanulságai eléggé megtaníthattak bennünket végre arra a modern politikai fundamentális igazságra, amelynek belátása és átérése nélkül jutottunk oda, ahova a háború előzményei és következményei folytán kerültünk: hogy nincsen és nem lehet többé elszigetelt politika sehol a világon, hogy nem lehet belpolitikát csinálni külpolitikai tekintetek nélkül, hogy amit benn csinálunk, azért künn is vállalnom és viselnem kell a felelősséget, egyszóval: a belpolitika is külpolitika, más szóval: nem lehet többé strucc módjára a hazai homokba dugni a fejünket, hanem mindig és mindenben orientációt kell keresnünk a világgal, amelyben élünk, a korrallal, amellyel haladnunk kell!

Aki tehát ma és itt magyar politikát csinál, annak tudnia kell, hogy Nyugaton és Keleten mi van, hogy mit szól mindehhez Clemenceau és Lloyd George, sőt mit szól hozzá az Internacionálé. Valamint a vidéki állomás bakterének az expresszvonat órájához kell igazodnia, nehogy katasztrófát okozzon, elmaradva akár egy perccel is, éppen úgy kell bármely kis közösség politikai vezérének is tudnia és éreznie: hányat ütött az óra a nagy világ különböző állomásain.

Ha tehát a nagy nyugati demokráciákhoz akarunk alkalmazkodni, akkor jó lesz megtanulni, hogy mit is jelentenek azok a nagy nyugati demokráciák? Akkor nem elég például Clemenceauról azokat a frázisokat ismerni, amelyeket *made in Germany* csomagolásban már nem oly régen beadtak nekünk, hanem tudni kell, hogy bár Clemenceau öreg ember és homlokára nem a jövő napja süt, de mégis és hiába, ízig-vérig, tetőtől talpig radikális, szabadgondolkodó, aki annak idején nem egyszer, de sokszor letörte és megbuktatta a nacionalizmus kis és nagy törteit, a Boulanger-féle sovinizmus embereit, aki pellengérré állította és lemennydörögte a militarizmussal szövetkezett kleri-

kálizmus konkolyhintőit és méregkeverőit, aki Zolának tollára adta a híres J'accuse címét és aki, bármilyen szemmel nézik is barátai és ellenfelei, mégis csak *a haladás ügyét* szolgálta világéletében, a háborúban is, amikor fanatikus hite szerint halálos csapást mért a német militarista imperializmus egész Európát elnyeléssel fenyegető sárkányára.

A nagy nyugati demokráciákat azonban mindenképp maga a nép teszi, elsősorban a munkásság, amely mégis csak első hatalom ma, éppen a háborúk és forradalmak következtében, egész Európában. A munkásság állásfoglalása döntötte el a háború sorsát Nyugaton és Keleten, a munkásság állásfoglalása fogja eldönteni a béke sorsát is. Az orientációból tehát, kifelé és befelé, elsősorban ezt a tényezőt, ezt a hatalmat, ezt az igazságot nem szabad és nem lehet végzetes következmények nélkül kifejejteni.

Délmagyarország, 1919. július 17.

289.

A TUDÁS HATALOM

290.

ALKOHOL

291.

NINCS KÖSZÖNET BENNE!

292.

MEGINT A REAKCIÓ

293.

NEM VOLT ELÉG?

PETŐFI

Egy ősi vallás régi rítusa szerint a temetéskor köveket dobáltak a frissen hantolt sírra, mintegy azt jelentve, hogy a halottaknak már nem fáj, de az élőket, azokat nem kell kövekkel megdobálni. Petőfi ismeretlen sírját hetven éven át a dicsőség minden kuszorújával fölékesítette a hálás utókor kései kegyelete. Meghódolt előtte mindenki, az ellenség letette fegyverét, a paloták és kunyhók egyaránt magukénak vallották, minden párt meghajtotta előtte az elismerés lobogóját, a nagy világ is tudomást szerzett nevééről és jelentőségéről. A verseiből népdalok lettek, a tetteiből legendák. A nagy Grimm Goethe mellé állította a világirodalmi Pantheonban, Nietzsche zenét szerzett néhány dalára, Coppée elzarándokolt dunaparti szobrához és ódával köszöntötte, minden nyelven, a latintól a volapükig, olvashatók a versei.

Hetven esztendőnek összes babériján és rózsáján, minden elismerésén és hódolatán keresztül, mi elsősorban mégis az embert keressük ma, az élőt, a szenvedőt, a küzdőt, a forróvérű és lobogó lelkű fiatalembert, aki volt, az élőt keressük a halhatatlanság bíbor és arany kárpitja, a kultusz tömjéne és hozsannája mögött. Az embert, aki az egyetlen megmaradt daguerrotipről halványan int felénk, sörtés szöghajával, nyírott szakállával, égő fekete szemével, dacos állával, nagy nyílt homlokával, nyakkendőtenül és megilletődve. És az elhervadt koszorúk és elfonnyadt frázisok özöne helyett megkeressük a köveket, amelyeket az élőre dobtak, a szentséges elveiért viaskodó Petőfire.

Mert ez a hetven év előtt huszonhatesztendőskorában eltűnt költő nem csupán szép verseket, jó verseket, igaz verseket írt, de egy szép, jó és igaz élet, egy nagy élet hőse volt és ezek a versek mind méltó kíséretül szolgálnak ehhez az élethez, amely ma és mindörökké, minden magyaroknak és embereknek kell, hogy példa legyen, tündöklő, bátorító, fölemelő példa, a legnagyobbak közül való a szentek, vértanúk és hősök ragyogó történetében.

A kövekre emlékezünk mi, harcosai az igazságnak és a tollnak, a kövekre, amelyekkel a mi dicsőséges nagy elődünket megdobálták kortársai, ellenségei. Az értetlenség és tudatlanság köveire emlékezünk, melyek az élőt érték és amelyek ma már obeliszkek és piramisok lehetnének halhatatlansága templomá-

ban. Azok dobálták rá a köveket, akik az ő idejében is a maguk privilégiumának tekintették a hazafiságot, akik nem hallották meg az idők szavát, amelyet Petőfi hallatott, a *Pató Pálok*, a régi jó táblabírák, a rendi Magyarország önző és maradi kis-királyai és az ő szolgahaduk. A világszabadság költője, aki a királyok ellen éppen úgy mennydörgött, mint a kiváltságosok ellen, a nyakravalótlan Petőfi veszedelmes volt az ő kis játékaik számára, akit el kell némítani.

Valami Tatár Béla (van-e, aki e nevet ismeri?) ezt írta Petőfiről, a legnagyobb magyar költőről 1849. február 2-án a Figyelmezőben (van-e, aki e lapot ismeri): „Mi szeressük a hazát, de nem Tánicsot, Kossuthot, Petőfit és több efféle herosztráteszi hősöket.” Egy másik figyelmező így ír az Apostól költőjéről 1849. február 24-én: „Ezen nagy nemzet, melyet 800 év nem tudott elrontani, melyet egy Heiszter és Karaffa nem tudott megsemmisíteni, most elindult vesztébe egy Petőfi, Pálfi, Madarász, Kossuth és egy Tánicsnak szavaira!” Majd tovább: „Mit a magyar nép eleinte jónak hitt egy Tánics és Petőfi szavára, azt már most tapasztalásból tudja, hogy csupa méreg és epe.” Másnap ugyanez a lap Petőfiről, a költőről így nyilatkozik:

„Igyekezett *értéktelen versei által* a legveszélyesebb útra vezetni a *másképp* jámbor magyar népet.” „Petőfi névszerint — írja tovább — cikornyás szavakkal magasztalta egekig Martinovics mártírságát, kinek ő *cimboráival együtt* emléket kíván emeltetni. Vigyázzon, nehogy talán éppen azon emlék díszítse a jeles költő sírját is.”

A jeles költő, akit itt gúnyosan és gonoszul emlegetnek, sír nélkül maradt. Hetven éve, hogy eltűnt a földi tájakról az Illés szekerén, hetven éve, hogy egyre nő nagysága, dicsősége, de mi a fényes ködön keresztül az embert keressük, a forróvérű, lángoló lelkű fiatalembert, hogy harcainkban lelkesítsen, csüggedésünkben fölemeljen, bukásunkban vigasztaljon és éreztesse velünk, mindnyájunkkal, mit jelent igazán, egészen, tisztán és végzetesen embernek és magyarnak lenni ezen a földön!

Délmagyarország, 1919. július 31.

NEM ENGEDJÜK A FORRADALOM VÍVMÁNYAIT!

A háborúk tulajdonképpen konvertált forradalmak. Ezt nem mi mondjuk, ezt a történet és a társadalom tudománya tanítja. Ami belülről robbant volna, a szociális elégedetlenség dinamitját a háborúban kifelé robbantják. Innen, hogy a vesztett háború bőrén kivirágzik az *eddig latens forradalom*. Minden forradalom lényege, hogy amit lassú, de biztos fejlődéssel elmulasztottak megcsinálni, gyorsan és bizonytalan sikerrel igyekeznek helyrehozni. És innen, hogy a legtöbb forradalom *kileng*, tovább megy, a tehetetlenség törvényénél fogva. Talán ezért is történt, a higgadt utókor történelemírása majd pontosabban megállapítja, hogy a magyar forradalom a kommunista-államba torkollott egyidőre. Úgy látszik, nemcsak a természetben nincsen ugrás, de a történelemben sincsen.

Viszont, visszafelé se lehet menni, a halottakat (és a halott dolgokat) se lehet föltámasztani és egy forradalomnak se lehet célja a *reakció*. A mi dicső októberi forradalmunknak mindenesetre vannak olyan vívmányai, amelyeket már ma megállapíthatunk, értékelhetünk, elismerhetünk és a fejlődés irányvonalaiba beállíthatunk. Talán elég a Habsburg-ház detronizálására, az Ausztriával való közösség megszüntetésére, a hármasszövetség felbontására, a népköztársaság kimondására, a haladó nyugati demokráciákkal való együttfejlődés elhatározására utalnunk. Mindezek ma *minimumok*, mindezek most történeti szükség-szerűségek, ezeket föladni, ezektől eltérni egyenlő volna az ostobasággal, az öngyilkossággal! Éppen azért nyomatékosan rá kell mutatnunk arra, hogy vannak és szerepelnek, sőt kezdenek előtérbe kerülni olyanok, akik ezeket a vívmányokat kezdik ócsárolni, szeretnék visszacsinálni, megpróbálják paralizálni. Holott ezektől minden eltérés tulajdonképpen és természetesen visszatérést jelent a háborúba, az október előttre.

Victor Hugo mondta, hogy a forradalomnak is vannak törvényei és ezek a törvények is kötelezők, ezeket se lehet büntetlenül megsérteni! Az októberi forradalom vívmányait, a nemzeti és emberi szempontból egyaránt fontosakat és szükségesekeket, *nem engedjük elkobozni többé!* Nem, nem, soha! Ezek a minimumot adják, ezekhez föltétlenül és rendületlenül ragaszkodunk. Nem engedjük, hogy detronizált zsarnokokat a nyakunkba akar-

janak ültetni azok, akik nemzeti cégér alatt a Gotterhaltét szeretnék muzsikálni. Nem engedjük, hogy egyéni érdekek a hazafiság bő palástjába burkolózva a dolgozók szolidaritását akarják meggyöngíteni. Nem engedjük, hogy kicsinyes hatalmi szempontokból némelyek balkanizálni próbálják Magyarországot, ahelyett, hogy nyugati szellemben demokratizálnák.

Nem engedjük, hogy a *cabinet noir*, a *tükös diplomácia*, az *osztályparlament* rövidlátása, önzése és elfogultsága ismét föl-támadjon, bármilyen formában, de a régi szellemben és megint háborúba, katasztrófába vigye a szenvedő magyarságot. Nem engedjük, hogy itt anarkia legyen rend és haladás helyett!

Nem engedjük a forradalom vívmányait elkótyavetyélni, elherdálni, ellopni vagy elárulni! Nem, nem soha! *Több demokráciát, több kultúrát* akarunk és követelünk minden vonalon, a forradalom, a magyarság, az európaiság, az Emberiség nevében!

Délmagyarország, 1919. augusztus 7.

296.

TÖRÖKORSZÁGI LEVÉL

Pola téti, édes Néném! Szelek szárnyára bízom ezen levelem, az talán megtalálja Kegyelmedet. Igen elszakadoztunk egymástól magyarok, sors rendeléséből és mimagunk békétlensége folytán. Ki rabságban vagyon, ki száműzetésben, ki pedig a gyepe alatt, miként néhai való jó Vezérlő Fejedelmünk, a Szabadság. Különb-különb-féle igát hordozunk bizony és én mondom te-kegyelmednek, az idegeni iga nem mindig a legkegyetlenebb. Atyafiságos nemzet közt vagyunk, bátor, hiszen minden népek és nemzetek *atyafiak* volnának az Úrban, aki mindnyájunk lelkében kellene éljen, a Szeretethen, amely a legfőbb törvény és első parancsolat. Keresztényi lelkem fájdalommal látja, miképpen hirdetik némelyek gyűlöléssel e parancsolatot, nemkülönben oktalan és céltalan dőreséggel miként tesznek különbséget *testvér és testvér* között, holott egy Atyának fiai volnánk mind közönségesen!

Staféták és kúrirok jelentéseiből hallom, hogy mi mindenféle *impériumok* vagynak mostanság a két hazában.

Legfőbb impérium mindazáltal a jó rend és a békesség, ami nincsen és amit tiszta szívemből kívánok mind nektek magatoknak, mint minden népeknek e kerek földön. Mert forgandóságos idők járnak manapság fölöttünk, igen megnehezült az Úr keze mirajtunk és igen betelt a sorsunk mértéke, megbillent mérlege és megtölt serlege a tenger *vérnek és könnyűnek* keserű borával. Mindenfelől felleges híreket hoznak a posták, mintha holmi földrengés rázná e teremtett világot, amely új terességben és reménységben vajúdni látszik.

Édes Néném, jómagam immár nyugalomra vágyom, amely nemsokára örökkévaló léssen, de az emberi nemzetség nem teremődött a pihenés rozsdájára, hanem inkább az örökkévaló küszködés, vergődés üllőjén való kalapáltatásra. Magam ugyan szánom a hiúság vásárán csereberélőket, az élet síkos tornáján viaskodókat és sebesedőket, de érzem amaz örök törvényt, amely ezeket így rendelé, bizonyára bölcsen és én már csak a *magam nemzetem* sorsát lesem aggó[dó] lélekkel, a magam népemnek figyelem változásait és óhajtanám biztos révben látni veszendőnek indult baljós szirtekre vitt, nekem oly igen drágalátos hajóját.

O navis referent . . . mondom a pusztába kiáltó felszóval Horáccal, a poétával, akinek ódon bölcsessége néminemű rokonságot tart a magamfajta nagypipájú, kevés dohányú nincsetlen magyar ember életfilozófiájával. Mert humor, az még vagyon, holott a dohány és remény erősen fogyatékán.

Mindezeket hogy írák, imhol jön proklamációja az *új impériumnak*, amelyet figyelmező lélekkel elolvastam és a maradék magyaroknak is megmutattam volt. Mert igen kevesen vagyunk immáron itten, noha a magunk nemzete olyan, hogy megfogyatkozva is folyvást egymás ellen agyarognak és ellenséges indultuk habja hányja őket, noha Mohi, Mohács, Rodostó, holott maradékunk írmagja vagyon, mind elmaradtak volna, ha *homo homini lupus* példájára magyar nem lenne legfőbb ellensége magyarnak.

Ámde hadd zárom immár leveletem, édes Néném, kívánva jobb kedvet és appetitust tekegyelmednek, mint ami nekem jutott és kívánva édes hazánkknak minden földi jót, de legalább is a békességes nyugalom zavartalan esztendejét, hogy új erőt és virtust nyervén új tornákra, emelt fővel, erős karral és kemény lélekkel nézhessen a világnak elébe, a viharok eléje, a jövőendő szemébe, amely találja őt szántóvetőn és dalosan,

bokrétásan és békességesen a maga portáján, a maga örökében, a tulajdon keze és esze munkájával megmívelt földeken, most és mindörökkön, úgy legyen, szívből mondok reája *ament*.

Délmagyarország, 1919. augusztus 10.

297.

HAECKEL

298.

PÁRISI ÚJSÁGOK

299.

VILÁGOS

Ezt az évfordulót is megértük. Most hetven éve tették le a fegyvert Világos mezején. Egy régi fametszetre gondolok: huszárok lelövik kedves lovukat, honvédek összetörik kardjukat, az előtérben két reménytelen magyar a földön görgeti a fejét és sír, sír keservesen. A világosi kastély úrnője e napon ezt írta naplójába: *Szép, derűs idő van*. És azt gondolta magában, amit az a francia citoyen mondott; aki Mirabeau halála napján fogadta egy concitoyen üdvözlését: *Szép nap van, de Mirabeau halott!* Hiszen a magyar szabadság halt meg ma hetven éve, ahogy elbúsult és bújdosó magyarok, Vörösmarty és Bajza társai, magányos udvarházak rejtekén mondogatták.

Az idő nagy orvos és én ismertem egy öngyilkosjelöltet, aki évek múltán egyszer csak meglepődve látta a tükörben, hogy a melle bimbója fölött egy kis forradás van. De mi nem azért felejtettünk ma, amiért a boldog emberek feledik a régi rosszat, ami elmúlt. Az emlékezés a szerencsés és szerencsétlen nációknak egyenlő kiváltsága és ha Páris büszkén mulat a Bastille ünnepén, mi is büszke fájdalommal emlékeztünk március idusára, láncainkat csörgetve, ódákat mondva, koszorúkat fonva és egy új március kedvező szelében bizakodva. Hogy már feledékenyeb-

bek vagyunk, mint máskor, annak okát, úgy-e fölösleges külön fejtegetni, feleim és bajtársaim a magyar bánatban?

Nagyon friss halottunk van, de mi hinni és remélni akarjuk, hogy megint csak tetszhalott a magyar szabadság és mi, virrasztók, várjuk az ébredését! A Vajda János komor és kemény strófáit zümmögjük fölötte és lessük sorsunk megismétlődését.

Azért nem árt, ha egy pillanatra megállunk a régi dátumnál, a világosi nap emléke előtt és tisztelgünk a hősöknek, akik eltörték kardjukat, de a szívük nem törött meg, akik a földre borultak sírván, de az édes, áldott, drága anyaföld illetésétől anteusi új erőt nyertek új viaskodásra a sors és a magyar ember között.

Vörösmarty a vén cigány jóslatával szállott sírjába, Tompa a feltámadunk igéjével csittítgatta a maga beteg szívét és egész beteg nemzetét, Kemény Zsigmond fekete éjszaka évadján fekete kávé mellett tollat köszörült és gondolatokat csiszolt jövődők érdekében, Arany János a velszi bárdok átkát harsogta a hatalom szemébe, Jókai Mór pedig, édesbús mosolyával mesélt, mesélt a magyar nábobról, a kőszívű ember fiairól, az új földesúrról és az udvarházak és a viskók és a hontalanság árva és rab magyarjai érezték, tudták, látták, hogy a nábobi magyar lélek kincseit nem lehet elherdálni, hogy az új földesurat is magyarrá teszi végül az a hant, amely ideköt.

Világos évfordulóján mi is gondoljunk arra mind, hogy íme, eddig még a magyar temetőkön nem volt hiába a fölírás: *Föltámadunk!* Vegyünk erőt a bánaton, amelyre van okunk, a keserven, amelyre van jogunk és induljunk el az új temetőből az új életbe. Csak ahol sírok domborulnak, ott van föltámadás — így szól Zarathusztra.

Méltatlanok lennénk nagy halottjainkhoz, ha nem akarnók *a nagy életet*, most és mindörökké!

Délmagyarország, 1919. augusztus 14.

300.

MEGINT EGY ÚJ KORMÁNY

301.

SZERVEZKEDÉS

HAMUPIPÓKE

NIETZSCHE

KEZDŐDIK...

Ma már az augúrok és a haruspexek maguk is nyíltan elismerik, hogy a színház, ahogy most csinálják, tisztára üzlet és mégis, akkora zajt csapnak körülötte, mintha a magyar kultúra legfontosabb ügyéről lenne szó. *Tant de bruit pour une omelette!* A szegedi színház nívóját a legutóbbi időben az orfeumi brettli színvonaláig, sőt már azon alul is süllyesztették (egy művészi orfeum még mindig nem a legutolsó) és mégis, nagyképpen mentési akciót indítanak ott, ahová egy kis büntető expedíció sokkal inkább elkelne. A kultúra nagy dolog, szent dolog, nekünk a legnagyobb és legszentebb, a magyar kultúra külön a szívünkhöz nőtt, ám nem vagyunk hajlandók egy, a mai közönség egészen közönséges mulatni és szórakozni vágyására alapított nívótlan és művészietlen magánvállalkozásnak akkora fontosságot, súlyt, komolyságot és jelentőséget tulajdonítani, mint amekkorát a valódi műveltség ügye elvár és megérdemel.

A színháznak igenis volt, van és lesz nagy népnevelő, nemzetnevelő hivatása, küldetése, de *ennek* a szegedi színháznak, most, ahogy vezetik és kezelik, igazán édeskevés köze van a kultúra terjesztéséhez, a tömegnívó emeléséhez, a magyarság erkölcsi és szellemi értékeinek gyarapításához. Egy jó könyvtár, egy jó folyóirat, egy jó iskola. . . az igen, az fontos, az komoly, az jelentős valami, de levitézlett bécsi operettek fölmelegítése, színházi ócskaságok és ürességek, a tavalyi vieux jeu exhumálása, ami mostanában történik, nem, nem, soha, ezt a kultúrprogramtalanságot és művészetellenességet nem lehet és nem szabad közérdeknek és közművelődésnek kijáró elismeréssel honorálni.

Apropos: *iskola!* Íme, amit jóval előbb, nyár derekán ezen a helyen hirdettünk, kértünk és követeltünk, hogy az iskolákat

adják át az ifjúságnak, hogy az ifjúságot engedjék be az iskolákba, minden jel arra vall, hogy mindez a jámbor óhaj és kategórikus imperatívusz süket fülekre talált, meghallgatás nélkül, eredmény nélkül maradt.

[Cenzúrafolt]

Fontos ügyek, állami ügyek . . . ahogy Ocskay uram mondja. A jövő nemzedék testi és lelki épsége, egészsége, ami mégis csak a legdrágább, amiért van minden, minden ezen a felfordult világon, amiért szenvedtek és véreztek és meghaltak és bénák, csontkák lettek milliók, a jövő nemzedék legszentebb ügye, a jelek szerint, nem olyan sürgető, nem olyan lényeges, nem olyan égbe kiáltó, mint az, hogy ötven százalékkal vagy nyolcvan százalékkal többet fizessen-e a bourgeois gentilhomme, a derék láncos, ha a napi árdrágítás, árulrejtés és egyéb fizikai és szellemi munka után úgynevezett szórakozást és üdülést óhajt és nagyérdemű szellemét pihentetni akarja a Bolondok háza, a Rezervisták és Édes apuka irodalmi és művészeti virányain?

A szegedi színház szippadáról hallottuk a múlt szezón végén a merészen újszerű és eredeti kijelentést, hogy nekünk két ellenségünk van és ezek közül a második: *az intellektualizmus!* Ez a bájosan gyönyörű elszólás, amelyet megértő tapsokkal is honoráltak némelyek, valóban, mintha ennek a mai üzletes és művészetellenes színházi programtalanságnak klasszikus egyszerűséggel és őszinteséggel megfogalmazott mottója lenne. Hosszú évek óta szellemileg hiányosan táplált generációk, lelkileg lerongyolódva kénytelenek elhagyni a lefoglalt iskolák korhadozó padjait. Amit az iskola nem adhat meg nekik, annak az ellenkezőjét többnyire megtalálhatják a mai világot jelentő korhadt deszkákon: az ízlés, a szellem, a mélység és komolyság, a szépség és igazság hiányát. A színház valaha templom volt, egyidőben a nemzeti nyelv szószéke, egy más időben a társadalom lelkének tükre, erkölcsi intézmény, szociális iskola, Schiller szerint.

Ma? Jobb erről nem is beszélni. De igenis, beszéljünk az iskolákról és könyvtárakról, beszéljünk a nép neveléséről, tudományos és művészi szomjúságának, szellemi igényeinek kielégítéséről, kulturális nivójának, életstandardjának emeléséről, sőt ne csak beszéljünk, hanem cselekedjünk. A tizenkettedik órában hívtuk fel a figyelmet az iskolákra, a tizenharmadik órában még mindig csak beszélnek, beszélnek és megint csak beszélnek —

arról, hogy ötven százalékkal, vagy nyolcvan százalékkal legyen-e drágább a *Édes Apuka*?

Délmagyarország, 1919. augusztus 31.

305.

BUDAPEST

Írta: Juhász Gyula

Megint mennek a vonatok Budapest felé. Nem túlságos sokan, nem túlságos gyorsan, de mennek. Viszik a lelkendező embereket, akik viszont zsírt visznek, hájat, vágyat, álmot, spekulációt, kiki maga mesterségét úzve, reményét úzve-fűzve.

Budapest: ez ma azt jelenti, amit réges-régen (jobb arra nem is emlékezni, mert nessun maggior dolore) Velence, Páris, Berlin, Amerika jelentett. A lehetőségek világát. A fény városát, a világ szállodáját, az arany partokat, a távot, a messzeséget, az ígéretet. No, ami azt illeti, Eldorádót egyelőre nem jelent. A visszanyert paradicsom fái kopaszok, tigrisei éhesek, sakálai üvöltenek és csalogányai nem énekelnek. Budapest ma csakugyan a Molnár Ferenc Éhes városa.

Valaha régen, mikor feléje közeledett a vonat és a nyugati pályaudvar villamlángos portikusza felénk ragyogott, vidéki koldusok és álmodók felé, úgy éreztem, hogy a síneken a kerekek ritmusa is ezt kongatja, zengeti acélos ujjongással: Budapest, Budapest, Budapest! Most egyre-másra szidják csalódott emberek. Az idegen Budapestről beszélnek, mint aki hűtelen kedvesét emlegeti. Budapest aszfaltján nem virul a magyar érzés tulipánja — mondogatják. Budapest lelke léha, ismételtetik. És mind, de mind, törtetnek, loholnak rogyó inakkal, megrakott podgyással és ambícióval Budapest felé. Ki miniszternek, ki primadonnának. Esetleg kijárónak vagy kokottnak. Én nem kapaszkodom a vonatjukra. És én nem szidom Budapestet. Én már régen megérkeztem onnan.

Ők nem tudják, a nagy egyszerűek, a sancta simplicitas boldogtalan boldogai, hogy két Budapest van. Igen, két Budapest él, egymásról alig tudva, egymást lehetőleg elkerülve, egymástól meglehetősen távolban, két Budapest, mint ahogy ezt Párisról is

megállapította a század elején egy komoly francia író, aki nem a bulvároknak írt, se a párisi, se a pesti bulvároknak, hanem az örökkévalóságnak, ami, lehet, ma már csak ötven esztendő. Az egyik Budapest a reklámtól hangos, a kirakattól fényes, a külsőséges, a parvenü avenüs Budapest, a kokottok és politikusok, a csirkefogók és gavallérok városa, a másik a csendes, komoly, termő és teremő munkáé, a gyárak és laboratóriumok, a bürok és könyvtárak fővárosa.

Az egyik Budapest Fedák Sári nevét rikoltozta, mikor a másik titkon és félhangon Ady Endre nevét ejtette ki lázas áhítattal. Az egyik Budapest a pesti kabarét teremtette meg, amely művészetnek alantás, mulatságnak keserves, a másik Budapest éjszakai csöndjében és magányában írók, művészek és tudósok új ígéket, új szépségeket, új értékeket termeltek a világnak, amely nem akart tudni róluk. Én négy évig éltem a másik Budapesten, szegény vidéki magyarok között, szinte idegenül és száműzötten az egyik Budapest számára, utam az egyetemtól a múzeumig vitt, csak nagynéha néztem meg középkori társamat a magányban, Anonymust, vagy a bölcs és virágos Gül Baba budai sírját. Gyulai Pál háza előtt lábujjhegyen mentünk el, szegény vidéki magyarok Budapesten, Jókai Mór előtt földig emeltük kalapunkat és Beöthy Zsolttal az egyetem kupolatermében, ha a fiatalság ellenzéki érzésével néztünk is farkasszemet, a tekintetünkben benne volt az ifjú harcos tiszteletadása az öreg Toldi előtt.

Budapest különben hitem szerint is, *a jövő városa*. A múltját, amennyiben volt, mintha tökéletesen elfeledte volna. És egy kissé, úgy látszik, szándékosan is. A jó öreg Múzeum-körutat, amelyen egy márciusi délelőtt Petőfi szavalt és amelyen Jókai Mór koporsója elindult a nem ismert mesetartományba, egyszerűen és pogányul Mehmet-szultán útjára keresztelte egy háborús napon. A régi házakat szó nélkül bontogatták Pesten és Krúdy Gyulának Budára kellett menekülnie, hogy régi pesti hangulatokat érezzen.

A vonatok pedig csak menjenek Budapest felé. Hátha kiszáll megint belőlük egy csomó szegény, lelkes, tüzes és komoly vidéki ifjú magyar, hogy új gazdagságot, lelket, tüzet adjon, új tavaszt és új dicsőséget hozzon Budapestnek, Magyarországnak, széles e világnak!

Délmagyarország, 1919. szeptember 4.

EZELŐTT SCHÖN...

Százával röpködnek Szegeden, kéz alatt, kézről-kézre gépirásos lapok, amelyek óva intik a magyart attól, hogy — enyhén szólva — másvallású írókat és újságírókat pártoljon. Egy névsort is hoznak e röplapok 33 magyar író nevével, akik, a röplapok szerint, nem magyarok, hanem amolyanok. Megtudjuk a Névtelen Senkitől, hogy Molnár Ferenc ezelőtt Neumann, Szomory Dezső Weisz Mór, Lengyel Menyhért Lefkovics, Biró Lajos Blau Emil és Szép Ernő Schön volt, egyszerűen Schön.

Mi elárulhatjuk, hogy Bródy Sándor Bródy volt, Braun Sándor Braun, sőt Kiss József egyszerűen Kiss. Mi több, Petőfi Sándor Petrovics volt, Endrődi Sándor Kupricz, Herczeg Ferenc Herczog és Rákosi Jenőt se mindig hívták Rákosi Jenőnek. Tömörkény egyenesen Steingaszner volt, Gárdonyi neve szintén gyanús hangzású volt, de a Névtelen Senkinek ez nem fontos, neki az a fontos, hogy Jászi Oszkárt Jakobovicsnak hívták. Szóval, ezeket, már mint a Névtelen Senkitől megjelölteket, nem szabad pártolni. De mit szól a Névtelen Senki ahhoz, hogy Ludwig Birónak és Béla Balázsnak (azelőtt Bauer) egy-egy drámáját készül bemutatni egy bécsi színház és hogy Franc Molnár Euripides és Bisson közé került az Alfred Kerr kritikáiban, úgyis, mint akiben etwas Geniezug ist? És mit szól ahhoz a Névtelen Senki, hogy Szép Ernő (azelőtt Schön) írta a legszebb magyar imádságot a háború elején és hogy Spinoza (azelőtt és mindörökké Spinoza) [a] tiszta morál legszebb könyvét írta és Heine Henrik (azelőtt is és mindörökkön-örökké Heine) a legszebb keresztény legendák egyikét költötte a kevlári búcsúról és hogy eddig egy antiszemitát ismert a világ, aki elfogulatlanul és zseniálisan beszélt erről a tárgyról és akit Otto Weiningernek hívtak azelőtt is és mindig, amíg egy ilyen lángészt el nem felejtenek. Mert ez az Otto szintén, hogy is mondjuk csak, másvallású volt szegény.

Lehet, hogy a Névtelen Senkit is azelőtt Niemandnak hívták.

Délmagyarország, 1919. szeptember 6.

PROHÁSZKA OTTOKÁRHOZ

Írta: Juhász Gyula

Alba Regia püspökéhez fordulok gondolatban és érzésben e szomorú és keserű napok láttán, mikor a megváltó szeretet nevében megrontó gyűlöletet hirdetnek országszerte. Alba Regia püspökéhez fordulok gondolatban, ahhoz a keresztény férfiúhoz, akit nem csupán az aranyos süveg és pásztorbot ékesít, de a kivételes tehetség és kivételes jóság emberi és isteni tündöklése is. A magyarság és kereszténység nevében írtó háborút hirdetnek ma azok, akiknek még a nevük se magyar és akiknek a tetteiről mindent el lehet mondani, csak azt nem, hogy azok valódi keresztényhez méltók.

Alba Regia püspökéhez fordulok ma, ahhoz a gondolkodóhoz és prédikátorhoz, aki először hirdette a *kultúra és terror* inkompatibilitását.

Ahhoz a keresztény szellemi vezérhez fordulok, aki az ősi Fehérvár templomának félhomályában világos szavakkal jelentette ki most, hogy a fehér terror éppen olyan elítélendő, mint a vörös terror és aki a hegyi beszéd tanítását állította szembe a mai gyűlölet igéivel és tetteivel. Prohászka Ottokár, én ebben a gesztusban a régi Prohászka Ottokárra ismerek, arra, aki az egyetemi templom szószékéről és az egyetemi katedráról egyaránt a hit és tudás ellentéteinek kiegyenlítését, a hagyomány és haladás maradandó értékeinek összehangolását, a kereszténység és modernség igazságainak magasabb egységbe foglalását és a krisztusi tanítás lényegét hangsúlyozó, minden embert egy tisztább magaslatra emelő világnézet lehetőségét és diadalát hirdette volt. Aki azt vallotta, hogy az igazság fölül áll megkövesült dogmán, maradi elítélésen, mindenben. Hogy az igazság szerelme az Isten igazi szerelme. A régi Prohászka Ottokárra gondolok, tisztelettel, arra, aki, mikor az egyetem világi tanszékén először megjelent, a klerikális ifjak üdvözlő szavait egyetlen elutasító gesztusával elhárította magától, arra, aki a templomban (elragadóan kedves tótos akcentussal) a nagy Krisztus mellett a *nagy Dosztojevszkijt* és a nagy Nietzsche-t is úgy emlegette pünkösdi lánggal égő és világító prédikációiban, mint a modern emberi érzés és gondolat új szentjeit, prófétáit és vértanúit, arra a Prohászka-kára gondolok, aki gyalog, *per pedes apostolorum* vo-

nult be Alba Regiába, mint az ősi város püspöke, arra a Prohászka Ottokárra, akit a római szent szinódus indexre helyezett, mivel a püspökségnél is kívánatosabbnak tartotta az *Igazságot*, amely mindenek felett való.

Kereszténység: kiabálják ma teli tüdővel és tele torokkal azok, akik konjunktúrát csinálnak az érzésből és gondolatból, akik hasznót húznak a szépségből és igazságból, akik kortesfogásra használják fel a lelkiszegények áhítatát és kockát vetnek a Krisztus köntösére. Kereszténység: kiabálják tele tüdővel és tele torokkal és amíg a kereszténységet hajtogatják, tulajdonképpen, a lelkük mélyén, szívük szerint bizony klerikáлизmust, reakciót, fehér terrort, pogromot, politikát, koncot értenek alatta. Kereszténység: kiabálják tele tüdővel és tele torokkal ma azok, akik tegnapelőtt még munkapártot, tegnap háborút, majd forradalmat és ellenforradalmat hirdettek tele torokkal. Kereszténység? Én tudom, mi tudjuk, Prohászka Ottokár, e szó egész szépségét, igazságát, mélységét és jelentőségét. A kereszténység nagy dolog, a kereszténység nem jelszó, és nem taktika, nem köpönyeg, amit forgatni és eladni lehet, a kereszténység az *világnézet*, amelyhez szenvedés kell, elmélyülés, öntudat, alázatosság, megtisztulás és fölemelkedés. A kereszténység az a tan, amelyet a mi Mesterünk, akit legutóbb a háborúban is mindnyájan annyiszor megtagadtunk és elárultunk, a Genezáret mentén hirdetett, mondván: *Fiacskáim, szeressétek egymást!* Azóta majdnem kétezer év múlt el fölöttünk és még mindig az *ellenkező tanítás tetteit* látjuk. Az ígét ugyan hirdetik, de nem győzöm elégszer ismételni, amit Strindberg kapitánya mond: Milyen gyűlölettel tudtok ti beszélni a szeretetről! És milyen gyűlölettel cselekszenek!

Kereszténység: ez nagy tan, olyan nagy, mint az, amelyet Sakyamuni hirdetett a benareszi prédikációban, olyan nagy, mint az az Etika, amelyet Spinoza írt. (A három mester közül kettő zsidó volt és csak egy európai.) Én Krisztusban nem azt csodálom, Prohászka Ottokár, hogy az Isten emberré lett, hanem, hogy *az ember isteni magaslatra emelkedett!* Ez a valódi csoda, a mélységes misztérium, az emberi nagyság, a civilizáció legkülönb ténye, amely a homo sapienst önmaga fölé emeli: a földi mennyországba. Ecce Homo! A fát pedig (és ezt is ő tanította, a szelíd názareti Ember, az ács fia, a fájdalom fia, ama jó pásztor) a fát pedig, bizony mondom, gyümölcsseiről ismeritek meg. És én teljes tisztelettel meghajlok az előtt a kereszténység előtt, amely a dantei költészet magasságaiba és mélységeibe

visz, az előtt a kereszténység előtt, amely Pascal és báró Eötvös József gondolatait, asszisi szent Ferenc és szent Terézia érzéseit sugalmazta, amely a középkorban a firenzei dómot emelte és a lángeszű és lángszavú Savonarolát helyezte beléje, amely a reneszánszban Lionardo és Michelangelo vízióit festegette, amely az újkorban Ruskin és Tolstoj apostoli tanításait sugalmazta, az őskereszténység modern kiadásában, amely Hauptmann és Paul Claudel lelkét lengette át és álmait aranyozta be.

De a tehetségtelenség és törtetés, a tudatlanság és gyűlölködés, a balekség és stréberség, a konjunktúrázás és politizálás *álkeresztényeit* és *álmagyarjait*, nemde, Prohászka Ottokár, nem szabad engedni, hogy kufárkodjanak az Eszme templomában. Kereszténység és magyarság, ezek bizony nagy és szent dolgok, de kereszténynek és magyarnak lenni: ez nemcsak jogot jelent, de nehéz és komoly *kötelességet* is az embernek, önmagával és másokkal, elsősorban az Eszme szentségével szemben.

Délmagyarország, 1919. szeptember 14.

309.

A DUGONICS TÁRSASÁG KOSZORÚJA

310.

EMBERANYAG

Modern hit és tudás egyértelműen hirdetik az emberi élet *abszolút* értékét. *Minden* emberi élet értékes és pedig föltétlenül értékes: ezt vallja a művész, az orvos, a nemzetgazdász, a pap, a filozófus egyaránt. És a világháborúnak nevezett világháborodás éppen ezt az abszolút értéket rontotta, pusztította elsősorban. Nem mernek, nem is tudnak pontos, igaz, őszinte statisztikával előállni az egyes államok, az úgynevezett ellenséges országok illetékes tényezői. Ezek a számok az égre kiáltanak, hát inkább szép csöndesen elhallgatják őket. Akik don Quixote módjára harcba vitték a népeket, azok most Tartuffe módjára meglapulnak.

Milyen körülményesen beszámoltak arról, hány templomot, palotát és egyéb műemléket csonkított és rontott le a háború üvöltő érckutyája, de arról elfeledkeztek beszámolni, hány fiatal gondolkozó (jövendő Bergsonok és Ostwaldok) koponyáját törte be és hány ifjú költő (jövendő Richepinek és Rilkek) szívét döfte át a népek harcának kikiáltott világgyilkosság tébolya. Mert a templomokat és palotákat újra föl lehet építeni, ha szükség van rájuk és ha marad elég munkás, aki fölépíthesse őket, de az átlőtt koponyák és átszúrt szívek gazdáit már csak a Jozafát völgyében fölhangzó takarodó tudja amaz utolsó seregszemle alkalmából talpraállítani.

A háború után, úgy gondoltuk, hiszen erre a gondolatra minden okunk és jogunk megvolt, hogy, ha lehetséges, még értéke-
sebb lesz, még fontosabb, még drágább, még dédelgetettebb a megfogyatkozott, a megritkult, az egyetlen és végtelenül kedves emberélet.¹ Hogy amit a rossz üzlet révén, a háborún elvesztettünk, azt a béke vámján minden erőnkkel, tudásunkkal és törekvésünkkel próbáljuk visszaszerezni. Azt gondoltuk, hogy ezután *prémiumot* tűznek ki az emberre, nem azért, hogy fejét és életét vegyék, ellenkezőleg. A dolog nem egészen úgy indul, ahogy azt a háborúban véltük. A béke, már amit most békének neveznek (*lucus a non lucendo*), mintha megcsúfolni akarná még a háborút is, mintha legalább is rá akarna² cáfolni kegyetlenségére és igaztalanságára. A háborúban legalább *ellenségnek* hívták azt, akit parancsra és legtöbbszörre látatlanul, akaratlanul elintézték, mondjuk forradalmi finomsággal, akit Hádész sötét lakába küldöttek. De most, parancs nélkül, állítólag parancs ellenére, akarattal és mindenek láttára, nem is csak felebarátja, de saját vére ellen támad ember az embernek, magyar a magyarnak és új statisztikát kell szégyenkezve letagadni, statisztikát, amely a bellum civile elesett hőseiről, szomorú áldozatairól kiáltana égbe, holott nemsokára nemcsak megfogyva, de megtörve él már csak nemzet e hazán, amelyről azt se tudjuk, merre és meddig a mienk?

Az orvosi tudomány a legveszendőbb és legreménytelenebb életért is hajlandó mindig minden áldozatra. Az egészen biztosan gyógyíthatatlan és tökéletesen hasznavehetetlen paralitikusok öntudatlan szenvedéseit is enyhíteni iparkodik minden módon. És még ezeket a legutolsó féregnél is szánalmasabb szerencsétleneket sem tekinti egészen hasznavehetetleneknek. A tudománynak (és így az Ember ügyének) még ezekből is megvan a maga tanul-

sága és így a haszna is. Halála előtt senkisésem lehet boldog, mondja a görög bölcs és a modern tudomány azt állítja: halála előtt senkiről se szabad lemondani. De hányan vannak betegek, sajnos, nemsokára sokkal többen lesznek, mint az egészségesek, akik a társadalom hasznos, munkás, értékes tagjai, csupán időre (— *nur Zeit* — mint Dehmel verse zengi) és még valamire, a *nervus rerumra* volna szükségük, hogy újra munkába álljanak, hogy megint tovább termeljenek értékeket, anyagi és szellemi javakat, de ezt az időt és azt a pénzt, ami kell, nem adja meg nekik a rend, amelyből eddig a háborúk és forradalmak termettek, mint fájának gyümölcsei.

Olvassuk a szegedi munkásbetegségélyző *tuberkulózis-statisztikáját* és a hideg, rideg, szürke, színtelen számokból némán beszédes vádak hangzanak, mindnyájunk ellen, egész berendezkedésünk ellen, amely mintha inkább a halálra, mint az életre szólna. Olvassuk, hogy a Spengler-féle *I. K.* drága és kevés, hogy az arzén és más orvosszerek fogytán vannak, olvassuk, hogy vannak olyan ülmunkák és olyan munkahelyek, amelyeknek levegője egyenesen termeli és fejleszti a tuberkulózist, az alkohol és szifiliz mellett a legelterjedtebb és legrombolóbb népbetegséget. Aki ezeket a többé-kevésbé könnyen olvasható sorokat a szürke ólomkatonák végtelen egyhangúságú uniformisába öltözteti, szintén azok közül való, akiknek nehéz és komoly mestersége sokszáz perccel több lehetőséget ad erre a lassú halálra, mint például a lánckereskedés.

Mindnyájunknak, akik még megmaradtunk az élet és a történelem különös kegyelméből, (vagy talán csak iróniájából? most elváltak) össze kellene fognunk, egy szívvel és egy lélekkel, a közös, a nagy, a szent célra, nem is arra, hogy egy politikai pártba tömörüljünk: a se hal, se hús, se hideg, se meleg, ha akarom, vemhes, ha akarom, nem vemhes pártba, nem, mert ilyen csodát még a csodák e korában se várhatunk, hanem arra a célra, amit rossz politikusok olyan jól formuláltak: *menteni, ami még menthető*. Nem az elveket, amelyeket hol fölakasztanak, mint az embereket, hol leakasztanak, mint a nagyképet, nem a becsületet, amelyet egyelőre alaposan eljátszottak némely hamis játékosok, hanem igenis menteni, ami nemcsak menthető, de amit első és legfőbb kötelességünk lenne menteni: *az emberanyagot* (milyen nyers szó ez erre), a legdrágább, mert egyáltalában pótolhatatlan anyagot, az emberanyagot, amelyből, amit egy háború még meghagyott, néhány forradalom még és igazán nem marad mutatóba se semmi.

A keresztény szeretetre, úgy látszik, kissé korai még apellálni. Vakard meg az oroszot és kilátszik alóla a tatár! Valahogy így vagyunk ezzel is, ősi, öröklött *ragadozó* természetünket kétezer év kultúrmáza csak eltakarta, de nem másította meg. Legfeljebb a formák lettek finomabbak, kivéve természetesen a háborúkat és forradalmakat. De az egészséges, a becsületes, a józan önzés szavának is azt kellene már mondania: *Elég volt!* Mert ha tovább is így operáltok, akkor *az embert* vágjátok ki, nem a daganatot!

Délmagyarország, 1919. szeptember 21.

311.

A JÓZANSÁG NEVÉBEN

Rott Nándor dunántúli római katolikus püspök kijelentette, hogy a leghatározottabban kárhoztatja a pogromokat, hogy aki pogromot hirdet, nem is szólva arról, aki rendez, nem lehet keresztény. Prohászka Ottokár szintén dunántúli püspök, ugyancsak energikusan kikelt nemcsak a pogromok, de egyáltalán a felekezeti gyűlölet hirdetése ellen. Gróf Apponyi Albert, szintén dunántúli, mélyen fölháborodva tiltakozik a vallási és faji üldözés ellen és ő is azt vallotta, hogy a keresztény szellemmel nem fér össze a gyűlölködés és bosszú szelleme. Akik így nyilatkoztak a közeli napokban, az országos nyilvánosság előtt, azok még a patent magyarok szemében és ítélete szerint is kifogástalan, sőt kimagaslóan jó hazafiak, derék és érdemes magyarok, a nemzeti élet vezető és irányító jelesei sorából valók.

És most, az európai nyilvánosság, mi több, az egész világ nyilvánossága előtt a legnagyobb élők egyike, Anatole France is jelentkezik és Henry Barbusse, a Tűz ugyancsak világhíres szerzőjével, valamint más nagy nevekkel együtt Európa és Amerika népeinek tribünálja elé viszi a nyugatmagyarországi kegyetlen vérengzések, pogromok dolgát. Szégyenletes hírességre tettek szert így azok, akik megfélemlkezve lovagias és becsületes magyar mivoltukról, vérrel és erőszakkal szennyezték be a nevet, amelynek pedig dicsőségét hirdették, nemességét, tisztességét hangoztatták.

Mi, akik a vörös terrort elítéltük, akik minden terrort elvből, meggyőződésből oktalan, jogtalan, céltalan és mindenekelőtt esztelen módszerek tekintünk, nemcsak, mert a keresztény civilizáció ezeréves mélységes emberi igazságának megsértése, nemcsak, mert a szabad és művelt emberhez méltatlan, de egyszerűen és őszintén szólva, mert logikátlanul észszerűtlen, tehát *ostoba* cselekedet, mi viszont igyekeztünk tárgyilagos megértéssel, higgadt mérlegeléssel, azzal a sokat emlegetett és oly keveset gyakorolt józan magyar okossággal nézni a most folyó világi dolgokat, ezt a forradalmi és ellenforradalmi *pszihóvizist*, ezeket a nagy tömegeket megmérgező lelki betegségi tüneteket és szertnők hangosan, mindenki számára érthetően belekiáltani az elvakult és elfogult és elbódult lelkek homályába a megértő részvét, sajnálkozás ígéit, hogy látva lássák, miszerint nem tudják, mit cselekszenek!

A háború volt anyja ez idéetlen szellemi és erkölcsi fattyúhajtásoknak mind, a háború, amely bennünket, e generációt, az ő részeseit büntet még ma is és büntetni fog, ki tudja, hányadízigen? De legalább egymást ne büntessük olyan kegyetlenül, holott mindnyájan bűnösök vagyunk, de legalább saját magunk ellen ne viseljünk már irtó háborút, irgalmatlan harakirit e földön, ez életben, amely még nekünk adatott a megtérésre, a megfontolásra, az épülésre. Az okos, a józan, a becsületes önérdék éppen úgy békére és nyugalomra int most, mint a köz mindennél fontosabbnak, szentebbnek hirdetett érdeke maga!

*

Az öreg Anatole *France*, akit húsz év előtt a Dreyfus-pör hozott le művészete elefántcsont tornyából és állított az üldözött igazság védelmére, aki a háborúban a kultúra és demokrácia nevében tiltakozott a barbarizmus és imperializmus ellen, most, mint Párisból jelentik, ismét fölemelte vétőjét az ártatlanul szenvedők érdekében. Jaurès lapjában, a Humanitében több más világhírű francia író és humanista társaságában felhívást intéz az emberiséghez, amelyben a pogromokkal fenyegetett lengyel, magyar és ukrániai zsidók részére az egész művelt emberiség segítségét sürgeti. Többek között így szól Anatole Francenek, *Az Istenek szomjaznak* költőjének proklamációja: Újabban már Nyugatmagyarországból is a borzalom és a fájdalom szava érkezik el hozzánk. Egy egész nép forog veszélyben a civilizált Európa

kellős közepén akkor, mikor olyan felfogás uralkodik, amelytől az emberiség immár joggal elvárja az igazságot és a szabadságot. A férfiak, nők és gyermekek ezrei szenvednek, mert még mindig tartanak a pogromok és számos helyen lemészárolják a zsidókat.

Anatole France proklamációjának aláírói, az írók, tudósok és szociológusok legkiválóbbjai fölhívják Európa és Amerika népeit, hogy a népképviselők a megfelelő fórumokon tiltakozzanak a pogromok ellen. A világ minden parlamentjében — úgymond a proklamáció — a népképviselők emelték föl tiltakozó szavukat a vörös igazságtalanságok ellen. A szabad népeknek és a felelős kormányoknak *kötelessége* véget vetni az emberi jogok ilyen nemtelen megsértésének. Ezeket mondja és üzeni a világnak Anatole France, aki húsz éve Zolával együtt inkább kitette magát a felbújtott tömeg ellenszenvének, de az igazságot nem engedte és győzelemre segítette. Szomorú dicsőség számunkra, hogy a nagy öreg, a világhíres Anatole France ilyen alkalomból kénytelen tudomást venni a magyar ügyekről.

Délmagyarország, 1919. szeptember 25.

312.

SZABÓ DEZSŐHÖZ

Írta: Juhász Gyula

Kedves kollégám az írásban és tanításban és még egy kicsit a magyar balekségben is, ahogy ön a mi slemilségünket nevezné, olvastam a regényét, az Elsodort falut, a leghosszabbat, amit évek óta magyarul írtak. A leghosszabbat és nem a legrosszabbat. Nem jó regény, nem is éppen regény, de az ön kivételes temperamentumával és vulkánikus erejével teljes. Hogy e helyen foglalkozom vele, annak oka benne rejlik: ez a regény nem is annyira regény akar lenni, inkább olyan politikai tett, mint a Zalán futása annak idején. (Ez a leghosszabb és legrosszabb époszunk, de oly gyönyörűen zengő, hogy az ember nem is figyel arra, mit akar a költő.) Nos az ön új regénye, a második és remélem az utolsó (hiszen mindent elmondott benne, mint a kezdő írók szeretnék), ez a magyar Maurice Barrèst és René Bazint mutatja nekem, nacionalista regény akar lenni és egész törekvése, amely a hatszáz egynéhány oldalán vörös (vagy pardon, fehér) fonalként véges-

végig húzódik, mint a gyalogösvény pántlikája a belterjesen művelt búzaföldön: vissza a faluba, vagy a faluhoz (hogy melyik a helyesebb, azt bízzuk Simonyi Zsigmondra, aki zsidó ugyan, de tud).

Vissza a faluhoz, ezt a megváltó ígét hirdeti ön két kötetben keresztül, mialatt hőse keresztülmegy a modern városi fró minden nyavalyáján, akárcsak ön, kedves kollégám, aki Székesfehérváron klerikális volt, Nagyváradon filozemita, Székelyudvarhelyen református, Sümegen nihilista, Ungváron antiklerikális, Budapesten többek között kommunista. (A jó Isten és magas kormány hová nem teszi a szegény, nincsetlen magyar tanárt, amíg végre magyarnak ébred Friedrich István előszobájában.) Mert itt van a bökkenő és a punctum saliens, kedves kollégám: mire a magunkfajta modern íróember ahhoz a bizonyos faluhoz visszatérhet, hát bizony egy kicsit meggörbül a gerince, elborul a lelke, elfullad a lélekzete és elkomorul a tekintete, egy jó kis szanatórium lenne neki az a falu, ha ugyan megengedheti ezt a fényűzést a rövid élete alkonyán magának. Arany János is volt olyan magyar és volt olyan nemzeti, írónak és embernek is volt olyan legény, mint Szabó Dezső, mégis Pestre jött, Pesten maradt és csak őszikéi bánatos hajtásaiban honvágyott a falu után, ahol nyomorgó nótáriusnak és koplaló tanárnak jó volt, de bizony költőnek mégis csak az átkozott nagyvárosba kellett feljönnie. Tompa Mihály tiszteletes uram se volt utolsó költő, de hogy mit jelentett neki a falusi élet, a falusi idill, azt abból a halálosan keserű vádiratból tudtuk meg félszázaddal a holta után, amit Fekete Könyvnek neveznek.

Kedves kollégám a letiport magyarság féltésében és a jövőndő akarásában, a haladás, a fejlődés, a kultúra útja nem a faluba vezet. Én is szeretem a falut, de elsősorban azért, mert onnan sok őserő, sok friss tehetség, sok szűz akarat nő ki, föl a modern, a városi, anyagi és szellemi kultúrába. Abból, hogy Magyarország, az eddigi, a régi Magyarország egy belterjesen rosszul gazdálkodó, egy, a többtermelés dolgában a nyugattól messze elmaradt agrár-feudális ország volt, ebből nem következik az, hogy maradjunk meg e mellett, a régi mellett és nem következik az, hogy ideállá tegyük, ami a múlté, mert hiszen ha egészen végig-gondoljuk az ön hosszú regényének alap gondolatát, akkor minek álljunk meg a félúton, hogy vissza a faluhoz és miért ne vonjuk le radikálisan, ahogyan ön szokta eddig az életben és irodalomban, a végső konzekvenciákat? Persze, persze, akkor ugyebár egyszer-

re csak azon vesszük észre magunkat, hogy az öntől és Faguettól oly kevésbé kedvelt XVIII. században vagyunk, egyenesen J. J. Rousseau-nál és pedig annál az egyszerű elvnel (oly egyszerű és nagyszerű, csak egy kicsit nagyon lehetetlen, mert később jöttünk rá vagy ötezer évvel), hogy retournons a la nature, vissza a természethez.

Ön jobban ismeri Rousseaut, mint én és jobban ismeri a cáfolatokat is e ragyogó és terjengő ékesszólással hirdetett fölhívásra, ön tudja, hogy őseink természetes állapota a bellum omnium contra omnes volt (ehhez azonban most csakugyan megint erősen kezdünk visszatérni) és hogy nem olyan ártatlan volt a vieil homme, mint ahogy azt a Pál és Virginia költője, a szelíd apát álmodta, ezeket mind nagyon jól tudja ön. A kultúra, ismétlem, nem a faluba vezet, hanem föl és előre és tovább.

A természet a mi ősi ellenségünk, érzéketlen, kegyetlen és vak, amelyet nemcsak legyőzni, igába hajtani, de fölülmúlni, túlszárnyalni, humanizálni és — ipsissima verba — *kulturálni és civilizálni* a mi feladatunk, sőt kötelességünk. Az ön falujának parasztja, aki, ha a városban elszegődik, újságot olvas, mozit néz, zsebkendőt és W.C.-t használ, igényeket támaszt magával és másokkal szemben: kicsiben meggyőző példa erre.

Kedves kollégám, önről azt írta egyszer egyik barátja a Nyugatban, hogy ön a kollégium don Quixoteja volt. Elmés, nemes don Quixote, ön egy helyen azt mondja a nagy regényében, hogy a mai protestáns, ha tud hinni, legyen katolikus, ha nem tud hinni, hát akkor legyen szocialista! Éz, hogy az ön kedvenc szavát vegyem, *svungosnak* elég svungos, de, megengedi, logikusnak sokkal kevésbé logikus.

Amit Turgenyev üzent Tolsztojnak, hogy maradjon a regényírásnál, önnek én nem üzenhetem, mert ön csakugyan nem regényíró. Sokkal lírikusabb, sokkal temperamentumosabb, sokkal — svungosabb. Most például megint szépen elvetette a svungot. Ez a lendület még százszor fölemelőbb és vigasztalóbb, mint a politikus csizmadiák csirizszagú és dikicsszerű bölcsesége.

Délmagyarország, 1919. szeptember 28.

ZOLTÁNKA A SERHÁZ UCCÁBAN

Írta: Juhász Gyula

Azt a kis uccát, amelyben én világra jöttem, Serház uccának hívták a nagy víz előtt. A szülőházam volt a 407. szám. De nem erről van most szó, hanem a legnagyobb magyar költő fiáról, Zoltánkáról, aki ebben a házban volt kosztos diák a nagyapámnál, az utolsó magyar gombkötő mesternél a porosz háború esztendejében. És arról van szó, hogy a szegedi kegyes atyákat ártatlanul vádolja kegyetlenséggel *Petőfi* Zoltán életírója, mikor azt mondja a könyvében, hogy a piaristák, diákul szólva, kicapták a félisten fiát a nyolcadik gimnáziumból.

Zoltánkát 1866 őszén az „Isván öcsémhez” vers megszólítottja hozta *Káló* Antalék házához kosztosnak. Húsz pengő forintot fizetett a csáköi kasznár, ez a derék és költői hajlandóságú ember (akit méltatlanul írtak némely pesti újságok kalandornak a múltkor) Zoltánkéért a teljes ellátás fejében. Beíratta a híres kegyes iskola nyolcadik osztályába és jóra intette a szöke, nyurga, sápadt képű fiút, aki apjától a tüdővészre való hajlandóságot és a szilaj, szabad lelket örökölte. Zoltánka viharos első ifjúság után került már Szegedre. Három hónapig csöndes, komoly fiúnak mutatkozott. Egy kissé büszke és tartózkodó is volt, az apai dicsőség nemessége kötelez, gondolhatta. Karácsonyra mégis szerelmes lett egy hölgybe, akit S. M. kisasszonyhoz címen megénekelt és akiről a régi Szeged riportere csak annyit tud egyelőre, hogy Emiliának hívták. (Lehet, hogy még ma is él és hervad valami régi, régi házban és költőjére gondol, aki szép volt, fiatal, korán elment és fia volt annak, aki a legszebb szerelmes verseket írta a régi Magyarországon.) Egy januári napon Zoltánka színlapot látott az uccán és ettől fogva nem volt maradása. Nagyanyámhoz rohant: „Néni, színlapot láttam, nem maradok!” *Petőfi* István időközben egyszer meglátogatta a fiút és előre sejtve a jövőt, három hónapot előre kifizetett, mondván, ha Zoltán mindenáron menni akar, adják ki neki, mint nagybátyja örökségét. Úgy is lőn, ahogy a csáköi gazdász gondolta. Zoltán egy szép napon, február elején a kis pénzzel és nagy reménnyel elhagyta a szerző polgárok uccáját, elhagyta a csöndes, nyugalmas várost, a kegyes atyák öreg iskolájával, az Oroszlán-kávéházzal és búcsú nélkül, hóban,

sárban, az apostolok lován Pesten termett, a szép Júlia anya házában, aki akkor már a tanár úr neje volt, innen is csakhamar Debrecenbe kukkant, ahol végre az apja első mesterségébe fogott: színész lón. Egy *Vezéri* nevű vándorszínész jött utána a nagyapám házához, az mesélte neki, hogy együtt pályázott Zoltánkával Debrecenben. Nagyon éhes volt a fiú, nagyon köhögött már akkor, szegény kis magyar Sasfiók.

Ami Petőfi Zoltán életrójának vádját illeti, (Déri Gyula: Petőfi Zoltán 1909.) az tévedésen alapul. Zoltánkát nem csapták ki nyilvánosan, el se is távolították csendesen, ő maga önként hagyta el az iskolát és a várost. Egy szegedi tanára él még a nagy Petőfi kis fiának: a népnevelés derék tanyai apostola, a jó öreg *Tóth Antal* kegyesrendi tanár. Egy este bekopogtam hozzá, éppen valami növényt határozott az ősz botanikus, aki a tanári kar jegyzője volt abban az évben, mikor Zoltánka a piaristákhoz járt. *Tóth Antal*nak olyan memóriája van, mint csak a sokat megért öregeknek, akik a bölcs nyugalmával csendes révből szemlélik a világ közönséges históriáját. Kakukkóra a falon, a nagy almáriumban herbárium szárad, a falakon Magyarország flórája virít. *Tóth Antal* elővesz egy régi, régi jegyzőkönyvet, előbb emlékezik és azután ellenőrzi, amit mond. A jegyzőkönyv mindig pontosan igazolja.

— Én magam nem tanítottam a Zoltán osztályában, de ösmerem őt. *Ernyősi* volt a direktor akkor. Szerettem volna tanítani a Petőfi Sándor fiát, történelmet, fizikát, matézist, természetrajzot tanítottam három alsóbb osztályban. *Lázár György* együtt járt Zoltánnal. Nem csapták ki Petőfi Zoltánt, ő maga ment el, vitte a vágya, színész akart lenni. Azt tudom, hogy a Serházuccában volt kosztón, talán a Szücséknél? Nem? Igaz, a Szücs a maga apjának az első apósa volt, az *Illésnek*, jó ember volt, őt is tanítottam. Sokat tanítottam én, bizony rég volt ez mind, az ember kezd már felejteni.

Tóth Antal fölnéz a képre, amely az ősz Kalazantiust ábrázolja, az újkor legigazibb szentjét, aki a szegény gyermekeket ölelte atyai szívére, aki a kegyes atyák atyja, pater parvulorum.

Meghatottan búcsúszom az öreg kegyes oskolabeli szerzetestől, aki egy régesrég diákra emlékezik, olyan gondosan és pontosan, mint a jegyzőkönyv, amelyet 1866—67. iskolaévben ő szerkesztett.

A néhai Serház-ucca régi házában, ahogy e sorokat rovom, mintha valaki halkán fölőbém hajolna. A legnagyobb magyar

költőzseni kis sasfiókja, aki talán éppen ebben a sarokban írta szerelmes versét S. M. (Mili) kisasszonyhoz, akiről ma már nem tudni bizonyosan, hogy színésznő volt-e, vagy valamelyik tehetős dárdás polgár leánya a régi Szegeden, a nagy víz előtt, a porosz háború évében, a kiegyezés előtt álló régi Magyarorszáiban.

Krónika, 1919. október 1.

314.

NAGYFALUSI JENŐ

315.

LEONID ANDREJEV MEGHALT

316.

SZÍNHÁZ

317.

ALMA MATER

A fiatal szerelmesek örökké aktuális tragédiáját, Shakspeare Romeo és Juliáját vette elő most a szegedi színház. Ez a mélyen zengő tragédia azonban nem csupán a fiatal szerelemről szól, de az öreg, az örök gyűlölségről, amely a két ellenséges családot szétválasztja, egymásra uszítja. Az öreg gyűlölségről szól, amely a város utcáit a polgárháború harcterévé változtatja. Az öreg gyűlölségről, amely a fiatalság lelkét is meg akarja mérgezni, méltelyezni és amelynél csak egy erő nagyobb, mélyebb, a szeretet, a szerelem, amely az ifjak szívében ég olthatatlanul és éppen ezt a tiszta, fényes, boldog lángot oltja ki az öregek csúf, sötét, boldogtalan gyűlölködése. Romeo és Julia nem a szerelemben pusztulnak bele, ettől akár örökre élhetnének (élnek is a költészet és a színpadi lámpák tündöklésében), hanem elpusztulnak

az atyáik, az őseik öröklött viszálya, pártos tüze, fenedekő dühe folytán. Miért beszélünk mi most erről, a színházi aktualitáson kívül? Hát azért, tisztelt olvasó, mert a budapesti egyetemet tudvalevőleg be kellett zárni a botrányok miatt, amelyeket felnőt és felelőtlen gyűlölséget szítók, lelki kútmérgezők provokáltak. Be kellett zárni a tudományok hívős, józan, komoly csarnokait, mert tudománytalan és tudományellenes elemek háborúságot, oktalan és komolytalan viszályt hintettek el ott, ahol a jövő generációt tudásra kellene tanítani, annál is inkább, hiszen hosszú évek óta parlagon hevert a valódi, elfogulatlan tudomány ekéje, mert a háborúban többnyire csak hallgattak a komoly műzsák, holott az Írás szavai szerint is elvész az én népem, mert tudomány nélkül való. Íme, az örökkön aktuális tragédia, oktalan és jogtalan öregek gyűlölsége miatt szenvednek, sínylenek a fiatalok, a tudós ifjú Romeoi és Juliái a bezárt kapuk előtt hiába váraognak és lelkendeznek. Pedig nem szomorúbb és reménytelenebb valami, mint az ostoba és elfogult felnöttek viszályaiba, pörpatvaraiba belesodorni a még elfogulatlan, romlatlan és szűz érdeklődésű, tudásra és igazságra szomjúhozó drága, kedves fiatalságot, a jövő különbnek, jobbnak induló embereit. A magyar politika fustélyos és mordályos brávoí és sbirrijei leselekedtek a tudomány egyetemének fölszentelt és immunisnak hirdetett csarnoka körül és el akarták verni onnan azokat, akik nem tetszettek nekik. A tanulás jogát, ezt az elemi jogot sértették meg az egyetem falai között, a tanulás jogát, akkor, amikor a liberálizmus és a demokrácia már régen törvénybe iktatta azt. Kossuth Lajos és báró Eötvös József, Deák Ferenc és Csemegi Károly örökségét akarják elkobozni azok, akik olyan hangosan és olyan elkecseregetten tiltakoznak az előző rendszer jogtalanúsága és igazságtalanúsága ellen. A jog és igazság nevében jöttek ezek a hangos keserves tiltakozók és fustéllyal, mordálllyal, ölmosbotokkal és korbáccsal akarnak érvényt és hatályt szerezni a saját külön, általuk szabadalmazott legújabb jogtalanúságoknak és igazságtalanúságoknak. Mit bánják ezek a tudománytalan és érzéstelen öregek, ezek az örök viszálykodók és gyűlölködők, ha Romeo és Julia belepusztulnak, ha a fiatalság, szépség és jóság elvész az ő kegyetlen törvénykezésük alatt, ők a zavart magáért a zavarért szeretik, mert ez az ő elemük, mint a békának a mocsár, amelyben kedvére vartyoghat és kuruttyolhat. Reméljük, hogy a belátás és okosság szava véget vet ennek az esztelenkedésnek és a jövő generáció szelleme és

jelleme nem fogja kárát vallani annak, hogy a huszadik században akadtak kártékony és kótyagos elmék, akik visszakívánták a középkori régi jó időket, mikor Montecchik és Capuletik párbajaitól és összetűzéseitől voltak hangosak az utcák és terek. Itt az ideje, hogy a munka, tudás és okosság termelő rendje induljon a henye, tudatlan és ostoba erőszakoskodás rendbontásai helyett és hogy az Alma Mater valóban édes anya, ne pedig mostoha boszorkája legyen a fiatalságnak!

Délmagyarország, 1919. október 2.

318.

A VÖRÖS ZSAZSA

319.

FALUSI IDILL

Csáth Géza, a modern magyar irodalom egyik nagy reménysége, meghalt a bajai kórházban. Önmaga vetett véget tragikus életének, meghalt harminckét éves korában, mert az idegeit tönkretette a háború és a forradalom. Pedig éppen orvosa volt az idegeknek, a nagynevű Moravcsik professzor egyik legkülönb tanítványa. Magyar tragédia az övé. A háborútól összetörve, falura menekült, körorvos lett a Bácskában.

A magyar Maupassant: ezt mondta róla régebben e sorok írója, akinek barátja volt Csáth Géza. És most Maupassant sorsa érte utól a magyar novella fiatal és kedves mesterét, aki utóbb a morfiumhoz folyamodott enyhülésért. Szabó Dezső a falura küldi írő-hősét, hogy ott új erőt merítsen a hazai humusból. Csáth Gézára nézve, íme, tragikussá vált a falusi idill. Hat éve egy névjegyen e sorok írójának, aki szinte súlyos idegbajba esett, azt üzenté Csáth Géza, az orvos és barát, hogy a harmincadik éven túl csak javulhat az idegesség. Szegény jó Csáth Gézáé immár örökre meggyógyult. *Délutáni álmát*, amelyről a legszebb modern elbeszélések egyikét írta, most már zavartalanul és mor-

fium nélkül álmodhatja a csöndes vidéki temetőben. Harmincegy évet élt, de ez a rövid élet nagy és mély szenzációkkal szolgált neki is, a magyar irodalomnak is.

Délmagyarország, 1919. október 4.

320.

BIZANC

A romlásnak indult, hajdan erős Bizanc tragikusan szomorú körképét mutatja ma ország-világ előtt egész közéletünk. A rothadás aromája terjeng, kivált a politikai levegőben. És, sajnos, nálunk az egész magyar levegő fertőzve van a politikától, attól a politikától, amely nem is az egzisztenciák tudománya, mint Kossuth Lajos mondotta egykoron, de bizony csak a többé-kevésbé kétes egzisztenciák tudománytalansága.

A kétlábú tollatlan politikus lények, a fórum emberei, máról holnapra úgy cserélik ki elveiket, meggyőződéseiket, amely tulajdonképpen nincs is nekik, csak mímelik, mint a világot jelentő deszkán komédiázók a színes, tarka kosztümjeiket. Egy tragikomikus farsang utolja képét mutatja ma ez a közélet, ez az utolsó bál, amelyen egyik notabilitás a másik maszkját lebbenti fel negyedóránként és szemébe röhög a partnerének: *Ismerlek szép maszk!*

Sajnos, mi eleitől fogva igen jól, nagyon is jól ismertük őket, de hallgatnunk kellett, részint kénytelenségből, részint mert nem engedte a becsület, hogy világgá kiáltsuk hitványságukat, mivel hittük és vártuk, hogy az utolsó órában, a végső pillanatban talán mégis magukba szállanak, talán mégis meggondolják a játékot, amelyre egy holdogtalan és szerencsétlen kis nemzet utolsó tétjét tették, ők, a nagy és kis, a hamis és hitvány játékosok.

Nem így történt és most egymást leplezik le. Eddig egy hazug liberálisizmus laissez passerjének türelmi játékát csinálták egymással szemben, hagyták futni a nagy rablókat és felkötötték a kis cinkosokat, eddig engedték fölfelé bukni az alkalmatlankodókat, megfizették azt, akit skartba tettek, de most a fórum közepére állanak és mossák az egymás szennyesét. Az egyik a másiknak vágja szemébe, hogy ennek meg ennek az ellenségnek árulta és szállította volna a hazát, a saját hazáját, a mindnyájunkét és

lassan kiderül, hogy mindegyiknek volt szállítani és eladni valója és lassan kiderül, hogy mindegyik renegátja egy elvnek, egy párt-nak, nem is egynek, nem is egyszer, de ahányszor más szél kez-dett fújni, valahányszor új konjunktúra kezdődött, rögtön *úgy váltunk helyet* kiáltással rohantak az új akol felé, hitetlen és lel-ketlen pásztorok és terelték a nyáját. A zsványokból lettek mindig a legjobb pandúrok és „zsványhada a szájas Dunának”, (hogy a halott halhatatlant idézzük) mindig kapható volt arra, hogy a hatalom ólmos és furkós botjával végigvágjon azokon, akik más hitet vallottak, más meggyőződésben éltek, azokon, akik-nek egyáltalában volt hitük, meggyőződésük.

Olvassuk a kommunista arisztokraták, grófok, mágnások, nagy-urak díszes névsorát, akik ma fehérebbek, mint a tavalyi hó. Olvassuk, hogy a néhai szegedi kormány hogy kínálta föl a meg-maradt ország emlékek maradt koronáját az idegen győző számára és hogy üvöltöztek zsviót¹ erre a fölkínálásra azok, akik annak idején a pereátot üvöltözték ez idegen országgal való békességünk ellen! Olvassuk, hogyan vett fel pénzeket a volt belügyminiszter, az egynapos, mikor tanácsosnak látták félre-állítani az útból, amely, íme, a nemzet megmentése helyett az ország rendjének még teljesebb fölborítására és a belső viszályok még vigasztalanabb elfajulására vezetett.

Tragikus országnak tragikus népe, mi még mindig csak lézengő statisztákul vagyunk kénytelenek nézni a romlásnak indult haj-dan erős Bizanc betegesen hiú és kárhozatosan rövidlátó kis-királyait, eunukjait és udvari bolondjait. És mégis, ők a magya-rok, ők a hazafiak, ők a becsület és igazság lovagjai, az egymást kijátszók, a népet kijátszók, a mindenkit kijátszók, az új Csák Máték és Szapolyaiak, akik a törvény fölé teszik lábukat és akik díszelőadásokon hallgatják a világrengés moráját, amely hazájuk pusztulását jelenti. *A nép útélni fog.*

Délmagyarország, 1919. október 5.

321.

AZ OKTÓBERI VÉRTANÚK

Miként elpusztult Jeruzsálem, el fog pusztulni Ausztria. Ezt Petőfi mondta, félszázaddal ezelőtt, olyan egyszerűen, mint az orvos, aki egy paralizisben szenvedőről megállapítja, hogy

nem fog élni száz esztendeig. Fél század is alig múlt el és íme, elpusztult Ausztria, hogy helyet adjon új, fiatal, tetterős kis országok demokratikus alakulásainak. A tizenhárom aradi vértanú, akiknek emlékét hétfőn szép csöndesen ünnepeltük, ennek a régi, elpusztult Ausztriának áldozata volt. Áldozata a nagyzási mániában tetszelgő, hazug és beteg összmonarkriának, melyet Habsburgok agyaglábú bálványa tartott össze, addig, amíg e véráldozatokat követelő bálvány is, a saját bűnei sarába omlott. Az aradi vértanúkat a Habsburg-ház hírhedt nótája kísérte sírjukba. Az a nóta, amely lélekharangként csendült meg most esztendeje az utolsó császár fölött a detronizáló Debrecenben. A cárizmus és cezárizmus egyesültek szövettségben ellenünk akkor, amikor a gyászos októberi napon tizenhárom tábornokunk a hősök halálával halt meg a szabad, független Magyarországért.

Meghaltak bitón és golyó által, de nem haltak hiába. Az a Magyarország, amelyért ők akkor meghaltak, megszületett! Sok vajúdás után, sok küzdelem után, egy világháború után, egy tragikus összeomlás előestéjén, de végre mégis csak megszületett! Akik ma gyalázzák és a saját gyáva- és szolgalelkük sarába mártogatják az igen dicsőséges tavalyi októberi forradalmat, az egész magyarság elemi erejű forradalmát, azok nagyon szeretnék és nagyon próbálják ezt a kétségtelen történeti tényt, ezt a világhistóriai eseményt kézen-közön elsikkasztani. Hogy a Habsburgok százados igáját végre leráztuk, hogy a német impérium jármától megszabadultunk, hogy a jövőre a magunk sorsának intézői lehettünk: ezt adta nekünk mindenekfelett az októberi forradalom. *És ezért haltak meg* elsősorban az október hatodiki vértanúk. Aki ezt letagadja, aki ezt megmásítja, aki ezt lekicsinyli és ócsárolja: az nem lehet sem jó magyar ember, sem a szabadságot valóban szerető és akaró férfi. Ezt meg kell mondanunk most, mikor lelkünkben újra gyászdobok pörögnek, mikor a vértanúhalál évfordulója ismét elsuhan fölöttünk.

Nem tudjuk, mi vár reánk holnap, nem tudjuk, meddig bűnhődjük még a múltat és jövőndőt, de azok, akik mindig a múltra hivatkoznak és a jövőtől görcsösen remegnek, legalább ennek a múltnak (mert egy éve már és egy év ma többet jelent, mint hajdan századok) ezt a korszakos jelentőségű tényét ismerjék el és lássák be: a múltat visszacsinálni többé nem lehet és a Habsburgok országát, a szolgaság és megalkuvás régi Magyarországot visszahozni bűn a magyarság ellen, a szabadság ellen, az igazság

**ellen és halálos bűn lenne a jövő ellen, amelyért élni legszentebb
emberi és hazafi kötelesség!**

Délmagyarország, 1919. október 7.

322.

PÁRBESZÉD MAGAMMAL

323.

SHAKSPERE BUKÁSA

324.

TISZT URAK A ZÁRDÁBAN

325.

OKTÓBER 6.

326.

VÉR ÉS ARANY

327.

RÉGI LÁNYOK

328.

PLAKETTKIÁLLÍTÁS A MÚZEUMBAN

A LEGELSŐ FORRADALOM VÁROSUNKBAN

Írta: Juhász Gyula

A garaboncás riporter fölteszi a ködsüveget, kezébe veszi a lúd-tollat és egyszeriben ott terem a régi városban, a királyi vár tövében, a palánk alatt. Az időben nyolcezer lakója volt a városnak, amelyet Ulászló Budával és Székes Fehérvárral egyenlő rangra emelt. Szeged volt a legnagyobb és leggazdagabb magyar város, virágzó iparral és kereskedéssel. Még a Fuggerek is szemet vetettek ez élénk és forgalmas civitásra, amelynek hajói vígan vitték a termő magyar róna búzáját messze földekre és amelynek halászhajói a Tiszából a világ legkövérebb harcsáit fogdosták. A királyi városban a magyarság erős várát látták azok, akik a délről tornyosuló török felleg futását aggódva figyelték.

Ezt a viharfelhőt akarta megállítani *Bakócz* Tamás érsek, a paraszt fia, amikor a Medici pápától magyar keresztes hadra kért és kapott engedelmet. Nosza kihirdették a pápai bullát és gyűlt a föld népe Tamás érsek keresztes zászlai alá. A föld népe gyűlt, a robotos, a földhöz ragadt paraszti jobbágy, de lelke mélyén más ellenség ellen tartott elfojtott és megújult sebektől véres haragot, nem a távolinak érzett török ellen. A szegedi nép is lelkesen és lelkenedezve tartott — *Dósa* György uram lobogója alá.

Ez a *Dósa* György, akit Székelynek neveznek a régi krónikák, valóban székely nemes ember volt, apátlan, anyátlan, de gőgös úri árva, aki Szegeden töltötte virágtalan ifjúságát. *Pálfi* Balázs főbíró uram házában nevedezett, a vitézi iskolát kijárta és fölcsapott katonának. Szegeden jó emléket hagyott kenyeres pajtásai, meg a szép lányok szívében, ezért is gyülekeztek olyan készséggel szegedi magyarok az ő dandarába. De a Szapolyai urak úri gyanúja már tüzet fogott és sejteni kezdték, hogy a paraszti sietség ő ellenük indul, ezért vagy visszatartották, vagy robotra visszahívták java jobbágnépüket.

Erre fölzendült a régóta gyülekező vihar, *Mészáros* Lőrinc és *Borbás* pap, meg *Dósa* népei kereszt helyett kaszát, kapát ragadtak és kezdődött a dúlás a Tisza, Duna közén, a Maros szögén, a Bácskában. Szeged csodálatos módon megmenekült ettől a dúlástól is. (A régi Szeged riportere egy kissé a maga korára is gondol.) A szegedi nép valóban a török ellen akart menni, mikor

látta, hogy miről van szó, javarésze visszatért az ódon vár falai alá. De az urak haragja elsősorban Szeged ellen fordult, Dósa miatt, akit Szeged adott, Szeged nevelt és szoptatott farkassá vedlett báránytejével. (Az ősi címerben ma is ott béget ez a bárány.) Viszont a keresztesekből lett parasztlázadók is fenyegették a nemes várost, amiért földettúró népe otthagya Dósáék véres zászlaját.

A parasztok egyik dandára, Mészáros Lőrinc barát és Borbás pap vezetésével hiába ostromolta az erős várost, amelyet királyi vára és kemény palánkja védett. (A Szent György, Szent Miklós és Szent Mihály uccákon fegyveres dárdás polgárok, módos fisérek, aranyművesek, vargák és szabók, mindenféle céhek mesterei várták a belső ellenséget.) A fegyelmezetlen és éhes fölkelő sereg, (az első vörös hadsereg) a tanyákon rekvirált, amit tudott és elvonulóban fölgújtotta a környék falvait.

Az urak bosszúja más stílusban próbálta sújtani Szegedet. Mivel a szerémi rációk segítettek Szapolyainak levérni Dósát Temesvár mellett, az urak nagy kegyesen megengedték volna a rácnak, hogy Szeged szabad királyi városon vegyen hadikárpótlást magának. Hadd bűnhődjék az ebadta városa, amiért Dósát, ezt a toportyánférget, ezt a gaz rablót, amilyen szerintük nem volt Tamerlán és Dsingszkan óta, engedte nagyra nőni, föl az égig, egészen a magyar urak nyakába. Még ezer szerencse, hogy a szegedi bírák és tehetős polgárok (voltak elegen) tanácsot tartottak és sok becses marhával mentek udvarolni, deputációban *Szapolyai* uram színe elé és így valahogy sikerült elhárítani a szabad város fejről a rác veszedelmet. Ekképpen szabadult meg Szeged városa és népe ebben a legelső forradalomban az urak és parasztok bosszújától, a fehér és vörös terrortól egyaránt, hála szent Demeternek és Pálfi főbíró uram józan magyar bölcsességének, aki is ajándék gyanánt az ajándékért cserébe magának Dósa Györgynek fejét kapta meg Szapolyaitól. Ez a konok, kemény és vitéz fej, a legdacosabb magyar fők egyike, már akkor elvált a törzsétől, nem szólt és nem pirult, némán hullott a szegedi földbe, ott pihen azóta is. Hallgatagon pihen, talán vérvörös rózsák nyílnak a porából, vígan virulnak és túlélnek forradalmakat, ellenforradalmakat.

A kalandos riporter pedig leveszi ködsüvegét, leteszi lúdtollát és álmélkodva látja, hogy a világ alapjában véve nem igen változik, ha pár századdal hátrább megyünk is benne, talán majd pár századdal később, ki tudja?

Krónika, 1919. október 15.

A KRITIKA

FÉRFIAS BESZÉD

Vázsonyi Vilmos nagy beszédet mondott Budapesten, amelyben a liberális magyar polgárságot mintegy fegyverbe szólította a nemzet élete ellen törő reakció ellen. Ez a beszéd valóban nagy beszéd volt. Szerintünk egyenesen történeti jelentőségű. Volt ellenségei és új barátai egyaránt méltán tapsolhattak neki. Vázsonyi Vilmos föllépése az első igazán és egészen férfias, bátor, őszinte, minden kertelés és óvatosság nélküli megnyilatkozás volt hosszú idők óta a magyar közéletben. Mintha nem is csak maga Vázsonyi beszélt volna, aki személy szerint is kiváló és harcban edzett debatter, ötletes és temperamentumos szónok, de mintha a testet öltött *magyar polgári liberalizmus* hangja dörögte volna oda a maga elszánt és rendületlen *mementóját* a nemzet nevében és a nemzet kárára hatalmaskodó reakciós áramlatnak. Ezt a hangot meg kell hallania a sötétség lovagjainak benn és a pártviszályokban elvérezni készülő Magyarország sorsát figyelő idegeneknek künn.

Vázsonyi beszéde igazi politikai tett erejével kell, hogy hasson, világosságot derítve a kaoszra és megmutatva az utat, amelyen el kell végre indulnia mindenkinek, a felelősség teljes tudatában, aki meg akarja menteni a végső pusztulástól ezt a külső, belső bajokban vergődő, szerencsétlen kis országot és jobb sorsra érdemes szegény, reménye fogytán elcsüggedt népét.

És még valamit jelent ez a beszéd. Az általános és hatalmas tetszés zaja, amely arra a kijelentésére támad, amelyben az októberi forradalom vívmányainak megvédését, ha kell fegyverrel is, minden becsületes liberális és demokrata érzésű magyar polgár *jogának és kötelességének* tekinti, valósággal élő visszhang azokra az eddig burkolt, ma már nyílt támadásokra, melyek minden eszközzel és minden áron *diszkreditálni* akarják a magyarság dicsőséges és egyetemes forradalmának igazságát, komolyságát és jelentőségét.

Nem, nem, soha, mondottuk e lap élén kereken és több ízben, valahányszor ennek veszélye fennforogni látszott, a magyarság

nem engedheti veszni, ebek harmincadjára jutni ezeket a vívmányokat, amelyek számára a jövő szabadság, haladás és megmaradás lehetőségeit, a modern nyugati államok európai közösségébe² való bekapcsolódását jelentik és amelyek nélkül ismét vissza-süllyedne az alig lerázott középkor porába és kődébe.

Az októberi forradalom *ténye* a független Magyarország proklamálását jelenti, a Habsburg-ház igájának lerázását, elszakadást Ausztriától és Kossuth Lajos világtörténeti politikai koncepciója megalkotásának a kezdetét. Históriai szükségességet jelent az októberi forradalom ténye, olyan adottságot, amelyet visszacsinálni akarni a magyarság életveszélye, a nemzeti lélek halálos megsebzése nélkül többé már nem lehet. A világ még nem látott olyan forradalmat, amely a történelem szekerét *visszafelé* fordította volna és Vázsonyi beszédének tündöklő villámai éppen azok felé sújtanak kérlelhetetlen igazsággal és erővel, akik éppen azon fáradoznak jobb ügyhöz méltó buzgalommal és kitarással, hogy ezt a szekeret visszafordítsák a kátyúba, vagy belefordítsák a múlt feneketlen örvényébe, hogy onnan soha többé napfényre vonni ne lehessen.

Ma, amikor akadnak olyan végletesen ostoba, vagy gonosz kísérletezők, akik a Nemzeti Tanácsot is lakoltatni akarják az októberi forradalom „bűnéért”, Vázsonyi férfiasan nyílt tenorja kell, hogy zengő visszhangra találjon minden liberális és minden demokrata magyar lelkében, polgár és munkás kell, hogy érezze, mélyen és erősen: itt most az egész nép jövőjéről van szó, amelyet a reakció bölcsőjében akar megfojtani.

Délmagyarország, 1919. október 15.

332.

ZEMPLÉNI ÁRPÁD

Egy magyar költő halt meg ebben a szomorú magyar őszben; kit érdekel egy csalogány halála ma? A fajmagyarságot hirdető újságok is néhány petit sorban intézik el: a magyar költőnek — úgy látom — ma már meghalni sem érdemes. Pedig a vastag pápaszemes, hosszú sörényes Zempléni Árpád igaz költő volt és igaz magyar. Ott született ötvennégy év előtt a Kossuth Lajos szülőhelyén, ott járt a Csokonai Vitéz és a Tompa Mihály pataki kollé-

giumába és turáni dalokat írt, az ősi ázsiai puszták fajmagyarját szólaltatta meg époszaiban. Kevés dicsőség fanyar babérja és egy darab kenyér volt a bére, a kenyeret a Földhitelintézet adta, amelynek robotosa volt. Szegény Zempléni Árpád, a koporsója körül most ott üvölt és handabandáz a politika törtetőinek nagyhangú serege, ő elnémult ebben a nagy lármában. Tovább álmodja turáni álmait a földben, amely még magyar. *Ő volt az utolsó turáni költő.*

Délmagyarország, 1919. október 16.

Gyalu

333.

A FEHÉR KÖVÖN

A művelt keleten, nálunk, újabban már azt hangoztatják egy-némely politikusok, például Szegeden, hogy szocialistának lenni nemcsak nem *fair* dolog, de a magyarság érdeke ellen való. Szerintük jó szocialista nem lehet jó hazafi. Az internacionalizmus ellenkezik a nemzeti eszmével. Így mondják ők, akik a magyarságot maguknak akarják lefoglalni és szellemi védvámot óhajtanak minden „átkos modernség” ellen, afféle magyar kínai falat. Ezzel szemben azt olvassuk, hogy Anatole Francenál, az ősz nagy francia költőnél megjelent a francia munkások küldöttsége és kérte, hogy vállalja el a szocialista-párt képviselőjelöltségét a közeledő választások alkalmából. Mert a nagy nemzeti költő, Anatole France nagy szocialista, aki nem ártall fulmináns cikkeket írni a Jaurès lapjába. Anatole France olyan jó elvtárs, akár egy vas- és fémmunkás, csak még öntudatosabb és céltudatosabb. Ő írta a Pingvinek szigetét, a Fehér kövön című szocialista utópiát és nagy beszédeket tartott a munkásság érdekében. És Anatole Francenak nem ártott meg ez a meggyőződés, ez a színvallás és hitvallás, egyetlen művelt francia sincs, aki őt ezért rossz franciának tartaná. A művelt nyugaton ez rendjén van, ám a művelt keleten, nálunk? Nálunk Anatole France lett volna az első, akit hívősrre tettek volna. Hiszen igaz, Móricz Zsigmondot hívősrre is tették.

Délmagyarország, 1919. október 17.

Gyalu

334.

A NAGY BETEG

335.

KISGAZDÁK

336.

KÍSÉRTETEK

337.

KÉSZ A PAKLI?

338.

HÁT PERSZE...

339.

A FÁK HALÁLA

340.

HAJÓZNI SZÜKSÉGES...

341.

SYLON MESTER, AKI A TITKOT FÖLFEDI

342.

A JÓ ÚTON, ELŐRE

GERGELY SÁNDOR ÉS MOHOLI NAGY LÁSZLÓ
MŰTEREM-TÁRLATA

SANS GÈNE

MINDENSZENTEK

A halottak ünnepe is az élőkért van. Kimegyünk a sírok közé, hogy emlékezzünk. Az élet igazi szépsége az emlékezésben rejlik. A valóság mindig nyers, éles, durva és kíméletlen. A valóságban mindig nagy szépséghibák vannak. Élni annyi, mint csalódní és a beteljesülés csak arra való, hogy álmainkat és vágyainkat megcsúfolja. A legnagyobb dolgok szemléltői és részesei, éppen az izgalom lázában, a pillanat mámorában nem látják, nem érzik meg a dolgok valódi lényegét. Az emlékezet megszépíti a valót, az emlékezet elfödözi a rútat, elveszi a tények és arcok nyerse-ségét, élességét és érdességét.

Mindenszentek és halottak ünnepe az emlékezés ünnepe, a lélek igazi ünnepe, a léleké, amely a nem ismert tartomány lakóit keresi föl, távoli, rejtelmes csillagokba költözöttekkel társalog az őszben, az elmúlás kódében, a hervadás fényében. A kegyelet mécei nem igen gyűlhatnak föl az idén a sírok ormán, koszorúk éke nem igen virul fölöttük, de a lelkünk annál inkább csillog az emlékek könnyétől és szívünk annál inkább fonja el nem hervadó virágainak koszorúját azok számára, akiknek köszönhetjük, hogy élünk, mert ők halni tudtak értünk, áldozatul és váltságul adva magukat messze jövődők boldogságáért. Magyar mindenszentek: van-e ennél fájdalmasabb és dicsőségesebb emlékűnnepe ezen a világon?

Magyar vértanúk mártirológiája: van-e ennél gazdagabb és díszesebb könyve más nemzetnek, ennél fönségesebb és búsabb pantheonja más országnak? Akik meghaltak, mert idegen zsarnok igájába hajolni nem tudtak, nem akartak. Kont és társai, Hu-

nyadi László, Zrínyi Péter és társai, Bocskai, Bethlen és Rákóczi-
ak hajdúi, kurucok, Kossuth honvédei? Akik a népjogokért és
szabadságokért mentek a halálba. Dózsa György, Martinovics
és társai és a dicsőséges sor végén a legkülönb, Petőfi Sándor,
aki már a világszabadságért esik el a harc mezején. Az aradi
tizenháromról se feledkezzünk el. És azok, akiket idegen érde-
kekért kényszerítettek a hősi halálba, a reménytelen és kilátás-
talan küzdelemben, a világ legszörnyűbb és legkegyetlenebb pok-
lába, az ötödféléves háború sarába és porába, nyomorába és
szenvedésébe, a legszomorúbb és legfájóbb mártírhalálba.

A sírok, amelyek északon és délen, keleten és nyugaton magyar
fiúk fölött domborulnak, egy nép tragédiáját hirdetik korhadt
fakeresztjeikkel, süppedt hantjaikkal. Egy temető lett a világ
éveken keresztül, egy halottak napja az életünk hosszú időköz-
n át és ebben a temetőben a magyarságnak van legtöbb és legdrá-
gább halottja és ez a hosszú, hosszú halottak napja majdnem az
örök elmúlás éjszakáját, az örök enyészet ködét borította reánk.
És akkor jött a forradalom és fegyveres autóinak, virágos tár-
szekereinek dübörgését is túlharsogta a hang, mely a lelkek
mélyéből tört elő, amely a magyar forradalomnak pacifista
színét adta: békét, békét, békét, az egész világgal, hogy végül
megbékülhessünk az élettel, önmagunkkal. Mikor az őszi rózsák
föltreplültek a katonasípkákra és csákókra, a frontokon még vo-
naglott, vergődött, dögledött és nem akart kimúlni a modern
apokalipszis sárkánya, a Háború.

Az 1918-iki magyar forradalom néhány nap alatt levágta
ennek a sárkánynak mindegyik fejét. Ez volt az első vívmánya a
forradalomnak és ez az első vívmánya maga olyan nagy, olyan
dicső és olyan fontos volt, hogy ezért magáért is meg kellett
indítani. Őszintén szólva: meg kellett indulnia. Hiszen nem em-
berek csinálták, de a történelem igazságtevése. A magyar minden-
szentek, az ötödféléves háború halottjai, vértanúi kikeltek név-
telen és jeltelen sírjaik mélyéről és vétót kiáltottak az oktalan és
céltalan öldöklésnek. Az őszi rózsák tiltakoztak, hogy új, fiatal
áldozatok sírjai nőjenek a végtelenségig.

Minden szentek nevében végét kellett vetni a háborús örület-
nek. Emlékezzünk és ne feledjünk!

Délmagyarország, 1919. november 1.

BOCCACCIO

Ó szálljatok le égi körben
 Lebegve zengő gráciák,
 Antik örömben, új erőben
 Szülessék újra e világ.
 A fekete halál nem élet
 A füstös máglya nem tüzünk,
 Tenger ölén szűz szobrok élnek
 S az Öröm a mi szép szüzünk!

Ezt énekeltem én egy régi versemben Boccaccioval, anno Anna és Holnap a régi Váradon, mikor a fehér papoknál tanítottam és piros bort ittam a bihari szőlőhegyeken. Délelőtt Euripidest és Csokonait magyaráztam a fiúknak, óráküzben bekukkantam a Szigligetiről elnevezett színházba, a Szögedi idillel próbájára, délután verset írtam és utána újságot, este megvártam a segédszínésznőt a művészfőljárónál, azután otthon, fűtetlen szobában, az ágyban a világirodalom legnagyobbjaival álmodoztam. Ekkor ismerkedtem meg igazán Boccaccioval, a flórenci mesterrel, aki Homeros és Maupassant mellett a legkülönb elbeszélő. Boccaccio mestertől Shakespeare éppen úgy kölcsönzött (kamatos kamatra) akár Lessing vagy Anatole France, a világ legérdekesebb és legmerészebb irodalmi témáit adta ő nekünk, olyan könnyelmű bőkezűen és egyszerűen, mint a valódi nábobok. És ami mégis a legfontosabb a művész előtt: egy bátor, szabad és bölcs szellem, az alattomoság, rabszolgaság és botorság sötét századában. Boccaccio az első keresztény, aki pogány örömmel nevetni, sőt kacagni mer. Ennek a víg és erős humanistának, ennek a nevető bölcsnek örökifjú alakját hozza színre az a kedves, varázsos hangú operett, amelyet most a színház fölelevenít. A Boccaccio a régi jó bécsi operettek egyik arany gyümölcse, hangulatában és muzsikájában nem méltatlan a halhatatlan alakhoz, akit a lámpák elé invokál. És ott mosolyog, ott ragyog és ujjong a pajkos taktusokban két nagy latin géniusz játékos kedve: az antiké és a taliáné.

Mily más ez, mennyivel szebb és jobb, mint a mai operett-nagyiparosok gyári szellemtelensége.

Rivalda, 1919. november 2—8.

Juhász Gyula

EGY SZEGEDI MŰTEREMTÁRLATRÓL

Egészen bátran reprezentatív kiállításnak lehet nevezni azt a kis műterem-tárlatot a Gizella-tér és Zrínyi-utca sarkán, amely Gergely Sándor és Moholi Nagy László legújabb dolgait mutatja be a szegedi közönségnek. Mert ez a kis, de jelentős tárlat nem csupán egy már is országos nevű és európai értékű szobrászunknak és egy még most kevésbé ismert, de nem kevésbé értékes festőnknek java *oeuvre*-jét adja, de egyúttal a modern európai művészet legújabb törekvéseinek és eredményeinek is kiváló dokumentumait szolgáltatja. Kétségtelen, hogy ezekhez az egészen új szellemű és formájú művekhez új szemek és új lélek kellenek, itt nem segít semmit a régi smokkság, ide nem elég a klasszikus és romantikus iskola ismerete és a naturalista és impresszionista dogmák sem elégségesek. Mert ez a szó legnemesebb és legigazabb értelmében új művészet, túl az impresszionizmuson, annyira új, hogy gyökereit és őseit keresvén, egészen az egyiptomi és néger plasztikához, a japáni és trecentoi rajz és szín kultúrához kell visszamenni. És még valamit kell tisztelni tudni, fölismerni és elismerni, ami korokon és irányokon felül mégis a leglelke és legmaradandóbb értéke minden művészetnek: a maga útját és irányát megtalált, a maga lényegét a maga nyelvén kifejező művészi egyéniséget.

Mindenesetre, a lelki rokonságot és a törekvés közösséget Gergely is, Moholi Nagy is érzik és tartják a mai művészeti fejlődés (mondhatni egészen nyugodtan, hogy forradalom) legélén állókkal. Bizonyos, hogy a Gergely-féle plasztika (majdnem azt írtam: időszámítás) egyívású azzal a legmaibb és a holnap felé mutató plasztikai mozgalommal, amely a rodini impresszionizmus antik és reneszansz epigonizmusán túl keresi a tér és forma viszonyának új megoldását és amely mozgalomnak talán Archipenko a legkülönb plasztikusa és az is bizonyos, hogy Moholi Nagy viszont annak a legújabb pikturális törekvésnek részese, amely a formák és színek a valóság lényegét jobban megragadó kompozíciójára törekszik, mint a felületművészet hangulatadó impresszionistái és amely legújabb törekvés Kokoschkában és Chagallban jelentkezett eddig legerőteljesebben. Mindez bizonyos és igaz, ám sem Gergely plasztikájának, sem Moholi Nagy piktúrájának érdemét mindez az inkább történeti rokonság és

érdem nem mérítheti ki. Való, hogy ők a mai művészi evolúció legvégső *étappe*-ján haladnak (mert megállani nem szoktak egy pillanatra sem), de a művészetük értékét és jelentőségét mind-
ezek mellett és fölött, egyéniségük színe és súlya adja meg igazán.

Mind a kettőnek műveiben egy olyan ritka és becses művészi és emberi vonás döbrent meg és nyugtözi le a nyílt szemű és eleven érzésű szemlélőt, amit talán leghelyesebben és legrövidebben *drámai feszültségnek* neveznék. Az a drámai feszültség ez, aminek híja annyira érezhető az új magyar drámairodalomban, amely novellisztikus vagy lírizáló és amely olyan erősen megvan Kemény keményszavú regényeiben és Arany aranytömörségű balladáiban. Ezt a drámai feszültséget a kompozíció leydeni palackja fogja formába és egységbe Gergely szobrain éppen úgy, mint Moholi Nagy rajzain és képein. Mind a kettőnek közös vonása még a lehetőleg teljes és tökéletes leegyszerűsítés, a dolgok lényegének erős és bátor hangsúlyozása, a formák legtisztább és legtömörebb szintézise.

A valódi és nem külső terjedelemben megnyilatkozó monumentalitás művészei ők mind a ketten, annak a monumentalitásnak, amely az utóbbi idők nyárspolgárian kicsinyes vagy világpolgárian hangulatos művészetéből, egyszóval az impresszionisták dolgaiból annyira és olyan magától értetődő módon hiányzott. Egy új művészi hit, mert egy új társadalmi és kulturális világnézet szülötte Gergely és Moholi Nagy művészete egyként és csak természetes, hogy megértéséhez és megbecsüléséhez egyelőre nevelődni és fejlődni kell a közönsége jelentékeny részének.

Ezt az új plasztikai és pikturális törekvést nem lehet sem mosolyogva, sem kézlegyintéssel elintézni többé, ebben a fiatal, erős és bátor művészetben egy most támadó új világ lelke lebeg, ezek a vonalak és színek, ezek a lényegek és formák testvéri rokonságot tartanak azzal az egyelőre még pontosan nem definiált, de már megnyilatkozott és már eleven erejű művészettel, amely Bartók Béla zenéjében zeng, amely Walt Whitman szabad verseiben zenél és amely kétségtelenül éppen annyira megújítja majd a föld artisztikus színét, akár a Perikles kora vagy a reneszánsz.

Délmagyarország, 1919. november 4.

Juhász Gyula

349.

A JÖVENDŐ VETÉSE

350.

A FEJ NÉLKÜLI PÁRT

351.

FÖLDES IMRE

352.

PRELOGG JÓZSEFHEZ

353.

RIKKANCOK VAGY RIPACSONK?

354.

ÖNGYILKOSOK

Az élet reménytelen szerelmesei, ahogy egy régi aforizmában hívtam őket, a csillagokba néző szomorú merészek revolvere egyre csattanóbban dörren ebben a fanyar őszben, ebben a tragikus esztendőben, amely a húszas évekhez egyre jobban közeledik. A történelem rejtelmes dialektikáját érezzük ma, azt a sajátos örök visszatérést, amely szerpentinútján valahogy mégis mindig előre és fölfelé halad századok fordulóján. A húszas évek jönnek megint és elborult tekintetünk önkénytelen a múlt századnak húszas éveire réved.

Akkor is a nagy forradalom hamuját taposta egy új, világfájdalmas nemzedék. A fölülkerült zsarnokság fejei szövet-ségre léptek a népek és a szabadság ellen, a nagy száműzött

dicső marsalljait, a nép és forradalom fiait úgy lötték le a föltámadt reakció rendőrsbirrjai, mint a veszett ebet, ledöntött trónusokat tataroztak, leesett véres koronákat tisztogattak, ádáz nagy restauráció folyt világszerte és Rousseau eszméit a csontjaival együtt iparkodtak kiszórni a Pantheonból.

A forradalmas ifjúság, a zsendülő tavasz, minden merészebb lendület, bátrabb gesztus és szabadabb szó az irodalomba menekült, versek zenélő sorai közé, rivaldák szépen ámító lámpafénybe repült, mint a haldokló pillangó, aki még egyszer, utólszor mámoros akar lenni az élet tündöklő sugarától. A húszas évek ifjúsága, e szent mordályégetők, a Theophile Gautier vörös mellényét öltötték föl s napóleoni lelkük mélyből föltörő és érvényesülni nem tudó álmait és vágyait együtt zengették, együtt ujjongták, együtt siratták a korhadt világot jelképező színen Didier, Hernani, Ruy Blas és Chatterton vakmerően új és szép alexandrinjeivel. A jeune byronien lett az ifjúság típusa, számúzótt halavány hercegei az örömnnek, az életnek, a szabadságnak, a halált keresték, a halált dalolták, a halálba lettek boldogtalanul szerelmesek.

A huszadik század húszas éveit már ott kopogtatnak az Idő kopott és véres küszöbén és a most zsendülő új generáció, amelyet lövészárkok tetves és redves sarába küldtek az élet kikeleti ligetei helyett, amelyet számúztek a tudomány és művészet derűs, szelíd, csöndes és komoly csarnokaiból, amelyet gyűlöltre és meghalni tanítottak, most indul, máris csalódva, máris fáradtan, máris rokkantan és sebesülten az életbe, amelyet megátkozott és megmérgezett e korszak, még mielőtt megismerhették volna.

Revolverlövésnek tesznek pontot remények és ígéretek után és a gyűlölet, a sötétség, a tudatlanság, az elnyomás és elnémítás politikáját akarják mégis tovább folytatni azok, akik bűnösek az emberiség legnagyobb gyalázatában, amely Káin óta e siralom völgyére leszakadt. Szeretnék elébe állani ennek a reménytelen és elfásult fiatalságnak a testemmel, a lelkemmel, az egész áldozatos életemmel és hirdetni nekik: Az élet mégis oly szép, mint a Schiller ifjú hőse mondja.

Igen, szép az élet, bármint akarja tönkretenni ez az öngyilkos világ! Én hirdetem ezt nektek, az élet üdvözítő evangéliumát, ó fiatalok, én, aki botor vággyal és fiatal keserűséggel magam is többször halni mentem! Az élet mégis a legnagyobb és legdrágább ajándék, egyetlen és soha vissza nem térő. Szeressétek az életet, tegyétek ezt a siralom völgyét az öröm dombjává, amelyre a tudás,

a művészet, a szabadság és igazság zászlaját tűzi ki az emberebb ember, aki a jók és bátrak álmaiban él, mint Carlyle Hérosa, Nietzsche Übermensché, Tolsztoj Szentje és Shaw Felsőbbrendű Embere. Az üdvösséget már e földön meg lehet találni, az éden már e tájon is kivirulhat, a lélekben, a szellemben, a bennünk lakozó Génuszban, amely nem e világból való ugyan, de e világ a hősiességének csatatere, Marathonja és Pantheonja.

Buddha már itt föllelte a Nirvánáját, Krisztus már itt megtalálta a békességet, Goethe a harmóniát és Maeterlinck a boldog bölcsesség vigasztalását.

Több világosságot és több melegséget hozni erre a földre: ez legyen minden napunk és minden gondolatunk koronája, ez legyen a mi programunk, háborúnk és forradalmunk, a mi igénk és a mi tettünk, míg a múlandó földi ösvényen bolyongunk az örök csillagok alatt, a végtelenség e kicsi, de csodákkal terhes hajóján, amely az örökkévalóság tengerén lebeg. Dolgozzatok és gondolkozzatok! — és akkor az élet hite és a győzelem reménye veletek marad a világ végezetéig!

Délmagyarország, 1919. nov. 12.

355.

RIKKANCSOK VAGY RIPACSONK

356.

PORZSOLT CSEVEG

357.

FERIKE

Fehér nemű 3 fölvonásban

Írta: Földes (Bernstein) Imre

358.

HANGOK A MÚLTBÓL A JÖVŐBE

359.

ÉDES KIS ARANYOS
vagy a halvaszületett operett

360.

ÚJ VILÁG ELŐTT

361.

A GRÓFI BLOKK

362.

RIGOLETTO

363.

A NAPOK MARGÓJÁRA

A napi politika sohasem tartozott a legszebb és legdicsebb látványok közé. A politikusok gyülekezete legtöbbször úgy fest az avatatlan szemlélő számára, mintha bizony kannibálok gyülekezete volna. Az emberevés rút szokása a távoli világok némely vademberének, de valljuk be, az emberevés a napi politika községes foglalkozása volt mindig.

A napi politika emberei nem annyira elveket képviselnek, mint inkább az elvek megtestesítőinek önzéseit és érdekeit. *Politica non olet*: a legtöbb napi politikus Macchiavelli Miklós hálás és ügyes tanítványa, ha ritkán tehetséges és sikeres is. Mint a zavaros és áradó folyam sodra, olyan a napi politika felszíne, iszapot, szennyet, hullákat sodor magával, vannak sokan, akik noha kedvet és tehetséget éreznének magukban, nem akarnak beléje sodródni, mert féltik és méltán, a tisztaságukat, vagy, mert nem tartják túlságosan gyönyörű látványnak ez árral úszni, vagy, mert nem érznek elég erőt és bátorságot magukban az ár ellen küzdeni és haladni. És ezek többször a külön és értékesebb egyéniségek.

A magyar politika története például tele van erkölcsi halottakkal, politikai vízbefúltakkal és hajótöröttekkel.

Egy Jókait, egy Herczeg Ferencet lejárattott, egy Kemény Zsigmondot, Grünwald Bélát, sőt Széchenyi Istvánt megőrölt, megölt és sok nagyon tartalmas és igen produktív tehetséget elsikkasztott és kiszikkasztott a turáni átokkal terhes hazai politika. De valamint az iszapos és tiszavirágos folyó felszínén mégis csak visszatükröződnek az örök égboltozat örök csillagzatai, azonképpen a napi politika sem tudja teljesen és végképpen elhomályosítani azokat az állandó és maradandó elveket, értékeket, erőket és hatalmakat, amelyeknek útmutatása mellett halad egy nép, egy nemzet és maga a nagy emberiség bizonytalanak tetsző, ismeretlennek tűnő és elérhetetlennek látszó céljai, rendeltetése felé.

Minden népnek megvan a maga szerepe, küldetése ebben a nagy világtervben, és a népek összessége adja meg a világkoncert hatalmas harmóniáját, amely múltó hangzavarokon túl mégis megvan és uralkodik.

Történhetik, mint ahogy legtöbbször megtörténik, hogy nagy és igaz eszméket kis és hazug emberek sajátítanak ki és akarnak minden áron (csak a maguk veszte árán nem) diadalra vinni. Megeshetik, (mint ahogy ez is gyakori történet), hogy hazug és hamis ideálokért nagy erejű és nagy akaratú egyének viszik küzdelembe (és romlásba végül) a tudatlan és akaratlan népeket. De azért végül mégis a valódi egyensúlynak kell átvennie szerepét a história igazságos mérlegén: végül mégis csak úgy fordul a dolog, hogy az igazságos gondolat diadalt arat és a valódi nagyság elismeréséül nyeri (habár leginkább a hálás utókortól) eszméi győzedelmének el nem hervadó koszorúját. Az erőszak helyi sikereket fölmutathat, az üresség könnyű fajsúlyánál fogva egy időre fönn lebeghet: de végezetül mégis csak a társadalom és világ rendjének valódi (és nem látszatokra épített) statikája és dinamikája diadalmaskodik.

Jó ezt tudni, észben tartani és hirdetni zord időkben, borús napokban és nem tágítani a megismert igazság, a valódi érték, az igazán igazi ügy mellől egy tapodtat sem soha. És jól esik mosolyogni a különböző konjunktúrák álhősein és áldozatain és végül jól esik megállapítani, hogy minden konjunktúrán és kurzuson felül vannak standard erők és törvények, amelyeknek engedelmeskedni egyet jelent az igazság előtt való fölemelő és megváltó tiszteletadással.

Délmagyarország, 1919. november 23.

364.

AZ IGAZI KONCENTRÁCIÓ

365.

EGY LEVELEZŐLAP

366.

AZ IGE

367.

TERROR NÉLKÜL

368.

BILÁNC

Görög tűz három levágásban

369.

A HÁLÁTLAN UTÓKOR

370.

OLÁH GÁBORHOZ

371.

SZ. TÓVÖLGYI MARGIT ASSZONY

372.

ANATHÉMA

A távirat a maga lakónikus stílusában jelenti, hogy a Kisfaludy-Társaság *Alexander* Bernátot és *Móricz* Zsigmondot kizárta tagjai sorából. Más. A Petőfi-Társaságban megindult az eljárás

Biró Lajos, Móricz Zsigmond, Krúdy Gyula és Kosztolányi Dezső ellen.

Elgondolkozunk és elszomorodunk kissé. Alexander Bernát hosszú évtizedeken keresztül büszkesége, éke, szemefénye volt a magyar Tudományos Akadémiának, a budapesti Tudományegyetemnek, irodalmi társaságainknak, agya és tolla tartalmat és díszet jelentett a Budapesti Szemlének éppen úgy, mint a Budapesti Hírlapnak, amelynek Alfája volt. Móricz Zsigmond pedig Ady Endre mellett az új magyar irodalom legkülönb európai tüneménye. A Nemzeti Színház éppen olyan örömmel hozta színre darabjait, mint a Nyugat regényeit és egyéb írásait. Biró Lajos mindenkor tiszta szándékú, ragyogó tollú, jellemes és tehetséges publicista volt, kitűnő elbeszélő, frappáns drámaíró. Krúdy Gyulánál magyarabb író hangulatban, formában, stílusban még a negyvenes években sem találhatnánk. Magyar melódia édesbús árja árad minden sorából, magyar humor aranya, magyar kedély bársonya ragyog minden írásában. És Kosztolányi Dezső? Nos igen, e nemes, finom, okos és művelt modern magyar poéta éveken át egy kimondottan katolikus lap büszkesége és oszlopa, ma a keresztény magyar reneszánsz egyik exponált ébresztője, lelkiismerete.

Ezek a magyarok és ezek az írók arra való, hogy eljárást indítsanak ellenük a nemzet nevében és hogy kizárják őket a különféle irodalmi Társaságokból, amelyekre nézve megtiszteltetés volt, hogy a tagságot elfogadták? Tudjuk, hogy többen, hasonlóan kiváló és magyar írók már előbb, a megszégyenítő és meggyanúsító, a gondolat- és érzés szabadságát mélyen sértő eljárás előtt önkényt és önérzetesen kiléptek ez irodalmi és tudományos társaságokból, egyedül igaz bírólul lelkiismeretük nyugalmát és tisztaságát fogadva el a gondolat és írás e különös pörében.

Hogyan, kérdezheti joggal író és olvasó, hát kinek nem eléggé magyar Krúdy Gyula vagy Móricz Zsigmond, kinek nem eléggé nemzeti és keresztény Kosztolányi Dezső? Talán csak nem róják ma bűnül a kedves Krúdy Gyulának, hogy a legkelendőbb mai magyar regényt,¹ *A vörös postakocsi* írta és Kosztolányinak, hogy *piros tintáról* is álmódzott a szegény kis gyermek panaszában? Alexander Bernát egy munkás, tudós, lankadatlan emberéletet töltött el a filozófia tanításában, számos generációt nevelt a nagy bölcséleti rendszerek ismeretére, a logika, pszichológia [!] és etika tudományára, a legvilágosabb és legformásabb magyar könyveket írta Kantról, Diderotról, Shakspereről, Madách-

ról és most elküldik fölmondás nélkül, mint egy rossz cselédet?

A költők és tudósok is veszedelmesek már? A csalogányok és pacsirták is üldözendők? Elgondolkozunk és elszomorodunk kissé ezen a furcsán induló reneszánszon.

Délmagyarország, 1919. december 5.

373.

ADVENT

374.

KÉPEK, RAJZOK, MŰTÁRGYAK

375.

KÁLMÁNY LAJOS MEGHALT

Egy régi, érdemes magyar tudós halt meg pénteken este Szegeden, csöndben, elhagyottan, mint ahogy egész hosszú, munkás élete is maga volt a szerénység és zajtalanság. Kálmány Lajosnak hívták az öregségében Szegedre elvonult derék papot, aki a magyar nép költészetének egyik legbuzgóbb és legeredményesebb gyűjtője volt. Egész életét a hazai folklorisztikának szentelte, a nép ajkáról leste el meséit, dalait, balladáit, az ősi vallás és babona maradványait. Mint ahogy nagy elődje, Dugonics András a szegedi példabeszédeket és jeles mondásokat, úgy gyűjtögette ő lankadatlan kitartással és fanatikus lelkesedéssel a Szeged-vidéki, csanádi és bánáti népmeséket és a nép képzeletének és érzéseinek örök értékű, soha el nem hervadó virágait. Gyulai és Arany népköltési gyűjteményei mellett az övé a leggazdagabb és a legtanulságosabb. Kálmány Lajos az elsők között volt, akik változtatlan, eredeti formában közölték ezeket a népi kincseket. Ő fonetikai hűséggel adta vissza és őrizte meg számos kötetre menő gyűjteményei sorozatában a népmesék és népdalok klenódiáit. Kálmány Lajos az volt a hálátlan magyarságnak, ami Lönnrot Illés a finneknek. Több évtizeden át folytatta a gyűjtést,

minden anyagi és erkölcsi erejét erre a nagy és áldozatos nemzeti munkára pazarolta, szegényen és elhagyatva, méltánylás és elismerés nélkül halt meg végül, hosszas szenvedés után, 67 éves korában. A koszorút már csak sírjára küldi a magyar kegyelet. Kálmány Lajos nem volt tagja egy irodalmi társaságnak sem, itt Szegeden, ahol hosszú évek óta élt, alig ismerték a gyermeteg lelkű, tiszta életű tudós öreget, akinek halála nagy vesztesége a magyar tudománynak. Könyvei többnyire Szegeden jelentek meg, a legutóbbi népmesegyűjteménye néhány év előtt. Temetése vasárnap 3 órakor lesz. Ravatalára koszorút küld a Dugonics-Társaság és a Magyar Ethnográfiai Társaság.

Délmagyarország, 1919. december 7.

376.

TÖBB MŰVELTSÉGET!

377.

K. K. K.

378.

A LEGSZEBB DARAB

379.

SOKAT BESZÉLNEK

380.

A NAGY TANULSÁG

381.

KOSSUTH LAJOS NEVÉBEN

KARÁCSONY FA NÉLKÜL

Régi Andersen-mesék búbáját próbálgatja belelopni a szívekbe a decemberi hó, amely ezüstös palástot tereget a fekete földekre és a barna tetőkre, de hiába, a szívek hidegen és fakón búslakodnak a szent karácsony fagyos küszöbén, a legendák aranyfüstje megkopott, az örömök hegedúje eltörött és a Gond fekete lovasa ácsorog a világtalan éjszakában a sötét ablakok alatt. A régi karácsonyok fenyői elmaradnak, mert a szelíden domboruló hegyoldalak, amelyek fölnevelték örök zöldjüket, ma nem a miénk, ma idegeneké és csupán fájó emlékük gyantája illatozik a lelkünk mélyén.

Nincsen karácsonyfa, ami akad, drága, méregdrága, nem nekünk, szegényeknek termett, hiszen csupasz ágait még föl kellene ékesíteni arany almával, ezüst dióval, minden gyermekeknek való földi széppel, jóval. A meséskönyvek is nagyon kifogytak a könyvesboltok barátságos polcairól, az Andersen hattyúi elrepültek, tündérrálynőit elvarázsolta a rideg valóság, a csodálatos papucsok eltűntek, nem lehet vele messze múltakba, idők és terek távolán keresztül szállani, szállani vígan és gondtalanul, a Grimm-mesék Hamupipőkéi és Hóféhérekéi is megfogytak és megkoptak, az Ézeregy éjszaka boldog és bátor hajósa, Szindbád se mutatkozik, Aladin csodalámpáját pókháló vonta be egy öreg antikvárium poros polcán, valami vén Vörösmarty-kötet mellett, amely Csongor és Tünde szerelmét fuvolázza és zongorázza, Jókai csodálatos meséi is egyre ritkábban bukkannak föl a könyvesboltok üvegei mögött és rongyossá kopnak az úri kaszinók és a népszerű kölcsönkönyvtárak olvasóinak kezén. Kertész és Szalay alig győzik renoválni a drága öreg Jókait, a legbúbájosabb magyar mesekirályt, aki ma is uralkodik még a kisebb és nagyobb gyermekek lelki országában.

Sok, sok szép képes és mesés könyvet kellene most kiosztani és a kisdedeket, a csodára várókat összegyűjteni és mesélni nekik, mert a valóság szürkesége és feketesége olyan vigasztalan, alig lehet már elviselni. Nemrég keserű szállóige volt, hogy nincsenek többé gyerekek. Mai napság, fájdalom, nemsokára úgy érezzük, hogy nincsenek többé mesék és játékok és örömök. Karácsony közeleg karácsonyfa nélkül, kalács nélkül, mesés-

könyv nélkül. De mikor nemcsak a fenyő hiányzik, amely világtana, hanem az a fa is, amelyik melegítene nekünk!

Délmagyarország, 1919. december 23.

Gyula

383.

A SZEGEDI TRAGIKÁRÓL

384.

BETLEHEM

385.

GREGUSS MARGITNÁL

386.

VÁLASZTÁS

1920

387.

1920

Írta: Juhász Gyula

A napi krónikás kezében babonásan perceg a toll, ahogy ezt a kerek évszámot itt először papírra veti. 1920. Egy új évtized kezdődik vele. A huszadik század második[!] évtizede. És, a krónikás nem tudja elhallgatni érzését: a világtörténelem egészen új korszaka. 1920. A nagy Victor¹ Hugo azt írta 1870-ről, hogy année terrible, Rettenetes év. Mi úgy hisszük, hogy 1920 több lesz,

mint rettenetes év, 1920 a legnagyobb évek egyike lesz a történelemben, olyan dátumokkal vetekedő, mint 1453, amikor az újkor hajnala pirult föl Bizánc romjai fölött, mint 1517, amikor a wittenbergai csalóány kifüggesztette kemény pontjait a templom kapujára, mint 1648, amelyben a harmincéves válásháború békéjével Európában megkezdődött az istenek alkonya, mint 1789, amikor Mirabeau odamennydörögte a királyoknak a népfenség jogát, mint 1848, amikor Európa egyensúlya az utolsó polgári forradalmak és az első proletármegmozdulások barrikádjain táncolt, igen, 1920 még ezeken a dátumokon is túlszár, mert 1920 a világtörténelem *jüngste Gerichtje* lesz a jelek szerint, amelyek égen és földön, de leginkább a földalatti mélységek kohójában, az új világ születésének ciklopsi műhelyében mutatkoznak.

És tegyük hozzá mindjárt, *vigasztalónak és biztatónak*, ha csak azon értelemben is, hogy una salus victis nullam sperare salutem, hogy a szegény és maradék magyarság mind e jelek szerint megváltását és megmaradását, sőt holnapja boldogabb és szerencsésebb pirkadását remélheti ez idők teljessége révén. Mert mit látunk Keleten és Nyugaton mást, mint hogy az európai világ-gazdaság háborús és forradalmas összeroppanását megelőzendő, mindenütt új, más utakra kénytelen térni a külső és belső politika, kénytelen új orientációt keresni, hogy Európa mai látványos békéjét valóságos, szilárd és becsületes alapokra fektesse, kénytelen a régi és új imperializmus mohó és korai mámorából fölébredve az emberi közösség, a nemzetközi békeség, a világbéke új koncepcióját megkeresni és megtalálni, hacsak azt nem akarja, — és ezt akarni több az öngyilkosságnál — hogy Európa, mint túlélő és megrögzött gyümölcse egy elfajult és elhaló kultúrának végleg elkészülve hulljon a hódító Ázsia hatalmas ölébe.

Olvassuk, hogy Scheidemann szerint a bolsevizmus réme még mindig kísért Németországban és annál erősebben kísért, minél gyöngébbé teszi Németországot a még alá sem írt és még nem ratifikált békeszerződés. Olvassuk, hogy Amerika visszatért régi politikájára, amely nem akar beleavatkozni Európa ügyeibe, amely magára hagyja az önmagával meghasonlott, az önmagát marcangoló kontinentet. Olvassuk, hogy Angliában egyre élesebb és nyíltabb ellentét tátong a liberális táborában az Asquith és Lloyd George hívei között, amely a belpolitika ír kérdésében és a külpolitika népszövetségi programjában előbb-

utóbb nyílt szakadásra vezet. Olvassuk, hogy a győzelmes országok egyik-másikában már szinte katasztrófális a valuta esése, hogy a gazdasági terheket többé nem lehet egyik vállról a másikra áthárítani. Olvassuk, hogy Belgiumban és Olaszországban mennyire megerősödtek éppen az utolsó választásokon a szocialista pártok és igen jól tudjuk, hogy a körülöttünk elterülő új kis imperialista államok belső szerkezete milyen heterogén törekvések bizonytalanságain és esetlegességein nyugszik, ha ugyan a vihar előtti csendet nyugalomnak lehetne elnevezni.

Így érik most mindenütt és egyre, Keleten és Nyugaton, az egész Európa háborúktól és forradalmaktól mélységesen és végzetesen fölszántott területén a közeli jövővetése, amely az Úr 1920. esztendejében a jelek szerint aratásra kerül. Mert nem lehet eléggé hangoztatni, amit Clemenceautól és Wilsontól Dutka Ákosig és Földi Mihályig annyian és annyiszor hirdettek a legkülönbözőbb változatokban: ez itt egy világ válsága, ami most vajúdik, politikai, gazdasági, morális és kulturális téren egyaránt és a szegény és maradék magyarság nem tehet jobbat és okosabbat, minthogy vár, vár és vár, bölcsen, serényen és szerényen, mert a vetés neki is érik. *Qui habet tempus, habet vitam*, — mondja a római filozófus. *Nur Zeit*, — mondja a német poéta. A magyar pedig, megint idézte a mi eleddig legnagyobb és legderekabb publicistánkknak, Kemény Zsigmondnak egyetlen verséből a halhatatlan refrént: *Várni kissé mitse tesz!*

1920. A huszadik század második évtizedének első éve: életre érdemes népek és igazak föltámadásának és megdicsőülésének esztendeje, ha van még élet és igazság ezen a szomorú földön. A krónikás kezében babonásan perceg a toll, ahogy e kerek évszámot újra papírra veti: 1920.

Délmagyarország, 1920. január 1.

A FÖLD MEG A VÁROS

Írta: Juhász Gyula

Ezt a ma oly égetően aktuális címet régi barátomtól és bajtársamtól, Dutka Ákostól veszem kölcsönbe, aki egy verses könyvet írt róla akkor, amikor még a hivatalos politika az egyiknek népet kivándorolni, a másiknak lakóit lélekben elidegenülni engedte oktalan és jogtalan rendszerével. Az a hivatalos politika volt ez, amely irodalmiakban éppen Dutka Ákost, e mélyen zengő magyar lelkű költőt hol a nagy Ady ellen játszotta ki, hol meg éppen Adyval üttette agyon, de szerencsére nem nagyon.

A föld meg a város: bizony ez ma fejezetcíme is lehetne a legmaibb hazai politikának és állandó refrénje bajainknak és sóhajainknak. A föld meg a város idegenül, sőt ellenségesen néznek egymással farkasszemet, a föld nem akar teremni a városnak és a város nem tudja, mitévő legyen a faluval?

A paraszt a békében jó volt robotosnak, adófizetőnek, választónak, amikor is tisztelt polgártársrá léptették elő. A paraszt a háborúban alkalmas volt a világ legjobb katonájának, ágyú- és hadikórház-töltelékeknek, egy idegenért kényszerülve vállalt ügy vértanújának, idegen mezők, puszták és sziklák hősi halottjának. (Igaz, hogy ennek a munkás is jó volt, mindenki jó volt.)

A háborúért lelkes nemzeti munkapárti politika egynémely vezérei ígértek is neki eget, földet, de inkább csak az eget tartogatták a számára. Később, a háború sorsa ahogy fordult, a föld népe bizony hadba szállott a város népével is és ezen a hinterlandi fronton, ha nem is vérzett el, de éhezett a város és elvérzett lassan, de biztosan az a látszatos békesség, amelyet a föld meg a város fogadtak a közös ellenséggel szemben. Most pedig, amikor nem elég a külső ellenség, de mindenáron belső háborúságot csinálnak a rosszul konjunktúrázóknak, immár teljes vértetben, öntudatra ébredetten látjuk szemben állni a földet meg a várost.

A mainapi politika szelet vetői és vihart aratói addig appelláltak a magyar parasztra és a józan magyar népre, a romlatlan erőre, amíg végre csakugyan megszólalt a Föld szellemének szava és a politikai doktor Fausztok, bűvészinások meg egyéb szellemidéző bűbájosok meglepetten állapítják meg zizegő hasábjaikon, hogy fogtam törököt, de visz és azt szeretnék a föltámadt földnek

lelkére kötni, hogy lassan a testtel, nem oda Buda, ám a föltámadt Föld nem hajlandó fogadatlan prókátoraira hallgatni, hanem új kurzust kezd a malom alatt, Somogyban, Nagyatádon és a nagy magyar rónaságon, Sokorópátkától Alsótanyáig. Minden bűn és hiba, mulasztás és tévedés, amit csak hosszú évtizedek csöndesen erőszakolt hatalmi politikája elkövetett a magyar ugaron, most mind az égre nő, a fejére nő ártónak és ártatlannak egyaránt és nagyon felkösse a szellemi és erkölcsi fegyverét az, aki bölcs és békés kiutat akar találni ebből a régi átokkal terhes magyar labirintból!

A föld meg a város vitáját *most kell dűlőre vinni* és ettől a megoldástól függ e kis ország nagysága, jövődjöje, egész mindensége. Sok mindent, ami eddig *tabu* volt az egyoldalú kétkulacos prókátor-politikának, érinteni kell, mint a Krisztus sebét, apostoli hittel, szeretettel, bátorsággal és prófétai okossággal, előrelátással.

A földreformmal jött az első forradalom, a föld kérdésén bukott el a második, a föld problémája valóban centrális problémája ma a magyarságnak, de a magyar intelligencia és a magyar munkásság jövő sorsának is. Nem lehet többé a földet kihúzni a lába alól annak, akit illet és nem lehet a várost egyenlővé tenni a földdel, a pusztasággal úgy, hogy analfabétizmust és tuberkulózist, tudatlanságot és nyomort tenyészzenek *több kultúra és több termelés helyett*.

A magyar parasztot, a mély kultúra népét, ahogy Móricz Zsigmond nevezi, valóban az európai kultúra magaslatára kell fölemelni gazdasági erőinek maximális kifejtése révén és a városi magas kultúrát is igazán magas mintájára¹ kell mindenütt építeni, hogy öntudatosan magyar és általánosan európai legyen, hogy megbékéljen önmagával és a földdel, amelyből kinőtt!

Délmagyarország, 1920. január 4.

390.

S Ó H A J

391.

L Á S Z L Ó T I V A D A R

392.

KÉT MAGYAR ÍRÓNŐ

393.

BABITS VILMA

394.

MIT OLVASNAK, MIT NEM OLVASNAK?

— Könyvnyomor Szegeden —

395.

NEMZETI GYÁSZ

Az aranszájú püspök és az ékesszavú hercegérsek háromnapos nemzeti gyászt hirdet. Pannonia és Hungária gyásza egészen érthető és természetes és méltó a mai tragikus időkhöz. De mi úgy érezzük, hogy ez a gyász kissé későn jön, mi úgy gondoljuk, hogy ebbe a nemzeti gyászba már akkor kellett volna lélekben öltöznie a szenvedő magyarnak, amikor 1914 forró júliusában ránszakadt a romlás, megnyílt a pokol torka, elindult a halál vonata, megindult a vég kezdete, megkezdődött Magyarország összeomlása. Mert *akkor* kezdődött meg és *azzal*, hogy fegyvert fogtunk idegen érdekért idegen vezényszóra, a magunk bőrét és vérért vivén vásárra veszedelmes és tőlünk, népünk lelkétől távol álló imperialista célok szolgálatában.

Ki kell mondanunk ismét és nem lehet hangoztatnunk elég-szer, az igazság fanatikus meggyőződésével, tragikus keserűségünk szentséges hevével, hogy igenis, igenis, igenis, a romlást 1914 hozta ránk, a halál angyalát ez küldötte letarolt határainkra, 1914-ben indult meg végzetünk lejtőre és örvénybe rohanó és mindnyájunkat, élőket és holtakat magával ragadó szekere! Itt kezdődött a nagy magyar tragédia és ezért felelősek lehetnek igen különböző irányzatok és egyének, bár ma már az egyéneket

lakoltatni meddő és hiábavaló, eső után köpönyeg. E nagy magyar tragédia akkori első szereplői részint eltűntek már az események színpadáról, részint maguk is jól látják, hogy a régi háborús ideológiával nem lehet többé tovább élni és nem szabad ezután új és végleges katasztrófák felé ragadni ezt a maradék magyarságot, ezt a majdnem elvérzett népet, ezt a mások bűnét és nagyravágását szörnyen vezeklő nemzetet.

Háromnapos gyász bizony csak egy csöpp a vér és könny, az áldozatok és keservek magyar tengerében és akiknek nem volt elég millió magyarok névtelen sírja négy világtáj háborús temetőjében, akik még ma is, annyi tragikum és katasztrófa örvénye mélyén, (a sír fölött, hol nemzet süllyedne el, ha utolsó órájában a tetszhalálból belátásra nem ébredne), még mindig a régi politikai divatok és előítéletek köntösében tetszelegve akarnak a véres és üszkös fórumon az olcsó siker babérral az egyéni érvényesülés napfényében sütkérezni, azok se gyászolni, se tanulni, se e nehéz időkhöz méltóan magyarok és emberek lenni nem tudnak és nem akarnak.

Mi nagyon jól tudjuk, hogy a magyar gyász egy világ gyászának feketeségébe olvad, mi nagyon jól látjuk, hogy a mi nemzeti tragédiánk egy világ tragédiájának harsogó kórusába veyül és azt is tudni és látni kell, hogy itt csak egyetlen egy segítség van nemzeti és emberi gyászok nagy temetőjében: nemzeti és emberi munka és szolidaritás, új lélek a régi lelketlenségek után, új bor az új tömlőbe, ahogyan Krisztus is hirdette, az a Krisztus, aki valóban egy eljövendő világrend, egy hajnalodó megváltó gondolat, egy nagy, mély és egyetemes emberi kultúra hirdetője volt.

Amit a fegyverek révén elvesztettünk, a kultúránk ereje és ügyünk igazsága révén visszaszerezhetünk. De ehhez nem elég a méla gyász és nem elég a hangos jajveszékélés. Ehhez minden tudásunk és tehetségünk hatalmas erőfeszítése kell. A legnagyobb békés nemzeti hadjáratot kell megindítanunk, de azonnal, szellemi, erkölcsi és anyagi javainkat mind a mérleg serpenyőjébe dobni Brennus kardja ellenében!

A magyar ugart termékeny eszmék ekéjével szántani, a gondolat és érzés, a munka és alkotás magját vetni a szűz humuszba, a puritánok lemondásával és az apostolok hősiességével küzdeni lelkünk szentséges és dicsőséges álmának megvalósulásáért: a szabad és boldog békében élő, a munka himnuszát, a haladás ritmusát zengő Magyarorszáért!

Lemondani mindenről, ami nélkül élni lehet, hogy le ne mondjunk soha az egyetlenről, amely az életet jelenti számunkra: *a magyarság jogáról és igazáról!*

Délmagyarország, 1920. január 18.

396.

MEGVIRRAD MÉG VALAHA...

Voltunk mi már ilyen leverték, ilyen szomorúak, ilyen talpig gyászban, a pokol tornácában, testvéreim, magyarok!

Erdélyi és felvidéki udvarházak mélyén, a magyar bánat Bakonyában vonta meg magát a búsuló hazafi, álnéven bujdosott legtiszteltebb nevű két hazai költőnk, Sajónak hívták a regényírót, aki gyászos és dicsőséges történetünk fény- és árnyképeit idézte vigasztalásul és tanulságul (és örök tanulságul) az olvasó elé és Ingeborgnak hívták a poétát, aki a magyar önvédelmi harc Arany Trombitájába fűtt és a Bocskay-utód huszárt a világ első katonájának nevezte és aki nevet adott a honvédnek, Kossuth és Bem apó katonájának.

Vörösmarty, a költőkirály, Bajzával, a kritika vezérével és Kemény Zsigmonddal, a nemzeti tragikum Cassandra-szavú hírlapírójával éren és nádon bujdokolt, elboruló homlokkal, félig tébolyultan,¹ fél lábbal a sírban, mint a magyar sors ítéleti viharának szent átkokat süvöltő Lear királya. Tompa Mihályt cseh zsandárok cipelték kassai börtönébe, mert megírta a Madár fiaihoz szóló édesbús intelmet és biztatást és az allegória gyászfátyolába burkolózva csittítgatta a vérző magyar fájdalom jaját. A legnagyobb magyar ott üldögélt a döblingi cellában a sárga, fekete ostábla figurái előtt és sakkot akart adni a győzelmében őrző idegen hatalomnak. Az imádott nevű népvezér megcsókolta a haza szent határán az utolsó sorompót, a honi rögbe ásta Szent István koronáját és elindult a száműzetés bizonytalan ösvényén a boldog és szabad népek szívét megkeresni, hogy a magyar temető kapujára lángbetűkkel fölírta *Föltámadunk!*-nak bibliai igéje testet öltson! A lángész fényében ellobogott meteorunk valahol a segesvári sík ölén pihent már, nem bántotta többé az Egy gondolat, de kísértő lelke följárt a magyar fantáziákban és viharos éjfelen[!], ha az udvarházak ablakán

bezörgetett a Nemere,² a virrasztók és zsoldározóok, a torozó és zomatoros magyarok, a fekete éjszakába kitekintve látni vélték a lobogó sörényű, lángoló tekintetű, karbonári köpenyegű dicső garaboncást³ és imádságos áhítattal rebegették: *Petőfi él!*

És a rab nép lelke rendületlenül énekelte, hogy: Megvirrad még valaha, nem lesz mindig éjszaka! Bach rendszerének idegen urai hiába ültek a szabadság nemzetének nyakára, hiába vitték aradi bitóra és josphstadt-i meg kufsteini börtönbe a honfibeccsületet, hiába tiltották meg a szabad szót és hiába a magyar köntös viselését, hiába tömték tele a Neugebäudet, hiába húzták a Gotterhaltét, hiába, hiába, hiába, a virágnak megtiltani nem lehet, egy örök életre való nemzetnek parancsolni nem lehet, hogy a szíve, lelke mélyén ki ne viruljon a reménység, egy új tavasz ígérete és biztatása.

Voltunk mi már ilyen leverték, ilyen szomorúak, ilyen talpig gyászban, a pokol tornácában, testvéreim, magyarok. Az élet evangéliuma, a mi evangéliumunk arra tanít, hogy föltámadunk! Mi hisszük ezt az örök életet!

Mi ott ülünk a sírnál, amelynek köve a lelkünket nyomja és mélységes, apostoli hittel várva várjuk a harmadik napot. Idegen poroszlók kockát vethetnek a Megfeszített köntösére, az Élet angyala jönni fog és elhengeríti a követ.

A világ szeme elámul majd a tündöklő derűn, amely a Föltámadott tekintetéből feléje sugárzik a húsvéti hajnalon. Mert megvirrad még valaha és a mi szomorúságunk örömmé változik. Addig virrasszunk, várjunk, énekeljünk és bátorítsunk!

Lesz még egyszer ünnep a világon!

Délmagyarország, 1920. január 20.

397.

A GYÁSZ, AMELY FÖLEMEL...

398.

FORR A VILÁG BÚS TENGERE...

Apponyi bécsi beszéde találta itt leginkább fején a szeget: a világhelyzet változásától függ a magyar sors változása. A külpolitika mindig mélyen összefüggött a belpolitikával, de soha

mélyebben nem, mint most. Ez a háború, amelyet most szeretne likvidálni a győztes, ha tudná, ez a háború az imperializmus gazdasági háborúja volt minden oldalon és minden vonalon. Ezért nem volt igazában a mi háborúnk, szegény magyaroké. Mi ennek csak elviselői voltunk és egyúttal rokkantjai lettünk, majdnem százszázalékban. És az a béke, amelyet most szeretne tető alá hozni a győztes (égő tető alá bizony) ha tudna, ez a béke az imperializmus békéje lenne, vagyis más fegyverekkel, más harci területen a fajok, osztályok és érdekek háborúja. Ebbe a békébe már is belerokkant Wilson, az új imperializmus jószándékú, de rövidlátó tanára és máris belebukott Clemenceau, aki el akarta tiporni a magyar nép akaratát.

Koldussá tették Magyarországot idegen urai és szövetségesei egy imperialista háború folytán és egy készülő imperialista béke révén még ezt a koldusnemzetet is meg akarják ölni egy vélt győzelem verpadán. Mert koldusnemzet lettünk, megfosztva élelemtől és ruházattól, megrabolva az élet lehetőségeitől, a munka alkalmától, mindentől, ami az egyént és a népet a létért való küzdelemre alkalmassá tehetné. Ezt a békét, amelyet az európai kizsákmányolás rabló ösztöne diktált, a papiros eltűrheti, de az élet valósága, a történelem logikája elemi erővel megtagadja és földönti, mint a forgószeél a kártyavárat. Ez a forgószeél már megindult és ez a tavaszi szél új időjárást hoz az egész világnak. Az öreg Apponyi a maga módján jobban érzi ezt a szelet, mint a magyar politikai élet némely hangosszavú és üres tarisznyájú demagógjai.

A külpolitikai változások fogják meghozni a magyar sors belső és külső változásait is: ezt írtuk váltig mostanában, ezt jósoltuk a bizonyosság hitével az új esztendő és új évtized küszöbén és ezt mondja ma Apponyi Albert is, aki korainak tartja a gyász lobogóit és a világhelyzet fordulatának tudatában figyelmezteti a magyar kishitűket és rövidlátókat, hogy várni kell és rendületlenül megállani igazaink mellett, de el nem hamarkodni semmit. Íme, alig jött meg a gyászos követség Párisból, sarkában sietett a hír, amely a dicsőség apjának, Clemenceaunak bukását jelentette. Clemenceau a régi Franciaország győzelmi akaratára volt és az ő hirtelen, sőt váratlan eltűnése a fórumról többet jelent egyszerű bukásnál, ennél nagyobb bukás még nem ért a diadala ormán államférfiút, aki, ne feledjük el, több volt, mint egy ember, egy gondolat volt, egy eszme, egy szimbólum, egy világrendítő akarat, amely, íme, egyszerre csak elnémult,

elmúlt, mint egy haldokló hattyú és mint a tavalyi hó. Közben jön a hír, egy szó nyilall a földön keresztül, egy röpke szóban a történelem: az angol világbirodalom kapuit döngeti a keleti veszedelem, az „ázsiai szocializmus” és mintha csak most kezdődné az igazi világháború, az utolsó tánc, a nagy próba: Kína és India, sőt Mezopotámia sorsa forog kockán, amelyet egy új Napóleon és egy új népvándorlás árja fenyeget. Clemenceau utódainak nem lesz oly könnyű a győzelmet megvédeni, mint amilyen könnyű volt azt Clemenceaunak megnyerni, pedig megnyerni is pokoli nehéz volt, példa rá a néma hősök végtelen légiója az Argonneokban, Verdun alatt és Flandriától egészen a Vörös-tengerig.

A békét nem papiroson csinálják és nem az imperializmusok békéje lesz az, mert ha ennek a háborúnak értelme volt, az csak egy lehet, hogy ez a háború minden imperializmus lehetlenségét igazolta és a történelem ítélőszéke elé állította a kizsákmányolás politikáját, amelynek meg kell dőlnie és új kurzusnak kell jönnie világszerte. Jaj a győzőknek! — harsogja most a történelem utolsó ítélete, amely érzékeny mérlegére teszi és könnyűnek találja a régi világot és új evangéliumot írat, új szövetséget köt a szegényekkel, elnyomottakkal, a jövődőség választottáival, akik között a magyarság volt a legárvább és legszomorúbb e kerek földön.

Délmagyarország, 1920. január 25.

399.

NYOMORGÓ GYERMEKEK

Dickens tolla kellene ide, vagy a Daudeté, hogy megdöbbszentő egyszerűségével és megrázó erejével képet adjon a nyomorról, amely ma már a gyermeket sem kíméli, sőt elsősorban és legtöbbször neki árt, az ő testét, lelkét rongálja, rongyolja, az ő hitét tépdési és örömet teszi tönkre és az élet rokkantjává avatja a gyermeket, akinek a jelen boldogságát és a jövő ígéretét kellene adni.

Arról van szó, — és ez fontosabb minden malom- és toronyalatti politikánál ma és még fontosabb lesz holnap — hogy a gyermek, a szegedi gyermek már a háború alatt megindult

a lejtő szélén az örvény felé, erkölcsi és anyagi romlása ösvényén, amely ellen a régimódi morálprédikációk és mondvascsinált jótekonysági akciók bizony édeskeveset használtak. A felnőttek égbekiáltó bűne, a háború, elsősorban az ártatlanokon, a gyermekeken bosszulta meg magát. A háború, amelyet hazug állítással állítólag a jövő generáció érdekében vívtak, bizony éppen ezt a méltón féltett jövő generációt kezdte ki, sorvasztotta el és tette képtelenné a legnehezebb és legkeményebb feladat elvégzésére, amelyet az emberi gonoszság és ostobaság háborús kedve és szeszélye reáhárított. Szép és nagy szólamok egyidőre fátyolt próbáltak borítani arra a betlehemi gyermekgyilkosságra, amely egy megvadult világ balkezes politikája folytán állandóan folyt, de ami késik, nem múlik és ma már megrendülten kellene látnia mindenkinek, hogy az öngyilkos és nemzetgyilkos ósdi politika mint tette tönkre azt az új nemzedéket, amely részben kihalt az emberiségből, nyugszik temetőben, mint a költő mondatja Rachellel, de még egyrésze éppen most szenved át a virágtalan és örömtelen gyermekségnek mindennél elszomorítóbb és elkésztőbb tragédiáját.

Napról-napra szaporodik Szegeden a kolduló gyermekek száma, mert már dolgozni elegen vannak, a szám betelt és az nem lehet, hogy minden egyes kiskorú újságot és gyufát áruljon, fagyban, szélben a zöld bódé előtt dideregjen, hajnalban és éjszaka a lapokat hordozza és kiabálja! A szám betelt, az élet kiskorú rokkantjai koldulni kénytelenek és az ember szíve elszorul, ha — mint ahogy mi is — tudomást szerez róla, hogy a kéregető gyermeknek csakugyan beteg édesanyja és öt kis testvére didereg és éhezik még otthon, miután az apa tönkrement a munkában és a háborúban.

Ha azt kérdezed a szegény szemérmes kis koldustól, aki már pirulni tanul és könyörögni és szégyenkezni a mások bűne, a társadalom bűne miatt, hogy vajon nem akad-e az öt kis testvér között olyan, aki talán mégis dolgozni és keresni tudna, akkor megkapod a feleletet, kíváncsi szociológus, hogyha akadna is, de munka nincsen kérem-szépen!

Dickens és Daudet tollát emlegettük, de minden realista, sőt naturalista regénynél ékesszólóbban kiált az égre a meztelen, a leplezetlen, a nincsetlen és kietlen *valóság*: a gyermekek nyomora zokog és jajong felénk, emberek, itt nincs rendben valami, itt tenni kell azonnal, ide szív kell, az a bizonyos szeretet, amelynek hiányát a metodista püspök panasolta Pesten és az a bizo-

nyos szociális érzék és érzés, amelyet nem elég választások előtt hangoztatni, hanem amelyet munkába kellene állítani minden vonalon, hiszen arról az új nemzedékről van szó, amelyért állítólag mi küzdöttünk, harcoltunk, szenvedtünk és áldoztunk, a gyermekért, aki a jövőendő.

A nagyok baja nehogy elvonja figyelmünket a *legnagyobb bajtól*, hogy ez a sokat hirdetett, sokat várt és sokat megszenvedett jövőendő halálos veszedelemben forog, éppen a nagyok bűne és mulasztása miatt és éhesen, fázósan, rongyosan és betegesen kopog az ajtónkon irgalomért, melegért, egy falat kenyérért és egy darab szívbeli jószágért . . .

Délmagyarország, 1920. január 28.

400.

ADY

Írta: Juhász Gyula

Egy esztendeje, hogy a forradalmas Magyarország legnagyobb halottját temette a Nemzeti Múzeum ódon csarnokából, ahol valósággal megrohanta és szinte fölborította a szilaj gyász mohósága a ravatalt, amelyen az elmúlás néma főnségében trónolt a Mámor-fejedelem, a vér és arany magyar vátesze, az utolsó költő, aki úrnak, magyarnak született, önmagát és önfaját ostromozva élt és úgy halt meg, mint az ázsiai pogány pusztákról napnyugatra barangolt hódító szittyá vitézek.

Egy esztendeje, hogy eltemette a költőt Magyarország, amely temetni és gyászolni tud, de legkülönb és legigazabb fiait szellemi és erkölcsi gajdeszbe küldi életükben. Egy esztendeje földelték el a föld legnagyobb siratóját, a magyar ugar, a magyar temető prófétai és apostoli énekesét, a hivatalosak és választottak, az ifjúság és munkásság beláthatatlan serege kísérte utolsó útjára és az elismerés koszorúját az egész nemzet nevében helyezték sírjára az Illés szekeren a dicsőség egébe ragadott szellem földi porhüvelyének. Egy esztendő csak pillanat csupán az örökkévalóság kurzusában, amely Ady Endrének osztályrésze lesz, de a halandó mégis elgondolkozik egy kissé azon, hogy íme, az első év fordulóján mintha elfelejtették volna a költőt, mintha

az ő harcos neve hirtelen homályba merült volna, mintha szel-
leme, amely tűz és hatalom, váratlanul letűnt volna a magyar
érdeklődés zenitjéről, ahol az utolsó években szinte egyedülvaló
magasságban és magányosságban tündökölt. Pedig ma inkább,
mint valaha, vigaszul és bátorításul, mint ahogy a fáradt és
csalódott Kepler Ádám bort kért a famulusától, elő kell vennünk
a költő verseinek végtelenül gazdag és örökkön új termését,
az Új Versek fiatal és szikrázó lángborától A halottak élén békél-
tető mennyei nedűjéig és inni ebből a fölséges italból, amelyhez
fogható Petőfi óta nem akadt a magyar költészet parnasszusi
hegyén.

És emlékezni kell és nem szabad feledni, hogy Ady volt az
első, aki a régi magyar világ nyomorúságán és szomorúságán
széttéekintve tudatára ébredt elmaradottságunknak, kulturátlan-
ságunknak és az ótestamentomi jósok lelkével és hangján fülébe
dörögte hétszilvafás nemzetének a nagy ébresztőt és a hallgatás
némaságával mondott vétót az öngyilkos örületnek, amely egy
megpróbált fajta maradék fiait dobta oda a lövészárkok poklába
idegen urak hódító szándékáért.

Egy esztendő múltán Petőfi jut eszünkbe, aki talán mégis
rokona és boldog őse volt, Petőfi, akiről csodálatos és dicsőséges
eltűnése után a tovább élni és lemondani tudó epigónok talál-
gatva kérdezték önmaguktól: *Ha Petőfi élne?* Mi lenne vele,
mit csinálna és mit csinálnának a költővel azok, akikkel szem-
ben ő élő tiltakozás, eleven protestáció volt, mit csinálnának
vele a nagy zsarnokok, akik Kufsteinnal rendelkeznek és a kis
zsarnokok, akik a Honderút terjesztik? A szelíd és gutgesinnt
Jókai,¹ a csöndesen tarakkozó néha fölriadt éjjeli álmából és
a szibériai láncok csörgését hallotta, amelyeket a rab Petőfi
kezeire kovácsoltak. Ady kortársai nyugodtan alhatnának: az
Illés szekerén költője nyugton és békén alszik, (talán nem is
álmodik már) a kerepesi temető díszsírhelyén. Aki nem lett
renegátja Adynak, a fájdalmas magyarnak és emberebb ember-
nek, már nem kell, hogy féltse a költőt, aki Petőfitől nem csu-
pán a lírát, de a parittyát is örökölte, a szent, örök harcot
minden maradiság, minden megalkuvás, minden elnyomás és
minden szolgaság ellen. Móricz Zsigmond, Babits Mihály bajtársa,
Ady, immár megharcolta harcát és háborítás nélkül pihen a
magyar Pantheonban. Mostanság még a késő kegyelet és hódolat
se igen háborítja Adyt, aki ma még magányosabb és még távo-
labbi magaslatokon trónol fölöttünk, mint küzdelmes és győzel-

mes életében. Mélytűzű és melegfényű csillag ő a borús magyar égen, hajnalcsillag fekete éjszakánkon, amely után egyszer, végre, mégis virradni és derülni fog . . .

Délmagyarország, 1920. január 29.

401.

A RENDŐR

402.

A FEKETE LOVAS

403.

A BOLDOGSÁG FÁTYLA

404.

SZINYEI-MERSE PÁL

405.

A NEMZETGYŰLÉS

406.

VALUTARAZZIÁN VOLTAM

407.

HEGYI BESZÉD

408.

VÁSÁRI PONYVA

409.

A MAGYAR DÉL

410.

MUNKÁRA FÖL!

411.

VIOLA ÉS A SOKORÓPÁTKAI

412.

ARANYUNK

413.

MÁRCIUS

414.

A FÖLTÁMADT VÁROS

415.

DEBRECEN

416.

A SZABADSÁG ÜNNEPÉRE

A KORMÁNYZÓ

SZEGED ÜNNEPÉRE

KOSSUTH LAJOS

Március a szabadságra való emlékezés ünnepeit sorakoztatja föl, a diadalmas idus után következik a gyászos dicsőségű március 20, *Kossuth* Lajos halálának évfordulója. A nagy népezér emlékét nem kell megújítani, úgy tudtuk és úgy éreztük eddig.

Kossuth Lajos neve ott zengett minden magyar ajkán és szállott ég felé a nóta szárnyain. És Kossuth apánk képe ott volt minden kunyhó és viskó falán (és ott volt minden magyar ember szívében): nem volt még államférfi a világon, akinek akkora népszerűség, a szeretetnek és csodálatnak olyan tökéletes mértéke jutott volna, mint a monoki dombon álló udvarház szülöttének, a magyar szabadságharc csodálatos szavú Demosthenesének és páratlan sikerekben gazdag Washingtonjának, a hatalanság és honszerlem nagy és dicső turini remetéjének. A nevét nótába foglalta, az életét legendába szötte, mely a szálló idővel szépült és fiatalodott, az örökségét szentséges fogadalommá avatta a magyar nép, Rákóczi és Kossuth népe, a szabadságszerető és földimádó magyar.

Eddig oltári láng, örökmécses gyanánt égett és világított, hevített és tündökölt Kossuth Lajos neve, élete, szelleme egész Magyarországon. Ma megint mementónak kell őt felmutatni, ma megint nagy szüksége van e szegény, szerencsétlen magyarságnak Kossuth Lajos példájára, tanítására.

Nem szabad elfeledni és nagyon is emlékezni kell rá, hogy az a Kossuth Lajos, aki Birminghamban, Manchesterben és a nagy és szabad Amerikában a maga és nemzete részére nyerte meg a művelt Nyugat rokonszenvét és bámulatát, az a Kossuth

Lajos, aki császárokkal parolázott és idegen kormányokat buktatott, a magyar nemzeti szabadelvűség és demokrácia, a polgári és emberi jogok hirdetője, szószólója, harcosa és megteremtője volt! A legnagyobb magyar újságíró, a régi *Pesti Hírlap* szabad szellemtől sugárzó vezércikkeinek szerzője volt Kossuth Lajos és így ízig-vérig a haladás és emberi jogok védelmezője és kiharcolója. Ne feledjük, hogy Kossuth Lajos jogokat adott a robotos, a szegény és szenvedő népnek, szabadságot a nemzetnek és emlékezzünk, hogy Kossuth Lajos ereje, hatalma¹ és dicsősége trónusát a nép, a milliók szívébe, szeretetébe, bizalmába és rajongásába helyezte! Halála évfordulóján gondoljunk a föltámadás hitével halhatatlan eszméire és igazaira! És ne feledjük el, hogy őt legméltóbban eszméi teljes és tökéletes megvalósításával, szelleme hűséges és áldozatos követésével ünnepeljük és igazoljuk.

Délmagyarország, 1920. március 20.

420.

A SZAKOLCAI HÁRSÁK

421.

A BÉKÉTLENSÉG BÉKÉJE

422.

KÍNAI DOLGOK

423.

A NEMZETGYŰLÉSHEZ

424.

JAPÁNI DOLGOK

425.

SZEKUNDA

426.

DÁNIAI DOLGOK

427.

NAGYPÉNTÉK

428.

MAGYAROK HÚSVÉTJA

Megfűjjük-e az öröm piros harsonáját a régi, régi emlék, a gyönyörű húsvéti legenda örömére? Vagy a gyász fekete tafotáját hagyjuk lengeni, a sírok ormán ünnepelve méltón a magyar gyászt a föltámadás idei ünnepén? Szabad-e örülni ma nekünk, mikor temető lett az ország és lehet-e remélni, mikor egy egész világ kórusa dörgi felénk a feszítsd meget? Az öröm és a remény húrját tegyük-e száraz fánkra, vagy az egészet függesszük föl a szomorú magyar füzekre Babilon vizeinél?

Volt-e már ennél feketébb húsvétünk, mióta a turáni hit táltosait és kútfőit elhagyva, a kereszténység szelíd igájába hajtottuk fejünket, magyarok? Ha a nemzet krónikás könyveit föllapozzuk és történetünk véres tengerén végigevez képzeletünk, azt találjuk, hogy a magyar húsvét volt már néhányszor ilyen fájdalmas, ilyen gyászos, a tavaszi álmok rügyei lefagytak, mikor az ünnepi örömek gyertyái kísértetiesen lobogtak, mikor a szegény és árva magyar sírva tekintett a húsvéti tömjén lila ködén keresztül az egekbe. Ilyen volt a magyarok húsvétja, amikor utolsó nagy nemzeti királyunk, igazságos Hollós *Mátyás* feküdt a terítőn Bécsnek büszke várában, idegen méregtől leterítve, dicsősége aranyos katafalkján és a hirtelen elárvult és elárult magyarság érezte a hollósötét végzet fekete fellegeit gyülekezni a magyar égen Mohács fölél. És ilyen volt az a húsvé-

tunk is, amikor távol idegenben, török földön, a száműzetésben meghala vezérlő fejedelmünk, II. *Rákóczi* Ferenc. Ezen a nagyhéten és ezen a húsvéten még a könnyet is rejtegetni kellett, még a sóhaj is titkolni volt jó, amit keserű kurucok a Habsburg-rabság cifra börtönében küldöttek búcsúzóul a Marmera-tenger zúgó partján örök álomba szenderült keresztény magyar hősrünk és vértanúnk ravatalára. A tárogatók a föld alatt rozsdásodtak, a kuruc nótákat elvitte a szél, a kuruc standárok bécsi múzeumok porában gubbasztottak és az utolsó bujdosó piros csizmája nyomát is rég hóval lepte be a tél és feledéssel a hálátlanság.

Az is tragikus húsvétja volt a magyarnak, midőn a kétség és remény kockarázó fordulóján egy szó nyilallott a hazán keresztül, amely a legnagyobb magyarnak, gróf *Széchenyi* Istvánnak rejtelmes váratlan elmúlását jelentette. Napján az Úrnak, ki föltámadott: vetett véget önkezével életének a nemes gróf, a magyar faj eleddig legkülönb prófétája és apostola. A döblingi pisztolydurranás fölverte egy egész haldokló ország csöndjét és visszhangja országos gyász, nemzeti bánat lett, amelynek mélységes feketeségén mégis áttört a remény, az öntudat, a föltámadás hitének húsvéti hajnalfénye is, mint ahogy a halálba induló Fauszt föleszmélt a húsvéti harangok szavára.

Idézzünk-e még a bánatos magyarnak régi húsvétokat, a maihoz hasonlókat nemzeti gyászban? Mondjuk-e, hogy a föltámadás hitét, reményét nem kell és nem lehet föladni, nem, nem, soha? Ismételjük-e, hogy a magyar kultúra, az alkotók és munkálkodók nagy, szent összefogása lesz az, ami megment, ami megvált, ami fölemel és föltámaszt bennünket újra, új fényre, új életre, új dicsőségre és új nagyságra?

Az elnémult húsvéti harangok helyett hadd zengjen, harsogjon, daloljon lelkünkben a minden halálon és pusztuláson diadalmaskodó rendületlen magyar öntudat: nekünk jogunk és erőnk van az örök életre a kultúránk révén, a költőink, a hőseink, a vértanúink, a nagyjaink, a múltunk, a hivatásunk révén, amelyet be kell töltenünk ezen a földön, hol *Zrínyi* dalolt és harcolt, *Petőfi* álmodott, *Széchenyi* hitt, *Kossuth* lobogott, hol a szabadságért és az európai művelődésért vért és életet adott annyi nemes szív, a földön, amely a mienk volt és a mienk marad mindörökké. Ámen.

Délmagyarország, 1920. április 4.

KÖLTŐAVATÁS

Tavaly volt húsz esztendeje, hogy ez újság egyik ünnepi mellékletén szerény nevem először jelentkezett nyomtatásban versek alatt. E szomorúfűz hangulatú versekhez néhány meleg ajánló sort írt valaki, akiben Tömörkény apánkat sejtettem akkor. Egy színjátékom bemutatója után és éjfélt után a debreceni Bikában kiderült, hogy ifjabb Móricz Pál bátyám volt az irodalmi keresztapám, az áldomást elkésve bár, de megittuk. Most pedig imhol már magam is keresztapa lettem, és ez ünnepi számban hadd avatom föl **Terescsényi Györgyöt**, akinek költői és humoros prózáját ismeri és kedveli e lapok figyelmes olvasója. Néhány verssel kopogtat ez alkalommal Terescsényi György a Napló közönségénél, fiatalos poézise húsvéti piros tojásait teszi le az édesbús magyar ünnep terített asztalára. Valódi poéta kér meghallgatást ezekkel a versekkel, amelyek több, mint ígéret és egy szépen induló költői pálya méltó bevezetői. Magyar és szegedi talentum sajátos sírva-vigadása él a Terescsényi György múzsájában, a gazdag és erős szegedi humusz színeit és hangulatát hozzák ezek az új és egyéni versek és a keresztapa most már nyugodtan magára hagyja a poétát, felel az magáért és legény a talpán, aki sok szép reménységgel, töretlen ifjú bátorsággal elindul azon a szegedi ösvényen, amelyet Mikszáth, Pósa, Gárdonyi és Tömörkény vágott és amelyen magunk is ballagunk, mert úgy szép nálunk a poétalegény, ha ezen ballag . . .

Szegedi Napló, 1920. április 4.

Juhász Gyula

430.

SZEGEDI MÚTÁRLAT

431.

SZÉCHENYI EMLÉKEZETE

432.

SZOMMER BANDI JUBILÁL

NÉPEK, HA TALÁLKOZNAK...

Renner kancellárt, az osztrák szocialista állam fejét Rómában Nitti szokatlanul meleg hangon üdvözölte és kijelentette előtte, hogy Olaszország nem gyűlöli többé volt ellenségét, hanem szeretettel nézi sorsát és segíteni igyekszik fölemelkedésében. Az olasz lapok is, szinte egyértelműleg a barátság és rokonszenv hangjait hallatják a legyőzött Ausztriával szemben. Magyarországra pedig az olasz szocialista megbízottak jönnek, nem az ellenséges nép érzésével, hanem a részvét és rokonszenv szeretet-adományaival és az emberi szolidaritás gondolatával és érzésével. A magyar-olasz együttérzés alapját Nittinek, Olaszország e kiváló politikusának felszólalása vetette meg, amely a mi érdekünkben lépett közbe az antant-államok békekongresszusának színe előtt. Az olaszok közeledésének mihozzánk azóta napról-napra örvendetes jeleit figyelhetjük meg politikai és gazdasági téren. A napokban, ennek a dokumentálása végett, lelkes és őszinte tüntetés volt Budapesten az olasz nép mellett az olasz konzulátus épülete előtt.

A háborús gyűlöletnek vége nálunk — írják a felocsúdó olasz napisajtó újságai és mi nagy örömmel és meglepéssel vesszük ezt tudomásul, mint biztató és sokatígérő jelét egy emberségebb és igazságosabb korszak derengő, bár még késlekedő hajnalhasadásának. Nekünk fáj legjobban, mikor 1916 májusában, a quartoi költő lángoló beszédei nyomán, Olaszország hirtelen hadba indult ellenünk akkor, mikor háborút üzent az akkor három világtáj felől fenyegetett monarchiának. Nagyön és őszintén fáj ez a hirtelenül jött támadás, hiszen az olaszok iránt érzett magyar rokonszenv nem mai keletű és nem mondvacsinált érzés nálunk. Petőfi ódája üdvözölte a szabadságért küzdő Olaszországot 1848-ban és Garibaldi neve a dicsőség el nem hervadó koszorújában örökre összefonódott Klapka, Kossuth és Türr István nevével, akik közös hősei lettek Brutus és Rákóczi nemzetének. A magyar katona fájdalmas és keserves hősiességgel volt kénytelen védeni idegen határokat a Doberdón és az Isonsonál[!] és kénytelen-kelletlen lett ellensége annak az olasz népnek, amelynek apái egy közös idegen tirannus igáját akarták lerázni és bilincset ösztörni.

A háborús gyűlöletnek vége — mondják nekünk és régi ellenségük fölszabadult országának, Ausztriának az olasz sajtó orgánumi és mi fölvirradni látjuk a közel jövőben a népek és országok szolidáris, megértő, békés testvériségét, amely gyűlölet és háború nélkül a munka és kultúra nemes versenyében egyesíti a szabad és virágzó nemzeteket. Ez lesz a népek valódi szövetsége, nem wilsoni, de krisztusi elvek és eszmények szerint.

Délmagyarország, 1920. április 11.

434.

TŰZPRÓBASZERENCSE
vagy a kipróbált szabadúszó a mellényzsebben

435.

TŰZPRÓBA
(Bemutató előadás)

436.

A BÉKE HÁBORÚJA

Kezdetben volt a háború. A háború nagyon sokáig tartott. Nem éppen harminc évig, mint nagynevű elődje, de csinált vagy száz évre szóló bajokat. E sorok szerény írója, úgy is mint kortárs és úgy is, mint embertárs, egy kissé türelmetlen volt a háborúval szemben. Sokallotta és hosszallta, hogy ne mondjuk, rosszallta. Hamar belefáradt dicső szövetségésünk dicsőítésébe, akit különben nem üdvözölt ódával, mint némelyek tették, ellenben úgy látta, hogy a derék magyar fiúk vére hasztalanul és oktalanul hull idegen érdekek szolgálatában. A háború szükséges rossz lehetett azok szemében, akik győztek és nyertek, de szükségtelen rossz lett számunkra, akik veszítettünk és majdnem veszünkbe rohantunk.

Kezdetben volt tehát a háború, amely rossz üzlet volt minden népnek, nekünk külön tragédia és katasztrófa, amelybe megrokkantunk és belepusztultunk. Azután jött a béke. Ez a béke

ugyan nekünk, nem harcban, de a viszonyok kényszere folytán legyőzötteknek inkább forradalmat és egyéb belső háborúságot jelentett, de hát Clemenceauék és Lloyd Georgeék, Fochék és Masarykék békének nevezték, sőt wilsoni békének. Legyen nekik az ő be nem látásuk szerint. Annyi bizonyos, hogy ezt a békét alaposan megcsinálták. A megegyezései békéből, amelyről ódákat írtak, a temetői békéje lett, a népszövetségből, amelyről himnuszokat daloltak, a népek harca lett, fajok, nemzetek, államok, osztályok verekedése koncert, hatalomért, területért, amit akartok és amit nem akartok !

A háború sokáig tartott, tovább, mint illett és kellett volna, tovább, mint ameddig akarták azok, akik elindították és akiket szintén sorra-rendre lehengerelt a maga kolosszális tankjával, de a béke, tisztelt urak ott Versaillesben, Neuillyben és egyebütt, a béke kezd még tovább tartani, a béke, az önök békéje, a temetői békéje, kezd még veszedelmesebb és bizonytalanabb lenni, mint a háború, az önök háborúja.

Félő, hogy ez a béke a nyakukra nő azoknak, akik csinálják, félő, hogy ebbe a békébe belepusztulnak népek, nemzetek, fajok, államok, osztályok és minden, félő, hogy ebből a békéből olyan örök béke lesz, amely a sírjainkból fog kivirágzni. Nekünk már alig van veszteni valónk, az igaz, de a tisztelt győztes urak talán nem olyan önzetlenek mégse, hogy magukra is ne gondolnának, nekik pedig talán mégis csak van némi veszteni valójuk a józan eszükön kívül ?

A győztes francia Brennus — vae victis ! — serpenyőjébe dobja a Rajna balpartját, a Ruhr-vidéket, a düsseldorfi ipari területet, még szép, hogy egyelőre Potsdamot és Posent is nem teszi hozzájuk nyomatékul. Pufferstaatról álmodoznak a magas francia tiszték, de persze, a puffert nem Franciaország testéből akarják a staathoz, hanem Németországból. A háború után a békéből is ki akarják ábrándítani a világot. Nehéz dolog és nem volna jó, ha sikerülne. Se nekik, se nekünk nem lehet érdekünk, hogy egészen elpusztuljunk. A béke háborújának huzavonája után szeretnők már látni a háború nélkül való békét.

Délmagyarország, 1920. április 14.

438.

AMI NEM KABARÉ

439.

CIRKUSZ

440.

LOGIKA

441.

PÜNKÖSDI RÓZSA

442.

AZ IGAZSÁG ÚTON VAN

Írta: Juhász Gyula

A kereszténység történetének volt egy időszaka (és ez nem volt a legkevésbé dicsőséges), amikor kénytelen volt lemenni a föld alá, a katakombákba, ott gyújtotta meg a hit és türelem tiszta szövétnekét, az akkori világ világosságát. A szocializmusnak már nem egyszer kellett rövid félszázados küzdelmei során így leszállania a föld alá, a katakombákba, hogy az igazságosabb és boldogabb jövőre hitének és a társadalmi fejlődés biztos és szilárd tudásának szövétnekével világítsa tovább azok előtt, akiket érdek és szenvedély nem tudott letéríteni a helyes ösvényről, mely a munka és szabadság diadalához elvezet.

A kereszténységet különben mostanában elég gyakran és elég tévesen emlegetik éppen a szocializmussal szemben és érdektől, meg szenvedélytől elfogult (olykor elvakult) demagógok beszélnék a szocializmusról, mint a kereszténység ellentétéről, sőt ellenségéről és hallottunk nyilatkozatot, amely szerint a kereszt-

ténység arra való, hogy mintegy a szocializmus sárkányát megöli Szent György lovag szerepeljen.

Nagyon tévednek azok és a maguk kárára (de minden dolgozó ember kárára is sajnos) tévednek, akik szöges ellentéteket keresnek egy vallás világnézete és egy tudományos tényeken (vagy mondjuk így: a tények tudományán nyugvó) gazdasági világmozgalom között. Mert a kereszténység lényegében és természetében és mai evolúciójában egyaránt a hiten alapuló világfölfogás, a szocializmus pedig az újkor, a mi korunk legnagyobb, legegységesebb és legdöntőbb jelentőségű gazdasági harcának zászlaját bontotta ki és lobogtatja addig, amíg a javak és jogok az igazság és becsület szerint meg nem oszlanak és a nincsetlenség és jogtalanság megint csak az igazság és becsület szerint meg nem szűnik nyugtalanítani a társadalom és állam lelkiismeretét. A kereszténység szilárd hiten nyugvó dogmája Krisztus föltámadásáról (hogy csak egyetlen szemléletes példát idézzek) például semmiféleképpen sincs ellentétben azzal a tanítással és azzal az igazsággal, amely mondjuk — Marx értéktöbbletelméletében vagy Bernstein revizionista programjában foglaltatik.

A szocializmus elsősorban tudomány és pedig politikai és speciálisan nemzetgazdasági tudomány, amely ellen ha valaki küzdeni akar, amelyet ha valaki cáfolni próbál, ám tessék mindenekelőtt tudományos érvekkel, tényekkel, adatokkal sorompóba lépni. Érzelmi (mi több a szenvedélyre, az ösztönökre hivatkozó, azokat ébresztő) argumentumokkal, különösen ma lehet pillanatnyi hatást elérni, kivált a tudatlanoknál, lehet ideig-óráig tartó népszerűséget vadászni, kivált a minden széllel együtt hajladozóknál, de nem győzzük eleget hangoztatni, hogy a szocializmus igazságai annyira realitásokon épülnek, annyira a valóság birodalmában élnek, annyira nem máról-holnapra és nem egyesek kedvéért vannak és annyira *vannak*, hogy (akár a katakombákban is) a dolgozó és szenvedő munkásság, a küzdelmes és türelmes proletáriátus öntudatosan és önérzetesen várja, míg igazait igazolja a legfőbb bíró e földön: *az idő*.

A Munka, 1920. április 18.

A BOTCSINÁLTA STÍLUS

(j. gy.) Avarffy doktor hosszú szűzbeszédben siránkozott a magyar nyelv romlásáról, amelyet megmételyezett az idegen szellem. Avarffy doktor kijelentette, hogy a *szuperliberalizmus* kontójára kell írni a *kozmpolitizmusnak* és *internacionalizmusnak* ezt a *hipertrófiáját*, amely *tokszinjaival* és *bacillusaival* *parazitizmust* szült és *filohungarizmus* helyett *epidémiájával* *infiltrálta* kultúránkat és nyelvünket. Így beszélt Avarffy doktor (valószínűleg sebész).

Szó sincs róla, nem egészen alaptalan és levegőbe való beszéd az Avarffy doktor siralmas krónikája az édes honi nyelv romlásáról. Hiszen erre nézve nem is kell olyan nagyon messzire mennünk, akár ki se mozduljunk az Avarffy doktor távsnoklatából, amely a maga tizenhárompróbás idegen szavainak megdöbbenően bőséges áradatával, a nyakatekert hivatalos stílusával, szemenszedett latinizmusaival és germanizmusaival egymagában is fényes (vagy, ha úgy tetszik sötét) és fájdalmas bizonyosság a mellett, hogy hová tévedt és hová süllyedt az a Kazinczytól megújított és Szarvas Gábortól megtisztított magyar nyelv az utóbbi és legutóbbi időkben. Bizony Avarffy doktor és számos társa a saját nyelvükkel nyújtanak elszomorító és megsegyenítő szegénységi bizonyítványt arról, hogy nem csupán a tőlük annyi hévvel támadott zsidó írók mondhatják el a nagy Révay Miklóssal, a magyar nyelvtörténeti tudomány megalapítójával: *amici, nescimus Hungarice loqui!* — de bizony teljes joggal és igazsággal elmondhatják ugyanezt és ugyanígy magukról a magyar nyelv ügyében és védelmében idegen szavak és kifejezések özönével és száraz, színtelen és ízetlen hivatalos papirosnyelven prókátorkodó Avarffy doktorok és társaik.

Az a valódi botcsinálta stílus, az az igazi nyelvrontás, amit ők mívelnek, akik csak beszélnek és megint beszélnek magyar kultúráról, nemzeti szellemről, hazai nyelvről, de Csokonai és Petőfi helyett Kiss Menyhértet és Farkas Imrét értik és művelik, Eötvös József és Kemény Zsigmond helyett pedig Verhovayból és az Új Lapból merítik a világnézetüket és politikai fölfogásukat.

Olcsó tapsokat olcsó szólamokkal könnyű aratni, egy nemzet kultúráját azonban mégis csak azok viszik előre, akik csöndesen, türelmesen, a tehetség szorgalmával és kitartásával, a lángész

magányosságával és eredetiségével szinte a semmiből és szinte észrevétlenül megteremtik azt, amiről a fórumon hangosan és öntelten szavalnak a máról-holnapra ágáló politikai divatosok!

Délmagyarország, 1920. április 21.

445.

BALKÁNI DOLGOK

446.

SZOMORÚ . . .

(j.) A régi parlamentben történt, hogy egy viharos ülésen felállott az öreg Madarász József, ősfüggetlenségi képviselő, kemény negyvennyolcas, sőt negyvenkilences és a szószék magasából odamennydörögte a szelíd, gyermeteg arcú, kékszemű és szürke parókás Jókai Mór felé:

— A megnevezett Jókai Mórt én *hazám ellen vétkes egyénnek* tekintem.

A többi elveszett az elemi fölháborodás és tiltakozás minden vádat túlharsogó fergetegében. Hogy miért lett akkor hirtelen a kemény vitézkötésű Madarász József apó szemében hazaáruló Jókai Mór, a magyar nép legnagyobb mesemondója, a magyar regény koszorúsa és fejedelme? Hogy miért lett egyszerre „hazám ellen vétkes egyén” Jókai, akinek nagysága már akkor is messze és magasan fölötte állott a napi politika mindenfélepartí emberei megftelésének? Talán az volt a bűne Jókai Mórnak, a republikánus Petőfi barátjának, hogy azon a bizonyos március tizenötödikén vérnélküli forradalmat csinált néhányad magával Pest-Budán, az álmos polgárok városában? Vagy talán az volt a vétké neki, hogy árkon át, bokron át, tűzön, vízen keresztül híven kitartott a magyar forradalom ügye mellett és inkább elment bujdosásba éren-nádon, inkább választotta a Nájgebájde börtönpriccét, de — legalább egy ideig — rendületlenül megmaradt a magyar függetlenség és szabadság százszorszent ideálja mellett? Ó nem, akkoriban, az öreg Madarász József vádjában, nem ez volt a bűn a magyar nemzeti politikusok szemében, sőt ellenkezőleg!

Akkor a forradalmárság volt az erény, a dicsőség, hiszen akkor veszélytelenül és felelőtlenül lehetett a forradalmárt játszani pártközi paktumokkal, ötvenpercentes kiegyezésekkel, kormánybuktatással, kortesbeszédekkel és egyéb földi jókkal. Egészen más bűne volt Jókai Mórnak. Még csak nem is az, hogy akkor már mameluk lett, tiszakálmánpárti, királyi kegy fényében sűtkérező, nagyurakkal tarokkozó. Nem, nem, hanem azért volt „hazám ellen vétkes egyén” nagy Jókai Mór, mert annak idején leleplezte az öreg Madarász egyik közeli rokonának pénzmanipulációit a forradalom végén.

Jókai Mór azért valahogy mégis csak elviselte a hazaellenség, a nemzethűség ellen elkövetett vétség vádját, amivel a magyar parlamentben illették és amely vádat azonnal és erélyesen vissza is utasított a képviselők egész egyeteme és egyhangú fölháborodással tárgyalt az egész hazai sajtó.

Bezzeg nehezebb dolga van most Szomory Dezsőnek, akit mint csirkefogót és bolondok házába valót aposztrofáltak a napokban, a nemzetgyűlés színe előtt egy novellája miatt, amelyben a szárnyas ökör kifejezést valaki nagyon zokon vette. Szegény bolond Szomory Dezső egy hosszú életet töltött el az irodalom, a művészet, a szépség fanatikus és törhetetlen szeretetében és szolgálatában. Idegenben nyomorgott, koplalt, vándorolt, szenvedett, álmodott és írt, barátja volt a nagy Alphonse Daudetnek, aki előszót írt első könyvéhez, Jókai kérésére az öreg király megengedte, hogy hazájába visszatérhessen, a Nemzeti Színházban József főherceg tapsolt és gratulált neki szárnyaló és zengő magyar drámáihoz, amelyeket a szovjet alatt eltiltottak a világot jelentő deszkákról, novellái az írásművészet egészen különös és tündöklő remeklései, Szomory Dezső *egy költő* és semmi más, soha más álma, vágya, ambíciója nem volt, mint a művészet és most ezt a költőt, ezt a művészt, ezt az embert lecsirkefogóznak és örült bolondnak deklarálják azok, akik por és sár lesznek régen, amikor a költő csillag lesz, hogy Jókai szép képét idézzük. Azét a Jókaiét, akit egyszer, valaki a magyar parlamentben „hazám ellen vétkes egyénnek”, egyszóval destruktívnek nevezett volt

Délmagyarország, 1920. április 24.

447.

RÉMMESÉK

448.

AZ ELIENSÉG

449.

A MI BÉKÉNK

450.

MÁJUS ELSEJÉRE

A pogány rómaiak is szenteltek ünnepet a munkának, a maguk módja szerint. Szaturnáliának nevezték ezt az ünnepet, amelyen a szegény, állati sorban tartott, robotos rabszolgákat — egy napra — fölszabadították és asztalukhoz ültették. A kereszténység állandó ünnepnapja, amely a kalendárium szürke hétköznapjait piros színével folytonosan megszakítja, a vasárnap. Tulajdonképpen ez is a munka ünnepe. Az Isten dicsőségére szentelték e napot, az Úr nevére, aki a hetedik napon megpihent a hat bibliai nap teremtő munkája után.

A kenyerét verejtékével kereső ember is megpihen e napon, ünneplőbe öltözik, ha van ünneplője, leteszi a munka szerszámjait, kisimítja homlokán a gond és idő barázdáit és csöndes vagy hangos örömmel ébred annak tudatára, hogy az élet szép, hogy élni érdemes, vagy fájó rezignációval szemlélődik el azon, hogy e siralom völgyében minden hiábavalóság, hogy az élet elmúlik és mindnyájan buborékok vagyunk a lét nagy és mély tengerében.

A kereszténység vasárnapja a dolgozó ember pihenőjét jelenti tehát, azt a napot, amelynek csöndje és éneke megszenteli a hat hétköznap munkáját és szenvedését. A tizenkilencedik században egy új erő kapcsolódott bele az emberi fejlődés és haladás hatalmas áramába: a szocializmus, amely a munkásság mozgalmainak és érdekeinek szolgálatában a történelem egyik legjelentékenyebb tényezőjévé emelkedett, amellyel számolni kell.

A munkásság az egész világon lefoglalt magának egy napot a maga ünnepéül, a legszebb hónap első napját, május 1-ét.

Az idei május elsején csöndes ünnepe lesz a magyar munkás-ságnak. Sok csalódás és kiábrándulás után a becsületes magyar munkás azzal az érzéssel gondol ezen a napon a munkára, hogy ez az a biztos és szilárd fundamentum, amelyen egy tisztább, boldogabb és termékenyebb jövőt meg lehet és meg is kell építeni.

A munka nagy és szent dolog és annyi rombolás és pusztulás után a munka diadalmas erejébe vetett hittel kell elindulni a jövőbe, hogy e szegény, letarolt, kifosztott és szenvedő országot újra talpra állítsuk, versenyképessé tegyük, jó hírért, nevét világgá hirdethessük. A termelő munka bénultan áll ma szinte egész Európaszerte. Nekünk az elsők között kell lennünk, akik egy jobb kor megteremtésén fáradoznak. Legkülönb erőinkkel, legtisztább szándékainkkal, legjava tehetségeinkkel kell a béke harcát a kultúra fegyvereivel megvívni. Akkor azután majd büszkén és bátran elmondhatjuk a költővel, hogy *ez férfimunka volt!*

Délmagyarország, 1920. május 1.

451.

A MEGVÁLTÓ MUNKA

Írta: Juhász Gyula

Munkás testvéreim, ezen a májusi napon, a munkásság világ-ünnepén, gondoljunk vallásos áhítattal arra az egyetlen erőre és hatalomra, amely a háborúkban és forradalmakban kimerült emberiséget ismét a békés haladás és szabadság útjára vezeti, gondoljunk mélységes meghatottsággal a munkára, a mi földi megváltónkra!

Mert csak a vakság és a tudatlanság nem látja még, bár érezni érzi az is, hogy itt egy egész világ omlott össze bennünk és körülöttünk és egy egészen új világ támad,

[Cenzúrafolt]

új világ, amely a munka rendjét, a munka békéjét, a munka diadalát akarja és fogja proklamálni a földön.

Igen, dolgozó és gondolkozó testvéreim, tisztelet és dicsőség a munkának! — ezt tudtuk, éreztük, és hirdettük mi mindig, de most már ezt meg is kell végre valósítani. Az evangélium, a munka evangéliuma, amelyet új próféták és apostolok, Tolsztoj és Zola, Verhaeren és Petőfi prédikáltak, nem pusztá ige, hanem kell, hogy világot megváltó, megtisztító, megszépítő és megjavító diadalmas valóság legyen.

Az új világ, amely a munka becsületén és tiszteletén fog felépülni, ma még nagyrészen utópia. Költők és álmodók már látják, megrajzolják és milliók vágyában, akaratában él egyelőre. *A vér és arany* uralma helyett, amely eddig betöltötte a világot, mi az *öntudat és munka* uralmát akarjuk megteremteni. Ez nem megy, nem lehet máról-holnapra, ez nem történhetik küzdelem és szenvedés nélkül, ehhez az is, sőt elsősorban az szükséges, hogy az ember is megváltozzék, mert az új bort, az evangéliumi mondás szerint, új tömlőkbe kell önteni.

A romboló gyűlölet helyett, amelynek annyi álprófétája vérbe és lángba borította a földet, a termékeny megértés jöjjön! Az embereket nevelni kell, tanítani, fölvilágosítani és nem uszítani és vadítani. Krisztus lelkével járjon az új világ, a munka világának hirdetője és a tudomány és művészet fáklyájával világítson és melegítsen a tudatlanság sötétségébe és a közönység fagyába!

Nagy és nehéz dolog vár reánk: türelemmel és szorgalommal a haladás és szabadság házáat emelni a romok helyébe.

Munkás testvéreim, az idei május elsején, a munka világünnepén, nézzünk nyíltan és becsülettel egymás szemébe, a világ szemébe és fogjunk kezét önérzetesen, öntudatosan, bátran és hittel: a megértés és a munka, a szeretet és az igazság jegyében induljunk el az új világ hajnalán építeni, alkotni, szebbé és jobbá tenni a földet, hol élni, halni kell!

A Munka, 1920. május 1.

(j.) Háromszáz éve, hogy a zivataros tizenhetedik század legnagyobb magyarja, Zrínyi Miklós gróf, a költő és hadvezér, megszületett. A háromszázados évfordulót, amelynek napja

bizonytalan, május másodikán megünnepelték a nemzeti hadsereg Hódmezővásárhelyen időző katonái és Nagykanizsa közönvége és meg fogja ünnepelni a Magyar Tudományos Akadémia májusi nagygyűlése is.

A Szigeti Veszedelem nagy költőjének, a hamvába holt magyarság lángoló szavú és győzelmes pallosú ébresztőjének, a kard és lant méltó hősenek dicsőséges és fájdalmas emlékezetét meg kellene ünnepelnie és most kétszeres, sőt százszoros melegséggel és lelkességgel minden magyar kulturális intézménynek, egyesületnek, minden irodalmi társaságnak, minden iskolának, színháznak, mert ez a hozontos üstökű, sötét bogyo szemű, nagy-szerű magyar valódi reprezentatív menje[!] az örök, a valódi, az öntudatos és önérzetes magyarságnak.

Alakját, sorsát a nagy tragédiák fuvalma lengi körül, őt is a magyar átok ölte meg, őt is a magyar ugar húzta le, őt is a magyar balsors gáncsolta el. Mindenekelőtt nem a nyílt és őszinte ellenség volt az, amely igazán veszedelme volt Zrínyinek, a költőnek és hadvezérnek. Vitézi párbajban, tenger ütközetben diadalmasan állott ő szembe a félhold katonáival, akik ázsiai ágról atyafiai, testvérei voltak, akiket megbecsült, akikkel a csata után vígan parolázott, akikkel, mint hadifoglyaival emberségesen bánt. Az istentelen pogánynál százszorta nagyobb ellensége volt az istenes habsburgi zsoldos, a nagyeszű és kislelkű Montecuccoli, az osztrák ház hírheft Fabius Cunctatora, aki a római kúria stílusával vágta meg orvul a nyílt tekintetű és őszintén magát kitáró Zrínyit és még veszedelmesebb és keservesebb ellensége volt a csáktornyai hős bánnak maga a magyar, a tulajdon fajtája, amely kitérta őt a palatinusságból, cserbenhagyta legszebb tervei közben, beárulta a felséges Isten kegyelméből való császár, a Kollonicsokkal és Karaffákkal kormányzó divus Leopoldus szent színe előtt.

Szegény, nagy, poétalelkű magyar Zrínyi Miklós, ez fájtnemes lelkének a legjobban, ez a magyar áfium, a pártosság tüze, a visszavonás szelleme, az örök magyar tragikum, ez vérezte meg hívó és erős lelkét a legkegyetlenebbül, mert testvéri kézből eredt a döfés, ez jobban fájtneki, mint ama vadkan agyara, amely a csáktornyai erdő avarába folyatta tiszta vérétn.

Három nagy század múltán, ha valósággal föltámadna ma a kard és lant hőse, Zrínyi Miklós, a költő és hadvezér, Martinnuzzi után és Széchenyi előtt a legtragikusabb magyar politikusunk, vajon nem ez fájtna-e most is legfájóbban neki és vajon

nem ez vinné ma is meghasonlásba, korai sírba a Virgiliussal, Tassoval versenyző, a Machiavelli politikáját tanulmányozó és e politikát követőktől halálba kergetett magyar poétahóst?

Délmagyarország, 1920. május 4.

453.

TANÍTANI ÉS NEVELNI

454.

ERNŐ HALÁLÁRA

455.

Ő JÖN

456.

OKOS BÉKÉT!

457.

NEM, NEM, SOHA!

458.

ÉVA ÉS ADAMEC VAGY A KARDOS MENYECSKÉJE

459.

FRANKFURTI DOLGOK

460.

AZ ÉGI ÚT

461.

TÁNCKULTÚRA

462.

AZ EL NEM SODORT FALU

463.

MIHEZTARTÁS VÉGETT

464.

TANÁR ÚR, KÉREM...

Írta: Juhász Gyula

A helyettes tanárnak ma 733 korona és 33 fillér a fizetése. Ebből kell laknia, ruházkodnia, táplálkoznia, szellemi szükségleteit is kielégítenie. A lakás, kérem, lehet egy hónapos odu is, utóvégre a helyettes tanár nem igen fogad előkelő látogatókat. De a ruhája már nem lehet rongyos, hiszen neki ebben is példával kell előljárnia, vagyis ülnie a katedrán, rendre, tisztaságra és ízlésre nevelvén a maga példájával mindkét nembeli fiatalságot. A nadrágja nem lehet rojtos, a kézelője piszkos, a gallérja szakadt, a nyakkendője feslett, mert bizony a mindkét nembeli fiatalság roppant szemfüles és kritikus és jaj annak a tanár úrnak, aki a külsejével se tud neki valamiképpen imponálni. Szegény, kopott öreg pedagógusokra gondolok (a pedagógus rabszolgát jelentett az ókorban), akiknek élete valóságos vesszőfutás és kálváriajárás volt az iskolában, a növendékeik előtt külső fogyatékoságaik miatt. Enni is kell és az evést még a legszegényebb és legszerényebb filozofter sem tudja sikeresen markirozni. Ma

már a színpadon is igazán esznek. De nemcsak kenyérrel él az ember, kivált ha az istenek pedagógusnak tették, ami a latin mondás szerint a gyűlölködő istenek bosszúja, Beöthy Zsolt szerint azonban ellenkezőleg.

A tanárnak lépést kell tartania a fejlődő és haladó tudomány-nyal, a tanárnak kézikönyvekkel, segédkönyvekkel, a tudomány és irodalom nagy standard műveivel ellátva kell lennie, szakmája jelentősebb külföldi alapvető munkáinak a birtokában kell lennie, hogy mindig kéznél legyenek. Ma pedig, minden olvasó jól tudja és fájdalmasan konstatálja, hogy egy közepes regény rossz fordítása is 40—80 koronákba kerül, egy Iwan Müller, egy Ploetz-féle Manuel, egy német Handbuch pedig egész kis vagyontárába. A helyettes tanár mit is kezdjen így a havi 733 korona és 33 fillérjével? Ha kénytelenségből coelibátust fogadott is, a legegyszerűbb életfunkciókra redukálja is működését, még mindig problematikus a pusztasága léte e keserves világban. Igaz, vannak kollégái, akik vagonokban laknak, mintha örökös háborúban élne, igaz, vannak, akiknek még talán vagon se jut. A magyar tanár pedig küzd és bízva bíz, ő az, aki a végeken végső óra volt a nemzeti gondolatnak, önmagát emésztő fáklégyája a magyar géniusznak, el nem nemülő harangja a magyarság hitének és reményének, aki a béke boldog éveiben 66 forint 60 krajcárért az agyát, az idegeit áldozta és örölte föl egy reménytelennek látszó küzdelemben, a magyar tanár, aki vállain tartotta a hazai tudomány és irodalom ügyét, mint Atlasz az eget, aki lyukas cipőben és éhes gyomorral, de tiszta gallérral és tiszta lélekkel tanította a tudományt és nevelte a jóságot a serdülő emberpalánták szívében, igen, a magyar tanár, akiről barátságos vállveregetéssel emlékeztek meg a nagyurak ott fenn, a hatalom magasában, mint ahogy a diadalmas császár megveregeti a hűségese közkatona vállát, aki vérét és életét adja, csak hogy a haza éljen.

A fiatalkori koplalások, hányódások, mellőzések, nyomorok és szenvedések azok, amelyek — hogy egy érdemes mai példát említsek — kiütköznek néha egy-egy keményebb és erősebb egyéniség szavaiból és tetteiből, mint Szabó Dezső esetében láthattuk mostanában, aki a magyar faj leghatalmasabb modern eposzát alkotta meg, *Az elsodort falut*, amely nevét örökre beírja nemzeti irodalmunk évkönyveibe és aki még ma is nyögi azt a magyar átkot, amely végighajszolta¹ Isten háta mögött tengő-lengő vidéki állomásokon és végre is olyan titáni önrizet

nevelt belé, amelyet maga Petőfi Sándor is megirigyelhetne. De hát Szabó Dezső mégis csak zseni, a 733 korona 33 fillér pedig mégis csak megóvja a névtelen hősokeket az — éhenhalástól! Igaz-e, tanár úr, kérem?

Délmagyarország, 1920. május 19.

465.

SZENT JEANNE D'ARC

466.

A KISEMBER

Politikai és társadalmi jelszavaktól hangos a magyar közélet porondja. Frázisok fölhevített pora szállong a viharoktól vemhes levegőben, de ezek a viharok csak üres és meddő szócsatákban sülnék ki a dunaparti kupola alatt. Míg a lét és nemlét nagy kérdése lebeg mindnyájunk gondterhes feje felett, addig heteken át arról viaskodnak a nemzet atyái és a nép bölcsei: csonka, nem csonka, mint ahogy a szenvedélyes játékosok azon veszekszenek: fej vagy írás, dupla vagy semmi. Fáj látni a kicsinyes tülekedést ebben a nagy problémák lavináját görgető időkben, fáj szatírárt írni akkor, amikor eposzi és tragikus nagyszerűségek ideje van: szellemjárása a múltnak és indulója a jövőnek e végzetes jelenben. A jelszavak politikája csődöt kezd mondani, a kiábrándulás waterlooi szele fújdogál a közéleti berkekben.

Igéből nem lehet jóllakni, már pedig a politika nem lehet szép elmék játéka és nem lehet csúf érdekek tánca, hanem a lehetőségekkel számoló, a valóságokkal operáló olyan koncepció, amely társadalmi és gazdasági, erkölcsi és anyagi téren egyaránt minél több ember minél nagyobb boldogságát segíti elő. Hozzá lehetne tenni a minél több szabadságot is és meg lehetne toldani a minél több demokráciával, de hiszen a szabadság lényeges előfeltétele a valódi boldogságnak, legalább Petőfiék ezt még így gondolták, a demokrácia pedig magától értetődik olyan politikánál, amely számol a XX. század uralkodó eszméivel, mint ahogy már a XIX. század uralkodó eszméinek is tengelyévé tette báró Eötvös József az igazi, a tiszta demokráciát.

És itt érkezünk el a kisemberhez, aki szülötte földjéről száműzve, elkergetve, állását elveszítve, mindenéből kifosztva, ezer gond és baj kíséretében vándora lett a magyar országútnak, száműzött bujdosója a saját hazájának. Itt érkezünk el a kisemberhez, aki a hazard vagyonszerzés klasszikus idejében éhbéren tengődik, mások helyett verejtékezik, a becsület cifráltalan nyomorúságában él, de hogyan, azt ne kérdezzétek! Polgár vagy munkás, hivatalnok vagy szabad pályán nyomorgó laténer, mindegy, ő a mi korunk igazi hőse, hitvallója, vértanúja, a kisember, aki hallgat és szeret, mint Cordélia, hallgat, pedig égbekiáltó a néklülőzés és szeret, szereti hazáját, nem ordítva, mint a kortesek a hordón, de dolgozva, iparkodva, szép csöndesen, ahogy Vörösmarty kívánja egyik versében és ahogy illik is.

Ezt a kisembert szeretjük és sajnáljuk mi elsősorban, az ő hangtalan fájdalmának és panaszának akarunk hangja lenni, szószólója, ha már azok, akiket illet, elfordulnának tőle és a hatalomért való dulakodásban merítenék ki e kimerült és kiábrándult kis ország minden erejét. A kisemberek végtelen nagy áldozatkészségének és békességes türelmének köszönhető, hogy itt minden össze nem omlott, hogy a világvihar káoszából itt csillog született: a remény csillaga, hogy a magyar földön még élet támad a sírokon, paloták épülnek a romokon, és a munka és béke fogja átvenni újra csöndes birodalmát a hangos kurjantások után . . .

Délmagyarország, 1920. május 20.

467.

ÁBRÁNYI EMIL

Írta: Juhász Gyula

Hűlő testem átadom a földnek,
Hogy helyettem hozzon létre mást,
Küszöbén az örök elmúlásnak
Údvözlöm az örök haladást!

mondotta a fiatal és lángoló költő, Ábrányi Emil, akinek nemes és tiszta alakja e nemtelen és durva világból végképpen eltá-

vozott. Ábrányi Emil jó és igaz ember volt, jó és igaz költő. A nagy ideálok tüzeiben égett, mindvégig ifjú hittel és töretlen lendülettel: a haza, a szabadság, a nép, a haladás és demokrácia őszinte és hátor énekesé volt. Egy epigon irodalmi korszakban a saját fényében ragyogott, a maga hangján dalolt, két másik érdemes társával, Kiss Józseffel és Endrődi Sándorral együtt. Az új korszak új költője, aki látta Adyt és együtt énekel és küzd Babits Mihállyal és Kosztolányi Dezsővel, meghatott lélekkel, a szeretet és tisztelet érzésével hajtja meg zászlaját Ábrányi Emil ravatala előtt és az elismerés el nem hervadó koszorúját teszi a koporsóira.

Nekem fiatalságom egyik szép és mély élménye volt Ábrányi Emil költészete, a Budapesti Naplóban és A Napban megjelent ünnepi verseit rajongással olvastam és kívülről megtanultam. Ábrányi Emilnek két nagy emberi és költői eszményképe volt: Petőfi és Victor Hugó. A régi Petőfi-Társaság első emberei között, a Petőfi-kultusz legderékabb ápolói sorában állott Ábrányi Emil, aki a márciusi idus minden évfordulóján egy új óda virágait fonta a világszabadság költőjének dicsőség fényében tündöklő homlokára. Hugo Victor szabadság és emberszerető humanizmusra erősen és mélyen hatott Ábrányi Emil lelkére, aki a független Magyarország és a valódi demokrácia egyik első magyar poétája lett. Művelt és gazdag szellem volt Ábrányi Emil, a nyugati kultúra alapos ismerője, Lord Byron Don Juanjának és Edmond Rostand két ragyogóan szellemes színjátékának, a Cyrano de Bergeracnak és a Sasfióknak (L'Aiglon) mesteri magyar tolmácsolója. Ábrányi Emil költészetének főleg erkölcsi tartalma jelentős: ő volt talán utolsó kiváló szószólója a valódi liberalizmus eszméinek a magyar költészet történetében.

Magyarsága valóságos hitvallás volt: népünk jogai és igazai mellett. Kossuth és Petőfi népét énekelte Ábrányi Emil, a szabadság és haladás nemzetét. Rendületlenül hitt a magyarság nagyszerű elhivatásában, fajunk örökkévalóságában, de érezte és vallotta, hogy a haladás és emberség nagy gondolatainak megvalósítása a mi európai missziónk lényeges programpontja kell, hogy legyen mindenkor. Ábrányi Emil a magyar nyelv egyik sajátos és virtuóz művésze volt, példátlanul lendületes és szárnyaló, a jambusnak egészen egyéni veretet adott a magyarban és bár az impresszionista líra finomságaihoz és bravúrajaihoz nem jutott el, a színes és tüzes pátosz hangját elsőrendűen szólaltatta meg.

Családi élete boldog és tiszta idill volt, merő költészet, Ábrányi Emil modorában. A maradék magyarság mélyen meghatva áll a megdicsőült elhanyagló földi teteme előtt és a szegény, fájdalommas utód elismétli az ő szavait:

Annak éltél, ami szép e földön,
Mint az égbolt ragyogása fenn,
Múló élet örökös eszménye,
Hit, szabadság, lángész, szerelem!

Délmagyarország, 1920. május 21.

468.

FURCSA SPORT

469.

ÉN IS BÚCSÚZOM'...

Szép emlékek lengenek körül, kedves árnyak imbolyognak, amint, legöregebb munkatárs, fáradt harcos, a *Szeged és Vidékétől* búcsúzom. Egy kissé az ifjúságomtól is búcsúzom ezúttal, amelynek néhány nyarat itt töltöttem el, ezek mellett az öreg asztalok mellett. Akkor még béke volt, nyugalmas és unalmas uborkaszazon, aki tehetett, elment a városból, ki Szatymazra, ki Abbáziába, Hegedüs Pált a legenda szerint Londonba hívták diplomáciai ügyben, mi pedig, ifjú és bohó szabad hajdúk és szabadosok, részint a Tisza vizének, részint a gőzfürdő botrányainak hullámaiban fürödtünk, fölényes humorral elintéztük a fiumei cápát, megfenyegettük az orosz cárt és kolumnás színes riportban számoltunk be az alsóvárosi havibúcsúról. Csuka Ferenc, aki később, hogy az adósok börtönét elkerülje, (mint ő mondaná, a kedves, vidám tollú és szomorú végű jó fiú) — Kanizsai Ferenc néven lett keresett humorista, alapos és lendületes vezércikkben foglalkozott a Búvártó föltöltésével, Ujváry Péter Ugandával foglalkozott és Somlyó Zoltán hosszú tárcát szentelt Medgyaszay Miminek. A lap tárcákat adhatott a modern vers és próza akkor induló jeleseitől, Kosztolányi

Dezső Bécsből küldött irodalmi leveleket, Csáth Géza Budapest-ről zenei tanulmányokat, a regénycsarnok D. I. fordításában közölte Andrejev Leonid új regényét, amelyet Pálos Endre ismertetett.

Gyönyörű idők voltak, béke volt, fiatalok voltunk és szerelmesek, Ocskay Kornél kizárólag nekünk énekelt, mint serdülő tenorista a Szegfű-utca kis korcsmájában, boldogtalan szerelmünk és boldog ifjúságunk harmóniáját még az se nagyon zavarta meg, hogy nem volt soha pénzünk.

Most, hogy végigtekintek a *Szeged és Vidéke* egész könyvtárra menő, előttem tornyosuló bekötött évfolyamain, úgy érzem, hogy mint az ezeregy éjszaka palackjába, ide van bezárva egy jó darab fiatalságom és reménységem. Mennyi írás és mennyi álom, Istenem! A vezércikkeim, a tárcáim, a verseim, a kritikáim és színházi kritikáim úgy pihennek itt, szürkén, némán, elfeledve, mint a régi halottak a családi sírboltban, amelynek címerét megfordították. Talán mégsem örökre? Föltámadunk?

Egy bizonyos, hogyha megint újra lehetne kezdeni, megint csak így csinálnám. Írtam, harcoltam, tévedtem, csalódtam, elfáradtam, kiábrándultam, de abból nem: hogy az írás szent dolog és hogy harcolni kell! Talán Dulcineáért, talán szélmalmok ellen, mindegy, a búsképű lovag, az elmés, nemes Don Quixote tiszta lélekkel teszi le lándzsáját a sarokba és azt mondja: *szép volt!*

Szeged és Vidéke, 1920. május 22.

Juhász Gyula

470.

A MAGYAR IGE HIRDETŐI

471.

TÜZES NYELVEK, DÜHÖS NYELVEK

A valódi és nem mondvacsinált magyar kultúra fölénye a bennünket környező, ma még ellenséges népeknek kultúrájával szemben kétségtelen és ezt csak azok nem látják, akik ma ítélnek felettünk, nem tudva rólunk csak azt, amit balkezes poli-

tikusok nélkülünk és ellenünk cselekedtek. A magyar kultúra fölényét igen is hirdetni és terjeszteni kell künn és benn, országvilág előtt és természetesen a kultúra fegyvereivel, szóval, tollal, ecsettel, lélekkel és igazsággal. A pütkösi tüzes nyelvek szálljanak az apostolokra, a magyar kultúra nagy ügyének zászlóvivőire, a magyar tudomány, irodalom és művészet produkáló és reprodukáló embereire. A tudás hatalom, mondotta Verulami Bacon és nekünk valóban nincs ma egyéb hatalmunk, mint annak tudata, hogy jelentős szolgálatokat tettünk a művelt Nyugatnak, hogy szellemi és erkölcsi fegyvertárunkban ott láthatja a világ a tudós Bolyainak és Eötvös Lorándnak, Semmelweisnek és Vámbéry Árminnak, a költő Petőfinek és Adyknak, Aranyknak és Babitsknak, a művész Munkácsynak és Szinyei-Mersének minden idegen elnyomásnak és rablásnak ellene szegülő kultúrerejét és dicsőségét.

Voltak és vannak nagy értékeink, a szegényes és szomorú magyar milióból európai és világgraszoló magasságba emelkedett, minden művelt ember elismerését és hódolatát kivívó jeleseink, nagyjaink és igazaink. Amit a napi politika éretlenei és értetlenei nem tudtak és nem is igen akartak, azt ők megtették bőven helyettük: kivívni a magyar név becsületét, megszerezni a magyar műveltség békésen és maradandóan hódító fölényét Európa keletén.

De éppen ezért igen rossz szolgálatot tesznek a magyar ügynek, első sorban a magyar kultúra döntő fontosságú ügyének azok, akik, akár a napi politika malomalatti szempontjából, akár hiúságból, akár törtétekből, még mindig és éppen most a *perzekútor kritika* régi magyar bűnét folytatják és okatlan és jogtalan hajszákat indítanak érdemes és értékes irodalmi, művészeti és tudományos embereink ellen csak azért, mert akár az érvényesülésük fája a tehetségtelenségnek (amely mindig irigy és önző), akár mert azok más politikai, társadalmi vagy éppen irodalmi meggyőződésnek őszinte és bátor hirdetői voltak. Ez a perzekútor kritika az, amely még dicsőséges halálában, nyugodtan mondhatjuk, hogy halhatatlanságában is elhallgatja, elmellőzi vagy éppen üldözi és gúnyolja Ady Endrét, aki a magyar proletáriátusnak is nagy és igaz költője volt azonkívül, hogy az egész magyar nemzeti költészet egyik legeurópaibb jelensége, sőt tüneménye. És ez a perzekútor kritika az, amely olyan kiválóságokat, mint Móricz Zsigmond és Babits Mihály, ki akar rekeszteni az irodalom közösségből és amely ma már

Kosztolányi Dezsőt is kikezdi és oldalba támadja, mert nem tudom én milyen merész és őszinte mondatokat írt le gazdag írói pályája során. Az meg egyenesen megdöbbentő, hogy a magyar faji zene világhírű mesterét, Bartók Bélát hazafiatlansággal vádolják és idegenbe futni kényszerítik azok a kis zenei senkik, akiknek se nevük, se szellemük nem magyar, mert hiszen szellemük a szellemtelenség.

Ez igazán nem lehet becsületes és nem lehet egészséges kultúrpolitika, nem is őszinte és nem is magyar. Ez kultúrellenes és mi igazán, erősen és komolyan minél több kultúrát kívánunk e szegény, szerencsétlen országnak, amelyet a politika tönkretett és csak a kultúra tud megmenteni!

A Munka, 1920. május 23.

472.

ÖREGEK

473.

ESNEK? ESNEK?

474.

NAGYSÁGOS ASSZONYOM...

475.

VIRÁGOK ÉS GYÜMÖLCSÖK

476.

MAGYAR JÖVŐNK ÚTJA

Írta: Juhász Gyula

A magyar jövődő útja, amelyre a haza mai bölcse, Apponyi Albert rámutatott, előttünk áll és rajtunk áll, hogy erre az útra rátérjünk. A forradalom nem lehet célja egy nemzetnek, mint

ahogy az egyénnek nem lehet célja a halál. Forradalom és halál szükséges rosszak ott, ahol a nemzet vagy egyén betegek és ahol másképpen nem lehet a természet parancsát, az örök evolúció törvényét betölteni. Magyarországnak kellett a forradalom a háború miatt, a szolgaság miatt, amely sorvasztó és bénító hatalmak gályapadjára láncolta a magyart és a csontkamrák szelét fűtta Dévény felől, Bécs felől erre a tragikus nemzetre. A forradalomnak is megvannak a maga kérlelhetetlen törvényei, a maga kilengései balra és jobbra, de talán nem tévedünk, ha kimondjuk, hogy ezekből a kilengésekből is elég volt már, hogy egyáltalában elég volt már mindenféle és fajta demagógiából, szélsőségből és jelszavakból, egyszóval elég volt már mindenféle forradalomból.

Ha van lehetőség és van út a konszolidációra, akkor minden akarattal és minden erőnkkel valósággá kell varázsolnunk ezt a lehetőséget és a legteljesebb jószándékkal és eltökéléssel rá kell lépünk erre az útra. Mert ne feledjük el, hogy még mindig forradalmi légkörben élünk, még mindig bizonytalan hangulatok és határozatlan jelszavak úsznak a levegőben, ne feledjük, hogy egy háború és három forradalom a lelkek ellenálló erejét nagyon megtörte és nagyon is alkalmasakká tette mindenféle lelki fertőzés befogadására. Többé-kevésbé mindnyájan betegek és megszállottjai vagyunk a kornak, amely kornak is nevezhető, amely milliók halálával és milliók gyűlöletével, kevesek hatalmával és gazdagságával és sokak rabságával és szenvedésével operált.

De már ocsúdnak a lelkek, de már eszmél a világ és az emberek és népek lassan, de biztosan egymásra találnak. Kellott a nagy tanulság, kellott a nagy ítélet és ha keleti fatalizmussal nézzük a történelem törvénytevéését, talán azért volt háború és forradalom, hogy többé ne legyen. Élni és hajózni akarunk, élni a magunk rendes és boldog egyéni életét, élni a békés és munkás magyar életet és hajózni akarunk gondolatok és érzések, igazságok és szépségek végtelen tengerén, az emberi haladás határtalan horizontja felé. Talán nekünk, mai generációnak, amelyet egy hőcs és nemes poétánk a fájdalmas generációnak nevezett, ez már nem, vagy csak a boldog öregséget öröknek adatott meg (lélekben mintha egy kicsit mindnyájan megöregedtünk volna, emberek), de *akarjuk* és várjuk ezt a rendet, ezt a munkát, ezt az örömet, ezt a nyugalmat és haladást, egyszóval, *akarjuk* a konszolidációt. Minden munkás és polgár, katona és civil,

minden magyar és ember, aki nem ringatja magát lehetetlen álmokba, tudja és érzi, hogy ez kell: megpróbálni mindent hittel és becsülettel, hogy Magyarország, szegény, szomorú hazánk, ez a föld, amelyen élni, halni kell, ez a tragikus és küldetéses ország és a magyarság, ez a megpróbált és megbűnhődött nép, minden katasztrófa és minden kaland nélkül ismét erőre kapjon, régi fényét új érdemekkel egyesítse és megint beállhasson a műveltség és haladás tevékeny, hatékony, termelő, építő, teremtő tényezői közé, mint ahogy már, minden baja és bánata dacára, beállott a bukásában még nagyobb Németország.

Nem kenyerünk a jóslás tudománya, de lelkünk mélyén érezzük, hogy hamarosan a gyógyulás útjára tér itt minden. Nagy betegről van szó, akinek drága tagjait amputálták, de aki az örök élet elixirjéből iszik, ha legszebb hagyományai, legnemesebb szellemei csodálatos forrásából merít. Mi mindennek dacára mégis csak Zrinyi és Kossuth, Petőfi és Ady népe vagyunk, örökkévaló, halhatatlan és elpusztíthatatlan erők szülöttei. Éppen Ady mondta a magyarságnak a kategorikus parancsot: *Muszáj minden fajnál jobbnak lenni.*

Én hiszem és vallom, hogy nemcsak muszáj, de lehet is. Én hiszem és vallom, hogy a magyarság küldetéssel van itt e földön, nagy, szent, örök, végzetes eleve elrendeléssel és hogy hivatását, az isteni parancsot, be fogja tölteni magyarán és emberül. Csak magára számíthat, de az egész világnak tesz szolgálatot, mint mindig, hosszú és dicsőséges története folyamán. Első volt, amely kivette részét háborúból, forradalomból, első legyen, amely békét, rendet, harmóniát és önmagán is nyert diadalt hirdet a világnak!

Délmagyarország, 1920. május 30.

477.

MIKSZÁTH

Ma tíz éve halt meg a régi Magyarország utolsó nagy anekdotás frója, *Mikszáth* Kálmán. A szokványos kritika és az iskolás esztétika úgy könyvelte el, mint valami naiv, bájos és szelíd mesélőt, aki a muskátlis ablakos vidéki kúriák urainak és höl-

gyeinek pajkos és derűs történeteket mondott pipaszó mellett, öreg karosszékben. Hát ez is volt Mikszáth, adomás és humoros elbeszélő, de ennél több és jelentősebb valaki is volt a nagy palóc. Mikszáth Kálmán a régi Magyarországnak funerátora is volt: a derű és bohóság, a Magyar Miska maszkja mögött ott sötétlett a bizonytalan jövő árnyéka, a nagy bűnök és mulasztások tudata, amelyeknek félszázados sora háborúba és forradalomba vitte a szegény, szerencsétlen országot.

Mikszáth nyitott szemmel járt-kelt a tisztelt Ház folyosóin és tapétás ajtóin mögött, a klub és kaszinó termeiben, a redakciók füstjében, a bankok páncélszekrényei között, Mikszáth látta a léhaság és elvtelenség, a panamák és protekciók egész világát, amelyeknek jószándékkal és mámoros optimizmussal kikövezett útja a pusztulás és romlás Poklához vezetett. De Mikszáth bölcs volt, sztoikus és szkeptikus magyar filozófus, aki szépen és derűsen akart élni és meghalni és bölcsessége a keletiek nyugalma és fatalizmusa volt. A sorok közt gúnyolt és vézett, néha félrecsúszott a mosolygó álarc, néha félresiklott az ötletek és fordulatok finom pengéje, de azután tovább írt és mulattatott a nagy palóc, mintha semmire történt volna.

Nagy író volt és boldog ember: ennyit még ellenségei is elismernének, ha volnának. De neki csak dicsérői vannak, néha agyba-főbe dicsérői. Hogy olvasói is olyan sokan lennének, azt már kevésbé gondolom. Az angolok talán még forgatják Mikszáthot, a Sankt Peters Umbrella szerzőjét, de minálunk mostanában inkább a tőzsde árfolyamait olvassák. Hiszen ez se érdektelen olvasmány annak, akinek még van veszteni valója.

Délmagyarország, 1920. május 30.

Gyalu

478.

BALASSA ARMIN DR. KÖNYVEI

479.

KÖRÖSFŐI KRIESCH ALADÁR

Körösfői Kriesch Aladár halála nagy vesztesége a magyar képzőművészetnek. Ez a lelkesen apostolkodó művésziünk nem hiába került a magyar képzőművészek nemzeti szövetségének

elnöki székébe. Ő nem konjunktúrából volt keresztény és nemzeti, de lelke mélységes és őszinte áhítata és öntudata szerint. Nem máról holnapra lett az ideálok hirdetője, de egy hosszú, gazdag, és harmonikus élet küzdelmes és dicsőséges pályafutása során. Mert öntudatos és ihletett apostolkodás volt Körösfői Kriesch Aladár egész élete és művészete a legtisztább emberi és nemzeti eszmények szolgálatában. A Szépség papja volt ő, azé a Szépségé, amely formákban és színekben fejezi ki az Igazságot. Nem csupán gyönyörködtetni akarta a közönséget ez a vallásosan elmélyült művészapostol, de fölemelni, megneemesíteni, nem csupán az álmok világát akarta benépesíteni, de a valóság világát is megszépíteni.

A nagy angol társadalmi reformátornak és művészeti prédikátornak, Ruskinnek volt ő magyar tanítványa, nem hiába írt könyvet is róla (Ruskin és a prerafaeliták). Mint festő, Székely Bertalan iskolájába járt Körösfői Kriesch, de nagy hatással voltak művészetére és életfelfogására is a korai reneszánsz olasz mesterei, akiket Itáliában ismert meg és az angol prerafaeliták. Mindehhez járult a székely népművészet ihlető tanulmánya, amely Körösfői Kriesch festő- és iparművészi alkotásainak magyar jellegét adta meg. Nem volt túlságosan eredeti és új egyéniség ez a szerény, dolgos és igénytelen művész, de egész élete munkája egy tisztultabb és nemesebb kultúra ideáljait szolgálta, önzetlenül és kitartóan. A magyar parlament nagy freskói, néhány kartonja és vászna, valamint iparművészeti dolgai és gödöllői művésztelepe meg fogják őrizni nevét és emlékét a magyar művelődés komoly és derék harcosainak és munkásainak legelső sorában.

A Művészet és Élet halad előre, új utakra tér, de aki Szépségben élt és Igazságot hirdetett, mint Körösfői Kriesch Aladár, arról el lehet mondani az Írás szavait, amelyeket a nagy hitvallókra alkalmaz: fulgebunt quasi stellae. Talán a név elmúlik, elkopik, de a fény, amelyet a földön terjesztett, tovább ragyog, világít és melegít.

Színház és Társaság, 1920. június 27.

Jávorka

480.

EGY GYŐZELMES MAGYAR

(j.) Valaki az Értől indul el s befut a nagy, szent Oceánba[!]: ezt jövendőlte magáról Petőfi mellett a legnagyobb magyar

dalos: Ady Endre és igaza volt. Apróbetűs hírek között olvasuk, hogy Paul Fort, a francia költők királya Párisban előadás-sorozatot tartott Ady Endréről és őt a világeköltészet legnagyobb alakjai közé sorolta. Paul Fort ma a legkülönb francia lírikus, aki mindig megőrizte (a dicsőség és elismerés verőfényében is) új szépségek után vágyakozó, új igazságok mellett hadakozó szenvedélyét és amit Paul Fort mond, azt egész Páris meghallja és amit egész Páris meghall, azt tudomásul veszi az egész művelt világ. Ezért esik jól ma nekünk a Paul Fort ítélete Adyról, a magyar kultúra e nagy és igaz képviselőjéről a neuillyi ítélet után.

Hát mégis van magyar érték, magyar kincs, magyar őserő és magyar megnyilatkozás, amelyet kénytelen ma is tudomásul venni, megismerni és elismerni maga a művelt Nyugat is és kész meghajtani előtte hódolata és megértése lobogóját?

Íme. egy dacos és gögös, mély és ősi faji ösztönökben gyökeröző magyar zseni kényszeríti ki ezt az idegen hódolatot. Egy költő, egy álmodó, akinek fülébe még ősmagyar dal rivallt, akit még az Ős Kaján kísért élete bujdosó utain, egy magyar költő, aki folyton fajával vesződött, a magyar átokkal viaskodott, és aki mégis, éppen a százszor szent és százszor kiátkozott kultúra erejével és fegyverével győzött, legyőzte a mulandóságot, áttörte a magyar közönyt, keresztülvágott idegenségen, ellenséges érzésen és ma neve elindult diadalútra az európai nemzetek között, a nyugati irodalomban és Paul Fort, a legfranciább mai francia poéta, mint a világeköltészet egyik kiválóságát méltányolja a sokat üldözött, a sokat gúnyolt magyar lángészt.

Egy kissé fájdalmas örömként hull az örömünk kelyhébe, hogy éppen ezt a világsikert a mai magyar hivatalos irodalom és tudomány közönyös hallgatásával, sőt ellenséges és becsmérlő kritikájával ellensúlyozza. A politika gyilkolta Adyt életében és a politika ültet gyomot és feledést sírjára virág és elismerés helyett. Mivel Ady mindig az emberi haladás, a teljes demokrácia, a gondolat és érzés szabadságának, sőt talán éppen legforróbb emberi hevülettől sugárzó verseiben kimondottan és bátran a magyar proletároknak költője volt, ezért fogták rá a maradi és hivatalos irodalompolitika csőzei és fogdmegei, hogy *érthetetlen és értelmetlen*, pedig éppen az fájt nekik és az volt a baj, hogy nagyon is megértették és megéreztek, mit jelent Ady, nem csupán a merész és új hangulatok és gondolatok költője, de Ady, az ember, a harcos, a próféta is, nekik, a szen-

vedő és szabaduló magyarságnak, a küzdő és vergődő magyar munkásságnak, sőt, mint Paul Fort ma már Párisban egész világ színe előtt vallja, mit jelent a mi Ady Endrének az egész emberiségnek.

Mi örvendő elégtétellel vesszük a távoli és messze hangzó elismerést és a fáklyát, amely Ady Endre diadalmas magyar lelkében föllobogott, büszkén és bízva lengetjük a jövő ködébe . . .

A Munka, 1920. július 11.

481.

NAPTÁR

Július 12: Rotterdami Erasmus halála. 1536.

482.

SZÍNHÁZI BÚCSÚZTATÓ

483.

AZ ELSODORT SZABÓ

(j.) Szabó Dezsőben, a keresztény kurzus egyik szellemi vezérében két lélek lakik: egy politikus és egy művész. Ez a kettő állandóan viaskodik egymással, mint Jákob az angyallal. A politikus minden áron és minden módon érvényesülni akar. A művész pedig, miután a politikus többé-kevésbé érvényesült, elképedve és kiábrándulva látja, milyen kevés bölcsességgel kormányozzák a világot és milyen kevés köze van a Szabó Dezső művész világmegváltó álmainak a Szabó Dezső politikus kicsinyes és önérdemes környezetéhez. És ilyenkor Szabó Dezső nagyot üt írói botjával a politikus fejére és azt mondja: Eb ura fakó! Gyerünk egy házzal tovább, a küzdelem örök, akár a csalódás a kurzusban, amelynek tárogatósa volt.

Egy idő óta, hetek óta, elhallgatott Szabó Dezső és elhallgatott az a szinte fülsértő reklámtrombita is, amely különböző politikai és irodalmi afférokka kapcsolatosan telezengte a nevével a különböző polgári lapok gyér terjedelmű lepedőit. Szabó Dezső többé nem dörög a Gólyavárban, mint az ellenforradalom Mirabeauja, miután nem is olyan régen, mint a forradalom Dantonja dörgött. Szabó Dezső nem nyilatkozik és nem vezeti az egye-

tem mellett toborzó ifjúságot Petőfi szobrához cigányzene és fejbeverés kíséretében. Sőt, Szabó Dezső, a politikus helyett megszólalt egy új magyar szemle hasábjain Szabó Dezső, az író-művész és egy nagyon merészen eredeti ötlettel a novellájában újra keresztre feszítik a Názáretit, mert, mondja Szabó Dezső, az embereknek mindig vértanú kell, az emberek nem tudják vagy nem akarják megváltani magukat és a feszítsd meg üvöltése még folyton folyvást aktuális.

És erre, íme, a keresztény újjászületés, a magyar föltámadás kétségtelenül legtehetségesebb és — ami nagy szó — legtemperamentumosabb vezérért, valami Opré nevű tanár úr (e tekintetben Szabó Dezső kartársa) bevádolja az ügyészségnél istenkáromlás miatt és egyéb főbenjáró bűn elkövetése miatt és — az ügyészség a vádat nem vállalja. Íme, az elnémult vezér, Szabó Dezső, aki megúszta a politikai vizeket az új korszakban és most, az irodalmi vizeken akarják hajóját megfúrni. Szabó Dezső **d e s t r u k t í v** lett megint, hiszen maga Opré úr állítja róla a törvény előtt, az elnémult vezért még külön el akarják némítani azok, akiknek ma hangjuk van ugyan, de mondanivalójuk nincsen. Szabó Dezsőnek van, hála Istennek, sok és új, bátor és zengzetes, majd talán nemsokára el is mondhatja anélkül, hogy a képmutatók és farizeusok megbotránkozása megköveznék. Mert irányok lesznek, irányok vesznek, de a tehetség és igazság megmarad és győzedelmeskedik, ha mindjárt ezer Opré kiált is rá kígyót-békát és feszítsd megét!

Szegedi Napló, 1920. július 18.

484.

THÁLIA ISTENNŐ „RÓZSAFABÚTORAI”

Világot jelentő deszkák árverés előtt

485.

A SZÍNHÁZI SZEZON MÉRLEGE

486.

NAPTÁR

Július 31: Petőfi halála

PETŐFI

(j. gy.) Hősi halála hetvenegyedik évfordulóján olvasgatom a költő verseit, amelyek az örök élet melegét, az örök aktualitás forráságát lehelik. Izzó elektromos áramok csapkodják a lelkeket ezekből a strófákból, néhol szinte meghökken a mai olvasó és döbbenve nézi a betűket. Ezek a versek még ma is lángolnak és hevítenek. Mennyi láz és tűz lobogott ebben a dicső plebejusban, ebben a magyar Rousseauban, mennyi töretlen, vakmerő, fiatal bátorság és mennyi irigylendő, imádandó ifjú illúzió! Petőfi kedves jelzője a szilaj, állandó színe a piros, gyakori hasonlata a villám. Eleinte száraz villám volt ez a lélek, amely a magyar ugar fölött, egy füledt korszak méhéből mutogatta sárga kígyóit, de egyszerre, — sokaknak váratlanul, előtte beteljesült álma gyanánt, — kitört a szent fergeteg és akkor a Petőfi villámai eget-földetrázó erővel mennydörögtek végig az országon, — hogy vesztett csaták, vesztett remények után elhalkuljanak a tragikusan szent fehéregyházi síkon, mint Bem apó utolsó ágyúí, amelyek a magyar szabadság gyászindulóját dörömbölték a süket egekre. A huszonhatéves fiatalember elveszett a viharban, de a költő itt maradt nekünk, késő unokáknak is, hogy nehéz és szomorú napokban kigyúlassza a lelkünket, megdobogtassa szívünket, hogy hitet tegyen gyáva és szolga korszakokban is a szabadság mellett, amelyet ő végtelent átölelő nagy szívével — már akkor — [a] világnak akart juttatni és amelyet a saját hazája is elveszített.

Én azonban nemcsak ebben látom a Petőfi forradalmát. A költészetben is forradalmár volt ő, korszakosabb és sikeresebb, mint a politikában. Első volt, aki le merte írni, hogy táncolok, mint veszett fene, hogy ördög bújjék az uradba és egyéb parasztian egyszerű és őszinte mondatokat, földszagúakat, abban a korban, amely a szalonköltészet,¹ az irodalmi negédedesség és a Honderű fénykora volt és Árpád helyett Kukorica Jancsít tette meg hőségé, a Helység kalapácsában pedig karakánul kifigurázta a Vörösmartymajmolók[!] sujtásos és attilás hősköltevényeit.

Ő vette észre hosszú századok után, először a magyar költők közül, hogy milyen szép a kanyargó Tisza és milyen nagy bánat fér el a subája alatt az apátlan és nincsetlen juhászlegénynek.

És mily forradalmi új hang az ő végtelenül egyszerű, gyöngéd, halk és ideges finomsága, amely némely versén úgy remeg, mint az őszi hold hervatag fénye a harmatos faleveleken.

Lapozzátok föl az Apostolban, amelyet egynémely szigorú tanárok egy beteg agy lázalmának neveznek, azt a részletet, ahol a szegény anya éhenhalt gyermeke fölött bölcsődalt dúdol. Ez több, erősebb, hatalmasabb, megrázóbb minden viharánál, amelyet költők lantja kavart, ezt még a Jób keserve, a Lear király átka és Leopardi ázsiai pásztorának panasza se múlja fölül szépségben, mélységben, monumentális egyszerűségben. Hányan ismerik ezt és Petőfi sok, sok rejtett szépségét azok közül, akik a hazafiságot jelszavakban keresik és nem a hazai kultúra becsületében!

Ügylátszik, mintha ma Petőfiről egy kissé megfeledkeznének. Pedig nem ártana megint belemerülni szépségeibe és igazságaiba. Nagy vigasztaló és megváltó erő él abban a könyvben, abban a magyar leydeni palackban, amely az ő varázsos szellemét magába zárja. *Rengeteg mondani valója van a számunkra*, akárhol üssük föl csodálatos lapjait, mint a középkor kísértetlátója Virgilius verseit. Tegyük próbát vele! Íme egyik ódájának végét találtuk, amelynek címe: Erdélyben, a költő 1846-ban írta (akkor huszonhárom éves volt) és ezeket mondja nekünk 1920. július 31-ére:

Iparkodjunk! A század viselő,
Születni fognak nagyszerű napok,
Élet-halálnak vészes napjai,
Fogjunk kezet, hogy rettegnünk ne kelljen
Az eljövendő óriásokat.
Tartsuk meg a szép, a szent kézfogást,
Tartsuk meg azt, óh édes nemzetem!

A pirosfedelű könyv lapjai — ez a magyar biblia — valami rejtelmes fuvalomtól megrezzenek a kezünkben és önkénytelenül érezzük e napon, hogy: numen adest! Az Istenség van jelen, *Petőfi szelleme*, a szabadság lelke, az örökkévaló magyar génius, amely dacol a századokkal és a pokol kapuival is.

Szegedi Napló, 1920. július 31.

EGYETÉRTÉS

NAPTÁR

Nietzsche halála: 1900. augusztus 25.

NÉPMŰVELÉS

A mai kultúrpolitika, amelynek neve mellől az első szót bátran el lehetne hagyni, a *numerus clausus* jegyében született és e jelben kíván győzni. Kit ne engedjünk tanulni? Szinte a lét és nemlét nagy kérdése lett ez némely mai kultúrcsősz szemében. Eleinte arról volt csak szó, hogy kit ne engedjenek az egyetemre. Természetesen nem a tudomány érdekében, amely nekik nem fontos, hanem a politika érdekében, amely viszont egyedül fontos nekik. Még pedig nem is az a politika, amely egyetemes érdekeket véd és általános jólétre törekszik, hanem a pártpolitika, sőt a frakciópolitika. Most már nem elég, hogy az egyetem kapujába akarnak kerubot állítani a *numerus clausus* lángoló pallosával, nem, most már odaállítják a cerberust a középiskola kapujába is. Itt is megnézik, kit ne engedjenek tanulni, mert hiszen annyi a tudós és oly nagy a tudomány nálunk, hogy már a középiskola legalsó lépcsőjéről is jó lesz elhessegetni a tudás fájának almájából jó pénzért harapni akarókat.

Egyre azonban nem gondolnak a kultúra politikusai, vagyis inkább a politika kultiválói: arra, hogy a tanulást lehetővé tegyék mindenkinek. Az *elemi oktatásról* van szó, amelyről nem beszélnek, az elemi oktatásról, amely fundamentuma minden műveltségnek és tudásnak, erkölcsnek és jellemnek. Hány valódi tudásunk van, azt nem nehéz az ujjainkon kiszámítani, különösen amióta a legkülönbek egyikét-másikat valósággal elkergették boldogabb országokba; de vajon *hány analfabétánk van* és vajon szabad-e ennek lennie? A tudás nem csupán hatalmat ad, de karaktert, határozottságot, lelki biztonságot, amely megóvja az egyént és a tömeget egyaránt a veszedelmes szélsőségek-

től, a jobbra-balra való hirtelen és bizonytalan kilengésektől és ennek a tudásnak, ennek a szilárdságnak a legelső és legigazabb alapja az elemi iskola nevelő és oktató munkája, amely ma még mindig megbénítva és hiányosan végezheti csak munkáját.

Sokat beszélhetnénk a földművesiskolákról, a tanya és falu népének oktatásáról, amely alig van és nem olyan, amilyen lehetne, beszélhetnénk arról, hogy ez a kérdés mennyire összefügg a sokat és hiába sürgetett többtermeléssel, beszélhetnénk az iparosoktatás mizériáiról, a munkásönképzés nehézségeiről, amelyekkel csak az öntudatos munkásság akarata és buzgótsága tud csak úgy-ahogy megküzdeni. De a politika urai nem akarnak tudni mostan másról, mint a numerus claususról, arról, hogy kit ne engedjenek az első és a felső iskolába! Önkénytelenül a tudós macskája jut eszünkbe, Arany János versében, de nálunk a tudomány döglök meg szegény a sok okatlan politizálásban és az *elemi ismeretek hiányától* pusztul el majd lassankint minden, míg a politikusok egyre arról szónokolnak, hogy *kit ne engedjenek* a tudás és igazság forrásaihoz. És ezt nálunk úgy hívják, hogy demokratikus kultúrpolitika.

Népművelést kellene kezdeni minden vonalon, intenzíven, teljes erővel, egy jobb jövő alapjait megvetni, mert elvész a nép, amely tudomány nélkül való és akkor arról folyik a nagy vita, hogy kire kelljen még vágni vagy huszonötöt?

A Munka, 1920. augusztus 29.

491.

MOHÁCS

492.

NAPTÁR

1870. szeptember 2: Szedán

493.

MOZI-MÁMOR

A szellemes, sőt több mint szellemes *franciának*, Pierre Louÿsnek van egy roppant eredeti története, az új gyönyörről, melyet az antik görögök és többi régiek nem ismertek és amely miatt

mégis csak érdemesebb ma itt élni, e modern nyomorúságban, mint a klasszikus világ alexandriai fényességében. Ez az új gyönyör pedig nem más, az Aphrodite szerzője szerint, mint a *cigaretta*. Én egy másik új gyönyört is tudnék mondani, amit annak idején a kitűnő francia még csakugyan nem ismerhetett: azt a lázat, azt a mámort, azt az izgalmat, amelyet korunk fiai, e század gyermekei éreznek a moziban, a film előtt, amely ma jó részben a könyvet pótolja, a színházat fölülmúlja és a kultúrát terjeszti, nagy és mély tömegeket gyönyörködtetve, tanítva és legfőképpen egy sajátos mámor narkózisába ringatva. Bölcs és józan erkölcsbírák, okos és rideg erénycsőszök, nagyképű és kislelkű fukarok, né irigyeljétek ezt a lázat, ne ítéljétek el ezt a mámort és ne sajnáljátok tőlük ezt a szenvedélyt! Az élet olyan rövid, olyan kiábrándító, olyan kegyetlen, olyan vigasztalan: a mozi olyan hosszú, *több ezer méter film és 8 felvonás is néha egy estén*, a film olyan regényes, olyan kalandos, olyan érdekes, olyan változatos, a mozidramában a világ legkülönb művészei játszanak, a legszebb tájakon és a legpazarabb interiőrökben.

Ma már — hogy úgy mondjam — a mozi hatalom. Álom az államban — jelentené ki *Oscar Wilde*, aki nem vetette meg az izgalmas és ragyogó dolgokat.

Ma már van külön moziművészet, moziirodalom, moziesztétika és mozikultúra.

Asta Nielsent, Psylandert a világhírű és szebbnél szebb, meg jobbnál jobb utódok egész serege követte. És a mozi számára ma már nem röstell írni a büszke *D'Annunzio* sem. Még csak az hiányzik, hogy *Alfred Kerr* kritikát írjon *Henny Portenről* és miért ne írna? A magyar mozikultúra, minden kezdet és nehézség dacára — gyorsan és öröndetesen fejlődik, emelkedik és — versenyez a világ többi országainak filmművészetével. A magyar színész mindenben elsőrendű — a filmen is, ha rendezője akad. Jókai, mint film a legkülönb, amit csak elképzelni lehet. Fantáziája, amely a színpadon botorkálni kénytelen, itt repül, csapong korlátlanul és pazarul, napkeleti álomvilágok és mesebeli lehetőségek között suhanva.

A legújabb mámor, a mozimámor pedig egyre terjed. Minél szürkébb és keservesebb lesz az életünk, minél jobban lerongyolódik a világunk, annál nagyobb szükségünk van búfelejtőre, bátorítóra, izgató és csillapító szerves ópiumra. Ezt adja meg ma a legszélesebb tömegeknek a mozi. Mindenki megtalálja

benne a maga gyönyörűségét. Még a nagyképű és rosszmájú kritikus is. Szabadon és korlátlanul lenézi az embereket, hogy fölülnek a kalandortörténetek titokzatos álarcos és álruhás, álkulcsos és álszakállas hőseinek, a nagy betörőknek és nagy detektíveknek, holott a végén minden olyan egyszerű. Igen, akár az élet. Minden életnek egy a vége. De élni — azért még mindig inkább akarunk, mint meghalni.

Villám, 1920. szeptember 4.

J. Gy

494.

ADY SÍRJA

495.

A SZÍNHÁZ-LÁZ

496.

KAPUNYITÁSKOR

497.

A MAGYAR KULTÚRA

498.

A KIRÁLY HÁZASODIK

— Megnyitó előadás —

499.

SZEGEDEN MEGÁLLT A VILLAMOS

500.

FELHŐ KLÁRI

— Az első népszínmű előadás —

501.

A MŰVÉSZNŐ

502.

ITT AZ ŐSZ!

Egyelőre nem a természet mondja, csak a hivatalos időszámítás hirdeti. A természet még nyarat mímel, hogy meddig, nem tudjuk, de reméljük, még jó sokáig. Szeptember sápadt aranyát hinti a nap, pazarul és pompázón, a hervadt levelek ünnepi palástja gyéren borul még a korzó aszfaltjára és a csillagos, holdvilágos estéken virgiliusi nyugalmasan virraszt még a nyár, csak a hajnalok hűvösek már mindig. A napfényben és holdvilágban ballagó krónikás búcsúzó lelke mélyén már fölcsendül a Szeptember végén örökszép szimfóniája és elbúsultan várja, mikor kezdődik a ligetben és a korzón az őszi koncert, amelyet a szél sóhajt, a hulló levél suttog és amelytől megborzong a fáradt robotos, mert ma már mindez nem csupán az elmúlás költészetét jelenti, de a közeledő tél minden keserűségét és komorságát is, a szentelen és fátlan világot, a felöltönk nincsetlenségét és a cipőnk folytonossági hiányát.

Nyárutót utánzó kora ősz, ha hivatalosan megérkeztél is, maradj inkognitóban, amíg lehet, hintsd ránk a nap arany talérlját, hagyd meg a kéklő ég tündöklő és meleg sátorát, a nyári örömsök késő szüretét. Szeptember vége: te csak jelezd a lőcsei kalendárium ódon lapjain az Őszt, de ne engedd elborulni a fényt és elillanni a meleget! Hiszen olyan kevés ragyogás és olyan csekély melegség volt mostanában osztályrészünk, legalább a Természet, e szent, közös édesanya legyen irgalmas és kegyelmes hozzánk, amíg lehet. Herceg, hátha megjő a tél is? — kérdezi a költő. Mi egészen bizonyosak vagyunk ebben és nem a herceg miatt aggódunk, hanem a szegények miatt, akik nyomorban, gondban, búban, vagonban várják a telet. A hivatalos Őszt ezért üdvözljük némi mélabúval!

Szeged, 1920. szeptember 22.

503.

A BIBOROS

— Palágyi első föllépte —

504.

REX

505.

KOMOLY JÁTÉK

506.

CARMEN SZERZŐJE

507.

BEMUTATKOZÁSOK . . .

508.

MARGÓ

509.

HOLDVILÁGBAN A TORONY ALATT

510.

MARGÓ

511.

A BÉKESZERZŐ

512.

A BECSÜLET

— A második drámai repriz —

MARGÓ

Az Einstein-elmélet körül forog ma a tudományos világ érdeklődése, egy *látszólag* beavatottaknak szóló és elsősorban a fizikai tudományok körébe vágó fölfedezés lázba hozta a legkülönb elméket, a legelső tekintélyeket. Hogy mennyire hatalom a tudás, azt az ilyen fölfedezések hatása mutatja, az a harc, amely körülöttünk indul, amely felkavarja a szenvedélyeket, a szerény és csöndes tudós nevét fölragadja, kiviszi az utcára és tüntetésekre tüzeli a tömegeket. Einstein ma az új Galilei, akit, mivel most már hőrtönbe vetni nem lehet, hát legalább abcugolással és verekedéssel iparkodnak — megcáfolni a tudatlanok és értetlenek. A politikát viszik be a tudományba, a politikai kuruzslók szövetkeznek a tudományos kuruzslókkal, hiába, a megismert igazság ellen tusakodni nemcsak a Szentlélek elleni bűn, de egyúttal — meddő és hiábavaló erőlködés is. Milyen fölemelő, hogy amikor Németországban a vallás nevében tiltakoznak Einstein elmélete ellen, akkor a lesajnált kis Magyarország egy tudós jezsuita csillagásza a *Magyar Természettudományi Közlönyben* elismeri Einstein igazságát egy csillagászati megfigyelés alapján és kijelenti, hogy ez a *relativitás elmélet* érdemes arra, hogy komolyan számba vegyük.

*

Márton Ferenc tehetséges fiatal magyar festő belerúgott a képébe (már tudniillik abba, amit festett), mert a bírálóbizottság a pályázaton csak a második díjat ítélte oda neki.

Hát ez egy kissé sommás eljárás, de nem első eset a magyar művészet történetében. Gyárfás Jenő, a Tetemrehívás kiváló festője is így csinálta, mikor második nagy festményét, amelyet a kritika levágott — egyszerűen összevágta. Úgy tett ő is, mint Arany János egyszeri magyarja, aki maga is segített az Úristennek, a jégvert szőlőjét furkósbottal verve tovább. De vajon nem külön eljárás lenne és nem meggyőzőbb is, ha Márton Ferenc rúgás helyett (amelyet saját maga ellen irányzott) neki látott volna és azzal a lendülettel, amely a sajátja — festett volna egy még külön képet, egy valódi remeket, amelytől a hivatalos kritika se tagadta volna meg az elsőséget? Vagy úgy gondolja

Márton Ferenc, hogy a hivatalos bírálóknak jobban imponál egy rosszul irányzott rúgás, mint egy jól festett műredek?

*

A nauheimi tudományos kongresszuson az energiák minél gazdaságosabb felhasználásáról tanácskoztak. Jó volna azt a nauheimi kongresszust a szegedi torony alá is meghívni — egy kis vándorgyűlésre.

Szeged, 1920. szept. 30.

514.

PARASZTEGYETEM

515.

OKTÓBER

516.

LÁTOGATÁSOK A SZEGEDI KULTÚRA TÉNYEZŐINÉL

1. A képzőművészeknél

Csak a kultúrával nyerhetjük újra vissza, amit a fegyverekkel elvesztettünk: mondják Csonka-Magyarország legjobbjai és mégis, azt látjuk, hogy a magyar irodalom legtöbb régebbi jelese hallgat és az új tehetségek nem igen juthatnak szóhoz. A képzőművészet és zene, valamint a színházak ügye sem áll valami jól e nehéz időkben, a magyar tudományos élet nyomorúságára pedig a legjellemzőbb, hogy tudományos folyóirataink egymás után kénytelenek beszünni. Pedig nekünk hinni és remélni kell, hogy régi, virágzó kultúránk újra föllendül és kivívja a végső diadalt, dacolva a jelen szegénységével, a jövő bizonytalanságával. Ez a gondolat vezetett bennünket, mikor körülnéztünk Szegeden, a magyarság egyik végvárában ma és sorra vesszük a szegedi kultúra munkásait, az alkotókat és a reprodukálókat, a vezetőket és a pártolókat és most beszámolunk: mit csinál, mit akar, mit tervez és miről álmodik a szegedi művészet, irodalom, tudomány?

Először a képzőművészekhez indultunk, de sorra kerülnek a muzsikások, írók, a műgyűjtők és a kultúra szegedi hivatalos helytartói is. A sorrendben egy kis művészi rendetlenséget tartunk, de lehetőleg mindenkit megkeresünk, ha nem is mindenkit találunk. Íme a képzőművészek seregszemléje:

Legelső utunk a szegedi művészet legtiszteltebb és legnemesebb alakjához, *Károlyi* Lajoshoz, ehhez a tisztalelkű, finom és mélykedélyű festőművészhez vitt. A Róka utcai egyszerű kis parasztház udvarán találtuk őt, egy csendes lugasban, a Szentek Életét olvasta. Itt él ő mostanában, munka és elmélkedés között osztva meg idejét. Kicsit gyöngélkedik éppen, pedig végtelenül igénytelen életmódja maga a bölcs, nyugodt higiénia. A nyáron néhány puritán egyszerűségű portrét és tájképet festett, az ő minden külsőséges hatáskereséstől megtisztult, mélységesen intim művészetének maradandó remekeit. Irtózik a vásári munkától, a siker hajszolásától, *Károlyi* Lajos képei majd egy emberibb korszak teljes elismerését fogják kivívni.

Nyilassy Sándort nem találtuk, a nyáron többnyire Tápén festegetett, még pedig szép és gazdag eredménnyel. Egy csomó új vászna, viruló magyar színekkel, ott hever a tápéi iskolában, várva az előkelő szalonok falait, ahol otthonosak. Mert *Nyilassy* képei ma a legkelendőbb portékák a művészi piacon, nagyon jó márkájuk van. És a mester még mindig szorgalmas, termékeny, pedig az életnek is művésze a javából.

Heller Ödön, akit újabban mint *Nyilassy*-tanítványt könyvelt el a fővárosi kritika igaztalansága, a nyáron is tovább haladt a plein air tanulmányában, egy nagy levegős és színes vászna — tápéi tiszaparti csoportot ábrázol — most készül el. *Heller* különben kigazda, egyelőre egészen kis gazda, de ez egyáltalában nem inkompatibilis a művészettel, különösen a tájképfestéssel. Szinyei-Merse nagybirtokos volt és nemde, elég nagy festő is?

Papp Gábor, a robusztus székelő-magyar, szintén dolgozik, ha titokban is, ha nyilvánosan adja is a nagy elbúsultat. Igen erős hangulatú, meleg és ragyogó alsóvárosi temploma a jeles művész egyik legrettebb alkotása, muzeális értékű.

Dinnyés és *Bodzássy*, ez a két erős tehetségű, biztató jövőjű fiatal szegedi festő is állandóan tanul, dolgozik és fejlődik, amiről legközelebb egy kiállításon győződik meg majd a szegedi közönség.

Góth Imre új dolgai, amelyeket első kollektív tárlata óta

produkált, valósággal megleptek a tudás és biztonság nagy értékeivel. Arcképei csupa karakter és művészete folyton egyé-
nibb szint nyer. A fiatal mester most külföldre készül, szét-
nézni a nagy világban, tovább tanulni és azután — festeni,
festeni tovább.

Joachim és *Moholi Nagy* László elkerültek Szegedről, az első
Budán él és dolgozik, a másik Berlinben, ahol, úgy halljuk,
komoly sikerei vannak.

Szobrászaink közül most itthon van *Gergely* Sándor, a legkülön-
bek egyike a magyar plasztikában, aki Münchenből jött és —
Bécsbe készül, ahol tanári állást ajánlottak föl neki egy Win-
dischgätz hercegtől alapított szépművészeti akadémián. *Gergely*
Sándor most különösen a grafikát műveli, egy rendkívüli eredeti-
ségtől duzzadó rajzgyűjteménye az ősszel fog megjelenni — Berlin-
ben, egy másik mappára való grafikai ciklusa pedig most készül.

Ne feledjük el a most induló fiatal művészek közül az ígéretes
tehetségű *Devich* Sándort, akinek néhány új dolga most *Lichter*
Dezső és *K. Prokisch* Elza állandó művészeti szalonjában látható,
Pataki Hajnalka sokoldalú talentumra valló művészi ötletei és
sok, sok szép, kedves artisztikus műtárgy társaságában. A
szegedi rajzolók között *Stróbl* Istvánt is meg kell említeni, ezt a
fáradhatatlan és szerény fiatal művészt, aki mellékesen a Szeged
artisztikus címbetűit is rajzolta. A *Lichterék* szalonjában tűnt
föl először Szegeden *Domokos* Ferenc, mint szobrász, miután
a színpadon szép hangját már ismerte és szerette a publikum.
Biró Margit és *Mahrer* Anna szintén buzgó és ízléses iparmű-
vészek. A szegedi iparművészet egyik értékes és nagyon talen-
tumos művelője *G. Milkó* Erzsébet, akit műhelyében nagy mun-
kában találtunk. A vasárnap megnyíló kiállításra készült, amely
Bogáék Lechner-téri szalonjában lesz, ahol *Boga* Aranka és
Polgár Olga állítanak még ki. *G. Milkó* Erzsébet a reneszánsz
ötvöseinek ízlésével és szenvedélyével dolgozik, lelket és életet
visz a halott drágakőbe és nemes fémbe.

Tardos Taussig Ármin, a finomlelkű grafikus is elmélyült
művészetének újabb megnyilatkozásaival fogja legközelebb meg-
lepni a valódi műértőket.

Amint az olvasó e futólagos és talán nem is egészen teljes
szemléből láthatja, a szegedi képzőművészekre nem lehet pa-
naszkodni. Dolgoznak, termelnek és alkotnak, hittel, lelkesen,
szépen. Hogy nekik nincsen-e panaszuk a közönségre? — erről
majd más alkalommal. Előbb tovább megyünk, a kultúra többi

szegedi munkását vesszük sorra, azután érünk majd el a kultúra pártolóihoz és hivatalos gondozóihoz.

2. Két muzsikusnál

Minden muzsikust nem lehet mégsem sorrajárni. Vannak szép számmal, hála Istennek. A krónikás ilyenkor látja, mikor számon veszi őket, hogy mennyi ember él Szegeden a művészetnek és — nem mind, de elég sok — a művészetből. Szommer Bandi bátyánk a megmondhatója, hogy élni még csak lehet, de megélni, azt már kevésbé, sőt legkevésbé! A zenei kultúra alapja a zenei oktatás és e tekintetben Szeged igazán nem panaszkodhatik: a városi zeneiskola vezetés és tanítás dolgában egyaránt elsőrendű, a legjobb hírnevű ma Csonka-Magyarországról [!]. Szűkös helyiségeiben intenzív és sikeres tanítás folyik, a növendékek száma évről-évre emelkedik, a tanároké is. A zenét és éneket ezenfelül kiváló magántanítók is oktatják, elég talán Mátrai Ernőnek, a szegedi színház volt jeles művészenek és operai rendezőjének, azonfelül számos érdemes szegedi muzsikusknak pedagógiai leckéire utalnom.

A színház az idén aligha fog publikumot nevelni a magasabb zenének, annál többet jelentenek a filharmonikus és kamarazene esték, szegedi előadó művészekkel.

Egy-egy hangversenyen látja az ember, mennyi híve van már nálunk a valódi muzsikának. A legnagyobb örömmel pedig azt tapasztaljuk, hogy az ifjúság köréből kerülnek ki ezek a legnagyobb számmal.

A zene nagy vigasztaló, nemes békítő és tiszta boldogító. Beethoven az örök derűbe visz — durch Leiden Freude! — Mozart az angyali körökbe, Wagner tüzes szekéren röpít a szerelem és diadal gyönyörébe, a földi Walhallába, Bartók Béla ősi kéjek borzongását és új szépségek örömét keltegeti bennünk. A zene nagy vigasztaló — és ma jobban kell a vigasztalás, mint valaha, — a zene nagy nevelő és ma inkább kell nevelni az embereket, kis és nagy gyermekeket, mint bármikor. Mi nem féltjük zenei kultúránkat Szegeden, jó és dolgos kezekben van az, de azért elzarándokoltunk két alkotó művészhez, akik azonban pedagógiai tekintetben is szinte emberfölötti munkát végeznek, — hogy nyilatkozzanak Szeged zenei életéről.

Első utunk, természetesen, *König Péter*hez vezetett. Az ősz fejú és ifjú szívű mester nem szívesen beszél, ő a tettek embere,

hogy úgy mondjuk, a kották embere és valóban, ha végignézünk a dolgozó szobáján, a zongorán, az asztalon, a szekrényeken, még a földön is, mindenütt többé-kevésbé frissen írt kottákat találunk. Mennyi kotta, mennyi kotta! — mint Szomory József császára mondja a fiatal Mozartnak — és mennyi munka, mennyi türelem, mennyi kitartás — tesszük hozzá mi, akik jól tudjuk, hogy König Péter ma az ország egyik legkülönb zenésze, aki a magyar szimfónia első példáját adta, akinek művei állandóan szerepelnek a fővárosi filharmonikusok műsorán, akinek egyházi zeneművei a nagy külföldi albumokban foglalnak helyet és akinek operáját a fővárosi zenei élet több kiválósága elragadtatással tapsolta a bemutatón.

— A szegedi zenei kultúra fejlesztésére elsősorban egy nagy, állandó, jól szervezett városi zenekarra és énekkarra volna szükség, — mondja König Péter. — Erről már többször kifejtettem véleményemet, ez a zenekar már megvolt egyszer a múlt század elején. Ez alkotná a törzsét, a gerincét Szeged zenei műveltségének, egy sereg jó muzsikusként nyújtana megélhetést és a város legszelesebb rétegeinek, a népnek adna muzsikát, egyházit, világit, klasszikus és könnyű zenét. Addig a városi zenede félig-meddig hiába nevel új és új nemzedéket a zene kultuszának, mikor legjobb és legkülönb növendékei is kénytelenek a fővárosba vagy a külföldre távozni, hogy a muzsikából, a tudományukból meg is élhessenek.

König Péter nem nyilatkozik terveiről, készülő és kész műveiről. Látjuk, tudjuk, hogy vannak szép számmal. És hallottuk, olvastuk, hogy a nagy *Tisza* kantátéját, a magyar irredenta muzsika első remekét, februárban mutatják be Budapesten a fővárosi filharmonikusok. Zenei és nemzeti esemény lesz az a bemutató mindenképpen.

Fichtner Sándor is diplomatikusan ki akar térni a nyilatkozat elől. Dolgozik, dolgozik és dolgozik. (Szerdán láttuk a Belvárosi Moziban, hogy milyen pompásan és sikeresen.) Ettől a szezontól sok eredményt vár. A katonai zenekar embereinek egy része azonban elmegy, helyettük mások jönnek, Az a nagy, állandó városi zenekar, amelyről König beszél, úgy látom, mégis csak és elsősorban megvalósítandó. *Fichtner*nek is számos kompozíciója vár előadásra és kiadásra.

Mind a két mester a legteljesebb elismeréssel beszél érdemes művésztársairól, munkatársairól. Ószintén örülnek egymás sikerének, mert szívrük, lelkük egészen a szegedi zenei kultúráé,

azért nem tudják itthagyni ezt a várost, ahol annyi alkotás, siker, eredmény hirdeti az ő úttörő, lelkes, sikerekben gazdag munkásságukat. Mondják, hogy Gaál Endre kultúrszenátor teljes megértéssel támogatja a szegedi zenei műveltség és pedagógia ügyét. Ceterum censeo . . . azt a városi zenekart pedig meg kell végre csinálni!

3. A Somogyi-könyvtárban

A Somogyi-könyvtárt se tudják fűteni az idén, de azért az igazgatói irodában tovább folyik a gyűjtés, rendezés, katalogizálás szerény, komoly, nyugodt, szakszerű munkája. A csonka ország legnagyobb vidéki könyvtára már százezer kötetet számlál és bár szerényebben, mint az utóbbi években, ma is napról-napra gyarapodik. Nem annyira abból a túlságosan szerény összegből, amely hivatalosan rendelkezésére áll és amelyből *ma* talán egy nagy francia vagy angol tudományos folyóiratra se telnék, hanem önkéntes adományokból, örökösödés útján és mecénások buzgó támogatása révén. Legutóbb Szabados János, Kálmány Lajos, Kovács János, Eisenstein Jakab könyvtárait szerezte meg a Somogyi-könyvtár és a volt francia városparancsnok is rendkívül értékes műveket (francia klasszikusokat) juttatott a szegedi bibliothekának. Az iroda asztalán ott fekszik a nagy *vendégkönyv*. Az utolsó esztendőik történetét lehetne kiolvasni belőle az illusztris és kevésbé illusztris nevekből, amelyeket ez a könyv megörökített. Franchet d'Esperay generálistól Haller Istvánig majd mindenki megfordult itt, aki a legújabb magyar történelemben tényező volt, idegen megszállók és kizsákmányolók, tábori lelkészek és természetvizsgálók.

A szeretetreméltó „házikisasszony”, *Fischhof* Ági könyvtáros kalauzol bennünket. Ennek a hatalmas könyvtárnak minden csínja-bínját érti, minden zegét-zugát ismeri. Berlinben tanulta a bibliotekárius tudományt és művészetet az első mesterektől, maga is szerelmese a könyvnek, pontos, gondos hivatalnok és még valami: finom és rajongó artisztikus lélek. Elmondja, hogy a nyáron még igen sokan látogatták a könyvtárt, különösen a mindkét nembeli fiatalság, bár azelőtt még nagyobb volt az olvasási kedv. Hogy mit olvasnak az emberek? Ma nincsen olyan egységes érdeklődés, mint például a forradalom idején a szociológiai művek iránt, ma mindenfélét olvasnak. Új könyvet

igen nehéz beszerezni, kivált külföldi munkát. A folyóiratok nagyon megfogyatkoztak, egyre-másra szűnnek be anyagi és egyéb okok miatt. A régi könyvek is kopnak, rongálódnak, ami részben nem is olyan tragikus, sőt bizonyos tekintetben örvendetes jel: olvassák őket!

A Somogyi-könyvtár igazgatói irodájában a főhelyen függ az érdemes alapítónak: *Somogyi* Károly kanonoknak arcképe. Ez a derék, tudós ember nem is volt szegedi, mégis nekünk szánta hosszú évek során gyűjtött gazdag és ma már felbecsülhetetlen értékű könyvgyűjteményét. Rendkívül széles érdeklődésű olvasó lehetett ez a bölcs és nemes régi kanonok: bár a teológia uralkodik a könyvei között, a mágiától a modern kémiaiáig mindenféle tudomány irodalma helyet talált a könyvtárában. Persze a ma már kisdednek látszó mag merész sudárba szökkent az alapító halála óta, Reizner, Tömörkény, de különösen Móra Ferenc igazgatása alatt egyre jobban gyarapodott, a legmodernebb tudományos igényeknek is megfelelővé vált a kultúrpalota javarészét betöltő óriási terjedelmű könyvanyag. Különösen a folklóre és a művészettörténet és természetesen a magyar tudomány és irodalom van gazdagon képviselve.

Bemegyünk a nagy, hideg olvasóterembe, amely az őszi nap világosságában is olyan rejtelmes varázsú: az emberi gondolat és érzés leydeni palackja: tudósok és írók, próféták és poéták, minden kor és nép legjobbjai és legbölcsebbjei virrasztanak és várnak a polcokon, verseskönyvek és szótárak, lexikonok és térképkartonok, bibliák és dekameronok a maradandóság nyugalmával pihennek egymás mellett. Végignézek az Akadémia kiadványainak megfakult piros, zöld, barna uniformisán, amelyekben Mommsen és Ranke, Sainte Beuve és Walter Pater, Nisard és Taine, Dante és Carlyle rejtőznek és tekintetem megakadt az egyik asztal végén, ahol diákkorom legszebb, legtermékenyebb óráit töltöttem és a hála és meghatottság érzésével hagyom el a hideg, csöndes, komoly termet, amely várja az új fiatalságot, a tudás és költészet örök forrásaival.

Szeged, 1920. október 3., 17., november 7.

517.

ALKOTÓ SZERETET

India nagy költője, az angol imperializmus járma alatt nyögő hindu nép prófétája, Rabindranat Tagore Európa művelt nyu-

gatán jár most, a győztes államok városaiban, amelyek egy világháború után a „béke” áldásait élvezik. Ez a béke ugyan milliók halálán és milliós nemzetek leigázásán épül, de hát a győztesek nem törődnek most ilyen csekélységgel. Jaj a legyőzötteknek — hirdette a gall Brennus annak idején, kardját dobva a diadal serpenyőjébe és ezt az elvet gyakorolják ma az európai diadalmások. Hirdetni persze nem lehet és nem szabad, ez kegyetlenség lenne, ez nem keresztényi dolog, de gyakorolni lehet. És most eljön a messze Keletről, az ősi, szent források mellől egy Nobel-díjat nyert költő, egy világhírű nagyság és lesújtó ítéletet mond a győztesek öröméről, a fényűző és mulató európai életéről és eszükbe hozza a pompázóknak és vigadozóknak, hogy öt éven át tízmillió férfi esett el értük a becsület mezején, tízmillió hős és vértanú és áldozat és martalék és ők, a megmaradtak és fölülkerültek, most feledve egy világ szenvedését, milliók vérének és könnyéit, most győzelmi táncot járnak az aranyborjú körül, a Mammon tiszteletére.

A nyertesek részegen a nyereség mámorától, elfeledkeznek arról, mivel tartoznak a dicső halottaknak és mivel tartoznak a verejtékező, a vergődő, az igazság és jog után esengő élőknek. A távoli költő, az indiai Tagore egészen jól látja a beteg, a bűnös, a bukás örvénye szélén táncoló Európát. Talán még nem késő, talán még lehetne segíteni rajta. Bizonyára nem keleti fatalizmussal, meddő szemlélődéssel, mint a hindu poéta, hanem — termelő és teremtő munkával, egy nagy testvéri összefogással, *keresztény* áldozatos szellemmel, lélekkel és igazsággal.

Alkotó szeretet mentheti meg csak a süllyedő világot, a beteg és reménytelen Európát, alkotó szeretet, mely a romok és nyomorok csatateréi fölött az igazságos és boldog béke szívárványát tűzi a reménység és vigasztalás egére! Dolgozzunk és higgyünk és akkor nem kell a messze Kelet szent forrásai mellől idezarándokló költőtől megtudnunk, hogy milyen nyomorultak és szerencsétlenek is vagyunk mi. Akkor a templomok harangja, a gyári szirénák bűgása, a mozdonyok robogása, a költők és szántóvetők éneke fogja hirdetni, hogy a világ legnagyobb örületéből, az ősi gyűlölség bajából kigyógyultunk!

A kereszténység valódi, krisztusi értelmében az emberi közösség nagy építő és lendítő ereje, *konstruktív erő*, amely a földi embert a legtisztább magasságok távlatába akarja emelni.

Szeged, 1920. október 5.

518.

MARGÓ

519.

ÜDVÖZLET ARADNAK

520.

MARGÓ

521.

MARGÓ

522.

BÁNK BÁN

— Ünnepi előadás —

A legjobb magyar tragédiának van egy alapvető hibája: a főhős jellemének bizonytalansága. Ezt már Toldy Ferenc észrevette és Hevesi Sándor behatóan fejtegette. É félig hamleti, félig othelloi karakter nem illik a 13. század magyar nagyurához és természetes, hogy ez a jellembeli gyöngeség még erősebben kirívó lesz egy gyöngé alakítás révén. Ez történt tegnap este. Mondjuk ki őszintén: *Klenovics* György képességei nem bírják el ezt a súlyos föladatot. Szárazon, lélek és igazság nélkül mondta föl Katona József jambusait, valami különös színészi zsargonban, amely egyébiránt a legtöbb szereplő beszédével rokon. Nem emberi és nem magyar ez a dikció, a régi jó időkben álpátosznak nevezték, ma már külön színházi törvényt kellene hozni ellene. Ebben a hamis hangnemben tárogatóztak a békétlenek és a királyi udvar kisebb és nagyobb pereputtyai. Milyen üdítő volt e hangzavarban, amelybe harangzúgásként vegyült *Tóvölgyi* Margit asszony Gertrudisának a régi nagy tragikákra emlékeztető őszinte pátosza, mondom, milyen üdítő volt e hangzavarban *Palágyi* Lajos Biberachja, amely beható tanulmányt, erős tudatosságot és ragyogó intelligenciát egyesített. Egy kissé talán több is volt a jóból, Biberachnak, mint Jagonak, becsü-

letes ábrázata van és nem olyan átlátszó és átjátszott gazember, amilyennek Palágyi mutatta. A gógös és kemény oligarchák társaságában még egy egészen emberi alak lézeng Biberach mellett: a magyar jobbágy Tiborc, akit *Szilágyi Aladár* látható ambícióval, igen tisztességes sikerrel ábrázolt.

Ezek voltak a tegnapi előadás kiemelkedő erényei és kirívó hibái. A rendezés többször reneszánszot és rokokót adott, az árpádházi királyok falain modern tájkép-giccsekkel. Apropos: hogy ki a rendező, azt rendszeresen elhallgatják, pedig erre mégis csak kíváncsibbak vagyunk, mint arra, hogy ki adja a második apródot. Tessék a rendezőt jelezni a színlapon!

Azt sem tudom, miért hagyják el nálunk az *Előversengést*, amely a dráma megértéséhez szükséges és — elvégre Katona József megírta!

Szeged, 1920. október 8.

(-a.)

523.

PUCCINI SZEGEDEN

524.

MARGÓ

525.

SZÉP ŐSZÜNK VAN . . .

526.

LÁTTAM A VILÁGSZENZÁCIÓI!

527.

AZ ŐSZTÖN

528.

MARGÓ

Az egyetemen, a jelek szerint, az idén sem akarnak tanulni. Inkább verekedni akarnak. Már megvan a numerus clausus, de az ifjúság egyrésze, nem mondhatni, hogy a jobb része, nem elégszik meg az intézményes elintézésessel, ők külön egyéni akciót is indítanak, hogy még azokat is kiverjék a tudomány hűvös és félhomályos csarnokából, a rideg és hideg Alma Materből, akiket most már az új jog és új törvény is beengedett. A kereszténységre hivatkoznak, holott a valódi kereszténység szelleme, ahogyan azt Pascal és Chateaubriand, báró Eötvös és Lamennais revelálják, a türelem, a megértés, a megbocsátás, a jóság és igazság szelleme és nem az erőszakosság, a rombolás, a gorombaság géniusza. Krisztus urunk kiverte a kufárokat a templomból, de ugyancsak Krisztus urunk a legnagyobb szeretettel és jóindulattal fogadta azokat, akik tőle tanulni és okulni akartak, még ha vámosok és leviták voltak is azok. Sőt akkor még szívesebben. Hiszen ő mondotta a tékozló fiú mélységesen emberi és istenien szépséges paraboláját, de a mai zavargók és botránycsinálók inkább olvassák a konjunktúras bulvárlapokat, mint a szent evangéliumot.

*

És mialatt szegény, tudnivágyó egyetemi hallgatókat püfölnek az egyetem aulájában, azalatt a dúsgazdag Ben Blumenthal úr a távol Amerikából, megvette a Vígszínházat. Blumenthal úr bizonyára nem a magyar faji géniusz szülötte, valószínűleg nem igen beszél magyarul, de pénz beszél, különösen ha dollár az a pénz és legkivált ha egy amerikai milliárdos pénze. Ben Blumenthal úr minden valószínűség szerint nem túlzottan lelkesedik a magyar kultúráért, aligha kedvenc költője Csokonai, Berzsenyi, Katona, Vörösmarty, ő egészen bizonyosan a magyar üzletért lelkesedik, mint jó üzletember. Az is egészen bizonyos, hogy Ben Blumenthal úr nem igen fog olyan kellemetlen helyzetbe kerülni, hogy a Lipót-körúton elnászpárolják, amiért amerikai

kézre játszotta át a magyar színészet egyik legcsinosabb csarnokát. Nem, Blumenthal úr autón jár és lehetőleg távol jár a magyar tájaktól. *A pénznek nincs szaga*: mondotta már a régi római, de nekünk az az érzésünk, hogy sokkal, a magyar kultúrának sokkal jobb volna, ha az egyetemen nem bántanák a megengedett másvallásúakat, ellenben a Vígszínház eredeti rendeltetése szerint a nemzeti műveltség csarnoka maradna magyar kézben, magyar szívvel, lélekkel vezetve, lehetőleg a tiszta művészet és nem a tiszta business szellemében.

Szeged, 1920. október 14.

531.

ÉN IS BESZÉLTEM A KEGYELMES ÚRRAL

532.

HIMFY DALAI

533.

A NÉPKULTÚRA ÉRDEKÉBEN

534.

KISS ENDRE

535.

MARGÓ

536.

MÉGIS MOZI A FÖLD

537.

KOVÁCS J. ISTVÁN

Egy név, amely ma a politikai érdeklődés középpontjába került, mondjuk, gyújtópontjába, ahonnan valóban gyújt, hevít, szenvedélyeket és akaratokat. Már pedig nálunk a politikai érdeklő-

dés, legkivált ma, szinte kizárólagos. Az Istvánok nagyon nagy szerepet játszanak a magyar közélet tövises és rózsás mezején. (Az egyik István, a gépgyáros, csakugyan kap is rózsát eleget, no de a tövist se kíméli éppen tőle.)

Kovács J. István nem közönséges tehetség és igen erős akarat embere. Tizenöt éve az egyetemi fiatalság mozgalmaiban tűnt fel. Zöldposztós magyar ruhában, markáns magyar arcával, lángoló beszédeivel mindig ott volt a vezérek között. A márciusi és októberi nemzeti ünnepek tüzes szónoka, a függetlenségi tüntetések lelkes előharcosa volt. Református arca van: mondomta egyszer róla egy diák-filozófus az Egyetemi Körben és csakugyan, tipikusan református is volt Kovács J. István, *Oláh Gáborral*, a debreceni poétával, *Madai Gyulával*, a hajdúhadházi tanárral és *Baja Mihály* ifjú tiszteletessel együtt, akik leghívebb társai voltak. Az ideáljuk ezeknek a békétlen, bús magyaroknak a kálvinista Bocskay és Csokonai, a luteránus Kossuth és Petőfi vala, de kultúrsumjias lelkük a nyugati műveltség kincseit is mohón fogadta be. *Oláh Gábor* a szálfatermetű *Bodor Aladár*ral gyalog ment Párisba, ahol *Adyval* töltöttek egy zomatoros éjszakát és Kovács J. István a nagy nyugati államok protestantizmusát tanulmányozta, maga is teológus lévén. A függetlenség eszméje, sőt láza hevítette ezeket a többnyire tiszántúli embereket, akik *Pázmány Péter* egyetemén és a budai hegyek alatt a *Nagyerdőről*, a szabad hajdúk földjéről, *Bethlen Gáborról* és a szabadságharc *Tyrteusáról* álmodoztak és az átkos bécsi kezet akarták levágni a szegény magyarság testéről.

Most, hogy Kovács J. István politikai vezérszerephez jutott, bizonyára régi vágya teljesült, amelyet a *Kaplony-utca* táján szőtt, szövögetett, tíz esztendő előtt, míg az Egyetemi Kör olvasótermében rajongó fiatal diákok a modernség és magyarság nagy irodalmi problémáján vitatkoztak és *Oláh Gábor*, a szemüveges elnök hiába csengetett a pódiumon, mert *Kosztolányi* és *Gyökössy* hajbakaptak azon, hogy ki a valódi költő, *Baudelaire*e vagy *Szabolcska*. Régi szép idők, drága, kedves ifjúság, akkor még ilyen bohóságokért mentek öltre a szellemi bajvívók, a jövőendő ígéretei. Akkor az egyetemen még tanultak és tanítottak.

Szeged, 1920. október 17.

ÚJ TESTAMENTUM A KÖLTŐRŐL
ÉS A NAGY KALÓZRÓL

„Uram, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek.”

1. A lehellete kénköves vala, a lelke sivár és virág nélkül való.
2. Így jöve a békességes emberek közé a *Nagy Kalóz*.
3. És elhozá magával sok tisztátalan fegyverét és az idvezítő Béke olajága helyett avval illeté az embereket.

4. És illete mindeneket, valakik nem ízeltek véle a gyűlölség áfiumát.

5. És a *Nagy Kalóz*, a krisztusi ige vámszedője, amiközben az eszme szent nevében a konjunktúra tejfölét szedegette vala, aképpen cselekedék, valamiképpen a templomból kiűzött kufárok.

6. És egyre vészesebben forgatta rozsdás fringiját és sebet szakított mindenütt, ahol Tisztesség, Békesség, Emberszeretet lakozának vala.

7. És az Úr Egyezerkilencszázhuszadik esztendejében, október havának tizenhetedik napján a *Költőn* akadt meg a Nagy Kalóz szeme.

8. A *Költőn*, aki a szentséges Atyaúrستن legkedvesebb állatja, minden állatok ékessége.

9. A *Költőn*, aki csillogó igazgyöngyöt csal az emberszemekbe, hogy azzal hintsék meg az Isten lehelletének, a léleknek szomjas virágait.

10. És a mások kenyerére éhes tehetetlenség, a Krisztus nagy emberszerelmét szöges korbáccsal gyakorló rövidlátás mocskos szó-özönt zúdított a *Költő* fejére.

11. És durva szóval rúgott gyöngé mellébe, megtépdeste Krisztus-szakállát és gúnyolta vala lejtős vállait, akiket pedig a Teremtő formált, ki a végtelen Úr minden porszemét alkotá, a *Költő* vézna testét úgy, mint a Nagy Kalózok hentes-izmait.

12. De lőn csodáknak csodálatos valósulása.

13. Mert lám: a sárköpet, a szennyes ár nyomtalanul hullt le a *Költőről* s az emberszemek, akik Őt bársonyos, szerelmes simogatással keresték, ragyogva sugározták szertesztét: a *Költő* tiszta, mint a patyolat.

14. És tiszta léssen Ő örökké feleim, hiszen a megfeszített Emberfia szívét dobogtatja a keblében s az emberszeretete

a *Kereszt tővében* sarjadott aloé, árnyékot kínáló pálma, nem sebetosztó száraz kóró.

15. És tiszta léssen Ő örökké feleim, *aki a magyar földnek, a magyar Tiszának* annyi álmát susogta csengő szóval a lelkünkbe.

16. De mocskos marad a száj, mely a *Költőt* mocskolni akará és nem léssen tisztulása a szomorú idők végezetéig.

17. Mert írva vagyok: Jaj a botránkoztatónak! *Ámen.*

Szeged, 1920. október 19.

540.

MARGÓ

541.

HIDEG VAN

542.

A KORMÁNYZÓ MONDTA...

543.

MARGÓ

544.

ARANY HALÁLA

545.

ÁRMÁNY ÉS SZERELEM

546.

MARGÓ

547.

RÁKOSI JENŐ

Ősz mesterünk írói pályájának ötvenesztendőös fordulóján mi, szegény és szerény közkatonái a tollnak, azt adjuk, ami neki ma már sokkal több és becsesebb,¹ mint a pohárköszöntők szo-

kásos és olcsó magasztalása: őszinteséget. Rákosi Jenő élete és műve befejezett egész, a sors és ő maga simitásokat végezhet még rajta, de a dolog lényegén már aligha változtathat. Néhány dátum még jöhet, néhány jubileum is (adja Isten), ám Rákosi Jenő neve immár az irodalomtörténet távlatába került és deres fejére a magyar história visszfénye sugárzik. Mindenekelőtt mondjuk ki, hogy egész életében elsősorban és legfőképpen publicista volt, a nap krónikása és kritikusa, az örökké vajúdó és fejlődő történelem szemlélője és magyarázója. Nem mindig látott elég mélyen és nem mindig ítelt elég biztosan, de ha világos látása néha elhomályosult, ha biztos ítélete olykor hiányzott, mindig egy szenvedély, egy vágy, egy álm vezette: használni nemzetének. Naggyá akarta tenni a magyart, nem csupán dicsőségben, szellemi és erkölcsi erő dolgában, de anyagi és politikai hatalomban is.

A magyar imperiálizmus délibábja rengett szeme előtt, ez űzte, hajszolta, kergette, néha letérítve őt a haladás valódi útjáról, a biztos ösvényről, néha elfogulttá tette őt másokkal szemben, más egyéniségek és más nemzetek iránt és a világháborúban különösen és feltűnően odacsatolta szekerét a mittel-európás jelszavakkal a magyarság vesztére száguldó idegen imperiálizmus győzelmesnek induló hamakszájához. A túlzó sovinizmus tette őt nem csupán elfogulttá, de kicsinyessé és ellenségessé a modern magyar irodalom és költészet törekvéseivel és értékeivel szemben. A jövődő irodalomtörténete nem fogja elfelejteni, amit Adyval és Babitsal csinált, de az öreg Rákosi Jenő dicséretére azt se feledjük el, hogy a halott (és halhatatlan) Ady Endre koporsójához ő vitte az elismerés legszebb palmaágát és Babits új Dante-fordításának jelentőségét ő érezttette néhány sorban a legigazabban, éppen az elmúlt napokban. Rákosi Jenő, a költő, nem lesz olyan maradandó, mint azok, akikkel öreg Saulként csatázott. Színpadi műveinek javarészn erősen érzik a Shakspere-iskola, ami nem rossz iskola, viszont Rákosi túlságosan tekintélytisztelő tanítványa volt az avoni hattyúnak. Néhány más színpadi munkája a kornak szólt, a korról tánt el és a *Tiszavirág*, amelyben az utóbbi években írt vezércikkeit gyűjtötte össze, maradandóbb dokumentum a magyar politika szempontjából, mint legtöbb drámája a magyar színpadi irodalom tekintetében.

Egy bizonyos: szép élete volt Rákosi Jenőnek és derekas munkát végzett benne. A sikert hamarosan megízlelte és bőven

élvezhette. Egészen fiatal legény volt, amikor a nagy Kemény Zsigmond maga mellé vette és innen az akadémiai és főrendiházi tagságig szinte az elismerés rózsáiban vitte az útja.

Mint újságíró, kétségtelenül a legnagyobbak között van a magyar hírlapírás történetében. Méltó utódja Kemény Zsigmondnak.

Stílusa sajátos ötvözete a józan dialektikának és a szárnyaló lendületnek. Világítanak és hevítenek a mondatai. Egy kitűnő vívó attitűdje az övé: a pengéje acélos és éles: szikrázik és vág és ha talál, hát akkor alaposan talál. Néha félrecsúszik ez a penge, néha magát a vívót is megsebezte, sebaj, az öreg Rákosi Jenő örök fiatalon győzelmesen áll még ma is a porondon, mint az ősz Toldi, még egyszer meg akarja menteni nemzeti becsületét. Mi mindnyájan hittel, reménnyel segédkezünk neki.

Szeged, 1920. október 24.

548.

TÉL LESZ...

549.

AZ ORSZÁGOS KATOLIKUS NAGYGYŰLÉS

550.

FELEDÉKENYSÉG?

551.

RÉSEN

552.

MARGÓ

553.

RÉSEN

554.

KORLÁTOZÁSOK

555.

CSENGERI ILONKA

556.

PÁZMÁNY

557.

AVAR

558.

[GELLÉRI ANDRÁS EMLÉKKÖNYVÉBE]

559.

A PELESKEI NÓTÁRIUS SZEGEDEN

560.

A DUGONICS TÁRSASÁG SZEZONNYITÓ ÜLÉSE

561.

HALOTTAK NAPJA

562.

RÉSEN

563.

MARGÓ

564.

VOLTAM MOZIBAN

565.

RÉSEN

566.

MARGÓ

567.

MARGÓ

568.

A CSITRI

569.

RÉSEN

SÚLYOS IGAZSÁGOKAT vágott a „régí rend” fejéhez Grieger Miklós plébános a nemzetgyűlésen a földbirtokreform vitája közben. Hogy a latifundiumok legtöbbje olyan hűség jutalma volt, amely *hűtlenség volt a nemzet ellen*. Hogy (az arisztokrácia bűneiről beszélt) neki nem imponál a számár, mert nagy füllel jött a világra. A bátor és szókimondó pap beszéde nagyon nem tetszett az egyik grófnak, aki azzal akarta elűtni a földműves-szegénység érdekében hangoztatott igazságokat, hogy a papképviselő Ágoston Pétertől tanult történelmet és szociológiát. Pedig a tényeket letagadni nem lehet, a valóságot elhallgattatni nem szabad, az igazságot eltitkolni bűn, akár Ágoston Péter hirdeti, akár Grieger Miklós. A földbirtokreformot és a többi szociális reformot nem lehet többé elsikkasztani azért, mert a latifundiumnak és a „történelmi osztály” némely tagjainak *nem tetszik*. Az arisztokratákat *eléggé* megvédelmezte a szegény adózó és vérző nép ezer éven át, itt az ideje, hogy már a népet is megvédjék a nyomor és szenvedés ellen.

AZ ELLENFORRADALMI Friedrich-kormány volt kultusz-miniszterének forradalmi drámáját mutatták be a Nemzeti Színházban és a lesújtó kritikák szinte egyértelműen megállapítják Pekár Gyula államtitkár úr darabjáról, hogy a mennydörgéstől a gyónásszentségéig minden van ebben a mozidramában, még forradalom is, csak az igazi írói tehetségnek nyoma nincsen benne. A nagy francia forradalomról szóló színműben *egy forradalmár* is szerepel mint statiszta a színlapon, mert maga a vi-

haros lelkű Danton mint csöndes ellenforradalmár halódik a színen, öt hosszú és unalmas fölvonáson keresztül. Nem tudni, mit akart elérni Pekár Dantonnal, de azt elérte, amit nem akart, a Pogány Napoleonjának megvan az ellenforradalmi mása, csak valamivel gyöngébb és költségesebb.

A Munka, 1920. november 9.

570.

MARGÓ

571.

ENDRŐDI SÁNDOR

572.

MARGÓ

573.

ÖNGYILKOSOK

574.

RÉSEN

575.

NIKOLÁJ
(Repriz)

576.

ÚJ HONFOGLALÁSRA

577.

MARGÓ

578.

MARGÓ

579.

MARGÓ

580.

SZELLEMI DÉZÉS

581.

A VETÉLYTÁRS

582.

A TÉL ELÉBE

583.

BESZÉLGETÉS RIPPL-RÓNAIVAL

A mester, akinck nagy kollektív kiállítása európai jelentőségű esemény bágyadt és fáradt művészi életünkben, egy nagy karoszekben ül és a kora délutáni alkonyodásban a múltakon borong el, a múltakon, amelyek annyi küzdést, vergődést, alkotást és sikert jelentenek számára. Szép magyar feje alig öregedett, a haja, amelynek feketéjébe néhány őszülő csomó szürkül, most is hullámosan művészi rendtelenséggel csapzik homlokára, nagy, sötét szemeiben egy örök gyermek érdeklődése és csodálkozása a dolgokon, amelyeknek formáit és színeit kereste, tapogatta és elleste egy életen át, a szava ritka és megfontolt, lassú és súlyos magyar beszéd, de hallgatása is sokatmondó.

Az Ernszt-múzeum termeit betöltő képeiről nem beszél semmit, elég, hogy megfestette őket és elég, hogy megveszik őket, sőt valósággal versengenek értük. Az ő neve ma már megállapodott értéket jelent a modern művészet történetében, de ő maga még egyáltalában nem állott meg, az örökké fiatal és lelkes keresők lázával és szomjával új és új föladatakra veti magát, a természet és élet új és új szenzációit iparkodik megrögzíteni a maga módján, amely erősen impresszionista ugyan, de a dolgok lelkét akarja adni, egészen egyéni nyelvén formáknak és színeknek.

A régi jó időkről esik szó, külföldi kalandozásairól, párisi élményeiről. Sok barátot és tisztelőt szerzett magának a művelt nyugaton, amely csak a nagy háború elején, internálása alkalmából volt hozzá mostoha egy darabig. De világhírű művész és kritikus ismerősei csakhamar közbenjártak és Rippl-Rónai ismét szabadon alkothatott tovább.

A másik szobában van a felesége, telivér francia asszony, éppen Paul Verlaine egyik versét idézi föl neki egy pompás memóriájú festőnő. Paul Verlaine-re¹ jól emlékezik Rippl-Rónai, furcsán kedves, bánatosan bohókás faunfejét sokszor figyelte a párisi kávéházak és kabarek asztalánál.

— Rodenbachnak volt szép portréja, — mondja elgondolkozva és tekintete mintha a távoli, halott Brügge ködébe merülne, — világosan szőke fürtökkel, nagy, kék gyermekszemekkel, finom, karcsú alakjával valódi költő volt kívül-belül. Egyik könyvét én illusztráltam, jobban mondva ő illusztrálta utóbb tömören ötvözött prózájával az én rajzaimat. Maeterlinck, ő már kívülről nem annyira költő. Termetes és zömök férfiú, nem látszik rajta, hogy misztikus. Én majdnem minden nagy franciával és belgával ismerős voltam akkor.

Gauguinról, Maillolról, Toulouse Lautrecről és Camille Maclairról cseveg, mintha egy elsüllyedt szép világ tündérszigetei merülnének föl a szavai nyomán, amelyek gordonka-hangon suhannak a félhomályba, rippl-rónais színeket csillantva meg a novemberi alkonyatban.

Szeged, 1920. november 21.

584.

A VETÉLYTÁRS

585.

MARGÓ

586.

LEHULLOTT AZ ELSŐ HÓ

587.

TISZTES SZEGÉNYSÉG

588.

MARGÓ

589.

A HALHATATLANOK

590.

MARGÓ

591.

**A POLGÁRMESTER ÚR
(Förlújítás)**

592.

BIZONYTALANSÁG

593.

BÚBÁJOSOK

594.

ÉNEK A TANYAI MŰPÁRTOLÓRÓL

595.

MARGÓ

596.

**FOLT, AMELY TISZTÍT
(Förlújítás)**

597.

**ÉJJEL AZ ERDŐN
(Förlújítás)**

598.

MARGÓ

599.

ANDRÁS-NAP

600.

KONFERANSZ CSONGOR ÉS TÜNDÉRŐL

1.

Ma százhusz éves lett Vörösmarty Mihály. Költészete az örök férfiasság erejével és üdeségével hat ma is. Mert ő a leginkább férfiköltő a nagy magyarok között. Petőfi a szélvész (ritkán szélszöndes) fiatalság, Arany az alkonyi öregség. Vörösmarty férfilelkét tette fel a költészetre és amikor a vén cigány órája ütött: összeomlott testtel és lélekkel temetkezett az összedőlt haza romjai közé. A Csongor és Tündét a harmincéves poéta írta: a férfikor elején. Már túl volt az ifjúság első ábrándjain, első és utolsó reménytelen szerelmén a szöghajú Etelke iránt, ha ugyan az ilyen szerelmen túl lehet a költő, akinek legédesebb és legmámorítóbb bora a reménytelenség. Csongor és Tünde a férfikor nyitánya. Valóban, csupa zene. A szerelem és bolondság szimfóniája, az élet és halál minden hangszerére írva. Vörösmarty sokszólamú zenésze a magyar nyelvnek. Ő nálunk a hangok legnagyobb tanárja. Balassi tárogatója, Csokonai pásztorsípja, Berzsenyi harsonája után Vörösmarty polifon muzsikába kezd, pazar és kábító hangszínekkel dolgozik. E tekintetben még Petőfi lantja, Arany hárfája és Ady fekete zongorája se vetélkedhetik vele, aki korában a költők királya volt. Vörösmarty Csongor és Tündéjét a magyar Szentivánéji álomnak tekintik. Mi meghajolunk az avoni hatyú nagysága előtt, de úgy véljük, a Csongor és Tünde nyelvzenéje egyben még a Nyáréji álmat is felülmúlja: az andantéja lágyabb, olvadékonyabb, édesebb és légiesebb. Tündércipellők suhogása, gyöngyharmat hullása, ami itt néha-néha megszólal.

2.

Gyergyai Albert régi széphistóriája és a magyar népmese aranyzálaiból szötte Vörösmarty színpadi regéje drámai zárait.

De a régi széphistória és az ősi mese alakjai Vörösmarty világában újjászületnek: a végtelenségbe vetődik árnyékuk és szavaikban az Élet és Halál, a Szerelem és Szomorúság misztériuma zeng-bong, mint Fauszt doktor húsvéti harangja. És mint az elmés, nemes don Quijote mellett Sancho Panásja, mint a sóvár don Juan oldalán a cingár Leporello úgy jönnek-mennek Csongor és Tünde hímes ösvényén Balga és Ilma, meg az ördögfiak, a magyar humor vaskosan reális, de jóízűen derús, tenyeres-talpas figurái.

Én a legmélyebb filozófiát színpadi költészetünk gyérszámú remekei közül ebben az édesbús és sírva-vigadó drámai játékban találok. Ó, Madách is mély és nagy, talán többet is akar átfogni, mint ami a kulisszák közt elfér. Mindenesetre többet, mint amit a színházi tömegek eddig elbírtak. De a Csongor és Tünde kalmárja, fejedelme és tudósa a reménytelenség olyan szédítően mélységes és megrázóan hatalmas ígét hirdeti a világot jelentő deszkákról (ha az aktorok meg nem rövidítik), amilyeneket Aischylostól Lord Byronig alig hallott a színházba járó emberiség. Ezekben a jelenetekben Vörösmarty a legnagyobbat érezteti velünk, amit csak drámaköltő tudhat: érezzük, hogy a színpad kulisszáin túl az örök ég csodálatos és rejtelmes csillagai tündökölnék. A bánatos és derús mesejáték ezen a ponton a végtelenbe lendül, olyan régiókba, ahol szimbólummá lesz a valóság. Hallgassatok, ne szóljon a dal, most a világ beszél, mint a költő maga mondja. A világ, a sors, az örökkévalóság . . .

3.

A kilencvenéves színjáték ma este a szegedi deszkákra kerül. Reméljük, nem szenved hajótörést. Reméljük, nem törlik le teljesen a tündérpillangó hímporát, nem tapossák el egészen a mese gyöngyharmatát, nem törik le a költői édenkert fájának ezüstlevélét. És reméljük, hogy a publikum méltónak mutatkozik a magyar költészet egykori királyának látogatására. Mostanában sok mindent detronizáltunk. De Vörösmarty Mihály ma is, örökkévaló élete 120. évében ott ül dicsősége trónusán. Csak annyi változott, hogy hódolóival együtt megértői is meggyarapodtak. Ma már nemcsak a Szózat költője ő, de a *Gondolatok a könyvtárban*, *Az Emberek* és mindenekfölött *Csongor és*

Tünde poétája. Övé a legszebb, legragyogóbb és legszínesebb magyar színpadi álom . . .

Szeged, 1920. december 2.

Juhász Gyula

601.

CSONGOR ÉS TÜNDE

(Vörösmarty-ünnep a színházban)

Ennek a költői remeknek előadása elsősorban rendezői feladat és pedig a javából. Összehangolni az egyes szereplőket, mint egy zenekar tagjait, hogy mind a költemény stilizált világában maradjon és lebegjen, letompítani a színpadi színek, fények és hangok túlságos realitását, szimbolikus jellemző vonásokkal kiemelni és állandóan éreztetni a mű alaphangulatát, mint a vezérszólamot a zenében: ez bizonyára nehéz, de annál dicsőségesebb feladat. De a színháznál, ahol a rendező nevét nem is tudjuk, bajos ennyit követelni, még bajosabb megcsinálni. A tegnapi előadásban a rendezésnek ez a munkája sikerült legkevésbé. Valódi színházi kultúrában elemi követelmény egy verses drámának helyes deklamálása. Ehhez egy kis *verskultúra* kell, amely azonban a legtöbb színészünknél hiányzik. Fogalmuk sincs a trocheusról, az anapestusról, sőt még a jambusról sincsen fogalmuk. Rosszul mondják fel a leckét, értelem és érzés nélkül, zene és bensőség híján, mint például az egyik főszereplő, *Gáspár* László, aki *Csongort* adta és szerepéhez csak előnyös külseje volt, semmi más. A kalmár, fejedelem és tudós mélységes monológjait a kulisszákat hasogatva és százalmasan handabandázva szavalták a szereplők, filozófia helyett önkénytelen komikumot árasztva. A nemtők az *operett* színvonalára süllyesztették a világ egyik legbájosabb költői jelenetét. *Vörösmarty* verseit *Pusztainé* (Mirigy), *Asszonyiné* (Ilma) és természetesen *Étsy* Emília (Tünde) tolmácsolták elfogadhatóan, helyenkint egészen kifogástalanul. *László* Tivadar Balga alakjában jóízű humorával, őszinte jókedvével színészi pályája eddig legértékesebb sikerét aratta. *Pogány* Irén ismét eredeti felfogásról és fejlődésről tett örvendetes bizonyosságot *Leder* szerepében. Az ördögfiak elég mulatságosak, bár túlhangosak voltak. A közönség eleinte szomjú szívvel és füllel hallgatta a varázsos

szépségű nyelvzenét, de később egy kicsit elálmosodott a zsongásától. Hiába, az utóbbi idők színházi pacalja és vinkója után valahogy szokatlanul jött ez a sok ambrózia és nektár. A színészt is, a közönséget is fokozatosan és tudatosan nevelni kellene rá. A darab előtt *Távolgyi* Margit hatásosan szavalta Szép Ilonkát. A színház tele volt, bár a nagy feladatra vállalkozó társulat érdekesebb tagjainak törekvését több és lelkesebb tapssal lehetett volna honorálni. A klakk csak operetteknél működik?

Szeged, 1920. december 3.

(-a.)

602.

MAGYAR ÖNCÉLŰSÁG

603.

ARCISME

604.

A TANÍTÓNŐ

605.

MÁSODSZOR

606.

MARGÓ

607.

NYÍLTTÉR A VIDÉKEN

608.

MARGÓ

609.

A KINTORNÁS CSALÁD

EGY KEDVES GYERMEK HALÁLÁRA

HÍREK A SZÍNHÁZ TÁJÁRÓL

KONFERANSZ OTHELLORÓL

1.

A *velencei mór* tragédiáját negyvenéves korában írta a nagy *Lándzsarázó*. Főszégesen ívelő homloka kopasz lett, vörhenyes szakállába ezüst szálakat csent már az Idő. Kék szeme — mély, mint a tenger és fénylő, mint az ég — a férfi bánatával és nyugalmával nézte már a világot, amelynek mását adta műveiben. *Hamlet* után és a *Lear* előtt írta az *Othello*t, egy gyöngye olasz novellából, amely csupa csel, törvetés, nyakalás, verekedés, egy semmitmondó ponyva, de hiszen, Istenem, az Úr is semmi-ből teremtette a világot! *Othello*, a velencei mór egy tévedésnek köszöni létezését, az avoni költő nem nagyon tudott olaszul és *Othello*, *il Morot* a régi krónikában *szerecsennek* olvasta. Így lett fekete a zöldszemű szörnyeteg és így mélyült el fajok harcává a nemek harcán felül a velencei condottiere és a szép úri kisasszony históriája. Tévedni emberi dolog, de ha egy Shakspeare téved, akkor az isteni!

2.

*Othello*t a féltékenység tragédiájának keresztelték. *A zöldszemű szörny* lenne itt a tragikus hős? Ó nem, barátaim, kritikusok! *Othello* alapjában véve nem is féltékeny, sőt ellenkezőleg! *Othello* csupa egyenesség, merő jóhiszeműség, hívő és bízó naiv becsület! Ez a jó ember minden embert jónak gondol. *Wie der Schelm ist* . . . Hiszen azért bízik olyan föltétlenül, olyan végzetesen, olyan ostobául *Jagóban*! *Othello* sohase volna féltékeny *Jago* nélkül. Különösen nem *Desdemonára*. Hiszen ez az előkelő, nemes, szelíd, finom *patríciusleány* éppen olyan jóhiszemű és naiv, mint maga *Othello*! Shakspeare ebben a tragédiában mást és többet mutat nekünk: a férfibeccsület, az

emberi derékség végzetességét a földön. És minden jószág és tisztesség veszendő voltát e silány sárteken. Hogy is mondja csak a fájdalmas és gúnyos Heine? E földön mindennek, mi jó, gyász sorsa, hogy rossz véget érjen! A tragédiák végén hiába robognak be győzelmes lobogókkal és diadalmas trombitákkal az Octavius Caesarok, Fortinbrasok, Henrikek és dogek és hiába szavalják, hogy az eszme él, szegény Brutus, Hamlet és Othello... Ők már nem hallják és nem akarják. A többi néma csönd!
Othello napja már leáldozott!

3.

A velencei mór tragédiájának nem a féltékenység, hanem az örök emberi komizság az igazi mozgatója. Jago, a dráma spiritus rectora, becsületes ábrázatú gazember. Zordon és törekvő katonának mutatkozik, nyers, szókimondó, vakmerő. A nagy (és kis) bitangok a tisztesség álarcában jelentkeznek. A nagy (és kis) kalandorok nagy erénycsöszök. Jago mindenkit megszól, mindenkiről tud valami rosszat, Jago a város pletykahordozója, a becsület lovagja, az erkölcsök őre. Nem buta ember, magához való esze van, nem úgy kell őt játszani a színésznek, mint intrikust, hiszen ő maga a becsületes embert játssza, azért tudja Othello lelkébe lopni a mérget, amely öl, amely megöli őt is, a méregkeverőt. Jago meghal, mint a patkány, a maga mérgetől, amellyel megfertőzte a levegőt. Shakspeare, aki az erényt és bűnt éppen olyan terméknek látja és mutatja, mint amilyen — Taine szerint — a cukor és a vitriol — Jago számára is talál mentséget. Ez a becsületes képű vitéz Velence érdekében hősi halált halt volna, ha — idejében esik el. Mert vakmerő és kemény fickó, annyi szent!

4.

Desdemona a legszelídebb és legbájosabb shakspearei asszony. De asszony ő is. Kedves cica, karmok nélkül, édes jószág, aki meghal szegényke, a gazdája kezétől. Pedig úgy szeretett volna még cukrot enni és dorombolni!

Szeged, 1920. december 10.

Juhász Gyula

614.

OTHELLO

615.

MARGÓ

616.

FALU ROSSZA

617.

LÁTOGATÁS A SZEGEDI NÉPFŐISKOLÁN

618.

BEETHOVEN

Százötven éve e napon született Beethoven. Ma jubileuma van, övé a dicsőség és hatalom a lelkeken, a milliók szívéen, az egész világon.

A művészetek története nevét Shakspere és Michelangelo mellett jegyezte föl, a zenei nagyság trónusán ő uralkodik, Beethovenről csak a hódolat és áhítat hangján tudunk beszélni, állandó jelzője lett a titáni, amelyet csodálatos művészete és tragikusan nagyszerű élete révén kiérdemelt. Főnséges halotti maszkja úgy mered ránk, mint egy túlvilági szellem, az örökkévalóság diadalmasan bús mosolyával. Most mindenütt ünneplik őt, az egymással versengő népek versenyeznek abban, melyikük érti, méltányolja és tolmácsolja igazabban, szebben az isteni Kilencedik Szimfónia és a Fidelio, a szonáták és misék, a zenei mélységek és finomságok egész hatalmas légiójának nagy Mesterét.

Szeged is kiveszi részét a világraszóló jubileumból, ma este a Szegedi Dalárda tolmácsolja Beethoven, ereje javát és lelkesedése teljességét vivén a versenybe a legmagasabb pálmáért.

Szeged, 1920. december 15.

619.

MARIA DEL CARMEN

620.

MARGÓ

621.

KÉJ, MÁMOR ÉS GYÖNYÖR

622.

KONFERANSZ STUART MÁRIÁRÓL

1.

Schiller ezt a tragédiát már abban a korszakában írta, amelyről *Thomas Mann* végtelenül finom és megindító képet ad egyik novellájában. A fiatalság túlhabzó életakarata és szabadságvágya elcsitult, a Haramiák, az Ármány és Szerelem, a Don Carlos után, amelyek mintegy lelki erupció láváiként ömöltek és áradtak a tüzes ifjúból, a töprengő, latolgató, hamar ernyedő és csüggedő Schiller drámái következtek, a naiv költészet helyét felváltotta a szentimentális (Schilleri értelemben) és ekkor fogant meg, hosszas keresés után, a szép skót királynő tragédiája, a *Stuart Mária*. A Don Carlos költője egy kicsit kiábrándult a nagy jelszavakból, a fölvilágosodás és forradalom pátozából. A történelem nem föllengző és merész szabadságvágyainak illusztrációja többé, a goethei barátság és az élet mélyebb és alaposabb ismerete más tájak, más oldalak felé is fordítja figyelmét. Lehiggadt és klasszikusává nemesedik a — romantícizmusnak. Mert azért lelke mélyén mindhalálig romantikus marad, ha kiábrándul is sok mindenből, ha megírja is az Éneket a Harangról, amely a nagy francia forradalom terrorja és horrorja fölött kongatja a halált. Mert azért utolsó nagy és kész (de milyen kész és érett) drámájában megint csak egy szabadsághóst magasztal a maga férfias módján: megírja Wilhelm Tellt.

2.

Schiller Stuart Máriaja a katolicizmus rejtelmes és sejtelmes fényében tündökölteti meg a szépséges skót királyi nő hattyúi alakját. Hogy éppen a protestáns Schiller örökíti meg legméltóbban a katolikus skót Stuart Mária tragédiáját, az az ellentétek

vonzódásának egyik remek példája csak. Hiszen ugyancsak Schiller szolgálat lovagias elégtételt az orleansi Szűznek, akit Shakspere és Voltaire szinte pellengérré állítottak és — hony soit — a legszebb katolikus német legendát, a Kevlári búcsút a zsidó Heine írta. Szomory Dezsőről éppen most olvasom, hogy egészen beleszédült a katolicizmusba, régi, nemes veretű feszületeket gyűjt és régi vallásos Habsburgok szellemeivel társalkodik.

3.

Két királyi asszony halálos párbaja ez a tragédia. Az egyik trónon ül, hervatag szépségével, kemény szüzességével, rideg puritán szellemével, hatalmas és gőgös protestáns zsarnok és nő a trónon, aki Shaksperenek is parancsol és győzhetetlen armadát süllyeszt a kopár tenger mélyére, a másik trón nélkül is, hon nélkül is, a maga világraszóló szépségének varázsával, finom és meleg lénye bűvöletével uralkodik a szíveken és főleg a férfiakon. Ő a katolicizmus legszebb virága az eretnek Albionban, ő áll szemben, Stuartok leánya, Elisabethhel[!], akinek nevéből Old England legdicőségesebb korszakát nevezték el. E vetélkedés méltó tárgya a legnagyobb költőnek és a világ legnagyobb drámaköltője, Shakspere csak azért nem írta meg, mert hiszen az egyik hősnő, az erősebb és a diadalmas, neki úrnője volt, akinek elejtett kesztyűjét térden állva vette fel. Schillerre maradt a föladat és ő meg is oldotta emberül.

Szeged, 1920. december 22.

(j. gy.)

623.

STUART MÁRIA

624.

A MI HITVALLÁSUNK

A kereszténység, amely ma legnagyobb ünnepét üli, a szeretet vallása. Ennek alapította názareti Jézus, aki a régi zsidó vallás hetedízigen büntető Jehovájának helyébe a szeretet Istenét állította és ennek nevében hirdette az emberek testvériségét. A krisztusi gondolat győzelmét annak a nagy és mély demok-

ratikus szellemnek köszönhette, amely a galileai szegény ács fiának minden szavában és tettében megnyilatkozott. Ez a demokratikus szellem a föld szegényeihez, a világ árváihoz, özvegyeihez, kitagadottjaihoz és szenvedőihez szólott, őket ölcste magához, őket gyógyította és vigasztalta, nekik ígérte a békeséget, a győzelmet e világ fölött, a mennyek országát, amely bennünk vagyon. Ez a demokratikus szellem harcot hirdetett minden ellen, ami a lelket és testet szolgaságban tartja és megrottja, minden ellen, ami az emberi méltóságot megalázza, ami az igazság és szeretet világoosságát elveszi az emberek elől. Ez a demokratikus szellem a szent harag ostorával űzte ki a kufárokat az áhítat templomából és hadat izent az írástudó farizeusok és papi fejedelmek ellen, akik az írás betűihez ragaszkodnak görccsös makacssággal, a holt szavakhoz, pedig a betű öl és a szellem elevenít.

A názáreti Jézus a szeretet és testvériség, a nagy, egyetemes emberi szolidaritás vallásának hívőit és hirdetőit nem a hatalom, a rang és vagyon embereinél kereste, hanem az egyszerű galileai halászok, a megtért vámosok, az elesett szegények körében és első tanítványai között ott találjuk Mátét, aki elhagyta hivatalát, hogy hivatását betölthesse és Mária Magdalénát, akit a porból emelt föl Krisztus a megbocsátás ígéivel. A szeretet vallásából is hatalmi eszközt próbáltak később csinálni a föld urai, a népek kizsákmányolói, de aki az evangéliumot egészséges lélekkel olvassa, az látja, hogy mi az, amit Krisztus tanított.

Egy év óta hirdetik különböző jelszavak alatt, hogy most keresztény kurzus van. A börze szavát kérték kölcsön és a politika eszközeivel dolgoztak. Egy év óta a gyűlölet mindenféle frázisával operáltak felelős és felelőtlen elemek, hogy a konjunktúrát kihasználják azok ellen, akik meggyőződésből szolgálják az eszmét, amelynek zászlaja alá szegődtek. Mi, szocialisták nem kérkedtünk soha a „szetet” jelszavas hangoztatásával, mi nagyon jól tudjuk, hogy a valódi és tiszta szeretet nem szavakból áll és nem szólamokból él, hanem csakis az erkölcsi, szellemi és lelki műveltség gyümölcse és általánosság és üdvözítővé úgy és akkor válhatik, ha minden ember politikai, gazdasági és kulturális szabadsága, jóléte biztosítva van. Ha a jogokból nem zárunk ki senkit és ha a munkából és kötelességekből mindenkinek ki kell vennie a részét.

Ez szocializmus és ez demokrácia és ennek lényege a krisztusi tanítás is, a szeretet és testvériség tana. Aki jó szocialista, az jó

ember is, mert igazságot akar, mert megértést akar, kultúrát, békességet ezen a földön, amely eddig siralom völgye volt legtöbbszörünknek, de a szépség és öröm édene lehet még mindenkinek. Ezért harcolunk és ezért dolgozunk mi, szociálisták, hirdetve a munka evangéliumát és énekelve a haladás himnuszát.

A Munka, 1920. december 25.

625.

MARGÓ

626.

ÍGY ÍRTOK TI MOST!
AZ ANGYAL
(azelőtt Der Teufel)

Vígyszínházi játék 3 felvonásban

627.

MARGÓ

1921

628.

ÉVFORDULÓ

629.

RÉSEN

630.

RÉSEN

631.

VÍZKERESZT

632.

RÉSEN

AZ EGÉSZ EMBERÉRT tört lándzsát lángoló hévvel Szabó Dezső annak idején, a *Nyugat*-ban megjelent kommunista kiáltványában. Az egész emberért lelkesedett Szabó Dezső, de most

nagyon megcsappant ez a lelkesedése, mert a *Virradat* vezércikkében már a nemzet és állam fogalmát is túlságosan tágasnak találja, hogy érte hevüljön, ő most már csak a fajért rajong demagógiája egész lendületével, vagyis svungjával, hogy az ő nyelvén beszéljünk. Csuhaj! — kiáltja sírvavigadó hangon és kifejti, hogy a magyarságnak ezeréves tévedése, minden bajának és összeomlásának oka az volt, hogy idegeneket hívott be, idegeneknek engedte át az ipart, kereskedelmet, a városi életet, a kultúrát. Az idegen fajok élelmessége, szívóssága és szolidaritása miatt jutott a magyarság oda, ahol van. Az idegent mindig vezető pozícióba tette a magyar, amely a saját kiválóságait és értékeit irigyen elmarta az érvényesüléstől. Ez elég világos beszéd és ezen az alapon Szabó Dezső ideológiája idegennek vallja és jövevénynek tekinti Mátyás királyt és Zrinyit, Petőfit és Munkácsyt és, hogy mai nagyságoknál maradjunk és levonjuk a konzekvenciákat, Friedrichet és Hallert éppen úgy, mint Rákosi Jenőt és Gárdonyi Gézáét. Hát ez nem valami liberális fölfogás, de hiszen Szabó Dezső éppen most üzen hadat a liberálisizmusnak. Ellenben csodálatos, hogy éppen Szabó Dezső lett annyira szűkkeblű és szűkmarkú, aki az egész emberért, a legteljesebb szolidaritásért, a legelőlébb demokráciáért lelkendezett abban a híres kiáltványban a *Nyugat*-ban. Sajnos, amiért ő most lelkesedik, az nem demokrácia, csak demagógia. Pedig ezzel nem a magyar fajnak tesz szolgálatot, csupán a Friedrichék és Hallerék fajtájának.

A Munka, 1921. január 8.

633.

R É S E N

634.

R É S E N

SAJNÁLKOZIK az egyik kurzuslap, hogy a magyar átok megint elérte egyik vezérét, Haller Istvánt a saját táborából is hevesen és keményen nyilazzák a sörmozi miatt, amelyet a Nemzeti Színház telkén Mándyék akarnak emelni a magyar kultúra nagyobb dicsőségére, a kultuszminisztérium engedélye alapján. A Haller-mozi, ahogy a *Virradat* nevezi, egyre nagyobb port ver föl, noha még föl sem épült és noha az államtitkár úr vétót kiáltott a hangozó kritikára. Sajnálkozik az egyik kurzuslap Haller miatt, aki

az intranzigens „keresztény és nemzeti” lobogót a lehangosabban lobogtatta és a lobogó nyelvélvel igyekezett végig vágni mindenkin, aki nem az ő egyedül üdvözítőnek tartott pártpolitikájának csatlósa volt. De — emlékezzünk nem is olyan régiekről, — éppen így sajnálkozott a kurzuslapok egész kórusa a magyar átok miatt, amely elérte akkori vezérét, Friedrich Istvánt, akit a nyeregből szerencsésen ki is emeltek, abból a nyeregből, amely alatt ő a nemzet többségét akarta megpuhítani és megfőzni a maga kalandorpolitikájának. Mi pedig szeretnénk már végre látni egy becsületes és szerencsés vezért, akit nem tud elérni a magyar átok és pedig azért nem, mivel olyan becsületes és olyan komoly a politikája és a karaktere, hogy nem lehet kezdeni még azoknak sem, akik csak azért támadják, hogy helyette ők üljenek a nyeregbe. De úgy látszik, Kossuth és Széchenyi nem minden században támadnak, ellenben Friedrichék és Hallerek minden kurzusban annyian vannak, hogy tőlük még Kossuth és Széchenyi se tud szóhoz jutni, a rendszer nagyobb dicsőségére.

EGY ÚJVIDÉKI „MENEKÜLT” bankigazgatónak Budapesten a zsebéből egy hölgyismerőse kilopta ötszázezer koronás csekkjét, a tőzsdén játszott vele és játszva nyert hozzá száz ezer koronát. A detektívek kinyomozták az ismerős hölgyet (nem is kellett a szomszédba menniök érte) és a hölgy pardon kiáltással visszaadta a bankárnak a csekket és a nyereséget. A bankár tehát még nyert is az elveszettnek hitt csekk révén csekély száz ezer koronát. Ilyen furcsa históriái vannak manapság a pénznek, amelynek már a régiék szerint sincs szaga, ellenben valószínűleg megfiadzik annak, akinek sok van belőle. Valósággal és munkanélkül. Hiszen munkával is lehet pénzt szerezni, de ettől már egészen kezdenek elszokni azok, akik játszva keresik a pénzt. Akár a tőzsdén játszva, akár a becsületükkel. Nemsokára egy úr lesz a földön, Ben Blumenthal, kivált magyar földön, ahol sorra szerzi meg a kultúra „fellegvárait”, a Vígszínháztól a filmszínházig. Majdnem elfelejtettük, hogy nemzeti reneszansz készült, legalább Haller István lapjai ezt trombitálták.

Az ABC Budapesten is megalakult. Szegeden is volt tudniillik egy ABC, de akkor még legalább volt ellenfele, amellyel

harcolt volna, ha erre alkalma lett volna. A budapesti ABC most legfőleg szélmalomok ellen harcol. Annyi reális és közeli tenni-való lenne ma, a gazdasági, társadalmi, kulturális életnek annyi a véres aktuális és halálosan sürgős megoldani és megcsinálni valója, és ők folyton és újra gyűléseznek, ankéteznek, banketteznek, a munkát pedig bízzák a jövőre és az eredményt a véletlenre. Don Quixotek járnak-kelnek rozsdás lándzsákkal, csorba paizsokkal, régi ideálokkal és halott jelszavakkal, az élet pedig könyörtelenül és végérvényesen elzúg fölöttük és eltapos rajtuk. Ők ABC-ket alakítanak és nem akarnak tisztában lenni a modern politika ábécéjével: a munkáskérdéssel, amelyet „politikán kívül”, „politikum nélkül” és egyéb ilyen kuruzsló varázsigékkel akarnak — holtta nyilvánítani. Pedig ők az élő halottak, a viszszejáró kísértetek, akik nem akarják megérteni — egy világháború és két forradalom tanulságai után —, hogy a huszadik században vagyunk — egy új világ küszöbén.

A Munka, 1921. január 14.

635.

RÉSEN

636.

FRANCIA VÁLSÁG — VILÁGVÁLSÁG

Aki kardot fog, kard által fog elveszni. Ezt az evangéliumi igazságot kezdik veszedelmesen és fájdalmasan érezni az európai országok, amelyeket szörnyű és hosszú testvérháborúba sodort az uralkodó érdekek kegyetlen és erőszakos politikája. Az imperialista érdekek, a többi államok fölé kerekedés mohó és gonosz vágya vitte harcha az egyik oldalon éppen úgy, mint a másikon, a népeket. A népek harcoltak és véreztek, a különféle imperialista hatalmi szövetségek urai és parancsolói, csatlósai és kufarai pedig híztak, gyarapodtak és örültek a maguk „szent háborújának”. De aki kardot fog, kard által fog elveszni és ez az igazság és ez a törvény az értelmi szerzőkre fokozott mértékben áll, ha nem is szó szerint, de lélek szerint. Az imperialista Vilmos császár, száműzve és elhagyatva, már beleőszült a rettentő kalandba, amelybe nagy népével együtt bennünket is belevitt és az autokrata cár fölött ma már fű nő, vagy gyom terem. De a má-

sik oldalon kevélykedő és farizeuskodó imperializmus sem kerülheti el sorsát, amely a haladó idő, a könyörtelen történelem logikája szerint jut neki osztályrészül.

Az álarccok ma már lassankint sorra-rendre lehullanak. Nem lehet többé azzal áltatni és bódítani az antant népeit és hadait, hogy a porosz militarizmust kell letörni és a germán imperializmust kell legyőzni a nagy francia forradalom jelszavainak hangoztatásával és kijátszásával. A marne-i¹ csata már szinte történeti emlék és a porosz militarizmus nem veszélyezteti többé a „művelt Európa” nagy nemzeteinek szabadságát és boldogságát. Ma már egy másik imperializmusra jár rá a rúd: az antant vezetőinek hazug és mohó imperializmusára, amely a nagy nyugati kapitalista érdekeltségek üzleti érdekeiért a trianoni, a versaillesi és saint-germaini béke kaudiumi ígája és guillotinja alá akar vonszolni és ott kivégezni életre hivatott, jövőt jelentő nagy és kis nemzeteket. Mert a tankok elgázolhatták a flandriai mezők német sturmjait, de az antant-diplomácia és bankokrácia minden mesterkedése hiábavaló és ostoba erőlködésnek bizonyul, ha azt a kultúrfölényt és életenergiát akarja elgázolni és elsöpörni a világ színpadáról, amely Einstein, Spengler, Hauptmann, Dehmel, Bebel és Kautsky nemzetének lelkében világol és melegít, az emberi közösség, a tudomány és művészet nagy-szerű csodáit és hatalmas vívmányait mutatva föl és adva az egész világnak a legnagyobb katasztrófák és legmélyebb szenvedések napjaiban.

Ebből a szempontból érdekes és fontos nekünk a francia Leygues-kormány váratlan és hirtelen bukása, akit a jobboldal küldött el azért, mert nem elég erőskezű a német kérdésben, amely ma mégis csak a legkeményebb dió az antant imperializmusa számára. A dühtől és gyűlöléstől tajtékozó Leon Daudetek erős kéz után rikácsolnak, mialatt Clemenceau már elvonult, Amerika és Anglia már beadja a derekát, mialatt Európa negyven fokos lázban ég, Keleten a vörös tűz lángja világol a Jeges-tengertől az Indiai óceánig és mialatt *a mai francia imperialista politika öngyilkos és világrabló örülete miatt* a kommunizmusba menekül egy Anatole France, egy Barbusse és a C. G. T.-t a francia kormány kénytelen erőszakosan fölöszlatni. Mindenütt bomlás és betegség, tanácstalanság és kilátástalanság és az európai kultúra e végzetes történelmi válságában a népek vezetői nem tudják, vagy nem akarják megtalálni a jobbik eszköket, a becsületes lelküket, *hiányzik belőlük az őszinte hit abban, amit mondanak*

és csinálnak és hiányzik belőlük a jelenért a jövőnek való felelősség tudata, amely nélkül ma még lehet tetszetős és látszatos Potemkin falvakat emelni Európa háborúktól és forradalmaktól fölszántott imperialista sivatagában és kapitalista dzsungelében, de nem lehet a munka és a szolidaritás tartós és szilárd békéjét megteremteni.

Mi, szociáldemokraták igen jól tudjuk, hogy ezt csak a mi igazságaink fölismerésével és követésével fogja meghozni a jövő, amelyet az emberiség boldogságát és haladását célzó valódi kultúra munkásekéjével kell fölszántani.

A Munka, 1921. január 16.

637.

RÉSEN

638.

TÓTH ANTAL

639.

PARASZTSZÍVEK, AKIKNEK EGY A SORSUK
— A Munkásszínpad bemutatója —

640.

RÉSEN

641.

[A MUNKÁSSAJTÓ HIVATÁSA ÉS JELENTŐSÉGE]

A sajtó, amelyet még a háború előtt a nagyhatalmak közé sorozott egy szellemes politikus, a háború után, a legtöbb nagyhatalom bukása után nemcsak megmaradt, de meg is nőtt mint nagyhatalom. Jóban, rosszban rengeteg és kiszámíthatatlan a hatása. Ezt a fegyvert a szociálmunka se nélkülözheti, hiszen ma, nálunk

szinte egyetlen fegyvere. A polgári sajtó az utolsó félszázadban nagyon megváltozott. Kossuth Lajos és Kemény Zsigmond a magyar demokrácia fegyverét forgatták vezércikkeikben, Deák Ferenc föltámasztó ígéje is a *Pesti Napló* híres húsvéti cikke volt. Azóta a polgári sajtó lényegesen kapitalizálódott. Már pedig a tőkének — ez a tudomány megállapítása és az élet tanítása — nincsen eszménye, erkölcsse, nincsenek elvei és meggyőződései, neki csak *érdekei* vannak. Így tette *érdekei* szolgájává és kopójává a polgári sajtót is, akár a színházat és mozit. Ez a sajtó az ő sajtója, amely kiszolgálja *érdekeit* és úgy változtatja ábrázatát, mint az álarcot, amelynek színei mögött *érdeke* rejtőzködik.

A mi sajtónk, a munkássajtó, sok nehézséggel indult, mindig sok természetes és mesterséges akadállyal küzdött, mert a becsületes és független szociálista sajtó nem lehet a konjunktúrák és kurzusok kaméleonja, mert neki elvek, eszmények parancsolnak, amiket a szociálizmus nagy tanítómesterei, a mi új hitünk és meggyőződésünk prófétái és hitvallói hirdettek. Szeressük és támogassuk a mi sajtónkat, propagáljuk és ne engedjük, hogy a tanítás és harc e mindennapi békés és erős fegyverét kiüthessék a kezünkből. A szociálizmusnak nincsenek hátsó gondolatai, nincsen titkolni valója: minél több ember, minél nagyobb boldogságára törekszik, a tudás és munka, az igazság és szabadság eszközeivel!

A mi lobogónk ma a mi sajtónk e nehéz, e szomorú és keserű időkben, ne hagyjuk el ezt a lobogót, mint Petőfi mondja: ha a fecskék ledérek s éghajlatot cserélnek, mi sasok nem cserélünk! Agitációval, propagandával, anyagi és erkölcsi erőnkkel eszméink győzelméig is, mentsük meg a zászló becsületét!

A Munka, 1921. január 23.

642.

SHAKSPERE LÍRÁJÁRÓL

643.

EMLÉKEZÉS ADY ENDRÉRE

(j.) Bátor és gyönyörű gesztussal állott a magyar proletárok harcos és dalos élére Ady Endre, a büszke és nagyszerű hétszilvafás nemes utód, Petőfi után a legnagyobb magyar költő. Véreinek

vallotta a dolgozó és verejtékező milliókat, szolidaritást vállalt velük, minden reményét és bizalmát beléjük vetette és forradalmas lelke egész hevével és erejével, legőszintébb és legigazabb dalai harcos és győzelmes seregével küzdött azért, hogy a magyar ugaron a munka diadalát énekelhessék megváltott milliók a haladás himnuszában. A „gonoszság fellege” nem tudta eltakarni napfényes lelke elől a szenvedők és elnyomottak, a küszködők és kizsákmányoltak hadseregét, szíve legforróbb vérért, elméje legtisztább aranyát áldozta arra, hogy Dózsa György és Táncsics Mihály népének váltságot hozzon. Úr volt születése és szelleme révén, magyar és gógös úr, de ez az úri büszkeség végtelen szeretetté és alázattá lágylt, egy hatalmas ölelő és áldó szolidaritássá, ha a proletár szenvedés és küzdelem jutott az eszébe.

A proletár fiú verse, az Álmodik a nyomor, a Küldöm a frigy-ládát, az A jövődő fehérei olyan mélyen zengő, magasan szárnyaló vallomásai Ady Endre költészetének, amelyek ott kell hogy éljenek minden magyar munkás ajkán és szívében. Ő a mi költőnk, a mi emberünk és prófétánk, ahogy a mienk Petőfi, rokona a szabad, igaz, boldog jövődő hirdetésében és keresésében. Micsoda szédítő útjait járta meg Ady Endre az érzéseknek, a gondolatoknak, az emberi élet micsoda csúcsein pihent meg és micsoda örvényeibe merült! Az ő nagy géniuszában együvé zsúfolódtak egész fajának és az egész emberiségnek legelfinomultabb és legkivételesebb álmovillanásai, borzongásai és szédületei, az ő fekete zongoráján olyan szimfóniája viharzott és zokogott az emberi és magyar sorsnak, hogy a kortársak legtöbbsze — tudós tanárok és „vezető” irodalmárok is — értetlenül és álmétkodva állottak előtte, és ez az ember, ez a magyar, ez a poéta végül is a legteljesebb demokratikus szociálista hittell és reménységgel a munkásság igazai mellé állott és Ond vezér unokája, Barla diák utóda, ujjongva tárta ki lelke leglelkét a Jövődőnek, mondván: „Véreim, magyar proletárok!”

Az igazság vágya és szomja hozta őt a munkásság táborába, az az ellenállhatatlan kényszer és erő, amely Saulusból Paulust kovácsol, méla kétkedőből rajongó hívőt, lemondó álmodóból lángoló harcosát az eszmének.

Tragikus és korai *halála második évfordulóján* virrasztó hűség-gel, hitvalló erővel küldjük örök emlékezésünk, el nem múltó hálánk, minden hivatalos elismerésnél és divatos babérnál szebb és több szeretetünk nefelejskoszorúját harcos és dalos Ady

Endre, a mi költőnk elhanyagolt sírjára, amelynek termékeny ölében egy nagy, büszke, erős és igaz gondolat várja közeli föl-támadását!

A Munka, 1921. január 28.

644.

TRILBY

645.

[A MAGYAR NÉPKÖLTÉSZETRŐL]

646.

RÉSEN

647.

TÖBB TUDOMÁNYT!

Nem tudjuk, hogy az a sok hűhó, amit mostanában a szegedi egyetem körül csapnak, az a nagy vendégjárás, bankettezés és pohárköszöntés, díszelőadás és egyéb külsőség nem árt-e többet, mint használ a tudomány ügyének, a kultúra mindnyájunkat érintő nagy érdekének, amely mégis csak a legfontosabb ebben az egész egyetemi tengeri kigyózásban, amely eddig bizony a nesze semmi, fogd meg jól igazságát dokumentálta. Sok szó hangzott el a kultúráról és arról a bizonyos kultúrfőlényről, amelyben mi vagyunk szomszédainkkal szemben és amely egyedül fog győzedelmeskedni az igazság erejével. Mi is azt valljuk és éppen ezért ezt a sokat hirdetett *kultúrfőlényt* szeretnénk látni azokban a megnyilatkozásokban is, amelyek a szegedi egyetem dolgában történnek. De éppen ezen a ponton olyan jelenségeket láttunk és hallottunk éppen most, amelyek ezt a kultúrfőlényt nem túlságosan és nem valami szerencsésen dokumentálják, sőt ennek a hiányáról tesznek beszédcs, ha nem is ékes bizonysgot éppen némely nyilatkozók részéről. Egyetemet és benne tudományt nem kortesfogásokkal kell és lehet megszerezni és biztosítani és inkább semmi, mint áltudomány vagy tudománytalanság, amely a sovinizmus leple alatt a maradiság, a

haladásellenesség, a reakció, egyszóval a klasszikus tudatlanság fegyverét forgatja a haladás és szabadság ellenében.

Mert jól jegyezzék meg e frázisok patronjaival és a jelszavak sablonjaival dolgozó urak, hogy a nemzeti színűre festett tudatlanság és tehetségtelenség még nem nemzeti tudomány és hogy az álkultúra veszedelmesebb a teljes tudatlanságnál! Mi csak akkor és addig beszélhetünk *kulturális fölényünkről*, amíg annak reális bizonyítékait nem adjuk ki kezünkől, nem herdáljuk el és nem engedjük, hogy a valódi érdem, az igazi hivatottság, a komoly tudás, a becsületes munka dolgozó embereinek helyére a konjunktúrárs és kurzusos stréberség és pózolás reprezentáló és toasztozó exponensei kerüljenek. Mert nincsen valóságos tudás és valóságos kultúra *a gondolat és meggyőződés, a tudomány és vélemény szabadsága és integritása nélkül*.

És az olyan jelszavak, amelyekkel kozmopolitának bélyegezik meg a valódi tudományosság nemzetközi értékeit, az olyan frázisok, amelyekkel a nemzeti géniusz emlegetése mellett Ady Endre, Móricz Zsigmond és más maradandó értékeink ellenében a pillanatnyi helyzet kis kihasználóit és mihasznáit próbálják hivatalos valakikké fölkenni, az olyan megállapítások, amelyekkel a jelenlegi napi politika hatalmasainak kegyét lehet kiérdemelni, mindezek igen ügyes és alkalmas személyes érvényesülési sakkhúzások, de a kultúrának és tudománynak nagy és ma valóban mindenek fölött fontos ügyét nem viszik előre és dűlőre.

Míg a magyar kultúra és tudomány legjava erőinek és értékeinek üldözése, mellőzése, sarokba állítása, vagy csöndes bojkottja folyik, míg a városok versenyében nem azt tekintik, hogy melyiknek mennyi az érdeme és milyen a hivatása kulturális életünk előbbrevitelében, hanem a kilincselőit, a protektorait és a vendéglátó alkalmasságait nézik, addig, hogy úgy mondjuk, bizony *csehül áll a magyar kultúra ügye nálunk*.

És ezen változtatni csakis úgy lehet, *ha a jelszavak politikáját főváltja a tények politikája*. De attól még — egy világnézet választja el a ma fölszínen levőket. Bár a jelek szerint, sokkal tanulékonyabbak, mint ahogy eddig mutatták. Már egyre másra kezdenek liberálisak lenni, holnap talán már egymást licitálják túl ezen a téren, ha a *politikai raison* úgy kívánja. Talán még divatba jön náluk az igazi kultúra és tudomány megbecsülése és fölkarolása is egyszer.

A Munka, 1921. február 8.

MI LESZ A MUNKÁSKÉRDÉSEL?

A mai politika fórumon ágáló hivatalosai és kiválasztottjai, miután a munkáskérdést, amely ma uralkodó probléma az egész művelt és „műveletlen” világon (még Indiában is), egyszerűen és egyértelműen „kikapcsolták”, szépen nekiláttak uralmuk biztosításához és megszilárdításához. Ez a nekilátás kezdetben meglehetősen egységesen történt, hiszen a közös uralom és birtoklás gondolata és érzése eléggé egy hodályba terelte a törtetőket és kapaszkodókat, de a renitenseket és kurucokat is. Akkor Friedrich István olyan szentség volt, amelyet csak kalaplevéve lehetett emlegetni. Akkor mindenféle párt és érdek, szándék és akarás, amely „igazolt” és engedélyezett volt, hirtelen összeölelkezett, hogy azután, csakhamar ökleit rázza egymás ellen. Akkor nem is volt szabad gondolni arra, hát még nyíltan kimondani: *Mi lesz a munkáskérdéssel?*

Azután megtörtént a nagy keveredése és kavarodása a legvegyesebb frakcióknak és falkióknak, személyeknek és pártoknak. Fölvetették a konszolidáció kérdését és ha egy jóideig semmisen történt is a konszolidáció érdekében és ha sok minden történt is a konszolidáció ellenében, de legalább beszéltek, írtak és szavaltak róla, kiki a maga módján, szordinóval és erőtlenül, ahogy akkor lehetett és ha sokáig nem is volt konszolidáció, de legalább álmodoztak róla.

Ellenben még mindig nem volt szabad nyíltan és kereken megkérdezni a már pártok pártjaira szakadozó uralmon és birtokban levőktől: *Mi lesz a munkáskérdéssel?* Mert ez a probléma zavarta volna őket a „konszolidáció”, az ő konszolidációjuk lassú, nehéz művében és mint Edvard királyt a nesz, úgy érintette őket, ha néha mégis csak föladta nekik a munkássajtó a rébuszt,¹ amelyet kikapcsoltak: *Mi lesz a munkáskérdéssel?* Hiszen ők ezt különben is megoldottnak és elintézettnak, mondhatjuk *ad acta* tettnek tekintették azzal, hogy a legkülönfélébb és lehangzatosabb munkáspártokat gründoltatták a kurzus körül érdeket szerezni akaró ál-munkásvezérekkel, akiknek eddig eszükágában se volt törődni azzal, hogy munkáskérdés is van a világon, sőt szociálizmus is, mint tudomány és szociáldemokrácia, mint párt, amelynek több mint ötven éves nagy és dicsőséges múltja van, küzdelmei és győzelmei, hősei és vértanúi

vannak és amelynek valamivel *több millió* tagja van ma Európában, mint *ahány szál* államtitkárja volt eddig a kurzusnak Friedrich Istvántól Teleki Pálig, pedig ezzel jó sokat mondtunk. Ma azután végre odáig érlelődött a magyar politikai helyzet, hogy a pártoktól nem lehet látni a politikai erdőt és hogy a nemzetgyűlést el kell napolni, mert *annyira összekülönbözött az „egységes” kormányzó párt önmagával*, hogy maga sem tudja, hány egység az egység ebben a nagy kavarodásban? Sok mindenféle választja el őket, közeli és távoli célok, aktuális és nem aktuális, elvi és gyakorlati kérdések, de egy kérdést még mindig elfelejteneek föltenni, pedig a „helyzet kulcsa”, a gordiusi csomó, a jövő egyetlen döntő problémája van benne eltemetve: *Mi lesz a munkáskérdéssel?*

Mint Hamlet apjának szelleme, akit föld alá tettek, följár és kísért a mai magyar éjszakában ez a kérdés, előle többé nem lehet kitérni, ezután már nem lehet „kikapcsolni”, ezzel a kérdéssel bukni vagy győzni kell azoknak, akik most már jönni fognak és addig hiába emlegetnek konszolidációt, amíg nem mernek és nem tudnak felelni a világon mindenütt legégetőbb és legsúlyosabb kérdésére ennek a jövővel viselős korszaknak: *Mi lesz a munkáskérdéssel? Mi, igazságunk és erőnk tudatában, nyugodtan és fölkészülve várjuk a feleletet.*

A Munka, 1921. február 11.

649.

AZ ERŐSZAK BÉKÉJE

Egy példátlanul nagy és súlyos gazdasági válság görccseiben vergődik és vonaglik ma az egész világ. Ez a katasztrófális méreteken és erővel föllépő világválság mindenütt egyre fenyegetőbbben és mélyebben érezteti hatását, a győztes és legyőzött államokban egyaránt és a legyőzött államok gazdasági krízise kihatással van a győztesekre is, mint ahogy a vízbefúló görccsös kapaszkodással magával szokta rántani azt is, aki meg akarja menteni. (Bár ezt a szándékot a jelen esetben nem túlságosan világosan látjuk és a szándék, amennyiben megvan és jelentkezik, mintha végzetesen és alaposan megkésett volna valamivel.) A válság különben nem csupán gazdasági, de vele összefüggően és belőle kifolyólag erkölcsi és kulturális krízise is egyúttal a mi világunknak.

Hiszen éppen a szocializmus alapvető tudományos szemlélete, a történeti materializmus tanítja a gazdasági viszonyok szoros és logikus összefüggését a politikai, szociális, morális és kulturális ideológiákkal. Ha a világ nagy és hosszas betegségét meg akarják gyógyítani, akkor a tünetek múltó sikerű és bizonytalan értékű kezelésén túl a baj alapját, gyökerét, okozóját kell orvosolni: a gazdasági válság lázát és fertőzetét kell kiküszöbölni ebből a vívódó és vajúdó világból. Ma minden kérdést el lehet odázni, jobb időkre tenni, kivéve a gazdasági problémákat. És ma minden kérdés, ami fölvetődik, ami foglalkoztat és izgat, tulajdonképpen az egyetemes gazdasági krízis kérdéséből támad, belőle származik és vele oldódik meg, ha becsületesen nem a lényegtelen tünetekkel babrálnak, hanem az okok mélyére hatolnak a társadalom orvosló szándékának kutaszával.

Most jelent meg az angol Keynes második nagy könyve, amely a világgazdaság ma még akut, de nemsokára krónikussá válható betegségének lehetőség szerint tárgyilagos és alapos diagnózisát adja és egyúttal — bár nem túlságosan vérmes reményű — prognózist ad a jövőre. Keynes már egyszer előre megrajzolta a béke gazdasági következményeinek kórképét, amely szinte szóról szóra bevált, akár csak Normann *Angel* intő szózata, hogy *rossz üzlet a háború!* Keynes könyve az imperialista béke „áldásait” ecseteli nem valami különös fantáziával és lendülettel, mert hiszen a keserves valóságot nehéz lenne túlszárnyalni és fölülmúlni szörnyűségben és vigasztalanságban. *Az imperialista béke* áldásai ezek mind, a kapitalizmus „nagy háborújára”-nak természetesen fattyúhajtásai.

Ha a háborút nem a világ munkássága akarta, — és ezt a vádat valóban példátlan vakmerőség volna kigondolni is — akkor *ezt a békét* se a dolgozók és szenvedők csinálták, hanem a népek fölött még mindig uralkodó hatalmasságok és érdekeltségek. És valamint a háború a népek romlása, generációk veszte, társadalmak züllése és pusztulása lett, azonképpen ez a „béke” kis nemzeteket proletarizál, új elnyomásokat statuál és egy új imperializmus vasvesszejét akarja suhogtatni elnyomottak és legyőzöttek fölött. Micsoda igazságtalanság például a mai német dolgozók millióit sarcolni és adóztatni csak azért, mert egy beteg agyú császár, aki már távoli rabsága kényszerzubbonyában „biztonságban van” és vele néhány nehézipari nagytőkés érdekeltség akarta és *ad absurdum* vitte a maga háborúját?

Németországot *a versaillesi csalás*, ahogy Keynes nevezi, meg-

fosztja legtermőbb vas- és széntelepeitől és a legnagyobb ipari koncentrációk centrumát próbálja a barbárság állapotába sorvasztani. De az erőszak ilyen békéje éppen olyan kétélű kard, mint a bosszú és visszasújt kérelhetetlenül a béke elkövetőire. Keynes is kimutatja, hogyan rántaná magával Németország ipari és vele egész gazdasági csődje Franciaországot és társait.

A hatalmasok erőszakos békéjét a dolgozók békés szolidaritása döntheti meg egyedül és meg is fogja dönteni egészen bizonyosan.

Ha ők azt mondják: győzelem, a munkás milliók azt felelik erre: megértés. Ha ők imperializmust kovácsolnak, a dolgozók tömegei demokráciát követelnek. Ha ők erőszakkal jönnek, a népek megértést akarnak. *Jaja győzteseknek!* akik a kard békéjét kalapálják. Az egész világ munkássága hatalmas és egyetemes szolidaritásban a demokratikus haladás békéjét fogja megkötni, amelyben *nincsen győztes és legyőzött*, csak dolgozók vannak, akik az egész emberiség érdekében munkálkodnak karjuk és lelük diadalmas lendületével!

A Munka, 1921. február 13.

650.

R É S E N

651.

MIKOR A JELSZÓ ELKOPIK

A kurzus kezdetén, mikor a szervezetlen és öntudatlan polgárság tömegeit máról-holnapra, egy-kettőre szervezni és öntudatosítani akarták néhány hirtelenül elővett és e célra alkalmasnak vélt jelszó segítségével, kiadták a többek között azt a jelszót is, amellyel egyszerűen és sommásan megbélyegeztek minden szellemet, törekvést, irányt, igazságot és eszmét, amely kényelmetlen volt uralmi és birtoklási terveik számára. A megbélyegző stempelre ráírták: *destruktív* és boldog-boldogtalannak a homlokára sütötték. Ez a bélyeg csakhamar ott tündökölt Rousseau és Anatole France, Balthazár és nagyatádi Szabó, Marx és Darwin, Ady és Babits, a liberálizmus és a szociálizmus, valamint a modern művészet és tudomány majdnem minden számottevő egyéniségének és értékének homlokán.

Destruktív lett a munkás, mert nem akart ráhelyezkedni a bernárdi és csilléri bölcsesség által fölkinált, úgynevezett „nemzeti alapra”, mivel jól tudja, hogy a munkásnak a munkaadóval nem úgynevezett „nemzeti alapon”, hanem igenis *gazdasági alapon* kell tárgyalnia és megegyeznie! Destruktív lett mindenki, aki nem állott kötélnek Friedrich Istvánnak, a jogforrásnak és demokráciát akart ezen a földön az illetéktelen tényezők és felelőtlen elemek autokráciái helyett. Destruktív lett a múlt és jelen minden olyan politikusa és munkása, aki szabadságot és egyenlőséget hirdetett, aki nem ordított az ordítókkal és nem uszított az uszítókkal. Még Apponyi is gyanús lett nekik. Huszár Károlyt elejtették és Ruppert Rezső nevével ijesztették a „konstruktív” szülők a gyermekeiket.

Most azonban egyszerre megint mit látunk. Egy egész országra kiterjedő és még a sajtó terjesztését is kezében tartó „közművelődési” egyesület, amely a kurzus legerősebben organizált intézménye, most hirtelen meghasonlott önmagával egy affér miatt és a központi elnöksége és egyik vidéki főosztálya kölcsönös vádakkal lép a fórumra, hogy tőle visszhangzik az egész konstruktív és destruktív polgári sajtó. Az egyik főosztály határozata szerint „a budapesti Move ezen országos botrányában újabb tanújelét látja. . . a nemzetrontó destruktív szellem nek. . .” Viszont az országos elnökség többek között ekképpen nyilatkozik: „a legkevésbé sem kívánatos összetételű és vezetésű, ma már csak névleges főosztálynak ez nem az első akciója, amelynek nyilvánvaló célja a széthúzás szítása *destrukcióval*”.

A tájékozatlan és tapasztalatlan embernek megáll az esze. Destrukció itt, destruktó ott, destruktó mindenütt, de hogy éppen azok vádolják egymást kölcsönösen a destruktóval, akik éppen ellene alakultak, szervezkedtek és szöveteztek, ez már valóban különös. Nem sokára ki fog derülni, a napnál és ezeknél a nyilatkozatoknál világosabban és győzelmesebben, hogy egyetlen igazán konstruktív erő van ebben az országban és ezen az egész világon: az öntudatos, céltudatos, szervezett és becsületes, az alkotó és teremtő *munka*! Mi régen és jól tudjuk ezt, hirdetjük is, de, sajnos, sokáig kiáltó szó voltunk a pusztában. De az igazság, ismételjük, úton van és *győzni* fog.

A Munka, 1921. február 17.

NEFELEJCS

Egy esztendő múlt el azóta, hogy becestelen orgyilkosok embertelen gonoszsággal megölték a *Népszava* felelős szerkesztőjét, a magyar munkásság becsületes, hűséges és áldozatkész szellemi vezérét, *Somogyi Bélát* és a magyar proletáriródalom egyik nagyreményű fiatal munkását, *Bacsó Bélát*. Az orgyilkosok e két értékes és tiszta élet kioltásával az eszme napját akarták kioltani. A gyilkosok e két derék és rendületlen harcos orv elejtésével a mi ügyünk diadalát akarták elgáncsolni. Azt hitték, hogy a szocializmus hatalmas és győzelmes gondolatának érvényesülése is személyeken múlik, azt vélték, hogy ha a vezért elteszik láb alól, egyszersemind¹ végeznek az útban levő igazsággal is. Arra is gondoltak, hogy két ilyen jelentékeny és hatékony emberünk kegyetlen és gyalázatos meggyilkolása miatt magából kikel és megtorlásra indul a munkásság és így majd könnyen és látszat szerint méltán le lehet számolni vele. A gyilkosok tévedtek és tévedt az a mentalitás is, amely a fölbujtójuk volt. A magyar munkásságot mélységesen megrendítette tisztelt és szeretett vezérének és nagyszerű ifjú harcosának minden emberi érzést és tisztességet megcsúfoló lemészárolása, de a magyar munkásság, amely már hosszú hónapokon át nyugodtan és bölcsen tűrte az uralomra kerültek packázásait, a félreértés és rosszindulatszülte mellőzést, üldözést és becsmérlést, ez a martir magyar munkásság némán fogadta a vezér tragikus végét, lelke leglelkébe zárta szeplőtelen és példaadó emlékét, meggyászolta a szíve mélyén és hallgatott és tűrt és robotolt tovább.

Somogyi Béla és *Bacsó Béla* emlékezete azóta nem halványult el a magyar proletárok portáján, hanem az idők múlásával nő és mélyül ez az emlék és egyik összefogó láncszeme a hatalmas szolidaritásnak, amely a dolgozók millióit egyetlen verhetetlen és oszthatatlan táborba egyesíti. A vértanúk minden hitnek csak új erősségei, új bizonyosságai és új diadalai lettek. A mi becsületes és mélységes emberi hitünknek, amely a szocializmus erkölcsi és szellemi lényegét alkotja és jövődjét biztosítja, legtündöklőbb és legpéldaadóbb, legelőbb és leghatalmasabb vértanúi lettek *Somogyi* és *Bacsó Béla*, mint a magyar szocialista mozgalom Fábianja és Sebestyénje, akik, bármily becestelenül végeztek velük, a becsület mezején estek el, a legnehezebb és legdicsebb

kötelesség teljesítése közben, helytállva és harcolva mindhalálig és pedig a martirhalálig.

Ezen a februári napon, megrendítően tragikus haláluk első évfordulóján, mikor érezzük, hogy tavasz akar lenni és tudjuk, hogy megvirrad még valaha, mi, valamennyien, magyar munkás milliók és velünk együtt minden nép munkás millióinak titáni hadserege, mélyen megilletődött szívvel, büszkeségtől és bizalomtól ujjongó lélekkel, az emberi nagyság és bajtársi hősiesség e tündöklő példáira tekintünk, új erőt és hitet merítve a jövőre. És miközben hálánk és kegyeletünk, emlékezésünk és reménységünk első nefelejsét a két sírra tesszük, egy pillanatilag nem lankadó hittel és elszánt akarattal várjuk eszméink és igazaink biztos és közeli föltámadását és diadalát!

A Munka, 1921. február 18.

653.

R É S E N

654.

R É S E N

655.

K Á R O L Y I L A J O S K É P E I

Károlyi Lajos képeinek kollekciója látható az Interieur állandó kiállításán. Ezek a finom alkotások egy tiszta és nemes művészi világnézet megnyilatkozásai, egy tökéletességre törekvő, a dolgok lényegét és igazságát kereső művészlélek életének vallomásai. Károlyi Lajos a természet nagy, örök törvényeit keresi, tanulmányozza és fejezi ki, szinte személytelen igazsággal, minden alkotásában. A világ hangulatát adja, nem a maga szeszélyeit, mint a legtöbb művész. A törvény szól ezekből a képekből felénk, a törvény, amely a mindenség összhangját adja.

Károlyi Lajos egyenlő szeretettel és megértéssel mélyed el egy őszi alkony, egy virágos váza, egy emberfej vagy egy házsor lelkének szépségeibe és mélységeibe.

Nem tartozik ő semmiféle irányhoz, iskolához, klikkhez, ő a maga személyével, a maga belső látásával szemléli és ábrázolja

a világot. Monumentális a kis dolgokban is, mert egyetemes. Nem akaratos, mert érzi és tudja a mindenség csodálatosan egyszerű harmóniáját, amely az ő elméjében és¹ szívében megnyilatkozik. Alázat él benne az étellel és világgal szemben, mivel a mély titok, amely minden dolgok lényegét alkotja, nem ismeretlen előtte. Az a kollekcio, amelyet most az Interieur kiállít, nem adja az egész oeuvrejét e kiváló magyar festőnek, akiben az ember és a művész olyan tökéletesen egy, de Károlyi Lajosnak bármelyik alkotásában ott van az egész ember és egész művész, mert ő teljes lélekkel, tudással, hittel és őszinteséggel vállalja mindig föladatát: a természet megnyilatkozását egy művészi érzékenységen keresztül. Mi itt csak szerény figyelmeztetők vagyunk, akik ezúton is fölhívjuk a valódi művészt minden barátjának és megértőjének figyelmét Károlyi Lajos műveire, amelyek sajnos, e nehéz és művészietlen időkben olyan mostoha elbánásban részesülnek. Károlyi Lajos nyugodtan vár, mert ő bölcs és mert övé a végtelen jövőendő.

A Munka, 1921. március 1.

(j.)

656.

KONFERANSZ AZ ERDÉLYI CSILLAGOKRÓL

657.

ERDÉLYI CSILLAGOK

— Eredeti bemutató —

A szegedi színház érdemes szolgálatot tett a magyar drámai költészetnek, mikor minden más színpadot megelőzve előadta *Eörsy Tóth* Júliának, az erős és merész tehetségű írónőnek szokatlanul bátor hangú, ritka egyéni veretű nagy történeti drámáját, az „Erdélyi csillagok”-at. Ez a nő a legnagyobbakra emlékeztet, anélkül, hogy eredetisége csorbulna: Shakspere történeti tragédiáinak nagyvonalúsága és Strindberg históriai színjátékainak modern varázsa van meg ebben a fiatalos és mégis oly érett művében. Asszonyírót egyet sem ismerünk a világirodalomban, aki a történelem levegőjét úgy tudná éreztetni, mint ő és annyira ura lenne a drámai dialektikának, mint *Eörsy Tóth* Júlia. A múltnak nemcsak külső, dekoratív szépsé-

geit látja, de belső titkait, bűneit és nyomorúságait is. A férfiakal valóságosan fölényesen bánik és ebben Strindbergnek női ellenlábasa. Valósággal irónikus a történelmi látása, nem foglal állást se pártokkal, se személyekkel szemben: a sors könyörtelenségével épít és dönt életeket a színpadon. Valódi költő és vérbeli drámaíró. Nagy, döntő siker volt, forró, szenzációsan színes bemutató, amelynek dicsőségéből a szerzőn kívül néhány szereplő is részt érdemel. Gáspár László dekadens és buja Báthory Zsigmondja e fiatal színészt a legkülönb magyar színészek sorába emeli, néhány jelenete, amelyekben a fejedelmi erélyből a beteges gyávaságba süppedt és viszont: felejthetetlenül erős és igaz ábrázolás. Palágyi Carillója, Asszonyi Boldizsárja, Tamás Anna Szerémi Deborahja emelkedtek még ki az együttesből, amelynek egy része becsülettel igyekezett, más része még ennyit se mutatott. A szerzőt háromszor is a vasfüggöny elé szólította a szünni nem akaró őszinte, forró ováció.

A Munka, 1921. március 6.

(j.)

658.

ERDÉLYI CSILLAGOK

(Bemutató)

659.

ERDÉLYI CSILLAGOK

(Bemutató előadás)

660.

MARX

Halála évfordulóján, ahogy ez oroszlánfejű gondolkozóra és harcosra emlékezünk, a mi új társadalmi hitvallásunk megalapítójára és elterjesztőjére az egész világon, érezzük, hogy milyen halhatatlan élet és törhetetlen erő lüktet e névben, mely törekvéseinknek és küzdelmeinknek dicsőséges szimbóluma. Pedig a tudományos szocializmus nagy tanítójának és az első munkás-internacionále megteremtőjének egész lényé tulajdonképpen maga a rendületlen nyugalom, minden vágya a tudományos igazság megismerése. Nincsen benne semmi forradalmi póz, semmi külsőséges hatáskeresés, semmi szenvedélyes és akaratos

szónokiasság, amely a polgári forradalmak romantikus hőseit jellemezte és tömegek bálványává avatta.

Karl Marx tudósnek született, filozófusnak indult és ez a vonása egész életén és működésén vörös fonál gyanánt húzódik végig. Az egyetemen Epikurosz tanainak kritikai ismertetésével szerezte meg a bölcsészeti doktorátust. Egyetemi tanárnak készült, a korszakalkotó kanti és hegeli filozófia továbbfejlesztőjének és betetőzőjének, mint nagy társa, Lassalle, aki Herakleitosz gondolatainak bírálatával kezdette ragyogó és viharos pályáját. De a reakció elterelte Marxtól a pályáról és korán felnyitotta szemeit az élet valóságának meglátására és a való igazságnak megértésére. De, ha az elvont gondolat hideg és meredek ormairól az élet nyomorúságainak és harcainak völgyébe kényszerült is leszállani Marx, mindvégig híven elkísérte kutató és küzdelmes útján az igazság, a tudományos, az előítéletek nélküli igazság mélységes és termékeny vágya, a filozófiai öntudat múltba, jelenbe és jövőbe világító fáklyájának tiszta és állandó fénye.

Marx tanai a valóságon épülnek és az igazságot szolgálják. Az utópiából ő alkotott tudományt, a lenge délibábból szilárd hidat, amely a munkás milliókat a jövőbe vezeti át. Amit Platon és Morus Tamás, Owen és Fourier megálmodtak, azt ő a valóság talajába rögzíti. A romantika óperenciájáról a realitás földjére viszi a szocializmust, olyan házist ad az elméletnek és mozgalomnak egyaránt, *amelyről büntetlenül nem lehet több lesiklani!* Marx alapvető tudományos műve, a *Das Kapital*, nem szellemi kiskorúaknak való olvasmány, mint ahogy a Biblia, Dante és Goethe sem az. Maga szinte egész hosszú és munkás életén keresztül gondolkozott és dolgozott ezen a művön, beleépítve a múlt és jelen társadalmi és gazdasági történetének minden valamirevaló tényét és tanulságát, mint ahogy a századokra szóló dómok századok termésköveiből épültek.

De, ami a *Das Kapital*-t és Marx valamennyi tudós és harcos írását áthatja, amely minden sorában él, lüktet, ragyog és hevít, a *szellem, a lélek, az akarat és igazság*, az mindnyájunké, akik dolgozunk és harcolunk,

[Cenzúrafolt]

akik robotolva és alkotva nem csüggedünk, nem tántorodunk meg, akik erős és tiszta hittel hiszünk az emberiség haladásában és remélünk egy igazságosabb és boldogabb jövőt.

A történelmi materializmus, az értéktöbblet, a koncentrációs és katasztrófaelmélet átmehetett Bernsteinék revízióján, a részletekben és a taktikában lehetnek eltérések időről-időre, Marx prófétai szavainak kronológikus megvalósulásában lehetnek eltolódások: Marx tana és igazsága a maga lényegében, Marx jelentősége a mozgalom történetében diadalmasan *túlélt és túl fog élni minden kritikát* és az első Internacionálé óta, amelyet *Garibaldi* hívott össze és amelyen Marx mellett Mazzini és az európai népek szabadságának más hősei is megjelentek, a világ munkásmozgalmi egyre nőttek jelentőségükben és hatásukban, és a történelmi kérlelhetetlen logikája egyre Marxnak ad igazat és a marxizmus lassú, de biztos győzelmének útját egyengeti.

A mi napjainkban jobban, mint valaha, zeng felénk *1848 távolából* az intő és biztató szózat, amellyel az öntudatos és szervezett munkásság világmozgalmának megindítója első írását végezte, a varázsige, amely egy jobb kor kapuját nyitja meg:
Világ proletárjai egyesüljetek!

A Munka, 1921. március 13.

661.

[MÁRCIUS 15]

[Cenzúrafolt]

De ez a nap nem csupán azért kedves a szociáldemokrácia öntudatos magyar táborának, mert proklamálta a sajtó szabadságát, a törvényelőtti egyenlőséget, a szabadság és testvériség tizenkét pontban foglalt forradalmi vívmányát, amelyek rövid ideig élő valóságok is voltak, hanem azért is kedves a mi szívünknek 1848 e szép és tiszta március napja, mert ekkor nyílt meg börtöne annak a férfiúnak, aki a munkásság szabadságáért szenvedett rabságot 1846 óta, mert ezen a napon lett ismét szabaddá, a márciusi ifjúság bilincstördelő akaratából *Táncsics Mihály*, a mi első magyar zászlónc, apostolunk, a magyarországi munkásmozgalom első mártírhőse. *Táncsics Mihály* éppen úgy „sajtóvétségért” került börtönbe, ahol kétesztendőt töltött, mint ahogy „sajtóvétségért” szenvedett hosszú és keserves rabságot annak idején *Kazinczy Ferenc*, a magyar műveltség heroikus akaratú és kitartású prófétája és *Kossuth Lajos*, a magyar demokratikus szabadság legendás apja.

Táncsics Mihály kiszabadulása után csakhamar megalapította a *Munkások Lapját*, amely a magyar proletárok első újságja lett. (Jellemző, hogy Táncsics egyik könyvének címe: *Nép szava Isten szava.*) Ebben a lapjában és egész irodalmi működésében Táncsics Mihály a lelelkesebb és legbátrabb harcosa volt a munkásság jogainak, a szegények és elnyomottak érdekeinek. Küzdött az előjogok, kiváltságok, az előítéletek és elfogultságok ellen és a sajtószabadságról már előbb külön könyvet írt. Szelíd és tiszta lélek volt Táncsics Mihály, de az igazságot nem engedte és nem alkudott, ha elveiről volt szó, akár Petőfi, akit nagyon szeretett és meg is védett, mikor a szabadság nagy magyar énekese republikánus és demokratikus eszméi miatt némelyek haragját és üldözését vonta magára.

Táncsics Mihály, szegény jobbágyok gyermeke és maga is munkás, egész hosszú életén keresztül a munkásság ügyét szolgálta tollával, szavával, szenvedéseivel és harcaival. Szegénynek született és valósággal nyomorban halt meg 1884-ben; a magyar átok, amely Csokonait, Petőfit, e nép legjobbjait üldözte, őt kétszeresen sújtotta. Neki még szobra sincsen, ahova az öntudatos és hálás magyar munkásság elvihetné emlékezése és reménysége koszorúit. De lelkünkben e napon hadd ünnepeljük őt, a régi gyönyörű márciusi nap *proletárhősét*, szabaddá lett rabját, a szabadság e szép ünnepének munkás ünnepeltjét, aki mindhaláláig rendületlenül kitarzott a márciusi eszmék és ideálok mellett. A mi emberünk ő, a múlt sok véres hőse mellett *a jövőbe mutatók, a jövőt munkálók közül való*, aki a dolgozó milliók szívében, akaratában és reményeiben él tovább és győzni fog, ha az igazság végső diadala eljő annyi szenvedés és elnyomás után.

A Munka, 1921. március 15.

662.

R É S E N

663.

R É S E N

664.

ÚJ TAMÁS APOSTOLOK

„Tamás pedig, egy a tizenkettő közül, akit Kettősnek hívtak, nem vala ő velök, amikor eljött vala Jézus. Mondának azért

néki a többi tanítványok: Láttuk az Urat. Ő pedig monda nékik: Ha nem látom az ő kezcin a szegek helyeit és be nem bocsájtom ujjamat a szegek helyébe és az én kezemet be nem bocsátom az ő oldalába, semmiképpen el nem hiszem. . . És nyolc nap múlva noha az ajtó zárva vala, beméne Jézus és megállta a közepén és monda: Békesség nektek! Azután monda Tamásnak: Hozd ide a te ujjadat és nézd meg az én kezeimet; és hozd ide a te kezedet és bocsássad az én oldalamba: és ne légy hitetlen, hanem hívő. És felele Tamás és monda néki: Én Uram és én Istenem! Monda néki Jézus: Mivelhogy láttál engem, Tamás, hittél: boldogok, akik nem látnak és hisznek.”

János apostol evangéliumának ez a megragadó szépségű része mintegy jelképe az új hit terjedésének, amely először a szenvedő és szegény halászok lelkét tette fogékonyá és termővé és csak azután hódította meg a bölcselkedőket és a hatalmasokat. A kereszténység, a maga idejének a szocializmusa, az emberi szabadság és méltóság jogainak, az igazi, belső értékeknek proklamálása volt és az elnyomottak, az üldözöttek számára akart és tudott első sorban vigasztalás és megváltás lenni. Az egyszerű galileai halászok, a föld és víz munkásai, akik saját sorsukon töprengve és búsongva várták a Szabadítót, először és teljes szívvel lettek az új gondolat, az új érzés, az új tan, az új vallás apostolai. Már Tamás, (aki Kettősnek hívatik) nem tudott egyszerre meghódolni az új hit előtt. Ő filozófus volt, kételkedő, aki bizonyosságot keresett. Saulus, a római, hosszasan tusázott Krisztussal, amíg annak ereje és igazsága végre legyőzte, mert meggyőzte őt.

A mi új társadalmi hitünk és reménységünk, a szocializmus, a hódításnak, és terjedésnek ugyanezeket a jelenségeit mutatja. Mert ne feledjük el, hogy a szocializmus lényegében két szilárd alapon nyugszik: Az egyik a tudomány volta, a másik a hitvallás jellege. A szocializmus elsősorban kétségtelenül tudományos tanítás, amely a társadalom természettörvényei alapján a jelen küzdelmeinek és a jövő fejlődésének igazságain épül. De éppen, mert a jövőbe mutat, mert a jövő felé vezet, egyúttal egy nagy, mély és erős hitet is jelent, amely a dolgozó és elnyomott milliók fogékony és érzékeny lelkében csírázott, virágzott és fejlődött terebélyessé, világot átfogóvá és megváltóvá. Ennek az új társadalmi vallásnak, a szocializmusnak is elsősorban az egyszerű halászok utódai, a szegény és robotos tömegek, a proletárok lettek legelső és leghívebb követői, bár maga a tanítás — hogy

úgy mondjuk — felülről jött, kiváló, a saját osztályuk előítéletein, elfogultságain és érdekein felülemelkedett, a tiszta igazság megismeréséig és bátor megvallásáig eljutott intellektusok részéről.

A szociálizmus a tömegek vallása, amelyet nagy egyéniségek hirdettek először, de a gyökere a mélyből, a proletárság szíve véreből, agya sejtjeiből eredt.

De éppen azért, mert a szociálizmus a tömegek új hite, reménye megérthető, ha a magányosság útjait keresők, a modern individualizmus szellemi hősei nem mind és nem egykönnyen hódoltak meg neki és jöttek be táborába.

De igenis, előbb, vagy utóbb, kisebb, vagy nagyobb kerülő utakon mind ide jutottak azok, akik az igazságot jobban szerették, mint Platót, vagy Arisztoteleszt, akiknek őszinte és egyenes igazságérzete föltámadt és diadalmaskodott mindenekfelett. Ezek a nagy emberek, írók, tudósok, művészek, álmodozók és gondolkozók, a szociálizmus eleven erejének és hatalmas igazságának ezek a kiváló hódításai, ezek a megtért tékozló fiúk, ezek az új Tamás apostolok, ezek az egyéniségimádó, vagy művészetűző Saulusokból vált Paulusok a legbeszédesebb és legbiztosabb bizonyosságai annak, hogy a tizenkilencedik század új társadalmi vallása a huszadik században győzni fog. Így jutott el Anatole France a kételkedésből, Tolsztoj a hitetlenségből, Shaw és Wells az okoskodásból, Hauptmann és Strindberg az álmodozásból és lázongásból, Rolland és Barbusse a szépségkeresésből, Ady a dekadenciából az új hitig, az új reménységig, az új örömgig, amely e földön és e korban a jók és szenvedők számára adatott, így jutottak el ők is *az emberi és társadalmi igazság felé* sóvárgó és törekvő lelkük megnyugtató és felemelő konfessziójáig: *a szociálizmusig!*

A Munka, 1921. március 27.

665.

KONFERANSZ a moziról

Hölgyeim és uraim, szerelmes voltam egészen mostanáig a színházba, különösen akkor, amikor ez a szerelem egészen reménytelen volt: mikor az Isten háta mögött éltem, ahol nem volt színház, csak ha diákjaimmal próbáltam eljátszatni a Peleskei nótáriust, a jó öreg Gvadányi városában. Ez a nagy és mély szerelem

olykor eltolódott a színházról a színésznőre, de benne is a művészetet szerettem, amit nem mindig találtam, de hát színészetről lévén szó, fődolog mégis csak az illúzió, magyarul szép hazugság. De most már meglehetősen kiábrándultam a színházból, mert nagyon lezüllött szegény, megöregedett és még azt a bizonyos illúziót se adja többé. A kultúráról ne is beszéljünk, a kultúra komoly és szent dolog, a kultúra elsősorban lelket jelent, szellemet, bensőséget és hitet, már pedig ma a színjátékokat vigécek szerzik (hogy honnan, néha maguk se tudják, mert nem tanultak irodalomtörténetet). A színház hűtlen lett az öreg Sophokleshez és Shakspearehez, a szigorú Ibsenhez és Strindberghez és a fiatalokat se szereti többé, mert ő maga is megvénült, egy kicsit nagyon is.

A színháznak a Buta ember a kedvence, Földes és Farkas Imrék a szeladonjai és csak azért nem kabaré a színház, mert a kabaré legalább változatos és ötletes és csak azért nem cirkusz, mert a cirkuszban komolyan veszi a dolgát a magas iskola lovárnője és a lisztes ember egyaránt.

Én, bevallom őszintén, új szerelem után néztem és most a mozinak hódolok, ha nem is olyan szenvedélyesen, mint gyermekkoromban a kaszinói könyvtár ötkötetes regényeinek és ifjúkoromban a világfájdalomnak. A mozi a huszadik század legnagyobb új művészi szenzációja, élménye és reménysége. (Ez lehet, hogy nem túlságosan hízelgő századunkra nézve, de annál jobb a mozinak.) Mert korunk nagyon el volt foglalva háborúkkal és forradalmakkal és így nemigen ért rá például nagy regények és új vallások teremtésére, bár ez utóbbi tekintetben némi lendület érezhető, éppen a háborús világrengés nyomán.

A mozi még fiatal, de már kinőtt a gyerekcipőiből, amelyekben a század kezdetén topogott, már autón és aeroplánon repül, már bejárta kétszer a világot és a világirodalmat (csak ez utóbbit ne tette volna). A mozinak még nincsen esztétikája, de van irodalma és közönsége. (Ezt a színház tudja és érzi legjobban.) Én, noha nem akarok Kant babérjaira pályázni, aki prolegomenát írt minden leendő metafizikához, amely tudományként fog szerepelhetni, mégis megpróbálok egy prolegomenát¹ minden leendő moziesztétikához, amelyet ez új művészet Arisztoteleszei és Benedetto Crocei főgnak fölépíteni elméletül a gyakorlathoz, mint ahogy a gombhoz kabát jár.

Íme a főbb pontok:

1. Ha Amerika az amerikaiaké, akkor a mozi a mozgásé. Le az irodalmi filmekkel! Az irodalmi film a fából vaskarika,

amely Balzac, Zola és Barbusse nevével szédeleg. Az irodalmat olvasni kell, a csókot gyakorolni és a filmet nem kell magyarázni, mert akkor baj van a megértés körül. A mozi mozgással operáljon és ne „eszmékkal” és „gondolatokkal”, amelyeket ki kellene találni a filmen, mint ahogy a képrejtvényen azt, hogy Wo ist die Katze? Az ördög vigye az irodalmi macskát, amelyet se zsákban, se filmen ne áruljanak, hanem igenis az élettenger mozgását akarom látni a filmen, a mozgás kellemes szédületét, azt a pezsdítő és lendítő mámort, amit az ezer lehetőség ad, térben, időben, gesztusban, mimikában. Fiaim, csak mozogjatok a filmen!

2. A mozinak is megvan a maga művészeti anyagszerűsége és ehhez alkalmazkodni, jelenti a sikert és az értéket egyaránt. A gondolat, az érzés, az eszme, amelyről az irodalomban beszélnek, a filmen éppen annyira más, mint a festményen vagy a szobron. Hogy úgy mondjam, más a papíron a gondolat, más a vásznon és más a lepedőn.

3. A magyar filmek legnagyobb hibája eddig az volt, hogy vagy túlságosan művészi akartak lenni, vagy túlságosan magyarosak. És így vagy igen unalmasak lettek, vagy nagyon idegenszerűek. A magyar film legyen amerikai, akkor művészi is lesz [és] magyar is. Mert akkor film lesz elsősorban és mindenképpen, nem pedig vasárnapi kirándulás a színházból a szabadba, vagy pedig etnográfiai prospektus.

4. Nem szeretem a szép fiúkat és szép lányokat a filmen, akik csak azért mozognak ezen a téren, mert nem tudnak beszélni vagy énekelni. Mert itt kiderül, hogy viszont mozogni se tudnak.

5. Jó ponyvaregényekből lesznek a jó filmek. Hiába, ponyva és lepedő rokonok.

6. A fölírások és levelek jelzik, hogy a mozi még fiatal. Az ember később már nem igen levelez (legföljebb az üzletember) és különösen az író nem. A film is le fog szokni ezekről, mint a dráma a monológáról, az ifjú a térdnadrágról, a férfiú a versírásról és az öreg a szerelemről. De lehet, hogy akkorára a mozi is úgy megvévénül, mint a színház és a film helyett csak a revü marad.

Szeged, 1921. március 27.

Juhász Gyula

667.

OFFENBACH
(Operett-bemutató)

668.

RÉSEN

669.

RÉSEN

670.

A DUGONICS TÁRSASÁG
ÁPRILISI FELOLVASÓ ÜLÉSE

671.

NÉMA VÁD

672.

RÉSEN

673.

RÉSEN

674.

BŰZAVIRÁG
— Bemutató —

675.

A MI ÜNNEPÜNK

Ma az egész világon, a föld minden zugában ünnepel a munka népe. A dolgozók leteszik szerszámaikat, a gépek megállanak és a munkásmilliók szíve egy érzésben, egy gondolatban dobban

össze. Ma az egész világon, a föld minden zugában egyről álmodik a nyomor és a munka, a jövődőről, amely szebb lesz, jobb lesz, igazabb lesz, a jövődőről, amelyet a kerges kezek és a megfeszített agyak készítenek elő, a jövődőről, amelyért érdemes küzdeni és szenvedni, áldozni és tűrni, dolgozni és remélni.

Ezt a hatalmas és egyetemes májusi ünnepet, a legújabb kor ez áhítatos és főlemelő szaturnáliáját nem felsőbb rendeletre ülik, nem kormányok parancsolják, ezt az ünnepet, a mi ünnepünket egy legyőzhetetlen és letörhetetlen, egy mélységes és diadalmas emberi vágy szülte, amely ott él a munkásmilliók szívében, lelkében, az után a jövődő után, amelynek hajnalhasadását látja május elsejének tavaszi ébredésében, ezen a napon, amelyen a kipattant rügyek, a föllélekző erdők és mezők, az egész föltámadt és fölujjongó nagy természet mintegy hitvallást tesz az élet, az öröm, a szépség és a szabadság mellett.

Ezt a mi holdog, békés májusi ünnepünket *ma egy esztendeje nem ülhettük meg*. A hatalom akkori bizonytalan és bizalmatlan birtokosai nem engedték. Nyugtalan volt a lelkiismeretük, mint a velszi bárdok Edward királyának és nem akarták, hogy ezen a napon a munka népe a szabadba menjen, a dalát égbé küldje, a vágyait és álmait, a hitét és reményét élénkelje. Az egész világ dolgozói ünnepeltek, a földkerekség minden robotosa és kizsákmányoltja, az utolsó kulinak is joga volt megszentelni ezt a szép napot: a magyar munkásság nem ünnepelhetett. A magyar munkásság nem lehetett szolidáris e napon vele együttérző testvéreivel a nagy világon.

Azóta engedett valamit ez a merev és kemény tiltó gesztusa a hatalomnak, egy év szenvedése és türelme után ma már — bár még mindig korlátok közt — lehet ünnepelnünk a munkásság világunnepét. Május elseje megint a miénk lehet, dolgozóké, robotolóké, küszködőké. Megint dalolhatunk és járhatunk a szabadban ezen a napon, de még nem beszélhetünk. Még nem szabad nyíltan kimondani azt, ami a szívünkön fekszik. Még nem szabad elpanaszolnunk azt, ami fáj, még nem szabad elsóhajtunk azt, hogy mit kíván a magyar munkásság, még nem szabad föltárni sebeinket, még nem szabad megmutatni nyomorúságunk és rabságunk rongyait és bilincseit. Majd eljő ennek is az ideje, mint ahogy ez a tavalyinál valamivel szabadabb és megértésre alkalmasabb május elseje is elérkezett.

Ma még nem mondhatjuk el a szegedi szervezett munkásság és vele együtt az egész magyar munkásság legfontosabb, leg-

sürgetőbb kívánságait az élő szó erejével az ünnep pódiumán. De az írás betűin keresztül már lehet hangoztatnunk és egyre erősebben hangoztatni fogjuk, hogy itt a legfőbb ideje:

a sajtószabadság,

a gyülekezési szabadság,

a szervezkedési szabadság visszaállításának,

az amnesztia végrehajtásának és kiterjesztésének, az internálások megszüntetésének és mindenekelőtt itt az ideje, hogy az öntudatos, szervezett munkásságot ebben az országban is súlya és ereje szerint megbecsüljék, hogy szűnjék meg végre a megtorlással és kézlegyintéssel mindent elintézni akaró hatalmi politika, amely eddig lehetetlenné tett minden megértést és legfőbb akadálya volt a konszolidációnak és annak, hogy a nagy világ rokonszenve és jóindulata e kis ország felé forduljon. Elvárjuk, hogy a mai magyar politika új vezetői tanultak tavaly óta és nem állanak meg a pusztán, egyszerű tanulságnál, hanem levonják a konzekvenciáit.

(Törlés.)

Az idei május elseje még nem valódi örömnünnep. Még csak a reménység majálisa ez, hogy lesz még egyszer ünnep a világon, amikor a magyar munkásság is szívből, szóval egyaránt nyugodtan és vígan ünnepelhet.

Minden elnyomás, minden szenvedés, minden mellőzés, minden üldözés csak a mi ügyünket, a mi igazunkat szolgálta és erősítette. A mai májuson a mi táborunk erősebb, szilárdabb, öntudatosabb és rendületlenebb, mint valaha.

Ma inkább, mint valaha, érezzük, tudjuk, hogy szabad lesz a jövő. A békés, dicsőséges és diadalmas munka révén, amely egyedül válthatja meg e vergődő világot.

A Munka, 1921. május 1.

676.

MARGÓ

677.

NAPOLEON

Ma száz éve, hogy Bonaparte Napoleon, a korzikai ügyvéd fia, az egykori világhódító császár, a kis Szent Ilona-szigetén, mint

száműzött, meghalt. A századik évfordulón neve még mindig élénken él az emberiség köztudatában, valósággal fogalom lett, de jelentőségét sokféleképpen, a különböző ideológiák szerint értékelik. *Emerson* az emberi szellem egyik képviselőjét látja benne, a diadalmas akarat megtestesülését, *Carlyle* a hősök között, mint az uralkodók ideálját mutatja be, *Taine* az erkölcsi törvényeken felülemelkedő kondottiere típusát találja meg a korzikai kalandorban, a polgári költészet romantikusai az érvényesülés, a karrier eszményképének tekintik, a szocialista *Bernard Shaw* pedig a „végzet emberé”-ről lerántja az illúziók és legendák színes és hazug fátyolát és az embert érezteti benne, a maga természeti és társadalmi determináltságában. Mindenkinél igazabban és mélyebben a nagy *Tolsztoj* szemlélteti őt a „Háború és Békében”, ebben a szinte tökéletes történeti regényben, ahol nagyok és kicsinyek sorsa tömegek hatalmas áradatában oldódik fel, ahol kiderül, hogy egy valódi erő és tényező van ezen a földön a történelemben: a nép.

A „győzelmes” Franciaország mai uralmon levői a *Gloiret*¹ ünnepeleik az Invalidusok dómjának halottjában és *Rostand* romantikus verseit idézik. Nekünk nem sokat számít már a véres dicsőség, a háborús glória, amely körülvette *Napoleont*, *Wagram*, *Austerlitz*, *Jena* és *Marengó* ma már nem jelentenek a mi szemünkben egyebet, mint tenger kiontott vért, temérdek könnyet és kínt. *Napoleon* valódi történeti jelentősége előttünk abban áll, hogy a nagy francia forradalom után e forradalom vívmányait igyekezett a maga módján, a maga módszerével elterjeszteni az európai népek között és így az egyre jobban jelentkező reakciónak veszedelmes és egyideig diadalmas ellenzéke volt. Megalázta a reakció két legfőbb képviselőjét, az osztrák császárt és az orosz cárt és proklamációjában, amelyet a schönbrunni hadiszállásából a magyarokhoz intézett, a népek önrendelkezési jogát először hirdetve, fölszóltotta a magyarokat, hogy függetlenségük kivívására csatlakozzanak hozzá és önállóan teremtsék meg új, európai alkotmányukat. Hogy tervei nem sikerültek, annak egyik főoka az volt, hogy ő maga is hűtelenné kezdett válni önmagához és a nagy forradalom igazságaihoz.

Nem te magad győztél, hanem a kor lelke: szabadság, — mondja róla igen helyesen *Berzsenyi* és bukásának is fő okozója az lett, hogy: az emberiség sorsát, amely látszólag kezébe került, „tündér kényének alája vetette”. Alapjában véve *Napoleon* típusa volt a polgári forradalmárnak, akinek egyéni önzése nem tudott

teljes szolidaritást vállalni a nagy tömegekkel. Napoleon végül is elsősorban uralkodni akart, egoista² módjára és ebbe bukott bele. A reakció, amely a népek jogainak jelszavával léphetett föl ismét ellene, elbuktatta őt és vele a francia forradalom vívmányait is el akarta gáncsolni. Ez azonban csak ideig-óráig sikerült, a feudalizmus történeti szerepe lejárt és az 1830-as és 1848-as polgári forradalmak ezt a francia forradalomban felszínre vergődő osztályt megerősítették és már a munkásság erejének első megnyilatkozásaival is megismertették a világot.

Ma már csak a polgári demokráciának ideálja Napoleon, akit a polgári romantika hőskultusza tömjénezett állandóan, mi jól tudjuk, hogy a „hősök” kora lejárt és egyetlen valódi hőse van a ma történelmének: a tömeg és egyetlen ereje: a szolidaritás!

A Munka, 1921. május 5.

678.

MIKOR ÉN PIÁRISTA VOLTAM

A kétszázéves szegedi piárista-gimnázium emlékünnepe alkalmából

A kegyes tanítórendhez¹ engem hármass² kötelék fűz: nyolc éven keresztül tanultam a szegedi öreg gimnáziumban,³ két helyen: Mármaroszigeten és Léván tanítottam náluk és — egy esztendeig viseltem Kalazanti Szent József rendjének egyszerű, fekete ruháját. E fiúból pap lesz, akárki meglássa! — mondogatták rólam is gyermekkoromban a rokonok, mert magányos és komoly fiúcska voltam, aki könyvei és írásai közé temetkezett. A családban különben is tradíció volt a papság, édes apám is volt egy évig bencés Pannonhalmán és három közeli rokon is volt a kegyesrendiek öltönyében. Mikor a hatodik gimnáziumot elvégeztem, én is fölvettem magamat a rendbe. Tizenhat éves voltam — és már lemondtam a világ örömeiről. Akkor legalább úgy éreztem és úgy cselekedtem. Már megjelentek verseim a *Szegedi Napló*-ban és éppen azon a napon, amelyen a váci noviciátus kapuját átléptem, hogy a világot megvessem és tekintetemet az ég felé irányítsam, jelent meg első versem a *Budapesti Napló*-ban. Ovidiusról szól, aki Rómába vágyik, szeret és remél. (A világról, úgy látszik, nem lehet olyan könnyen és olyan hamar lemondani.)

Másnap beöltöztünk. Ugyanakkor volt a végzett noviciusok egyszerű fogadalma a kápolnában. Megrendítően szép szertartás: a feketével bevont padlóra sorra fekszenek a fiatalok és a magiszter sorra eltemeti őket: Mortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo ! Bevallom, egy kissé megrettentem a gondolattól: egy örökkévalóságot láttam magam előtt, világi öröm és dicsőség nélkül. De az Egyház főséges és dicsőséges pompája kárpótlást ígért az ideges, sápadt, nyugtalan növendéknek.

Rossz ómen volt, hogy az új reverenda, amikor a lépcsőkön először lementünk a templomba, egy elbotlásom következtében végighasadt. Szerzetesi életem így kezdődött. A nagy magános épületben, amelynek ablakai egy hatalmas kertre nyíltak,⁴ a rendalapító szabályai szerint éltünk. A cellákban tanultunk és meditáltunk, a kápolnában és templomban közösen imádkoztunk, a refektóriumban evés közben az epére és ecetre gondoltunk, amelyről a fráter lector olvasott, a dormitóriumban a legteljesebb szilenciumban aludtunk az igazak álmát. (Magam ugyan gyakran fölkeltem, és mezítláb suhantam a kongó, boltíves folyosóra és néztem, néztem a nagy, sárga holdat, amely most Szeged fölött is így mosolyog, ilyen túlvilági búsan és Páris fölött is így dereng, ahol éppen Zola és Anatole France, akiket, uram bocsá', már akkor is fölötte kedveltem, lándzsát törtek egy szegény elítélt, leköpött zsidó⁵ érdekében. Ezt én egy újságból tudtam meg, amelyet a kályhafűtő csempészt a dormitóriumba és amelyben egy Ohnet-regény folytatása volt abban az esztendőben egyetlen világi olvasmányom.⁶ De a *Szettek Élete* is gyönyörű volt és Chateaubriand, e finom,⁷ nemes, ábrándos, ragyogó katolikus ellenforradalmár költészete a legmélyebb irodalmi élményem volt ekkor. Elhatároztam, hogy misszionárius leszek, elmegyek valami exotikus tájra és vértanúhalált halok a kereszténységért.

A szentek glóriája vonzott: a legtisztább és legnagyobb dicsőség. Ma már bevallhatom, hogy a szerelem se kímélt⁸ ez időben, de eszményképem messze fönn állott,⁹ a csillagos mennyeorszámban, az Úr trónusa mellett, a szeráfok között. . .¹⁰ Szent Teréziának hívták. Közben profán dolgokat is kellett művelni: a cipőnket magunk tisztogattuk, a padlót magunk súroltuk¹¹ és én, hogy az önkínzásban gyakoroljam magamat, mások helyett is sokszor vállaltam testi munkát.

A magiszterünk szigorú férfiú volt, de a promagiszter a világ legbájosabb embere. Randvég Mihálynak hívták, a virágok és

gyümölcsök szerelmese volt, nagyon kedvelte a zenét, maga harmóniumon játszott órákhosszat és kiválasztott költője a szelíd Vergilius¹² volt, akit olyan áhítatosan és buzgón tolmácsolt nekünk, mint a szentatyákat.

Ő valahogy megérezte bennem a költőt és néha behívott szobájába, végigsimogatta tekintetével a klasszikusokat, almát és szőlőt adott nekem és beszélt az élet viharos tengeréről, amelyen¹³ bizton és boldogan halad örök célja felé a mi kis gályánk, a rend hajója; az Árvák Atyja rajta a kormányos.¹⁴ A noviciátus éve lassan telt, imádságban és munkában. És eljött a tavasz, május teljes pompája virult ki a kolostor nagy kertjében. És a szerzetes egyszerű, fekete öltönye alatt nagyot¹⁵ dobbant a fiatal költő szíve. Május ötödike volt éppen, Napoléon halálának évfordulója és Munkácsy temetése, amikor egy félszeg és nyugtalan fiatalember megérkezett a váci vonattal Budapestre. Nyakkendője nem volt, mert valahol elkallódott a váci noviciátus holmijai között.

— Mi akar lenni, carissime¹⁶, az Istenért, mi akar lenni? — kérdezte a szigorú magiszter, amikor a rendből való kilépésem szándékát egy héttel azelőtt¹⁷ bejelentettem.

És én mélyen elpirulva, majd halálosan elsápadva, remegő hangon, de büszkén és a végső diadal reményével rebegtem:

— Költő akarok lenni és újságíró, mint Zola !

1921. május 5.

(Juhász Gyula)

679.

AZ IGAZI DESTRUKCIÓ

Apponyi Albert azok közé a politikusok közé tartozik, akik ma is, ha szóhoz jutnak, szépen és okosan meg tudnak mondani bizonyos igazságokat. Legutóbbi nagy parlamenti beszédében, a demokratizálásról szólva, ami most nincsen, kimondotta, hogy *az internálást, ezt a fekélyt ki kell vágni az ország testéből*. Helyeslés és taps követte ezeket a szavakat, egyelőre, úgy hisszük, egyéb nem is igen fogja követni. Ugyanekkor mást is mondott Apponyi. „Nagy veszedelem, ha a szavak folytonos használatával végre odajutunk, *hogya valakinek valami nem tetszik, azt destruktívnak tartjuk*.” Erre is nagy taps felelt az ellenség részéről, egyéb kö-

vetkezménye egyelőre ennek se lesz, legfeljebb talán az, hogy a demagógok még dühösebben és elkeseredettebben vagdalják a mások és egymás fejéhez is a destrukció vádját, amely ma már olyan kopott, mint a háború előtti nadrág, pedig csak kerek két esztendeje koptatják, az igaz, hogy annál eredményesebb buzgósággal.

Mi, szociáldemokraták egy percre se vettük, nem is vehettük magunkra a destrukció vádját, amely különben hovatovább éppen olyan kitüntetésféle lesz, mint, mint a térdszalagrend, amelyre tudvalevőleg ez van írva: Jaj annak, aki rosszat mer gondolni! A szociáldemokrácia lényege és célja szerint sem lehet destruktív, hiszen éppen ellenkezőleg, egy nagy, egyetemes és öntudatos társadalmi hit az, amelyen épült és célkitűzése a lehető legkonstruktívabb: egy igazságosabb és boldogítóbb társadalmat akar a munka és tudás alapján kiépíteni. A kereszténység kezdete óta nem volt eddig világtörténelmi mozgalom, amelynek több építő tartalma és ereje lett volna, mint éppen a szocializmusnak, mint tudományos igazságnak és társadalmi mozgalomnak. A kultúra fegyvereivel harcolunk békés és boldogító célokért, a haladás útján megyünk előre, üldözés és mellőzés, kudarcok és veszteségek dacára rendületlen és egyre szilárdabb hittel a jövőben, amely bizonyosan elhozza eszméink diadalát. Destrukció lehet-e az, amely jobbat, különbet, tartósabbat és becsületesebbet akar építeni?

Ó, mi tudjuk jól, hirdettük is elégszer, mi az igazi rontás, mi a valódi destrukció! Elsősorban mindaz, ami akadálya az emberi fejlődésnek, mindaz, ami az emberben megingatja és lerontja a vigasztaló és biztató hitet a szebb és jobb jövő iránt, amelynek, mi dolgozók és szenvedők, a hirdetői és munkásai vagyunk! Destrukció a gyűlölet, amely népeket és fajokat, amely embert uszít az emberrel szembe, nem látva be, hogy *az intézményeket kell javítani vagy megalkotni*, hogy az emberek megjavuljanak és alkotni tudjanak! Destrukció a jelszavak állandó demagógiája, amelyek mögött önző érdekek mohósága leskelődik, olyan jelszavak végelgyengülésig való rikoitozása, amelyeknek se pozitívuma, se realitása nincsen, csak üresen kongó pátosza az üres fejek megtévesztésére, ami ideig-óráig sikerül. És destrukció az, amely ellen végre Apponyi Albert is kénytelen volt felemelni messze hallatszó szavát. Az internálások hatásáról beszélt és többek között ezeket jelentette ki: Ebbe nem fogok belenyugodni, mert azt hiszem, hogy így gyártják a társadalom ellenségeit.

Ha ő ott volna, tette hozzá Apponyi, nem tudja, vajon nem úgy jönne-e vissza, mint a társadalom ellensége.

Vázsonyi erre közbeszólt: Szibéria Magyarországon!

Igenis, destrukció mindaz, ami az emberi jogok, szabadságok, mindaz, ami az igazság és a jövő ellen történik, *akár mulasztás az, akár cselekedet.*

Mi emelt fővel és nyugodt lélekkel megyünk a magunk útján és teljesítjük kötelességünket. Dolgozni és felvilágosítani: ez a mi jelszavunk. A munka és a tudás a fegyverünk és mi ezekkel¹ a békés fegyverekkel próbáljuk *fölépíteni* azt, amit a véres fegyverek *leromboltak.*

A Munka, 1921. május 8.

680.

R É S E N

681.

SZEGEDI KÉZI LEXIKON

682.

P Ü N K Ö S D I N Y E L V E K

Az Apostolok Cselekedeteiben olvassuk, hogy Judás halála után és a Szentlélek eljövetele előtt a tanítványok egy új apostolt választottak. Két jelöltjük volt és sorshúzás útján Mátyást választották. De azt nem olvassuk, hogy a kimaradt másik, József (mellékneve Justus) ellenforradalmárrá lett volna, (mert hiszen a kereszténység *akkor* forradalmi gondolat volt), amiért a tizenegyek sorshúzása folytán kibukott a papi tanácsból.

• [Cenzúrafolt]

Az agylágyulás rettenetes és szánsalomraméltó tragédia, amely olyan fényes elméknek is kijutott, mint Baudelaire, Maupassant, és Nietzsche. Ettől a balsorstól csak azoknak nincsen okuk félni, akik velükszületett elmeengességben szenvednek.

[Cenzúrafo t]

Ezer év óta nem volt annyi egyesület Magyarországon, mint ma és ezer év óta nem volt olyan kevés egyetértés.

Piros pünkösdi napján, mikor az apostolok elteltek Szentlélekkel és minden nyelven hirdették a szeretet igéit, egynémelyek a gyülekezetből csúfolódva mondták: Édes bortól részegedtek meg. Annyi bizonyos, keresztény atyámfiai, hogy azóta nagyon kijózanodtunk ebből a részegségből.

*

Mert a szeretet mégis a legnagyobb dolog ezen a világon. Az Apostol mondja (aki Renan szerint ma újságíró lenne bizonyosan), hogy ha szeretetem nincs, olyan vagyok, mint a zengő érc és pengő cimbalom. A mai gyűlölethirdetők pedig még csak nem is zengenek, mert már egészen berekedtek.

*

Szent Antal a halaknak prédikált és a halak meghallgatták. De próbáljatok meg a süket füleknek prédikálni!

*

Dózsa György tüzes trónusának betöltésére nem igen akadnak királyjelöltek. Pedig őt még Petőfi is elismerte!

*

Talpra magyar! — mondotta a világszabadság nagy költője a Múzeum lépcsőjének talapzatán. Könnyű volt neki, mert ő csakugyan legény is volt a talpán!

*

A hattyú a zoológiai legenda szerint életében csak egyszer énekel: a halál előtt. Minden valódi költő ilyen madár, hiszen minden valódi költő a halál előtt érzi magát mindenkor és éneke hattyúdal, amellyel az elmúlást próbálja túlzengeni.

Szegedi Napló, 1921. május 15.

Juhász Gyula

683.

R É S E N

684.

R É S E N

685.

KULTÚRÁT A NÉPNEK!

A kulturális politika valóságos paródiája az, amit a szegedi egyetem körül eljátszanak azok, akiknek kultúrprogramja körülbelül ebben a Tóth Bélától sokat idézett magyar szállóigében merül ki: úgy gruppírozni a semmittevést, hogy lázas tevékenységnek lássék. Szegednek egyetem kell! Hogy miért kell Szegednek egyetem, ezt sok mindenféle érveléssel támogatják, amelyek között a jólismert frázisok az alföldi metropolisról éppen úgy szerepet játszanak, mint a némely illetékesek személyi hiúsága, hogy ők hozzák az egyetemet Szegednek, akár egy új vicinálist, csak éppen a valódi kulturális föltételekről és szükségletekről esik említés legkevésbé. Eltekintve attól, hogy az őszre beharangozott egyetemből emberi számítás szerint úgy se lehet egyelőre semmi, hacsak Potemkin generális módszere szerint nem akarják tetők alá hozni és eltekintve attól, hogy még eddig reális számvetésről ebben a dologban egyáltalában nem hallottunk, meg kell kérdeznünk az egyetem ügyét a látszat szerint úgy-ahogy szívükön viselőket, vajon minek a tetőt fölhúzni és a bokréta-ünnepet megcsinálni addig, amíg az alapokat se tudták megvetni, amikor a fundamentum sincsen még készen és ami van, az is katasztrofálisan kezdetleges és elégtelen?

Hiszen évek óta rendes állapottá nőtte ki magát az a botrányosan szomorú jelenség, hogy az elemi és középfokú oktatás számára nincsenek elegendő helyiségek, hogy iskolák állanak mindenféle más célok rendelkezésére, csak éppen a nevelés és oktatás céljaira nem, hogy még folyik a különféle iskolák kilakoltatása és összezsúfolása, olyan módon, amely mindenre inkább alkalmas, mint a jövő nemzedék rendszeres kiművelésére. Éppen tegnap olvastunk egy klasszikus jelentést, amelyet Jánossy Gyula

tanfelügyelő apostoli útjáról közölnek, aki most végezte el évi rendes iskolaszemléjét a szegedi Alsótanya körül és amely szerint, hogy szóról-szóra idézzük:

*„A tanfelügyelő szemléje alkalmából ismét meggyőződött a tankeöteles gyermekek beiskolázatlanságáról. A tanulók az előírt leg-
elemibb iskolai tanulmányokkal sincsenek tisztában és ez a szemlé
eredménye is elemi népoktatásunk teljes csődjét mutatja”.*

Íme tehát a fundamentum, íme az a bizonyos alap, amelyre most a szegedi egyetem büszke monumentumát akarják felépíteni. Mi más ez, mint nyílt és keserves bevallása annak, hogy itt az analfabétizmus kezd feltűnően és leplezetlenül hódítani, hogy itt az elemi népoktatás sorsa forog kockán, holott e nélkül nincsen kultúra és nem lehet a közműveltségéről szégyenkező pirulás nélkül beszélni. Addig, amíg az ilyen tragikusan súlyos bajokról csak évi jelentések számolnak be, amelyeket hivatalból ad akta szokás tenni és minden maradhat a régiben, sőt, mint a jelek mutatják, minden gurul tovább a lejtőn a csőd felé, igazán különös társasjátéknak és egyéni kedvtelésnek látszik itt most egyetemest játszani. A kultúra szegedi sáfárainak lelkiismerete nem maradhat nyugodtan ilyen körülmények között és ennek a leromlásnak erélyesen és hamarosan vétót kell kiáltani.

Tessék a kultúrpolitikát ott kezdeni, ahol legégetőbb a szükség és legfontosabb a segítség, tessék a nép, a nagy tömegek igazi műveltségét becsületesen és mélyen, szilárdan és kitartóan megalapozni, demokratikusan megcsinálni a szegedi kultúra programját, hogy ne csupán reprezentálni és ünnepelni tudjanak a kevés kiválasztottak, de az emberi tudás és műveltség fénye — ez a legszebb és legáldásosabb világosság — ragyogjon minden kunyhó ablakára, hogy a kultúra ne csupán választékos bankettek menüje legyen ezen a tájon, de minden dolgozónak mindennapi kenyere, erősítője és vigasztalója!

A Munka, 1921. május 29.

KÖNYVES KÖNYV

Móra Ferenc versei

Móra Ferencnek — akiről nehéz volna eldönteni, hogy az elméje vagy a szíve gazdagabb-e, mert hiszen mind a kettőből bőven ad minden írásában — ezt a verseskönyvét először csak a gazdagok vehették meg, azok a gazdagok, akik lélekben gyakran igen szegények. Most bővített olcsó kiadása jelent meg a Könyves könyvnek, amely Móra Ferenc verstermése javát foglalja össze. Ezeket a verseket bajos lenne valami kategóriába sorozni, annyira távol állanak mindenféle modernizmustól, annyira a költő szíve vérével írt vallomások. A magyarságuk — mert ma ezt firtatjuk úton-útfélen — olyan magától értetődő és önkénytelen, a művészetük annyira keresetlen és mégis szuggesztív, mint a népdalé és a népballadé, amelyek formáit leginkább műveli. És mégis, egy nagyon művelt, nagyon finom és nagyon halk mai idegember szól itt hozzánk, intim közvetlenségében. A jó emberek és szegény emberek költője Móra Ferenc, a kis embereké, akiké a jövő reménye és öröme és a ma bánata és gondja. A miénk ez a poéta, magányos elvonultságában is a miénk, akit a könyvek és múltak csöndes, békés birodalmában mindnyájunk sorsa, jövője izgat és foglalkoztat, aki szolidáris minden elnyomott vergődővel és eltaposott istenbogarával. Egy nagy és meleg piros szívet nyújt felénk a Könyves Könyv, egy fényes, tiszta elme adja és mi megértő szeretettel forgatva becézzük.

A Munka, 1921. május 29.

688.

R É S E N

689.

R É S E N

690.

R É S E N

AMIT NEM LEHET

Két év óta egy darab ideig akadtak jóhiszemű emberek is, ha nem is nagy számmal, akik a kurzus politikáját valami marandónak gondolták és azt hitték, hogy ezzel a politikával meg lehet alapozni Magyarország jövőjét és a haladás és fejlődés útjára lehet visszavinni a nemzetet. Ma már ezek a csekélyszámú jóhiszeműek is, nagyon kevés kivétellel (akik javíthatatlan optimisták, magyarán szólva naívak) ott vannak a csatlódottak, a kiábrándultak és elkeseredettek táborában.

A mai kurzus (mondhatnók immár némi joggal tegnapiak is) a keresztény és magyar jelszavakon épült föl, e két fogalom kellő átértése és valódi átérése nélkül. Hogy e két fogalom egymás mellett maga is logikai ellenmondásokat tartalmaz, arra ők nem gondoltak, mert hiszen a jelszó nem is volt fontos nekik, csak annyiban, amennyiben két ilyen jelszó kiáltása mellett az érvényesülni és szerepelni akarók vígan és nagy hangosan bemehettek a kurzuspolitika gyorsan kiépített táborába. Ennek a kurzusnak belső erkölcsi csődjét maguk a tábor vezetői közül többen (így például Szabó Dezső és Friedrich István) már megállapították, de az érdek ereje és hatalma (mondhatni erőhatalma) még együtt tartja őket és a konjunktúra bérlői és bizományosai még mindig döngetik a mellüket és hirdetik a magyar reneszánszot, amely sehogysem akar megszületni, mivel a sok bába között elveszett a gyerek és a sok panama és szemfényvesztés mellett a morális értékek sehogysem tudnak felszínre kerülni. A keresztény egységet a katolikusok és protestánsok viszálya, sőt maguknak a protestánsoknak meghasonlása önmagukkal, a nemzeti egységet a faji ellentétek keresése és hangoztatása jellemzik a legszomorúbban. A társadalmi és gazdasági bajok természetsszerűleg növekednek és halmozódnak az ilyen mentalitás mellett és ha a kurzus mérlegét fölállítjuk, a rengeteg passzíva mellett aktíva gyanánt néhány halvaszületett törvény (a derestörvény reneszánsza a botbüntetésben, a kultúra blokádja a numerus claususban) és egy sereg

elkopott és lejárt jelszófrázis (amilyen például a destruktív halálosan unalmassá és nevetségessé vált emlegetése) maradnak.

Bizony ezekből nem igen lehet megélni, még máról-holnapra is bajosan s ehhez a tragikus nincsetlenséghez egészen stílszerűen hangolódnak a liberális Hegedüs Loránt szimfóniái, aki legalább próbálja menteni, ami ma itt még menthető és igyekszik két bőrt húzni le az egy rókáról, amelyiknek néha csakugyan három bőre is akad mostanában.

De majd elfelejtettük a legújabb szimfóniát, amelynek kakofóniája valósággal a fölháborodás nyári viharát váltotta ki még a kurzus némely támaszából is: az új sajtótörvény tervezetére gondolunk, amelyet különben, tekintettel a viharos visszhangra, amelyet pusztá híre keltett, egyelőre az őszre halasztották, azt gondolva, hogy akkor talán kedvezőbb szelek fújnak számára, bár az is lehet, hogy inkább úgy vélik, hogy akkorára már egészen befellegzett majd neki. A félelem szől, sőt kiált ki ebből a javaslatból, amely úgy tusakodik a megismert igazsággal és annyira híján van minden meggondolásnak és körültekintésnek, hogy szinte klasszikus példáját nyújtja annak, miképpen nem szabad egy uralmi és hatalmi érdeknek elárulnia magát, hogy mily erőtelen és mily ügyefogyott. Rupert Rezső az ész ellen való támadásnak minősíti ezt a tervezetet és megállapítja, hogy „a mostani kormánynak még életösztöne sincs és ez a mi vigasztalásunk, ez tartja bennünk a reményt, hogy az ország egyszer mégis csak meg fog tőle szabadulni”.

Rupert Rezsőt, aki keresztény volt akkor, amikor nem volt jelszó a kereszténység és liberális akkor, amikor szinte a fejével játszik emiatt, bizonyára a pécsi kommunistákkal fogják cimboraságba hozni egynémely nagyon hangos, ma eléggé elcsöndesedő ingéniumok e nyilatkozata miatt, de az igazság mégis csak ott van, hogy az ország érdeke ellen nem lehet a haladás gyorsvonalát a kurzus szekerével elállani, bármilyen húzóval is akarják erről a tervről elterelni a figyelmet azok, akik még mindig hasznot akarnak húzni abból, hogy a fejlődés örök törvényét próbálják kijátszani.

A Munka, 1921. június 26.

A MUNKÁSKULTÚRÁRÓL

A szegedi Munkásszínpadon, a vasárnapi művészdélutánon
elmondotta: Juhász Gyula

Sokat beszélnek a kultúráról manapság, kivált azok, akik nem tesznek semmit a valódi kultúra érdekében. Jelszó ez a fogalom sokaknak, kultúrfölelénnyről szavalnak, akik csupán vámszedői ennek a jelszónak. A kultúra nem valami merev, mozdulatlan bálvány, nem valami fétis vagy tabu, de egy mindig fejlődő, örökké alakuló, folyton újat teremtő életfolyamat.

Az emberi közösség élő és éltető lelke a kultúra, amelyik e közösség igazságait fejezi ki a tudomány nyelvén és szépség-ideáljait valósítja meg a művészet formáiban. Mihelyt az a társadalmi vagy gazdasági rendszer, amely ezt létrehozta és kialakította, amely ennek melegágya volt, elvesztette hitét és igazságát, akkor kivesz belőle a lélek, a kultúra és egy újnak ad helyet.

Kultúrák lesznek és kultúrák vesznek: hogy Deák Ferenc híres idézetét alkalmazzuk. Az indus kultúra, amely egy csodálatosan mély szemléletű keleti vallás társadalmi és gazdasági talajának szülötte volt, amely eposzokat, drámákat és Gotamo Buddha filozófiáját hozta, szintén elvirágzott, de igazsága és szépsége tovább hatott és termékenyített új kultúrákban, többek között a kereszténységben, amelynek legszebb legendáit és középkori misztikájának mélységét kölcsönözte. Az antik görög kultúra, amely Fidiász márványszobrait és Szofoklész márvány igéit teremtette, szintén elvirágzott akkor, amikor Nagy Sándor véres, hódító álmaiban ez a szépséges görög világ meghasonlott önmagával és a halálos csapást az az akkori forradalmi keresztény szellem adta neki, amely a Gangesz melletti buddhista lemondás és részvét forrásaiból táplálkozott, de az antik görögség szépsége is újjászületett az újkornak hajnalán, ám távol hazájától, a reneszánsz kultúra bölcsőjében.

A mi modern korunk kultúrája, a kapitalizmus emlőin nagyra növelt gépkultúra is hanyatlóban van most, mert a lélek kezd kiveszni belőle, az igazság lelke, mindenek éltetője. A világháború új barbárizmusa volt a nagy tünete ennek az összeomlásnak. A technika győzött itt a szellem és lélek fölött, ám azért mi jól tudjuk, hogy nem a gépeket kell okolni és nem a közép-

kort visszaírni vagy éppen visszacsinálni (amit nem lehet), nem Gutenberg művét kell elégetni, hanem az emberi közösség új hitét, az emberi haladás új reményét fölkelteni, a népek testvériségének nagy gondolatát és érzését megszilárdítani és diadalra vinni.

Ennek az új kultúrának jövőbenező prófétái és apostolai a mi igazi modern költőink, tudósaink, művészeink és gondolkozóink. Az új kultúra, amely nem a vér és vas jogán akar hódítani és nem a gépekkel akarja leigázni és elpusztítani a szellemet és a népet, ez az új kultúra valóban a munka kultúrája lesz. Egy értéket ismer: a munkát. Nem a dologtalan és megcsömörlött jóllakottak szennációvágyát akarja majd kielégíteni, de az új szépségekre és igazságokra szomjúhozóknak érdeklődését.

Munkáskultúra lesz az eljövendő, a most kialakuló, a szó legszentebb értelmében, mert a munka becsületén és kultuszán épül és minden dolgozóhoz fordul. Nem kiváltságos lesz, hanem egyetemes. Új hit új hirdetője, új tudás új terjesztője. Ennek az új kultúrának vagyunk mi szerény és szegény harcosai, úttörői és legyünk is mindnyájan, munkások, testvérek. A magyar munkáskultúra legdicsőbb ősenek a magyar demokrácia és a világszabadság vértanú-költőjének igéivel végzem: „Szégyen reá, ki mostan vesztegel, *dicsőség arra, aki dolgozik!*”

A Munka, 1921. június 28.

694.

INTÉS

695.

HAMIS PRÓFÉTÁK

A keresztényszociálisok fővárosi hivatalos napilapja legújabb számában beszélgetést közöl, amelyet berlini tudósítója folytatott a napokban Erzberger Mátyással, a német keresztény-párt, a centrum volt vezérével. Erzberger a háború alatt nagy szerepet vitt, mint a háborús konjunktúra kihasználója és nagy vagyonra tett szert, mint a háborús üzletek vámszedője. Helfferich, a volt birodalmi kancellár s jelenleg a német nemzeti

párt feje, kegyetlenül éles hangon támadta Erzbergert, azzal gyanúsítva a keresztény politika hangos hirdetőjét, a német klerikálisok zajos szóvivőjét, hogy nem tudott határt vonni a politika és az üzlet között és mikor Erzberger ezért bepörölte Helfferichet (szó nélkül még se lehet zsebrevágni ilyen vádakot egy intranzigens keresztény harcosnak), akkor a bíróság előtt, a tárgyalás során kiderült, Helfferich bizonyítani tudja kíméletlen állításait és a bíróság a vád bizonyos részét igazolva látta. Ettől fogva egy jó ideig csöndes legény lett a hangos Erzberger Mátyás, bár pártja egyrésze személyi okokból és „csak azért is” tovább ragaszkodott hozzá, de Erzbergernek szava egyelőre nem volt a német politikában.

Most azonban megint mozgolódni látszik Erzberger, hiszen a politika mezején néha kétszer halnak meg az emberek és olykor a halottak is visszajárnak mumusnak vagy kísértetnek. Ilyen körülmények között nyilatkozik most Erzberger a budapesti keresztényszociális orgánium tudósítója előtt és ez a nyilatkozat meglehetősen híven és tanulságosan tükrözteti a külfölsége nyelvű és hitű Erzbergerek mentalitását, valamint sajtóságos állásfoglalását a szocializmus dolgában:

— A kapitalizmus meghalt — mondja az elcsapott és újra fölcsapó vezér —, a szocializmus szintén túlélte magát, a jövő tehát a keresztény szolidaritásé.

Csudálatos, hogy amíg ezek az urak borzasztóan örvendeznek az arab mohamedánok vallási és faji föllángolásának és a turáni gondolat japán és hindu térfoglalásának és kicsibe veszik, hogy indiaiak, perzsák, török nacionalisták és arab fanatikusok éppen az orosz szovjettel szövethetnek, addig a kizárólagos keresztény szolidaritást hirdetve, faji és felekezeti korlátokat állítanak akkor, amikor tisztára szociális és gazdasági vívmányok eléréséről és jogok megszerzéséről van szó és amikor egyszerűen a tőkés és munkás érdekei állanak szemben egymással.

Hogy miért élte túl magát a szocializmus, amikor legnagyobb küzdelmei és diadalai előtt áll éppen világszerte, ezt nem mondja, mert nem is tudja megmondani sem Erzberger, sem a többi, mint ahogy nem is mondja, mert nem is mondhatja komolyan. Hiszen éppen ő maga mondja mindjárt ezek után, hogy a keresztény szolidaritáson ő a munkások és a munkaadók közösségét érti (ez majdnem úgy hangzik, mint a szentek egyessége, csak valamivel misztikusabb) és ennek a célja Erzberger szerint: hogy a vállalati tőke *felét* lassú átmenettel a különböző válla-

latoktól a dolgozó munkásság kezébe hozza. Lám, lám, minden út Rómába vezet és íme, íme, Erzberger is kilyukad, mert kénytelen kilyukadni egy ilyen félszocialista utópiába, mert azért ezt viszont ő maga nem gondolja komolyan, hogy a keresztény szolidaritás jelszava alapján lehessen megcsinálni. Hiszen éppen e nyilatkozat után olvassuk a keresztényszociális orgánus egy másik müncheni levelében, hogy, sajnos, „több, mint nyolcvanmillió szocialista ellen kell a harcot fölvenni”.

Mire való ez a szélmalomharc, urak? Talán inkább le kellene tenni azt a fegyvert és közösen munkálkodni egy szebb, jobb, igazabb és boldogabb jövő felépítésén, amelyet bizony nem szenteltvízzel, hanem öntudatos, kitartó és egyesült erővel kell megkezdeni. A munkásságot csak a saját munkája válthatja meg, csak a saját kemény és szívós törekvése az egyetlen cél irányában, amelyet a szocializmus mutat és amelyet nem szabad és nem lehet elhagyni semmiféle kísértésre és semmiféle cifraságért.

A Munka, 1921. július 3.

696.

R É S E N

ÉLES KRITIKÁT gyakorolt a főváros pénzügyi bizottságában a városi könyvtár felett a nagy Wolff Károly, aki osztrák nemessége ellenére olyan keresztény és magyar, akár Budavári. Wolff Károly szerint köztudomású, hogy a fővárosi könyvtár volt az a fészek, ahol a lelkeket tévútra vezette a szabadkőműves zsidó irányzat. A városi könyvtár — von Wolff szerint — béklyókat rakott a lelkekre és (egy kissé kevés szóbőségű ez a Wolff úr) tévútra vezette azokat. Szóval kezdik belátni Wolffék, hogy nem az az átkos destruktív sajtó az oka mindennek: összeomlásnak, forradalomnak. Ők most már a könyvekre is vétőt kiáltanak. A könyvek is veszedelmesek Wolffék számára, a könyvek, amelyekben eszmék élnek, gondolatok világítanak, a könyvek, amelyek a lelkeket forradalmosítják, amennyiben megtanítják az igazságra, arra az igazságra, amely a Wolffoknak kellemetlen. A tűzbe és a pokolba tehát a könyvekkel, a máglyára velük, együtt égjenek el a destruktív lapokkal. De nem minden könyvet átkoz és tilt el Wolff Károly, vannak, amelyek-

nek megkegyelmez. Meg is mondja, milyen könyvek azok. „Évtizedek óta a keresztény irányzat alapján írt munkákat tudatosan elsikkasztották a fővárosi könyvtárban.” Wolff a fővárosi könyvtárat olyan kulturális forrásnak kívánja tenni, — „ahol ártatlan lelkek objektív alapon vezettenessnek be a tudomány csarnokába”. Ó szent ártatlanság! A hófehér liliomlelkű Wolff Károly tehát csak ártatlan lelkeket engedne be a könyvtárba, illedelmes, engedelmes, szolgálatkész együgyűket, lelki szegényeket, jámbor bárányokat, akik objektív alapon ülnének és olvasnának! De mi az az objektív alap és ki az, aki azt hitelesen megállapítja? Csak nem Wolff Károly úr, úgyis, mint objektív pártember, úgyis, mint magántudós? Vagy talán az objektív Kmoskó Mihály, a még objektívebb Bangha Páter, vagy a legobjektívebb Zilahi Kiss Jenő, aki a kommunizmust kívánta nemzeti alapra fektetni és úri módon előkészíteni 1918-ban és aki most tisztogat, mint új seprő a budapesti torony alatt az iskolákban. Mi már csak azon a véleményen vagyunk, hogy egy könyvtárban lehetőleg minden könyvnek meg kell lennie, ami értéket jelent, ami tudományt és művészetet reprezentál és hogy nincsen veszedelmesebb destrukció annál a törekvésnél, amely az igazságot és tudományt pártszempontok szerint akarja bevenni vagy kivetni, holott az igazság is, a tudomány is mindezek fölött való.

A Munka, 1921. július 6.

697.

IGAZ BÍRÓ

A sivár jelen és a kilátástalan jövő minden nyomorúsága mered elének és várja, hogy segítsünk rajta, hogy talpraálljunk, hogy összefogjunk, hogy megfeszített igyekezettel, közös munkával és kölcsönös szeretettel föltámasszuk a romokból az életet, hogy elindítsuk újra a haladás vonatát, hogy végre erőt véve minden gyöngeségen és gyávaságon, a fejlődés új lehetőségeit teremtsük meg a háború és forradalmak által fölszántott talajon. És akkor előáll egy okvetetlenkedő és erőszakoskodó indigéna, akinek ősei a magyar szabadság és függetlenség levert és megölt hőseinek birtokát kapták az idegen uralom császárától, akinek elődje a magyar demokrácia és önállóság szabadságharcában

szerepelt, mint a nemzeti törekvések eltipró eszköze és ez az úr, akinek kétmillió világháborús burgonyauzleti ügye még elintézetlen, oda áll a mai magyar fórum, a nemzetgyűlés kellős közepére és felelősségre vonja a függetlenségi politika régebbi és újabb vezetőit, ő, akinek jelentős része van a katasztrófális háborús uszításban, a tragikus háborús „kitartásban” egészen az összeroppanásig. Most áll elő olyan vádakkal, amelyekkel annak idején hallgatott, akkor, amikor ezek föltárása — szerinte — a nemzet érdekében fontos, sőt döntő lehetett volna.

Mindenki látja, csak a vak nem (sajnos, a mai magyar politikában többnyire vak vezet világtalant), hogy mi a célja a sárospataki úrnak ezekkel a vádakkal. A megsértett hiúságon és a nyugtalan lelkiismereten kívül főleg egy vezeti őt, az, hogy a függetlenséget és szabadságjogokat hirdető demokratikus politikát mindenképpen kompromittálja és lehetőség szerint le-törje. Ehhez most igen kedvezőnek látszik a politikai időjárás, hiszen igazán nem nehéz észrevenni, hogy mennyire nincs egyedül a herceg úr e tekintetben. A P. Ábrahám Dezső ellenforradalmi kormányától, amely Szegeden még az októberi forradalom vívmányai alapján állott és úgy mutatta, mintha a munkássággal is meg akarna egyezni (közben, persze, nyílt utcán ütlegeték a munkásokat) a mai kormányig, amely nem csinál titkot abból, hogy a megnyirbált szabadságjogok is alkalmatlanok és kellemetlenek neki, egészen világos az út addig, amikor egy Windischgrätz akar törvényt ülni a Kossuth Lajos eszméinek és céljainak örökösei, Eötvös Károly, Justh Gyula és társai fölött és a lojalis lakajok országává szeretné tenni a sokat emlegetett, de sajnos, nagyon ritkán és nagyon rövid ideig látott szabadság és függetlenség népét.

Andrássy Gyula, akinek lojalitása majdnem versenyez Windischgrätzével, a nagy leleplező beszéd után most kijelenti, hogy más elbírálás alá esik XV. és XVI. Lajos forradalmi felelőssége, mint Robespierre és Maraté. Mi megértjük e finom és gyöngéd, hogy úgy mondjuk, arisztokratikus hasonlatot. Valóban, Carlyle éppen úgy, mint Taine, tehát a történeti szemlélet két ellentétes pólusa vallják és hirdetik, hogy a forradalomnak valódi okozója ezeknek a Lajosoknak oktalan és céltalan uralkodása volt: a veszített háborúk, amelyekben hiába folyt a vér, az esztelen pazarlások és panamák, amelyeket türtek, sőt elősegítettek, mi több, amelyekben részt vettek, az előrelátás és okosság teljes hiánya, amely megindította a végzetük és nemze-

tük végzetének szekerét. Felelősség, tetemrehívás? Ó igen, a történelem előbb-utóbb ítélkezik háborúk és forradalmak okozói és minden kurzusok felett. A történelem nem siet, de nem is késik. A vádlottakból vádlók lehetnek, az utolsókból elsők és egy bizonyos: a történelem ítélete nem pártoktól és egyénektől függ, azt örök igazságok vezérlik csupán.

A Munka, 1921. július 9.

698.

[HELLER ÖDÖN]

Heller Ödön kettős élete megkapóan regényes színekben bontakozik ki a halála után. Kicsiben azt próbálta, amit a francia Gauguin, a piktör és Rimbaud, a költő megvalósítottak: ki akart menekülni a városi kultúrából az ősi természet ölébe, az anyaföldhöz, amelyet képein is megörökíteni igyekezett. Ő, aki éveket töltött a Fény Városában, a nagy Párisban és élte a montmartrei bohémek életét, férfikora delelőjén egyszerre csak elhatározta, hogy földet vesz Tápé fölött, a napfényes és termő Szomolyában, tanyát épít magának és valakinek, akihez hosszú évek hűsége fűzte és akivel a boldogságot akarta hozni a nyugalomba.

Milyen szép tervei voltak, mennyi áhítattal és rajongással rajzolta és színezte ki őket, hogy örült, mikor a tanya székely kapubálványa elkészült, mikor az első termés zsendülni kezdett! Fél élete Szegeden telt, ahol portrékat készített gazdag és szép asszonyokról, öreg urakról, mert kellett a pénz a tanyára nagyon, egyre több pénz kellett, a boldogság és béke egyre nehezebben indult, a másik fél élete künn telt a faluban és a földjén, ahol a boldogságot építette és ahol csöndes nyári alkonyatokon és heves déli nap sütésben — izzó és tündöklő magyar plein air! — a lelke igazi művészi álmainak hódolt: Tápét festette. Kisgazda lett a Dönciből — mondogatták a barátai a városba[n] és a füstös kávéházban este kedves malíciával várták a bricsesszes, poros, napégette piktort, aki, mint a fáradt kapás a napi munka után, a feketéje mellett tovább szövögette a terveket. Mikor nemrégén Andaházi Kasnya Bélát választották meg Tápén követnek, sokat csipkedték a cimborák Hellert, hogy hát

micsoda dolog az, a tápéiak más festő után néznek, hát nem elég jó nekik Heller? Ödönke csöndesen mosolygott és csak ennyit mondott, azt is minden szemrehányás nélkül: Senkisem próféta a saját falujában.

Pedig ő az volt. Népszerű. A parasztok úgy tekintették már, mint egy benszülöttet. A gyerekek Fillér úrnak hívták, a nép ismerte a képeit, megálltak a vásznai előtt és bírálgatták nagy jóindulattal. Az egyik a Rozit túlságosan komolynak találta, a másik Török bácsit igen öregnek, mindig volt tanácsadója, persze, Heller ezeken is mosolygott és dolgozott tovább. Rövidlátó szemei bámulatosan finoman megéreztek a fény és szín értékeit, a plein air levegőjében otthon volt Heller. A rajz is egyik erőssége volt, a háború végefelé egész sereg főfő-katonát rajzolt le egy készülő háborús album számára. Különben a zenekarba osztották be a festőt, aki valóban páratlanul muzsikális érzékű volt, jókedvében a legkülönbözőbb operákat végigfűtyülte, de a kamarazenének is nagy híve volt mindig. Művészcsaládból származott, nagybátyja *Glatter Ármin*, unokaöccse *Glatter Gyula*, akinek a külföldön is nagy sikerei vannak. Heller egyébként a világ legszerényebb művésze volt és ami szinte példátlan ebben a brancsban, soha rosszat nem mondott kollégáiról, mindig elismerte és hangoztatta kvalitásaikat. Nem kereste az elismerést, sőt mimóza módon elbújt előle. Most végre rászánta magát, hogy az *Ernszt-múzeumban* az ősszel kollektív kiállítást rendez. Erre is készült, festőiskolája megnyitására, a tanyája fölszentelésére és még valamire, ami agglegény szívét titkon megdobogtatta. Most már vége mindennek, egy nyugalom vár rá, a végső. A Tisza vetett neki ágyat egy fülledt, rejtelmes júliusi estén.

A magyar Van Zanten boldog évei a szőke magyar folyó vizébe merültek, mielőtt a napsütésben és örömben fölragyogtak volna. A nekrológ, melyről néhány nap előtt e sorok írójának szelíd öngúnnyal és borús sejtelemmel említést tett, íme készen van. A toll ugyan új képeiről és új sikereiről akart írni, de a végzet íme másképpen hozta. Szegény jó Heller Ödön műtermében egy most megkezdett férfiportré árván várja a mestert, aki elment. Köröskörül befejezett arcképek, tájak, interieurök. És a falhoz fordítva a gyönyörű, nemes édesbús paraszt Madonna.

Elvégeztetett!

Szeged, 1921. július 17.

ELTEMETTEK HELLER ÖDÖNT

ELTIPROM . ?

Az a hatalom, amely nem tűr ellenmondást és nem enged kritikát, agyaglábakon nyugszik. Az a hatalom, amely fél a világ ítéletétől és a közvélemény szavától, nagyon gyöngé alapokon épült. Az a hatalom a Potemkin hatalma, amely csupán látzatokra dolgozik és látzatoknak hódol. A demokrácia nyílt és tiszta levegőjében nem lehet és nem szabad titkolózni és jaj annak, akinek titkolni valója akad. Ma pedig az egész művelt nyugat a demokrácia levegőjében él és a légmentesen elzárt társadalmak csupán anakronizmusok lehetnek, a középkor különös maradványai, amelynek össze kell omlani és meg kell szűnni a szabad levegő első, egyetlen érintésére.

A mai kurzus kormánya kénytelen volt meghátrálni a különböző pártok egyértelmű állásfoglalása előtt, amelyben a sajtószabadság giuillotinját ellenézték.

A jelek szerint most más irányban és más módon próbálják elnémtani az igazmondást, ha már magát az igazságot elnémtani nem is lehet. Mert a börtönök legföljebb emberekkel telnek meg, de az eszmék, azok szabadon terjeszkednek és hódítanak, az igazságok sértetlenül és maradandóan élnek és diadalmaskodnak tovább.

A pálma a teher alatt nő, az üldözés csak erősíti az erős meggyőződéseket. Mi ebben a tudatban nézünk nyugodtan és biztosan a jövő elé, amely a mi jövőnket jelenti. A Bach-korszak rendszere hiába üldözte és börtönözte be a magyar írókat, akik hangot adtak az elnyomatás alatt szenvedő és szabadságot sóvárgó lelkeknek. Éppen ez a fülledt és feszült levegő volt az, amely [a] lelkeket annál hajlamosabbakká tette a szabadságra, az igazság és jog megérzésére és akarására.

A porosz imperialista császári politika tűzzel-vassal akarta lehetetlenné és tönkretenni a zsendülő vetésű szociáldemokráciát, de a szakszervezetek és egyéb munkásszervek üldözése és fölosztása csak annál keményebb, elszántabb és eredményesebb harcra ösztökélte az egyre öntudatosabbá és keményebbé ko-

vácsolt német szociáldemokrata mozgalmat. Jól tudjuk, hogy az erőszak az erő hiányát jelenti. Akik félnek az igazságtól, azok elismerik azt, csak nem akarják elfogadni. Az pedig úton van, ha most útban is van némelyeknek. Mi nem csupán örömmel és bizalommal várjuk, de dolgozunk is érte. És akik ellene dolgoznak, azok nagyon csalódní fognak, mert Potemkin illúziójuk elveszte után nem marad más hátra számukra, mint behódolni az igazságnak.

Ez lesz az igazság méltó bosszúja rajtuk!

A Munka, 1921. július 24.

701.

JOACHIM FERENC KIÁLLÍTÁSA

702.

RÉSEN

703.

PETŐFI ÉS JAURÈS

Kettős évforduló emlékoszlopa állt meg a mai napon bennünket, akik a jövő felé megyünk rendületlenül és lankadatlanul. Ez a két emlék is a jövőbe mutat, a két vértanú halál, amely e napot megszentelte az emberiség evangéliumában, egy szebb és jobb jövő termékeny csíráit vetette el a földbe, amely a haladás hőseinek, az emberiség harcosainak véréből ázott. Az egyik hősi halál e napon Petőfié volt, aki egy kis nép szabadságharcában esett el a világszabadság gondolatával. Mert Petőfit hiába reklamálta eddig magának (ma már szinte meg is feledkezett róla és el is fordult tőle) az a szájas hazafiasság, amely mintegy a saját külön monopóliumának tekinti a hon szerelmét, Petőfi nem csupán nagy magyar költő volt, hiszen éppen magyarság tekintetében Berzsenyi, Vörösmarty, Arany, talán még magyarabbak, főleg fajiság szempontjából: Petőfi ezenfelül és legjellemzőbb vonását tekintve a múlt imádásával szakító, a jövőbe tekintő és a jövőt előkészítő magyar költő, a demokratikus szabadság, a szociális haladás költője, aki minden érzésével és

gondolatával, minden idegével a szegényeké, az elnyomottaké, a kitagadottaké.

Petőfi nem hiába rajongott a nagy francia forradalomért, nem hiába imádtta Berangert és Heinét, ő volt az első költő ebben az országban, aki a modern kor leghatalmasabb és legegységesebb törekvésének, a szocializmusnak megérzője és prófétája volt, aki az igazság és szabadság nevében legelőször hirdette ezen a földön, hogy addig nem szabad megállani, amíg el nem jő az idő, hogy majd a bőség kosarából mindenki egyaránt vehet és majd a jognak asztalánál mind egyaránt foglal helyet s ha majd a szellem napvilága ragyog minden ház ablakán. Petőfi neve a magyar történelem egyik legszebb lapján együvé került Tánacsics Mihályéval, aki a magyarországi szocialista mozgalom első öntudatos harcosa és martirja volt.

A sors különös módon ezen a napon szólította el az eszmei harc mezejéről azt a másik emberi nagyságot is, aki Jaurès volt, a francia szocialista-mozgalom egyik legképzettebb, legkiválóbb és legbátrabb vezére, a tiszta pacifizmusnak tántoríthatatlan hirdetője, akinek halálával mintegy a kapitalizmus világháborúja született meg az imperialista örület poklában. Jaurès emberi értékének fénye éppen a szörnyű világégés lángjainál tündökölt fel teljes nagyságában és szeplőtelenességében. Halála örök vád, égbekiáltó mementó, világraszóló J'accuse! az embertelen háború, a gyilkos élet és értékpusztítás, a társadalmi „rend” e borzalmas és gyalázatos szégyene ellen. A két nagy emlék előtt áhítatos tisztelettel és rajongó szeretettel állunk meg ezen a napon és újult erővel, megerősödött hittel és rendületlen reménységgel indulunk tovább a tőlük hirdetett jövőndőbe a munka és béke ígéretföldjére.

A Munka, 1921. július 31.

704.

A SZEGEDI MUNKÁSSÁG PETŐFI-ÜNNEPE

705.

GONDOLATOK A KÖNYVTÁRBAN

706.

MEGBOCSÁTÁS?

707.

RÉSEN

708.

RÉSEN

709.

MARGÓ

710.

RÉSEN

711.

RÉSEN

712.

MARGÓ

713.

SZEPTEMBER

714.

MARGÓ

715.

MARGÓ

716.

LIGETHY BÉLA: ECCE HOMO

717.

SZÍNHÁZNYITÁS ELŐTT

718.

MARGÓ

719.

ISKOLAI DOLGOZAT

720.

MARGÓ

721.

JÓ TANÁCSOK

722.

MARGÓ

723.

LÁTOGATÁS DUGONICS ANDRÁSNÁL
— Beszélgettünk Etelka szerzőjével —

724.

VÉRTANÚK

725.

SZEGED ÜNNEPE

726.

TRILBY

A KIS KADÉT
— Bemutató előadás —

A HARAMIÁKRÓL

Ma este egy kis forradalmi vihar dübörög végig a szegedi színház világot jelentő deszkáin. Ne tessék megijedni, ez a vihar már több mint száz esztendő és a forradalom, amely benne harsog, csupán egy vörhenyes hajú, szikár arcú fiatal költő prédikációja. Schiller még nem volt húsz esztendő, amikor első drámáját, *A haramiákat* írta. A legnagyobb csoda az irodalom történetében: egy kész, érett és maradandó dráma egy ifjútól, aki még nincsen húsz éves.

Hiszen igaz, a dráma még túlságosan lázas és forrongó, szerтелен és borzas, de ez a láz az ihlet szent láza, ez a forrongás egy lángész forrongása, ez a szertelenség és borzasság az örökkévaló fiatalságot jelenti minden időkre.

Schiller *A haramiákat* a nagy francia forradalom előestéjén írta, egy füledt és robbanékony korszak izgatott levegőjében. Még a világ kulisszái mögött, jelenésükre várnak a konvent véresszájú és véreskezű hősei, a szabadság, egyenlőség és testvériség erőszakos és diadalmas proklamálói, még csak a lelkek mélyén ragyog a dicsőség reggele, amely *Rousseau* világmegváltó ábrándjait próbálja a siralom völgyébe hozni, Robespierre még csak szerény vidéki ügyvéd, Napoleon pedig süldő kis káplár, amikor Schiller ez első színjátékában a világ közeledő nagy színjátékának villámai fölcikkáznak és mennydörgése fölzúg — *contra tyrannos!* *A haramiák* egy század alatt meghódították a szíveket és nem egy irodalmi divatnak bálványai és mintaképei lettek. A becsületes zsványnak, a nemes szegénylegénynek, a dicső rablónak, Karl Moornak sápadt és büszke arcára ismerünk a bujdosó *Hernani* tekintetében éppen úgy, mint *Violának*, az alföldi haramiának ábrázatában. A korhadttársadalom kis királyai ellen szavaló haramia bevonult az irodalom Pantheonába és ott tündöklük a királyok és hősök hosszú galériájában az idők végezetéig.

Ez a haramia valóban végtelenül rokonszenves, vonzó és lelkesítő alak, a fiatalság és a forradalmiság ideálja, aki több mint száz év óta éppen olyan elbűvölő hatalommal szuggerralja az ifjú lelkeket, mint egykor a kesergő *Werther*, a rajongó *Childe Harold*, a mélázó *karthauzi*.

Ideál lett Karl Moorból, nem csupán a lázas fiatalság, de a törekvő színészek ideálja is, míg a sötét és keserű Franz Moor az intrikus legendás fogalmává magasztosult, aki még Jagón és Biberachon is túltesz. Amália pedig, a szende és szomorú szerelmes szív, ott fényeskedik abban a sorban, amely Shakspeare szenvedő és meghaló hölgyeivel, a Cordéliákkal és Desdemónákkal kezdődik és a kaméliás hölgygel végződik. Ragyogó és zengő pátosz árad ebből a régi darabból, a Sturm és Drang¹ viharos lehellete, az örök romantika forrósága és fergetegessége. Karl Moor egy művelt és tanult zsvivány, egy lángeszű és lánglelkű bandita, aki jól ismeri az isteni *Jean Jacques* tanításait, sokat forgatta *Plutarchost* és olvasta *Kant*tól a tiszta és praktikus ész kritikáját. Karl Moor maga az ifjú Schiller, a sörényes zseni, aki kaszárnyának érzi az egész világot és magát oroszlánnak e sivatagban. Ez a lázongó és vergődő erő, ez a titáni fiatalság az, ami élteti *A haramiákat*, ami örökké új és szép marad benne, túl idők és emberek, irányok és divatok változásain.

Ma este remélhetőleg ezt a lelket, ezt a szellemet fogják éreztetni a szegedi színház deszkáin, azt a schilleri géniuszt, amely e drámában még szárnyait bontogatja csak, de már is túlszárnyalja a sasokat. Schiller *A haramiák*-ban a szabadság országának eljövételét prédikálja, az országét, amely nem e világról való. A nagy forradalom utána néhány évvel megmutatta.

Szegedi Napló, 1921. október 20.

(j. gy.)

729.

TISZA ISTVÁN ÉS A MAGYAR IRODALOM

A magyar politika és a magyar irodalom mindig erősen tartották egymással az atyafiságot. Magyar politikai történelmünk legkiválóbb alakjai egyben az irodalom évkönyveibe is maradandó módon beírták neveiket, amire elég legyen csak Zrinyit, a költőt és hadvezért, Széchenyit, a Hitel, Világ, Stádium, Kelet népe, Politikai programtörédékek és Blick szerzőjét, Kossuth Lajost,

a cicerói és mirabeauai nagyságú szónokot és az Irataim szerzőjét, báró Eötvöst, a legelsőik sorában álló regényköltőt és publicistát említeni. De más kapocs is volt minálunk mindig politika és irodalom között. A magyar költészet századok óta a nemzeti élet és lélek egyik fegyvere és tegyük mindjárt hozzá, a leginkább győzedelmes. Ennek igazságát rendkívül meggyőző erővel és hősséggel mutatta ki többek között Beöthy Zsolt klasszikusan pompás tanulmányában Széchenyiről és a magyar költészetéről. A mi irodalmunk legjelentősebb alkotásai nem csupán esztétikai szempontokból való remekek, de egyúttal komoly és hatásos *politikai tett* számba is mennek, ahogyan azt Toldy Ferenc mondotta Zalán futásáról. Ugyanezt el lehet mondani a Szigeti Veszedelemről, Bánk bánról, a Falu jegyzőjéről, Petőfi forradalmi verseiről, Tompa allegóriáiról és — hogy korunkra térjünk — Ady Endre költészetéről. A magyar politika nagy embereinek mindig megvolt a maguk nagy poétája. Így pótolták mintegy a poeta laureatus, az udvari költő intézményét, amely talán még ma is virul a boldog Albionban. Széchenyinek kezdetben Kisfaludy Károly volt a kedvence, később Vörösmarty, aki Deák Ferenc szívének szeretetében Kemény Zsigmonddal, a nagy írődeákkal osztozott. Tisza Kálmánnak Jókai, később pedig Mikszáth volt az udvari költője, akiket a nagy szabadelvű vezér, mint kártya partnereket is fölötte kedvelt.

Tisza István gróf a vagyona mellett egy meglehetősen bensőséges családi irodalmi hagyománynak is szerencsés örököse lett. A Tisza-család enyhe fészkében, Geszten volt nevelő a szabadságharc viharának lezajlása után Arany János, akinek tanítványa, a korán elhalt Tisza Domokos a legszebb reményeket nyújtotta, hogy a költészet terén nagy mesterének nyomdokába lép majd. Arany Geszten írta néhány legfinomabb versét és a geszti tradíció mélyen és erősen élt Tisza István lelkében, aki Arany Jánosnak őszinte és hűséges hódolója lett. A politikus Tisza üres óráiban állandóan olvasta Aranyt, mi¹ több, betéve tudta, hitelt érdemlő tanúk bizonyága szerint, a Toldi és Buda halála költőjének minden egyes sorát. Ez a szokatlan vonzalom és szeretet nem pusztán az egykori geszti nevelőnek szóló kegyelet volt, ennek sokkal bensőbb és mélyebb okai vannak. A puritán és józan Tisza István az embert és költőt egyaránt rokonnak érezte Aranyban, a legpuritánabb és legjózanabb magyar lángészt, aki — Babits Mihály találó szavai szerint zseni volt a nyárspolgár álarcában. A bihari paraszt reális

bölcsessége és erős természetérzése a lángész fokán: ez volt Arany költészete, egészen életének utolsó korszakáig, amikor az öregedő költő Margit szigetén, a fiatal világváros kellős közepében,² olyan elfinomodott lírát adott, amely bármely nyugati modernnek is csak becsületére válnék.

Ezt az Aranyt már kevésbé érezte és méltányolta Tisza István, a nagy konzervatív, mint ahogy az örület határán meredő Vörösmarty-líra örvényeit sem Gyulai Pál mutatta meg, hanem az idegesen fogékony Babits.

A halhatatlan Arany mellett (akiről különben fölolvastatott az egyik irodalmi társaságban) egy élő kedveltje is volt Tisza István grófnak, politikai meghittje is egyúttal, gondolatainak és érzéseinek, aggodalmainak és reményeinek irodalmi megszólaltatója: *Herczeg Ferenc*. A lélekrokonság itt is szembe-tűnő. Herczeg nem nagy fantáziájú, nem nyugtalan lobogású, de egyenletes, kissé hűvös, kissé józan, inkább az értelem, mint az érzelem eszközeivel ható művészete, erős politikus és morális hajlandósága természetesen közel állott ahhoz az irodalmi ideálhoz, amit az egész lelkével politikus és minden ízében moralista Tisza István a valódi, modern íróról, a hasznos és kellemes íróról alkotott magának. Innen van intím és folytonos fegyverbarátságuk, ezért bízta meg a nemzeti élet és lélek rohamos gyöngülése miatt aggódó Tisza István a legjobb értelemben vett konzervatív irodalmi szemlének, a *Magyar Figyelőnek* szerkesztésével éppen Herczeg Ferencet, a Bizánc és az Árva László király íróját. Maga Tisza István is buzgó munkatársa lett e revünek, tanulmányai történelmi és aktuális politikai kérdésekről e szemlének legértékesebb dolgozatai közé tartoznak. Már előbb is írt és pedig komoly becsvággal és jelentős sikerrel a toll fegyverét mindig sokratartó harcos Tisza István és például a Baross Gábor vasúti politikáját védelmező polémikus írása a Budapesti Szemlében, az e nembben eléggé gazdag magyar irodalomban is kiválik páratlanul szilárd logikájával és metszően éles dialektikájával.

Élete végén e kemény és kérlelhetetlen harcos méltó ellenfélre akadt, különös módon nem a politikusok között, akik mellette jórészt pigmeusok voltak, hanem a harcias, a forradalmi, az új magyar költészet vezérében, az egész gazdag korszak legnagyobb magyar költőjében: *Ady* Endrében. A szilágysági költő, a pacsirtaalcsás sirály, az októberi forradalom jósa, a világnézeti ellentétek egész hevével és erejével gyűlölte a régi Magyar-

ország utolsó hatalmas és rendületlen várbástyáját, a konzervatív hite mellett mindhalálig kitartó Tisza Istvánt, a geszti grófot.

Mondják, hogy nincs erősebb gyűlölet testvérgyűlöletnél. A lelük mélyén, az öntudatuk küszöbe alatt, örök, ősi gyökereikkel, minden ellenkezés és ellentét dacára rokonok voltak, egy fajta vére, egy eredet hajtása, a bihari és a szilágysági nemes, a harcos politikus és a harcos poéta. A régi Magyarország két utolsó nagy alakja az egyik, aki meg akarta menteni a múltat és a másik, aki ki akarta verekedni a jövődőt, ma már a vértanúhalál glóriájában az egyik, a tragikus vég dicsőségében a másik, megbékélve és megnőve, az idők végtelenségéig emlékei maradnak egy világnak és büszkeségei egy nemzetnek, amelynek erényeikkel és hibáikkal oly igazán és egészen a fiai voltak!

Szeged, 1921. október 30.

(j. gy.)

730.

RIPORT A KECSKEMÉTI SZÍNHÁZRÓL

731.

A SZÁZESZTENDŐS DOSZTOJEVSZKIJ

Írta: Juhász Gyula

Ma száz esztendő. Fájdalmas fegyenc arca, az epilepsziások réveteg tekintetével ma már nyugodtan nézhet az örökkévalóságba. Az ő igéi el nem múlnak, amíg emberi kín és kéj vonaglik ezen a földön. Az apja orvos volt a szegények kórházában, sebész és belgyógyász, aki emberi nyomorúságok között turkált és emberi szenvedéseket gyógyított. A fia ezt csinálta az egész világgal és ezt csinálja minden időkre. A szegények kórházának levegője egész pályáján elkísérte őt. Hamletnek Dánia börtön volt, Dosztojevszkijnek egy nagy kórház az egész föld, akár az élő halottak házában élt Szibéria szívében, akár a derús délen járt, akár Baden-Badenben kártyázott és vesztett, akár Moszkvában vagy Pétervárott szeretett és csalódott. Bizonyos és az egész világirodalomnak végtelen nagy szerencséje, hogy

a *Raszkolnikov*, a *Miskin herceg* és a *Karamazov testvérek* szellemi apja mélységesen degenerált, beteg ember volt és hogy ennek a beteg testnek és léleknek csak egyik kórsága volt az epilepszia.

A terheltségének számunkra sokkal fontosabb és maradandóbb megnyilatkozása az a valami volt, amely abban a könyvsorozatban jelentkezik, melynek fölírása: *Dosztojevszkij Mihajlovics Fedor összes művei*. Magyarul lángésznek nevezik az ilyen betegséget, amely gyógyíthatatlan, de nem ragályos és nem örökölhető. Dosztojevszkij lángésze az emberi szív és agy legtitkosabb és legijesztőbb mélységeibe világított bele, olyan rejtelmekbe, amelyeket önmagunk előtt elhallgatunk. Amit ő végzett az emberi lélekkel, az a legmerészebb és legszörnyűbb viselkedés. *A démont kereste*, a démont, mely ott gubbaszt és leskelődik a legjámborabb és lepolgáribb agyvelő giruszaiban, a démont, amely ujjongva és kacagva gyűjtja fel a homlok mögött az értelmet, mikor az örület vörös fáklóját beledobja. Maga Dosztojevszkij bizonyára sokszor járt közel ehhez a pillanathoz, ő nem csupán a klasszikus és romantikus költői révület isteni perceit érezte, de átélte számtalanszor azokat a perceket is, mikor az öntudat egyenletesen világító lámpája egyszerre kialszik és a szegény vonagló és vergődő áldozat tajtékos szájjal, vacogó fogakkal mered a rettenetes Ismeretlenre, aki meglátogatta, mint Izaiás prófétát az Úr, tüzes szénnel tisztítván meg ajkait, hogy méltó legyen kibeszélni az el nem mondhatót. Ez az el nem mondható volt tulajdonképpen és lényegében Dosztojevszkij irodalmi „mondanivalója”.

És ez a mondanivaló sokkal fantasztikusabb és sokkal misztikusabb élmények szaiszi fátylát lebbenti fel, mint akár E. T. A. Hoffmann, akár Poe, akár Ewers, vagy Meyrink rejtelmes történetei. „*Menschliches, allzu menschliches*” az, amit a nagy, a legnagyobb orosz költésze kinyilatkoztat és van benne valami kinyilatkoztatásszerű, ahogyan ezt megteszi. Ez a csodálatos zseni *állandóan Krisztussal viaskodik*, mint Jákob az angyallal. Dosztojevszkij is a szeretet, a jóság, a részvét, a bocsánat evangéliumát hirdeti, mint a názáreti, de nagyon is erősen és mélyen érzi a démonit az emberben, az ősi gonosz principiumát, az örök Lucifert, aki lázad, a sátánt, aki körüljár, keresvén, kit elnyeljen. És ez a démon ott van az angyali lelkekben is, előle nincsen menekvés, ő csak alszik, de nem halt meg a legigazabbakban és a legjobbokban is. Zola az állatot látja és rajzolja az emberben, Dosztojevszkij a démont.

Zola pogány naturalista (a pogányok néha jobbszívűek, mint némely keresztények), Dosztojevszkij keresztény misztikus. Az Isten országáról álmodozott, amely nem e világból való.

De nagyon is jól ismerte a földet, a siralom völgyét, amelynek bűneit és nyomorát senki nála különb módon nem örökítette meg. Dosztojevszkij születésének századik évfordulóján talán még nagyobb kórház és *egészen bizonyosan nagyobb szegények háza a világon, mint száz esztendő előtt.* A lángész sem tudja megváltani az emberiséget, legfeljebb ábrázolni tudja. Igaz, hogy ez már majdnem egy fajtája a megváltásnak. És akkor Dosztojevszkij helyet kérhet a szegény, szenvedő emberiség legnagyobb szentjei mellett.

Szeged, 1921. november 13.

732.

MARGÓ

Fejedelem jön ma Szegedre, bár harsonák nem hirdetik érkezését. Mert *Bartók* Béla ma az *abszolút zene* legkülönb művelője és pedig nem csupán ebben a megcsonkított kis országban, hanem — és erre több párisi és londoni tekintély elismerő kritikája is tanú — az egész világon. Ha a szellemi és erkölcsi értékeknek is volna állandóan jegyzett értékmérője a zürichi piacon, akkor *Bartók* Béla neve — áldott, drága magyar név — a legmagasabb és legmaradandóbb aranyvalutát jelentené. Egy kifosztott és megnyirbált ország hatalmas vigasza, kincse, reménye és bizakodása ő. Zongorája világgá hirdeti a magyar lélek, a magyar ujjongás és jajongás fönségesen megrázó dallamait. A hazai *mély kultúra* legmélyebb és legörökebb kútjából merít: a népköltészet csodálatosan tiszta és gazdag forrásából. Szegedre nem először jön ma a *Kékszakállú herceg vára*, a *Fából faragott királyfi* és annyi más ragyogó zenei ópusz költője. A magyar népdallamok és szövegek gyűjtését végezte e város határában hosszú évek előtt és a tanyavilágban, a szomszédos falukban értékes és ismeretlen dalkincsre bukkant. Barátai és tisztelői sorában mi is áhítatos szívvel köszöntjük dicsőségének világraszóló dobogóján.

Szeged, 1921. november 27.

733.

FELEDÉKENYSÉG

734.

MEGFEJELT FEJEK

735.

[ALBUMOKBA]

736.

„PÁLYÁM EMLÉKEZETE”

A nyomdafestékkel huszonkét évvel ezelőtt ismerkedtem meg, tizenhat éves koromban. A Szegedi Naplóban jött két versem pünkösdi napján, az ünnepi melléklet legelején. I f j a b b M ó - r i c z Pál volt az irodalmi keresztapám, aki vagy húsz sorban fölfedezett és kedves bicebóca virágoknak nevezte a verseimet. Máig se tudom, hogy milyen virág lehet az a bicebóca, de annyi szent, hogy Szegeden nem elég a költőt egyszer fölfedezni. Így esett, hogy egy év múlva Sz. Szigethy Vilmos, vagyis jobban mondva Bob vállalta a keresztapaságot, aki a karácsonyi számban két versemet adta ki. Ekkor hiba esett a matrikulában, mert a szedő véletlenül Antalra keresztelt, ami arra ösztönzött, hogy harmadszor is fölfedeztessem magamat. Így azután vég-érvényesen költő lettem, ami Magyarországon újságíróként jelent. Mikor az egyetemen a bölcsészetet hallgattam, édes szülőm mindig féltett, hogy nem fogok diplomát szerezni, mert közben egészen elcsábít a hírlapírás démona. Hát hiszen kacérkodott is velem vagy tizenöt évig, amíg végre egészen a hálójába kerültem. Most azután van egy diplomám, amelyet a szegre akasztottam és van egy tollam, amelyből nem lehet éhenhalni.

Színházi Újság, 1921. december 3.

Juhász Gyula

737.

VÁLTOZATOK HAT SZÓLAMRA
(Költői antológia)

UGARIMÁDÁS

A mezei virágok tarka köntösében egy új könyv jelent meg Szegeden: *Cserzy Mihály* (Homok) és *Szalay József dr.* népies drámája, a színpadon már jelentős, meleg sikert aratott *Ugarimadás*. Ma, amikor a magyar népszínmű reneszanszát éli, ketős örömet és nyereséget jelent ennek a gyökeres és tiszta magyar lélekből fakadó műnek megjelenése a karácsonyi könyvpiacón. Mind a két szerző kiváló ismerője és igaz barátja a valódi magyar népnek, rokona e nép lelkének és avatott megszólaltatója csöndes örömeinek, hallgatag panaszainak és vágyainak. *Cserzy Mihály*, úgy is, mint *Homok*, hosszú évtizedeken keresztül keresett tárcaírója volt előkelő fővárosi lapoknak és minden sorát a szegedi magyar nép sorsának szentelte. Komoly, érzelmes hangja mindig jólesően olvadt bele a modern irodalom sokszólamú koncertjébe. *Szalay József dr.*, aki egyúttal a leglelkesebb magyar könyvbarát és a *Dugonics Társaság* második virágzásának legbuzgóbb és legderekbabb kertésze, szintén a magyar szép-próza avatott művelői közül való, akit csak bokros teendői gátolták abban, hogy ezen a mezőn is gazdag aratással szolgáljon a nemzeti kultúrának. Az *Ugarimadás* irodalmi és színpadi tekintetben egyaránt kitűnő, realista jellemrajza, költői hangulata és csupa élet és igazság dikciója a mai népszínműtermés legjobbjai közé iktatják e darabot, amelynek tendenciája megkapóan érezteti a mai idők szociális viharaitól vemhes levegőjét a magyar földnek. A szegedi irodalom e valóban benszülött alkotását a Délmagyarország nyomdavállalat adta ki, a mostani viszonyokhoz mértén ízléses, csinos és stílusos keretben, a két illusztris szerző előljáró írásaival együtt.

Jóleső érzéssel látjuk, hogy a szegedi könyvek mint rajzanak ki sorra rendre innen, *Móra Ferencé* után *Cserzy-Szalayé* és úton van már *Tömörkényé* is, hogy a magyar metropolis más íróinak könyvei kövessék őket. Az irodalom decentralizálásának ez a leghasznosabb és legmeggyőzőbb megoldási módja.

Szegedi Napló, 1921. december 21.

(j-gy.)

739.

SZEGED A VIHAR UTÁN
Krónikás riport hetven év előttről

740.

MARGÓ

741.

IRODALMI REFORM

1922

742.

ELŐSZÓ

[Schreiner Ferenc: A horgászat kézikönyve elé]

743.

MARGÓ

744.

CANNES VAGY CANNAE?

745.

MARGÓ

746.

RÉVÉSZ ILONKA HARMADIK FÖLLÉPTE

747.

MOHÁCS UTÁN

Megvallom őszintén, az első költő, akinek nagyságát nem az iskolakönyvek tanítása, hanem a szívem dobogása érezte meg velem, mégis csak Kiss József volt, a most elköltözött. Arany Jánost majdnem gyanússá tette a hivatalos Toldi olvasása a negyedik osztályban Lehr Albert magyarázó jegyzeteivel (amelyek, sajnos mindent kimagyaráznak és semmit sem sejtetnek), Petőfi titáni méreteit az Anyám tyúkjára és a Falu végén kurta kocsmára redukálták és a jó öreg poétika tanárom meg akart buktatni, mert Tompa Tornácomon című elégiájáról azt mertem írni, hogy nem egészen kifogástalan a kompozíciója. (Pedig ezt Tolnai Lajos is megállapította róla a Gyulai Pál tekintélyes „Budapesti Szemléjében”.) Arról nem is beszélek, hogy Schiller és Goethe milyen mumusok voltak előttem a gimnáziumban és sokáig igazat adtam az első tekintetében Nietzscheknak, aki a Haramiak költőjét a säckingeni moráltrombitásnak nevezte, az utóbbi dolgában pedig Petőfinek, aki a tejfeles tormát és a weimari minisztert soha nem szívelhette.

Így lett első kedvence a titokban múzsákkal társalkodó nebulónak Kiss József, akinek új verseiért „A Hét” ünnepi számait mindig megvettem és betéve tudtam a zsongó ritmusokat és csengő rímeket és az önképzőkörben el is szavaltam a *Tüzeket*, ami akkoriban fölért egy februári forradalommal.

Magát a költőt először egyetemi diák koromban láttam, a Kerepesi-út sarkán, a nyüzsgő, zsidongó emberfolyam egy kis szigetén.

Szürke sportsapka volt a fején, kis gnóm termetén szürke ruha és szürke volt a szakála is neki. De a szemciben, amelyekről talán legmélyebb versét írta, a karbunkulus tüze csillogott és tekintete a hiúság és éhség vásárán túl, valahol ott tévedezett Sherezáde mosolyán, aki mindhalálig hűséges múzsája maradt. (Ámbár hiszen lehet, hogy éppen „A Hét” e heti nyomdászám-láján töprenkedett.)

Először pedig akkor beszéltem vele, amikor Széchy Károly derék tanárom, akit a kolozsvári egyetemről éppen ez időben

neveztek ki a budapestire, megbízott, hogy az irodalomtörténeti szemináriumán Kiss Józsefről tartsak előadást. Széchy elküldött az élő költőhöz, hogy tőle magától szerezzem be az előadásomhoz szükséges adatokat. (Olyan ez, mint amikor a népszámláló megkérdezi a kanonoktól, hogy nős-e és hogy hány gyermeke van?) Hát én dobogó szívvel állítottam be a mesterhez, aki egy alkov félhomályában ágyban feküdt még és amikor jövelelem célját elrebegtem, fölkönyökölt, jól megnézett, majd ezeket mondotta:

— Nagy kópé vagy fiam, hiszen a szemedből látom, hogy te is költő vagy. No csak, hamar egy verset!

Meghatva mondottam el azt az egyetlenegy, amit a magaméi közül kívülről tudtam, Kiss József egészen megengesztelődött.

— Ez vers! Ismételte. Azonnal beküldesz „A Hét”-nek még kettőt, azután a többi. Az életrajzomat pedig megtalálsz a verseimben, meg a lexikonban.

Ezzel elbocsátott. A két poémám még azon a héten megjelent a lapjában és attól fogva én lettem „A Hét” legsűrűbben megjelenő költője. Máskülönbén igen ritkán találkoztunk.

Engem a sors az ország egyik végéről a másikra dobott és csak néha, a Szerkesztői üzenet révén szólt hozzám Kiss József. Máramarossziget, Léva, Várad, Szokolca sokat szerepelnek ezekben az üzenetekben, amelyeknek csattanója, hogy a vers jönni fog. Kiss József pedig atyai barátom lett és maradt, az idők sok minden viszontagságai közt is.

A Holnap és a *Nyugat* ifjabb és öregebb titánjai sorra kikezdtek éneklő mesterüket, bennem mind végig élt a pietás és hála iránta, aki először öntött belém önbizalmat, aki először nyúlt a hónom alá és aki egyszer, a nagy csüggedéseim és elborulásaim idején ezeket írta hozzám:

„Hát csak egyet mondok: bolond kend Táncsics! Okos ember nem tulajdonít annyi fontosságot az életnek. Olyan jó poéta, mint ön, akit én nagyon szeretek, aki a tavalyi óról olyan gyönyörűen tudott írni, az ne törődjék annyit se önmagával, se az élet visszásságaival. Ha én úgy elhagytam volna magamat, a kertemben sohse termettek volna azok a tűzrózsák, amelyekbe ez az ország beleszeretett. Hát azért föl a fejjel, cimbora! Lesz még szőlő, lágú kenyér!” És a levél végén: „*Az utolsó két verse ballábbal íródott. Szebbeket kérek.*”

Igen, ez volt, ilyen volt ő, a kedves, öreg cimbora: a vers mégis csak a legszentebb és legnagyobb dolog volt előtte, az egyetlen komoly dolog e teremtett világon és ebben a dolog-

ban nem ismert tréfát, ezt halálosan komolyan vette: költő volt.

Mikor utoljára Szegeden járt, ragyogó és zengő jubileumán, az áldott szívű Kun József kis szalonjának a sarkában eldúdolta nekem készülő új versének első strófáját. *A csáti botok* lett volna e poéma címe, amely azonban félbeszakadt. (Mezőcsát, a költő szülőfaluja híres a verekedő legényeiről is.) Azóta a csáti botok nagyon elszaporodtak e kis országban és a Duna—Tisza közén egy-egy szellemtelen szellemi fütykös a költőt sem kímélte. Sebaj, most már elpihent. A numerus clausus nem érvényes a halottakra és a halhatatlanokra, *azok nyugodtan alhatnak a sírban, ezek tovább dalolnak az örökkévalóságban.*

Szegedi Napló, 1922. január 22.

Juhász Gyula

750.

KISS JÓZSEF EMLÉKÉNEK

— Juhász Gyula felolvasása —

Abba a sok százados, csodálatos és gazdag pompájú szőnyegbe, amelyet magyar poézisnek neveznek, minden korok minden nagy költője beleszötte a maga sajátos, külön ábráját, a maga keze nyomát, lelke álmát, vágyát, mindig új színekkel, új formákkal ékesítve és gyarapítva az ősi szőnyeget, amely belevész az ázsiai puszták és időtlen idők végtelenségébe és elnyúlik a határtalan jövődőség földjére is, várva új költők új szépségeit, új lehetőségek ornamentikáját. Bujdosó Balassi ebbe a gyönyörű magyar szőnyegbe szötte szerelem és vitézség tüzeiben égő lelke álomhattyúit és vérrózsáit, Csokonai Vitéz ábrándos szíve barokk kecsességű jácintjait és violáit, Vörösmarty a perzsa szőnyegek királyi tarkaságával győzelmesen vetélkedő tündérleányait és kacagányos hőseit, Petőfi forradalmas lelke bíborrózsáit és gyönyörített képzelete leggazdagabb keleti virányait, Arany pedig borongó és merengő kedélye százszínben játszó szürkeségét. Így lett ez a szőnyeg egyre dúsabb és egyre szélesebb, ahogy az öreg Idő örök szövőszéke mellett egymást váltogatták újabb és újabb nemzedékek.

Csak egy szín hiányzott még, egy forma, egy változat a nagy tarkaságban és ezt hímezte bele először a nagy drága szőnyegbe, a mi¹ nagy szegénységünk legdrágább kincsébe az az alacsony

sorból jött, alacsony termettel megáldott zsidófiú, akit a magyar nemzeti irodalom matrikulájában Kiss József néven tartanak számon azok, akik a szerencsés halandók halhatatlanságát elkönyvelik. Kiss József két új mintát is szőtt bele a magyar költészet szőnyegébe: versei sajátos álmodozó, keleties, zsidó színeinek és hangulatainak, sőt olykor ritmusának arabeszkjét és a modern, városi költészet halk és ideges tónusának díszítő motívumait. Ő az első jelentős zsidó és az első, értékes városi költő a hazai Parnasszuson.

Amit már az öreg Arany János megpendített margitszigeti tamburáján, a nagyváros poros és füstös forgatagában élő neuraszténias mai poéta őszinte szívhangjait, azokat Kiss József az impresszionista vers új hangszerén, kifinomult és meggazdagodott húrozatán zöngeti tovább a világvárossá vedlő, az egyre szépülő és gyarapodó Budapesten. Egy kis, szürke költő járkal az aszfalton, a paloták tövében, a villamosok csilingelése, az autók túlkölése között, a körúti kávéházak és mozik mentén, egy kis, szürke költő, akinek a versek mámorától ragyogó szemében egy álomvilág tündököl és fülében ott zsong a távol Kelet számukra régen elnémult harmóniája.

Ez a kis, szürke ember évtizedeken keresztyül, szinte egyedül képviseli a magyar lírai költészetet, amelynek nemesi címerét Gyulai Pálék Arany János holta után már lefelé akarták fordítani. A mezőcsáti zsidó fiú azonban nem hagyja magát, a Simon Judit, a Nápolyi emlék, a Tüzek és a Naphoz poétája hivatlan, váratlan, de a hivatás, a küldetés szent és édes lázában veri a taktust tovább, maga köré gyűjti lelki fiait, szellemi gyermekeit, megalakítja a modern magyarság első diadalmas irodalmi lapját, *A Hét*-et, ő maga csak versekben és csak sátoros ünnepeken hallatja szavát, de a Hét kirepítő fészke lesz új sasoknak, fülemiléknek, szürke verebeknek és tarka kolibriknek, csalogányoknak és pacsirtáknak, sőt egy kevés ideig magának a pacsirtaálcás sirálynak is, aki Petőfi és Arany egébe emelkedik az összeomló világok nagy viharában. De maradunk csak a költőnél, aki az irodalmi hét szűk esztendőben megmentette a magyar líra becsületét, aki az Aranytól Adyig terjedő szakadéknak átszillogó szivárványa volt, aki évtizedeken keresztül az egyetlen élő magyar poéta volt, akit mindenkinek illett ismerni, akit mindenkinek kellett szeretni, akit az iskolákban szavaltak, az emlékkönyvekbe írtak, aki nem engedte, hogy a poézisnek isteni divata és gyönyörű fényűzése kipszutiljon

a hazai földről. Már csak pusztán ezért a történelmi érdemért is kijárna neki egy szobor, ebben a temetni és leplezni olyigen jól tudó szép országban, de isten, ember látja, a költőnek még sem ez adja meg a halhatatlanságot. A szobrok olyan hidegek, a szobrokat előbb-utóbb idegen mázzal vonja be az idők rozsdája, mint a hirdető-oszlopokat, azzal a csekély különbséggel, hogy ez utóbbiak előtt mégis csak megállnak egy-két pillanatra, míg a szobrok legtöbbszörre nem hirdetnek egyebet, mint az örök mulandóságot és a földi feledékenységet.

A maradandóság is igen különös és igen változatos valami. Néha egy név marad fenn, amely fogalomká kövül, mint a Stentóré vagy Nesztoré. Néha egy tett emléke marad meg, akár jóé, akár gonosztetté, mint az irgalmas szamaritánusé vagy a Herosztrátészé. Néha úgy kerül bele az ember a mulandóság ködéből a maradandóság reflektorfényébe, mint Pilátus a Credoba. A költő halhatatlansága is különféle. Vannak, akiknek úgyszólván csak a nevüket ismerjük, de ez a név makacsul és kitartóan ússza meg a századok, sőt ezredek tengerét. Ilyen a szép és gyászos Sappho neve, amely a szerelemnek egy végzetes fajtáját is jelenti. Néha megesik, hogy a költő neve elmúlik, mint a gyermekláncfű a szélben, csupán műve marad ránk. A népköltészet remekeire kell csak gondolni, székely balladákra és kuruc nótákra. Mert ezeknek is egy valaki volt az igazi szerzőjük, bármennyire a kollektív lelket fejezték is ki, minden időkre szóló szépséggel és igazsággal.

Mégis, kétféle költői maradandóság van, egy költői típusnak megfelelően. Vannak poéták, akik egy nagy egységet jelentenek, egy kiáltó szót a pusztaságban, egy lángoló fároszt a sötétségben. Akik maguk egy új világot hoznak magukkal, nem csak új színt, új zengést, új formát, de új tartalmat is, akik egyszerre egyetemesekek és egyedülvalók. Ezeknek műve olyan egy egész, mint a kölni dóm, vagy a michelangelói márvány. Egy mondatba lehet összefoglalni őket, egy vezérmotívum zendül végig minden alkotásukon.

A legnagyobbakra gondoljunk és nem is mindig a legnagyobbakra, Dantére éppen úgy, mint Strindbergre, Goethere éppen úgy, mint Ibsenre, Csokonaira csak úgy, mint Adyra. És vannak költők, akik néhány versben élnek. Ezek a versek pedig tovább élnek bennünk, mindnyájunk szívében.

Kiss Józsefnek egyes versei többet jelentenek, mint költészetének összessége. Ő nem volt sem a gondolatnak, sem az érzésnek

forradalmárja, ő nem hozott új tartalmat. Kiss József a régi serlegbe öntött új bort, zamatosat és csillogót. És a régi serleget is tovább csiszolta, újra megragyogtatta az aranyjánosi kor költészetének leáldozó és az Ady-korszak fölkelő napjának sugarinál. Igaz, hogy Kiss József hasonlatát se feledjük, ő maga mondotta nekünk és az utánunk elkövetkezőknek:

Az én aratásom egy marék virág.

De ebben az egy marék virágban pompás őszi rózsákon, kedves kökörcsineken és bódító százszorszépeken akad meg a szemünk. Mégis, két dolog van a költői világban, ami eldönti valakinek maradandóságát, igaz poéta voltát. Az egyik olyan, mint a valóságos életben a szülő halhatatlansága: Tudott-e élő életet e múltó világra hozni? *Tudott-e embert formálni?* Kiss Józsefnek van néhány szellemi szülőtte, van néhány költői gyermeke, akik tovább élnek, akik a legenda valóságával vannak, akiket ismerünk és szeretünk mi valamennyien és ismerni és szeretni fognak minden generációk. Az olthatatlan örök szerelemmel gyászoló Ágota kisasszonyra gondolok, a szép, hűtelen Miriamra, a vén Jób leányára, a De profundis szegény, szerencsétlen Lizájára, a Varrógép meséjének jóságos és hűséges Terézére, a Mécsvilág nagyszonyára, a kóbor és dalos, az ügyeshajos és aranyhumoros Reb Mayer Litvákra, egy egész élő, érző és vérző sorára alakoknak, akiket a mezőcsáti magyar költő hívott elő varázsló pálcájával a szürke semmiből, hogy a színes valóság elevenségével vándoroljanak szívből szívbe, emlékezetből emlékezetbe. Ez a galéria gazdagabb nőkben, mint férfiakban. A Hamupipőke prince a poézis örök topánkáját az örök asszonyin próbálgatta ki.

És ezeknek az alakoknak a szemében legtöbbször a fájdalom vagy irgalom tiszta gyémántja csillog és fejükön majdnem mindig az alázat és jóság láthatatlan glóriája sápad. Ennek a költőnek vannak versei, amelyeket nem lehet a megindulás könnyei nélkül hallgatni. Sok szenvedés és sok szeretet tengerszeme a forrása ezeknek a dalainak. A kis cseléd, aki visszaküldte a cselédkönyvet, mert kiderült, hogy hiba volt a csillagokban és őt visszahívták, hogy királykisasszony legyen az égben, egy kissé a költőt is jelenti és édes mindnyájunkat, akik igazán emberek és szenvedők vagyunk ezen a földön. Petőfi Sándor írja, hogy a jó Isten odafönn bizonyosan egy külön mennyországot tartogat Dickensnek, ennek az istenien kedves és jóságos Szívnek. Minden jelessége és dicsősége mellett, amelyről a magyar

irodalom története úgy se feledkezik el többé, én azokat a gyémántokat tartom Kiss József legnagyobb díszének és értékének, amelyeket hálás és meghatott emberek millióinak szemében csillogtattak meg némely versei!

Szegedi Napló, 1922. április 16.

751.

MARGÓ

752.

CSEVEGÉS

A harmadik évfordulón, ahogy az emlékezés mécsét gyújtogatni kezdem, eszembe jut, hogy Ady Endrének még mindig nincsen életrajza. Pedig olyan szépen indult a dolog, a halála után mindjárt ígéretek kaptunk: *Hatvany Lajos*, *Schöpflin Aladár*, *Móricz Zsigmond*, *Babits Mihály* és *Ignotus* tollától vártuk a nagyszerű élet megírását és az adatgyűjtés munkája is megindult szaporán, sorra-rendre megindultak az „ostoba kis emlékezések”, de nemcsak az ostobák, hanem az Ady jelentőségéhez méltók is, különösen a Nyugat gyászünnepi számában és legutóbb *Révész Bélától* néhány meleg és őszinte emberi vallomás, amelyek bármely megírandó Ady-biográfia legbecesebb adalékai lesznek.

Ezek az emlékezések elsősorban az otthoni, a párisi és a budapesti Ady Endréről szólnak és azért engedtessek meg nekem, szerény és serény famulusnak, hogy Ady váradi életének margójára fölrojak néhány emlékrunát, mint szemtanú. Kár lenne, ha ezek is elvesznének és egy gazdag élet teljességéhez tartoznak maguk is. Én Adyt Váradon már csak mint futó vendéget ismertem. Akkor immáron túl volt a vidéki vergődések, az első sikerek, az országos hírnév elnyerésének tusain, de még keményen és állhatatosan vívta csatáit, nem magáért, hanem a gondolatért, az igazságért és szépségért, amelynek prófétája és harcosa gyanánt küldetett. Már megjelent a Vér és arany, amelynél külön verseskönyv nem hagyta el a magyar sajtót, Petőfi utolsó kötete óta, de a harc még állott körülötte és ő is ugyancsak állta a harcot. Várad egy kis fegyverszünet volt ilyen-

kor a számára és itt csupa fegyverbaráttal hozta össze a jósors. A váradi táborozás újabb haditervek kovácsolója volt, hiszen innen indult el hódítani a Holnap két antológiája is, amely még Rákosi Jenőt is kihozta a sodrából két hosszú tárca erejéig. Mi voltunk akkor a mondabeli gyászmagyarok, a honi költészet szent Lázár szegényei, a pogány igricek, akiknek zeneszerszámát el kell kobozni és égetni, de persze (a huszadik században lévén) már csupa *in effigie*.

Ady mindig az állomás közelében [levő] Európa-hotelben szállt meg Váradon, mert mindjárt mellette volt a Léda háza, rácsos kertjével, nagy kertjével, amely az utcára szólt. Révész Béla sorra főlemlegeti Ady pesti barátait, a váradiakról persze hallgat. Holott ezek voltak talán mégis legközelebbek a szívéhez, a hajlandóságához, a bajtársi érzéséhez és — nem utolsó sorban — az ízléséhez. Nem a költőkről beszélek elsősorban, hiszen akik jól ismerték, jól tudják, hogy Ady előtt egy kicsit mindig gyanúsak voltak a „mesterség” emberei, a harcos Ady valahogy ellenséges, támadó vagy védekező gesztussal fordult (önkéntelenül és szinte a szokás hatalmával) azok felé, akik a költői szent hegyre iparkodtak, vagy magyarán szólván az irodalmi vásárra vitték portékájukat. De azért így is sokáig tartotta a bajtársi hűséget Dutkával, Emőddel és a többiekkel játékos és tréfás kedvvel enyelegve, sőt évődve és civődva sokszor és mélyen fájtnak, amikor a Duk-duk affér folytán (ez még ma is rejtelmes história, akár a címe) egy időre komolyan összekulönbözött Ady és A Holnap. De mégis a Vér és arany költőjének legőszintébb barátai és tisztelői váradi tanárok, ügyvédek, orvosok sorából kerültek ki. A tanároknak akkoriban még kevesebbet kellett foglalkozni liszt- és faügyekkel és illetékes érdeklődni a legújabb irodalom iránt. Így lett Kardeván Károly, Hartmann János, Vucskics Jenő és persze Horvát Henrik, Ady legkülönbézetlenebb fordítója, a váradi Emke szeparében, hű és hívó tagja annak a Grál-asztalnak, amelynek fején Ady Endre trónolt, úgy is, mint mámorfejedelem. Itt nagy és heves viták folytak Petőfi és Arany elsőségéért és a viták vége az lett, hogy győzelmesen fölzendültek a legújabb, a legszebb Adyversek[!].

Ady a váradi éjben legszívesebben dr. Nagy Mihállyal, *Wertheimstein* Viktorral, dr. Dénes Sándorral és velünk, költőkkel kóborolt, az utolsóelőtti stáció rendszerint a Szigligeti színház mellett virrasztó bodega volt, ahol a vak Gyula cigány kuruc nótákat húzott és ahol mellettem írta Ady egyfolytában öt

olyan versét, amelyek a legközelebbi Nyugatban is irodalmi szenzációt jelentettek, az utolsó állomás pedig csakugyan az állomás volt, a resti, ahogy Ady hívta, hiszen innen csak egy közhajtás már az Európa, ahol várta a veronál, és egy másik lépés a ház, ahol várta a nő, aki mégis csak a legigazabb volt az életben.

Ami ezeket a váradi éjeket illeti . . . de nem, inkább hallgatok. Egy lángész fénycsóvás csillaga lobogta be, ragyogva és hevítve ezeket a csodálatosan mély és káprázatosan szép éjszakákat, az isteni kométa elszállt és azóta olyan sötétek a nappalok, mint az éjszakák. Dantéra a kortársak ujjal mutogattak: ez látta a Poklot! Magam olykor holdog háнкódással elgondolom: én láttam és hallottam Adyt!

Szegedi Napló, 1922. január 29.

Juhász Gyula

753.

CSEVEGÉS

Egy hős halt meg, tisztelt Emberiség, egy valódi hős, a te hősöd, a kultúráé, a haladásé, a tudásé. Ez a hőrosz nem bántott senkit, nem ártott senkinek, ez a hős nem támadott senki ellen és nem emberekkel szemben viaskodott. Egy nagy titok ingerelte, vonzotta, egy nagy titok, világunk annyi titka közül, amelyeknek megoldása közelebb visz bennünket a dolgok igaz ismeretéhez. *Shakleton* volt ez a hős, aki fölött meglengtetem hálás emlékezés lobogóját, hiszen az ő lobogója valahol ott lengedezett az Antarktisz eddig ismeretlen és ma is még rejtelmes jégvilágának közepén, a Déli Sark havas tündöklésében, új csillagok hideg ragyogásában.

A konkvisztádorok modern utóda volt a bátor és szerencsés *Shakleton*, de ő nem kincseket akart harácsolni, ő nem távoli népeket akart leigázni, neki csak egy hódító vágya volt: az emberi tudás számára meghódítani a föld másik pólusát és ebben nem ismert fáradságot és nehézséget. Milyen különös érzés, olvasva most halála hírért: én láttam őt, láttam vakmerő útjának halálos veszedelmei közben és te is láthattad őt, jámbor olvasó, mindenki szemlélhette és bámulhatta az újkor e megrázóan és fölemelően nagyszerű *Odysséiáját*, hiszen a mai tömegkultúra legnépszerűbb orgánuma, a film mutatta meg őt nekünk.

Igen láttuk, hogy mosolyog és hogy szalutál, hogy nézi a bizonytalan szabadulás útját, hogy bolyong a titokzatos terra incognita szűz tömbjein és szakadékaiban, és hogy lélegzik föl, amikor Punta Arenas kikötőjének ember és árbocerdeje fogadja a halálból és titokból visszaérkezőt.

Ez a film csakugyan egy új műfajt jelentett, a béke époszát, a haladás hőskölteményét, a kultúra himnuszát. Ez a film valóban propagandafilm volt, amelyik némán is világgá hirdette az emberi találékonyt, szívósság, kitartás, bátor lendület és legyőzhetetlen tudásvágy örökké való dicsőségét. Shakleton és társai ott botorkálnak a filmen, a jég és hó között, az összezpont hajó roncsai mellett, a hosszú éjszakában, farkasordító hidegben, hogy az Ember, Prometheus szegény, szerencsétlen utóda egy titokkal kevesebbtől tartson és ezalatt, (1915 nyarán volt mindez) az európai frontokon milliók véreztek, haltak és rokkantak, városokat égettek, templomokat lövettek, szárazon és vízen gyilkoltak és raboltak cél nélkül, értelem nélkül, eredmény nélkül, *ad maiorem Luciferi gloriam*.

Shakleton és társai nem tudtak semmit erről, nem olvasták sem a Timest, sem a Tempst, ők nem is sejtették, hogy mialatt a déli sark eddig nem látott szörnyeivel kell farkasszemet nézniök, ezalatt fenn északon új szörnyek teremnek, amelyek tank néven hengerelnek le nagyszerű koponyákat és derék szíveket és miközben Shakletonék békés gyönyörűséggel filmezték a pingvineket, amelyek (majdnem azt mondtam, akik, hiszen bölcs Anatole France óta valahogy őket is emberszámba vesszük) olyan elragadó és utánozhatatlan félszeg gráciával libegnek a tenger felé, addig Hindenburg negyvenkettesei bömböltek keleten és nyugaton, a világ legszörnyűbb és legmeddőbb löporpazarlása folyt, aminek csak az lett a vége, hogy nálunk európaiaknál, nemcsak a fóka lett kevés, de az eszkimó is, és hiába lett kevés az eszkimó, a fóka még se lett elég, sőt ellenkezőleg. Most már pihen a békés kultúra bátor, derék hőse, Shakleton is és nevét egészen nyugodtan és teljes joggal oda lehet már jegyezni *Columbus*, *Stanley* és *Nansen* neve mellé. Heine hőse a boldog Biminit kereste, Poéé Eldorádót, Petőfié Tündérországot, a kemény és komoly angol Shakleton csak egy természetlenség és elhagyatottnak látszó jégvilágot talált és ebben is, mégis annyi szépet, újat, olyan tündéri panorámát és olyan meghatározó életet. Goethe mondja Terentius nyomán, hogy semmi emberi dolog sem idegen tőle. Shakleton megmutatta,

hogy ennél is többre mehetünk. A sarki s pingvini dolgok sem idegenek.

Minden egy. Annak a régi indiai királyfinak igaza van.

Szegedi Napló, 1922. február 2.

Juhász Gyula

754.

MARGÓ

755.

KUKAC EMLÉKEZIK

756.

CSEVEGÉS

Van annak valami szimbolikus jelentősége, hogy Petőfi egyetlen megmaradt *daguerrotip arcképe* kézen-közön elkallódott. Petőfi igazi arcának eredeti mását nem találják, de vajon csak a testi mivoltával vannak-e így és voltak különösen a múltban, magyarok és emberek? Azt a daguerrotipiát Streliszky készítette róla Pesten, 1847-ben és annak legalább a matricája megvan és ugyancsak fönmaradt hiteles és hűséges másolata Jankó Jánostól, ettől az őserejű régi rajzolóunktól, akinek tehetségében volt valami petőfies. Elnézem ezt a rajzot és magam elé idézem a költő földi alakját. A haja sörteszerű, fölfele fésült, az arca sárgás, a csontjai kiállóak, a bajusza gyér, a szakálla hegyes, a melle horpadt. Hanem a szeméből még így is, több mint hetven éven és minden daguerrotipiai utánrajzolásán keresztül is a dac és büszkeség, a harag és elszántság sötétragyogású villámai lövellnek. Ó igen, valahogy mégis csak érzem, ez hasonlít a valódi Petőfihez, ez a kép és nem azok a daliás és parádés arcképek, amelyek akadémikus festők és borbélycímtáblák ábrázolataiban eszményítik a demokrácia első nagy magyar énekesét. Azok szépek lehetnek annak, akinek a szép nem igazságot jelent, hanem hazugságot, én már csak Petőfivel tartok, az igazival.

Érdekes és mulatságos olvasni azt a *Persons Beschreibungot*, amelyet a republikánus forradalmár költő ellen Windischgractz

herceg adott ki és amely bizonyára hitelességre törekedett, hiszen nyilván az volt a célja, hogy ennek alapján nyakoncsípjék a rebellis poétát, sőt, mi több, még nyakravalóval is ellássák, amelyben egész életében szűkölködött. (Ezért mondotta róla többek között Nyáry a debreceni banketten, hogy bolond, mert azok nem tűrik magukon a rendes ruházatot.) Ez az osztrák személyleírás azért mégis téved egyben-másban.

„Alexander Petőfi” (ezt a nevet azóta nem csak az osztrák políciá, de az egész világ elég jól megtanulta) nem volt akkor 36 éves, ahogy a Persons-Beschreibung írja (ezt az évét már csak a halhatatlanságban érte meg), hanem 25 és nem Siebenbürgenben született, (bár, hogy tulajdonképpen hol is, azt ma se tudja holtbizonyosan a magyar irodalomtörténet), ami a foglalkozását illeti, azt is helytelenül állítja a passzus, hogy „früher Dichter”. (Persze, az osztrák itt körülbelül azt gondolta magában, hogy maradt volna a kaptafánál. De hát, édes Istenem, a magyar demokrácia és világszabadság szent ügye is fontos ám, tisztelt políciá!) Petőfi azonban nem ezekért haragudott meg a máskülönbben testiekben, úgy látszik találó személyleírásra, hanem azért, mert a Beschreibung őt a német divat szerint öltöztette. A nyakravaló hiányát a hivatalos irat is külön kiemeli.

Petőfi Sándor testi arcának eredeti mása tehát egyelőre elkallódott, de, hogy a nagy centenárium közeleg, úgy érzem, minden ismerőjének és megértőjének szent kötelessége, hogy a vera effigiest, a lelkit, minél igazabban mutassa meg, hogy a magyarság szellemének Veronika kendője minél élénkebben és példaadóbban láttassa Petőfi magyar krisztusábrázatát. A nagy költő valóban köztulajdon és nem csak múzeumok holt kincseinek közvetlen szemlélésére van joga a népnek, hanem a világra szóló lángész fölemelő és hátorító, önérzetet és öntudatot sugalló látványára is. Petőfiből nem szabad és nem lehet többé vitézkötéses díszmagyart faragni, Petőfit nem szabad és nem lehet többé panorámás viaszfigurává merevíteni, Petőfit nem szabad és nem lehet többé kijátszani a jogait és igazait akaró néppel szemben, amely az ő népe, az ő vére, az ő édes, százszor és ezerszer megcsúfolt, megalázott, letiport és kisemmizett édes testvére.

Nem parádéval kell Petőfit ünnepelni, hanem magával Petőfi-vel! A versei kenyerét és borát adni az áhító és áhítatos tömegeknek, a népek millióinak: vegyétek és gyétek!

Beengedni a bocskorral és mezítlábbal jövőket is a költészete templomába, ahol nincsen semmi ceremónia, csak igazság, igazság és igazság!

Petőfi nem *ad usum Delphini* írt és Petőfit mindenki vindikálhatja magának, csupán csak azok nem, akik vizet öntenek a borába és a kenyéréből ma is megfosztanak, ha élne!

Dixi et salvavi animam meam!

Szegedi Napló, 1922. február 5.

Juhász Gyula

757.

MARGÓ

758.

NEKROLÓG

Született 1920. február 16, † 1922. február 16.

Élt két évet. Meghalt végelgyengülésben

Még az órája is megállt az utolsó órákban és még a szülei sem nagyon síránkoznak utána. Szegény kicsi konvent, nem tudott megnőni. De félre a keserű humorral, amellyel Hamlet tréfálkozott a helsingforsi temetőben a szegény Yorick koponyája fölött, vegyük sorra, ami érdeme, hibája, híressége és hírhedtsége volt. A legnagyobb érdeme kétségtelenül az, hogy mégis csak jobb volt, mintha egyáltalában nem lett volna, bár szinte állandóan úgy gruppirozta a semmittevést, hogy lázas tevékenységnek lássék.

Hát hiszen láza, az volt is neki elég, de az ország fogai vacogtak tőle. Lázasan tető alá hozott néhány törvényt, amelyeket később, lucidum intervallumaiban maga is úgy szégyellt, mint Simon Judit a törvénytelen magzatát, de viszont ne feledjük, hogy egynémely egyéni akciók ellen és sok más panamákkal szemben mégis csak itt lehetett tiltakozni.

Két ízben a revolver is előkerült, egyszer felülről csillant meg a csöve, amikor az örült *Kövér Ibrahim* György a heves *Rakovszkyra* fogta rá, nem sokkal a budaörsi csata előtt. Másodszor lenn húzták ki a hátulsó zsebből a veszedelmes játékszert, hogy kik, ezt kölcsönösen egymásra fogták elszánt karlisták és szabadkirályválasztók. E revolverek nyomán párbajok keletkeztek, de

szerencsére *nagyobb baj* nem történt. *A Ház* különben, amely a gótika legszebb remekei közül való, belülről sokszor megváltoztatta ábrázatát. A miniszteri bársonyszékek többször változtattak gazdát, a padok pedig számtalanszor kicserélték a helyet foglalókat. A szélsőjobbról a szélsőbalra kerülni, a kormányt vagy az ellenzéket megszeretni: ez, mint a regényekben olvasható, itt egy pillanat műve volt sokaknak és ezzel a pillanattal némelyek elég gyakran éltek. *Zákány Gyula* ébredőből destruktív lett, *Rupert Rezső* keresztény ellenforradalmárból zsidóbarát liberális, de meg kell adni, ők a meggyőződésük szavát követték. Voltak kevésbé erős római jellemek, akik a meggyőződésük szavát követték és voltak legkevésbé erősek, akik a hatalom szavára hallgattak, avagy a mindenkori és mindig hasznos konjunktúra parancsát követték.

Ami a tagokat illeti, nagyjában két pártra szakadtak: a csizmások és a cipősök pártjára. Nem minden csizmáspárti húzott csizmát, de annyi bizonyos, hogy nem csupán csizmás kandúrról volt szó végül, de csizmás királyról is beszéltek. Győzött itt *Drózdny* is, aki különben is Győző, de győzött *Kossuth* is és aki győzte szóval, azt alig győzték közbeszólásokkal. Mert voltak itten szónokok, közbeszónokok és hallgatnokok. Ezek közül a történelem különösen megjegyzi gróf *Ambrózy Migazzi* nevét, aki nemcsak hogy végig hallgatta a két sovány esztendő (no, de nem a parlamentben), hanem egyáltalában nem is jelentkezett.

Vagy nem találta elég előkelőnek a társaságot (pedig hát volt ott elég gróf és báró sőt akadt herceg *Windisgraetz* is), vagy alibit akart igazolni a jövőendő előtt, ám lehet, hogy azóta elment oroszánokra vadászni Afrikába, ami még mindig kevésbé kockázatos vállalkozás, mint a hazai politika.

A csizmán és cipőn kívül azonban még más elvek és jelszavak is domináltak az alkotmányozó ülésen, ahogy *Friedrich* hívta, (aki közben ült is néhányszor, börtönpriccsen és vádoltak padján, de mindig a nők kedvence maradt, akár az elegáns *Andaházy* és a sneidig *Nemtudommárky*) így például voltak karlisták és mondjuk antikarlisták, viszont a karlisták egy része puccskarlista lett, a másik része liberális ellenzéki, voltak konstruktívek és destruktívek, ámbátor akadtak destruktív konstruktívek is és megfordítva. Külön szenzációt jelentettek a nők a parlamentben, igaz, hogy ezek csak egyen voltak, de viszont két férfi helyett is beszéltek és buzgólkodtak.

A másvallásúak nem egészen a numerus clausus arányában jelentkeztek, képviselve a Budaváritól annyira és annyiszor felkarolt szíriai fajt, szabadkőművességet, szabadkereskedelmet, liberalizmust, lojalitást és demokráciát *Vázsonyi*, *Szterényi*, *Sándor Pál* és *Bródy Ernő* képében. Külön válfajt alkottak a *Rupertek*, akikhez később egyre többen csatlakoztak. Ha tovább tartott volna a nemzetgyűlés, akkor Zákány mellett Haller is velük egy gyékényen árult volna. (Péter és Pál tudjuk, nyárban, ősszeférnek a kaptárban.)

Nagy emberek nem sokan zavarták a nemzetgyűlés viharait. Bár például *Pekár Gyula* nem csupán nagy, de szép szál ember is, ő azonban inkább Dantonnal, Petőfivel és más kapa-kaszakerülővel (ahogy Arany János nevezte az írókat és költőket) volt elfoglalva. Ami egyébiránt a költőket illeti, ilyenek is ültek a nemzetgyűlésen: *Kiss Menyhért* és *Budaváry László* költők, amit a lapok újdonság rovataiból többször megállapított a közvélemény.

Mellettük kevés zseni jelentkezett, azok is finánczsenik voltak inkább, mint szegény jó Hegedüs Lóránt. (Hiszen ha ő a költészetre adta volna a fejét!)

De hát . . . *de mortuis nil nisi bene!* Már pedig ez a nemzetgyűlés meghalt, a föltámadás reménye nélkül. A nevető örökösök már kezdenek osztozkodni¹ a hagyatékon, a mandátumokon. Hej, *Rakovszky*, *Beniczky*, *Kuna P. András*, *Patacsy*, magyarok híres vezéri, *Szterényi*: vajon hányan jöttek vissza újra a gót ívek alá és milyen alapon?

A krónikás nem jós és most még máról-holnapra is nehéz meteorológusnak lenni. Egyelőre régi jó vidéki szokás szerint csak annyit: *Vederemó!*

Szeged, 1922. február 19.

Gyalu

759.

MARGÓ

760.

CSEVEGÉS

Beszéljünk másról. *Karinthy* ötletes könyvcímével kezdem. Neki ugyan a háború volt az a bizonyos más, most pedig béke van és a béke háborúja a politika. A politika, a napi politika, amelytől

megvadult a civilizált és kulturált ember, a napi politika, amely modern Krónosz gyanánt elnyeli gyermekeit, a jelszavakat és embereket, a kormányokat és a szubvenciókat. De hát beszéljünk másról, olyan dolgokról, amelyek mégis csak közelebb állanak a szívünkhöz és elménkhez és az örökkévalósághoz.

A napokban egy jó emberem (ilyenek is vannak és pedig többen, mint a misanthrop gondolná) megkérdezte tőlem, hogy melyik a legkedvesebb könyvem? Készületlenül talált ez a kérdés, talán éppen azért, mert egy életen át gondolkozom már felőle. A bibliát mondjam, amelynek állandó olvasója vagyok, nem ugyan teológiai, de költői és emberi érdeklődésből? Goethe beszélgetéseit Eckermannal említsem, amelyek számomra az életbölcesség és világismeret bibliája? Petőfit vagy Adyt válasszam, akik a magyarság és emberség legkülönb költői képviselői a szememben? Később jutott eszembe, hogy a legtalálhatóbb felelet mégis csak az volna ma: a legkedvesebb könyvem az, *amelyiket legjobban szeretném, de nem tudom megszerezni.*

Ma a legtöbb könyv ilyen. Egy szellemi jégkorszak következett el ránk, amelybe minden kulturális vágyunk a könyv után belefagy, reménytelenül. A könyv a szegény intellektuálisok számára fényűzési cikk lett, amelyet nem lehet megfizetni. Pedig éppen ezek a szegény intellektuálisok a valódi kultúra hordozói és előrelendítői.

Végtelenül sajnálom a ma nyomorgó és didergő diákját, aki olthatatlan szomjúsággal és nem csillapítható éhséggel nézi a könyvesboltok kirakatait. A művelődés és tudás Sanyaró Vendeljei ők, tragikus és megindító Sanyaró Vendelek. Magam is szegény diák voltam annak idején, de az ingyen ebéd és a tepertős vacsora mellett mindig telt könyvekre és életem legnagyobb gyönyörűségei voltak azok a néha éjfélbe is benyúló órák, amelyeken keresztül a pesti körútak antiquárius boltjaiban bujdo-koltam az ódon és ritka, a klasszikus és modern könyvek rengetegében, válogatva német buddhista röpiratok és francia naturalista regények, görög szótárak és magyar széphistóriák, Meister Eckhert prédikációi és Bródy Sándor Fehér könyvei között. Néhány fillérből pompás szellemi szimpózionot csaptam, akkor egy újság majdnem drágább volt, mint egy olcsó könyv, hiszen Katona Bánk bánja kevesebbe került, mint egy hetilap egy száma.

Ma nemsokára kezdünk ott tartani, mint a középkorban, amikor egy kiváló könyv egy falu árával ért föl és amikor láncon

tartották az ilyen könyveket, bár az se volt éppen ritkaság, hogy el is égették őket, a szellemi édesapjukkal egyetemben.

Mostanában sokszor végignézek megfogyatkozott könyvtáramon, mint ahogy a megvert hadvezér seregszmlét tartott Borodino után. Szegény, drága, rongyos kis hadsereg, csakmár ti el ne hagyjatok, ha minden elhagyott. Egymás mellett a nagy marsallok és a trombitások, a hős harcosok és a defétista nazarénusok. Egymás mellett Petőfi és a Szent Biblia, Pázmány és Rilke, Zrínyi és Walt Whitman, Horatius és Heine, a misztikus Suso és a publicista Börne. Olyan jól megférnek, olyan szépen elvannak, csodálatos demokráciája ez a szellem arisztokratáinak. Mindig van olyan könyvem, amelyet még nem olvastam. Ezt naponkint többször megsimogatom a tekintetemmel és úgy készülök hozzá, mint egy lakodalomhoz. Mert a könyvekhez is érni kell, méltóvá lenni hozzájuk. Ők örök nyugodtan, örök derűsen várnak, mint a bibliai¹ Jegyes várja az aráját.

Szegedi Napló, 1922. február 19.

Juhász Gyula

761.

M A R G Ó

762.

Ú J T A V A S Z E L É

763.

M A R G Ó

764.

C S E V E G É S

Filozopter-koromban együtt laktam egy székely kollégámmal, aki számomra jóideig a székelységet jelentette. A szállásunk a régi Zöldfa-utca hónapos szobája volt, valahol ott, ahol később *Ady* Endre örök álmra húnnya magyar csodákat és jövendőt látó szemeit. *Etédi*, az én székely cimborám a Hargita és a Szent Anna-tó valóságát és költészetét egyszerre hozta nekem.

Halinában és bekecsben járt, pipával az agyarban, de vasárnap délután cilindert és szakettet vett föl, hogy Budára menjen, ahol székely úri családok lányos házában kapós vendég volt a gyönyörű nefelejcskékszemű, szőke Musset-szakállas, sudár fiú. Olyan szépen nyomorogtunk, édes Istenem, én Hebbelt és Nietzsche faltam, a nyelvhasználást tanultam, mind a ketten lázongó és álmodó magyarok voltunk, elzarándokoltunk a budai hegyre, ahol Petőfi az Apostolt írta és Gül baba sírjához, amelynek tövén fiatal gyíkok örültek a tavaszi napsütésnek. Etédi bajtársam maga volt a józan, sőt agyafúrt okosság és a lángoló, viharzó romantika. Egy kicsit beteg volt a szíve, de azért helyén volt az is, meg az esze is. Ő mutatta meg nekem az első Ady-verseket és ő mutatott be az első színészlánynak . . .

Azóta sok tavasz és tél elmúlt, a Hargitán sok Nemere zúgott át és a Szent Anna-tó vize tenger könnytől és vértől harmatozott. A régi székely cimborát egy szegedi hetilap juttatta eszembe, amely Új Élet címen az új, a szegedi székely fiatalság üzenetét hozza nekem.

Erről a lapról akarok én most csevegni, mert szeretem ezt az új lapot, ha talán a programja részleteiben és módjaiban nem is értek mindenben egyet vele. De fiatalságot és tehetséget látok az írói legtöbbszörében és fiatalság és tehetség, kivált ma és különösen nálunk, olyan drága kincsek, amelyeket szeretni, ajnározni, megbecsülni, sőt ápolni, nyesegetni és ha muszáj, szeretettel megfeddeni is kell. Úgy látom, hogy egy kis székelyvért akarnak önteni az anyaország elpetyhüdt erébe és ez igen jóra való szándék. A magyar nemzeti kultúra legkritikábilis kincsei, legszebb virágai sorából valók például a székely népballadák, egy ősi és erős faji géniusz diadalmas megnyilatkozásai, amelyeknek lelke több irredentát lehel, mint száz silány, mai, pesti irredenta-költő minden imádsága és káromkodása. És az a székely népzene, amely egy Bartók Bélát ihletett és sarkallt világraszóló remekekre és az a székely szellem, amely Gyárfás Jenőt és Petelei Istvánt adta, bizonyára leghathatósabb bizonyítékaink egyike a magyarság életrevaló joga mellett.

Az újjászületett szegedi *Új Élet*nek, úgy látom, van egy primadonna-poétája, legalább erre vall, hogy verseit külön oldalon, külön betűkkel hozza és egyszerűen Csanády-versek címen jelenteti meg. Mivel e bizonyára ifjú költőt igaz és ígéretes tehetségnek érzem (egy igazán szép prózája többet mondott nekem minden eddigi verseinél), éppen azért szeretettel figyelmeztetem

arra, hogy Ady Endrét ismerni kötelesség, de utánozni veszedelmes és fölösleges. A *Bajazzó* című Csanády-vers például, akarva-akaratlan úgy hat, mint az *Ős Kaján* paródiája. A téma, a hang, a nyelv, a ritmus, néha-néha egészen a szavak egyezőségéig, tisztára Ady, no persze az Ady elsősége és fölsőbbsege, az Ady ősi eredetisége nélkül. Már egy költői nemzedék megszenvedte azt az isteni nagy kegyelmet, hogy Ady jött és a mienk volt, királyi koldus magyaroké.

Az új nemzedéknek e tekintetben könnyebb a dolga. Ady ma immár a história távlatában áll, rubrikázott klasszikus, a forradalom, amelynek első dübörgését az ő szívének szeizmográfja jelezte, elviharzott, a magyar világ, amely ellen ő harcolt, a múlté, (no, jött helyette egy még mokányabb, de ezzel már más hangon kell beszélni, cimborák), egyszóval: Adyt utánozni akkor sem igen volt, de most meg különösen nem ajánlatos, nem is beszélve arról, hogy értelme sincsen, mert hiszen éppen ő az a költő, akinek „se rokona, se boldog őse.” A székely poéta (és a szegedi poéta) ne menjen hepehupás vén Szilágyba ady-szályákat tarolni, hanem a maga hangján a maga lelkét énekelje . . . És értse meg, hogy közben egy világ dőlt össze és egy új világ készült. Tizenkét kőműves összetanakodék hajdan, Déva várát fölépíteni . . . Ma a jövőendő várairól van szó, Isten kőművesei, jól vigyázzatok és jól imádkozzatok !

Szegedi Napló, 1922. március 5.

Juhász Gyula

765.

PALÁGYI LAJOS JUBILEUMA

766.

CSEVEGÉS

Azokban a társaságokban, ahol még mindig szokás, esetleg divat is irodalomról és művészetről is beszélni, sok szó esik mostanában egy könyvről, amely *Világanyám* címmel Kassák Lajosnak összegyűjtött verseit tartalmazza. A fekete és vörös színekben virító címlap maga eléggé alkalmas arra, hogy egy kissé megvadítsa a különben békés hajlandóságú dárdás polgári

kedélyt, amely Farkas Imre, jobb esetben Szabolcska Mihály költészetének emlőin nevelkedett. De még azok is, akiknek már az úgynevezett holnapos és nyugatos költészet is udvar, sőt szalonképes, igen, még azok is jórészt idegenül és elképedve torpannak meg a hatalmas áradattal hömpölygő szabad és sokszor bizony igencsak szabados versek előtt, amelyek Kassák Lajos új könyvében egészen a dadaizmus véghatáráig nyújtóznak el.

Hát bizony, valljuk meg, ez a Kassák meglehetősen újszerű jelenség a magyar költészetben, de az ő még a mai világirodalomban is, amely pedig Európaszerte nagyon messze lendült már a múlt századvég naturalizmusától és impresszionizmusától. A háborúban nem csupán országok hadai harcoltak egymással, de a múlt és a jövő világnézete és művészete is és ma már a múlt — legalább Németországban és más szabadabb levegőjű államokban — bizony a múlté! Egy új művészi hitvallás diadalmas szárnycsapása suhog a levegőgömbben: az *expresszionizmusé*.

Hogy tulajdonképpen mi is az az expresszionizmus, azt bajos volna egy mondatba foglalni, egy definícióval ellátni, mivel maga¹ az új irány, vagy ha úgy tetszik, az új művészet hirdetői maguk sincsenek egészen tisztában vele. De hiszen ez így is van rendjén. Dante és Giotto, Donatello és Signorelli sem jelentették be, hogy amit ők csinálnak, az a reneszánsz.

Sőt Luther se azzal a határozott eltökéltséggel szögezte ki Wittenberga templomkapujába a maga kemény pontjait, hogy amit most tesz, azt úgy hívják, hogy reformáció. És Columbus se azzal a céllal indult el három gályával a rejtelmes Nyugat irányában, hogy ezennel fölfedezze Amerikát. Bár hiszen bizonyosan élt valami ösztön, sejtelem, remény vagy hit a lelkük mélyén, a tudatuk küszöbe alatt, hogy itt valami nem közönséges és nem kis dolog kezdődik.

Az expresszionizmust a világ nagy lélekválsága szülte, már csak ezért is szükséges és jelentős valami. De meg már eredményei és mint a világ emberei mondják, sikerei is vannak.

Németországban minden valamirevaló színházban megpróbálkoztak már az expresszionista díszletekkel, a mozik már nálunk is mutattak be expresszionista filmeket (emlékezzünk Caligarira és Genuinára), az expresszionista képtárlatok és folyóiratok egyre szaporodnak és már Páris, a nagy konzervatív világfi, sem zárkozhatik el az új szellem elől, amely egyelőre a legyőzött

Németországból közeledik rohamlépésekben feléje. Az expresszionizmust Itáliában futurizmusnak hívták már a háború előtt, másutt, például nálunk is a háború alatt, aktivizmus volt az ő neve és legújabb hajtása a dadaizmus, amely, valljuk be, az elmeorvosokat is élénken foglalkoztatja, mert jelenségeiben a dementia praecox klasszikus példáit vélik fölismerni. Erre ugyan azt lehetne mondani, hogy Lombroso viszont olyan bevált és megállapodott értékű emberi nagyságokat marasztalt el elmébaj tekintetében, mint éppen Columbus, akit vallásos őrjöngőnek tartott, mint Napoleon, akinek viselt dolgait a nyavalyatörés számlájára írta, nem is beszélve Schumannról, vagy Széchenyiről, akiket a Lombroso előtti iskola is fölvetett a lángészbetegállományba. „Hisz mi e világon nagy és nemes volt, mind is örülés.” Ez azonban egyáltalában nem akar a dadaizmus apológiája, vagy éppen dicsérete lenni. Ha a világ beteg — és ma nagyon, nagyon beteg, ennek megállapításához nem kell túlságos szakértelem — nem csoda, ha lelkének — a művészetnek — is magas láza van. Én a nyugalmat talán jobban szeretem, a tiszta szemléletet, az apollói látást. (Az egészséget, amely a megtalált hitből és az elnyert bölcsességből fakad.) Nem csak a klasszikus nyugalomra gondolok. Ha a világ egyszer mégis csak meggyógyul, neki is meglesz a maga nyugalma, amelyet nem kíván fölcserélni semmiféle klasszikussal. De most még vajúdás és születés liheg és vonaglik ezen a földön. És új váteszek, új próféták, új apostolok (és új bűbájosok és új vajákosok és új őrdöngösök és új mordályégetők) prédikálnak új igéket és táncolnak új vitustáncokat.

Kassák Lajos versei között pedig van néhány olyan monumentális, amelyek nevét egészen bizonyosan bele fogják írni a költői maradandóságba.

Ennek a kornak lelelke szólal meg ezekben teljes erővel és mély hatással, ennek a kornak lelke, amely új dómokat akar emelni, a munka és haladás, az emberség és szabadság nevében. Ma még mindig tart a bábeli zűrzavar, de egyszer mégis csak eljő majd az idő, amikor az embertestvérek újra egymásra találnak és ennek az időnek kongat elébe félrevert harangjával az expresszionizmus is.

MÁRCIUSI SZABADSÁGÜNNEP

CSEVEGÉS

A mi szomszédunkban, amelyet oly kevésbé ismerünk (sokáig a legtöbben annyit tudtak róla, hogy a sétaterén *Béla cigány muzsikál*) Hódmezővásárhelyen négy-öt magyar összehajolt és elszánták magukat, hogy török-szakad, újra fölvirágoztatják a régi csongrádmegyei gölöncsérmívességet. Sok százados hagyomány nézett le rájuk s bennük is a tiszta magyar művészet lángja ragyogott és melegített. Minden különösebb támogatás és hűhó nélkül, becsületes művészelkük ösztönét követve megcsinálták a kis telepet és Hódmezővásárhely ma (talán ő maga se tudja,) a magyar iparművészet egyik legbiztosabb fészke lett, a kis magyar *Fayence*, mert amit ott termelnek *Endre* Béláék, az eredetibb, ősbibb módon magyar, mint például a világhíres Zsolnay-gyár pécsi remekei. A hazai rög agyagából való és a népi kultúra lelkéből lelkezett.

A vásárhelyi gölöncsér és fazekas mesterművek megálmodói és tervezői olyan istenáldotta poéták, mint *Endre Béla*, akinek lehelletfinom tájképein a tiszai tájak honi bánata borong és derüje csillog és mint *Pásztor János*, aki a mi kisplasztikánkban tősgyökeres jelenség, tele naív bájjal, édesbús humorral. Mellettük *Kallós Ede*, a szobrász és *Smurák József*, a műépítész buzgólkodnak a vásárhelyi népművészet reneszanszában, amely kezdete lehetne az egész magyar iparművészet nemes hagyományok alapján kiinduló új lendületének.

Mert ha valahol, éppen az iparművészet terén igazán ihlető lehet az az örökség, amely a múltakból maradt és amely közös kincse mindnyájunknak.

Lechner Ödön szinte a lehetetlennel viaskodott, amikor a jellegzetesen magyar építőstílust kereste, kutatta és végül mégis csak megteremtette a geniálisan érdekes és egyéni — *Lechner* stílust. De az iparművészet terén könnyebb dolga van a keresőnek és a kutatónak: hiszen a nép e tekintetben valóban csodálatosan gazdag anyagot ad az értőnek: csak végig kell járni magyar falvak gerendás szobáit és magyar városok etnográfiai

múzeumait. És ízlés kell hozzá, szív kell hozzá, no meg alkotó ösztön, amely Endre Béláékban dolgozott, akik a cserepekbe lelket lehelték és föltámasztották a népművészet e kiháló és pusztuló művességét. Föltámasztották és az artisztikum mindenféle színével és formájával újjáteremtették. Mint ahogy Csokonai és Petőfi, Tompa és Arany az egyszerű népdalt megnemesítették és egyéniségük új zománcával vonták be, úgy tettek a hódmezővásárhelyi művészek is *a magyar alföld agyagával*: a népművészet termékeinek, hogy úgy mondjam, kollektív értékeit meggyarapították a maguk sajátos egyéniségének külön gazdagságával. A néppel együtt dolgoznak ők és az ősi, a primitív és naiv formákat és színeket, az öntudatlan alkotó erőt egyesítik a modern technika, a mai eredmények tudatos fölhasználásával.

Nagy gyönyörűség és tanulság megsejlelni ezeket az ősi-új cserép-költeményeket, nézni a mázuk száz színben tündöklő fényjátékát, a nippek, vázák, korsók, kancsók, tálak csupa magyaros és népies motívumait és megérezni, hol végződik itt az ősi tradíció és hol kezdődik az egyéni kezdeményezés. Egy-egy színbeli finomság Endre Béla harmóniáit juttatja eszembe (vagyis inkább a szívembe) önkénytelenül, egy-egy formavezetés bája pedig akaratlanul is Pásztor Jánosra emlékeztet.

És az egész, ízléssel és gonddal elrendezett kiállítás fölött valahogyan ott lebeg a genius loci: Hódmezővásárhely üde, eredeti, sajátos levegője az, amelyből Balassa Ármin és Irányi Dezső, a „zsidó fiúk”, olyan erős és egészséges magyarrá nőttek, az, amely Tornyai János művészetének sugalmazója volt, ennek a borújában is ragyogó piktúrának, az, amely Török Károlyt, az egyszerű bérest a legjobb magyar népköltési gyűjtemények egyikére sarkallta.

A vásárhelyiek magyar iparművészeti kis remekeiből a Szegedi Napló házában most gazdag és szép választék látható, amelyet őszinte lélekkel, igaz szívvel ajánlunk mindenkinek, *aki nem jelszónak tekinti a magyarságot és aki az élet minden vonatkozásában szereti és kívánja a valódi művészetet.*

Szegedi Napló, 1922. március 19.

Juhász Gyula

CSEVEGÉS

A szerencsés véletlen, Kőnig Péterrel társulva egy jó félórára a fehér asztal mellett összehozott *Dohnányi* Ernővel, akinek művészi nagyságát dicsérje más, én emberi kiválóságát éreztem első-sorban. Ez a varázsos muzsikus a finomságnak és nemességnek olyan tiszta levegőjét árasztja, amely szinte a templomi áhítat ünnepi érzését kelti föl abban, aki pózok nélkül is meglátja a kiválóságot. Ez a szerénység a született úr tulajdonsága, azé az úré, aki a lelkeken uralkodik, aki mindig azt a billentyűt üti meg az örök összhangból, amely a szívbe markol. Minden valódi művészen ott él egy nagy gyermek és az a simogatás, amellyel a szintén kitűnő Galafrés Elza asszony illetve időnkint az urát, ennek a nagy, kedves és drága gyermeknek is szólt. Arról volt szó többek között, hogy a budapesti kritika egy része megállapította *A vajda tornyáról*, hogy zenéje csalódást okozott, mert nem elég magyaros, a másik része meg éppen abban találja a mű főérdemét, hogy olyan magyaros muzsikája van.

Kinek adjunk itt igazat és mit jelent ez az ellenmondás, amely annak idején Liszt Ferencel szemben is erősen megnyilatkozott? A kérdést én általános érdekűnek látom és a mai esztétika egyik legérdekesebb problémájának. Kazinczy sem volt eléggé magyar és ma sem az sokak szemében, Ady meg éppen idegenszerűnek, szinte ellenségesnek tetszett nagy esztétizáló tömegeknek jó ideig, a csodálatos magyar lángész, Bartók Béla, aki az úgynevezett magyar faji zenének ma legerősebb képviselője, sokak szemében szlávós és oláhos volt és talán még ma is az és Petőfinek hasonlóan szlávosnak mondott temperamentumát már szembeállították Arany János ősi magyar paraszti tulajdonságaival.

Itt kétségtelenül valami hiba van az esztétikai kréta körül. De a szűkebb haza határain túl is akadnak ilyen bökkenők, még pedig elég szép számmal.

Zola némely franciának nem elég franciás, Heine egész sor német irodalomtörténetírónak csak megtűrt alak a germán litteraturában, arról nem is szólva, hogy akadt francia klasszikus filológus, aki könyvet írt Aischylos ellen, kimutatva műveiből, hogy zsidó volt, nem görög, hiszen az ótestamentum szellemében és formájában alkotta meg ciklopsi komorságú tragédiáit. De vajon, mondjuk a zord Berzsenyi Dániel kevésbé magyar-e, mert antik mértékben és sztoikus szellemben írta vastrombita-

zengésű ódáját a magyarokhoz és elégiáját a közelítő térről? És vajon Vörösmarty nemzeti géniuszan csorba esett azzal, hogy homerosi és vergiliusi tökéletességű hexameterekben énekelte meg régi dicsőségünket és a szöghajú, nyájas Etelkét? ¹ És az *Ember tragédiája* talán távolabb esik a magyar lélektől, mert magányos költője egyetlen képében sem szerepeltet hazai hőst és mert a Marseillaisét éneklük benne? Munkácsy kevésbé szolgálta a magyar kultúra szent ügyét, amikor nagy bibliai vásznait festette, vagy vak Miltont a leányaival és a haldokló Mozartot, mint amikor a kezdődő paralízisben sorvadó színérzékével, bágyadó erejével a Honfoglalást örökítette meg? Mondjuk ki őszintén és — magyarán, itt baj van a tudós és kevésbé tudós elméletekben, itt a vitézkötést összetévesztik a kultúrával, a programot a géniusszal!

Többféle magyarság van uraim és hölgyeim. Van például többek között politikai magyarság és ha ezt vesszük, akkor valóban Sokorópátkai Szabó István népszínműve külön magyar a Babits Mihály Laodameiájánál. Van faji magyarság és akkor is Kiss Menyhért fajibb magyar, mint akár Herczeg Ferenc vagy Gárdonyi Géza, akit azelőtt — *horribile dictu* — mégis csak Zieglernek neveztek.

És van persze kultúrmagyarság is és ennek hatalmas firma-mentuma alatt egészen szépen elfér a zerini gróf Zrinyi Miklós és a debreceni pór Fazekas Mihály, a Liebből lett Munkácsy Mihály és Rippl-Rónai József, a nagy világnak hírhedett zenésze, Liszt Ferenc és a szegedi nótafa, Dankó Pista cigány.

Olyan ez, mint a szentek egysége az apostoli hitvallásban. Aki értéket jelent e tájon, aki gazdagítja, építi, erősíti, fejleszti és tágítja — világgá tágítja — a magyar kultúrát, az ennek a magyar közösségnek tagja és az egyúttal a még nagyobb közösségnek, az emberiségnek ügyét is szolgálja és előbbre viszi. Minden szűkítés és korlátozás, minden vétó és anathéma csak csorbítása és kisebbitése, elszegényítése a magyar kultúrának. És aki ezt cselekszi — és ma, sajnos akad elég, aki ezt cselekszi — az akármilyen jó hazafinak is vallja magát, ártalmára van a magyarságnak. És ezt nem lehet elégszer hangoztatni, aki a magyarságnak árt, az az emberiségnek is árt. Mert a magyarság Petőfit és Madáchot jelenti, Kossuthot és Eötvöst, Bolyait és Vámbéryt, nem pedig Budavárit és *Ólmos Botos Istvánt*.

Most egy éve, hogy a tragikus végű funchali száműzött király Budapesten járt, valamint azon a napon, amelyen a budaörsi ágyúk dörögtek, én, szegény pór, elővettem egyik bibliámat, Shaksperet és a királytragédiák megfelelő passzusait olvasgattam. Az avoni hattyú sokat bíbelődött a föld hatalmasaival és ugyancsak ismerte őket. Hogyne, hiszen maga is király volt, királyi lélek és a Richardok meg Henrikek csak maszk voltak neki, amelyeken keresztül korlátlanul és felelőtlenül nyilatkozhatott meg a világ számára ez a királyi lélek, minden ő fejedelmi gazdagságával. Most, hogy megint szomorúan aktuális lett a király ügye — egészen emberi vonatkozásaiban — megint csak elővettem a shaksperci históriákat és [újra] meg újra elolvastam *II. Richard király* véres és aranyos tablóit. Ez a II. Richard kevésbé ismert királyhistóriája a nagy Lándzsarazónak és pedig méltatlanul. Nincsen benne annyi atrocitás, mint a III. Richardban, nem olyan parádés és nem olyan hálás a színésznek a címszerep, de a szerencsétlen és gyöngé király vergődése és elbukása sokkal emberibb és igazabb, mint annak a másik Richardnak szinte földöntúli gazsága és vakmerősége.

Egy uralkodóból ember lesz, a koronája és öröme árán: ez a II. Richard foglalata, szépsége és igazsága. A szívós és kemény Bolingbroke lassan, de biztosan kiüti a nyeregből a királyt és azon a lovon, a szürke Barbaryn vonul be a fővárosba a hatalom átvételére, amelyen nemrégén szegény, detronizált Richard léptetett a koronázásra. És a volt királynak a ló hűtlensége fáj a legjobban, a nemes paripáé, amelyet őszintén szeretett, a tulajdon kezével etetett és amely büszkén, délcegen vitte hátán Bolingbrokeot is. Az emberek? Azoktól már nem vár hűséget és hálát a trónja-vesztett, a lakájok és tányérnyalók pedig azért vannak, hogy a mindenkori gazdájukat kiszolgálják! A mélabús Richard az elvesztett koronán keseregve mondja:

*Az Istenért, üljünk a földre le
S mondjunk mesét királyok estiről!*

Az élet azonban tovább él és uralkodik. A windsori csapszékben ezalatt ott üldögél, a söntés jótékony félhomályában a pohos Falstaff cimborá és szaporán üríti poharát és incselkedik a víg nőkkel tovább. Királyok jönnek, királyok mennek, az öreg fiút ez nem zavarja. Az asztaltrónon¹ ül ő, a mámor fejedelem, koronája az életöröm, amelyet szívesen megoszt akárki léhűtővel és csavargóval, az egész világgal. Mert, persze, hogy ő is királynak érzi magát széles és magas jókedvében és persze, hogy mindnyájan királynak jöttünk ide, ebbe a szomorú és sűrke tartományba, amely a siralom völgye és amely Hamlet szerint, aki királyfi volt, *börtön*. *Mindnyájan trónkövetelők vagyunk*, mindnyájan keressük az elveszett paradicsomot, amely a miénk volt és amelyből száműztek bennünket, ki tudja, talán örökre. De éppen ebbe nem akarunk belenyugodni, amíg élünk. A boldog művész elmenekül álmaiba és uralkodik a maga világában, amelyet ő teremt mindenkinek. Ez a *Wille zur Macht*, ez a királyi ösztön sarkallja a komor Michelangelot, hogy a sixtusi kápolna falait benépesítse lelke népével, fantasztikus nagyságban és sokaságban, mint ahogy ez az ösztön vont a strattfordi [!] mészáros fiát is az angol történelem és a világtörténelem szuverénei felé. És a kiskőrösi mészáros fiát is ez sarkallta és ez izgatta a királyok ellen, akik neki, bizonyosan érezte, Isten kegyelméből való zsenije fölséges büszkeségében, szinte személyes ellenségei voltak.

A lélekelemzés főadata lenne kimutatni például azt, hogy a *királykomplexum* milyen erős és mély Petőfiben. A királyság fogalma lépten nyomon fölbukkan költészetében, természetesen az ő egyedülvaló egyéniségével kapcsolatosan. És bár a királyokkal azt akarta, amit az emberek a kabátokkal szoktak megcselekedni, mégis volt egy uralkodó, amelynek sorsa meghatotta, sőt mélységes részvétre indította: a sivatag királya, *a rab orosz-lán*, amelyről egyik leghatalmasabb kizengésű költeményét írta. És János vitéz, akit a kukorica közt találtak, a szegény juhászlegény, akit nagy szíve minden melegével elárasztott, végül mégis király lesz, igaz, hogy csak Tündérorszámban. Mert hiszen ennek az országnak, az álmaink és vágyaink országának vagyunk mindannyian királyai.

A kereszténység egyik legfőbb erőssége, hogy minden teremtett lelket Isten fiának vall és így egy nagy és mély testvéri közösségbe olvasztja az egész emberiséget. (No, nem a keresztény kurzusra gondolok.) Az általános érdeklődés, amellyel királyok

sorsán csüggenek a népek, (akár lojalitástól csöpögnek, akár rebellis republikánusok) tulajdonképpen az ősi ösztönnel megnyilatkozása. *Mindenki a maga sorsát akarja, álmodja és siratja a királyok sorsában és végzetében* és ma olyan idők járnak, amikor ebben a tekintetben is éppen elég alkalmuk adódik az embereknek alaposan kisérti és elkeseregni magukat!

Szegedi Napló, 1922. április 5.

Juhász Gyula

772.

SZÉCHENYI

Egy szó nyilallott a hazán keresztül ezelőtt hatvankét esztendővel és ez a szó a legnagyobb magyar tragikus halálát hozta hírül a halálos aléltóságából éppen ocsúdni kezdő, letiport magyarságnak. Nagyszombat éjszakája volt akkor, de a föltámadás harangjai nemzeti gyászt kongattak, akár ma, halálát hirdették a halhatatlannak, aki a modern, az új Magyarország álmával lelkében indult el annak idején és aki valóban ennek az országnak legnagyobb jóltevője, ennek a nemzetnek leglángolóbb szerelmese volt és akinek boldogságába és életébe került ez a végzetesen nagy és mély szerelem. *Széchenyit* kellene ma ünnepelni mindenütt, az Akadémiában és az iskolákban, a templomokban és a színházakban. Ma jobban, mint valaha. Hiszen éppen most hangos jelszóvá lett a magyar újjászületés, igaz, hogy lehangosabban a kurzus politika korifeusainak ajkán. *Széchenyit* is ki próbálták sajátítani maguknak a fajvédelem mai harcosai, de hol van az ő kereszténységük és magyarságuk *Széchenyi* tragikus örvényekkel teljes hite és a legtisztább emberi magaslatokra törekvő, *önzetlen és áldozatos hazafisága mellett.*

Megint elfelejtettek *Széchenyire* emlékezni, de hol lesznek ők, amikor *Széchenyi* előbb lesz és diadalmasabb, mint valaha, mert eszméi diadalmaskodni fognak és a középkori Magyarország helyett valóban *az új Magyarország* fog élen járni a haladásnak, a kultúrának, az európai civilizációnak.

Szegedi Napló, 1922. április 8.

CSEVEGÉS

Nagyon finom és okos kultúrgondolat volt *Pogány* Margittól (aki Szegeden a germán szellemóriásnak valóságos Bettina von Arnimja), hogy Goethe halálának 90 éves fordulója alkalmából Goethe matinét rendez tanítványaival. Ma jobban, mint valaha, meg kell mutatnunk minden alkalommal, hogy a humanitás nagy eszméivel vállaljuk a szolidaritást, hogy a kultúra dicsőséges fáklyahordozói nekünk is világítanak. Goethe pedig, túl a nemzetiség szűk völgyén, az egész emberiség delén ragyog, egy új kor Phoebus Apollója, több, mint nagyszerű költő és több, mint a legremekbbr emberek egyike, mert élete és műve örök élmény és tanulság mindnyájunk számára, akik a földi lét szomorú és keserves hajszáján és megalkuvásain túl keressük a dolgok valódi lényegét, az élet igazi titkát, a mindenség kibékítő és fölemelő harmóniáját. Friedrich Schlegel a francia forradalom és Fichte filozófiája mellett Goethe Wilhelm Meisterjät tartotta az új korszak legnagyobb törekvésének. Pedig a *Meister* csak egy regény (igaz, hogy a legszebbek és legigazabbak egyike e világon) és Goethe a költészet egész birodalmán kívül úr volt a tudás és gondolat összes birodalmaiban. És élte az egész életet, olyan bensőséggel és olyan gazdagsággal, amilyenre nincsen több példa szegény emberi nemünk történetében.

Hogy hajam és illúzióm egyre gyérül, hogy csalódásaim és lemondásaim egyre gyarapodnak, folyton nagyobb és mélyebb érdeklődéssel fordulok az *öreg Goethe* felé, aki minden Cicerónál és minden Senecánál külön példát mutat tulajdon maga személyével *de senectute*, diadalmasan felülkerekedve időn és pusztuláson és élete és művészete bámulatosan dús késő szüretével megmutatta, hogy a halandóban erősebb tud lenni a halhatatlan. Minden nap elolvasok legalább néhány oldalt a beszélgetésekből, amelyeket a weimári vén sas Eckermannal, hűséges famulusával folytatott és nem győzöm bámulni a frissességet és erőt, amellyel mindvégig, a fölséges napáldozat utolsó sugaráig szemlélte a világot, valóban sastekintetével, szinte éteri magasságokról, de egészen és igazán emberi érdeklődéssel minden iránt, ami ezen a bolygón érdekes és érdemes. Nagy élete utolsó éveiben is, az emberi kor legvégső határán, egy fiatal titán heves és határtalan buzgalmával vett tudomást többek között az egész

világirodalom legújabb jelenségeiről, fölbukkanó neveiről és műveiről. A fiatal Victor Hugo új regényét olvassa és a germán aggastyán ma is érvényes véleményt formál a francia romantika gótikus és bizarr szenzációjáról, a Notre Dame de Paris-ról. Az öreg Goethe egészen jól látja lord Byron, Carlyle, Manzoni, Scott, Uhland jelentőségét.

Engem leginkább az lepett meg, amit Bérangerről mond.

Tudjuk, Petőfi nem szerette Goethét, (valahogy úgy, mint a Kárpátokat: tán csodállak, ámde nem szeretlek) és imádta, bizonyára a kelleténél jobban a francia gloire lelkes népies énekesét.

Nos, az öreg Goethe és az ifjú Petőfi ebben a kérdésben valahogy nagyszerűen egy platformon vannak, a weimari miniszter, aki Napoleonnal is szót értett, ezt mondja többek között:

Béranger dalai évről-évre milliókat tettek vidám emberré és mivel a munkásosztály nyelvén szólnak, egyúttal nemesebbé és jobbá is tették őket. És mit dicsérhetünk ennél jobbat egy poétában?

Ha Petőfi ezt olvassa, bizonyosan szó nélkül aláírja. A maj-namelletti frankfurti patricius család sarja, a nagyherceg minisztere a lelke mélyén őszinte és becsületes demokrata és erről is hitvallást tesz a maga módján.

A forradalomról ő, aki a világ egyik legnagyobb forradalmát átélte, ugyancsak azt mondja Eckermannak: „Egy nagy forradalom soha sem a nép bűne, hanem a kormányzaté. Forradalmak lehetetlenek, amíg a kormányok állandóan igazságosak és éberek, és időnkint a dolgok megjavításával megelőzik a bajokat.”

De maradjunk az irodalomnál. Ez a nagyszerű germán minden fajta szépséggel szemben fogékony volt és hálás. Nem csupán az antik romok érdekelték Itáliában, de a legújabb újságok is, a legjobban persze az a gyönyörű nő, akinek pihegő keblén pihenve, alabástrom karjain skandálta a *római elégiák* hexameterait és pentameterait. Minden kultúrának mézét megízlelte és gyönyörködött a szerb népköltészet remekeiben. (Ha a szé-kely népballadát megismerhette volna!) Eckermann egy nap csodálkozva látta, hogy az ő Goethéje egy kínai regényt olvas. (Az orientális kultúra után való érdeklődés és érzék akkor kezdett még ébredezni Európa legjobbjaiban.) Goethe egészen egyszerűen bevallotta, hogy *nincs is olyan nagy különbség a kínai, meg az európai copfok világa között.* „Az emberek éppen úgy

gondolkoznak, cselekednek és éreznek Kínában, mint mi és az ember egészen hozzájuk hasonlóknak találja magát, csak hogy náluk minden valahogy világosabbnak, tisztábbnak és erkölcsösebbnek tetszik. Náluk minden értelmes, polgárias, nagy szenvedélyek és költői kilengés nélkül és ezért sok a hasonlatosság az én Hermann és Dorottyámmal és Richardson angol regényeivel". Ez a mély és tiszta géniusz a kínait éppen úgy ismerte, mint önmagát. Ami Spinozánál filozófiai ige volt, az nála az élet teste és vére lett. Együtt lélegzett a nagy mindenség lelkével és ha a földre borult, érezte, hogy a nagy szív dobogásának ugyanaz a ritmusa, mint az övének és ha a napba nézett, érezte, hogy annak fénye ott ragyog az ő isteni tekintetében és amikor elment erről a vak csillagzatról, a Föld Szelleme bizonyára megborzongott egy pillanatra: bolygónk szegényebb lett egy energiával, amely rokon volt amaz ősi teremtő ösztönnel, mely a káosz fölött lebegve szólt: *Legyen világosság!*

Szegedi Napló, 1922. április 9.

Juhász Gyula

774.

HÚSVÉTI SZÓZAT

775.

MAKÓI EMLÉK

A szerkesztő úr kér, hogy írjak valamit a lapja húsvéti számába.¹ Nagyon szívesen. Makó úgyis igen kedves emlékem nekem, (az emlékek mindig kedvesek, ha szomorúak, talán még inkább), itt voltam fiatalabbak között, bár az is igaz, hogy itt rokkantam meg először, a háborús tanárkodás vesződségeiben. (Azóta megint visszacsináltam ezt a rokkantást. Az ember egyszer hal meg, ám többször is letörhet életében.) Hogy mire gondolok vissza legszívesebben, nehéz megmondani. A jó Papp néni, akinél barátságos otthont és pompás kosztot találtam, a jó tanítványaimra, akik közül Kecskeméti György máris jelentős poéta lett (ha eddig kevesek számára is), a jó kollégákra, akik közül többet nem igazoltak a jelenben (sebj, a jövő is valami ám), a jó Espersitre és Petrovics polgármester úrra, akik első megértőim között foglaltak helyet (a szívemben is az elsőik között), a kis színházra, amelyben először láttam meg Hermiát, akihez

néhány elég szép szonettet írtam, de minék folytassam, hiszen még kifelejténém a dicsőült Návay Lajost, akinek ajánlására helyeztek át a messzi Szakolcáról a közeli Makóra. Nem folytatom. Mikor utoljára voltam Makón, olyan ovációt kaptam, olyan vendégszeretetet várt, milyenben csak azok részesülhetnek, akiket csakugyan szeretnek. Hát igen. Most jut eszembe, hogy Gergely Sándorral, ezzel a hatalmas, őseréjű szobrászművésszel is itt hozott össze a jósors s együtt üldögéltünk az Otthon asztalánál és együtt csatangoltunk a cigánybécshben, szobrok-ról beszélve, amelyek azóta Gergely Sándor és Makó dicsőségét hirdetve, megszülettek. Még valamit, de ez diszkrét dolog. Egy szép és finom kisasszonyra is gondolok, akinek olyan gyönyörű bokái voltak, hogy még verset se mertem írni róluk. Most már szép csöndesen megöregedtem, hát nyugodtan gondolok vissza. A viszontlátásra!

Makói Kis Tükör, 1922. április 16.

Juhász Gyula

776.

CSEVEGÉS

777.

ELŐLJÁRÓBAN

Ez a lap nem akar se több, se kevesebb lenni, mint egy szabad fórum, ahol a magyar vidék java írói megnyilatkozhatnak.

Költők és kritikusok írásait adjuk, akik a magyar jövő jegyében jönnek, a tehetség bélyegével homlokukon, a szépség és igazság áhítatával lelkükben.

Magyar jövő: ebben benne van minden. Magyarságon azonban nem értünk maradiságot vagy kelmeiséget és nem érdemnek, hanem szükségszerűségnek tartjuk, hogy valaki magyar. Mi a kultúra magyarságát akarjuk, amely nemzetközi érték lett egy Petőfiben, egy Péterfyben. A jövő pedig, egy szebb és jobb jövő, megint csak a több kultúrát jelenti, művészeti és gazdasági tekintetben egyaránt. Olyan vidéki irodalmat kívánunk adni, amely fővárosi nívón áll, vagy mondjuk inkább, európai színvonalon. Nem esküszünk egy irányra sem, de igenis lándzsáat törünk az alkotás és bírálat szabadsága érdekében, még a fővárosi hivatalos és nem hivatalos ízlés tévedéseivel szemben is.

Mi tiszteljük a múltat, ha az az örök jelennek és a jobb jövőnek részese és szeretjük a jövőbenézõ törekvéseket, ha a jelen ellensége is nekik.

Mi pedig ellenségei vagyunk minden dilettantizmusnak és tudjuk, hogy a mûvészet nem játék, nem öncél, de a szociális élet, az emberi közösség leghatalmasabb tényezõje.

Könnyû programot adni, de nehéz beváltani. A mi programunk azonban nem jelszó, de meggyõzõdés. Munkatársaink a zálog, hogy ameddig közönségünk lesz, ezt a programot valóra váltjuk. Ebben a hitben és reményben köszöntjük az olvasót.

Magyar Jövendõ, 1922. április 25.

Juhász Gyula

778.

SZABÓ DEZSÕ

I.

Szabó Dezsõt, az embert, elõbb ismertem meg, mint Szabó Dezsõt, az író. Váradon, a régi és örökké emlékezetes Váradon hozott vele is össze a magyar sors és akkor még õ nem írt, csak gondolkozott és harcolt egymagában és leginkább önmaga ellen. Tõle még nem olvastam semmit, de róla már igen. Egy nagyon érdekes csevegést a Nyugatban, Laczkó Gézától, *A kollégium don Quixoteja* címmel, amely egyetemi hallgató korszakát idézte föl, amikor Szabó Dezsõ a legkülönb romanista filológusnak indult és csalódott és a Nagyváradai Napló egy riportját, amely megírta, hogy Szabó Dezsõ tanárt antiszemita párbaja miatt helyezték el Nagyváradra. Én akkor találkoztam vele, akkor láttam elõször hatalmas szõke sörényét, gyermekes kék szemeit és hallgattam, egy pohár tej mellett kirohanásait az akkori irodalom divatosai ellen. Ó, hóna alatt egy csomó francia lírikussal és fejében az egész világlitteratúrával, igen vonzó és egyben nyugtalanító jelenség volt. Az oroszán, aki egyelőre csak mutogatja a körmeit. Azután elhelyezték, ide-oda dobálták a mindenkori kultuskormányok. És Szabó Dezsõ fejlődött és nõtt, hitt és kiábrándult, verekedett és csalódott tovább, magányban élt és világokat járt be, mint az új magyar irodalom Ahasvérusa. Végül a *Nyugatban és a Huszadik Században* fölbukkantak írásai és az a néhány magyar olvasó, aki író és értõ is egyben, azonnal megérezte, hogy itt valaki kopog-

tat, akinek nemcsak stílusa van, de mondanivalója is. Szabó Dezső beérkezett — néhányunk számára, akiknek az írás, vér és velő, egyetlen lehetséges formája és tartalma életünknek.

II

Amit kezdetben írt, az egészen korszerűtlen volt, a szó nietzschei értelmében. Rengeteg tudás és mélységes kultúra állott mögötte és ő vívódva kereste az igazságot, vergődve feszegette a lét és nemlét nagy kérdéseit. Először a francia szimbolista költőkön keresztül nyitogatta a nagy titkok zárait, később a Cervantes és Swift hőseinek jelmezében jelent meg az élet álarcos bálján és — persze, nem vette észre senki, csak akibe véletlenül belebotlott, akinek a tyúkszemére hágott és — akik a klasszikus és romantikus álorcái alatt megéreztek vagy megláták benne a testvérüket. Magam megrendült lélekkel olvastam néhány csodálatosan igaz és erős vallomását. Ezek voltak az ő magányosságának és szomorúságának *Hamlet-monológjai*. Korszerűtlenek és népszerűtlenek. Nem e világnak valók. Ekkor volt Szabó Dezső egészen és egyedül a miénk, az élet értelmét és ényegét keresőké. *A megalázottaké és a szenvedőké...*

III.

A Rókus-kórház kis szobájában, vérző mellel, a nő mellett, aki szeretett, olvastam legtisztább emberi megnyilatkozását. Együtt olvastuk, együtt szerettük. A jóságos apáca, akinek a kedvéért meggyóntam és megáldoztam, ott bámulta, hogy egy istentelen modern revü fölé hajolva, két nagy és beteg gyerek, hogyan tud könnyekre fakadni szavaktól, amelyeket egy idegen és távoli ember írt, egy idegen és távoli ember, aki testvérünk lett egyszerre és örökre a végtelen emberi jóságban, fájdalomban, kitért karunk az örök szépség felé, földobogó szívünk a határtalan boldogság után, zengő és zokogó ajkunk a csodálatos élet dicséretében.

IV.

Szabó Dezső a magyar tájon talán sohasem lett volna se zászló, amelynek rúdjaival végig lehet vágni másokon, se harsona, amelynek hangjára fölhorkannak a különféle politikai istállóiban, ha Szabó Dezső megmarad csak írónak, csak költőnek,

csak annak, aki volt és akinek indult: *művésznék*. Ez nem akar Szabó Dezső kritikája lenni, ez inkább a mi szomorú kis világunk ítélete. Szabó Dezsőből a politikai barátai (akik nem értették, sőt félreértették) és a politikai ellenségei (akik nem szerették és szintén félreismerték) csináltak hazai különlegességet, amit ő nem érdemelt, de amit ő maga akart, öntudatlanul is. A temperamentuma ragadta el, a nagy akarata, amely a nietschei *Wille zur Macht* rokona benne és amely nem elégedett meg azzal a lehetőséggel, amelyet a művészet végtelensége nyújt és ezért az dobja rá az első követ, aki nyugodtan és hidegen, gögösen és okosan meg tudott maradni világek és népek vak és vad viharában az elefántcsonttoronyban.

De persze, más az, amit a Gondolat akar és más az, amit a Tett művel. Az Ige testté lesz és keresztre feszítetik. Csak a legerősebbek és a leggyöngébbek tudnak ellenállani az élet áfiumának. A titánok és a férgék. *Romain Rolland és Hazafi Veray János*.

De Szabó Dezső belement a szélmalomharcha és elpáholták. Az elmés, nemes és búsképű lovag a halálos ágyán vette végül észre, hogy *Rocinante csak gebe és Dulcinea cseléd*. Az utódai azonban már tanulhattak volna.

V.

Szabó Dezső emberi és írói pályája sokszor kell, hogy eszünkbe juttassa a forró, *szerelmes gyűlölet* nagy éjszaki[!] prófétálóját, akinek sörénye és romantikája egyaránt hasonlatos hozzá.

Ha nálunk az irodalomban nem lenne politika, akkor Szabó Dezsőt már régen minden irány és minden párt maga fölé emelte volna és őszintén örülne, hogy ez a robusztus egyéniség a magyarságé. Akkor a hivatalos fórumok és a hivatásos irodalom egyaránt a magukénak, mindnyájunkénak vallanák őt, aki a Nyugatban megtúrt kuriózum, a Tettben és a Mában idegen lobogó, a háborúban destruktív élesztő kovász, a két-három forradalomban nagyszerű balek volt azok számára, akikkel úgy látszott, hogy egy hiten volt, akik voltaképpen, egy darabig egy követ fújtak vele. Most indul Szabó Dezső, a hiteiben és híveiben egyaránt csalódott, *a hetedik magányosság felé*. Mert jó az embernek egyedül lenni, a gondolkodó és alkotó embernek, mivel akkor még az egész világ vele lehet, az idők végezetéig. *Mert ő lesz maga a világ*.

VI.

Nyugalom: ez a dolgok lelke, ez az élet célja, ez a művészet teteje. Nyugalom. Oh ember, miért vonaglasz göröcsökben, miért ordítasz diadal után, miért ez az egész nagy láz és erőlködés, miért? El fogsz pihenni végül. Meg fogsz békülni egyszer. És jobb előbb és szebb önkényt és öntudattal. A nagy minden ezer nemét nézd és szeresd. Ne akarj, hanem láss! Légy művész, aki alakít és ne ember, aki alakul csak! Az örök törvényt érezd magadban és engedelmessédjél neki alázatosan! Én pedig azt mondom neked, hogy a költőnek egy parancsa van. Írj! És ha te azt mondod, hogy: Őlj!, én pedig azt üzenem, hogy öld meg, *tue la*, öld meg magadban az öldöklő embert, az öngyilkos gyilkost és légy szem, aki lát, fül, aki hall, ajak, aki dalol, agy, aki tud, szív, aki dobog a végtelenben. *A többi vak lárma és néma csend...*

VII.

Mindez nem akart több lenni, mint lírai portré Szabó Dezsőről. Csak a jelentőségét akartam hangsúlyozni, csak a legjellemzőbb vonásait kiemelni. A többi a filológusok és esztétikusok dolga volna, ha ők ma ráérnének erre. Ha elfogultságaik és egyéb gondjaik miatt erre alkalmasak lennének. De remélem, az idő ezt is meghozza még. A nyugalmat Szabó Dezsőnek és kritikussainak. *Mindenkinek!*

Magyar Jövendő, 1922. április 25.

Juhász Gyula

779.

HALASI ANDOR, A KRITIKUS

Valóban, ő a kritikus ma, a vérbeli, az igazi, a hivatásának egész lélekkel, minden idegével áldozó, a magyar kritika annyi dilettánsa, amatőrje, napszámosa és zsonglőrje mellett. A hivatalosak között ő a választott. Egész életében alig írt mást, mint kritikát. Terjedelemben nem sok, — egy gondolatoktól és érzésektől zsuffolt[!] kis kötet — de jelentőségben mégis első helyen áll.

Halasi Andornak is a lant és a parittyája a fegyvere, mint a modern német kritika mesterének, Alfred Kerrnek, de nála megvan az is, ami a legtöbb magyar Kerr-epigonban és imitátorban annyira hiányzik: *a gerinc*. Ő neki hite van, amelyhez

gondolkodás és küzdelem révén jutott és ezt a hitét mindig szilárdan vallja is. Több, mint impresszionista, nem elég neki a felület, a szín, a vonal, a hangulat, ő a lelkét keresi az írónak és műnek, az összefüggést korával és az örökkévalósággal, ő szembesíti a költőt, az alkotót vagy rombolót a maga meggyőződésével és ítéletet mond róla az élet és művészet szent nevében.

Halasi Andornak nem játék a kritika, nem öncél és nem hiúság, hogy megmutassa, mit tud. Ő azt mutatja meg, hogy az író mit tud, az író, akit megbírá, akit az igazsága mérlegére tesz. Szép Ernőről szólván, a cicához hasonlítja, ki játszik a dolgokkal, elragadó kedvességgel játszik és végül megkérdezi: van-e a cicának gerince? Halasinak, a kritikusnak, van.

Azért ő korántsem merev és kegyetlen bíró: minden egyéniség és törekvés számára van megértő szeme és megérző lelke, de az az egyéniség ember legyen a talpán és az a törekvés életrevaló és életet gazdagító legyen. Szomorú Dezső dekadenciájának éppen úgy elismeri és méltányolja nagyszerű művészi értékeit, mint ahogy Bernhard Shaw forradalmi világfelfogását és emberlátását megbecsüli. Könyve, az *Élő irodalom*, több mint tíz év magyar és világirodalmi jelenségeit ismerteti, főmőr írói arcképek és a lényeges vonásokat kiemelő vázlatok formájában. Az írói arcképnek azonban nála mindig háttere van, levegője, távlata, egy-egy író mögött egy-egy problémát is éreztet, mint ahogy Tizián arcképein az alak mögött ott látjuk az örök föld és az örök ég egy darabját. Halasi Andor nem a szép szavak embere, de amit mond és ahogy mondja, abban erő van és él, vér és velő.

Szinte drámai hatása van ennek a könyvnek: a kritikus emberi és művészi mivolta előttünk fejlődik, forrong, vívódik, küzd és diadalmaskodik.

Halasi Andor az élet szerelmese, a tehetség fanatikusa, aki egész szívvel a fejlődés pártján van és az irodalmat úgy tekinti, mint az örökké haladó életnek lendítő kerekét. Szerényen, de öntudatosan mindig ott állott a legelső harcvonalban, amelyen az új magyar költészet — líra, dráma és epika — győzelme érdekében vívtak. Most bizonyosan a régi nyugtalansággal, de még több tudással és még erősebb meggyőződéssel, figyeli a jövő fejlődés lehetőségeit, keresi az új utakra indulókat.

Az ő szava, az ő ítélete nem lehet közönyös holnap sem, mint ahogy hasznos és szükséges volt tegnap.

Magyar Jövendő, 1922. április 25.

Juhász Gyula

BOROSS SÁNDOR: TÁNC
(Versek)

CSEVEGÉS

Tudós professzor Csengeri János igen lelkes és kitartó harcot folytat mostanában a *helyes magyarság* érdekében, a jó ügyhöz méltó buzgalommal gyomlálva különböző nyelvi kinövéseket, amelyek germanizmus, latinizmus avagy gallicizmus alakjában éktelenítik az ékes magyar nyelvet napilapok, folyóiratok, könyvek hasábjain, valamint a mai politikai élet meglehetősen hangos fórumán. *Nescimus Hungarice loqui* mondotta tudós professzor Révai Miklós a régi világban, de ő maga is *latinul* mondotta ezt és ugyanakkor Csokonai meg Berzsenyi minden szó nélkül olyan csodálatos magyar verseket írtak, amelyek bizony valamivel mégis csak különb nyelvi bizonyítékai lettek az örökkévaló és örökké fejlődő magyar szellemnek, mint ama híres Halotti Beszéd, amelynek első alapos magyarázatát ugyancsak a nagy Révai Miklós nyújtotta. Magam amondó vagyok, hogy az olyan bogarászás, amilyent különben is minden időkből műveltek a hivatalos és hivatásos nyelvészek a helyes magyarság terén, meglehetősen meddő fáradság és egymagában nem sok értelme van.

Emlékszem, hogy néhai való jó Tóth Béla (aki nem csupán bogarászni, de írni is igen csak elsőrendűen tudott magyarul) megnyit vesződött és hiába, hogy a napi sajtóból és egyebűnnek kiküszöbölje azt a germanizmust, hogy „az igazság *útban van*”, mert hiszen jó magyarul úgy kell azt írni és mondani, hogy az igazság úton van. Akkor a Dreyfus-pör kapcsán, Zola halhatatlan francia szavai alapján járta ez a kifejezés szájról-szájra, azaz hogy szerkesztőségről szerkesztőségre és a szegény Tóth Béla egészen belebetegedett a nagy buzgóságba, amellyel ezt a bogáncsot minden áron ki akarta irtani a magyar nyelv virágos kertjéből. Hát persze, hogy igaza volt neki *grammaticae*, de ami a dolog lényegét illeti, én mégis úgy vélem (kivált hosszú és gonosz évek tapasztalásai és tanulságai után), hogy mégis csak van abban valami igazság, hogy az igazság igenis *útban van*, kivált azoknak van útjában állandóan, akik nem szeretik és nem akarják az igazságot.

De tréfán kívül — ahogy megint csak Tóth Béla szokta mondani — a baj nem is ott van, hogy germanizmusok, latinizmusok és gallicizmusok vannak a nyelvben. Ezek csak *tünetek* bizony és éppen a tudós professzorok tudják azt legjobban, hogy a tüneti kezelés, ha nem is árt mindig, de viszontag nem is igen használ. Azután meg azt se feledjük el, hogy ennek a *helytelen magyarságnak* majdnem ezer éves hagyománya van már, hiszen első nyelvelméleink tele vannak latinizmussal és ezzel van tele a vizsolyi biblia is, amely nem kisebb magyarnak és költőnek volt nevelő anyja, mint magának a Toldi költőjének. Ami pedig a germanizmust és egyéb idegenszerűséget illeti, Jókai Mór műveiben olyan fölös számmal van, hogy ha én minden egyesért egy aranyat kapnék, hát akkor én lennék a leggazdagabb milliomos széles eszűk hazában. (Irodalomból másképpen úgyse lehet már itt meggazdagodni.)

A drága emlékü Cholnoky Viktor magát *Arany Jánost vádolta azzal, hogy Shakspere fordításai (kivált a prózai részben) magyartalanok*. Hát hiszen, lehet, hogy a lángeszű és nemes szalontai paraszt nem tudott úgy magyarul, ahogy *később* Cholnoky óhajtott, de hogy *aranyul* azután remekül tudott, ahogy senki más e tájon, az egyszer megint csak bizonyos. (Majdnem azt írtam, hogy tény, de nem, ennyire már én is megtanultam csengeriül.) Azonban más hiba van itt a kréta körül, emberek, magyarok, tudósok és tudatlanok és pedig az, hogy magyarán szólva egy ütet taplót se ér az a helyes magyarság *az írónál*, ha nincsen neki mondani-
valója. Hiába beszél nekem a „költő”, a tüzetes magyar nyelv-
tan összes törvényeit szem előtt (sőt kéznél) tartva, ha nem ad-
tott meg neki az érzés és a képzelet ereje és eredetisége és az író
is hiába forgatja éjjel és nappal a Magyar Nyelvtörténeti Szó-
tárt, a Tájszótárt és a Magyar Nyelvört, meg a Szinnyeit és Si-
monyit, ha hiányzik belőle az a valami, amit röviden és velősen
tehetségnek, esetleg lángésznek lehet nevezni.

Én elhiszem a Magyar Nyelv című derekas akadémiai folyó-
irat buzgó dolgozótársának, hogy Szomory Dezső nem tud jól
(vagy nem jól tud) magyarul (vagy magyarán), de azért mégis,
bocsássá meg, merem állítani, *szomoryul* zseniálisan tud, egye-
dülvalóan, csodálatosan, elragadóan, királyi pompával és ne-
kem ez is valami és én inkább olvasom és kedvelem az ő roskatag
egekbe zendülő tirádáit, a szent örület lázában lángoló és perzse-
lő mondatait (mindig eszembe jut róla, amit Börne írt Rossiniról:
egy vulkán, amely tüzes rózsákat dobál a méhéből), mint teszem

azt, dr. Közli Elemér kartárs könyvét a magyar regényírás történetéről, amely kétségtelenül helyes magyarsággal íródott, de elejétől végig olyan porosak a mondatai, de olyan porosak, hogy az ember okvetlenül lelki tüdővéaszt kap tőlük.

Az írás *művészet* és nem mesterség, sőt nem is tudomány, amit tanítani és tanulni lehet. *Érzék* kell ide elsősorban, *érezék*, ami megvan néha a legutolsó riporterben és hiányozhatik a legelső akadémikusból, és hiába minden tüneti kezelés, aki nem született írónak, abból nem lesz író, de még riporter se, hiába tudja, hogy az igazság úton van és nem útban.

Míndez korántsem jelenti azt, hogy például tudós professzor Csengeri fölösleges, vagy hiábavaló munkát végez a helyes magyarság körül. Kell, hogy a mi szép és gazdag magyar nyelvünknek sáfárai legyenek, vigyázói és védelmezői idegen inváziók ellenében. És dicséretes, hogy ilyen önzetlen és hálátlan munkára olyan is vállalkozik, aki elsősorban idegen irodalmak szépségeit tolmácsolja a magyarnak.

Én egyszerűen csak arra akartam rámutatni, hogy az irodalom nyelve nem külsőség és nem lehet kívülről regulázni. *Lényeg a forma* az irodalomban, mint minden művészetben. Bánk bán nyelve nem volt helyes az akkori nyelvészek ítélete előtt, Kazinczy Ferenc megrontotta nyelvünket a mindenkori ortológusok szemében, Berzsenyinek legnagyobb szavait és kifejezéseit gáncsolta Kölcsey, nincsen olyan nyelvteremtő és nyelvújító zseni az irodalmakban, aki el tudta volna kerülni a kritikusok mogyorófacalcáját, de hiszen jól van ez így: van egy bizonyos mérték, amelyen fölül kezdődik az, ami több, mint grammatika, több, mint stilisztika, több, mint normális, az, amit irodalomnak és költészetnek hívnak, még ha újságírás alakjában jelentkezik is.

Szeged, 1922. május 3.

Juhász Gyula

782.

ELEKTRA

783.

RANG ÉS MÓD

A budapesti Műcsarnok jubiláris tárlatán a mai magyar képzőművészet jelentőségét akarja ország-világ szemeláttára bemutatni és ezen a tárlaton, ahol seregestől fölvonulnak és falra másznak a Kézdi Kovács László által megszentelt tisztas hagyomány összes aprószentjei, hiányzanak, vagy hogy illőbb kifejezést használjunk, a távollétükkel tündökölnék Rippl Rónai József, Vaszary János, Réti Ödön, Iványi Grünwald Béla, Fényes Adolf és Csók István és még jó egynéhányan, hogy a legújabb képzőművészeti irányzatok egy pár európai nevű és értékű képviselőiről ne is beszéljek. Még azt sem lehetne mondani jó lélekkel, hogy talán a legeslegújabb fajvédelmi szempont jelentkezik ebben a csodálatos és csak nálunk lehetséges kontraszelekcióban, mert hiszen Rippl Rónai, Csók István és Vaszary János meg még néhány jeles és érdemes társuknak faji jellege is teljességgel rendben van, ellene még a mostani nemzeti és keresztény fajvédelemnek olyan kiváló és buzgó harcosa, mint Wolff Károly sem tehetne kifogást, nem, itt egészen egyszerűen csak arról van szó, hogy a fák ne nőjenek az égig és Rippl Rónai József meg Vaszary János zscniye ne árnyékolja be a kis senkik színtelen, fénytelen és ízetlen művészetét.

A múltkor a Kisfaludy-Társaság „költőt” választott és hosszas keresgélés és alapos mindent meggondolás és megfontolás után abban állapotodott meg, hogy Lőrinczy György [és] a legifjabb, vagy, nem tudom én, legeslegifjabb Szász Béla között fog dönteni, akkor, amikor az ég különös kegyelméből és az egész magyarság nagyszerű szerencséjére olyan igaz és egész poéták állának e tekintetben rendelkezésére, mint Babits Mihály, Tóth Árpád, Kosztolányi Dezső, hogy másokról, egy egész seregről megint csak ne szóljunk, akikkel szemben ismét csak nem lehet semmiféle fajvédelmi szempontból vétót kiáltani. Itt újból az a gyászos kontraszelekció működik, amely csodálatos eleven érzékkel védelmezi, ápolja, sőt dédelgeti és ajnározza a szellemi szegénységet, az a kontraszelekció, amelyet méltán *a magyar kultúra turáni átkának* lehetne elnevezni. Még egy nagy, hatalmas és győzelmes országban is káros és veszedelmes volna ez, a mi kis, meggyönggített és megcsonkított hazánkban pedig egyenesen a harakirivel egyenlő, amelyet a hivatalos ország a hivatásosaival szemben elkövet.

És mialatt az élőkét így lassankint vagy elüldözik vagy elnémtítják (bár, hála a magyarok Istenének, még mindig akadnak elegendően erősek és jövődőtől vemhesek, akik tovább is rendületlenül kitartanak és dalolnak, mint új velszi bárdok, akiken nem fog az új szellemi zsarnokok tüze), most már lassan a halottakra vagyis a halhatatlanokra is rá akarják húzni a maguk szűk és kicsinyes kényszerzubbonyát, mint azt a Petőfi centenárium némely előkészületei megmutatják. Móra Ferenc a Magyar Jövődőben egy ragyogóan ötletes írásában megjövendölte, hogy a Petőfi év a hamisítás esztendeje lesz és a hivatalosak, úgy látszik, igyekeznek is beváltani ezt a jóslatot.

Tabut csinálnak Petőfiből, akihez nyúlni nem szabad, csak az ő kesztyűs kezükkel és azt gondolják, hogyha csak egy éjszákára kivilágítják a Sipőczék és Wolffék Budapestjét, akkor már elég világosságot terjesztenek Petőfi körül. Milyen gyermekes és komolytalan dolgokkal akarják szolgálni és terjeszteni a Petőfi kultuszt, mi mindenre lesz pénzük, bankettre, cécóra, utca- és ház-keresztelőre, díszelőadásra és népünnepélyre, még szép, hogy az ökörsütéstől, a lepényevésversenytől, a zsákbanfutástól és mozsárdurrogatástól ez egyszer eltekintenek és még jó, hogy a Duna jegén nem választják meg a magyar költők királyának a nem is szabad királyválasztó, de egyenesen és mindhalálg híven republikánus Petőfit. Mit ér például a sok tízezer koronás pályázat, amelynek föltételei szerint „népszínmű kívántatik, amelyben Petőfi Sándor szerepel”, hát lehet az ilyesmit csak úgy megrendelni?

Egyetlen méltó módja a Petőfi kultusz terjesztésének: jó és olcsó kiadásban újra megjelentetni *összes műveit*, hogy a legutolsó kunyhóban és a legelső palotában egyaránt ismét olvashassák, megismerhessék és szívükre ölelhessék a költőt, aki ma is forradalmat és jövődőt jelent a magyar irodalomban, a magyar életben és még sokáig, nagyon sokáig azt fog jelenteni! Mert, a jelek azt mutatják, mennél többet beszélnek róla újabban, annál kevésbé ismerik és annál jobban félreismerik. A reformáció nagyszerű cselekedete az volt, hogy a bibliát fölszabadította, egyszerűen odaadta a nép kezébe: itt az Írás, olvassátok!

Petőfi ma megint *kezd biblia lenni, de a szó középkori értelmében*. Nem szabad olvasni mindenkinek és magyarázni csak a hivatalosoknak szabad. Magyarán mondva kasztrálják azt a szellemet, amely műveiben él és amely maga a szabadság, az egyenlőség, a testvériség, az emberi haladás és legteljesebb demokrácia

szelleme. *Még egyszer és az utolsó órában hangos szóval és bátor szívvel föl kell szólalni, tiltakozni kell ez ellen és valahogy össze kellene fognia mindazoknak, akik az igazi Petőfit ismerik és szeretik, hirdetik és követik, hogy egy nagy s termékeny propagandát indítsanak meg *Petőfi érdekében*. A százados évforduló ne múljk el a nélkül, hogy a jövőt jelentő új Magyarország szellemi és erkölcsi harcosai föl ne emeljék szavukat és ne mutassák meg ország-világ előtt, hogy az Apostol költője az egész magyarság apostola, a választottaké is és nem csupán a hivatalosaké!*

Szeged, 1922. május 14.

Juhász Gyula

785.

GÁRDONYI] GÉZA

I.

Az egyetlen élő magyar író a valódiak közül, aki a saját házában és a maga utcájában lakik, mégpedig a csendes, jó vidéken. (A mi szegény Tömörkényünk, mire az utcáját megkapta, már elköltözött belőle és a háza is másra maradt.) Nekem valahogyan szimbolikus ez az élettrajzi adat. (Az igaz, hogy valódi írónak minden dolga szimbolikus.) Gárdonyi csakugyan a saját házában, a maga utcájában lakik irodalmi tekintetben is. Ő nem utóda senkinek és őt nem is igen utánozza senki. (Adyval ez utóbbi nagyon gyakran megesett.) Nagy út volt idáig, amit Gárdonyi Géza megtett, de nem a harcos útja. Ő inkább önmagával küszködött, vergődött, de azt se nagyon mutatta kifelé, sőt bizonyos szeméremmel erősen és állandóan eltitkolta. Nem arról van szó, hogy az étellel és emberekkel ne lettek volna bajai és verekedései. (Vagy különösen a kiadókkal és a színházakkal!) De az ő emberi és írói természetete alapjában és lényegében olyan, amely befelé húzódik, mint a csiga a házába és nem szereti, ha közönség nézi a mérközését. Pedig mondom, nagy utat tett meg idáig. Úgy indult, mint annyi más vidéki „frogató jó ember”. Tanító is volt, meg riporter is, Szeged is egyik állomása ez utóbbi pályán. Itt nem igen tűnt föl és inkább a furcsaságaival, a bogaraival, az ezermesterkedő passzióival szerzett néhány hívet és néhány ellenséget magának, mint az írásaival. Egyáltalában: egészen különös módon jelentkezett az irodalomban: mint pikáns és jóízű anekdotázó, mint a Mumery Róbert és Göre Gábor szerzője. Mindent mutatott, csak komolyságot és mélységet nem, minden inkább

volt benne, csak a nagyvonalúság és klasszikus nyugalom hiányzott. Azután egyszerre egészen más köntösben és más arccal megjelent újra, tele erővel és szépséggel, egyszerű igazsággal és tiszta bölcsességgel. Gárdonyi Géza *Az én falum* szerzője lett.

II.

Ha a nevét hallom, vagy olvasom, méhzümmögést és tücsök-ciripelést hallgat a lelkem. A neve, frói név különben, olyan gyöngéd és édesbús, mint az árvalányhaj, vagy a rozmarin. Ő jelenti egy fáradt és beteg korban az idillt, egy harcos és recsegő-ropogó világban a csöndet. *Az én falum* néhány novellája, a *Fűzfalevél*, *nyárfalevél* . . . néhány verse: ugyanazt az idilli kedvességet lehellik, mint a régi görög pásztorköltemények, vagy az új francia Francis Jammes-versek. Ez az író lélekben és testben egyaránt távol van a kortól, amelyben él. Ez a távolság nem jelenti az elmaradást, ez csak annyit jelent, hogy kívül marad a harci sorompókon.

Földről is lehet nézni a tülekedést. És a modern dolgok még nem mindig örök dolgok. Gárdonyi olvasmányai: a Biblia, a buddhista-káté, Schopenhauer és Darwin pedig örök dolgok. Igaz, ezek mind csak kovász és élesztő voltak az ő szellemének, mert hiszen a lelki kenyérének búzája, amellyel bennünket táplál, a maga földjén terem.

III.

Nem érdekes író a szó közönséges értelmében. Nem olyan érdekes, mint akár Bródy Sándor, akár Szomory Dezső és Herczeg Ferenc is érdekesebb ilyen tekintetben. Gárdonyinál például a szerelem nem fontosabb, mint a pipázás és a katicabogár van olyan lényeges, mint az, hogy zsák a foltját megleli, Jancsi Pannit elveszi. Tömörkény mellett ő a legkevésbé erotikus jelenség az új magyar irodalomban. Bár Gárdonyinál sokszor vallásos extázisban, (az *Isten rabjaitól* az *Annuskáig*) vagy tömjénillatos miszticizmusban reagálódik le az a bizonyos „nagy érzés”. (Ézért is nevezte Ignotus Gárdonyit a leginkább katolikus poétának.) Az ő világa az egyszerű, tiszta földszagú gondolatok világa, ő az éggel és földdel állandó érintkezésben van, ő a régi pásztorember éberségével figyelni és ismeri a csillagok járását, a falusi reggel, dél és este minden apró tünetményét, a bogarak és virágok életét. Ő érzi, hogy az emberek is csak ilyen bogarai és virágai az Istennek, aki előtt nincsen nagyság és csekélység,

aki ott munkál a fűben, fában, bibliában és darwini teóriában egyaránt. Gárdonyi Géza alázatos lélek, mert büszke lélek: érzi a nagy mindenség harmóniáját és a tülekedő törtetőkkal szemben a maga emberméltóságát.

IV.

Ő azonban inkább a kicsinyekben nagy. Az idill mestere, prózában és versben. A történelem levegője valahogy megárt neki, különösen a regényben. (A távolságok hűvös pátosza, hiába, nem az övé.) Realizmusa, amely erős és gyökeres, ámde sokszor túlságosan is aprólékos, néha kicsinyes, szintén arra utalja, hogy a magában és másokban meglátott élet — bár szűk-körű, de mély-húrú — írója legyen. A magyar föld és nép rajzában csak kettő versenyezhet vele: Arany és Tömörkény. Gárdonyi a kettő között áll, nem olyan egyetemes, mint Arany és nem olyan speciálista sem, mint Tömörkény. Szereti és érti a parasztot, a földműves szegénység népét, nem olyan távolságból, mint később Arany és nem olyan közelségből, mint Tömörkény és éppen ezért és így lehetett, ilyen szerencsés distanciák következtében, hogy az igazi magyar népszínművet, egyúttal a legjobb magyar drámát, Gárdonyi írta meg. A b o r egy nagy tehetség és egy szerencsés véletlen csodálatosan összhangzatos találkozása. Ez a találkozás azóta sem sikerült, se Gárdonyinak, se másoknak ezen a téren. Gárdonyinak legkevésbé. . .

V.

Egy nagy érdekessége van mégis Gárdonyi műveinek az irodalmi lélekbúvár szempontjából és pedig a vidékiessége. Fővárosi íróink nagy része mintegy exotikumot látja a vidéki ember életét, például Bródy Sándor vagy Biró Lajos. Gárdonyi ezzel szemben a nagyváros világát és emberét nézi idegen szemmel, szinte ellenségesen. Gárdonyi erősen erkölcsi lény, mélyen vallásos lélek és határozottan misztikus hajlandóságú. De erkölcsé a régi, polgári pilléreken épült, semmi sincsen benne az új törvények megérzéséből, az új morál megsejtéséből. Magyarságában sincs semmi forradalmi, semmi petőfies vagy adys, viszont ez a magyarság nem a felszín és a szólam magyarsága, hanem régi és biztos kultúráé, őszinte és benső átélés eredménye. A turáni fajmagyarság vakbuzgói észbe vehetnék végre, hogy íme az új magyar irodalomnak két olyan elsőrendű képviselője, tiszta népi szellemben művelője, mint Gárdonyi és Tömörkény, nem

vindikálják maguknak a turáni eredetet. Gárdonyi nyelve külön tanulmányt érdemel, annyira gyökeres és ízes, gyakran szándékosan magyaros, eredeti, egyéni fordulatokban gazdag. De ez nem modor, mint például Szomoryé vagy Krúdyé, Gárdonyi stílusa önkénytelen kifejezése egy egészen sajátos és elkülönődő lelki alkatnak.

VI.

Kosztolányi annak idején finom ösztönrel kimutatta, hogy a modern impresszionista magyar líra egyik öntudatlan úttörője éppen Gárdonyi volt, néhány gyöngyözően friss és kedvesen széles versével. A modern realista elbeszélés terén ugyanilyen érdem jár neki. Móricz Zsigmondék útjának is egyengetője volt, bár akaratlanul, falusi történeteivel és történelmi regénykísérleteivel. *Gyermékkori emlékei* szintén e lapra tartoznak gazdag és mélyreható emberi dokumentumaikkal!

Gárdonyit, az embert, csak írásaiból ismerem és szeretem. Gondolom, nem túlságosan közlékeny és nem igen barátkozó az életben. Bizonyosan elvonult és magányos férfiú, aki megválogatja társaságát emberekben és olvasmányokban, már természetesen a maga hajlandóságát és ízlését szerinti. Én még nem olvastam soha egyetlen nyilatkozatát sem, amelyben véleményt mondott volna vele együtt írókatól és tőle távol éldegélő kortársairól. Arról se igen beszél, hogy mit tart a mai világi változásokról. Szociális elveit nem ismerem, bár sejtem. Azt hiszem, hogy sok minden elválaszt tőle bennünket, akik akarva, akaratlan, egy újabb időnek harcosabb gyermekei vagyunk. De életének *karmája*: irodalmi műve, a maga lényegében, a tisztelet és szeretet érzését ébreszti iránta. Néhány dolga el nem múlik, amíg magyarság lesz és költészet a földön és éppen az új küzdelmek új világában sokszor és nagy szükség lesz arra a harmóniára, derűre és egészségre, arra a csöndre és bölcsességre, amely Gárdonyi idilli írásaiban él és uralkodik. Valaki szól ezekből hozzánk, emberek, magyarok, aki e föld lelkéből lelkezett, valaki, aki az élet sok gonoszsága és ostobasága elől a jóság és okosság pipatóriumába és méhesébe menekült és amíg szavát hallatja, valahogy magunk is szelíd és boldog méhzümmögést hallunk, tücsökciripelést és falusi alkonyati hegedűt. . . . Mi tudjuk, hogy a falu sem az az idilli és a történelem se az a glóriás, ahogyan sokan gondolják még mindig, de a költő éppen az a varázsló, aki aranyat vesz fel a porból és szépséget bűvöl az igazságból. Gárdonyi ilyen varázsló. Csöndes,

nyugodt, bölcs és boldog sámánja a modern magyar irodalomnak.

Magyar Jövendő, 1922. május 15—június 15.

Juhász Gyula

786.

CSEVEGÉS

Már zeng a gép s az úr felé leng
A karcsu szárny és reng a lég,
Már szűk a táj és tűnt az élet
S derengve vár szűz, tiszta kék.

Ferdülten múlnak a vidékek
És elcsitulnak a zajok,
A földi lárma lassu ének
S én érzem: szállok és vagyok!

A *repülő* dalolt így a háború alatt egyik versemben és most ezeket a sorokat újra végigsongatom a lelkemben, amikor örömmel hallok, hogy Szegeden megalakul a *magyar Aero-Szövetség* és hogy nemsokára repülő-állomás lesz a város végén, légi pályaudvar, amely Párist és Konstantinápolyt összeköti a magyar levegőéggel.

Jó ideje csüggedt szárnyakkal darvadozunk, szegény és szomorú magyarok a porban, mint Arany János rab golyója, akinek el van metszve szárnya és ha kinő is, rossz emberek elmetélik. Aranynak ezt a versét annak idején gyöngének találta a hivatalos kritika és az értelemhüvelyezők nem tudtak megállapodni azon, hogy vajon a rab költőt, vagy a rab nemzetet jelképezi-e a bánatos és szegett szárnyú madár? Magam úgy gondolom, hogy ma mindakettőt. Repülni én bizony sohase repültem, legföljebb a Pegazuson vagy álmaimban és az utóbbit velem együtt magyar fajtám is eleget megcselekedte. De egy idő óta a valóságos repülés tilalmas dolog volt Magyarországon. (No, az a másik se nagyon ajánlatos bizonyos irányban.) Most azonban megint szárnyra kelhet, ha nem is túlságosan, a magyar pilóta és szelheti az eget a berregő motor az alföldi szép nagy rónaság fölött is. A rab golyóának a telek lábában újra megengedik, hogy repülhessen.

Istenem, milyen sóvárgó lélekkel lesheti az összetört szárnyú *magyar pilóta* például a mozi vásznán, mikor hatalmas és villám-

sebes gépmadarak versenyre kelnek egymással és csodálatos és ámulatos ügyességgel kápráztatják el a szemlélőt. Még emlékezünk a repülőgép hőskorára, a boldog béke utolsó éveiben. Mikor Bleriot mester átrepülte a csatornát, mikor a másik ifjú légi hős lezuhant Domodossolánál, mikor a La Manche után az Atlanti Óceán következett és amikor — *magna petis Phaeton* — az északi és déli pólust próbálták meghódítani az új Archytasok. És emlékezünk a magyar repülés heroikus idejére, amikor silány égi lélekvesztőkön, szomorúan nevetséges alkotmányokon a Kvasz Andrások és társaik kísértették az Istent és ostromolták a végtelent. A tudomány vértanúinak történetében külön fejezet illeti meg őket.

Magam Váradon láttam először repülőt — valami harcsabajú francia soffőr volt, aki szél ellen nem tudott fölszállani, a Kis Pipában vacsorázott és én úgy néztem rá, mint ahogy Dantét bámulhatták a ravennai kortársak, az embert, aki elevenen járt a pokolban és a mennyországban. Az irodalmat különben mindig erősen izgatta a repülés. Ovidius legszebb regéje Phaetonról szól és a mai Róma Ovidiusa, Gabriele D'Annunzio nemcsak nagyszerű regényt írt az aviatikáról, de maga is — legyünk méltányosak — páratlan hősiességről tett tanúbizonyságot, amikor Bécsnek hajdan, pár esztendő előtt, büszke városát repülőgépről elárasztotta tündöklő és dörgő háborús (bár békét kínáló) bombasztjaival. A magyar irodalomban Karinthy Frigyes, aki a repülés lélektanáról a legmélyebb (vagyis legmagasabbrendű) dolgokat írta, állított ércnél maradandóbb emléket egy remek írásában Witmann Viktornak, az ikarusi végzetű magyar repülőnek. (Érdekes, hogy a Montgolfier testvérek találmánya, a léghajó, sohasem tudta igazán megihletni a valódi poétákat.)

Talán csak régen elmúlt ifjúságunk kedvencét, Vernét, akinek utasai hol öt hetet töltenek ezen a nyárspolgáriasan gömbölyű légi fuvaron, hol pedig a rejtelmes szigetre zuhannak vele.

— Emelkedünk?

— Ellenkezőleg esünk!

Ez az illusztrált párbeszéd volt az, amely annak idején először fordította gyermeki figyelmemet Verne apó felé. Gondolom, Cyrus és Spencer urak mondták egymásnak. (Ma inkább a valupiacon hallani ezt a dialógust.)

A költők az idők kezdetétől fogva a repülőgép mellett foglaltak állást, amit Dedalus mítosza is eléggé bizonyít. Jókai és Wells, de Verne és mások is, szinte szuggerálták az aviatika fejlődését,

amely Lilienthal első kísérletei óta olyan szédületesen kifejlődött, hogy bizony ma már a legkülönb költők efféle álmai is csak olyan távolról kullognak utána, mint a sánta kuvasz a villámvo-
nat után.

Jól esik hallani és elgondolni, hogy *a rab gólya hazájában* is újfent szabad lesz a pálya az ég felé. Megint repülhetünk, már aki tud és mer és aki teheti. Érzésem és képzeletem lobogóját meghajtom az első repülőgép előtt, amely újra vígan berreg majd Szeged fölött. Szárnyaljon magasan és messze, siessen boldogan és szerencsésen! Köszöntse a távoli világokat és vigye el testvéri üzenetünket a többi szenvedőknek és a többi raboskodóknak! A világ urainak pedig adja hírül, hogy az árva gólya a telek lábujában milyen elhagyott és milyen szomorú. Pedig nem is olyan régen, egy főséges szabadságharc tavaszi viharában ott repült legelől, Európa nemzeteinek élén, Kossuth és Petőfi szárnyain. És várja, rendületlen hittel és bizalommal, hogy megint a magasba törjön. *A kultúra, a szabadság, a szépség és igazság ragyogó ormaira!*

Szeged, 1922. május 21.

Juhász Gyula

787.

CSEVEGÉS

Most pedig arról kellene dolgozatot írnom, kedves fiúk, hogy a jövő hónapban húsz éves találkozónk lesz a kegyes iskolában, ahol végeztünk. Persze ez a végzés csak a kezdet kezdete volt, de hát ezt így mondják nálunk a felnőttek életében is. Szóval, fiúk, megint találkozunk, mert, úgy látom, minden évjáratban (vagy évfolyamban?) akad egy fiú, aki gondosan és pontosan számontartja az esztendőket, amelyek úgy mennek, sőt szaladnak, mint a futó felhők, vagy a megkerült birkák és azt is számontartja, hogy melyikünket buktatja el az élet iskolájában az öreg Halál tanár úr, ez a szikár és szigorú professzor (bár én úgy vélem, hogy ő sokkal szelídebb és jobb, mint ahogy a nagy gyerekek gondolják, akik folyton drukkolnak tőle, mert bizonyosan nem csinálták meg a feladatot és elfelejtették a leckét megtanulni). A fönthemlített gondos és pontos fiú (bizonyosan első eminens volt az iskolában) valószínűleg azt is följegyezi magának a noteszébe (mert a notesz nemcsak a tanár úr privilégiuma, hanem a diák úré is), hogy ki milyen fizetési osztályba

kerül, ki mennyi korpótlékot kap, kinek hány gyereke van. Azokat a könnyelmű és hanyag fiúkat, akik elfelejtettek megnősülni, vagy megházasodni, egészen biztosan külön megjegyzi magának, talán egy keresztet tesz a nevük után, (mint az orvosok azoknak, akik abban a rossz bajban szenvednek és mint a választók azoknak, akikre rászavaznak), talán még egyéb szigorú szavakat is ír oda, mint az osztályfőnök úr szokta tenni, ha az illető gyerek állandóan kevésbé szabályszerű magaviseletet tanúsított és igazolatlan órái voltak.

Már azt igazán nem tudom, hogy az föntemplített fiú azt is tudomásul veszi, hogy az ősz hajszálak milyen sorrendben jelentkeznek, hogy a kopaszság milyen mértékben terjed, hogy a barázdák, amelyeket az Élet nevű kiscigány kekéje szánt, miképpen sokasodnak és hogy az illúziók, amelyeket a költők szerelemnek, boldogságnak, vágnak, reménynek, hitnek és igazságnak keresztelnek, milyen sorrendben buknak el a lelkében a nagy exámenek alkalmából. Magam örömmel látom, hogy ti, kedves fiúk, akik a húsz év előtti bál után, hál Istennek elég szép számmal megmaradtatok, nem hoztatok szégyent a kegyes iskolára, sőt, a névsor tanúsága szerint, a soi-disant polgári életben igen tisztességes pozíciókat töltötök be és igen eredményes földi pályát futottatok meg eddig. Hiszen van már köztetek egy eleven főispán is, akivel annak idején együtt beszéltek meg a házi írásbeli dolgozatokat, akár Balassi Bálint szerelmi lírájáról volt szó, akár pedig a hazafias elemekről a magyar költészetben. Azt is örömmel, mi több, némi kárörömmel látom, hogy a szorosan vett polgári élet pályái mellett az úgynevezett művészeti téren is fölötté nagy számmal szerepeltek. Az egyik pláne szobrászművész, aki az én fejemet is megmintázta gipszben is, meg bronzban is és azóta némán és hallgatagon mered rám a tulajdon arcom a földi örökkévalóság valamelyes biztosítóka gyanánt: ő még mindig huszonöt éves és eszeágában sincs, hogy csodálkozzék azért, mert az alteregójának azóta olyan tekintélyes szakálla nőtt, amely a keresztlevéltől egészen eltérő faji jelleget kölcsönöz neki.

De elég a tréfából, vannak köztetek igen jeles ügyvédek, derék hivatalnokok és pályatévesztett, vagyis újságíró már csak egy van, a pesti Józsi, aki már a hetedik osztályban kuplékat írt a színházi komikusnak és Haller Irma öltözőjéről pontos információi voltak.

Maradnék még én, akit az a gondos és pontos fiú, aki számon-

tart bennünket, megható gyöngédséggel költőnek nevez és aki nem is szégyellem ezt a foglalkozást, vagy iparágat, ahogy a való életben nevezik a különféle mesterségeket. Hiszen ti tudjátok, hogy már ott a padok között is jórészt ennek szenteltem boldogtalan ifjúságomat, hiszen talán még emlékeztek, hogy Schandl tanár úr azért volt jóindulatú elnézéssel irántam a matematikából és fizikából, mert már verseim jelentek meg a boldogult Szegedi Naplóban és a Budapesti Naplóban. Ti meg fogjátok nekem bocsátani a huszadik évfordulón, hogy azóta sem lettem okosabb és egyszerűen csak költő maradtam, bár a tanári pályára is szakszerűleg kiképeztettem magamat és két szakmából oklevelet is szereztem.

Sőt, képzeljétek, gyerekek, két évvel ezelőtt Haller István úr, aki akkor az úgynevezett kultusz minisztere volt, sajátkezűleg ki is nevezett a nyolcadik fizetési osztályba.

Igaz, hogy azután valahol és valahogy megbánhatták és visszacsinálhatták ezt a szép és számomra oly szokatlan nemzeti fölbuzdulást, mert azóta nem lett belőle semmi, de ha nem így volna (tudjátok fiúk, én nem bírom el azt a levegőt, amely a miniszterek előszobájában van), igazán kedves ötlet volna, ha a húszéves találkozáson például Lippay főigazgató úr prezentbe és pusztán csak emlékül átnyújtaná nekem ezt a furcsa miniszteri elismerést. Mert hátha ott fönny arra gondoltak, hogy az irodalmi munkásság se kutya és ha valaki, azonfelül, hogy az idegeit elnyűtte a tanításban, még öt kötet nem egészen érdemetlen verseskötet is — ahogy mondani szokás: — gazdagította a nemzeti költészetet, hát annak is dukálhat annyi, amennyi egy jobb iparost megillet.

De most meg már elég lesz a komolyságból, fő az egészség fiúk, ami nincsen. Most úgy is egészen más dolgokban fő a felnőtt gyermekek feje: Magyarország választ és természetesen ti is szavazni fogtok. Szavazatok mindnyájan legjobb meggyőződés-tek szerint, én hiszem és remélem, hogy mi, fiúk, nem fogjuk beverni egymás fejét ezután sem és gondolom, hogy azon a húszéves találkozón, a jövő hónapban mindannyian egy párton leszünk. Az én költőm pártján, aki a legnagyobb volt mégis és aki azt vallotta: *Húsz esztendő, az idő hogy eljár!*

Szeged, 1922. május 28.

Juhász Gyula

Most, hogy egy kicsit talán már túl vagyunk a választási láz nagy izgalmain, hadd mondjunk el egyet-mást nyugodt hangon, egy kis hindu bölcsességgel, amely bizony sohasem ártana és egy kis magyar humorral, amelyből a sok se volna elég, hadd mondjunk el hát egyet-mást a politikáról. Nem a politikus akar itt beszélni, csak a szemlélődő, a megfigyelő és tünődő, nem is a politikáról lesz most szó tulajdonképpen itt a vonal alatt, hanem emberi dolgokról, kicsinyekről és nagyokról, amelyek a politikában is megnyilatkoznak. Nem többé és nem kevésbé, mint akár a szerelemben, vagy az évésben, ebben a két alapvető emberi mesterségben, amelyből lettünk és élünk tovább.

A politika talán még nagyobb és erősebb indulat, mint akár a szerelem, vagy az éhség, amelyek a platonikus és sovány Schiller szerint e világot kormányozzák. Úgy látszik legalább, hogy nem hiába keresztele a pogány bölcs az embert politikus állatnak: zoon politikon-nak. Mert az bizonyos, hogy a teremtett állatok közül egyedül a kétlábú tollatlan az, amelyik politizál; az igaz, hogy ebben az egyben azután kipótolja busásan és alaposan mindazt, amit a tigrisek és a hiénák, meg a macskák és egerek elmulasztanak. Hogy a politikai szenvedély és indulat olyan igen erős az emberben, annak az is oka, hogy politika címmel és jelleggel ruház föl nagyon sok mindent, amit más úton és más módon nem tud vagy nem akar — *lereagálni*. Innen van a politikai harcok nagy élessége és hevessége, innen az ádáz és oly igen változatos gyűlölet és szerelem, amelyet az istenadta nép, a „drága és aranyos” politikai közönség bálványai és vezérei iránt érez, fölemelve őket paizsára és elejtve őket a porba és a sárba. Innen van, hogy úri hölgyek életüket és vérüket akarják áldozni Friedrich Istvánért, mint ahogy a magyar urak Mária Teréziáért, bár avenát, azaz zabot, azt nem adtak neki. Innen van, hogy egy jelszó lángba borít országokat és nemzeteket, pedig ha jól megvakarjuk, kibújik alóla a semmi, amelyet mindenné maszkíroztak. Innen van, hogy egy i betű miatt máglyákat gyújtottak és alaposan befűtöttek szegény, szerencsétlen emberek ezreinek. Innen van, hogy a szeretet nevében annyi gyűlölet lobogott ezen a földön.

Van valami csodálatosan és érthetetlenül nagyszerű és valami bámulatosan és sírnivalóan mulatságos a politikai zelusban.

Ma már a legtöbb emberfiában azt a szent tüzet pótolja, amely a vallásos fanatizmusban nyilatkozott meg hosszú századokon, sőt évezredekken keresztül. Azonfelül a politika olyan tudomány, amelyhez mindenki ért, legalább is azt gondolja. És a politika olyan művészet, amelyet mindenki gyakorolhat, noha a legtöbb politikus is analfabéta benne.

A horatiusi elv érvényesül itt: a hasznos és a kellemes. (A legtöbbször persze a haszontalan és kellemetlen formájában.) Irodalomhoz minden századik ember konyít csak valamit, tudományhoz minden ezredik. Hogy Gerhart Hauptmann mennyit ér, azt Alfred Kerren kívül alig néhány értő tudta igazán éveken keresztül nagy Németországban értékelni és hogy az Einstein-elmélet mennyiben helyes, azt ma még tán Einstein se tudja egészen biztosan. De a politika dolgai elsősorban mindnyájunk bőrére mennek, az életünkről, a boldogulásunkról, legfőbb javainkról van szó és egy törvény ezrek és ezrek szájából veheti ki a betévfő falatot, vagy pedig ezreket és ezreket juttathat kenyérhez, joghoz, szabadsághoz, sőt boldogsághoz és szerelemhez.

A nadrágtalan francia „csőcselék”, amelyből a diadalmas harmadik rend lett, nem azért ordította a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget a szép és szőke Marie Antoinette erkélye alatt, hogy megzavarja az ausztriai dáma rokokó álmait, hanem, hogy az ő kalácsából neki is kenyere lehessen. A politikai szenvedély azért olyan hatalmas, mert önzetlenül milliókról szaval és milliókért cselekszik, amikor nagyszerű önésszel magára is gondol. És végső eredményében minden, de minden politika. Az is, ha dolgozunk, ha gondolatoktól ég a homlokunk és munkától a tenyerünk. Mai elesettségünkben és nyomorúságunkban talán tán mégis, sőt egészen bizonyosan ez a legjobb, ez a legokosabb és a leginkább célravezető politika.

Sajnos, hogy e szegény, kis országban ennek a politikának inkább csak hirdetői, mint hívei vannak. De azért vannak és nagy a remény, hogy egyre többen lesznek. A pünkösdi Szentlélek mégis csak megszállott itt sokakat, akik világgá hirdetik az eltiport és eltaszított magyarság igazságait és szépségeit. Mert a Szentlélek az *igazság és a szeretet lelke* és néhány apostol ajkán az egész föld kerekességét meghódította. Csak agyon ne verjük és tömlőcbe ne vessük az apostolokat. Különösen ne a szűk és dohos politika tömlőcébe!

Szeged, 1922. június 4.

Juhász Gyula

AZ ARIZONAI VÁLASZTÁSOK

Kerülő úton jutott hozzánk az *Arizona Kicker* legújabb pünkösdi száma, amely az ott lezajlott nemzetgyűlési választásokról számol be haditudósítói jelentések alapján. Arizona tudvalevőleg demokratikus állam, amelynek formája a királyság és anarchia között, ez utóbbi javára ingadozik. A választások természetesen tiszták voltak, amennyiben a vezető körök és illetékes tényezők tisztában voltak vele, hogy csak erős kézzel és melléktényezővel lehet a legális többséget biztosítani. *Mert ami csend-biztos, az biztos.*

A választások egyébként, az arizonai nép egyenes és kemény jellemének és sátrainak megfelelőleg, nyíltak voltak. (Itt-ott a bicskák is kinyíltak, de néhány jelentéktelen halotton kívül, akik előzetesen leszavaztak, egyéb baj nem történt.) A nyílt szavazás úgy esett, hogy a delikvenstől, illetőleg szavazótól nyomatékosan megkérdezték, hogy hajlandó-e a *kétséges kormány-párt* jelöltjére leszavazni? Ellenkező esetben hatósági elmeorvosi vizsgálat alá vették és ha ez sem járt kellő eredménnyel, az illető egyén ellen megindították az internálási eljárást. A legtöbb választó elővigyázatos óvatosságból, esetleg óvatos elővigyázatosságból a képére tetovált *Éljen Nick Carter hivatalos követünk!* fölírással járt-kelt szabadon, némelyek hasonló fölírású plakátokkal a hátukon szaladgáltak. Ahol az eredmény valóban kétséges volt, már tudniillik a kétséges párt javára, oda lelkes és jól dotált különítmények utaztak. Ezek a többi civilektől megkülönböztető jel gyanánt úgynevezett vasdorongokkal és megzápult élelmiszerekkel fölfegyverkezve szállották meg a főbb útvonalakat, a szíu indiánok közkedvelt csatakiáltásait hallatva. Akadtak azonban ébredő négerék is, ezek a ravasz fickók *feketére mázolt arccal* jelentek meg fényes nappal, nehogy fölismerhessék őket. Igen érdekes módja volt a közvélemény megnyerésének az a felső helyről utolsó napokban jött intézkedés, amely a nép nyomorgó gyermekeinek, az úgynevezett közszolgálati alkalmazottaknak rohamsegélyt folyósított, amelyet *első és utolsó segély* címen nevez az arizonai krónika.

Az ellenzéki jelöltek testi épségéről a legmesszebbmenő módon gondoskodtak az egyes hatóságok. Egy részüket szanatóriumba, más részüket megfigyelőbe, nagy részüket biztos és békés börtönbe utalták, esetleg szobafogságba küldötték, de aki mindenáron szabadlábbon óhajtott élni, azt is állandóan szépszámú fegyveres őr védelmezte az élet és kortes útjain. Az arizonai kormány példátlan nagylelkűségére és bőkezűségére vall, hogy egypár kisebb kerületet önként átengedett olyan pártonkívüli jelöltek számára, akik megígérték neki önzetlen támogatásukat.

Így az arizonai választások teljes¹ és tökéletes program szerint folytak, nem is lett volna semmi baj, csak a szavazatok össze-
számlálása után derült ki, hogy a számításon kívül hagyott és tulajdonképpen végképpen megsemmisültnek tekintett *szótsemérdemelpárti* abszolút fölényrel vezet. Minden számításban esik hiba és így *Mister Galambos* is elszámította magát ez egyszer és utoljára. De azért a kétséges párt kétségtelenül megtette a magáét, sőt kitett magáért és a híres *lord Punch*, a neves *sir Chismatalpe*, az érdemes *mister Clown* és a derék *Barnum és Bailey* ismét bekerültek az arizonai parlamentbe. Kár, hogy a szegény dolgos *lord Derblay* és a drága hangos *Tinglitangli* kikerültek belőle.

Szeged, 1922. június 9.

Gyula

791.

TÖBB KULTÚRA . .

A *Szózat* (nem Vörösmartyé persze, hanem Gömbös Gyuláé) a szokott modorában nekitámad a *Népszava* egyik megállapításának, amelyben mérlegre teszi a hároméves kurzus kulturális pusztításait és mulasztásait. Nagyon csodálkozik az agresszív kormánylap, hogy még mindig akad orgánnum, amely sajnálkozik azon a vesztésen, amely kultúránkat Alexander Bernát, Király György, Marczali Henrik, Beke Manó, Kövesligethy Radó, Beregi Oszkár, Ignotus és még egy sereg európai nevű és értékű tudós, művész és író erőszakos eltávolításával, száműzetésével és elnémításával érte.

A „*Szózat*” egyáltalában nem látja őket európai értékeknek és egyáltalában nem tartja őket érdemeseknek arra, hogy tovább szolgálják a magyar műveltség ügyét. Különös. Babits Mihályt és Móricz Zsigmondot a kurzus kizárta az irodalmi társaságokból, egész sereg elsőrendű, nagy tudású és lelkesen dolgozó tanárt

megfosztott állásától és kenyerétől, a tehetségtelen törtető, az álkultúra egész csomó iparlovagja meg nem érdemelt és meg nem felelő pozíciókat foglaltak el, süllyesztve a nívót, lerontva kultúránk hitelét: ez mind nem baj, ez mind nem kár, ez mind nem sajnálatos veszteség jelenünk és jövőnk szempontjából? Még olyan abszolút zsenik és magyarok is gyanúsak voltak a kurzus színe előtt jó ideig, mint Bartók és Kodály és például az előbbi zenedrámáit azért zárják el a magyar közönség nyilvánossága elől, mert a szövegüket — ó, borzalom — Balázs Béla írta! Biró Lajosnak és Vajda Ernőnek amerikai álnéven kellett beóvakodni magánszínházainkba és Rózsa S. Lajosnak el kellett menekülnie idegenbe éretlen tüntetők szellemi és fizikai záptojásai elől. Hát ez mind nem szégyen és ez nem szomorúság? A kurzus szégyene természetesen és nem a magyarságé, amelynek dolgozó és értelmes tömegei és mindenkori legjobbjai mindenkor a megértés és műveltség zászlóhordozói és fákllyavivői voltak.

A hároméves tatárjárás, a Budaváriak és Francia Kis Mihályok testi és lelki terrorja meghozta a maga kulturális és társadalmi gyümölcseit. *A kurzus mérlege* ebben a tekintetben éppen olyan gyászos és elszomorító passzívákat tüntet föl, mint a politikai. És ahogy a politika terén megkezdődött az értékek átértékelése, a józan belátás és kiábrándulás népítélete, éppen úgy lesz ez a kulturális területeken is. E szegény, csonka ország, amelynek legfőbb java kultúrkinccseiben van, nem engedheti meg magának azt a fényűzést, hogy hangos és üres senkik kedvéért elherdálja azokat. Aki tudással, tehetséggel, szellemi és erkölcsi kiválósággal előbbre akarja és tudja vinni a magyar és emberi kultúra mindennél fontosabb és szentebb ügyét, annak helyet és szerepet kell juttatni az újjáépítés, az új alkotás nagy és nehéz, de érdemes és dicsőséges munkájában.

Csak ezzel a kultúrprogrammal lehet itt versenyre kelni a többi nemzetekkel, ha azt akarjuk, hogy küzdelmünknek győzelem legyen a bére. A magyar műveltség csak úgy diadalmaszkodhatik, ha európai és egyetememes marad, ha szolidáris lesz ismét a legkülönb kultúrákkal, mint ahogy az volt a múltban. Kazinczy és Berzsenyi, Arany és Madách és — last, but not least — Mikszáth és Ady idejében. Nekünk folyton emelkednünk kell, mert különben elsüllyedünk. Magyarnak lenni: ez újra kell, hogy azt jelentse, amit Széchenyi és társai korában: *élére állani a művelt emberiségnek!*

Szeged, 1922. június 11.

CSEVEGÉS

Egy operettet adnak most Budán, amelynek Kecskeméten volt a bemutatója — a szülőhelyén. (Vagy lelőhelyén, ahogy a drágakövekről mondják.) Katona József városában megbukott a helyi szerzők műve, a második estén már üres ház előtt ment, Szegeden azonban váratlan sikere lett. A kritikusok nem igen tudták megtalálni a különös diadal okát, de rossz nyelvek azt mondják, hogy a nép azért tódult az előadásaira, mert a címe után ítélve, azt gondolta, hogy a múltkoriban tragikus véget ért szép kis kórisztánő sorsát fogja viszontlátni a világot jelentő deszkákon. Néha azonban nemcsak a muzsikaszó hazudik, hanem a cím is lépre csalja az édes, aranyos közönséget. *Habent sua fata libelli.* . . a címeknek is megvan a maguk sorsa.

Valamikor régen, a boldog antik görög világban nem is volt címük az irodalmi műveknek, csak később, a hálás utókor keresztelte el őket, mint például az Iliast és az Odyszeiát, ha ugyan ezeket irodalmi műveknek nevezhetjük, amennyiben ismeretlen szerzőjük nem írta, csak költötte őket. A hellén tragédiák címe rendszeren a dráma főhősének, vagy a kar szereplőinek neve; de már a műzsák nevetlen kedvencének: Arisztófánésznek komédiái sokszor egészen érdekesen hangzó modern címeket nyertek. (Nők uralma, Felhők, Békák, Darazsak.) Platon dialógusai vagy valamelyik szereplő nevéből, vagy magától a tárgytól kapták elnevezésüket, úgyszintén Cicero filozófiai művei.

A középkori Dante egészen egyszerűen komédiának keresztelte páratlanul nagyszerű époszát és csak a kései utódok tisztelték meg a keresztény költészet katedrálisát az isteni jelzővel. A középkorban különben is sok furcsaság volt a címek körül. A *Legenda Aurea* tulajdonképpen nem egy legenda, hanem a legköltőibb legendák leggazdagabb gyűjteménye, míg a *Gesta Romanorum* éppen nem a rómaiak viselt dolgaival foglalkozik, hanem regényes kalandokat mesél el a jámbor olvasóknak. A mi középkori könyveink, a magyar kódexek címeiket rendszerint a fölfedezőjük vagy kiadójuk után kapták. Így lett a legelső magyar könyv, amely többek között assisi Szent Ferenc életének csodálatos virágait fűzi csokorba: az *Ehrenfeld kódex*, egy Ehrenfeld Adolf nevű nyitrai diák révén, akit az iskolában egyik társa hátbavágott vele. (Ez elég súlyos argumentum volt és a diákra nézve ugyancsak emlékezetes.)

A nagyon hosszú címek a középkorban kezdődtek (nem csupán a könyvek terén), de az újkor elején érték el a legnagyobb rekordot. Ekkor minden jóra való könyvnek volt legalább egy, de igen gyakran három-négy alcíme, úgy, hogy maga a cím egész oldalt tett ki: *Comédia Balassi Menyhárt árultatásáról, a mellyel elszakada az magyarországi János második választott királytul.* Ez még az igen takarékos könyvcímek közé tartozott abban az időben, Shakespeare születésének esztendejében. (Érdekes, hogy az első magyar dráma is abban az évben született, amelyben a világ legelső drámaköltője.) Jó ideig igen csak latin címeket adtak a könyveknek, így a legjobb magyar nemzeti éposz: Zrínyi, a költő művének eredeti címe: *Obsidio Sigethiana.* A Zrínyiasz későbbi német majmolás, a Szigeti Veszedelem elnevezést Arany János szentesítette.

A régiek általában igen becsületesek voltak cím dolgában: előre elárulták, hogy mi a könyv foglalatja, legföljebb nem voltak túlságosan szerények, mert gyakorta így kezdték: egy igen jeles vagy szép história. De az azután igen csak jeles és szép volt. A kettős címek, vagyis alcímek divata sokáig eltartott és kiváltképpen a romantikusok kedvelték minden időben és minden földön. A romantika azután csak úgy tobzódott a szenzációs címekben. Egy időben, Sue nyomán, a Rejtelmek évada jött el. Nálunk a Hazai rejtelmek és Hazai titkok, végül Budapest rejtelmek. (Ez utóbbiak Kiss József poétalelkét terhelték, akit az éhség kergétett a megírásukra.) Ebben a korszakban a legtöbb címben ott volt valami borzalmas vagy titokzatos, valami csodálatos vagy rendkívüli. Elég E.T.A. Hoffmannra, E.A. Poera és Dumas pere vagy Jókai címekre gondolni. Petőfi sem adta alább A hóhér kötelénél és a Tigris és hiénánál. A kései bidermeyer az érzelmes címet szerette. A lovagi romantikát a polgári váltotta föl, a westminsteri költészetet a manchesteri.

A modern irodalom ezen a téren is újításokat hozott. Jött idő, amikor a rövid cím divatja járta. Egy szó, lehetőleg pár betűs. (Köd, Füst, Ó.) Jött idő, amikor a latin címnek volt kelete. (Ekkor jelentek meg a verseskönyvek Tristia címmel és jelleggel.) Jött idő, mikor az egészen rikító elnevezések voltak kelendők. Mikor magával a címmel akarták fölhívni az írók a közérdeklődést. Egy nagyon kapós német regény címe: *Jön a rozson át.* D'Annunzio egyik remekének pedig ez: *Talán igen, talán nem.* . . . Megesett, hogy egy szenzációs sikerű könyv vagy dráma címét mások adoptálták, (példa rá a Tűz), míg akadtak

szép számmal szerzők, akik éppen a címek szerénységével és igénytelenségével tűntek ki. Itt elsősorban a lírai költők vezettek, de elbeszélők is akadtak közöttük. (Csöndes dalok, Szürkület, Még egyszer, A una corda, Egy marék virág.) Ami az igénytelen szerénységet illeti, abban a mi gazdag lelkű földünk vezet, a kedves, jó Tömörkény, akinek könyvcímei, mint ahogy Buffon a stílusról mondotta: maga az ember. (Jegyenék alatt, Egyszerű emberek, Napos tájak, Bazsarózsa, Népek az ország használatában és ide írhatnám sorra-rendre az egész kis könyvtárra valóét, amelyet ez a csöndes, derűs, komoly nagy munkás-szellem összeírt.)

Némely írónál babonája is van a címeknek, például Bernstein drámái közül csak a hathetűseknek volt világraszóló sikerük. (Az igaz, hogy talán egy kivételével minden darabjának hat betűből áll a címe.) Persze, az átkozott irodalmi kritika nem igen respektálja ezt a babonát.

A Ködképek a kedély láthatárán, hogy egyebet ne említsek, nagyon szerencsétlen és erőltetett cím, de azért Keménynek ez a műve mégis a magyar lélektani regény legfinomabb és legmélyebb képviselője.

Bocsáss meg, kedves olvasóm (ha kedvetlen is vagy mostanában), hogy ilyen zord időben filológiai egyveleggel traktáljak, de én azt szeretném, ha a fránya politika és a keserves megélhetés gondjaitól egy-két percre elterelődnél olykor-olykor. Ha tudós professzor volnék, három könyvből írnék egy negyediket, előszóval¹ és utószóval, jegyzetekkel és magyarázatokkal, könyvszemlével és akadémiai jutalommal ilyen címen: *A különféle könyvcímek egyetemes története a világirodalomban a legrégebb időktől napjainkig, különös tekintettel a magyar irodalomra*. De én csak afféle tollforgató íródiák vagyok, akit darabszámra fizetnek és azért választottam ezt a könnyű műfajt, mert ebben mindenhez hozzá lehet szólni és semmihez se kell érteni. Ami ugyan gyakran megesik az úgynevezett tudományos irodalomban is, de ott ezt egészen másképpen hívják.

Szeged, 1922. június 11.

Juhász Gyula

GÖRBE TÜKÖR

CIRKUSZ

Nagyon régen nem láttam már cirkuszt, hölgyeim és uraim, mert a múlt nemzetgyűlési viharokról egy pohár vízben és a mostani választásokról nyíltan csupán hallomásból volt szerencsém értesülni. Pedig nagyon szeretem, sőt őszintén nagyrabecsülöm az igazi cirkuszt, mert ott fegyelem van, amelyről az egységes párt példát vehetne és színvonal, azaz magyarul nívó, amelyet viszont a színügyi bizottságban szoktak panaszkodva emlegetni. És tekintély is van ám a cirkuszban, nem úgy, mint a közélet porondján, mert lám a cirkuszban mindig tiszteletteljesen elhallgat a zene, ha a halálugrás kezdetét veszi, nem úgy, mint a parlamentben, ahol akkor van a legnagyobb zenebona, amikor a magas kormány saltomortálét csinál.

Azonkívül a cirkuszban minden van, még ló is, viszont számár nincsen, legföljebb elvétve a nézőtéren, például az a komoly úr ott a kemény kalapban, aki az istenért se nevetne, amikor Dummer Ágoston úr ő kegyelme kezét akar fogni vele és erre föntnevezett komoly úr ijedten és sértődötten elfordul, mint hetedik fizetési osztály és egyáltalában.

A cirkuszban úgyszólván teljes demokrácia van, tökéletes jogegyenlőség, a pénzéért (vagy a szabadjegyéért) mindenki hársányan nevethet azon, hogy Paprika János két szék között rendesen a pad alatt marad, ami bizony a miniszterekkel is megesik választások idején, sőt néha három szék között is majdnem a pad alatt maradnak. Ugyancsak a cirkuszban nők is vannak, rózsaszín- és lilatrikós lovarnők, sőt nagy, forgandó golyón táncoló hölgyek is, akik nemcsak a szívekkel, de életükkel is játszanak és orosz nők is vannak, akik énekelnek és táncolnak, csak azt bajos megállapítani róluk, hogy vajon nagyhercegi palotájukból száműzték-e őket, vagy pedig a nagy Operából? Bár voltak hölgyek, akik a boldog cári világban ezt a kettőt szerencsésen egyesítették, az ilyen dámák azonban ma bizonyosan arra az elvi álláspontra helyezkedtek, hogy jobb ma egy tüzök népbiztos, mint tegnap egy veréb nagyherceg, bár ez biztosabbnak látszott.

Meg azután azért is roppant kiváló műintézet a cirkusz, mert itt a sűgő sohasem zavarja az előadásokat, az igen tisztelt lovak például mindig pontosan tudják a szerepüket, sohasem szokták lemondani a föllépést, semmi hiúság vagy zabirigység sem lakozik bennük, ami pedig az általam végtelenül nagyrabecsűlt és hűn szeretett bohócokat illeti, hát azok igazán valóságos jóltevői a fölnőtt és kiskorú emberiségnek egyaránt, akik lisztet és fáradságot nem kímélve, pofozzák bele a nagyérdemű közönségbe azt a kis jókedvet, amelyet a háború és forradalom után a kurzus végtelen hálára kötelezve bennünket, még eddig meghagyott. Kár, hogy nem találtak még föl a zürichi nagy nemzetközi cirkuszban egy olyan pofozógépet, amelyen a mi valutánkat is fölfelé pofoznák már, legalább egyig egyelőre! A világ nagy cirkuszában, a szárazságtól poros porondon olyan árván őgyelegs mostanában, szegény jó Magyar Miska, árva fajtám, talán csak az az egy vigasztalásod van, hogy a szomszéd sógor, az osztrák Deutscher Michel még jobban odavan, mint te. Annak már maholnap annyi lisztje se marad, hogy bekenhesse vele könnytől ázott arcát!

Szeged, 1922. június 15.

Gyalu

796.

ÚRNAPJA

797.

CSEVEGÉS

Madách-hét lesz a szegedi színházban, amennyiben az egész heti műsort az Ember tragédiája előadásának szentelik. Jobb későn, mint soha, a magyar drámai költészetnek ez a magában álló remeke már nagyon régen a könyvtár homályában porosodott a mi színházunknál, amelynek műsora jó ideje mindennek inkább mondható, csak igazán magyarnak és irodalminak nem. Mert, hogy hébe-hóba, szemfényvesztésül és felsőbb helyről jövő vállveregető elismerés reményében előszednek valami klasszikust és azt jól-rosszul elintézik, mert hát tisztelni kell az öreg hagyományt, amelynek értelmében Shaksperet vagy jól kell adni, vagy sehogy, de adni kell.

Barbár babona az a magyar színházaknál, hogy a remekművek unalmasak, barbár babona, amelynek élő cáfolatai például a

nagy német színpadok, ahol Goethe Fausztja vagy más német és idegen klasszikusok operettsikerekkel mennek százas turnusokban. Nálunk a legjobb magyar tragédia csak arra jó, hogy a mondvacsinált nemzeti ünnepek estéin görögtűz és díszmagyar gyanánt szolgáljon (mint az egyszeri csizmadia cégéréen a kéjgáz) és amíg hígvelejű idegen, sőt bécsi operettekre (sokszor a bukás biztos reményében) ezeket pazarolnak, addig dramaturg, rendező, színész egyaránt nem törődnek vele, hogy végre megoldják a föltétlenül megoldható és megoldandó nagy magyar színpadi kérdést: a magyar Szentivánéji álomnak, a *Csongor és Tündé*-nek stílusos és hatásos előadását.

Mennyit beszélnek, sőt mennyit kiabálnak magyarságról és nemzeti szellemről azok, akiknek semmi érzékük és semmi közük az igazi magyar kultúrához, annak gazdag múltjához, ez örök jelenhez, amely nem tulipán-mozgalomban és nem turáni hacacáréban nyilatkozik meg, hanem elsősorban nagy magányos és meg nem értett, sőt félreértett vagy éppen üldözött és kivert szellemek, Bólyaiak és Madách, Vajda János és Péterfy élete művében. Persze, ezek megérzéséhez és fölértéséhez, méltánylásához és követéséhez valamivel több kell, több ész és több lélek, hogy úgy mondjam géniusz, mint a nagy pipájú, kevés dohányú fajelméleti kuruckodáshoz, amelyet leginkább idegenből ideszakadt jövevények, hogy ne mondjam jöttmentek végeznek jó ügyhöz méltatlan buzgósággal és tudatlansággal. Madách, akihez a kifogyott operettkészlet jóvoltából valahára végre szerencsénk lesz a héten a színházban, örökké élő, nemes, mély tiltakozás *a fokos és a gatyá magyarsága ellen*, amely mostanában annyi rombolást visz véghez (igazi destrukciót) legdrágább és legritkább kultúrjavainkban.

Madách valóban *európai szellem volt*, aki a magyar költészet egyik első remekét megírta — és abban Hunyadi, a kereszt első hőse nevének futó említésén kívül semmi nemzeti vonás vagy vonatkozás nincsen, kivéve azt a csekélységet, hogy az egész mélységes és magasztos emberi tragédiát az a nemzeti tragédia sugallotta a sztregovai remetének, a magyar Goethének, amelynek ő maga is szenvedő és börtönviselt hőse volt. Igenis, Madách megmutatta, hogy lehet írni magyar remekművet, világra és örök időkre szólót, anélkül, hogy a költő magyarkodnék, mint ahogy Teleki László Kegyence magyar, római tárgya dacára, ahogy csak Shakspere¹ Coriolanusa és Caesarja angol és ahogy Friedrich István politikája nem magyar és karaktere

különösen nem magyar, hanem osztrák import, bécsi gyártmány (made in Lueger), akárhogy veri is a bankot, nem, nem, soha! Madách *kultúrmagyar volt* a legjavából és ha a származás, az eredet bizonytalan, a kultúra, amely ott ragyog a mű homlokán, ez az égi sugár, ez szent bizonyos, ezt letagadni és elvitatni nem lehet és csupán a kultúra magyarsága az, amely ma kétségtelen nemesi oklevél lehet a nemzeti szellem és lélek főrendiházában.

Madáchról akartam csevegni és a kultúráról beszéltem, de hiszen Madách és kultúra egy, hiszen Madách nagy műve éppen annak a tragikus küzdelemnek képeit mutatja, amelyeket az örök ember az örök természettel és végzettel vív, szinte reménytelenül és mégis hősiesen és ez éppen a kultúra története. *Szinte reménytelenül*: és éppen ennek a hangulata az, amely ma és nálunk oly mélyen és fájdalmasan aktuális korhangulat, Madách korának és Madách lelkének hangulata és most még sokkal jobban és igazabban érzem, hogy milyen ironikusan hangzik az Úr végső biztató igéje, amelyet a sztrigovai költő-remete csak úgy biggyesztett oda, a sötét és kínos éber álomképek végére, hogy az iskolákban a derék pedagógusok nyugodtan megállapíthassák a tapasztalatlan nebulók számára (ad usum Delphinorum), hogy ki mint vet, úgy arat, jó tettért jót várj, imádkozzál és dolgozzál és *mondottam ember, küzdj és bízva bízzál!*

Szeged, 1922. június 18.

Juhász Gyula

798.

A SZÉKELY NÉPBALLADÁRÓL

799.

MADÁCH

800.

MEGKEZDŐDÖTT . . .

801.

AZ EMBER PECHJE

CSEVEGÉS

A színház pár nap múlva bezár. Az igazgató már elkészítette a maga mérlegét, amelyhez e sorok írójának elég sok és nem érdektelen megjegyzése volna. Mindenesetre lehetne csevegni arról, hogy Pekár Gyula és Herczeg Ferenc mióta lettek klasszikusok, vagy csak Palágyi nevezte ki őket (Pekárt talán hálából azért, amiért két szezonon keresztül olyan melegen támogatta), arról is lehetne csevegni, hogy miért nem került színre az egész esztendőn keresztül egyetlen egy modern klasszikus sem, (mert ilyenek is vannak és pedig nagyszámmal és igen hatalmasak), arról is lehetne csevegni, hogy miért olyan elzárt és titokzatos a színügyi bizottság ülése, amelyen pedig az irodalom és művészet, a város és közönség nevében Szeged legkülönb dramaturg-jainak és kritikusainak kellene beható véleményt és döntő ítéletet mondani a színház programjáról, a szellemi vezetésről, a rendezés és előadások színvonaláról és arról is lehetne még csevegni, hogy miért nincs egy modern színháznál, amelynek a szegedit mondják, éveken keresztül egy igazi lírai szerelmes (mert Gáspár, ez a kiválóan erős tehetség sok mindent tud, csak Romeót nem tudja), egy valóban művészi értékű drámai hős, egy állandó hősnő, hogy arról ne is szóljunk, miszerint hozzáértő dramaturg és önálló rendező nélkül a színház csak komédiázás.

Mondom, ezekről nem az én főladatom beszélni, de nem tudok elhallgatni valamit és pedig azt, hogy a napi kritikának természeténél és rendeltetésénél fogva igen gyakran olyan az optikája, amely egyik-másik művészre akaratlanul és önkénytelenül is kedvezőtlen. A színészet nem csupán művészet, de újabban, a mi remek társadalmi és gazdasági berendezkedésünk következtében egyre inkább mesterség lesz, szellemi favágás, amelyben nemcsak a keze-lába fárad el a legkülönb művésznek is, de a lelke is, sőt a legkülönbnek a leghamarabb.

A szellemi csőcseléknek (akinek nem inge, ne vegye magára) operett kell mindenáron, vagy legalább is a színházi bölcsek (nem tévesztendők össze a hét göröggel) azt hiszik és úgy akarják. Hogy a mai operett micsoda szellemtelen és lélektelen, vértelen és sótalan, micsoda lehetetlen és értéktelen műfaj, arról eleget panaszkodik és elméskedik a napi kritika.

Hogy a legjobb színészt is mennyire megviseli, elrontja, megalázza és megnyomorítja, arra is sok példánk van, elsősorban a nagyszerű és egyetlen Nyáray Antal. A szegedi színház-nál van egy istenáldotta, őseredeti tehetségű színművész, aki, miközben és elsősorban a karzat kedvence lett, a szezon során majdnem elsikkadtak valódi és eredeti értékei, amelyek bizony különb foglalatot érdemelnek, mint a Szerencsetánc vagy a többi táncok. Mégis, néhányszor, szerencsés véletlenek és szerencsés órák összetalálkozásában, fölillant és kiragyogott a talentumnak az az elbűvölő és elragadó fénye, amely a színpadot ilyenkor, mintegy varázsütésre, az egyéni művészetnek elektromos áramába kapcsolja be és a boldog és ritka élmény érzésével tölti el a hallgató halandót, aki a félhomályban ül és rendszerint arra gondol, hogy miért kell neki a színházban is a gondjaira gondolnia. *Faludi* Kálmán néhányszor (nem az ő hibája, hogy nem többször) csakugyan értékes és maradandó élményt jelentett a szegedi deszkákon ebben az évben és itt legyen szabad elsősorban a Hoffmann meséi fantasztikusan gépies és kísértetiesen groteszk figuráira emlékeztetnem, amelyek éltek, mozogtak és beszéltek, úgy, ahogy azokat Ernst Theodor Amadeus Hoffmann betegesen finom és vad képzelet megteremtette, félig masináknak, félig szörnyeknek, félig démonoknak, félig állatoknak. Ezek az alakítások, amelyekben Faludi sajátosságosan bizarr és mégis emberien megkapó és megható művészete eddig mintegy tetőzni látszott, gazdag és erős zálogai sok-sok művészi gyönyörűségnek, amelyeket még szerezni fog, értőknek és a nagy tömegeknek egyaránt. Kár, roppant kár, hogy e különben is erős becsvágyú és a maga föladataiba elmélyedni szerető művésznek az idén kevés ilyen alkalom adatott. Persze, ha azok a bizonyos modern klasszikusok, amelyekről szó esett, nem volnának számúzve és kitiltva a szegedi nemzetiből, akkor, például Halbe hatalmas szépségű Ifjúságában, mint Amandus, vagy Hauptmann valamelyik mesteri komédiájában (a Bundában talán) vagy Shakespeare vígjátékainak egyikében, másikában (hogy egy régi modern klasszikusra is gondoljunk) hogy úgy mondjuk, egész formáját és teljes súlyát is megmutathatta volna ez a sokoldalú és főleg tragikomikus húrokat pompásan pengető művésznünk, aki bizony, úgyszólván estéről-estére kénytelen volt olcsó és múló tapsokat bezsebelni sablonos operettfigurák fárasztó és csüggesztő robotja közben, amelyben a lábnak mindig több dolga akad, mint az értelemnek.

Mindezek arról jutottak eszembe, hogy Faludi Kálmán a nyárra fölcsapott igazgatónak és víg színpadán a legjobb nevekkel és a lehetőségig komoly (bár elsősorban természetesen derűs) művészettel akar közönséget gyönyörködtetni és szórakoztatni a nyári csillagok alatt. Ki tudja, talán itt végre olyan artiztikumhoz is lesz szerencsénk, amely télen a sok artista színházi képtelenség miatt nem tudott szóhoz és levegőhöz jutni?

Szeged, 1922. június 25.

Juhász Gyula

803.

GAUDEAMUS . . .

804.

POST FESTA . . .

805.

CSEVEGÉS

806.

BÓT DOKTOR LEÁNYA

807.

A SZÍNHÁZI MÉRLEG

808.

„NE ÁLTALÁNOSÍTSON!”

Orgovány áll ma, sajnos, a közérdeklődés előterében. A rémes éjszaka bűnei napvilágra jönnek, a gyűlölet és hitványság véres karneváljára fölvirradt a szürke szerda a törvény színe előtt. A romantika ködét a józan valóság fénye oszlatja el az orgoványi betyárokról, akik parancsnak engedelmesskedtek, kiderült, hogy még a Rózsa Sándor és Sobri Jóska színvonalán is mélyen alul állanak. Nem a hazafias vagy vallásos szenvedély fanatizmusa

fűtötte őket, de hogy is, csak a bor gőze és a vér szaga. Fölbujtóik még homályban lapulnak, de ők már kijózanodva, megtörtén és megsemmisülten vacognak bíráik előtt.

A későn jött tárgyalás — *az igazság néha késik, de reméljük, soha sem múlik* — azt mutatja, hogy csakugyan vannak még bírák Magyarországon és azt is élénken dokumentálja, hogy az a vad láz és sötét szellem, amely orgoványokat nemzett, szűnőben és tűnőben van a magyar tájon. Az emberek fölocsúdnak lassanként és a gyilkosok megrettenve és szégyenkezve nézik véres és szennyes kezük nyomát. Az orgoványi szörnyű éj sorozatos gaszágainak pörében a tárgyalásvezető őrnagy az egyik tanúnak, aki a három borzalmasan meggyilkolt és kirabolt áldozatról úgy nyilatkozott, hogy zsidók voltak, mint ahogy az összes gyanúsak is mind zsidók, keményen és kereken, katonás korrektséggel azt válaszolta, hogy *ne általánosítson és legalább ebben a teremben hagyja ki a játékból a politikát!* Valóban, derék és bölcs válasz, a legjobb helyről jött és a legfőbb ideje volt már, hogy elhangozzék.

A lelkiismeretlen és felelőtlen általánosítások okozták Orgoványt és okozták, hogy a lelkek ez országban három esztendőn keresztül az állandó nyugtalanság és bizonytalanság keserű és szomorú légkörében éltek. A zsidók csinálták ezek szerint az általánosítók szerint a háborút, de ők csinálták a forradalmat is. A zsidók csinálták ezek szerint a kategorizálók szerint a kapitalizmust, de ők csinálták a fordítottját is, amit akartak. A szociáldemokratákra éppen így ráhúzták a nagy és dühös általánosítás kényszerzubbonyát. Mindenki zsidó volt itt, aki nem azt akarta, vagy nem úgy akarta, ahogy a nagypipájú, kevés dohányú általánosítók akarták.

És politikát keverték bele minden dologba, minden ügybe, természetesen egyoldalú, gyűlölködő és pártoskodó politikát. Politikai portyázások és tatárjárások színhelye lett irodalom és művészet, a társas és magánélet minden nyílt és intim területe. Nem kíméltek semmit és senkit ezek a hangos és kíméletlen vandálok, *akiknek Apponyi Albert nem volt eléggé keresztény és nemzeti*, Rákosi Jenő nem volt eléggé hazafi és Anatole France-tól a másik redakció munkatársáig zsidó destruktív lett, aki csak a saját szívével érzett és a saját fejével gondolkozott. Az őrnagy úr vétője még mindig nem késő!

Ne általánosítson! — ezt oda kell végre dörögni erőlyesen és férfiasan mindazoknak, akik kicsinyes és elvakult felekezeti

és pártszempontokból ítélkeznek elevenek és holtak, egyének és tömegek, nagyok és kicsinyek fölött. Itt az ideje, hogy az embert ne az orra vagy a ruhája szerint osztályozzák és intézzék el, mint ahogy azt mostanában tették.

Szeged, 1922. július 7.

809.

CSEVEGÉS

810.

RŐZSA IMRE: AZ ALKIMISTA

811.

A NYÁRI EMBER

812.

IN MEMORIAM

813.

JÚLIUS 14.

814.

CSEVEGÉS

Történelmi időkben, mint amilyeneket mi már évek óta élünk, önkénytelenül is a történelemhez menekül az ember. Tanulni? — ó nem, csak vigasztalódní, vagy, ami ezzel körülbelül egyre megy, kétségbeesni. Mert nincsen nagyobb hazugság a klasszikus igazságok között, mint az, hogy a történelem az élet mestere (jobban mondva mesternője, olyan értelemben, mint ahogy a kurtizán tanítja meg az embert a szerelemre). A történelemből még sohasem tanultak semmiféle nemzedékek, mert akik a históriát csinálják és azok is, akik szenvedik, mind olyan Bourbonok bizony, akik nem tanulnak és nem emlékeznek. És ha mégis csak mestere volna az életnek a történet, hát akkor százszor inkább méregpohár illetné, mint Sokratest, mert ez csakugyan megrontja az ifjúságot, de megrontja a késő véniséget is. Hiszen, ha jól nézed, az egész világhistória nem más, mint az a panoráma, amelyet zsenge ifjúságodban a vásár közepén lát-

tál és ahol egy viaszból való történelmi arcképcsarnok meredt rád, Judith, a Holofernes levágott fejével, Salome, a Johannesével, Dzsingisz kán és Tamerlán és hogy a legújabb kor is képviselve legyen, Ravachol, az anarkista és Sasulics[!] Vera, a nihilista zárták be a sort, amelynek különben — mint nagyon is jól tudjuk — folytatása következik.

(Ami, zárjelek között szólván, Dzsingisz kánt illeti, őt éppen a mi korunk rehabilitálta, mert az igazoló eljárás során derék ébredőink a turáni eszme egyik diadalmas propagátorát földöztek föl benne és a pesti egyetemi hallgatók egyik orvosi csoportja Dzsingisz kán törzsre keresztelte el magát. Bizonyosan a jövődő sebészek, az orvosi tudományoknak e legkegyetlenebb művelői. Ami pedig a turáni eszme propagálását illeti, annyi szent, hogy Dzsingisz kán Ázsia keleti kapuitól egészen a Dunántúlra elterjesztette, még pedig vérrel és tűzzel és a magyar nemzet színvirágának¹ elpusztításával.)

De tréfán kívül, nem is olyan túlságosan érdekes és változatos olvasmány *a világnak közönséges története*, ahogy a jó öreg Gvadányi elnevezte. (Legalább ahogy eddig írták.) Aki szereti a német borzalomirodalmat (én például őszintén nem szeretem), az még csak elgyönyörködhetik benne, de ahogy a múltkor végiglapoztam egy nagyon sok kötetes illusztrált Weltgeschichtén, valósággal kísértetes elevenséggel újult meg bennem a régi gyerekkori panoráma látványa a vérszomjas Judittól az étlenszomjan elpusztuló Ubryk Borbáláig.

Ahogy a hatalmas tomosokban a szörnyűségek képei szinte kergették egymást, Perillus ércbikájától kezdve, melynek gyomrában tömeges embersütést rendeztek be, a montfauconi csoportos akasztófán keresztül, amelyre Szép Fülöp aggatta föl a templárius lovagjait, a goai nagy inkvizíciós processzió át, ahol embernagyságú bábokat visznek középen, azok szimbóluma gyanánt, akik a börtönben kimúlva kimenekültek a földi bíró máglyája elől, de egyben az örök üdvösség elől is, egészen a harmincéves háború válogatott tömegborzalmainak csoportképig, amely mind Callot mester pokoli talentumát dicséri és azután a legújabb² kor vérfürdőinek óceánja: valóban igen épületes és fölötte tanulmányos látvány és olvasmány.

Hiszen igen jól tudom én, hogy nemcsak ez, sőt igazában nem is ez a történelem, de hát azt a másikat egyelőre nem igen engedik látni és olvasni és nem nagyon tanítják, különösen az iskolában nem. Én például, pedig igen derék és művelt tanárom

volt és a história a kedvenc tárgyam akkor, nem hallottam a padok között semmit Buddha emberi nagyságáról és tanításáról, amely pedig (ezt a pad alatt Rousseautól tudtam meg) ötszáz millió embernek a vallása, a mindennapi lelki kenyere. Dzsingisz kánról ugyancsak bőven informáltak bennünket, de például Beethovennek a nevét és életét, a művét és jelentőségét, a legnagyobb és legdicsőbb földi életek és művek egyikét, nem volt köteles tudomásul venni senki. Hány magyar tudja példának okáért, hogy a gyufát Irinyi József találta föl és hogy ez az Irinyi ugyanaz az Irinyi, aki abban az emlékezetes márciusi mozgalomban tizenkét pontban megszövegezte, hogy mit kíván a magyar nemzet. (A magyar nemzet urai azóta alaposan elfeledtek nemcsak Irinyi Józsefről, de a tizenkét pontról is. Ellenben megszavazták a huszonötöt.)

De különben is, a legeslegfőbb baj ottan van, hogy a történelmet már akkor hamisítják, amikor csinálják. És azok, akik csinálják. Még alig indult meg az az osztrák-magyar büntető expedíció, amelynek az a világháború és az a világbéke lett egyelőre a vége, amikor már — vele párhuzamosan — megindult a másik nagy folytatásos vállalat, a nagy háború története írásban és képen. És alig tört ki az októberi forradalom, már megjelent a Diadalmas forradalom története. (Szegény forradalom, nem is sejtette, hogy teherbe esett és méhében már ott repesett egy új forradalom!)

No de azért nem kell panaszkodni, a diadalmas ellenforradalom is ugyancsak nekilátott a történelemíráshoz. Walter Raleigh [!], ha olvashatná őket, akkorát röhögne, hogy a homéroszi kacaj szelíd colhárfasóhaj lenne csak mellette.

A piros és fehér rózsa harcáról halvány sejtelve sincsen az iskola padjaiból kikerülő általános műveltségnek. (Hiszen ha minden lényegtelen dolgot úgy elfelejtenének, mint ezt és minden lényegeset úgy megjegyeznének, mint például azt, hogy milyen előljárók vonzanak egyszerre tárgyesetet és határozó esetet?) A nagyobbik baj itt megint csak az, hogy a piros és fehér szegfű harcával sincsenek sehogyse tisztában az emberek és egyéb magyarok. De ez már politika, erről most ne beszéljünk a vonal alatt, az is igaz, hogy több, mint politika, mert történelem is, még pedig a legfontosabb és legdöntőbb a római birodalom bukása óta.

Szeged, 1922. július 16.

Juhász Gyula

815.

PRIVÁT MÓR

816.

SZEGEDI TRÉFÁK

817.

KÉRDEZNI LEHET . . .

818.

KÖLTŐI LEVÉL

819.

CSEVEGÉS

A nekrológok, amelyek *Ambrus Zoltán* távozását a Nemzeti Színház éléről hírüln adták, szinte kivétel nélkül megegyeztek abban a kettős megállapításban, hogy a *Midás király* és a *Berzsenyi báró és családja* szerzője a legfinomabb kultúrájú élő magyar író és hogy távozása nem jelent veszteséget a Nemzeti Színházra nézve. Mind a két megállapítás való igaz, de a kettő együttesen valahogy paradoxonnak látszik. De hát ha Diderot szerint van *színészi paradoxon*, miért ne lehetne ilyen igazgatói paradoxon is? Amit a nagy német költő a vérről mondott, az áll a színházra is: *valami egészen különös fluidum az*, se nem egészen irodalom, se nem egészen látványos mutatvány és még eze kívül, ezen fölül és alul sok minden egyéb is. Lehet valaki világraszóló lángész és egészen rossz színházigazgató. De lehet valaki világraszóló¹ lángész és amellet egészen jó színházigazgató is, mint például Goethe volt a hagyomány szerint, vagy Shakspere lehetett, ha ugyan egyáltalában az volt. De Goethe jó színházigazgató létére, vagy annak dacára éppen nem szorgalmazta a saját vagy Schiller drámáinak előadását a maga színházában, ellenben egészen komolyan és nyugodtan beadta a publikumnak Ifflandot és Kotzebuet. Shakspere a jelek szerint nem vonakodott a saját darabjai előadásától és ezt viszont ő tette igen helyesen. Mert az is kétségtelen, hogy lehet valaki

igen korlátolt vagy igen ravasz számító és azért mégsem jó színigazgató!

Ha a politika az exigenciák tudománya, akkor a színház a kiszámíthatatlan eshetőségek művészete. Éppen az benne a vicc, hogy mégis ki kell tudni számítani, hogy mi kell a magyarnak, de úgy, hogy a kecske is jóllakjék és az örök művészet se fordítsa el pirulva és sápadva orcáját a spektakulumtól.

A színházról például úgy lehet legbiztosabban elriasztani a mai közönség legnagyobb részét, ha az előzetes reklám vagy kommuniké tógát ölt és koturnusra hág és a personán keresztül azt dübörgi fenségesen száraz hangon, hogy itt most nagyon, de nagyon komoly, magas irodalmi iskola lesz, klasszikus est, tudományos konferenciával, egyszóval unalom lesz, unalom, unalom, az a műfaj, amelyet Voltaire apó sem szeretett, pedig ő még a műfajtan műfajokat is kedvellette, különösen vén színházi kecske korában.

A színház bizony nem akadémia és nem felnöttek oktatása, mert ha valaki okosabb vagy műveltebb akar lenni, akkor szép csöndesen beül a könyvtárba vagy elmegy az egyetemre, ha valaki a reformáció korát akarja ismerni, akkor nem a Meyerbeer Profétáját hallgatja, hanem Ranket vagy Froudet olvassa, ha valaki a tőzsde dolgaiban akar járatos lenni, az nem Bernstein Sámsonjából fog tanulni, hanem a saját kárán.

Ambrus Zoltán valóban egyetemes érdeklődésű szellem és valósággal világító elme, szellemes és formás, okos és finom, magyar és modern és amit akartok, kivéve . . . Igen, hiszen minden nagyságnak és tehetségnek vannak határai, sőt korlátai. *A tóparti gyilkosságot* vagy a *So us erist* bizonyára nem tudná megírni, ha ezer évig élne is, akár Vajda Ernő, akár Drégely Gábor, akár Földes Imre, akár Szenes Béla és mégis, ezeknek voltak nagy színpadi sikereik, amiket a legszigorúbb kritika is hiába tagadna le, mert itt a közönség adja be a garast mégis, míg Ambrus Zoltánnak? . . . Igaz, Ambrus soha meg se próbálkozott a darabírással, mert sokkal több benne az önismeret és így az önkritika, de viszont a Nemzeti Színház igazgatását mégis vállalta és az eredmény?

Ambrus Zoltán sok tehetsége közül hiányzik a *színházi látás*, hogy jobb kifejezés híján így nevezem azt a valamit, ami pompásan és gazdagon megvan² — mondjuk — Molnár Ferencben és megvolt Molièreben. Hogy Ambrus Zoltán kitűnő színházi kritikus volt, az nem mond ennek ellen. A színházi kritikus kívül-

ről, ha úgy tetszik, fölülről nézi a színházat, és ha én egy sertés-karajról megállapítom, hogy igen ízletes és igen kevés, ez még nem jelenti azt, hogy alkalomadtán el is tudom készíteni.

(Hiszen ez sincs kizárva, mint ahogy például Hevesi Sándor meg is írja azt a darabot és pedig egészen jól, amelyet azután meg is rendez, még pedig egészen nagyszerűen. Valószínű, hogy később meg is bírálja és pedig meglehetősen elfogulatlanul.)

De Ambrus Zoltán nem volt az a kritikus *báb*, amelyből igazgatói lepke lett, sőt ellenkezőleg. Ambrus az élet szeptemberében került a díszes pozícióba, akkor, amikor már az írói dicsőség nem hevít többé, de a munkakedv sem melegít.

Ha Ambrus franciának születik (lelkében ez a szép, szőke székely úr úgyis sokkal inkább rokon a Jules Lemaitre, vagy Rémy de Gourmont szellemével, mint bárki magyaréval), ma palotája van valahol az Anatole France-é közelében és kézirataiért nagy a tolongás lap- és könyvkiadók részéről az előszobájában.

Így egyelőre (hiszen Ambrus Zoltán most már várhat) félbe-maradt — kellő érdeklődés és pártolás hiányában — összes műveinek gyűjteményes kiadása.

Mert Ambrus is *dicsérik*, *de nem olvassák*, mint Klopstockkal tették. Eddig csak dicsérték legalább; mióta színigazgató lett, már szidták is. Most majd el fogják felejteni, mint Justh Zsigmondot, Petelei Istvánt, Gozdsu Eleket, Papp Dánielt, Thury Zoltánt és már életében annyi más értéket és kiválóságot elfelejtettek. *Majd az utókor!* — mondja az ostoba és gonosz képmutatás — *majd az utókor?* — mosolyog keserű jókedvvel Ambrus Zoltán és nagyúri gesztussal rendel még egy spriccert.

Szeged, 1922. július 23.

820.

HÉJJAS IVÁN VÁROSÁBAN

A hírös város valamikor, nem is olyan régen, két dologról volt nevezetes. Arról, hogy a legnagyobb magyar drámaíró benne látta meg a napvilágot, (igaz, hogy benne is temetődött el a szárnyaszegett, porbahullt génusz) azután arról, hogy neki volt a leggazdagabb termése és legnagyobb kivitele jófajta gyümölcsökben. A háború előtt még a nevezetes földrengés is hozzájárult hírességéhez, de az utóbbi időkben egészen más nevezetes-

sége lett a nagy alföldi városnak, ahol valamikor Jókai jogász-
kodott és első színdarabját írta a zsidó fiúról, Petőfi pedig vándor-
színészkedett és másolta Jókai kísérletét.

Kecskeméten már nyoma sincsen a romboló földrengésnek, de az a régi, nemes kultúrhagyomány is nagyon elmosódott, amely Kada Eleknek, ennek a művészlelkű és áldásos tevékenységű polgármesternek munkája nyomán támadt. Modern művésztelep volt a város végén, a mai magyar képírás számos kitűnősége dolgozott és tanított itt, de jött a kurzus és most dudva és gyom terem a régi virágzás helyén. Kecskeméten van a legszebb városháza, ez is Lechner remeke, mint a szegedi, de bár jogakadémiája is van, a színháza az idén teljes csődbe jutott, mert zsidókat nem engedtek be, a kisgazdáknak pedig nem kellett még az a művészet se, amelyet a *Hazudik a muzsikaszó* jelképezett. Ez a kecskeméti operett, amely Szegeden és Budán sláger lett, a kecskeméti színházban két üres házat „vonzott”. Klasszikus drámákkal nem is próbálkoztak. A város mostanában szabadult föl a lidércnyomás alól, amely az orgoványi hősök miatt ülte meg és amelynek majd hangos, majd néma terrorja alatt állottak azok is, akik elítélték és szégyenlették azokat az ismert eseményeket. Mert a nép zöme józan és higgadt, a magyar paraszt minden erényével és hibájával. Maradi és önző, de dolgoz és becsületes.

Héjjasékról nyilvánosan nem igen beszélnek, vagyis inkább beszédesen hallgatnak. A nagyvendéglőben hátizsákokkal és tollas cowboy-kalapokkal hazatért „*fölkelők*” iddogálnak. Igen hangosan vannak, mindenki jól ismeri őket, az ébredő újság munkatársai a másik asztaltól átköszönnek nekik, egy másik asztalnál a muszályi csodáról folyik a vita, mert Kecskeméten egy idő óta sok csoda történik, a föld titkos mélye munkálkodik, egy-egy lökést ad és másnap repülő bútorokról, kicsapó lángokról és egyéb boszorkányos tüneményekről beszélnek városszerte. *Mégis mozog a föld!* — gondolja magában az ember és Kecskeméten nagyon sok jóindulatú ember reménykedve várja, hogy ne csak hátrafelé mozogjon, mint mostanában.

Hogy a régi dicsőségből is lássunk valamit, fölkeressük a legnagyobb magyar drámaíró szülőházát. Nem igen tudnak róla, nagynehezen tudunk odatalálni. A szobában, ahol a Bánk bán költője született, raktár van, prózai összeviasszaság, semmi sem emlékeztet a nagy névre. Kierünk a széles poros országútra, amely Izsák felé vezet, már esteledik, a nyárfák rejtelmesen

zúgnak-búgnak. Kísérőnk azt panaszolja, hogy Kecskeméten még az ébredő kultúrát sem pártolják, egy *Fehér Ember* című intranzigens ellenforradalmi szemle múlt ki legutóbb részvétlenség miatt. Nekünk eszünkbe jut, hogy volt itt egy nagytudású, lelkes, rajongó, fiatal szociológus, aki a *fajntermelésről* írt igen értékes tanulmányokat, a jogakadémián tanított, vajon mi van most vele? Buday Dezsőnek hívták, így olvastuk, hogy ő is a „népítélet” áldozata lett annak idején. A fajntermelést itt a gyümölcsfákon végzik, ami igen hasznos és jövedelmező, de azért az ember is megbecsülendő és kímélendő. Eljő majd az idő, amikor ezt nemcsak tanítják, de gyakorolják is, az igazi *kereszténység szellemében*.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. július 24.

Jegenye

821.

PUSZTAI HARANGSZÓ

822.

GEOLÓGIAI LEVÉL

823.

HONFIDAL . . .

824.

CSEVEGÉS

A forradalmi kormány akkor éppen Szegeden időzött, jobban mondva éppen pakolt és készült Aradra, mert már égett a talaj lábai alatt. A Tiszán túl a bresciai hiéna zsoldosai néztek farkaszemet a várossal és kozákok lova legelte a magyar füvet. A reakció föltámadt, a szél, a híres csontkamarák szele vígan fújdogált megint és a szép magyar férfi, a nők és a honfiak bálványá, Kossuth Lajos Szeged piacán már kimondta a reménytelen elszántság nagyszerű szavát, hogy *Szeged az európai népek szabadságának utolsó menedéke*, itt győz vagy itt bukik el a szent ügy, amelyet akkor már csak a Metternich Ausztriája és a cárok kan-

csukája ellen harcoló magyarság védelmezett még, „mily nagy szerep, milyen lelkesítő!” Petőfi szerint, aki most másodszer is kilépett a magyar hadseregből és mint honvédőrnagy, Bem apó adjutánsa lett. Július 24-én (1849-et írtak a krónikások) a szegedi lapban egy *kacsa* jelent meg, amely Petőfi súlyos megsebesüléséről adott hírt.

Ami késik, nem múlik, a hónap utolsó napján megtörtént a döntő és sajnos, ránk nézve végzetes ütközet Fehéregyháza határában, ahol Osztrolenka véres csillagának maroknyi csapatával szemben tizenhatezer embert számláló orosz túlerő állott. Ami sok az sok és itt nem használt a vérforraló és lélekmozgató Csataadal, a magyar Marseillaise és az orosz dárdá nem nézte, hogy egy gyönyörű és egyetlen világot olt ki, az istenségnek földi mását, amikor nekiszaladt annak a huszonhatéves fiatalembernek, aki úgy vegyült bele az ágyúk főségesen zord orgonakonzertjébe, mint a pacsirta a zivatarba. Jó néhány nap múlva olvasható az első híradás a kolozsvári „Szabadságban”, amely kétség és remény között vergődve jelenti: „Koszorús népköltőnk, a tűzlelkű P. S. hír szerint elveszett” és jegyzetében, mintegy magát biztatva teszi hozzá még: „Nagyszerűbb nemzeti csapás lenne tisztelt barátunk elvesztése, sem hogy a valóság esetében eddig hivatalos tudósítást nem kaptunk volna felőle. Minthogy pedig ily tudósításunk maig nincs, alaptalan mendemondának hisszük és valljuk azon hírt.”

Az alaptalan mendemonda bizony mindmáig megmaradt és a tűzlelkű P. S. körül megindult a mítoszok, a legendák képződésének rejtelmes és sejtelmes folyamata, egy rah ország kezdett suttogni róla, sovány és sápadt arca föl-fölrémlett az elnyomatás fekete éjszakájának sötétségében, nyurga és ideges termete föl-fölbukkant az izgatott képzelődé és lázas álmodozás ködében, Petőfi élt tovább, kísértetes és csodálatos életet, egy halott ország agyában és szívében, alakja megnőtt a csillagos éjg és hirtelen barátja lett mindenki, aki ellensége volt és imádója az, aki gyűlölte, Petőfi maga lett egy egész nemzet fájdalmas és elfojtott sóvárgása a szabadság és függetlenség, az élet és győzelem után.

Ma már, akik gondosan és pontosan utánanéznak a dolgoknak, látják, vagyis inkább érzik azt, amit először a költészetben legnagyobb utóda állapított meg: *Petőfi kereste a halált.*

Utolsó napjai nagy csalódások és mély keserőségek borát itaták vele fenékgig. Petőfi, akit a márciusi forradalom (az egykori magyar reakciós lap „lázádnak” minősíti) fölemelt a népszerű-

ség vállalára, hamarosan népszerűtlen, sőt üldözött és gyanús ember lett az akkori konjunktúrák szemében. A nemzetgyűlési választáson majdnem elpáholták és alig tudott elmenekülni Szabadszállásról, a pátriájából, mert nemcsak hogy nem volt próféta a saját hazájában, de orosz kémnek, pánszláv agitátornak és — semmi sem új a nap alatt — *zsidóbarátnak* bélyegezték. Vörösmartynak és Jókainak „szentséges elvei” miatt fölmondta a barátságot, a katonai vezetőséggel folytonosan hadilábon állott, mint királygyalázót és Martinovics-dicsőítőt többszörösen pellengérré állították és az akkori Új Nemzedék kereken és komolyan azt írta róla, hogy „igyekezett értéktelen versei által a legveszélyesebb útra vezetni a másképp jámbor magyar népet”.

Hát bizony, tisztelt cikkírója a Figyelmezőnek, veszedelmes út is az igazság és a szabadság útja s az a jámbor óhaj, amelyet cikke végén megpendít, hogy vigyázzon Petőfi, nehogy azon emlék díszítse a sírját, amelyet ő akar állítani Martinovicsnak és cimboráinak, valóban beteljesedett. A nyakravalótlan és izgága Sándor csakugyan belekerült a szabadság és emberiség hőseinek hosszú és díszes martirologiumába, Martinovicsék mellé.

Őn ugyan egyszerűen *írásbeli izgatónak* minősítette a költőt, aki a világ legfinomabb és legmélyebb verseit sóhajtotta és sutogta az elmúlásról, de hát ön bizonyosan az *állami rend hatályosabb védelme érdekében* mondotta ezt, hazafias érzésének őszinte megnyilatkozása gyanánt és — most már bizonyosan ön is belátja ezt, tisztelt egykori újdondász — hogy a kutyaugatás nem hallatszik abba a magyar mennyországba, ahol most Petőfi Sándor alighanem nagyon szomorú lehet, letekintvén a ragyogó magasságból a tátongó mélységbe, ahol most imádott hazája van.

Szeged, 1922. július 30.

Juhász Gyula

825.

KÉT NAGY EMLÉK

826.

ILI HALÁLÁRA

Rövid rendőri hír a pesti újságban. Három sor, ridegen és hidegen. De nagyon sok szegedinek megdobbant a szíve és nedves lett a szeme erre a hírre, amely egy szép, fiatal, okos és érdekes

nőnek tragédiáját jelentette. *Ili* tizenöt év előtt tűnt föl a tiszaparti korzón, fiús bájával, rövid, göndör hajával, csodálatos és titokzatos nagy sötét szemével, orosz diákkisasszonyokra emlékeztető alakjával. Sugár termete első pillanatra magára vont az érdeklődő figyelmét. Volt valami egész lényében, amely kivételes volt, amely az embereket megállította és vonzotta, mint a mágnes.

Ili az akkori szegedi arany fiatalságnak csakhamar ideálja és bálványa lett. A Stefánia korzóján, a nyári hold és az ívlámpák sugárzásában egyre több hódoló rajongta körül. Ő volt a királynő az akkori boldog idők szentivánéji álmaiban. A pajkos Puck és a büszke szép Titánia egyesültek benne, különös varázssal. Ili diák is volt, szorgalmas és tehetséges: orvosnak készült.

És a békés és poros nyári vakációkon folyt a nagy és elkeseredett udvarlás Ili körül. A Károlyi-korszak kormánybiztosa, akkor még maga is diák, Ady első szegedi imádója mellett ott forgolódott Ili körül a *Kékszakállú herceg vára* szerzője, a költő és az európai híró zeneszerző is, neki énekelt a jeles tenorista, a későbbi szegedi *Schubert* és *Cavaradossi*, hozzá írta halkszavú, finom verseit az ifjú jogász, aki ma a legjobb nevéek közé tartozik Szegeden és egy utcában lakott vele a poéta, aki később Anna és Ancsa bánatos énekese lett.

Ili azután tovább tanulni és hódítani a fővárosba került, maga is jónevű orvos lett, egy szanatórium vezetője és mint ilyen, rejtegette és mentette meg a vörös terroristáktól Wekerle Sándort és Mikes püspököt. Ili pompás karriért csinált, nőül ment egy nagyrahivatott tanársegédhez, az új költők tovább írták hozzá az adoráló szonettekét, a Logodi-utca és a Lovas-út tündérr királynője a legelső társaságok kedvence lőn és ekkor jött hirtelenül és váratlanul a derús ég villámcsapása: Ili — aki a temperamentuma nagyszerű túlságaival birkózott mindig és a szeszélyeit szentnek hitte — egy rossz percében kokainnal megmérgezte magát.

Az orvos szörnyen jól adagolt: rövid szenvedés után meghalt Ili s magával vitte a sírba a titkot, hogy miért? Gazdag volt, szép volt, ifjú és okos, mindenki imádta, de ő a Hedda Gablerék szilaj és konok elszántságával szembeszállott a fekete éjjel, amely életének ragyogását fenyegette: venyigekoszorúsan és föl-emelt fővel, sugárzó tekintettel halálba ment, mert végtelen és féktelen szomjúsággal, határtalan és korlátlan teljességével akar-

ta az életet. Ili fájdalmas legenda lett, költők szívében, dalosok énekében. Arany hárfája tűnt fiatalságának, elmúlt örömeinek, régi szerelemnek. . .

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. július 31.

Jegenye

827.

CSEVEGÉS

A vadászat egy egészen új fajtáját köszönhetjük korunknak, ha ugyan van köszönet benne. (Már mint ebben a mi korunkban és ebben a vadászatban.) Ez a vadászat nem nyúlra megy, nem is tigrisre, hanem emberre, még pedig olyan emberre, aki magasan kiválik kortársai közül, különösen azok közül, akik törpe epigónok és akik bizony óriás többségben vannak. Hiszen régebben is dívott ez a vadászat, de csak szórványosan. (Pedig akkor a nagy emberek valahogyan hővebben termettek, nem úgy, mint manapság, amikor a demokráciát leginkább olymódon értelmezik, hogy az a középszerűségek, sőt az egészen jelentéktelenek egyenlősége.) Caesart is ledöfték azon a régi márciusi iduson, de a dőfés után megrengett és megindult a föld és új világ csúszott a régi helyére. Mai napság egy-egy nagy ember kidőlése, azaz hogy kidöntése már nem igen jár ilyen súlyosabb emóciókkal. Egy darabig nyomoznak a gyilkosai után, (ha nem jelentkezik), a különféle politikai pártok és világfölfogások elmondják róla a maguk halotti beszédeit, a fű hamar kiszöldül a sírján és a zöld örület emberei tovább vadásznak a nemes vadakra. Németországban például az utolsó években olyan zsákmány került terítékre belőlük, amely valóban rekordot teremtett az egész művelt és műveletlen világon. A politikai gyilkosság, ez a dupla gazság és ostobaság kezd rendszer lenni világunkban, amely igazán nem a lehető világok legjobbika.

Hogy micsoda értékek és szépségek semmisülnek meg erőszakosan és váratlanul, időnek előtte egy-egy revolverlövessel vagy más egyéni akcióval egy pillanat alatt, arra éppen eléggé csattanós példa a legutóbbiak egyike, Walther *Rathenau* halála. *Rathenau*é, akit páncélos autóról lőttek le „nemzeti érdekből” és „hazafias fölbuzdulásból”, mert nem tetszett nekik ennek a nagy németnek az orra, vagy a tudománya, a koponyaalkata, vagy az igazsága, mindegy. Hiszen minden emberi élet egyformán szent és becses és a hindu bölcesség joggal megy tovább, éppen úgy

szentnek és becsesnek mondván ki az állat és a virág életét, de vannak mégis életek, amelyek nem csupán önmaguknak és egy szűkebb körnek szentek és becsesek, (mert csak ott ismerik őket), de az összességnek, a nemzetnek, vagy éppen az egész emberiségnek is fontosak, jelentősek és irányítók. És ilyen volt az orozva lepuffantott Walther Rathenau élete. Megvallom, a halála után értesültem csak róla, hogy ez a rengeteg tudású és hatalmas lendületű férfiú nem csupán a közgazdaság és nem pusztán a politika területén jelentett sokat, nagyon sokat, egy idő óta majdnem mindent Németországnak, de a közgazdaságnál és politikánál magasabbrendű és mélyebben szántó szellemi vezetési dolgában, a kulturális orientáció tekintetében is Rathenau legalább olyan súllyal és fontossággal bírt, mint a jelen kritikusa és a jövő prófétája, akár honfitársai közül Oswald Spengler, vagy Georg Simmel, vagy akár Wells Angliában, France vagy Romain Rolland Franciaországban, vagy nálunk — az olvasó megengedi, de itt egyelőre nem akarom, hogy a kortársi és honfitársi elfogultság tévedésbe ejtsen és azért inkább Eötvös József és Kemény Zsigmond neveire hivatkozom, akik ugyan ma nem igen irányítanak, de ez annál rosszabb nekünk, irányítottaknak.

Rathenau még a háború előtt írt egy magvas és mély tanulmányt „az eljövendő dolgokról”. Ebben a kor mechanikai és materialista kultúrájával szemben hirdette, szokatlan előrelátással és előérzettel a lelki kultúra, a szellemi aktivitás fontosságát, a mechanizmussal szemben az öntudatot, a materiával szemben a géniuszt. A háború alatt — e borzasztó tanulság és rettentő példa hatása alatt — csak még jobban megerősödött Rathenau meggyőződése és még inkább elmélyült fölfogása, amelyet két újabb gondolatokban gazdag munkájában propagált tovább a németeknek, akik ezalatt agyongyózték és agyontechnikázták magukat. Rathenau eszméje eközben folyton ért, az idő érlelte, a szörnyű forráság, amely letarolta a háborús győzelem vetését és Bismarck és Hindenburg nemzetét ismét Luther, Kant és Goethe népévé tette. (Ez az a bizonyos fölfelé-bukás, amikor a gőg tönkremegy és az önérték megnő.)

A mai német költészet, hogy csak egyet említsek, az új hitet és reményt zsoltározó, új kultúrát és igazságot hosszannázó aktivista germán költészet például, a páratlan lendületű és hevű Hasenclever és Unruh [!], Iwan Goll és Johannes R. Becher költészete tisztára rathenau-i forrásokból fakad, ennek a merőben új és máris diadalmas poézisnek ez a nagy német ember — politi-

kus és próféta, közgazdász és filozófus egyben — adta meg a lendülete ívét, a szárnyalása irányát, Rathenau, akit „nemzeti érdekből”, „hazafias felháborodásból” lelőttek, mint egy kutyát, zöld ostobák és gonoszok és akiről *egynémely magyar hazai lapok* úgy írtak, mint holmi valutasiberről, aki rosszul spekulált és aki pórul járt végül. Nem is gondolták ezek a szegény tollasok, hogy Rathenau annak a világnézetnek volt fényes homlokú és tisztaszívű hőse és vértanúja, amelynek a *jelszavaival* ők olyan vígan és sikeresen *kufárkodnak*.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. augusztus 14.

Juhász Gyula

828.

CSEVEGÉS

Régóta hiszem és vallom, hogy az emberiség egyik legnagyobb jöltevője volt, aki a mozit föltalálta. (Mindenesetre nagyobb, mint aki a negyvenkettést és a tankot elkövette.) A mozit, a két dimenziós drámai művészetet, amely térré változtatja az időt és megörökíti a mulandóságot. A mozit, amely egy helyben világokat járhat be velünk és amely a bolha fejlődését éppen olyan bámulatos hűséggel mutatja be, mint Paolo és Francesca szerelmi szenvedélyének növekedését. A mozit, amely megvalósította a művészet wagneri ideálját, ha *jóval demokratikusabban* is, mint ahogy az egykori forradalmár Wagner óhajtvá sejtette, egyesítve zenét és piktúrát, irodalmat és színjátékot, természetet és művészetet, naturalizmust és stilizálást, tragédiát és bohózatot és még mindent, amit akartok és el tudtok képzelni.

Szeretem a mozit, a határtalan lehetőségek új művészetét, a szegények, a tömegek, a jövő színházát, tudom, hogy még mindig a végtelen fejlődés elején áll, még nem is ébredt összes erői és valódi hivatása öntudatára és önérzetére, de legjobban szeretem azért, amit legkevesebben vesznek észre rajta, hogy új tudományt és művészetet teremtett, *egy új esztétikát* alapított, amelynek törvényeit most kezdik majd megszerezni azok, akik katedrát kapnak érte: a mozgás új művészetéről és esztétikájáról van szó, amelyet leginkább és legjobban az úgynevezett *amerikai burleszkek* filmjein láthat, kissé szédülve és halálra kacagva magát, a jámbor szemlélő. Mert valóban szédületes az az iram, amelyben ezek a boszorkányosan mulatságos bohóza-

tok leperegnek és elragadó az az új stílus, amellyel megját[s]szak
őket.

A fiatal és száguldó *Amerika* lendülete, csikói kedve, száguldó élete robog és cikkázik, suhan és sistereg, kergül és robban ezeken a filmekben, amelyek hódítva rohannak végig az egész világon és tempót diktálnak, amelyet mi még nem tudunk és talán nem is akarunk utólni és betartani. *Zigoto és Fatty, Fairbanks és Pickford*, valamint számtalan társa egy új művészet hulló csillagai, egy új színészi játék első fecskéi. Hol vannak ők már az antik personától és koturnustól, a középkori hármas tagozódású színpad szimbolikus együgyűségétől, a modern polgári színdarabok laposan nehézkes és alaposan megkopott trükkjeitől. Mikor az első telefon megcsendült a színpadon, mikor az első autó túlkölt a kulisszák mögött, a vén színházi rókák jelentősen összenéztek és az öreg Sarceyk aggódva csóválták a fejüket. Vége a világnak, de legalább is a világot jelentő deszkáknak, gondolták és mind a két gondolatukban volt is valami igazság. A francia házasságtördelő és derékfájdító bohózatok minden mozgalma és összes lehetősége milyen szegényes és milyen százalmas ahhoz a pokoli, sőt amerikai fürgeséghez, elevenséghez, gazda[g]sághoz és változatossághoz képest, amit ezek a tenger[en]túli burleszkek, a kitörő vidámság és túlradó életkedv e Popocatepetljei és Kili- mandzsároi kifejtenek a szomorú és szenvedő emberiség, de különösen a százszorosán szomorú és szenvedő középeurópai tömegek nyomorúságainak és nyavalyáinak feledtetésére.

Különös. Mintha mégis csak igaz volna a Prédikátor mondása, amelyet díjmentesen Rabbi Akibának ajándékozott Gutzkow a múlt század közepén, hogy semmi új sincs a nap alatt. Mert most jut eszembe, hogy ez az új amerikai burleszk mintha visszatérne a komédia ősi forrásához, a szüreti játékhoz és a commedia dell artehoz. Ezeknek sem volt határozott és kész szövegük, ezek sem voltak úgynevezett irodalom (több és kevesebb, de mindenesetre más), mint ahogy az amerikai és általában a mozi vásznán lepergő burleszk-vígjáték inkább a színész egyéni és esetleges ötleteinek, a rendező szeszélyeinek és az adott helyzet vagy pillanat véletleneinek (amelyek azonban most már örök időkre rögzítődnek) köszönheti a legtöbb és legfőbb ihletet.

Ha a Falstaff költője, vagy a Tartuff[e] szerzője mai napság feltámadnának és helyet foglalnának a mozi félhomályos nézőterén, egészen biztos, ha csak azóta ízlésük és jókedvük el nem ment nekik, hogy ők is kitörő örömmel és ámuló gyönyörrel

fogadnák a modern, vajúdó és induló *commedia dell arte* új Arlecchinoit, Pantaloneit, Pulcinelláit és Colombináit, akik *színtén várvavárják a maguk eljövendő Shaksperejét és Molièerejét.*

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. augusztus 21.

Juhász Gyula

829.

GÖRBE TÜKÖR

830.

CSEVEGÉS

831.

PIARISTÁK

832.

GÖRBE TÜKÖR

Két úr beszélget a kávéházban az elmúlt hét legnagyobb belpolitikai eseményéről, amely sok-sok érzelem húrját pendítette meg városunkban is. A nyájas olvasó nem is gondolja, mire gondolunk. A daliás népvezérről és jeles irodalmárról van szó, a lobogó fáklyáról és villogó kardról, akit a főispántól kezdve le egészen az utolsó fejbekólintott¹ izraelita polgártársig mindenki ismert Szegeden. Ismerték őt, *mint Aretino a római kúria stílusát* és mégis, némi csodálkozást keltett, mint a derült égből lecsapó istennyila, hogy éppen ő lett az, aki a tarpai szírtől hirtelen- váratlan letaszította Nagy Ernőt és máról-holnapra a képét viseli egy községnek, amelynek háromnegyedrésze tartózkodott attól, hogy leszavazzon.

Valljuk be őszintén, *Zsirkay* János egészen jól fest abban a társaságban, ahová most bekerült és deli termete, ábrándos tekintete, zengő hangja pompásan fog érvényesülni többi költőtársa, például Kiss Menyhért és Sokorópátkai Szabó István mellett. Már régóta ott lett volna a helye, azok között, akik a kor-

mányt kívülről támogatják, az ő fényes elméje, önzetlen buzgalma, páratlan akarateréje, ritka ékesszólása bizony nagyon is hiányzott már a dunaparti palota kupolája alatt és az a pár száz ember, aki lehetővé tette, hogy az ő honmentő gondolatai és megváltó eszméi végre ország-világ előtt nyilvánosságra kerüljenek, *mint ahogy a meduza felbukkan² a tenger sötét mélységéből*, mondom, ez a pár száz ember nagy szolgálatot tett nekünk, akik itt Szegeden éreztük, hogy *milyen szűk neki Macedónia*.

Mert eddig elnyomott és üldözött vad volt az új tarpai követ, pedig ő vadásznak született és erről a hivatásáról városunkban többször tanúbizonyságot is tett, de hiába. Az irodalom nem elégtette ki az ő forró szomjúságát és nemes hecsvágyát, mert az irodalom nem igen akart tudomást venni róla, csupán Pintér Jenő újsütetű irodalomtörténete volt dicséretes kivétel, amely *az utolsó oldalon, az utolsó helyen* legalább a nevét följegyezte a hálás utókor számára.

Most majd megmutatja, hogy ki ő és mit tud, bár igaz, hogy nagy elődei, egy Haller, egy Budavári és egy sereg Fangler és Taszler szinte minden babért learattak már előle.

A kávéházban beszélgető két úr csak abban nem tudott meggyezni, hogy írónak nagyobb-e a János, vagy politikusnak?

Nehéz probléma is ez, írók és politikusok sem tudták eddig eldönteni, de most végre mégis kiderül majd a titok és *akkor leszünk mi boldogok*. Most válik el a máj a léptől és az európai közvélemény kétségtelenül feszült izgalommal várja az új tarpai követ szűzbeszédét, amely bizonyára döntő lépést jelent *a konszolidáció, a béke, a megértés és megbocsátás ügyében*. Addig legyünk türelemmel, várjunk bizalommal és olvassuk figyelemmel az Új Barázdában *Léda* című társadalmi regényét, amelynek andalító folytatásai nyugodt és mély álomba ringatják még azokat az ideges embereket is, akiknek már a veronál sem használ. *Probatum est!*

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. szeptember 4.

Gyalu

833.

CSEVEGÉS

A napokban, régi szokásom szerint kisétáltam „kedvenc tartózkodási helyemre”, az egyik szegedi temetőbe.

Itt békén hagyják az embert és a vegetatív élet sokkal szebb és gazdagabb, mint a városban. A temető szelíd és komoly tanítómester, kár, hogy a vásott és durva nagy gyerekek nem vesznek leckét minden nap tőle. A középkorban a város kellős közepén, a templom körül volt a cinterem (ahogy a cemetériumot magyarrá keresztelték), az újkor azonban már régen gettót csinált a temetőből, a halottakat száműzte a város végére, bár újabban a gettót más vonatkozásokban is megcsinálták. A temetőben a legtöbb ember ma már csak a halottak hivatalos napján megy ki hiúságból, vagy pedig csak egyszer, egyetlen egyszer, utoljára, de úgy, hogy azután vissza sem tér többé onnan, amíg az arkangyal a *Dies Irae*t nem intonálja.

Magam nagy barátja vagyok a temetőnek, az elmúlásban gyakorolom magamat, ebben a legszebb és legnehezebb mesterségben, bár azt is mondhatnám, hogy az örökkévalóságban gyakorolom magam.

Gyarló kis emberi szavak ezek, gügyögések, amelyekkel a gyermek végtelenséget akarja kibeszélni. Nem tudom, honnan jöttem és nem tudom, hová megyek, de amíg itt időzöm, mint elkésett utas a falusi állomáson, addig érzem, hogy a temető a legbiztosabb és legbiztonságosabb hely és sejtmem, hogy a korhadt fejfák, amelyekről a név és dátum lekopott örökre, de amelyek körül a virág és bozót vígan nő tovább, ezek a korhadt fejfák többet mondanak nekem, mint Salamon minden bölcsesége. No lám, még a sír sem maradandó, még az elmúlás sem állandó, még az enyészet is tovább munkálkodik. Ebben a temetőben az első sírt jól ismerem, már messziről üdvözlök, mint régi atyai barát, öreg cimbor, jóindulatú biztatással, barátságos kedvességgel.

De íme, azóta, hogy utoljára jártam itt (mostanában egy kicsit hűtelen voltam ehhez a temetőhöz és a többiekkel frekvencitáltam), az arany fölírás elmúlt a keresztben, az arckép is eltűnt róla, csak az összetört üveg mered rám, mint a vak Gloster szeme. *Wazulik bácsi* pihen itt, az öreg távirász, édesapám kartársa és nékem kedves emberem. Abban az időben apám volt a legjobb ember ezen a teremtett világon és *Wazulik bácsi* a legnagyobb művész. (No azóta se találtam jobb embert az apámnál, de *Wazulik bácsi* művészi nagyságát némelyek már túlszárnyalták a nagy háborúban.) Mert az öreg távirász ezermester volt és a legszebb tűzijátékokat ő rendezte Szegeden és vidékén és egyszer Vásárhelyre engemet is elvitt, mint nagy dicsőségének

és diadalának félénk kis famulusát. Micsoda kerti ünnepély is volt az, a sötétkék nyári ég alatt, a fekete fák között, amint sorra kigyúltak a százszínű lampionok és sorra mennybementek a százszínű rakéták és a sötét ég világos lett, a csillagok elsápadtak, a közönség tapsolt, mint az orkán, Wazulik mester mosolygott, mint Tizián¹ a császár előtt és én ennyi glória árnyékában boldogan lapultam, mint egy bűvészinás és a jövődő dicsőségemről álmodoztam. Wazulik mesternek egyik ujja hiányzott, egy bolond rakéta elvitte egyszer és én most arra gondolok, hogy itt lenn a sír éjén, ahol nincsenek rakéták, az én öreg barátom talán arról álmodik, hogy kinőtt a csonka ujja, mint ahogy szárnya nőtt a tiburi hattyúnak és álmában kerti ünnepélyeket rendez tovább, ha ugyan vannak még álmok a halálban, mint a dán királyfi megjegyezte.

A dán királyfi azért is jut eszembe, mert a dicső angol Lándzsarázó e legmélyebb és legigazabb színpadi költeményét a temetőben olvastam először. Hiába, a kripták és hantok, a tuják és ciprusok dekorációja méltó leginkább ehhez a megrázó remekhez, amelynek legszebb jelenete, az igazi nagy jelenet, csakugyan temetőben játszik. Hamlet itt él igazán. Itt éled legmélyebb öntudatra, az élet intenzitását itt leheli be legerősebben, a koponyák és férgek, az őszi rózsák és fonnyadt koszorúk között, mert az élet értelmét a halál adja meg, a Halál, amely láthatatlanul ott ül mindennap asztalunknál, ott áll minden éjjel ágyunk előtt, de itt, a temető[i] pompa a maga síri némaságával hangosan, az enyészet gyönyörű tenyészetével láthatóan figyelmezteti a halandót a porra, amelyből vétetett és amelybe megtér. Bár igaz, előttem egy mohos hant tövén két ember beszélget, sírásók, a Halál közömbös napszámosai, az Elmúlás egykedvű fuvarosai és a drágaságot emlegetik, hogy nem lehet már megélni és a szenteket emlegetik a drágasággal kapcsolatban.

Én ránézek Wazulik bácsi sírjára, rágondolok a régi dicsőségre a vásárhelyi sétatéren és a dán királyfival együtt fölsóhajtok: *Alas, poor Yorick!*

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. szeptember 11.

Juhász Gyula

CSEVEGÉS

Öregszem. Nem magamon látom ezt, (magamon nem is látom), hanem azon veszem észre, hogy fiatalságom emberi és művészi ideáljai sorra-rendre jubilálnak és pedig olyan magas évjártokat, ami szinte ellenmond annak az ifjúságnak és frissességnek, annak az emléknek és reménynek, amellyel a lelkemben ringatom őket. Mintha hirtelen kimerült és megrokkant volna ez a háborúzó és forradalmas új világ és mintha azok maradtak volna csak meg záloga és ígérete gyanánt egy szebb és különb emberi jövőnek, akik egyébkor már a hervadó babérokon pihennek, vagy még mélyebben, a csöndes és sötét díszsírhelyek nyirkos párnáján.

Rákosi Jenő nyolcvan éves, de ez a nyolcvanéves pátriárka ifjú hévvel és erővel harcol azok ellen, akik Széchenyi és Vörösmarty Magyarországból Balkánt akarnak csinálni mindenáron. Rákosi Jenőnek nem ártott meg a régi ellenfelek kemény kritikája (a legkeményebb vágás az enyém volt, amikor Shakspeare és Hebbel arányaihoz mérten drámaköltészetét könyvnyűnek találtam) és nem ártott meg neki a mai tisztelőinek kétes tömjénezése. Rákosi tovább ül íróasztalánál és ma folytatja az írást ott, ahol tegnap elhagyta és észre sem veszi, hogy közben „egy élet elmúlt és most este van”. (Nem is este, hanem éjszaka, de nem Rákosi Jenőnek.) Különös sors: folyton fel akart fedezni valakit ez a lángoló becsvágyú öreg és arany helyett csak Kupa Árpádot meg Zsirkayt talált, holott a porban ott csillogott előtte, csak le kellett volna hajolni hozzá: Ady Endre és Móricz Zsigmond és egy egész Pantheonra való serege a legtehetségesebb magyar írói nemzedéknek. (Lángész is akadt a tehetségesekek között elég.) Rákosi nem maradt egyedül a jelesek közül a maga nyolcvan évével. Ott van mellette a muzsikus Mihalovits Ödön, hosszú éveken át a csúfondáros, de nem ötlettelen pesti kroki irodalom állandó céltáblája. Most kiderül, hogy a szépszakállú Mihalovics nem is olyan mulatságos muzsikus, mint gondolták, inkább szomorú, sőt tragikus a sorsa: fiatalon megszedíti őt a nagy zenetitan, Wagner forgószele és vad viharja és azóta ebben a szédületben él a különben józan és higgadt professzor, aki, most derül ki, igen nagyra-becsüli Bartók Bélát, ami szép tőle, de őszintén szólva, Bartók

Bélát nemsokára már az utolsó londoni fiákeros is nagyrataksálja.

És íme, csodák-csodája, hatvan éves lett Márkus Emília, akinek szőkesége még ma is oly velencei és bátran kiállja a versenyt Palma Vecchio legszendébb szőkeségeivel. A hatvan éves Márkus Emília — erre csak azt mondhatni, hogy Mona Lisa és Fornarina valamivel idősebbek és mégis . . . És mégis . . . önök erre mosolyogni fognak, nyájas olvasók, de nekem elszorul a szívem és komor strófákat dúdol az ajkam a mulandóságról: de hol van a tavalyi hó?

A német nagyok most a hatvanas turnusnál tartanak: hatvanéves a kupolás homlokával, derűs tekintetével, sasorrával és nemcsupán csak e külsőségeivel Goethére emlékeztető sziléziai mesetakács, Gerhardt Hauptmann, akinek *Elsüllyedt harangját*, mint gyermekmesét olvastam a *Kis Világban* és akinek gyermektegy mosolya, fiatal szépsége annyiszor megkapott az illusztrált újságok hasábjain. Az ő sorsa is igen különös sors (de talán mindannyiunké az?): addig bukott sorra drámáival a színpadon, míg végre örök állócsillaggá avanzsált elő (már életében) a német költészet történetében. Ma már nemzeti köteleessége a germán Tháliának Hauptmann játsszani és ma már talán még az elegáns Herczeg Ferencnek is jobb véleménye van a színpadon nyomorgó és lázadó Takácsok felől. De hatvanéves lett — ó jérum, jérum — a Reigen és Anatol, a Liebelei és Casanova finoman elegáns és fájdalmasan gáláns költője, Schnitzler is és egy öreg Schnitzler majdnem úgy hat, mint egy vénülő Boccaccio. Leg alábba Reigen kedvelőinek igen. De aki a poétát ismeri, a fáradt és kiábrándult rezignáció intim óráinak, a hanyatlás alkonyati melankóliájának költőjét, az nem félti Arthur Schnitzlert sem az öregségtől, sem az elmúlástól.

Az öregség különben is olyan relatív dolog. Ma a húszévesek öregedtek meg, a harmincévesek megrokkantak, a negyvenévesek kezdenek fiatalok lenni, a hatvanévesek új munkához látnak és a hetvenéves Anatole France megházasodik.

Olyan furcsa emberek is ezek a régi, öreg destruktívek!

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. szeptember 18.

Juhász Gyula

Kimentem az őszbe Újszegedre, ahol a szeptemberi plein air teljes fényében tündökölt, az utakon a hervadt falevelek, mint vörös és sárga szívek heverték halomban, emberek nem igen zavarták a harmóniát, az embereknek most más dolguk van, devizák és valuták, dinár, dollár, lei, márka és szokol, alacsony érdekek és magas búzaárak, fűtés, világítás, fascizmus és Kemál pasa, internálás és koncentráció, az emberek most nem érnek rá az őszt szeretni, a hervadás nagy színjátékát nézni, az elmúlás pompájában gyönyörködni. Az emberek kultúrát csináltak maguknak, hosszú, véres századokon keresztül és most minden módon igyekeznek lerombolni azt a kis kultúrát, amit eddig fölépítettek és ez az igyekezetük nem is mondható egészen meddőnek, bár még mindig maradt egyetmás, amit nem sikerült teljes tökéletesen tönkretenni.

Az őszt vígan dolgozik, az emberektől függetlenül, a vörös és sárga szívek egyre gyűlnek, gyülekeznek az avarban, hervadó fák szíveinek, hadirokkant leveleknek hatalmas világkongresszusa ez, ami itt készül, miközben érik a szőlő és nyíltni fog az őszi rózsza, amelyet eddig még nem tudtak megsemmisíteni, mint a forradalom egyéb vívmányait. Az őszi rózsák különben nem is törődnek azzal, hogy forradalom van-e, vagy reakció, az őszi rózsák egyszerűen kinyílnak és elhervadnak és olyan mindegy nekik, hogy tengerésznek tűzik a szívük fölé, vagy vértanúk sírjára kerülnek koszorúnak.

Az őszt nagy kolorista, nagyobb, mint Tiepolo, vagy Rippl-Rónai, ellentétben a tavasszal, amelyik határozottan grafikus. Milyen csodálatos mélyek és nedvesek ma az árnyékok és milyen tarka [a] föld szőnyege és milyen sötétkék selyem az ég!

A lírai költők mennyi érzést, mennyi bánatot kapnak az ősztől, a természettől, amely pedig nem emberi szomorúsággal, hanem isteni közönyösséggel mered ránk. Ennek a roppant és ijesztő közönynek olyan mindegy a mi örömünk és szenvedésünk.

Mi is csak férgek vagyunk neki, Isten bogarai és rajtunk is éppen úgy betelik örök törvénye, mint a szitakötőn és a tiszavirágon. (A tiszavirágnak éppen olyan hosszú az ő élete, mint a magunké magunknak, de talán nem is így van, mi keveselljük a magunkét, vagy sokalljuk, a tiszavirág elmúlik panasz és keserőség nélkül, ha percei elvirágoznak.)

Az alkonyat, a merengő festő, lassacskán kezdi átfesteni az ég alját, ott állok a Tisza újszegedi partján, a fűzfák között, a töltés oldalán és nézem a túlsó partot, a várost, ahol születtem és ahol meghalok. A tornyok feketén válnak ki az ég háttéréből a gyárkémények között, olyan nyugalmas és békességes ez a perspektíva, hiszen hiányzanak belőle az emberek. Hang nem jön át a városból e csendbe, álomváros a Tisza-parton, gondolom magamban és az égre tekintek, ahol Einstein véges világa most kezd sorra kigyulladni, mint a lámpások a körúton. Némán, közönyösen égnek a távoli és idegen világok, így tündököltek ők akkor is, amikor a ptolemeusi rendszer volt érvényes a földön és így fénylettek akkor is, amikor a kopernikusi kezdett divatba jönni.

Megyek a karcsú hídon át, ujjongva, mámorosan a végtelenségektől, mint a részeg matróz, aki tengerektől támoltyogva a kikötőbe ér. A varázslat hirtelen megszűnik, az akarat világába kerültem megint, nem annak a nagy, vak és örök és közönyös és isteni (vagy állati) akaratnak világába, amely a fűben, fában, virágban, cserebogárban és csalogányban munkál, de a félig-meddig tudatos, félszeg, suta, esetlen és többnyire esztelen akarat világába, amely háborút csinál, képeket rombol, hálványokat farag és átlátszóan ostoba és nevetséges frázisaival kínai falakat emel, míg túl e falakon a szabadság és igazság világa él, az elveszett paradicsom, ahonnan Ádámot kikergették, ahová Rousseau visszavágyott és Rimbaud és Gauguin visszamentek, halálrafaradtan és halálos betegen, hogy a nagyszerű szimfóniától, amelyet az erdők és egek, a rögök és csillagok zengenek, még egyszer megrészegejjenek, mielőtt az örök álom szendere kiégett szemükre száll . . .

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. szeptember 25.

Juhász Gyula

838.

LEVÉL EGY IFJÚ KRITIKUSHOZ

839.

ELŐSZÓ

Jönnek az új költők, hol egyenként, hol csapatostól és én örömmel és reménységgel nézem őket. Ők hozzák a tavaszt, az új életet annyi tél és oly sok halál után.

Ezek az új költők általában a közösség nagy érzéseit kezdik énekelni, az egyetemesség céljaiért lelkesednek. A talajuk szociális, gyökereik a mély emberi egységbe nyúlnak.

Vannak közöttük erősen magyarok és őszintén forradalmiak. Szépkúti Miklós nem ezek közül való. Ő a szépség szerelmese, nem az igazságé. Ő nem a föltámadó napot köszönti, hanem a halavány holdat. Ő nem Petőfi pacsirtája, hanem a szimbolizmus kései csalóánya. Különös fiú és furcsa költő — ma. Matematikusnak indult és ez meglátszik a poézisén.

Ezer mérföldre minden vaskos valóságtól, egy imaginárius világban élnek és álmodnak a versei. Szépkúti Miklós imádja a szép szavakat, a szép elképzeléseket, a szép lehetetlenséget, a szép bolondságot. Utóvégre ez az ő dolga, ehhez joga van annak, aki költő és Szépkúti Miklós így jelentkezik ebben az első verseskönyvében, ebben a tisztára individualis[z]tikus hangú verskötetében, amelynek címe egy rejtélyes kérdőjel. Ez a kérdőjel mered minden figyelő elé minden első költői termésből. Hová indul az induló poéta és hová ér el, lesz-e visszhangja és milyen, mi lesz belőle, ezek mind kérdések és egyelőre mind meddő kérdések.

Az előszó is ilyen meddő valami, de annyit mégis csak meg kell mondanom és annyit jó lélekkel meg is mondhatok, hogy találtam finom és erős verseket ez első termés között, amelyek már is *élénk rokonszenvre és érdeklődésre* hangoltak Szépkúti Miklós iránt, akit az olvasónak íme ezennel beajánlok.

A költő olyan, mint a mártír az aréna közepén, csupasz keblével áll a porondon és vagy elvérzik, vagy diadalmaskodik. De legalább szépen vérzik el és ha győz, még jutalmat is nyerhet. Egy-két szívet, egy-két elismerést, egy-két koronát zürichi árfolyamon. Esetleg olcsó kezelést egy klinikán, ingyen sírt és nekrológot. Probatum est. Kedves Szépkúti Miklós, Excelsior!

Szeged, 1922. október hó.

Juhász Gyula

840.

CSEVEGÉS

841.

SOK A SZÍNHÁZ

CSEVEGÉS

CSEVEGÉS

A fiatal Babits Mihály, mikor még itt Szegeden helyettes tanárkodott (hatvanhat forint hatvanhat krajcár havi fizetéssel) és a Zerge-utca egyik földszinti ablakából nézte a szomszéd ház falára felfutó vadszőlőt és világos reggelig olvasta Macaulayt (én oltottam el a lámpáját, amikor benyitottam hozzá), egyúttal írt egy igen testes és igen tartalmas tanulmányorozatot Magyar essayk címmel és jelleggel, amelyben megkísérelte, hogy programot adjon nemzeti művelődésünknek, az irodalomnak, a képzőművészetnek, a nevelésnek a jövőre. (A magyar fajvédelem programja is benne volt, de persze nem halleri, hanem természetesen babitsi alapokon.) Ebben a remekbe készült tanulmányorozatokban, amely, irodalmunk nagy kárára és az én külön szomorúságomra, elveszett, Babits többek között szokatlanul éles és találó bírálatot mond az akkor még kialakulófélben levő modern magyar líráról és a próbálkozó magyar építőstílusbeli törekvésekről is.

Egységes világszemlélet és egyetemes szellem találkozik ebben a fiatalkori kísérletben izzó magyar érzéssel és öntudattal. Ahogy zarándokolok a szegedi őszben, e gazdag hervadásban, eszembe jut egy nagyon eredeti, sőt különös megfigyelése. Arról beszél, hogy a modern festészet (az impresszionizmusra gondolt, hiszen abban az időben még ez volt az egyedül uralkodó és üdvöztető) hanyatlásának egyik igen jellemző tünete, hogy az embert háttérbe tolva, sőt szinte elmellőzve, a tájat ábrázolja, a tájkép dominál benne, vagy éppen a csendélet, a nature morte, ahogy ő megjegyezte. Az ember is inkább csak figura a képen, színfolt a többi között, elenyésző és mellőzhető valami. Maga a tény konstatálása igaz, de a tanulság levonása — már akkor is úgy éreztem, de ma már egészen bizonyosra veszem, egy kissé túlságosan szigorú, hogy ne mondjam igazságtalan. Nem látom be, miért kellene értékelési különbséget tenni témák szerint és miért kellene ilyen antropocentrikusnak lenni a művészetben, amely kozmikus is lehet, sőt a leginkább kozmikus erő a valláson kívül.

Sokszor hangoztattam, hogy Cézanne egynémely csendélete a maga áhítatos egyszerűségével és szinte misztikus életérzésével ébreszt bennem annyi vallásos megilletődést, mint némely hatalmas és pompás reneszansz ábrázolat, amely bibliai jelenetet óhajt megörökíteni. Petőfi a csárda romjairól ír annyi megilletődéssel és rajongással, mint sok-sok epigonja a hazáról és a szabadságról.

Jack London kutyáinak „lelkében” és sorsában van annyi élet és igazság, mélység és magasztosság, azaz dehogy is, sokkal, de sokkalta több van, mint az öreg Dumas királyáiban és lovagjaiban, vagy Herczeg Ferenc úri kaszinói gavallérjaiban. És például éppen Herczeg Ferencnek van egy nagyon finom és mély állathistóriája, amely őszintén inkább megkapott és meghatott, mint a dolovai nábob leányának hozomány-históriája.

És a tájkép, a thurneri és a milleti, a maneti és a segantinii tájkép, ó mennyi emberi, sőt isteni szépség, erő és báj, ragyogás és borongás él ezeken a csodálatos, diadalmas vásznakon! És ott van Ruysdael sátorosan fanyar és nyugodalmas költészete a színek nyelvén és Szinyei Merse és Mednyánszky és Károlyi Lajos' és Katona Nándor harmóniái, külön világok, külön teremtések és bennük a *lélek*, az egyetlen, az örök, az el nem múló, amely tulajdonképpen és lényegében magának az egy és végtelen világnak lelkéből lelkezett!

Ígyen polemizáltam magamban a fiatal Babits egy régi tétélével, amíg fejem fölött az októberi elmúlás szimfóniáját hangolta a szél és a tájon nem járt senki más, halandó élő nem zavarta a csönd zenéjét, csak a személytelen és halhatatlan élet temetési szertartásának láthatatlan vezetője intézkedett. Az ember és világ egységét éreztem, Gotamo Buddha prédikációjának igazságát, miközben tőlem és tőlünk (virágoktól, fáktól) nem is olyan messzire az emberek, elszakadt és elpártolt testvéreink tovább szították vesztatüzét a csarnoknak, ahol Bellona uralkodik és tovább rágódtak a világ legnagyobb háborújából még megmaradt korhadt csontokon . . .

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. október 16.

Juhász Gyula

844.

CSEVEGÉS

845.

A KARZATON

846.

HAMLET

847.

CSEVEGÉS

Közeledik a nap, amelyen az élők elmennek a halottakhoz és megkoszorúzzák őket. Megkoszorúzni a győzteseket szokás és valóban, akik ott lenn néhány lányira halvány őszi rózsák alatt alszanak, azok a győztesek. Ők már túl vannak minden földi harcon és kudarcon, túl vannak minden seben, amelytől testünk és lelkünk vérzik itt fönn, abban a szédítő és bódító harci forgatagban, amelyet életnek nevez a tömeg és álomnak hívott Calderon. Ők ott lenn már mind egy nagy, mindennél hatalmasabb és szélesebb világbirodalomnak boldog, mert öntudatlan polgárai, amely világbirodalom túlélte a fáraókat és a cárokat, túl magát a nyugatrómai impériumot és amely tartani fog az idők végeztéig.

A halottak uralkodnak az élők felett, bár ott alant nyugsznak, az ő szívük porából nyílnak a legszebb virágok és az ő agyuk üregéből áramlanak a legmélyebb gondolatok. A halott Shakspeare ma is és holnap is diadalmasan megállja helyét a színen, a halott Pasteur ma is és holnap is, tovább is oltogatja a veszettség ellen az embert és a halott Tolsztoj ma is és holnap is tovább oltogatja a veszettségnél veszettebb szenvedély ellen a beteg emberiséget. És a halott Széchenyi és Kossuth, megbékélve és megdicsőülve az elmúlásban és föltámadva a halálba, ma is és holnap még inkább, mint ma, irányt mutat, példát ad és életet jelent népének, nemzetének, amely kiábrándultan fordul el jövevény és kontár, gonosz és ostoba ámtítóitól, akik mindent ígértek neki és még megmaradt rongyait is elherdálnák. Ezek a halottak erősebbek, mint a mai élők, akik halandók, míg azok már halhatatlanok.

Mindnyájan a halál közepén élünk, *in media morte* és a halottak láthatatlan keze vezet ismeretlen céljaink felé. Ősöket hordo-

zunk magunkban, fájdalmas és diadalmas elődöket, örök, végtelen szellemjelenés, kísértetjárás van ezen a földön, a siralomnak völgyében, amelyből gótikus tornyok és gigantikus kürtők nyúlnak az ég felé, az imádság és a munka elfáradó himnuszát dalolva és néha, gyakran, a háború acélkutyaí is fölűvöltenek a magasságokba, jelezve, hogy azért még mindig nem fáradt el Káin keserves ivadéka az ősi mesterségben, amelyet Tubalkaintól örökölt.

Halottak napján én nem szoktam elmenni a kertbe, amelyben emberszívekből nyílnak a virágok, mert ekkor nagyon sok élővel találkoznam, akik megzavarják a halál harmóniáját. A halottaknak egy napot ünnepül szánnak a halandók, de az év többi háromszázhatvan és egynehány napja közül egyetlen sincsen, amelyet az élet ünneplésére szentelnének.

A halál élete folyik egész éven át a temetőben, de az *élet halála* sem szünetel mostanában, hosszú évek óta, az élet halála, amely egyre jobban temetőkké teszi a városokat, sírokká a házakat és élő halottakká az emberek fiait. A keresztény őskertek kapujában ez a fölírás vigasztalja a bevonulókat: *Föltámadunk!* Mikor jön el az idő, amikor a halál legnagyobb élő költőjének, Maeterlincknek igazsága győz és mindenki vallani fogja, amit a boldogságról szóló mesejáték temetői színében hirdet a Szegények kincsének poétája: *Nincsen halál!* Csak élet van, örök élet, örök változás, örök körforgás — per omnia saecula saeculorum . . .

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. október 30.

Juhász Gyula

848.

A GÖRBE ÉJSZAKA

849.

CSEVEGÉS

850.

ANNYIT ÍRNAK

851.

KOLOZSVÁROTT

CSEVEGÉS

Igazán nem gondoltam, hogy milyen nagy fába vágtam a fejszém, amikor ezeket a csevegéseket elkezdtem írni. Az az újság, amelyikbe az elsőket szántam, már meg is szűnt (gyöngéd tapintattal azt mondja róla a mai kiadója, hogy szünetel, mint ahogy a kedves halottról azt írják a gyászjelentésben, hogy megboldogult, elszenderült az Úrban, vagy lelkét visszaadta Teremtőjének), de a csevegések túléltek őt, sőt túléltek egy másik újságot is, amelyik különben azóta föltámadott. A pokol útja is jó szándékkal van kikövezve és én se gondoltam, hogy jöhet idő, amelyben elmegy az embernek a kedve a csevegéstől. (Hát ha Kemény Zsigmond regényt írt a Zord időkről a múltban, bezzeg írhatna most tragédiát is róla és akkor csakugyan ő lenne a legnagyobb magyar tragikus, mint ahogy ez az idő is az, amelyben élünk.) Egészen bizonyos, hogy például a Grève téren, a Guillotin doktor elmés és metsző találmányának árnyékában a legszellemesebb márkinak és a legötletesebb abbénak se igen volt valami nagy kedve a csevegéshez, amelynek legnagyobb mestere éppen az a Voltairenek nevezett François Arrouet volt, aki többek között a világtörténelem legvéresebb iróniáját, a nagy Forradalmat is kieszelte. (Már megcsinálni nem tudhatta, mert előbb elment békével az őskert csöndes és nyugodalmas fái alá, többi destruktív társaival egyetemben, akik még a gyepes hant alatt is segítettek a harmadik rendnek, a polgárságnak, hogy kivívja emberi jogait és szabadságait és visszaélhessen velük.)

De ha már éppen benne vagyok a csevegésben, mint Pilátus a krédóban, hadd mondjam el, hogy ez a műfaj nem is olyan utolsó és hogy egy nagy előnye van minden más felett: az ember egészen jól elhallgathatja benne azokat a gondolatokat, amelyek bántják és háborgatják, egészen szépen visszatarthatja benne a könnyeit és jajkiáltásait és arról beszélhet, amiről Bodóné önagysága szokott, amikor a bor árát kérdezik. A legelső és legkülönb magyar csevegő, zágoni *Mikes Kelemen* például ezzel a műfajjal üzte el unalmát és bánatát a Marmara tenger partján és többek között így hagyta az utókorra Iréne görög leányzó és a káromkodva imádkozó szent remete históriáit,

amelyekből Bolyai Farkas és Kisfaludy Károly, meg Vörösmarty Mihály igen jeles költői műveket alkottak.

Az élő magyarok közül (Isten éltesse sokáig) annak idején Keszler József állott a legszellemesebb csevegő hírében. Úgy látszik, alaposan kicsevegte magát világeletemben, mert most ugyancsak alaposan hallgat, szinte azt mondhatnám, hogy hallgatása beszédesebb, mint némely szellem nélkül kiabálónak a lármázása. Mikor én Keszler Józseffel (akit különben a jó öreg Keszinek keresztelt a tisztelők serege) megismerkedtem, nem voltam valami különös véleménnyel róla. Színházi kritikáit olvastam egy újságban, jó hosszú és alapos dolgozatokat, amelyekben töviről-hegyire elmesélte a rengeteget látott és olvasott öreg úr az új francia vagy hazai darab meséjét, gondosan és pontosan kitérve az előzményekre és az epizódokra, mint valami hivatalos rendőri jelentésben, igen megdicsérte a színész urakat és hölgyeket, csak éppen azt a csekélységet szokta rendszerint említés nélkül hagyni, hogy az újdonsült darab tulajdonképpen mennyit nyom a latban, hogy mit jelent az irodalom története vagy az esztétikai ítélet szempontjából? Keszler József francia irodalomtörténetet adott elő az egyetemen, jobban mondva búbjájosan csevegett mindenről, ami éppen érdekelte, izgatta, foglalkoztatta és még a francia irodalomtörténetről se feledkezett meg. A Pléiade poétáiról, Monluc generális emlékiratairól, Chamfort aforizmáiról, a szép és fiatal Camille Desmoulins szerelméről, Chateaubriand legitimizmusáról és egyéb roppant érdekes és mulatságos dologról annyit tanultam tőle, amennyit semmiféle akadémiai értekezés és szakszerű kiadvány nem tud és nem is mer adni. Mikor aztán megkérdez[tem] egyszer, hogy mi a véleménye egy magyar drámáról, amelyről éppen aznap írt többblábas tárcát a napilapjában, egy kissé hamiskásan mosolygott, megfogta szép francia kecskeszakállát és így felelt: Kedves öcsém, ami a véleményemet illeti, azt hiszem, *egészen világosan és okosan — elhallgattam az utolsó mondatban.* Hát igen, kedves jó öreg Keszi bácsi, fiatalságom egyik megaranyozó mestere, köszönöm a leckét és ma már, mint tetszik látni, magam is elég jól megtanultam.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. november 13.

Juhász Gyula

GÖRBE TÜKÖR

GÁRDONYI GÉZA

A magyar *falusi idill* legnagyobb költője, az egri remete, örökre eltűnt a földről, miután már hosszú évek óta eltűnt a kíváncsi földi tekintetek elől. A nagy magányosok közül való volt, akik szívesebben társalognak füvekkel, fákkal, méhekkal és csillagokkal, mint az emberekkel. Erősen és mélyen szerette a magyarságot, hiszen költészetének minden gyökérszála ebből a talajból merített, de soha sem vett részt a magyar politika vásárában, a magyar, jobban mondva a pesti irodalmi élet zenebonájában. Ő — egy tiszta és nyugalmas élet szemlélődő elvonultságában, mint a középkori szerzetes a maga cellájában — „mindig hivatása csillagára nézett”, nem sokat törődött azzal, hogy mások mit csinálnak és hogy csinálják messze tőle, aki mindig közelebb érezte magát Istenhez — *hiszen a szívében lakott* — mint a fővárosi színházak társalgóihoz.

Gárdonyi Gézának három kedves olvasmánya volt — saját bevallása szerint — és ezekből is az egyik Gotamo Buddha tanítása és a másik a szent biblia. Mélyen vallásos lélek volt, nem a dogmák alapján, hanem Isten szíve szerint. Mélyen vallásos lélek minden valódi költő, mert nagy hit nélkül nem lehet sem dómokat emelni, sem dalokat írni. Gárdonyi nem volt hatalmas dómok építőmestere, történeti regényeiben és drámáiban is inkább *hangulatot* ad, mint történelmi távlatokat, Gárdonyi a magyar költészet szorgalmas, kitartó, szelíd és kedves méhe volt, akinek kaptárában aranyméz kapható, édes és egészséges és soha meg nem romló. (Gárdonyi nyelve csurgatott méz, tiszta, a legtisztább magyar nyelv irodalmunkban!)

Az *idill* volt az ő igazi műfaja és ilyen idill tulajdonképpen *A bor* is, a legjobb magyar dráma. És idill *Az én falum*, első jelentős könyve, a legharmónikusabb és legbensőségesebb magyar írások egyike. A falusi tanító följegyzései ezek, aki ott él az ő népe között, részt vesz örömeiben, bújában, egy velük lélekleben, de kimagaslik közülük kivételes tehetsége és tudása révén. De nem hasonlik meg velük, de nem szakad el tőlük érzésben és gondolatban egészen halála napjáig. Ez a közösség-

vállalás a magyar néppel, ez a mély és erős közösség, ez adja Gárdonyi Géza írói jellemének alapvonását, eltörülhetetlen karakterét.

Gárdonyi élete fogytáig *vidéki író* maradt, nem kényszerűségből, de elhatározásból. Nagyon is jól ismerte a pesti irodalom üzleti szellemét, azt a kizsákmányoló szervezetet, amely az írói agy aranyát a maga apró pénzére akarja fölváltani. Gárdonyi szilárd volt, mert hitese ember volt, nem engedett a modern sátán kísértéseinek, hiszen egész emberi és költői lénye ellene mondott neki. Mert *költő* volt a szó legszentebb és legnemesebb értelmében, költő, akinek élete, sorsa, végzete a művészete, költő, aki a maga belső, örök törvényei szerint nézi és ábrázolja a világot és az életet és megalkotja a maga világát, amely, ha nem is nagyon tág és nem is túlságosan gazdag, de az övé, a Gárdonyi Géza istenkertje egészen. Neki is megvolt¹ a maga külön faunája és flórája, a maga emberi, állati és növényi világa, akár Arany Jánosnak. És éppen olyan gyökeresen magyar, mint a Toldi írójéé, aki vele emberi természetben is meglehetősen közeli rokonságot tart.

Minden valódi költő lírikus és ez volt Gárdonyi Géza is. *Szemérmes lírikus*, aki novellái, regényei és drámái alakjain keresztül csak hangfogóval muzsikált, de akinek szíve van, az mindig kiérezte szavaiból a szíve dobogását. És maradt utána két verses könyv, az *Április* és a *Fűzfalevél, nyárfalevél*, amelyek a modern magyar lírai költészet néhány olyan remekét rejtegetik, amelyek élni fognak, amíg az igazi poézisnek híve lesz Magyarországon. Egyszer Kosztolányival Szabadkán olvastunk újra ezt a két verses Gárdonyit és, mint a régi magyar kritikus mondja, valósággal felsikoltottunk gyönyörűségünkben. Azóta nem győztem felhívni a figyelmet a lírikus Gárdonyira, de az emberek (és kivált a pesti irodalmi emberek) közönye erősebb, mint az én lelkesedésem. Az egi remete ma már az egi csillagok között jár és helye üresen maradt mai irodalmunkban. Neve el nem múló értékeket idéz föl az emlékezetben és órákat, amelyeket vele töltöttünk a könyvei fölé hajolva és ezek az órák az áhítat és meghatottság legszebb órái közül valók. *Szabadság, szerelem*: e két szó önkénytelenül Petőfit juttatja eszünkbe, mint a *Vér és arany* Adyt. Gárdonyit két szó jellemzi legjobban és leghívebben: *Gyöngédség és bensőség!*

Új Élet, 1922. november 15.

Juhász Gyula

A KÖNYVEK ÉS ÉN

Írta: Juhász Gyula

I.

Ha egy nagyvilági hölgy megírja az emlékezéseit, (a nagyvilági hölgyek előbb élnek, hogy azután írni tudjanak, a költőknel ez többnyire fordítva szokott lenni) egészen bizonyos, hogy elsősorban a szerelmeiről számol be, különösen, ha azok a szerelmek számtalanok. Egy jóra való író (és én magam is az akarok lenni) megint csak a szerelmeiről tesz vallomásokat és ezek a szerelmek a könyvek. (Nem csupán szerelmek, de egyúttal barátságok is, mert a jó könyv a legjobb barát, hallgatag és beszédes egyszerre és fűzve is éppen olyan tartós és formás, mint a nő, akinek csak kötve hiszünk.) A könyvekkel éppen úgy lehet futó viszonyt kötni, barátságot tartani (amelynek természetesen szerelem a vége), egész életre szóló szerelembe esni, akár a nővel. Hatvány Lajosnak van egy elég érdekes munkája: *Én és a könyvek*. Magam, aki nem vagyok báró és szeretem, ha mások szerénynek gondolnak, emlékirataim e fontos fejezetének hadd adjam ezt a címet: *A könyvek és én*. Ha valamivel gőgösebb volnék, mint amilyen vagyok, azt¹ is írhatnám: *A könyvek és csekélységem*. Rendszerről szó se lesz ezekben a szerelmi kalandokban és ezeknek a barátságoknak történetében, hiszen rendszer ma már csak az örültségben van, amellyel egymást gyűlölik és magukat pusztítják az emberek és magyarok.

Az első szerelemre nem igen szoktunk pontosan emlékezni. Az első szerelem többnyire nem is az első, csak kinevezzük annak, mint ahogy annak idején az uralkodók kinevezték a valóságos belső titkosokat.

Így vagyok én a legelső olvasmányommal is. A legelső könyveket ugyanis még nem olvastam, csupán csak nézegettem. Az *Ország Világnak* régi, a nyolcvanas évek elejéről való évfolyamai voltak ezek, velem egy idősek, mint a szegedi városháza, amelynek kéményein az én születésem esztendejét jelzik az életnagyságú fekete számok. (Valamikor hátulgombolós koromban az öntudatom mélyén büszkén élt az érzés, hogy ez a dátum csakugyan rám vonatkozik, hiszen a Lechner Ödön gyönyörű barokk építménye olyan öregnek látszott akkor és én olyan fiatal voltam még. Azóta a városháza e tekintetben előnyösen megvál-

tozott.) Az Ország Világot hosszú téli estéken szépen kiterítettem a tiszta szoba szőnyegére és buzgón lapozgattam végig, én, a kis analfabéta. Ószintén sajnáltam, hogy olyan sok a betű benne és olyan kevés a kép. Az egyik oldalnál azután majdnem katasztrófa történt. Egy nagy, sötét illusztráció foglalta el ezt az egész oldalt, a kép szikrázó szemű vadmacskafejet ábrázolt, amely egy riadt szarvasbogárra meredt. A szarvasbogárnál csak én rémültem meg még jobban, magyarán mondván kitört a fráz[!], elájultam és attól fogva az Ország Világnak ez az évfolyama nyomtalanul eltűnt és csak húsz év múlva láttam újra Máramarosszigeten, ahol a háziasszonyomnak egyik ódon, kedves bútordarabja volt, de akkor is visszajött a régi baj, amikor azt a fatális képet újra megpillantottam. Megvallom, hogy olykor-olykor szédülés környékez, a nagy és mély művészi gyönyörűségtől, ha a Szépművészeti Múzeum régi mestereinek vásznai előtt ácsorgom órák hosszat, a kis és nagy flamandok, a legnagyobb spanyolok és velenceiek remekeinek láttán, de eddig csak az Ország Világ gyarló fametszete hatott rám olyan erővel, hogy elájultam belé, nem mondom éppen, hogy valami különös esztétikai megindulástól.

Az első könyv, amelyet egy ültő helyemben végig is olvastam (ma is kegyelettel tekintek a küszöbre, amelyen [ültem]) Hoffmann Ferenc nevű német ifjúsági szerző Loangó című elbeszélése volt. Afrikai rabszolgakereskedőkről és szerecsenekről szolt ez a történet, nekem végtelenül tetszett és Hoffmann Ferencet azonnal udvari írómá néveztem ki. Az udvarunkon olvastam ugyanis összes műveit, körülbelül százat, amelyek közül egyikkel-másikkal, felnőtteknek való alakjában is találkoztam később, például a Monte Christóval. (De akkor és úgy valahogy szebbek voltak.)

Nagyapám műhelyében (ő volt az utolsó remekes magyar gombkötő-mester) kalendáriumokon² próbáltam ki az elemi iskolai olvasás-tanítás praktikus eredményét. A petróleumlámpa sárga fényénél (künn decemberi szél hangversenyezett) egy igen rejtelmes olvasmány foglalkoztatott.

II.

Messze földről megtért tékozló fiú és egy szegény jó öreg asszony beszélgettek benne, az öreg asszony halálos ágyán feküdt, a fiú ringatta, ringatta az örök álomba, mesélve valami

utazásról, amelynek vége odafönn lesz, ahol nincs többé vergődés és szenvedés, csak béke, béke, béke. Engem annyira elbűvölt ez a furcsa mese, hogy sokáig vele álmodtam, később se felejtettem el, amikor a valóság már sok, sok mesémet elfújta és csak azután tudtam meg, hogy amit a kis elemista a nagyapja műhelyében olvasott, az *Aase halála* volt a *Peer Gynt*ből, amelyet bizonyos Ibsen Henrik írt, a modern drámairodalom első nagy skaldja, akinek nevét (bizonyára kíméletből és kötelező diszkrécióból) elhallgatta annak az ósdi kalendáriumnak szerkesztője, akinek én ezúton mondok hálás köszönetet, amiért gyermekségem első nagy és egész életre szóló irodalmi szenzációját okozta, ha akaratlanul és ártatlanul is.

Egy másik ilyen korai és tudattalan irodalmi élményemet Kürthy Emil bácsi *Kis Világ* című gyereklapjának köszönhetem. Itt jelent meg az *Elsüllyedt harang, mesedráma jó gyermekeknek*, amelynek manói és koboldjai, valamint Rautendelein, a szőke tündér valósággal elbájolták hajnalodó lelkemet. Később persze kiderült, hogy a mesejátékot Gerhart Hauptmann írta németül és versben és hogy ez a mű a nagy gyermekek számára is kiválóan alkalmas, kivéve, ha a nagy gyermekek kicsinyes kritikuskok. Nem tagadom, sőt büszkén bevallom, hogy az ilyen *malgré lui* klasszikus olvasmányok mellett a ponyvairodalom bőséges termését sem vettem ám meg, sőt fölöttebb kedveltem ez időben. Méhner Vilmos és társai rikító füzetei, amelyekben az orleansi szűz és a szmolenszki lelenc, a haitii szerecsenlázadás és a holt kéz, Ubryk Borbála és Báthory Erzsébet viselt dolgai foglaltak helyet, a szunnyadó írókat is fölébresztették bennem. Hiszen, ha jól meggondoljuk, a ponyva tulajdonképpen a világ-irodalom szemete, amelynek mélyén a legszebb gyémántok és gyöngyök rejtőznek. Minden kor ifjúságának megvan a saját külön olvasmánydivata és ennek is a maga fejlődési periódusai. Ezeket keresztül kell menni, mint a gyermekbetegségeken és mint az iskolákon. Az én időmben volt egy *erkölcsnemesítő* korszak, a már említett és Istenben boldogult Hoffmann Ferenczel és Schmidt Kristóffal: (az első az erkölcsöt óránként kávéskanállal adagolta, a másik percenkint dézsával öntötte). Őszintén szólva én Hoffmannal tartottam, már csak azért is, mert akkor még szentül hittem, hogy a *Hoffmann meséit* is róla írták és mert, édes Istenem, a Ferenc, bármilyen messze esett is a csodálatos és kísérteties Ernst Theodor Amadeus mestertől, mégis csak egészségesebb mondatokban beszélt, mint a Kristóf.

Az erkölcsnemesítő korszak után (ez a nagy gyerekek világában is így esik néha) következett az indiánus korszak, Cooperrel és Mayne Reid kapitánnyal. Ekkor már szabadúszó voltam és a Jóska bácsi fürdője csak úgy rengett a szegedi szíű indiánusok csatakiáltásaitól. Karcsú kanoekon repültünk a Tiszán, a túlsó arany partot is bekalandoztuk és Malianter Bill kapitány (jelenleg dr. Malina Lajos ügyvéd) vezérletével a csöngölei pampákon és farmokon is meglehetősen sok skalpot és elnadrágolást szereztünk magunknak. Különösen egy kis pajtásom volt, aki-vel mindennap a lehetőség szerint valóra váltani igyekeztünk Bórharisnya és Tamás úrfi egyesített fejezeteit. Egy nyárvégi reggel lélekvesztőbe szállottunk, hogy Eiffel hídja tövében megütközzünk egy tiszai (a két kéményt is beleszámítva) háromárbocos csatahajóval, amely a közeli kikötőbe igyekezett. Bár ne tettük volna, a kaland nagyon is tragikus kimenetelűvé vált szegény pajtásom számára, a lélekvesztő felfordult és a szőke habok egy óra múlva a szőszke halott bajtársat ringatták a boszorkány sziget felé. Temetésén megjelent az egész indiánus sereg, ő megdicsőülve feküdt magas ravatalán, csillogó bronzszínű arcán a Nagy Szellem vadászterületére megtért vitéz harcosok békés és boldog nyugalma, de én a naptól fogva a magam részére lezártam az irodalmi indiánus korszakot, békepíáival együtt, amelyeket kis társaim a Boszorkányszigeten *hercegovina* néven szoktak elszívogatni.

III.

Sok szépet lehetne beszélni a Verne, a Jókai és a Hugo Victor korszakokról, de hiszen velem együtt bizonyára éppen úgy átélték ezeket a kortársaim is, az új nemzedék pedig már jó-részen más tejen nevelkedett föl, hogy arról a sárkánytejről ne szóljak, amellyel a háború óta élnek és halnak szegények. Különös, azaz hogy természetes: az iskolai olvasmányok többnyire elriasztó hatással voltak rám. A Toldit nem szerettem, Vörösmartyt sokáig nem tartottam nagy költőnek, Goethét majdnem úgy utáltam, mint Petőfi és a pad alatt Ábrányi Emi-lért lelkesültem. (Úgy van ezzel az ember: a szerelemben is a tiltott gyümölcs édesebb, mint az, amelyet hivatalosan és kötelezően elismernek.) *Habent sua fata libelli* (a könyveknek megvan a maguk végzete) ez a mondás az olvasókra is áll: *habent sua fata lectores*. Az édes apám könyvei közt volt egy:

P. Szathmáry Károly: Az emberi művelődés története, körülbelül ez volt *alapja* az én úgynevezett általános műveltségemnek. Mellette volt egy másik: Guillemin: *A mágnesség és elektromosság*, nagyalakú díszes munka, csekély fizikai tudásom gyökerei ide nyúlnak vissza, bár az én figyelmemet leginkább egy színpompás képe kötötte le, amely szent Elmo (magyarán szent Illés) tüzét ábrázolta, amint vihar után lilás fényével ott lebeg a süllyedő hajó árbocai felett. (Erről írtam is vagy két verset és ezzel körülbelül be is fejeztem fizikai tanulmányaimat.) Édes apám protekciója révén szorgalmasan járogattam a kaszinói könyvtárba, amely sokoldalúan egyesítette magában Dantét és Rocambolét, Tolsztojt és Beniczkynét, Rousseau Emiljét és Az okszerű talajművelés kézikönyvét. Tizenhatéves koromban túl voltam (legalább én úgy hittem) a hitetlen Büchneren és Moleschotton csak úgy, mint a hívő Swedenborgon és Flammarionon.

Ekkor beléptem a váci piarista noviciátusba és egy eszten-deig lelki kúrát tartottam. Csak azt olvashattam, amit a magisz-terem engedett és így jutottam hozzá a katolikus és legiti-mista Chateaubriand prózai keresztény eposzához, a *Vértanúk-hoz*. Egészen elkábultam a szépségeitől, amelyek csak úgy árasztották az extázis tömjénét, a misztérium mirrháját és az isten kegyelméből való költészet aranyát.

Jó magiszterem azt gondolta, hogy nekem a Szentháromság dicséretét zengő (különben valóban elragadóan szép) himnusz és egyéb istenes részletek tetszenek különösen, én azonban tö-redelmesen (bár talán nem elég bűnbánóan) meggyóntam lelki atyámnak, hogy — bizonyára a Sátán és más alvilági gonosz lelkek incselkedése az — bizony, mi tűrés-tagadás, engemet leginkább azok az antik pogány poétákra emlékeztető buko-likus és szerelmi részletek vonzanak és bájolnak el különös módon, amelyekben Chateaubriand elfelejti, hogy a mennyei szüzet választotta múzsájának és egészen nyíltan és önfeledten Homérosz és Theokritosz kilenc pieri szűzével társalkodik. Jó promagiszterem e tekintetben igen megértő és megbocsátó lélek volt, hiszen virágokkal és gyümölcsökkel ékes íróasztalán Szent Ágoston *De civitate dei*je és aquinói Szent Tamás *Summája* mellett ott pihent Virgilius és Horatius is és a harmónium fölött átszellemülten orgonáló Szent Cecilia szomszédságában ott tün-dökölt Tizian Flórája és ez a gyermekül tiszta és bölcsességig emelkedett öreg szerzetes egy este az oratóriumban — miután

a napi munka és tanítás egy kissé elnyomta egyébként mindig oly éber figyelmét — a *De profundis clamavi ad Te Domine* . . . helyett egészen váratlanul a *Gaudeamus igitur* intonálta. (A jó Isten, aki a jó szándékot nézi és nem a szavakat, bizonyára megbocsátott neki, hiszen ő tudja, hogy néha még a klasszikus Homérosz is dormitat, nem csupán egy modern promagiszter.)

Am gyereünk csak egyre³ beljebb a könyvek erdejébe, hiszen úgy is eltévedtünk már ebben a világgraszoló rengetegben. Az ember kezdetben szerelemből olvas, később — kivált ha író, bár hiszen nem minden író ember — inkább érdekből. *Olvasni kell, hogy írni tudjunk* — ezt Anatole France nyíltan bevallja — a tudós kompilátorok pedig titokban megcselekszik. A magunk kárán tanulunk, az olvasás dolgában ugyancsak. Ha a nemesség kötelez, a műveltség szintén. Művelt ember például olvashatja Courts Mahlert vagy Drasche Lázárt, de nem vallja be, ellenben bevallhatja Rabindranat Tagorét⁴, ellenben nem olvassa. Én őszinte leszek és nem tagadom: a divatos nagyságok olvasásával nem nagyon szoktam sietni.

IV.

Szép csendesen és kényelmesen megvárom, amíg nem lesznek többé divatosak és ha még mindig nagyságok maradnak, hát akkor, ha kedves klasszikusaim megengedik, magam is megkóstolom őket. A közelmúlt kikiáltott hírességei közül például H. H. Ewers, Meyrink, Kellermann, Aage Madelung urakkal és sok más háborús és kísértetes társukkal elfelejtettem közelebbi ismeretséget kötni, és azt hiszem, hogy most már ezután is lemondok a társaságukról. Úgy vélem, hogy éppen eleget találkoztam velük ott, ahol az ilyen találkozás semmire sem kötelez: a moziban. Szegény Stendhalnak egy félszázadig kellett várnia, amíg végre olvasni kezdték, boldog Meyrink és társai, ők a papirosról egyenesen a lepedőre kerültek.

Vannak azután írók, akik egy egész életre szólnak. Ezek Mereskovszky találó szavai szerint *az örök útítársak*. Mindnyájunknak más és más az ilyen társa, kinek-kinek egyéni hajlandósága, műveltségi iránya, titokzatos vagy nyilvánvaló vonzódásai szerint. Minden művelt embernek — és az írók miatt ne számítanám a művelt emberek közé — megvan a maga tíz

könyve, amelyet egy özönvíz alkalmából kimentene és magával vinne a veszendő kultúra bárkájába. (Ez a tíz könyv lehet éppen száz is.)

Mi ugyan már egy özönvizet megértünk és nem lehetetlen, hogy a negyvennapos eső még el fog takarni egy-két Ararátot. Ha engem hirtelen megkérdéznének, hogy melyik az a tíz könyv, hát meglehetősen zavarba jönnék. Mi tagadás, százat csakugyan könnyebben föl tudnék sorolni. Különben is, az ilyen dologban nehéz az őszinteség, viszont banálissá se szívesen válik az ember. Nézzünk csak körül hirtelen a könyvtárunkban és a lelkünkben. (Sajnos, a lelkünk még mindig gazdagabb, mint a könyvtárunk, az enyém például jó ideje inkább csak író társaim tiszteletpéldányaival gyarapodik.)

A *bibliát* elsősorban és mindenesetre választanám. *Petőfit* szintén. *Adyt* hasonlóképpen. A többiekkel úgy vagyok, mint Pókainé a két fiával. De nem, Pókainé azt kérdezte: melyiket szeretem, melyiket szeretem, és csak azon tűnődöm, hogy melyiket szeretem *jobban!* Megvallom — és úgy hiszem, ebben egyet értenek velem — nem mindig a legnagyobb remek tetszenek leginkább. Valahogy úgy vagyok ezzel, mint a divatosokkal: a *patinások* se mindig imponálnak. Nem bánom, ha Csengerly János megkövez is érte, és nem bánom, ha Titán Laci megcsókol: Shaksperet csak részleteiben szeretem egészen és igazán, nem annyira azt, ami dráma, hanem ami *líra* benne, ami vallo más, ami *menschliches*, *allzu menschliches*: Lear királyt a viharban, Hamletet a koponyával, Falstaffot a Hableány asztalánál, de történeti drámái sokszor elálmosítanak, vígjátékai gyakran elszomorítanak és ha névszerinti titkos szavazásra kerülne a sor (hiszen demokratikus világot élünk) én arra a kérdésre, hogy ki a legnagyobb tragikus költő, habozás nélkül a ditmarscheni Hebbelnek adnám az elsőséget.

És ha már benne vagyok az őszinte vallomásban, miért ne mondanám meg nyíltan és kereken, hogy Lucretiust és Senecát sokkal nagyobb géniusznak tartom, mint az iskolai Horatiust és Ovidiust, hogy Dantet addig nem bírtam igazán szeretni, amíg Babits Mihály le nem fordította és a Paradisoval még mindig várnom kell, amíg el nem készül vele teljesen. (Elvégre ha Dante több mint félezer évig tudott várni Babitsra, én is elvárhatok rá karácsonyig.) Volt néhány mélységes élményem könyvek révén, amelyekkel az élet nem igen tudott fölélni: ilyen volt Dosztojevskij Raszkolnyikovja, Jacobsen Niels Lyhneje,

Goncsarov Oblomovja, Maupassant Horlája, Andrejev Leonid több elbeszélése, Wilde néhány meséje, a magyarok közül Petőfi Apostola, Kemény Zsigmond Két boldogja, Gárdonyi és Tömörkény egy pár igénytelennek látszó kis remeke, de talán mégis egy irodalmi élményem az, amelyikre legerősebben emlékezem úgy, mintha nem is olvastam volna, hanem *éltem*. Az orosz Csehov egy novellájára gondolok, *A Hét* egy régi számában került a kezembe, nem volt abban semmi más, csak egy álmos, poros, szürke, és unalmas orosz délután egy isten háta mögötti kisváros börtönének udvarán, ahol az örök egy asztal körül ültek, kártyáztak, söröztek. Néha egy légy beleszállt a sörbe és a rabok rab őrei — mindnyájan az élet foglyai vagyunk életfogytig — közönyös hangon közömbös dolgokról diskuráltak. Ma is úgy látom ezt a délutánt, ezt az unalmat és nyugalmat, azt a legyet a sörben, mint hosszú-hosszú évek előtt, amikor először mutatta meg nekem Anton Csehov, a költő.

Mert van az úgy, hogy a költészet elevenebb és igazabb, mint a valóság és van az úgy, hogy néha nem tudjuk, álmodtunk-e valamit, vagy éltük? Nekem jóideig egy dolgot vetettek szememre a kritikusaim, hogy nem éltem. Igaz, hogy viszont kézségesen elismerték, hogy *ezt* elég szépen megénekeltem. Azóta sok víz lefolyt a Tiszán és ezt a csorbát is alaposan kiköszörültem. Szeretném én látni azt a magyar lírai költőt, akinek az életrajza változatosabb az enyémnél! Meg is haltam, föl is támadtam jó egynéhányszor, többet igazán nem tehettem a kritikusaim érdekében, mert az már csalás lett volna. De a könyvekhez mindig visszatértem. (A hűséget is akkor becsüljük meg, ha hűtlenek voltunk.) Valamikor úgy vágtam neki a tudományok és művészetek arzenáljainak, mint derék elődöm, boldogtalan boldogult őszám, a manchai lovag a szélmalmoknak. Másoknak az esti tánciskolák, a báli éjszakák, az éjjeli zenék az első kedves és soha el nem felejthető ifjúsági emlékeik. Nekem a Somogyi Könyvtár, a Nemzeti Múzeum, az Egyetemi Könyvtár komoly és nyugalmas, csöndes és ünnepélyes olvasótermei. Ha majd végérvényesen elkászolódom innen és annyi szenvedés és szenvedély, annyi kudarc és csalódás, annyi elismerés és *nekrológ* után megállok az örök Bíró előszobájában és ott megkérdem, hogy mit csináltam fiatalágomban, egy szekerre való olvasójegyet fogok leadni különböző könyvtárakból. És fölmutatok egy elszakadt fekete reverendát, amely a *fratres scholarum piarum* szabójának kezenyomát viseli. Ezekért talán megbocsáttatik nekem ott fenn a végtelen könyv-

nyelműségem, hogy poéta és csak poéta mertem lenni Magyarországon, a huszadik században.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. november 20., 27., december 4., 11.

856.

GÖRBE TÜKÖR

857.

A SZEGÉNY KÓRISTÁT

858.

GÖRBE TÜKÖR

859.

MORFIUM

860.

PÓTINDÍTVÁNY

861.

PETŐFIT SZAVALJÁK

szerte az országban, boldogok, boldogtalanok, tehetségesek és törtetők, művészek és műkedvelők. Valóságos divat lett most Petőfit szavalni és valljuk meg, ennek a Petőfi divatnak tiszta szívből, igaz lélekkel csak örülni tudnánk, ha — és itt van a bökkenő — ha csakugyan Petőfi volna a fontos és lényeges, ha valóban Petőfi lelkét szólaltatnák meg Petőfi szellemében és nem a maguk dicsősége, sikere és nem a tapsok aratása volna a céljuk. Tisztelet, becsület minden igaz művésznek, minden áhítatos hívőnek, aki Petőfi nagyszerű zsenijéhez kellő alázattal közeledik és engedelmes hangszernek érzi és tartja magát, amelyen keresztül e kivételes magyar költői egyéniség szólal meg tisztán és hódítóan,

szívek gyönyörűségére és fölemelésére, vigasztalására és okulására.

Petőfit tolmácsolni: ehhez kell valami Petőfi lelkéből lelkezett hit és erő, igazság és egyszerűség. Primadonna allűrökkel és tenorista pózokkal nem is lehet és nem is szabad Petőfihez nyúlni, mert akkor elsikkad az ami lényeges és emberi ebben a talpig férfi és őszintén igaz költőjelenségben.

Az egész Petőfit és pedig jól kell ismernie annak, aki őt tolmácsolni akarja és a régi módi *szavalás*, az iskolás deklamálás, valamint az újmódi hanyag és modoros *versfölmondás* egyaránt ártalmasak és méltatlanok a Petőfi kultuszhoz, amely — hála Istennek! — most oly szépen és gazdagon kivirágzott és már hasznos és értékes gyümölcsöket is kezd teremni Magyarországon és a nagyvilágban.

Igen sok, különben tehetséges és érdemes színész hibája, hogy a szavalati dobogón is színészkedik, mindenáron alakítani akar, megjátszik mindent, kezével, lábával adni akarja a verset, egy kis önkénykedést szívesen megenged magának a különben szent és sérthetetlen szöveggel szemben és nem tiszteli eléggé a költő intencióit. Mintegy elébe áll a poétának és bravúrt csinál abból, hogy ő mit tud és mit hoz ki a versből. (Igen gyakran azt is, ami nincs is benne, vagy másképpen van, ellenben elhagyja azt, ami csakugyan benne van!)

Színészek, szavalók, tiszteljétek Petőfit és igéit olyan hódolattal és rajongással hirdessétek, mint a magyarság evangéliumát!

Színházi Újság, 1922. december 9.

Gyalu

862.

A JÖVŐ ZENÉJE

863.

AZ OLASZ PÉLDA

864.

CSEVEGÉS

ERKÖLCSI HALOTT

Viharos politikai életünk, amelynek viharai legtöbbszörre egy pohár vízben szoktak lezajlani, az utolsó napokban egy új típusal gyarapodott. Az új típust maga a miniszterelnök keltette életre, jobban mondva tetszhalálra az erkölcsi halotról szóló energikus és prófétai ihletű megállapításával. Röviddel ezután az erkölcsi halott, hogy is mondjam csak, diadalmasan bevonult közéletünkbe, sőt magába a parlamentbe is, bár bevonulása ellen és kivonulása mellett többen igen kézzelfogható módon szót emeltek. Nézzük meg hát közelebbről ezt az újdonsült politikai figurát, próbáljuk tudományos tárgyilagossággal boncoló kés alá venni, állapítsuk meg nemét, fajtát, biológiáját és pszichológiáját. Az erkölcsi halott lényegében és természetében a kérők és rágcsálók rendjébe tartozik, legtöbbszörre vérengző és az emberevéstől sem irtózik. Általában csoportosan fordul elő, nem igen szereti a világosságot, de annál jobban kedveli a zavarosban való halászatot és embervadászatot. Zsákmányára óvatosan csap le, gyakran hírlapi támadás alakjában, szélső jobb oldalról és áldozatát rendszerint benyálazza.

Az erkölcsi halott tulajdonképpen nem hal meg végérvényesen sőt igen sokszor bottal se lehet agyonverni. Inkább téli álomba merül és tovább kérődzve és szaporodva megvárja a kedvező szelek fúvását. Szél ellen sohasem szokott repülni, az ár ellen sem iparkodik úszni, inkább egy követ fúj azokkal, akik történetesen hatalmon vannak. Az erkölcsi halott mindaddig nem is sejtí, hogy ő hullá, amíg ezt világosan meg nem magyarázzák neki.

Az erkölcsi halotról rendszeren áldozatai állítják ki a halotti bizonyítványt, amely nem egészen bélyegmentes és az illető halott nem igen szokta kitenni az ablakába. Az erkölcsi halott csak úgy sörözik és kuglizik tovább, mint azt a halottkémről mondják, legfeljebb nem halottkémkedik többé, bár az emberek, kivált ilyen nagy időkben, hamar felednek és azt a bizonyos fátyolt épp olyan könnyen ráborítják a múltra, mint a vizes lepedőt.

Az erkölcsi halott így idők múltán föltámad és mint áldozati bárány ismét bevonul a közélet hímes mezejére.

Nincs kizárva, hogy mint purifikátor jelentkezí és az sincs kizárva, hogy nem csupán adja a bankot, de alapítja is.

Végül az erkölcsi halotról még csak azt jegyezzük meg, hogy *a de mortuis nil, nisi bene* reá nem vonatkozik. Az erkölcsi halotról rosszat is lehet mondani, de olyan rosszat nem mondhatunk róla, mint amilyen rossz véleménnyel ő van felőle és egyáltalában.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. december 18.

Gyalu

866.

ELŐSZÓ

A legnagyobb készséggel és örömmel vállalkoztam arra, hogy *József Attila* első verses könyvéhez előszót írjak. Ez a nagyon fiatal és nagyon tehetséges költő a legteljesebb mértékben megérdemli, hogy a figyelem feléje forduljon, hogy igaz szeretettel és reménységgel fogadja a magyar olvasóközönség és hogy a kritika se menjen el mellette közömbösen vagy ellenségesen és ne elégedjék meg vele szemben a nyomtatásban megjelenőknek rendesen kijáró vállveregetéssel.

József Attila Isten kegyelméből való költő, ezt meg lehet és meg is kell mondani és nagy fiatalsága olyan ígéretekkel teljes, amelyeknek beváltása — és ez nem csak és nem mindig a költőn múlik egészen — őt a jövőndő magyar poézis legjobbjai és legigazabbjai közé fogja emelni. Ez a most serdülő és még iskoláit járó költő már eddig is sokat és mélyen szenvedett az élettől és az emberektől, hordozta a kietlen nyomor és elhagyottság keresztjét, árván és nincsetlenül vándorolt és dolgozott és tanult, egyetlen vigasztalása az a jótékony és áldott génusz volt, amely Csokonait és Petőfit, — dicsőséges elődeit nyomorban és küldetésben, — a cudar és átkozott nélkülözés kőpárnáin és szalmavackán se hagyta cserben. Ma költőnek lenni megint áldozat és martirium is egy kicsit, szegény költőnek lenni — bár ez talán pleonazmus — különösen az. De *József Attilának* van még egy irigylésreméltó kincse, a költészet adománya mellett — ifjúsága és az a tudat, hogy előtte a végtelen lehetőségek holnapi birodalma. Ám a fiatal palántát szeretni, gondozni és ápolni kell, mert különben nem fog égbe nőni. (Ezt úgy se igen engedik meg nálunk emberek és viszonyok, akár *Petőfiről* van szó, akár *Adyról*.)

Nem ismerek bölcsőbb és igazabb fajvédelmet, mint a valódi tehetség, az ígéretes fiatalság megbecsülését, pártolását, okos és szerető fölemelését.¹ Emberek, magyarok, íme a költő, aki indul, magasba és mélybe: József Attila, *szeressétek és fogjátok pártját neki!* Ennek a szegény országnak² egyetlen megmaradt és el nem rabolható kincse kultúrája és ennek a kultúrának reménységei közül való ez a József Attila, akit nem én, de a múzsza avatott pappá *a szépség és igazság magyar templomában.*

[1922. december]

Juhász Gyula

867.

KARÁCSONY...

868.

GÁBOR MARA

869.

AZ EL NEM HAGYOTT ZÁSZLÓ

A kőnigréci csata után Petőfi István csáki gazdatiszt érdekes kosztost hozott a nagyapámnak szegedi serház-uccai házába: Zoltánkát, a magyar sasfiókot. Abban a szobában lakott egy fél-évig a nagy Petőfi kis fia, amelyben én születtem. Így esett egy halvány fénysugár az örök glóriából az én szegény fejemre. Petőfi Sándorhoz képest a mai epigon bizony csak gyöngye utódnak érezheti magát, de azért, ha hite és lelke van, nem kell magát cgyúttal méltatlannak is éreznie. Nem pedig akkor, ha hűségesen és bátorságosan kitart a nagy ideálok mellett, amelyekért Petőfi Sándor élt és halt. Azért mondtam én Pekár Gyulának, amikor a Társasága székfoglalóján azt kötötte szívemre, hogy a Petőfi Társaság lobogója alatt küzdjek, hogy én egyet ígérek: mint eddig, ezután is, mindhalálig hű akarok maradni *Petőfi Sándor szelleméhez!*

Borsszem Jankó, 1922. december 24.

Juhász Gyula

SZELLEMJÁRÁS

Ez a hét külön nagy ünnepi hete a magyarságnak is, a csonkának, az árvának, a rabnak, mert ezen a héten lesz századik esztendeje annak, hogy az egész magyarság legdicsebb és legörökebb zsenije, ama *Petőfi Sándor* megszületett Kis-Kunság szilveszteri éjszakáján, a szegénység betlehemi szalmáján, hogy Messiása legyen a szabadságnak, amelyet ma is, száz év után is, epedő szívvel, lángoló lélekkel várva várunk.

Petőfi lobogó sörénye, tündöklő tekintete, harsány riadója ma is elevenen él a jók és igazak emlékezetében és apostoli igéi, vértanúi tettei ma is a kinyilatkoztatás fonságében hirdetik a jövődőt és az ünnepet, amely lesz még egyszer e világon. Egyénisége le nem tagadható és el nem tulajdonítható drága kincse népünknek, költészetének ragyogó és viharzó szépségei, igazságai ma is diadalmasan zengenek fülekbe és elmékbe¹, ma is erőt, bátorságot, hitet és reménységet öntenek a csüggedőkbe és vergődőkbe és ma is megriasztják a zsarnoki és szolgai szellemek lelkiismeretét.

Mi tagadás, ez a huszonhat évet élt és hősi halált halt ifjú lángész, igen bátor, sőt merész, igen határozott, sőt kérlelhetetlen hitvallója, mi több, fanatikusa volt a megismert igazságnak, aki nem hagyta magát, aki nem tudott se fejet, se térdet hajtani a hatalom urai, az önkény pandúrjai, az elnyomás pribékjei előtt, de világgá zendülő hangon hirdette a nép jogát, a szabadság evangéliumát, a szebb és jobb jövőt akaró forradalmi akarat ódáit és himnuszait. Őt nem lehet ünnepelni, őt nem szabad ünnepelni *hazug igéikkel és képmutató frázisokkal*, őt csak a szabadság és igazság nevében lehet és kell ünnepelni. És nem lehet ünnepelni őt azzal, hogy bilincseket kovácsolnak, kalodákat állítanak, derest készítenek, hogy a gondolat és érzés szárnyait megnyirbálják és hogy ország-világ színe előtt megtagadják azt, amiben Petőfi Sándor rendületlenül hitt, amit Petőfi Sándor mindhalálig vallott, amiért dicsőséges fiatal életét odaadta a halálnak és amiért halhatatlanság lett az osztályrésze!

Ha valakinek nem tetszik az, amit Petőfi mondott és csinált, ám hallgasson és vonuljon félre szépen, csöndesen az ünneplő tömegektől, akik Petőfit nem akarják cenzúrázva és megmásvá

látni, de a maga hatalmas emberi egészében és nagyságában, amely távoli jövőbe mutat és nagyszerű szívére ölel minden elesettet, minden nyomort, minden szenvedést, amely titáni lendülettel összetör minden béklyót, minden vasat, amellyel az emberi gondolat és érzés isteni szabadságát akarják megnyomorítani és elpusztítani a *haladás és jövő ellenségei*. Petőfit nem kell félteni, reá egy egész örökkévalóság vár, de félteni szabad és félteni kell a sokat szenvedett és sokat eltűrő népet és országot, amelynek ma Petőfi helyett csak patópáljai vannak, akik minden bátor és új, minden szárnyaló és szabad ideát és ideált önző féltékenységgel és kicsinyes oktalansággal akarnak elgáncsolni és porbasújtani.

Ez a hét magasztos szellemjárás hete: *Petőfi szelleme jár a téli Magyarország fölött*: bár megéreznék és bár megértenék őt mindenütt és mindenek, palotában és kunyhóban, bár megihletné világgá lendülő szárnycsapása mindazokat, akik ma e nép és ez ország sorsának intézői lettek és bár születnék újjá az ő akarata és igazsága szerint az egész magyarság, hogy az ő zászlajával a biztos győzelem fölemelő tudatában indulhatna el az új honfoglalásra. Egy csonka ország széttagolt közvéleménye fogadja a visszatérő Petőfi-üstököst, amely az egész föld kerektségére sugárzik és egy világ szabadságának szimbóluma gyanánt tündöklök a dicsőség egén az idők végeztéig. . .

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. december 26.

871.

CSEVEGÉS

Barátaim és ellenségeim (és barátaim ellenségei és ellenségeim barátai) néhány nap óta úton-útfélen azzal hozakodnak elő, hogy olvastam-e már a legújabb szegedi történelmet, amelyben én is benne vagyok és ha olvastam, hát mit szólok hozzá? Megvallom őszintén, annyi pénzem nincsen és belátható történeti időn belül nem is igen lesz, amennyibe ez a legújabb szegedi történelem kerül, tiszteletpéldányt nem igen remélhetek belőle és különben is nem érdekel túlságosan az egész. Éppen olyan nyugodtan alszom (vagy virrasztok) tőle, mint amikor még nem jelent meg és mint amikor még az egyik illusztris szerzője nekem tapsolt, amikor az októberi forradalom évfordulóján beszél-

tem bizonyos vívmányokról, amelyeket nem volna szép dolog el-
sikkasztani . . . Én már csak kivárom, amikor a Somogyi-könyv-
tárban elfognak az összes előjegyzettek, mint ahogy kivárom
a Pintér Jenő irodalomtörténetének és a Benedek—Wiegler
világirodalomtörténetének folszabadulását is, amelyekben szint-
én *van szerencsém előfordulni*.

Meg azután, én csak talán mégis legjobban tudom, hogy mi
mindent is csináltam, vagy hogy mi mindent nem csináltam
a történelemben, hát akkor ugyan miért legyek olyan kíváncsi
ezekre a dolgokra, mikor különben is a játék még folyik, a tör-
ténelem még tart és a hálás utókor ítéletét, amelyre valóban
sokkal kíváncsibb volnék, úgy se fogom megtudni soha.

Történelem ide, történelem oda, az ember ebbe[n] a zavaros
és változatos huszadik században különben is meglehetősen vilá-
gos és reménytelen fogalmakat kénytelen szerezni magának a
történelemről, úgy is, mint tudományról, úgyis, mint művészet-
ről és úgyis, mint tudatlanságról. Könyves Kálmán királyunk
alakja éppen úgy a jámbor pilises barátok krónikáiban lett
púpossá, sántává és félszeművé, mint ahogy Dózsa György szé-
kely nemesből és kereszties vezérből a főúri kastélyok kiszol-
gáló histórikusa faragott embertelen vadállatot és mint ahogy
Martinovics apát és vértanú halálba ment társai hol notórius
országrontók, hol glóriás hősök voltak, aszerint, amint a Szent
Szövetség vagy szabadságharc volt az uralkodó planéta
a viharoktól vemhes magyar égboltozaton.

Görgeiről nem is beszélve (ma már különben is kezdenek
nem beszélni Görgeiről, aki, úgy látszik, nem volt se haza-
áruló, se szabadsághős, hanem valószínűleg csak jó katona volt
és háborúban ez is valami, sőt ez minden, *kivéve, ha a háborút
elveszíti*), a negyvennyolcas függetlenségi harc valóságos ar-
zenálját szolgáltatta a legkülönbözőbb vélekedéseknek, fölf-
gásoknak és megítéléseknek és amit akartok. Már maga a címe
hol forradalom, hol szabadságharc lett, hol rebellió, hol revolú-
ció, hiszen az is igaz, hogy a benne szereplők egyike-másika
csupán a régi alkotmányt akarta megújíttatni az uralkodó-
val, míg egyike-másika, például Petőfi Sándor, szó, ami szó és
tisztesség ne essék szolván, bizony, mi tűrés-tagadás — egysze-
rűen és egyenesen republikát akart, nem csupán versben, ame-
lyet „*isten* örültségnek” is lehet magyarázni császárferenci, vagy
császáreleméri elemzéssel, hanem prózában is, ami már a polgári
tekintetek előtt is komolyabb valami.

A történelemírásról elmélkedvén, Anatole France többször megemlíti Walter Raleigh¹ esetét, akit tudvalevőleg történelem-csinálás miatt dugtak a Tower börtönébe és aki ott (javíthatatlan ember) tovább írta a históriát, ha már nem csinálhatta. Ez a szerencsétlen férfiú valami jelentéktelen csetepaténak volt szemtanúja, amelyet másnap minden egyes tanú másképpen mesélt el neki és ő is másképpen emlékezett az esetre, mint ahogy a szereplők és szemtanúk elmondották. Erre már Walter Raleighben is fölébredt a történelmi kritika és szkepticizmus szelleme és [a] „világ közönséges históriáját”, ahogy a mi jó öreg Gvadányink² az Allgemeine Weltgeschichtét fordítja, szépen kihajította a rácsos ablakon, mert mit tudunk mi arról, amit nem láttunk, ha arról, amit tulajdon két szemünkkel szemléltünk, sem tudunk semmi bizonyosat. Az új Walter Raleighk szerencsére nem ilyen kritikusak és nem ilyen szkepticusak.

Ezért van, hogy a mi korszakunknak — a jelek és az előjelek szerint — több lesz a nagy historikusa, mint a történelmi nagysága. Pedig ezekből is elkelve egy pár, bár csak egyetlen egy akadna a rengeteg önként jelentkező közül.

Hétfői Rendkívüli Újság, 1922. december 26.

Juhász Gyula

872.

PETŐFI

873.

MADÁCH

874.

A MAGYAR REGÉNY MŰVELŐI

875.

VÖRÖSMARTY MINT DRÁMAÍRÓ

876.

A MAGYAR HAZAFIAS KÖLTÉSZET FEJLŐDÉSE

JEGYZETEK

E KIADÁSRÓL

1

Juhász Gyula összes művei szövegkritikai kiadásának e kötete a költő 1918 és 1922 között napi- és hetilapokban megjelent cikkei javát tartalmazza. A válogatás során — a Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Bizottságának határozata szerint — főképp azoknak az írásoknak közlésére törekedtünk, melyek a költő eszmei és művészi fejlődésének fontos dokumentumai. Politikai cikkei közül csak azokat mellőztük, melyek a napi események ismertetésén túl mást nem adnak, vagy a korabeli publicisztika kényszerfeladataként születtek. Valamennyi irodalomtörténeti jelentőségű tanulmányát és minden általánosabb megállapításokat tartalmazó, igényesebben megírt szíribírálatát és műkritikáját is közzétesszük. Az évfordulókhoz (pl. március 15., október 6., Petőfi és Kossuth születésének és halálának napjához) kapcsolódó és évenként ismétlődő írások közül a legjobb változatot emeltük ki. Néhány előadásának, felszólalásának a napilapokban megjelent szövegét is közzétük, ha szervezsen összefüggnek a költő publicisztikai és közéleti tevékenységével, s kihagyásuk megnehezítené a bennük megmutakozó világnézeti fejlődés követését.

Jegyzeteink viszont a költőnek a tárgyalt időszakban született valamennyi nem szépirodalmi jellegű prózai művét tartalmazzák: közöljük a bibliográfiai adatokat, s pár mondatral tájékoztatást adunk a témakorról, a cikkben szereplő személyekről és művekről, Juhász Gyula eszmei és esztétikai állásfoglalásáról.

2

Az 1918 és 1922 közé eső öt esztendő Juhász Gyula költői és publicisztikai munkásságának fénykora; folytatása és továbbfejlesztése az Ady-életmű demokratikus forradalmiságának. Cikkei a két forradalom plebejus erőinek szószólói. Üdvözlik az őszirózsás forradalomban születő magyar köztársaságot, riasztanak a restaurációs erők mesterkedései ellen, fölismerik a magyar munkásosztály történelemformáló szerepét, sürgetik a nagy szociális és kulturális átalakulást: a földreformot és a demokratikus művelődéspolitikát. Publicisztikájának tanúsága szerint a költő 1919 februárjában eljut a proletariátussal kötött szövetség vállalásáig, a szocialista eszme hirdetéséig (*Új hit*). E dátum is mutatja, hogy a Tanácsköztársaság melletti kiállása több, mint a Nyugaté: nem a külső körülmények kényszerítő ereje vezeti hozzá március 21. után, hanem belső meggyőződése — március 21. előtt! A proletárdiktatúra élménye egész eszmei világát áthatja: nemcsak az antant-hódítással szemben a nemzeti megmaradás lehetőségét jelenti számára, hanem a szociális átalakulást és demokratikus megújulást is. Közéleti munkás-

ságát nehéz volna csak pártpolitikai küzdelmekhez kapcsolni. Számára a szocializmus új társadalmi tömegvallás, mely új hitet hoz; emberséget, igazságot, tiszta humanizmust (*Hiszek*). Mégsem pusztán nézője az eseményeknek: cselekvő részese is. Mint a szegedi színházi direktórium vezetője, például adó népművelő programba kezd, munkáselőadásokat szervez, színházi konferanszokat tart. Polgári radikális modernsége plebejus forradalmisággá mélyül; elindul azon az úton, mely „Ady forradalmától József Attila forradalma felé” vezet. De mivel eszmei-politikai fejlődése a századeleji kurucos ellenzékiiségtől és a háborúellenes polgári pacifizmustól indul, érthető, hogy meggyőződésében a filantróp tolsztojanizmus és a más népek örendelkezési jogával nehezen barátkozó nacionalizmus is jelen van.

„Teher alatt nő a pálma, az üldözés csak erősíti az erős meggyőződéseket” — ez lehetne a mottója az ellenforradalom alatt Juhász Gyula publicisztikájának. A költő bátran védelmezi a forradalom vívmányait, s — a Szociáldemokrata Párt tagjaként — kitart a munkásság ügye mellett. 1919 bukása ugyan az ő pályáján is visszaesést jelent; miután kitűnt, hogy sem az antant megszállás, sem a szociáldemokrata miniszterek nem biztosítékai a demokratikus kibontakozásnak, s a trianoni békeszerződés elleni tiltakozás elnyomja a szociális elégedetlenség hangját — az ő ellenzékiisége is meghátrál, s a formális demokrácia kispolgári illúziókat tápláló, liberális rokonszenvű, konzolidációt és osztálybékét sürgető álláspontjára hull vissza. 1921 elején azonban — amikor a helyi szociáldemokrata pártlap, A Munka dolgozó-társa — újból elkötelezi magát a munkásmozgalommal. Követeli a proletariátus jogainak visszaállítását, megbélyegzi a kurzus fajvédő antiszemitizmusát és jelszavas demagógiáját, útjára indítja a magyar munkásosztály legnagyobb költőjét: József Attilát, védelmébe veszi üldözött baloldali fróinkat, tudósainkat, művészeinket, Babitsot és Móriczot, Szomorvty és Bartókot, a kultúrfőlny irredenta eszményével szemben a munkáskultúra és népművelés programját hirdeti meg. Ideológiai cikkeiben ugyan fősejlenek a Marxot Lassalle-lal párosító ausztromarxizmus és a tolsztojánus, polgári humanizmus színfoltjai, ellenzékiisége mégis több, mint a Nyugat-mozgalomé: nem polgári, hanem plebejus ellenzékiiség már.

Ha a forradalmak emlékéét védő és az ellenforradalommal csatázó költő szemléletében mégis gyakori a megtorpanás, az elbizonytalanodás, az ellentmondásosság, annak okát tudjuk. A haloldali mozgalom átmeneti hanyatlása, a tényeket meghamisító propaganda és a történelmi helyzet bonyolultsága Juhász Gyulát — aki a Tanácsköztársasághoz is inkább érzelmi alapon, mint eszmei megfontolásokból közeledett, — gyakran megtéveszti. Illúziókat táplál a kurzus liberálisabb jelszavakkal taktikázó csoportjai iránt, s nem egyértelmű a Trianonnal kapcsolatos állásfoglalása sem.

Trianonról írott cikkeiben a magyar kultúra klasszikus nagyjainak fölmutatásával tiltakozik a békeszerződés ellen. Legfontosabb nemzeti értékünknek — a fajvédő elfogultsággal szemben — nem a földet, hanem a tudomány és művészet alkotásait tartja. Ezeknek védelmében tehát nemcsak a szomszédnépek államalkotó jogával, hanem a kurzus faji gyűlöletével, elvakult sovinizmusával is szembekerül. Találón jellemzi e tárgyú írásait Péter László: „Juhász Trianon elleni tiltakozása gyökerében különbözőt Horthyékétől. Míg az ellenforradalom képmutató módon a két forradalmat okolta az ország „földarabolásáért”, addig Juhász minduntalan hangoztatta, hogy a magyarlakta területek elvesztéséért azok a felelősek, akik 1914-ben háborúba sodorták az országot. Az is igaz, hogy Juhász sem tett különbséget

a kisantant-imperializmus követeléseit illetően: nem ismerte föl, hogy a volt nemzetiségek nemcsak magyarul lakta területeket anektáltak, hanem érvényesítették önálló állami létre való jogukat is. Ám Juhász nem is fenyegetőzött sem versben, sem cikkben a szomszédnépek ellen, sőt kulturális köznevelést, kelet-európai együttműködést hirdetett. Az ő hazafiúi fájdalma első-sorban onnan származott, hogy az elcsatolt területekben a magyar történelem és irodalom emlékhelyeit siratta, nem egyet olyat is, amelyhez az ő fájdalmas, az emlékezésben mégis megszépült ifjúkorának élményei is fűződtek.” (Juhász Gyula a munkásmozgalomban. Szeged 1961. 36. l.) Publicisztikája sohasem fajul revíziós követelődzéssé, a szomszédnépek sértegetésévé; a hazafiúi keserűség hangulatába legtöbbször a magyar uralkodóosztályt és az imperialista politikát vádló kritika szövődik.

Juhász Gyula publicisztikája — nemcsak eszmei határozottságban, de művészi erőben is — e kötetben éri el lírája színvonalát. Lebilincselő olvasmány a háború előtti évek kissé filozofter bágyadságú prózájával szemben a forradalmas esztendőek termése. Pátosza magával sodor; iróniája sziporkázón szellemes; mondandója harcos magabiztosságot tükröz. Cikkei szét-feszítik az intellektuális téma és szemlélet korábbi kereteit: a demokratikus újjászületés közéleti programját fogalmazza meg bennük a költő.

A forradalom és ellenforradalom korszakának publicisztikája három szakaszra tagolható. A bukásig egyre tisztuló eszmeiség, izmosodó hit, forradalmár lendület jellemzi. E magasba ívelés 1919 végén török meg: ettől kezdve egyre több cikkén érződik a fáradtság, a gondolati elbizonytalanodás. Hangja könnyebben téved frázisba, mint máskor; szókincsébe szövődik a kurzus terminológiája; stílusában szóvirágok tűnnek elő. Az újságíró rutin és konvenció esztendeje után prózája újabb föllendülését 1920 végétől számítjuk. Publicisztikája újból friss és színes lesz, gondolati invencióban bővelkedő. Sőt, gazdagodik új árnyalatokkal is: a higgadt bölcsesség szavával, az ítélező humánus tisztaságával.

3

Juhász Gyula forradalmi publicisztikájának megértéséhez szükséges ismerni a szegedi történelem sajátos periodizációját. Az őszirózsás forradalom fővárosi és szegedi eseményei még azonos fázisban játszódnak le: október 22-én alakul meg a Nemzeti Tanács, melynek — a Radikális Párt képviselőiben — a költő is tagja. December 10-én azonban Szeged francia megszállás alá kerül, és ez a tény némileg módosítja a helyi kronológiát. Már 1919. március 14-én a Wallisch Kálmán vezette Munkástanács veszi át a hatalmat a városban, s március 22. betetőzi a folyamatot. Ámde a francia városparancsnok, Béatrix ezredes ultimátumára március 27-én a szegedi direktórium Kiskunfélegyházára, a Tanácsköztársaság főnhatósága alatt álló területre távozik. Ettől kezdve a franciák fokozatosan fől számolják a szegedi proletárdiktatúrát. Április 14-én még győz a tanácskormány a választásokon, de ugyane naptól már katonai kordon választja el Szegedet a proletárállamtól. Az új Munkástanács április 22-én tartja utolsó ülését; május 3-án erőszakkal eltávolítják a forradalmár Tabódy Zsoltot, és helyette az ellenforradalmár Szombathelyi Béla alezredes lesz a város katonai parancsnoka. Ezzel válik Szegeden határkövé május eleje: ez időtől számíthatjuk a nyílt horthysta ellenforradalom helyi hatalomra jutását. Ekkortól mutatkozik meg az antant csapatok szegedi jelenlétének némi pozitívuma: egy ideig mérséklik az ellen-

forradalmi szervezkedést, s megakadályozzák a dunántúlihoz hasonló túlkapások, pogromok kirobbanását.

A forradalom és az ellenforradalom időszakában Juhász Gyula számára az újságírás már nem amatőr kedvtelés, hanem kenyérkereső foglalkozás. 1918 februárjában, amikor hosszú betegsége után fölépül, nem megy vissza a makói gimnáziumba, hanem szegedi lapok belső munkatársa lesz. Világnézeti és politikai állásfoglalás az is, hogyan helyezkedik el a szegedi sajtónál. Nem dolgozik a jobboldal lapjaiba: 1918. május 7-ig ifjúkora régi újságjának, Balassa Armin egykor radikális, ekkor liberális lapjának, a Szeged és Vidékének munkatársa, az újságírósztrájk után pedig a radikális Délmagyarország vezércikkírója. Pásztor József lapjának 1920. május 30-i kényszerű és átmeneti szünetelése után a Szeged szerkesztőségébe kerül. Mivel a szerkesztő Szilassy Cäsar a lap politikai vonalát a jobboldalhoz igyekszik közelíteni, Juhász Gyula kapcsolatai a Szegeddel meglazulnak; 1921–22-ben már alig ír ide, legtöbb cikkét a szociáldemokrata A Munka és a radikális Szegedi Napló, valamint a Hétfői Rendkívüli Újság közli. Közben megszapordnak írásai a színházi lapokban (Színházi Újság, Színház és Társaság, Villám — Színház és Mozi). 1922-ben maga is vállalkozik lapalapításra: Magyar Jövendő című irodalmi folyóiratából három szám jelenik meg.

4

Kötetünk jórészt elfeledett s nagyrészt névtelen írásokat tartalmaz. A költő életében kiadott prózai válogatás, a *Holmi* (1929) érthetően csak két írást vett föl ennek az öt esztendőnek terméséből. A forradalmi publicistika legjelentősebb darabjai így a fõlszabadulás után váltak közzismertté. Legtöbbjét Péter László közölte az *Örökség* két kötetében (Szépirodalmi Könyvkiadó 1958). A két forradalom idejéből — e kritikai kiadás kéziratos anyagából — sok Juhász-cikket jelentet meg József Farkas is, a Mindenki ujakra készül... című szöveggyűjtemény négy kötetében. Néhány írást tartalmaz Krajkó András összeállítása: a Szegedi írók a Tanácsköztársaságért című kiadvány (1959), a Magvető Könyvkiadó Juhász Gyula című emlékkönyve (1962), továbbá A Délmagyarország fél évszázada című jubileumi kötet (1960) is. Közlésünk, mivel ebből az időből alig maradt kézirat, a hírlapok szövegén alapszik; a későbbi megjelenés adatait a jegyzetekben közöljük.

A forradalom és az ellenforradalom éveiben született Juhász-publicisztikát a legalaposabban és a leghitelesebben Péter László vizsgálta. Juhász Gyula a forradalmakban című monográfiája (Akadémiai Kiadó 1965. 340 l.) e kötet összeállításakor a legfontosabb forrásunk volt; a névtelen cikkek szerzőségének bizonyításában, az eszmei fejlődés megrajzolásában, az életmű belső összefüggéseinek fölismerésében nagy segítség.

E korszak a tárgya az itt időrendben felsorolt tanulmányoknak: Bóka László: Juhász Gyula. It 1951. 7–28. l. — Császtvay István: Juhász Gyula és az 1914/18-as imperialista háború. It 1951. 111–114. l. — Osváth Béla: Juhász Gyula, mint az 1919-es szegedi színházi direktórium igazgatója. It 1951. 231–235. l. — Süle Sándor: Juhász Gyula és a forradalom. Tiszatáj 1951. 172–178. l. — Garamvölgyi József: Juhász Gyula. Új Hang 1952. ápr. 73–77. l. — Garamvölgyi József: Juhász Gyula és a forradalom. 1917–19. It 1952. 186–221. l. — Bóka László: A másik Juhász Gyula. Csillag 1952. 1113–1127. l. — Nagy Dezső: Juhász Gyula és a munkáskultúra.

Népművelés 1955. 457—459. l. — Kispéter András: Juhász Gyula. Bp. 1956. 144—194. l. — Vág Sándor: A „La Hongrie Républicaine” és Juhász Gyula. ItK 1956. 356—364. l. — József Farkas: Rohanunk a forradalomba. Bp. 1957. 128—136. és 220—223. l. — József Farkas: Gondolatok a Tanácsköztársaság irodalmáról. ItK 1959. 184—215. és 369—387. l. — Péter László: Juhász Gyula a munkásmozgalomban. Szeged 1961. 30 l. — Szabolcsi Miklós: Juhász Gyula-problémák. It 1961. 89—105. l. — Juhász Gyula 1883—1937. Szerk. Paku Imre. Magvető 1962. 267—371. l. — Grezsa Ferenc: Juhász Gyula az ellenforradalom világában. It 1961. 427—447. l.

5

E kötet cikkeinek csaknem háromnegyed része névtelen frás. Az 1918-tól 1922-ig tartó időszakban Juhász álnevei: *Búsuló juhász; Giuilo; Gyalu; Janus; Jávorka; Jegenye; Juhar; Uhu*. Kézfjelei: (*j.*); (*j. g.*); (*j. gy.*); (*jgy.*); (*j-gy.*); (*J. Gy.*); (*J. Gy.*); (*gy.*); *-gy.-*; (*-ász.*); (*-a.*); (*j.-a.*); (*-sz gy.-*).

Terjedelmi okoknál fogva lehetetlen lenne minden anonim cikk szerzőségének részletes és külön bizonyítása. Ezért itt adunk tájékoztatást a költő prózastílusáról, illetve azokról a stílussajátosságokról, melyek alapján Juhász Gyula szerzőségét föltételezzük, s az egyes cikkek jegyzeteiben csupán utalunk a meggyőző stíluskritikai érvekre.

A leggyorsabban eligazítanak a költő kedvelt idézetei, e szállóigék és közmondások: *Bármily bolondul forr a must, bor lesz belőle* (Goethe); *Hol van a tavalyi hó?* (Villon); *Csak ahol sírok domborulnak, ott van föltámadás* (Nietzsche); *Az élet mégis oly szép* (Schiller); *Az igazság úton van* (Zola); *A többi néma csend* (Shakespeare); *Amicus Plato, sed magis amica veritas* (Cicero); *A tudás hatalom* (Bacon); *Lucus a non lucendo* (Quintilianus); *Durate vosmet et servate . . .* (Ovidius, de ő Horatiusének hitte); *Megvirrad még valaha* (Terhes Sámuel); *Új bort új tömlőbe* (Biblia); *Teher alatt nő a pálma* (Biblia); *Ad usum Delphini* (Fénelon); *Ars longa, vita brevis* (Hippokrates); *Au dessus de la mêlée* (Romain Rolland); *Bellum omnium contra omnes* (Hobbes); *Desinit in piscem* (Horatius); *Durch Leiden Freude* (Schiller); *De strigis quae non sunt* (Könyves Kálmán); *De te fabula narratur* (Horatius); *Excelsior!* (Longfellow); *Fulgebunt quasi stellae* (Biblia); *Habent sua fata libelli* (Terentianus Maurus); *Homo homini lupus* (Plautus); *Honny soit qui mal y pense; Laisser passer* (Colbert); *Last but not least* (Shakespeare); *Nervus rerum* (Demosthenes); *Nessus maggior dolore* (Dante); *Nil admirari* (Horatius); *Nil humani a me alienum puto* (Terentianus); *Nur Zeit* (Dehmel); *O navis referent* (Horatius); *On revient toujours . . .* (Charles Guillaume Étienne); *Pecunia non olet* (Titus Vespasianus); *Per aspera ad astra* (Seneca); *Ne sutor ultra crepidam* (Appelles); *Quem dii odere . . .* (Boetius); *Sine me ibis in urbem* (Ovidius); *Tant de bruit pour une omelette* (Desbarreaux); *Tue la* (Dumas); *Wie der Schelm ist*.

Gyakori a költő prózastílusában is az alliteráció: *fagyos fényjáték; hittel és hűséggel; szürke szerdák; vért és verejtéket; mindnyájunk mindennapi mannája; turáni tüzek pernyéje parázzlik; a bánat Bakonya*.

Sajátosak a rímelő jelzőpárok: *konjunktúrás és kurzusos stréberség; bágyadt és fáradt; oktalan és jogtalan; szerény és szegény; frázisok sablonjai és jelszavak patronjai*.

Jellemző prózájára néhány igen gyakran használt kifejezés: *az idő homok-óráján; forradalmak évadán; Saulusból lett Paulus; agyaglábú hatalom; az imperializmus délibábja; az élet új szenzációi; mindennek alfája és omegája*;

szép csöndesen; a közelet dummer Augusztjai; modern Szaturnália; uraságoktól levetett eszmék; reprezentatív man; örök mementó; szelíd iga; ebek harmincadjára jut; világgá hirdeti; a rabság kényszerzubbonya; kis senkik; minden vonalon; egy nép álmai és vágyai; az igazság fórumán; új hit; új evangélium; a népek Hamupipókéja; a munka és a művészet csarnoka; világot jelentő deszkák; örök csillagok; tacitusi tömörség; homéri kacaj; a forradalom szekere; előkelő idegen; becsületes és komoly törekvés; nem a zászló fontos, hanem a nyele; modern fátum; a csalogányok és pacsirták is üldözendők; minden szenvedő testvér; a szépség fanatikussai; a vidéki állomás baktere; a gondolat kálváriás útja; torozó és zomotoros magyarok; a boldog béke szívárványa; Scyllák és Charybdisek.

A költő kedveli az ellentétes jelzőket: a halott Mirabeau és a halhatatlan Jaurès; felelős és felelőtlen elemek; egy kis nép nagy igaza stb. Gyakran többszörös tagadással fogalmaz: nem lehet tudomásul nem venni. A kettős alakok közül az ő-zót használja: föl, főd stb. A birtokviszony latinos sorrendű: új rendjét a munkának és igazságnak.

Gyakori cikkeiben a polysyndeton, elsősorban az és kötőszó ismétlése; a mellérendelt mondatrészeket impresszionista bőséggel halmozza. Egy példa erre: Még mindig kárhozottak ősapáink, még mindig láncot hordunk, joggatlanság és szolgaság láncát, de éreznünk kell, hogy tördeli a régi és új bilincsek gyűrűit a magyar vitézség és önfeláldozás sámsoni ereje, amely élni és győzni akar idegen és hazai elnyomói ellenére is (9. sz.). Versben, prózában gyakran emlegeti az isten háta mögötti kis helységek szimbólumaként Abádszalókot. Kedveli az enyhén archaizáló szavakat, alakváltozatokat: ágál, Ámen, diadalmas, édesbús, efemer, forradalmas (Ady!), fórum, garaboncsás, győzedelmes, jelszavas, históriai, kiállani, megkezdette, mondaacsinnált, nefelejcs, nincsetlen (Tömörkény!), szikratávirat, tetemrehívás, titáni, üzletes, vámszedő, vederemo. Eligazítanak ifjúkori olvasmányai, írói-filozófusai: Carlyle, Ruskin, Wedekind, Rostand, Jacobsen, Nietzsche, Ibsen említése, továbbá e sajátos frászmódok: Shakspere, anarkia, monarkia, martir, Bizanc. Mindezek a stílusjegyek külön-külön is elégségesek Juhász szerzőségének föltételezésére, több kritérium együttes jelenléte, főként pedig az életrajzi mozzanatok figyelembe vétele lehetővé teszi, hogy a névtelen írásokat nyugodt lelkiismerettel tulajdoníthassuk a költőnek. Amelyik csak egy kicsit is bizonytalan volt előttünk, kihagytuk. Bizonyos, hogy aki elmélyed Juhász prózai írásainak tanulmányozásában, e kötet anyagát homogén, egyszerűző új írásoknak érzi. Az anonim írások azonosítása megfelel az életrajz adatainak is: azokra a lapokra és rovatokra vonatkozik, melyekbe — biográfiai forrásaink szerint — a költő dolgozott.

6

A szöveget a kritikai kiadás szabályzata szerint közöljük. Megőrizzük az egyéni írássajátságokat (így könyes, legfőlebb, önkényt, benfentes stb.), az ő-zó alakokat, a ch helyett a görögös k-t vagy h-t, az idegen szavak -ál képzős változatait (szociálizmus), mert ezek igen gyakran még a névtelen cikkek szerzőségének kérdésében is eligazítanak. Nem változtatunk a tulajdonnevek eredeti írásmódján (Shakspere), valamint az egybe- és különírás és a központozás sajátágaiban. Azokban az esetekben viszont, ahol az eltérés nem egyéni írásmódból, hanem az akkor érvényes helyesírási szabályzatból vagy a korabeli nyomdai gyakorlatból következik, a szöveget a mai helyesírási szabályzat szerint javítjuk. (Így: vajjon — vajon; keztyű — kesztyű;

épen — éppen; hijján — hjián; külömbség — külöbnség.) Simonyi Zsigmond reformjának megfelelően egybeírjuk a vonatkozó névmás elemeit (a *hol* helyett *ahol*), a kétjegyű betűkben csak az elsőt kettőzzük (*szsz* helyett *ssz*), az elvéve még mindig előforduló *cz-t c-re* írjuk át. A zárt magánhangzók hosszúságát mindig jelöljük. Igaz, a korabeli nyomdai tipográfia az *i, ú, ű-t* mindig rövid ékezzettel használja, és a költő is e gyakorlat hatása alatt ingadozik az időtartam kérdésében, mégsem lehet ma már eldönteni, mi ebből egyéni írássajátság, és mi a szedés sablonja.

Az időrend a megjelenés adataiból önként adódott. Ha a kézirat nem találtunk keltezését, megpróbáltuk a tartalomtól datálni. Ez három esetben nem sikerült: a 874—876. sz. alatt közölt kéziratok iskolás vázlatok, és nem tudtuk eldönteni, vajon az 1919-es színészkolában vagy az 1920-as évek Munkásotthonban tartott ismeretterjesztő előadásaihoz készültek-e, esetleg a költő iskolai dolgozatnak szánta, valamely ismerős család tanuló gyermekének segítőndé. Így e kéziratokat — a múzeumi leltári szám föltüntetésével — az időrend végén ismertettük.

Ha a költő nem adott írásának címet, a rovatcímét vesszük át (*Résen, Margó, Csevegés, Görbe Tükör*); ha rovatcím sincs, szögletes zárójelben [] mi adunk. A több folytatásból álló cikket az első közlés időrendi helyére összevonva adjuk. (*Látogatások a szegedi kultúra tényezőinél, Színházi emlékek, A könyvek és én.*) A *Résen* és a *Margó* rovat több — különböző témájú — glosszát kapcsol össze; ezek megkülönböztetésére a jegyzetben szögletes zárójelbe [] tett arab számokat használunk. A nem közölt cikkek esetében az annotáció hiánya jelzi, ha a rovatban egy-két glossza más szerzőtől való. Az időrendi helyüknek megfelelő sorszámot a kihagyott írások is megkapják, róluk a jegyzetek adnak tájékoztatást. A közölt cikkek végén a keltezés, a leföhelyet, a kézjelet vagy aláírást változtatás és rövidítés nélkül megahagyjuk. Szövegjavításaink a nyomdai hibákat igazítják ki, és kétfélek. Ha szövegcsönkulás áll fönn, jegyzetben való utalás nélkül, szögletes zárójelben [] adjuk a hiányzó szót vagy szótagot. Más szövegromlás javításáról minden cikkben 1-től kezdődő sorszámozással a jegyzetekben adunk számot. Ugyanígy számozzuk a változatok jelzését is. Mivel újságcikkeknek, publicisztikai műveknek ritkán van variánsa, ez a számozás nem vezet a főszöveg zsúfoltságához, technikailag viszont nagy könnyebbséget jelent. A vidéki hírlapnyomdák készletéből hiányzó idegen ékezeteket [˘] megahagyás nélkül pótoljuk. Az egyéni írássajátságra szögletes zárójelbe tett fölkialtójellel hívjuk föl a figyelmet. Alapszövegnek általában az utolsó szövegközlést tekintjük, kivéve ha ez a költő közreműködése nélkül jelent meg, vagy ha szerkesztői húzást és rövidítést tudunk benne kimutatni.

7

A cikkekkel azonos sorszámú jegyzetekben először a megjelenésre és az utánközlésre vonatkozó adatokat közöljük: cím, a lap neve, a megjelenés ideje (a hónapnév rövidítésével), oldalszám, rovat, műfaj, kézjel vagy aláírás, a cikkhez kapcsolódó szerkesztői jegyzet. Ezután a keletkezésre vonatkozó adatokat ismertetjük, majd a cikk visszhangját, irodalmát, a hozzá kapcsolódó esetleges polemiaát. Névtelen és közölt írásoknál fölsoroljuk a szerzőség bizonyítékait is, és földoljuk az álnevet. A továbbiakban javításaink és a változatok fölsorolása következik, majd a szövegmagyarázat. Tulajdonneveket, szólásokat csak akkor jegyzetelünk, ha nem közkeletűek, és csak

első szövegbeli előfordulásuk helyén. A jegyzetek a szükséghez mérten tartalmaznak a cikkek eszmeiségére, a lapok politikai irányára, a költő világnézeti fejlődésére és életrajzára vonatkozó megjegyzéseket is. E köteten belül Juhász írásaira a cikk sorszámaival hivatkozunk. Korábbi prózai alkotásaira és költeményeire a kritikai kiadás kötet- és lapszámaival utalunk. Ha újságból idézünk, a lapszám közlését mellőzzük. A nem közölt cikkek jegyzete annyiban különbözik a közölt cikkekétől, hogy a megjelenésre vonatkozó adatok után annotáció következik: rövid tartalmi kivonat, a mondanó vázlatos újrafogalmazása-idézése, a fontosabb nevek és címek fölsorolása. A jegyzetanyagban szereplő Juhász-szövegeket (cím, idézet stb.) dőlt szedés emeli ki.

8

A kritikai kiadás e kötete nem válogatásnak indult. Az 1918—19-es anyag gyűjtésével és gondozásával Péter László, az 1920—22-es ellenforradalmi korszak földolgozásával Grezsa Ferenc foglalkozott. Időközben azonban a Textológiai Bizottság olyan határozatot hozott, hogy a Juhász-próza kiadásában nem a közlésbeli, hanem a bibliográfiai teljesség a cél, s az egyetlen anyag legjavából kell válogatást készítenünk. Így lett a tervezett két kötetből egy.

Köszönet illeti azokat a kortársakat és kutatókat, akik a jegyzetkészítésben szíves fölvilágosításaikkal segítségemre siettek. Az 1918—19-es publicisztika földolgozásában, a munka szinte minden fázisában Péter László; a ma már elfeledett célzások és utalások megfejtésében a két kortárs: Domokos László és az időközben elhunyt Úr György; a színház- és művészet-történeti írások jegyzetelésében Dávid Katalin, Staud Géza és Kovács Tivadar fáradságot nem ismervé támogatott. Sok hasznos tanács és észrevétel származik a kézirat lektorától, Garamvölgyi Józseftől.

RÖVIDÍTÉSEK

BJK lev.	Babits, Juhász, Kosztolányi levelezése. Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta: Belia György. Akadémiai Kiadó 1959. 348 l.
BSzle	Budapesti Szemle
BHírl	Budapesti Hírlap
Délm	Délmagyarország
ÉME	Ébredő Magyarok Egyesülete
Grezsa	Grezsa Ferenc: Juhász Gyula az ellenforradalom világában. It 1961. 427—447. l.
HRÚ	Hétfői Rendkívüli Újság
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
JGyE	Juhász Gyula 1883—1937 [Emlékkönyv]. Szerkesztette: Paku Imre. Magvető Kiadó 1962. 733 l.
JGYÖM	Juhász Gyula Összes Művei. Versek 1—3. köt. Sajtó alá rendezte Péter László és Ilia Mihály. Akadémiai Kiadó 1963. — Juhász Gyula Összes Művei. Prózai írások 5. köt. Sajtó alá rendezte Grezsa Ferenc és Ilia Mihály. Akadémiai Kiadó 1968. 735 l.
Kilényi-gyűjt.	A Kilényi Irmáról elnevezett Juhász Gyula-gyűjtemény a szegedi Somogyi-könyvtárban
Kispéter	Kispéter András: Juhász Gyula. Művelt Nép Kiadó 1956. 247 l.
KMP	Kommunisták Magyarországi Pártja
KNEP	A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja
MJ	Magyar Jövendő. Juhász Gyula folyóirata (1922)
Móra Múz.	A szegedi Móra Ferenc Múzeum irodalmi osztálya
MOVE	Magyar Országos Védőerőgyelet, fajvédő szervezet
MUK	Mindenki ujakra készül . . . Az 1918—19-es forradalmak irodalma. (Szöveggyűjtemény. Szerkesztette és a jegyzeteket írta: József Farkas. 1—4. köt. Akadémiai Kiadó 1959—1966.)

Ny	Nyugat
Ö	Juhász Gyula: Örökség. Válogatott prózai írások 1–2. köt. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta: Péter László. Szépirodalmi Könyvkiadó 1958.
PL	Péter László: Juhász Gyula a forradalmakban. Akadémiai Kiadó 1965. 340 l.
Petőfi Múz.	Petőfi Irodalmi Múzeum (Budapest)
PH	Pesti Hírlap
r.	rovat
SzDP	Szociáldemokrata Párt
SzÉV	Szeged és Vidéke
SzN	Szegedi Napló
SzT	Színház és Társaság (Szeged)
SzÚ	Színházi Újság (Szeged)
SzÚN	Szegedi Új Nemzedék
Villám	Villám — Színház és Mozi (Szeged)

A CIKKEK JEGYZETEI

1918

1. **Úri divat.** — Bemutató előadás. — A SzéV 1918. febr. 27-i számából. 4. l. Névtelen.

A költő első cikke hosszú betegsége után. Szerzőségére utal Molnár Ferenc színpadi mesterségbeli tudásának korábban is gyakori elismerése, egyben művei folszínességének bírálata. Stílusában az ő-ző alakok, az alliteráció (*fagyos fényjáték*) és néhány sajátos kifejezés (*Istenbizony megérdemli; bravuros írásművészete*) is ennek bizonyítéka. Vö. PL 17. l.

Molnár említett művei: *Az ördög* (1904), *Liliom* (1910), *Úri divat* (1916). — *Körmendy Kálmán* (1886—1920) 1916 és 1918 között a szegedi színház művésze. — *Lendvay Lola* (1891—?) ugyanekkor működött Szegeden. — *Szeghő Endre* (1877—) 1916-tól 1919 márciusáig szegedi színész; a polgári forradalom alatt jelentős szerepe volt a színház vezetésében, s ekkoriban baráti kapcsolatok is szövődtek közte és a költő között. — *Kertész Endre* (1889—1925) 1917 és 1919 között játszott Szegeden; itt színiiskolát is szervezett, melyben Juhász Gyula is tanított. — *Matány Antal* (1890—) 1914 és 1918 között szegedi színész, de közben 1915-től a fronton volt.

2. **A lelkület.** SzéV 1918. febr. 28. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A parlamenti választójogi bizottság munkájáról; Krolopp Hugó gazdasági fró, munkapárti képviselő konzervatív álláspontját bírálja.

3. **Bors László: Szív és száj.** SzéV 1918. febr. 28. 4. l. Irodalom r. Névtelen. A cím előtt és fölött X jelzés.

Bors László (1895—1919) költő és újságíró. Később a Tanácsköztársaság mártírja lett. Juhász kritikája nagy elismeréssel szól a SzéV volt munkatársának első verseskötetéről. Vö. Péter László: *Bors László költői fogadta-tása.* Soproni Szemle 1960. 148—151. l.

4. **A színházak és a kormány.** A SzéV 1918. márc. 1-i számából. 3. l. Névtelen.

A szerzőség bizonyítékai: a *Shakspere* szóalak; *a világot jelentő deszkák; mint a pap az olárra teszi a monstanciát; divatos és léha üzletes áramlatokkal szemben;* és más kifejezések. Vö. PL 32. l.

Javításunk:

1 Eredetileg *markotikum*

2 Eredetileg *különírva*

5. **Ma egy éve.** A SzéV 1918. márc. 5-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A költő stílusára vallanak a halmazások: *vakságával és kimélettenségével balgán és végzetesen; megrázták és ledöntötték; évszázados és örökkévalónak látszó;*

vezetünket és bukásunkat; szabadulásunk és győzedelmünk; morajlott és készülődött stb. Ugyanezt bizonyítja e sajátos kifejezés: *az idő homokóráján.*

Javításunk:

1 A vesszőt mi tettük ki.

A központi hatalmak és a szovjet kormány között Breszt-Litovszkban 1917. dec. 22-én megkezdődött tárgyalások 1918. márc. 3-án különbékével fejeződtek be. Bár Juhász az eseményeket kissé a központi hatalmak erőviszonyai felől értékeli, mégis figyelemre méltó az orosz forradalom iránti rokonszenve. Vö. PL 24—25. l.

6. Ébredés. A SzéV 1918. márc. 8-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A szerzőséget a költői tárgy, a megfogalmazás líraisága, a jelzőhalmaz, az ellentétes jelzők kedvelése (*víg és bán, reménykedő és lemondó*) eléggé bizonyítja. Külső érv Juhász levele Eörsi Júliához: „*A Szeged és Vidékének naponta vezércikket írok, azonfelül egy-két más cikket...*” (1918. ápr. 9-én.) Eörsi Júlia: *Tiéd a sírig.* Szeged 1957. 93—94. l.

7. A tanárok is... SzéV 1918. márc. 9. 3. l. Névtelen.

A szegedi tanárság szervezkedéséről, a „szellemi proletariátus” nehéz életviszonyairól.

8. Évforduló. SzéV 1918. márc. 12. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Megemlékezés a szegedi nagyárvízről, a harminckilencedik évforduló alkalmával.

9. Március 15. A SzéV 1918. márc. 15-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Stíluskritikai érvek szerzőségéről a jelzők és az ismétlések: *véres háborúk és véres forradalmak évadán; forradalmas ritmusára; rivaldák fényében; erős hittel, kemény akarattal; hol bánan, hol vígan emlékező nemzedékek.*

A költő ekkori „egyeztető” szemléletére mutat, hogy a győzelem illúziója és a nagyobb demokrácia megteremtésének vágya kapcsolódik össze írásában. Vö. PL 25. l.

A nagy tragika: Laborfalvy Róza (1817—1886).

10. Király és nép. SzéV 1918. márc. 16. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

IV. Károly a növekedő forradalmi elégedetlenség levezetésére hajlandónak mutatkozott a választójog kiterjesztésére. A költő párhuzamot vonva II. József reformpolitikájával e szándékot üdvözi.

11. Ocskay brigadéros. SzéV 1918. márc. 16. 4. l. Színházi esték r. Névtelen.

Herczeg Ferenc színművének szegedi bemutatójáról. Kiemeli K. Gömör Vilma, Lendvay Lola, Szeghő Endre és Körmeny Kálmán játékát.

12. Nyitány. SzéV 1918. márc. 22. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A nyugati fronton hosszú fegyvernyugvás után márc. 21-én kezdődött a központi hatalmak új offenzívája. A cikk az amiens-i csatáról szól, s még bizonyosra veszi a német győzelmet.

13. Romanc. — **Bemutató előadás.** — SzéV 1918. márc. 22. 4. l. Színházi esték r. Névtelen.

A kritika kitér Henri Bernstein fölszínés, külsőséges hatásokra törő társadalmi színműveire is.

14. Medgyaszay Vilma. A SzéV 1918. márc. 22-i számából. 4. l. Művészet-Színház r. Névtelen.

Medgyaszay Vilma (sz. 1887) előadóestje márc. 21-én volt Szegeden. — *Dienzl Oszkár* (1877—1925) dalszerző és zongoraművész, számos énekes kitűnő kísérelője.

A költő később verssel köszöntötte a kitűnő művésznőt (*Medgyaszay Vilmának hódolattal*).

15. Siegfried kardja. A SzéV 1918. márc. 23-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Juhászra valló fordulat a cikkben: *A hőskultusz, amelyről egy nagy angol a legszebb könyvek egyikét írta.* Carlyle Hősök c. munkája a költő nagyhatású ifjúkori olvasmányja volt. Vö. PL 26. l.

Jellemző a költő ekkori nézeteire a sajátos illúzió: a német offenzívától a háború befejezését, a várvavárt békét reméli. Ezzel ötvöződik egybe az orosz forradalmi eszme üdvözlése.

16. A németek. SzéV 1918. márc. 27. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Lloyd George békeindítványáról, Hindenburg válaszáról, a nyugati német offenzíváról.

17. Jeremiás. SzéV 1918. márc. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Március 28-a, amikor Juhász e cikket írta, nagycsütörtök volt. A nagyheti gyászszal háborús nyomorunkat, harctéri veszteségeinket siratja.

18. Még mindig. SzéV 1918. márc. 30. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Bírálja a szocialistából lett francia militarista Gustave Hervé (1871—1944) pálfordulását, és a háború eseményeivel foglalkozik.

19. Műtoremlátogatás. A SzéV 1918. márc. 30-i számából. 2. l. Névtelen.

Juhász Gyula első — fölfedező — cikke *Gergely Sándorról* (1889—1932), a hódmezővásárhelyi születésű expresszionista szobrászművészről, későbbi barátjáról. A költő Makón ismerkedett meg vele. (Vö. Péter László: *Espersit János*. Budapest 1955. 31. l.) Ő rajzolta az *Ez az én vérem* címlapját. Vö. 68. és 146. sz.

Javításunk:

1 A vesszőt pótoltuk.

A béke utolsó napjaiban; vö. JGYÖM 5:510—511. l. — *Szöri József* (1879—1914) festőművész, Juhász Gyula barátja. Portréja: Ő l: 335—336. l. — *Tanagra*: Kis agyagszobrocska, festett terrakotta.

20. Bőrszobor. SzéV 1918. márc. 30. 6. l. Irodalom r. Névtelen.

Sz. Szigethy Vilmos (1876—1956) szegedi újságíró, városi levéltáros Bőrszobor c. humoreszk-gyűjteményéről. Móra Ferenc, Nadányi Zoltán és Tamás Rezső írásai is szerepelnek benne.

21. Coignard abbé véleményei a háborúról és a németekről. A Délm 1918. márc. 31-i számából. 2—3. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*.

Javításaink:

1 A vesszőt pótoltuk.

2 Eredetileg *Schwarz*

3 Eredetileg *szolván*

4 Eredetileg *breviariumot*

Coignard abbé alkotója: Anatole France, akinek nemcsak hősét, de modorát is átveszi ebben és egy következő hasonló írásában Juhász. Vö. 50. sz. — *Nunc est bibendum*: most kell inni (Horatius). — *In vino veritas*: borban az igazság (Zenobius). — *Lutécia*: Párizs római kori neve. — *Mindig lesznek barbárok*: idézet Heinétől. — *Boche*: a németek francia gúnyneve. — *Már Tacitus is*: utalás Germania c. művére. — *Schwarz Bertold* freiburgi ferences barát; valószínűleg nem a puskaport, hanem az ágyút fedezte föl (1313). — *A másik barát*: Luther Márton. — *Victoire*: militarista lap, Gustave Hervé szerkesztette.

22. **Piros tojás.** SzéV 1918. ápr. 2. 2. l. Betűjele: (j.)

Zsánerkép a húsvéti népszokásokról.

23. **Rossz álom.** SzéV 1918. ápr. 3. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Czernin külügyminiszter húsvéti beszédének megbékélő hangját üdvözli.

24. **Clemenceau.** SzéV 1918. ápr. 5. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Clemenceau visszautasítja Czernin húsvéti beszédének a megbékélésre vonatkozó szövegeit. A költő ellentétet von Clemenceau ifjúkori (Zola-párti és szabadgondolkodó) és világháborús (militarista) szereplése között. Vö. PL 26. l. Érdekes, hogy Juhászt mennyire izgatja Clemenceau személye: több cikkében is foglalkozik vele. Általában elítélően, bírálóan ír róla (84. sz.), az ellenforradalom első napjaiban viszont a polgári demokrata politikust pozitív példaként állítja szembe a rezsimmal (288. sz.).

25. **Az első koszorú.** SzéV 1918. ápr. 6. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A szegedi Dugonics Társaság Lázár György alapítványáról. Rokonszenvezik a gondolattal, hogy a piarista gimnázium irodalmi pályázatán kiemelkedő alkotásokat jutalmazza a Társaság.

26. **A vén színész.** SzéV 1918. ápr. 6. 4. l. Névtelen.

Mándoky Béla (1839–1918) színész nekrológja. A költő utal arra, hogy látta őt Váradon, és írt búcsúfölléptéről (j. gy. *Mándoky Béla búcsúja*. JGyÖM 5: 649. l. 1909. ápr. 20.).

27. **Egy sír.** SzéV 1918. ápr. 6. 4. l. Betűjele: (j.)

Lírai írás egy katonasírról.

28. **Amiens.** A SzéV 1918. ápr. 8-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A szerzőség tárgyi bizonyítéka: Verne Gyula a költő legkedvesebb ifjúsági írója volt. A szerzőség mellett nagyon sok stíluskritikai érv is szól: *a gondolat hosszú kálváriás útja; egy békés és boldog internacionális közösség, egy becsületes és termékeny nemzetközi szolidaritás beszédes emléke*; e kifejezések más írásai-ban is megtalálhatók. A cikkben megjelenő kulturális nemzetköziség gondolata jellemző Juhászra, és egyik oka, hogy háborús illúzióin úrrá tud lenni.

Javításunk:

1 A fölösleges vesszőt töröltük.

29. Földanyánk. SzéV 1918. ápr. 9. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Czernin külügyminiszter szegedi látogatásáról.

30. Iskolák. SzéV 1918. ápr. 10. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A szegedi középiskolák háborús nyomorúságáról, az oktatás színvonalának romlásáról.

31. A Holnap Szegeden. Délm 1918. ápr. 10. 4. l. Tudomány-Irodalom r. Névtelen.

Ápr. 14-én Szegeden szerepelt volna a Holnap: Dutka Ákos, Juhász Gyula, Antal Sándor, Tabéry Géza, Ocskay Kornél. Ebből az alkalomból a költő ismerteti a Társaság történetét. A Délm 1918. ápr. 12-i számában hír jelenti, hogy a matiné elmarad.

32. A király mondta. SzéV 1918. ápr. 11. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
IV. Károly Clemenceau-t támadó beszédéről.

33. Plakátok. SzéV 1918. ápr. 11. 4. l. Névtelen.
A Dugonics Társaság márc. 24-i üléséről, ahol Cs. Sebestyén Károly „Szép város-e Szeged?” címmel olvasott föl. Elismerően szól Heller Ödön plakátművészetéről.

34. Haeckel. A SzéV 1918. ápr. 12-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A költő szerzőségét egy másik Haeckel-cikkével való összevetés bizonyítja. Vö. 297. sz. Juhász írásáról PL 33. l.

Ernst Haeckel (1834—1919) a darwini elmélet továbbfejlesztője, neves materialista természettudós. *Die Welträtzel* c. főműve magyarul 1905-ben jelent meg Iván Imre és Szabó Sándor fordításában.

35. E napon. SzéV 1918. ápr. 13. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A választójogi reform vitájáról.

36. A titok. SzéV 1918. ápr. 15. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Czernin külügyminiszter lemondásáról; közben részvétellel tesz említést a béke eddigi áldozatairól: a megölt Jaurèsről, a kivégzett ír politikusról, Roger Casementről, a bebörtönzött Liebkehechtről és Friedrich Adlerről.

37. Burián. SzéV 1918. ápr. 17. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Burián István külügyminiszterre történő megválasztásáról. Az események mögött Tiszák háttérbe szorítását látja.

38. Pásztor Jánosnál. A Délm 1918. ápr. 17-i számából. 6—7. l. Színház—Művészet r. Névtelen.

A szerzőséget a tárgykörön kívül a Juhászra jellemző mondanivaló is valószínűsíti: a föl soroltakat mindig szeretettel emlegeti, pl. Izsó Búsuló juhásza kedves szobra neki is. Stílusára a kettős alakok jellemzők: *komoly, nemes magyar arca; széles, nyugodt tartása; hittel és hűséggel; szelíd és csöndes* stb. Szerzőségéről vall még a Délm egyik, A hódmezővásárhelyi fahonvéd c.

1918. ápr. 20-i írásának e mondata: „A napokban közölt cikket a Délmagyarország egyik kiváló írónk tollából Pásztor János szobrász nemes és gyönyörűen érő művészetéről.”

Pásztor János (1881—1945) neves szobrászművész, a vásárhelyi művésztelep egyik alapítója. Valószínű, hogy vele és Tornyai Jánossal Juhász Gyulát jóbarátja, Endre Béla (1870—1928) vásárhelyi festő ismerteti össze. — *Cserzy Mihály* (1865—1925) említett cikke Hódmezővásárhely c. folytatásos tárcája, Délm 1918. ápr. 7—máj. 19. — *Balassa Armin* (1861—1924) ügyvéd és publicista, a SzéV szerkesztője, népszínművek írója. — *Béla cigány*: Czutor Béla (1863—1909) vásárhelyi primás. — *Pittoreszk*: festői. — *Rigó Gizi*: Pásztor modellje. — *Dávid Sándor*: a szegedi vasúti vendéglő tulajdonosa, műgyűjtő. Vö. 48. sz.

39. Békepolitika. SzéV 1918. ápr. 18. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Burián külügyminiszteri kinevezésének bécsi visszhangja.

40. Vázsonyi. SzéV 1918. ápr. 19. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Vázsonyi Vilmosnak a választójogi reformmal kapcsolatos liberális elveit üdvözi.

41. Alkohol és irodalom. — Tanulmány. — A Délm 1919. dec. 25-i számából. 3—4. l. Írta: *Juhász Gyula*. A Somogyi-könyvtárban megvan a kézirat is. A 30 db nyolcadíves papírlapra írt kézirat Szalay József hagyatékából került oda. Közölte még: Ó 1: 81—91. l. — Az előadást a költő 1918. ápr. 20-án az Országos Alkoholmentes Liga által szervezett alkoholmentes hét keretében a Szegedi Társadalomtudományi Társaságban tartotta. Nyomatásban a kézirat alapján jelent meg. Az előadásról a Délm 1918. ápr. 21-i és a SzéV 1918. ápr. 22-i száma részletes tudósítást közölt. Juhász Gyula kívül 19-én Hollós József Alkoholizmus és tudóvész, 23-án ugyanő Alkohol és nemi élet címmel tartott előadást. Juhász Gyula 1918. ápr. 9-i levelében ezt írta Eörsi Juliának: „... az antialkoholista propaganda estén fölolvasást tartok *„Irodalom és alkohol”* címmel.” (Eörsi Júlia: *Tied a síríg.* 95.) E tárgykörhöz kapcsolódik a költő thematái között levő följegyzés is: *Ady és az alkohol. Tanulmány. Idézetekkel.*

Alapszövegnek nem a kézirat, hanem a Délm közlését tekintettük, mivel a költő a nyomdai korrektúráján még javíthatott. Mivel a kézirat és a lap szövege közt 392 eltérés van, javításaink csak a legszükségesebb és értelemzavaró szöveghibákra szorítkoznak.

Javításaink a kézirat alapján:

- 1 Egybeírtuk
- 2 E szót pótoltuk
- 3 Kisbetűvel írtuk
- 4 Új bekezdéssel folytatódik
- 5 Az is szót pótoltuk
- 6 A költő *nemkülönbent* írt
- 7 Különírtuk
- 8 Egybeírtuk
- 9 Új bekezdés
- 10 *Külömbenről különbenre* javítottuk
- 11 A *meglehetős* szót *meglehetősre* javítottuk

- 12 Az *örvendetes* szót *örvendetesönre* javítottuk
- 13 A *nagyobb* szót a *rettenetessel* cseréltük föl
- 14 Az *amely* szót pótoltuk
- 15 A *nő* szó elé névelőt tettünk
- 16 Új bekezdés
- 17 A *hiányzó magyar* szót pótoltuk
- 18 Az *is* szót pótoltuk
- 19 Új bekezdés

Lombroso, Cesare (1836—1909) olasz antropológus és elmegyógyász. — *Horatius levele: Ad Pisones.* — *Tomor Ernő* (1884—?) orvos és biológus. Nagyobb műve: A szociális egészségtan biológiai alapjai. — *Ewers, Hans Heinz* (1871—1943) rémregények német írója. — *Murger, Henri* (1822—1861) francia író, Bohémélet c. novellasorozatából Puccini operát írt. — *Grabbe, Christian Dietrich* (1801—1836) német drámaíró. — *Hartleben, Otto Erich* (1864—1905) német naturalista költő és drámaíró. — *Farrère, Claude* (1876—1957) francia író. Civilizáltak c. regénye szentimentális és erotikus történetet beszél el a szaigoni franciák életéből. — *Lisznyai Damó Kálmán* (1823—1863) Petőfi-epigon költő, a túlzó népieskedés képviselője irodalmunkban.

42. Élet és iskola. A SzéV 1918. ápr. 22-i számából. I. l. Vezércikk. Névtelen.

A stílus Juhászé: az *alfája és omegája* kifejezés, az impresszionista halmosság szerzőségét minden kétséget kizáróan igazolja. Vö. PL 33. l.

Javításaink:

- 1 Eredetileg *stádiumok*
- 2 Eredetileg *Vesaliastól*

Frary, Raoul (1840—1892) francia publicista, A latin nyelv kérdése c. műve 1886-ban jelent meg magyarul. — *Claudius Galenus* (131—202) az ókor egyik legnevezetesebb orvosa. — *Andreas Vesalius* (1514—1564) belga anatómus, a bonctan megalapítója. — *Vitruvius, Pollio* (időszámításunk kezdete körül) római építész, főműve: De architektura. — *Kármán Mór* (1843—1915) pedagógus, Herbart híve, az 1883. évi középiskolai reform megalkotója.

43. A magyar jövőért. A SzéV 1918. ápr. 23-i számából. I. l. Vezércikk. Névtelen.

Wekerle miniszterelnök lemondott, de kormánya átalakítása után tovább is miniszterelnök maradt. Vö. Gratz Gusztáv: A dualizmus kora. Budapest 1934. 2: 363. l.

44. Tömörkény. A SzéV 1918. ápr. 24-i számából. 3. l. Névtelen.

Juhász szerzőségére utal a *szép csöndesen* kifejezés, a *vergődő és verejtékező szegények és slemilek* alliterációja.

Slemil: élheterlen, ügyefogyott. Eredetileg Adalbert Chamisso (1781—1838) német író elbeszélésének hőse. — *Vasárnap délután:* vö. a Dugonics Társaság ötven éve. Szerk. Banner János. Szeged 1943. 178. l. és 51., 53. sz.

45. A pap meg az ágyú. SzéV 1918. ápr. 25. I. l. Vezércikk. Névtelen. Háborúellenes írás arra a hírre, hogy egy kolozsvári pap új ágyútípust talált föl, s öt ezért Vilmos császár kitüntette.

46. Lenin, az olvasó. A SzéV 1918. ápr. 26-i számából. 2. l. Névtelen.
A cikk szerzőségét a Schmitt Jenő Henrik körével kapcsolatos részletek bizonyítják. Amit Lenin budapesti időzéséről elmond, utóbb, 111. sz. írásában Trockijra vonatkoztatja. Vö. Péter László: Juhász Gyula Leninről. Délm 1961. ápr. 21. — Bóka László: Őszi napló. Budapest 1965. 99—101.

Javításunk:

1 Eredetileg *bölcsének*

Schmitt Jenő Henrik (1851—1916) filozófus, újgnosztikus. Nietzsche, Ibsen és Tolsztoj hazai kultuszának ápolója. Anarchistákból álló társaságában az egyetemi hallgató Juhász Gyula is gyakran megfordult. — *Antoine Albalat* (1856—?) francia esztéta. — *Pierre Loti* (1850—1923) francia regényíró, művei egzotikus témájúak.

47. Mi lesz? A SzéV 1918. ápr. 27-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Juhász szerzősége mellett szól a cikk néhány kifejezése: *a közélet dummer Augusztjai; az uralkodó plánéta az emberiség firmamentumán.*

Javításunk:

1 Eredetileg nagy kezdőbetűvel

Dummer Auguszt: Tom Belling így nevezte a komolykodó cirkuszi bohócot. Azóta vicclap-figura.

48. Szegedi amatőrök. I. SzéV 1918. ápr. 27. 2. l. Névtelen.
Beszámoló Dávid Sándor szegedi műgyűjtő új szerzeményéről, egy Ribera-képről.

49. Baróti a Kuruzslóban. SzéV 1918. ápr. 27. 4. l. Művészet-Színház r. Névtelen.

Földes Imre Kuruzsló c. színművének szegedi előadásából Baróti József alakítását emeli ki.

50. Coignard abbé véleményei az alkohorról. A Délm 1918. ápr. 28-i számából. 5—6. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*. Megjelent még: Ő 2: 22—25. l. — Vö. 21. sz.

Javításunk:

1 Eredetileg *fernei*

A nagy tudományú orvos: Hollós József. — *Malgré lui:* akarata ellenére. — *A ferney-i remete:* Voltaire. — *Hora canonica:* kánoni óra; a napi breviárium megfelelő részének elolvasására előírt időpont.

51. Tömörkény. SzéV 1918. ápr. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az ápr. 28-i Tömörkény emlékűnnep méltatása. Vö. 43., 53. sz.

52. Rátkai, a drámai színész. A SzéV 1918. ápr. 29-i számából. 2. l. Színházi esték r. Névtelen.

Juhász szerzőségére vall a cikk befejezése: *Méltán mondhatná a histrio a római komédia szavaival: Plaudite!* Ez a költő egyik kedvelt szólása.

Rátkai Márton első szegedi szereplése: 1918. ápr. 3—5. A Mágmás Miskában, a Csárdáskirálynőben és a Sztambul rózsájában lépett föl. Vö. Délm 1918. márc. 31. — *Rátkai a Magyar Színházban:* Földes Imre Hivatalnok

urak c. művében, 1909. márc. 5-én volt a bemutató. — *Nyáray Antal* (1863—1920) operettkomikus, szegedi színész. — *Gringoire*: Théodore Banville vígjátéka.

53. Tömörkény-emlékünnepe a Dugonics Társaságban. SzéV 1918. ápr. 29. 3. l. Névtelen.

Szalay József elnöki megnyitóját Szávay Gyula ódája, Balassa Armin előadása, Móra Ferenc emlékezése követte, majd Baróti József Tömörkény-novellákat adott elő. Vö. 44., 51. sz.

54. Berlinben. A SzéV 1918. máj. 3-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A stílus mellett Juhász Gyula szerzőségét az is mutatja, hogy május elsejét más cikkeiben is *modern szaturnáliának* nevezi.

A Délm ugyane számában olvashatjuk, hogy a porosz képviselőház 235 szavazattal 183 ellenében leszavazta az általános választójogi törvényjavaslatot. A költő itt fordul szembe először a junker imperializmussal, a német győzelem illúziójával, meglátva, hogy a történelem a frontokon belül is szembeállítja az erőket. Vö. PL 27. l.

55. Marx. A SzéV 1918. máj. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Ez az írása már jelzi a költő szemléletének radikalizálódását. Főntartásokkal ugyan, de elismeri a marxizmus eszméinek jelentőségét. Vö. PL 27—28. l.

Marx revíziója: A bernsteini ideológia ismerete és elismerése mutatja, hogy a marxizmus igazságai Juhászhoz szociáldemokrata közvetítéssel jutottak el. — *Kladderadatsch*: krach (ném.).

56. Négyesy órák. A SzéV 1918. máj. 4-i számából. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megjelent még Ő 1: 91—93. l. — JGyE 67—68. l.

Az SZN máj. 3-án hírül adta: a Magyar Tudományos Akadémia Négyesy Lászlót az I. osztály rendes tagjává választotta. A cikkről: Grezsa Ferenc: *Juhász Gyula egyetemi évei*. Budapest 1964. 23—26. l.

Javításunk: Nyomdai hiba és nem egyéni írássajátság, hogy a cikkben Négyesy neve így szerepel: *Négyessy*. Minden esetben javítottuk.

Wahrmann Mór (1832—1892) közgazdász, politikus; a róla elnevezett akadémiai díjat kimagasló közgazdaságtani munkássáért adták. — *Weisz Manfréd* (1858—1922) báró és nagyiparos, a mai Csepeli Vas- és Féművek egykori tulajdonosa. — *Farkas Imre* (1879—) divatos szalonköltő, giccses trubadúros versek szerzője. — *Hajnal Márton*: Juhász Gyula egyetemi társa; neve a bölcsészhallgatók névsorában szerepel. — *Prohászka Ottokár* (1858—1927) székesfehérvári püspök, az ellenforradalmi rendszer keresztény ideológusa. — *Széchy Károly* (1848—1906) irodalomtörténész, pesti egyetemi tanár. A költő 1905 őszén részt vett A mai magyar líra c. szemináriumán. — *Riedl Frigyes* (1856—1921) egyetemi tanár, irodalomtörténész. Juhász az 1905/6-os egyetemi tanévben Vörösmarty- és drámatörténeti óráit hallgatta. — *Heinrich Gusztáv* (1845—1922) a pesti egyetemen a német irodalom tanára. — *Keszler József* (1845—1927) színikritikus, egyetemi előadó. Juhász cikkei róla: 852. sz. és Délm 1925. szept. 6. — *Frédéric Mistral* (1830—1914) provanszi költő, népies eposza a Mirefo. — *Bródy Mihály* (1883—1944) tanár és író; 1908 és 1919 közt Szegeden tanított, a forradalmak után Jugoszláviába emigrált. — *Mohácsi Jenő* (1886—1944) író, műfordító, a Tűz c. egyetemi

diáklap szerkesztője. — *Oláh Gábor* (1881—1942) költő, Juhász egyetemi társa, egyidőben az Egyetemi Kör elnöke. — *Adorján Andor* (1883—1944) író, újságíró, az Est-lapok munkatársa. — *Bresztovszky Ernő* (1882—1922) újságíró, a Népszava munkatársa. — *Antal Sándor* (1882—1944) újságíró, költő; A Holnap első könyvéhez ő írt előszót. — *Pogány József* (1886—1939) újságíró, a Népszava munkatársa, majd 1919-ben népbiztos. — *György Oszkár* (1882—1944) költő, műfordító, a Nyugat munkatársa. — *Endrődi Béla* (1886—1956) író, újságíró, a Virágfakad c. egyetemi diáklap szerkesztője. — *Zalai Béla* (1883—1915) filozófiai író; Juhász legjobb ifjúkori barátai közé tartozott. — *Szepessy László* (1880—1915) tanár, költő, a háborúban esett el. — *Kulcsár Gyula*: tanár, Juhász egyetemi társa volt. — *Ritoók Emma* (1868—1945) nagyváradi származású írónő. — *Reichard Piroška* (1884—1944) költő és műfordító, a Nyugat munkatársa.

57. Holt ponton. SzéV 1918. máj. 6. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A nyugati front állóháborújáról, a békekötés szükségességéről.

58. Mi van a Tompa-hagyatékban? SzéV 1918. máj. 7. 3. l. Névtelen.

Tompa Mihály hagyatékát, az ötven esztendei végrendeleti tilalom után fölbontják. Juhász — Lévy József emlékezését idézve — nem vár tőle szenzációt.

59. Mérleg. A Délm 1918. jún. 2-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 Eredetileg *katalanumi*

A SzéV újságírósztrájkja után Juhász Gyula a Délm szerkesztőségébe került; mint belső munkatársnak, ez az első cikke. Valószínű, hogy Pásztor József, egykori osztálytársa, a lap szerkesztője hívta őt ide. Vö. Péter László: A sztrájkoló Juhász Gyula. Délm 1963. dec. 1.

Nemzetek lesznek: Deák Ferenc mondása. Vö. 693. sz. — *Leszámolás készül:* Hindenburg új offenzívájáról (Chemin des Dames). A költő végérvényesen szakított a háborús győzelem álmával. — *Déb jcle:* bukás, összeomlás (fr.). — *Rüchel szavai:* utalás Arany János versére. — *Auguste Comte* (1798—1857) a pozitívista filozófia és szociológia megteremtője. — *Sainte-Beuve*, *Charles* (1804—1869) francia irodalomkritikus, esszéiben a romantika híve. — *Taine*, *Hippolite Adolphe* (1828—1893) francia esztéta, a miliő-elmélet megteremtője. — *Renan*, *Ernest* (1823—1892) francia pozitívista valláskutató. Főműve: Jézus élete. — *Charcot*, *Jean Martin* (1825—1893) neves francia orvosnár.

60. Heten Théba ellen vagy Akit akartok! Délm 1918. jún. 6. 3—4. l. Névtelen.

Szatíra, a későbbi Szögedi Színház ciklus előfutára.

61. Körmenet. Délm 1918. jún. 9. 1. l. Vezércikk. Írta *Juhász Gyula*. — XV. Benedek pápa békesszótáról.

62. Othello, a szegedi boszorkány vagy Ende gut, alles gut! Délm 1918. jún. 12. 3—4. l. Névtelen.

Dramatizált szatíra, szereplői Szeged körzeti személyiségei (Balogh Károly, Pártos Jenő, Wimmer Fülöp, Almássy Endre, Gaál Endre, Papp Gábor, Újlaki Antal).

63. Moravcsik professzor. Délm 1918. jún. 13. 6. l. Hírek. r. Névtelen.

A budapesti tudományegyetem a jövő tanévre dr. Moravcsik Ernő Emil választotta rektornak. A költő portrét rajzol a neves ideggyógyásrról, akinek klinikáján töltötte az előző év javát.

64. „Kalapos naccságák.” A Délm 1918. jún. 16-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta *Juhász Gyula*.

Az SZDP nagygyűlése jún. 9-én volt Szegeden. Bokányi Dezső beszédében támadta a feministákat, mondván, hogy a nők választójogáért csak a szociáldemokraták küzdenek őszintén. A Délm közli Turcsányi Imrénének, a Feminista Egyesület szegedi elnökének nyilatkozatát: „Bokányi csúnyán nekünk rontott, kalapos naccságáknak nevezett bennünket.” (1918. jún. 11.) Juhász cikkéhez később egyetértően szolt hozzá K. Sziveasy Mária. („A kalapos naccságák.” SzN 1918. júl. 5.) A vitáról PL 29. l. A feminizmust Juhász később a jobboldal ellen is megvédi. Vö. 75. sz.

Bokányi Dezső (1871–1940) az SZDP kiváló baloldali vezetője, nagyhatású szónok. — *Bebel könyve*: A nő és a szocializmus. — *Kunfi Zsigmond* (1879–1929) az SZDP egyik centrista, majd jobboldali vezetője. — *John Stuart Mill* (1806–1873) angol utilitarista filozófus. — *Strindberg nőgyűlölő műve*: Az apa. Juhász Gyula 1905-ben a Thália előadásában látta. — *A korbaecs suhogtatása*: Nietzsche Zarathusztrájából vett kép. Vö. *Végasztalásul* c. versével. — *Sylvia Pankhurst*: Emmeline Pankhurstnak (1858–1928), a suffragette mozgalom vezetőjének a lánya, akit 1915-ben antimilitarista propaganda miatt háromévi fogházra ítélték. — *Vandervelde, Emile* (1866–1938) belga szociáldemokrata politikus, a reformista irányzat képviselője. — *Sutner Berta* (1843–1914) Nobel békedíjas osztrák írónő és politikus. Emlékiratait Bresztovszky Ernő a Népszava 1918. jún. 18-i számában ismerteti. — *Ranken kisasszony*: Jeanette Rankin, Montana állam szenátora, aki az Egyesült Államok háborúba lépése ellen szavazott. Vö. Bedy-Schwimmer Róza: *Békeszeretők-e a nők?* Magyar Figyelő 1917. 11. sz. 348. l.

65. Gyóni Géza kálváriája. — Hazakerült fogolytársai elbeszélése alapján. — A Délm 1918. jún. 16-i számából. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Juhász Gyula 1918. ápr. 24-i levelében így ír Eörsi Juliának: *Szalay József szobájában nézem Gyóni Géza przemysles verseskönyvét.* (Eörsi Júlia: *Tied a síríg*, 97. l.) A hazakerült fogolytárs valójában az említett Pillich András. Gyóni emlékének ápolására ösztönzést adhatott neki a békéscsabai ünnepség, melyről a Délm 1918. ápr. 30-i száma is hírt hozott. Moravcsik Gyula egyetemi tanár segítségével Thomay Bélát és Valentiny Antalt sikerült azonosítanunk a fogolytársak közül. Az előbbi a kolozsvári egyetem könyvtárosa, az utóbbi szegedi középiskolai tanár. A vöröskeresztes grófnő látogatásáról: *Hadifogoly magyarok története.* Budapest é. n. 2. köt.

Javításunk:

1 Az évzár n eredetileg 1914

Gyóni Géza (1884–1917) idézett versei: Utolsó tánc, Tomori, Egy gyöngydelkő grófnőhöz. Vö. Gyóni Géza: Csak egy éjszakára. Válogatott versek.

Bevezette Szalay Sándor. Budapest 1959. 5—21. — *Egy esztendeje*: 1917. jún. 25-én. — *A kritika*: A BHírl szerkesztője, Rákosi Jenő fedezte föl Gyóni tehetségét. — *Erős várunk*: Przemysl. — *Andrejev, Leonyid* (1871—1919) orosz író; témái a bűn, a nyomor, az örület. 1917-ben emigrál. — *Arcibasev, Mihail* (1878—1927) orosz író, dekadens és anarchista regénye a Szanyin. — *Reventlow, Ernst* (1869—1943) porosz háborús politikus, később nácipárti. — *Szemükben sápadt fényeket*: idézet Gyóni Levelek a Kálváriáról (12) c. verséből.

66. A két Pierrot avagy Enfin seuls en deux. Délm 1918. jún. 20. 5—6. l. Névtelen.

Verses szatíra a szegedi színházról, Ohnet és Rostand drámahőseivel.

67. Középosztály. A Délm 1918. jún. 29-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: Juhász Gyula.

A költő hibásan egységes tömbnek látja az értelmiséget, sőt még félti is a magyar „sansculottizmustól”. Közlését mégis szükségessé teszi, hogy hozzá-mérhessük Juhász későbbi, forradalmak alatti világnézeti fejlődését. Vö. PL 29. l. — Kispéter 138. l.

Javításunk:

1 Eredetileg *anakronizás*

Vér és kínok között: Utalás Babits 1912. máj. 23-i versére. Az idézetet tán a jún. 18-i eseményekre aktualizálja a költő: a MÁV gépgyárban a katonai parancsnok a tömeg közé lövetett. — *A pártok különbség nélkül*: A parlamentben a különböző pártállású képviselők beszédei után Tóry Gusztáv igazságügyminiszter a bírák, Popovics Sándor pénzügyminiszter pedig a tisztviselők helyzetének lényeges javítását igéri (SzN 1918. jún. 22.). — *Szegény Tamás éhezik*: idézet a Lear királyból, némi változtatással.

68. Gergely Sándor. A Délm 1918. jún. 29-i számából. 8. l. Színház-Művészet r. Betűjel: (j.gy.) Vö. 19., 146. sz.

Húsvétkor: utalás Múteremlátogatás c. fölfedező cikkére. — *Hildebrand, Adolf* (1847—1921) német szobrász, az ókor és a reneszánsz követője, de kedveli az elvont formákat is. — *Angelo, Jank* (1868—1932) müncheni festő, a Jugendstil egyik képviselője. — *Umberto Boccioni* (1882—1916) olasz futurista festő, grafikus és szobrász. — *G. Milkó Erzsébet*: Gergely Sándor felesége, szegedi iparművész, ötvös. Vö. Országos Magyar Királyi Iparművészeti Iskola Évkönyve 1930. 86. l.

69. Meghalt Rosegger. Délm 1918. jún. 29. 9. l. Hírek r. Névtelen.

Az osztrák népies író pályáját Tömörkényével állítja párhuzamba.

70. Maupassant. A Délm 1918. júl. 6-i számából. 4. l. Névtelen.

Juhász szerzőségét mutatja, hogy Maupassant életrajzából főképp ideg-betegségének történetét részletezi. Az ellentétes jelzők halmozása: *a legfényesebb elmék egyikét a szellem legsötétebb éjszakája lepte meg* — a költő sajátos stílusjegye.

71. Kis Napoleonok. A Délm 1918. júl. 7-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: Juhász Gyula. Ö 1: 93—95. l.

A költő stílusáról két kedvelt szólása is árulkodik: az *uraságoktól levett eszmék* és a Faust második részének verssora: *Bármily bolondul forr a must, bor lesz belőle.*

E cikk fordulópont Juhász Gyula eszmei fejlődésében. Az eddiginél lényegesen pozitívabban értékeli az Októberi Forradalmat, már különbséget tesz a polgári és a szocialista átalakulás között, s Oroszországtól várja a világ új törvénytábláit. Vö. PL 29—30. l.

Desinit in piscem: Halban végződik a felül szép nő; szólás Horatius Ars poeticá-jából. — *Kerenszkij a háborút jelenti*: A burzsoá orosz politikus Franciaországban találkozott a szocialista vezetővel, és nyilatkozatában megerősítette Oroszországnak az antanttal kötött szerződéseit. Vö. Délm 1918. júl. 5. és júl. 10.

72. Elmerült szigetek. Délm 1918. júl. 10. 5. l. Hírfej. Betűjel: (*j-gy.*) Két posztumusz verseskötönyvről: a galíciai fronton elesett Békássy Ferenc és Belle Géza köteteiről.

73. A legrégebb magyar faluban. — Szemlélődések a háborús Tápén. — A Délm 1918. júl. 13-i számából. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

E tömörkényi hangvételű írás keletkezését Móra Ferenc cikke világítja meg. Juhással, Szalay Józseffel és Heller Ödönnel kirándultak Tápéra, hogy megnézzék a templom műkincseit, a nemrég fölfedezett Árpád-kori freskót. (A tápéi templom Árpád-kori freskói. SzN 1918. júl. 12.) Vö. PL 34. l.

Tiepolo, Giovanni Battista (1696—1770) olasz barokk festő és rézkarcoló. — *Heller Ödön* (1878—1921) szegedi festőművész, Juhász és Móra barátja. Mórának A festő halála c. regényét az ő meggyilkolása ihlette.

74. Reventlow. A Délm 1918. júl. 14-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 95—98. l.

A német heroizmus iránti tiszteletének, melyet márciusi 15. sz. írásában még erősen érzünk, itt már nyoma sincs. Nem hisz a katonai győzelem mítoszában. A német militarizmus szimbólumát Reventlow, a háborúspárti porosz politikus testesíti meg, akinek elvakultságát már a 65. sz. cikkben is elítélte. Vö. PL 30. l.

Javításaink:

1 Eredetileg *Reventlow*

2 Eredetileg *demokrácia*

Börne, Ludwig (1786—1837) német író és publicista. — *Tu rogere*: Ne feledkezz, római, hogy a népeket uralmad alá vesd! Vergilius Aeneiséből. — *Reinhardt, Max* (1873—1943) a berlini Deutsches Theater igazgatója; nagy rendezései közé tartozik az Éjjeli menedékhely.

75. A mi nőgyűlölőink. A Délm 1918. júl. 19-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.*

A parlament 161 szavazattal 96 ellenében elvetette Wekerle miniszterelnök indítványát, hogy a nők is kapjanak választójogot. A törvényjavaslat a kereső és legalább 100 korona mértékben adózó nők, valamint az érettségizett emberek feleségei számára biztosított volna politikai jogokat. A vitában a vélemények nem pártállás, hanem fölfogás szerint oszlottak meg. Wekerlét támogatta Andrássy Gyula, de Vázsonyi Vilmos is. (Viktória király-

nő példáját Juhász Gyula tőle veszi.) A törvényjavaslat ellen foglalt állást nagyatádi Szabó István, mert a falusi asszonyokat kizárja; Meskó Zoltán, mert a zsidó polgárfeleségeknek kedvez; Hegedüs Kálmán, mert a feminista igaztást meg kell akadályozni; Teleszky János, mert beviszi a politikát a családi életbe. Vö. Délm 1918. júl. 13., júl. 18. A költő e cikke érdekeseen egészíti ki a 64. sz. írást. A nőmozgalmat nemcsak balfelé, de jobbfelé is védi.

Wekerle Sándor (1848—1921) konzervatív politikus, ekkor miniszterelnök. — *Farkas Pál* (1878—1921) író és szociográfus, a sekélyes szórakoztató irodalom művelője. — *Vázsonyi Vilmos* (1868—1926) ügyvéd, politikus, a polgári demokrácia híve. — *Andrássy Gyula* (1860—1929) nagybirtokos, a monarchia külügyminisztere. — *Teleszky János* (1868—) volt pénzügyminiszter. — *Polónyi Géza* (1848—1920) ügyvéd, liberális politikus. Mint függetlenségi párti, 1906-ban a koalíció igazságügyminisztere lesz, de egy év múlva korrupciós ügyei miatt le kell mondania. — *Szabó István* (1863—1924) nagyatádi, a későbbi kiszagda pártvezér. — *Förster Aurél* (1852—1932) közgazdasági író, országgyűlési képviselő. — *Hegedüs Kálmán* (1877—) politikus, az angol parlamenti rendszer híve, 1910-től Kiskunhalas országgyűlési képviselője. — *A régi labanc*: Herczeg Ocskay brigadérosában. — *Hidegvér és tiszta gallér*: szólás Berczik Árpád Fertálymágnások c. vígjátékából. — *Meskó Zoltán* (1883—) fajvédő politikus, később a Friedrich-kormány államtitkára, majd az Egységes Párt alelnöke. — *Herkópáter*: a mondanivaló tréfás nyomósítása, itt utalás a hasonló című élclapra, melyet Markos Gyula szerkesztett. — *Csemez István*: kiszagda képviselő. — *Ius suffragii*: választójog (lat.). — *Kozma Andor* (1861—1933) költő, újságíró, Tisza-párti képviselő. — *Viktória királynő*: 1837 és 1901 között Anglia uralkodója. — *Nő a magyar trónon*: Mária királynő, Nagy Lajos leánya vagy Mária Terézia. — *Sévigné asszony* (1626—1696) francia író; leveleiben hű képet fest XIV. Lajos koráról. — *Mme de Staël* (1766—1817) francia író, liberális gondolkodása miatt Napóleon idején emigrációba kényszerül. — *Roland Holst-Van der Schalk* (1869—1952) holland költő, baloldali szocialista; útja a kommunista pártig, majd az anarchizmusig vezet. — *George Sand* (1804—1876) kiváló író, a feminizmus egyik úttörője. — *Duse, Eleonora* (1859—1924) nagy olasz színésznő, egyik budapesti szereplésén Juhász mint egyetemi hallgató maga is jelen volt. — *Jászai Mari* (1850—1926), a nagy tragikát a költő 255. sz. cikkében is említi. — *Ubryk Borbála és Schönberger Róza*: a századfordulón a nők elnyomásának szimbólumai. Ubryk Borbála például az a lengyel apáca, akit főnökasszonya huszonegy évig börtöltetett a zárda pincéjében kenyéren és vízen. Amikor az 1870-es években az ügy kitudódott, már örült és nyomorék volt. — *Lichtenstein Ulrich* (megh. 1276) középkori német költő, Frauendienst c. műve a lovagkor nőkultuszát példázza.

76. Színház. Délm 1918. júl. 21. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

A vidéki színesztet színvonalának háborús leromlásáról. A nagyvárdi színház igazgatója ki akarta tiltani a színházból az egyik lap kritikását, mert nem dícsérte a sekélyes operettelőadásokat.

77. A nagy háború szállóigéi. Délm 1918. júl. 26. 3—4. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*.

Tóth Béla munkájának (Szájról szájra. Budapest 1895.) mintegy folytatásaként összegyűjtötte a háborús szólásokat.

78. Kis nemzetek. Délm 1918. júl. 28. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Fridhiof Nansen nyilatkozata: a kis nemzetekben látja a tisztultabb jövőendő zálogát. Igazságérzetüket, kultúrájukat nem torzítja el az imperialista politikai irányítás. Viszont túlzott nemzeti elfogultságról vall, hogy a *vértanú magyarság* jogán Juhász előnyös békét követel, s nem veti föl a magyar uralkodóosztály háborús felelősségét. Vö. PL 30. l.

79. Ringliszilp. A Délm 1918. júl. 30-i számából. 4. l. Névtelen.

A cikk befejező része a költő pacifista versével, *A muszkával* hangzik egybe. E tárgyi bizonyíték mellett szerzőségére utal még a Hamupipőke-hasonlat, valamint az *álmai és vágyai szánkóján* kifejezés.

80. Almássy ukáza. Délm 1918. aug. 3. 4. l. Színház-Művészet r. Névtelen.

Almássy Endre szegedi színgazgató megtiltotta, hogy társulata tagjai a nyári szünet idején mellékjövedelem ellenében föllépjenek. A költő — a háborús nyomor miatt — embertelennek tartja e rendelkezést.

81. Jövendő. A Délm 1918. aug. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 98—100. l.

A cikk jelentősége: a költő elítéli a forradalommal spekuláló úri politikát, s — bár jellegét kevésbé tisztázza — fölismeri Október világtörténelmi jelentőségét. Vö. PL 53. l.

A kettős morál: A Délm 1918. aug. 4-i számában hír jelent meg, hogy Anglia és Oroszország közt proklamálták a hadiállapotot, s hogy szövetségi szerződés készül Oroszország és a központi hatalmak között. — *Norman Angell* (1874—1925) amerikai író, majd párizsi laptudósító. Pacifista propaganda-kampányát 1913-ban indítja meg Londonban. Idézett mondása: *La grande illusion* c. 1913-ban megjelent könyvéből.

82. Irodalmi havibúcsú vagy Így írnátok ti pestiek! Délm 1918. aug. 6. 3—4. l. Tárca r. Írta: *Juhász Gyula*.

Prózában írt stílusparódiák Szomory-Dezső, Szép Ernő, Bródy Sándor és Karinthy Frigyes modorában. Vö. Pesti Napló 1938. okt. 2.

83. A holt szezon. Délm 1918. aug. 7. 5. l. Névtelen.

A szegedi nyári programról: Tamás Rezső szabadtéri színpadáról, a Korzó mozi kabaréciklusáról. A színészek közül Déry Rózsi és László Tivadar alakítását emeli ki. A Szegeden időző cirkusz műsorából Czája János erómutatványaira utal.

84. Clemenceau. A Délm 1918. aug. 9-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Vö. 24., 288. sz. A cikkről PL 53—54. l. — Kispéter 135. l.

Malvy, Louis (1875—1949) francia radikális szocialista politikus. 1914-ben belügyminiszterre nevezték ki, de 1917 júliusában Clemenceau hazaárulás il vádolta, s öt évi száműzetésre ítélték. A Délm 1918. aug. 8-i számában e hír jelent meg: „Az állami bíróságnak nyilvános ülésén felolvasott véghatározata a Malvy ellen emelt árulás vádját teljesen alaptalannak jelenti ki.” — *Almeryda, Miguel Vigo* (1883—1917) a radikális *Le Bonnet Rouge* c. lap szerkesztője. Mint pacifistát 1917. jún. 26-án tartóztatták le, majd kivégez-

ték. — *Bolo pasa* (álnév): 1917-ben a Figaróban háborúellenes propagandát kezdett; 1918. febr. 5-én mint árulót főbelőtték. Az volt a vád ellene, hogy másfél millió dollárt kapott németbarát cikkeiért. — *Caillaux, Joseph* (1863—1944) francia burzsoá politikus, a Radikális Párt vezetője, majd miniszterelnök. Clemenceau kormánya 1918. jan. 14-én „defetista körökkel való gyanús érintkezés” miatt letartóztatta és börtönbe vetette. — *Barbusse könyvei*: A tűz, Lendvai István fordításában, 1917-ben; A pokol, Karinthy és Kosztolányi fordításában, 1918-ban jelent meg magyarul. — *Deroulède, Paul* (1846—1914) francia költő és politikus, a Dreyfuss-ügyben antiszemita, sovinszta elveket hangoztatott. — *A történelmi vezércikk címe*: J'accuse... — *Max Nordan* (1849—1923) német publicista. Budapesten született, majd Párizsban és Madridban telepedett le, élete végén cionista nézeteket hirdetett. — *Brandes, Georg Cohen Morris* (1842—1927) polgári radikális dán kritikus, a koppenhágai egyetem tanáraként elsőnek kezdte népszerűsíteni Björnson, Ibsen és Nietzsche munkáit. A költő egyik ifjúkori kritikuski eszményképe.

85. Bomba helyett bombaszt. A Délm 1918. aug. 11-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula* — Ö 1: 101—103. l.

Javításunk:

1 *A mint* után a fölösleges *a* névelőt töröltük.

A cikk előzménye a költő Gabriele d'Annunzionak c. verse, mely a Délm 1918. máj. 19-i számában jelent meg. Az olasz költő nyilatkozata és Juhász Gyula válasza: JGYÖM 2: 488. A cikk keletkezését a Délm 1918. aug. 10-i számában megjelent újsághír magyarázza: aug. 9-én olasz repülők röpcédulákat szórtak Bécs városára. Közülük többet d'Annunzio írt alá, aki maga is részt vett az akcióban. A cikk értékelése: PL 54. l.

Az újság szenzációja: Célzás d'Annunzio Il Fuoco c. regényére, melyben az Eleonora Duséval való szerelmi kapcsolatáról ír. Vö. SzéV 1906. júl. 29. Színpadi műve: Francesca da Rimini. — *Marinetti, Francesco Tommaso* (1878—1944) az olasz futurizmus zászlóvivője. Juhász pozitív állásfoglalása nem a Futurismo e fascismo c. röpirat szerzőjének szól, ez később, 1922-ben jelenik meg, hanem a költői forma bátor megújítójának. — *Mily bitang ez a név*: idézet Arany János Dante c. költeményéből. — *Bersaglieri, lazzaroni*: lövész, munkakerülő (ol.). — *Manzoni prózája*: célzás Jegyések c. regényére.

86. Korbács. A Délm 1918. aug. 18-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

A Délm 1918. aug. 15-i számában olvassuk: Az aug. 14-i szerdai közgyűlésen fölszólt Szabó Gyula városatyja; szerinte valaki rosszindulatú tudósításokkal látja el a pesti lapokat, és ez a városnak kárt okoz. Idézi a PH egyik riportját a király szegedi látogatásával kapcsolatban, és hozzáteszi: „Aki ezt a tudósítást föladata, az megérdemli, hogy korbáccsal kergessék ki a városból.” Becsey Károly nyilatkozata is hasonló: „Korbáccsal kellene kivenni a városból azt, aki ennyire hűtlen városához.”

Tömörkénytől sajnáltak egy kis pótlékot: vö. JGYÖM 5:528. l.

87. Szent István napja. Délm 1918. aug. 20. 5. l. Hírfej. Névtelen.

88. Ünéretet. Délm 1918. aug. 22. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikket a költő arra a hírre írta, hogy egy cseh képviselő az osztrák Reichsratban népe függetlenségét követelte. Az esetet követendő példának állítja a magyar politika elé, amelyből még mindig hiányzik a nemzeti öntudat. Kitér a cseh nemzeti kultúra nagy értékeire: Smetana, Dvořák, Vrchlický, Palacký műveire. Korábban maga is fordított Vrchlický-verset (JGyÖM 3: 254. l.)

89. Csöndesbben vigadjanak! A Délm 1918. aug. 25-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

A cikkből a költő forradalomvárása hangzik ki. Nem tesz már különbséget hazai és ellenséges hadigazdagok között. Vö. PL 54. l.

Egy poros alföldi város: Kiskunfélegyháza. A költő aug. 15-én a csongrádi katonanapon lépett föl, s útközben látogatta meg Petőfi városát. Ekkor írta a *Félegyházán 1918 nyarán* c. költeményét (JGyÖM 2: 492. l.). — *Szanin:* Mihail Arcibasev anarchista orosz író regénye.

90. Ambrus Balázs: Koszorú. Délm 1918. aug. 25. 9. l. Tudomány-Irodalom r. Kézzel: (*j.gy.*)

Ambrus Balázs (sz. 1887) szabadkai költő szerepléséről a Dugonics Társaságban. Koszorú c. verseskönyvét a Táltos Kiadó adta ki.

91. Szegedi irodalom a tanyán. — A Dugonics Társaság vasárnapja. — Délm 1918. aug. 27. 4. l. Névtelen.

A Dugonics Társaság első tanyai felolvasóestjét Szeged-Alsóközponton tartotta. A tudósítás kiemeli Szalay József megnyitóját, Kiss Ferenc főerdőtanácsos előadását az erdősítés hasznáról, Móra Ferenc és Sz. Szigethy Vilmos bemutatkozását. Ekkor látogatták meg a Társaság tagjai — a költő is — Dobay Gyulának, a későbbi szegedi ellenforradalom egyik vezetőjének tanyáját. E mozzanatnak a húszas években Juhász Gyula sajtóperében lesz majd jelentősége. A Dobay-perről Péter László, ItK 1959. 321–325. l.

92. Irodalompolitika. A Délm 1918. aug. 28-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 103–106. l.

Vö. a költő 91. sz. tudósításával. Juhász a Dugonics Társaság tanyai irodalmi matinéjának tanulságait általánosítva meghirdeti a demokratikus kultúrpolitika programját. Az urbánus és a népies irodalom ellentétét azonban egysíkúan, sematikusán értelmezi. Vö. PL 60. l.

Ruskin, John (1819–1900) angol író és művészetbölcselő. *Modern painters* c. könyve Juhász ifjúkori olvasmánya volt.

93. Ausztria. Délm 1918. szept. 1. l. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Osztrák politikusok tervezik, hogy megváltoztatják a monarchia állam-szerkezetét, esetleg konföderációvá alakítják. Juhász Gyula ezzel kapcsolatban a népek testvériségének gondolatát vallja, és követendő példának idézi az orosz forradalmi államszövetséget és Wilson amerikai elnök népszövetségi illúzióit.

94. A Mátyás templom kincsei. Délm 1918. szept. 6. 3. l. Írta: *Juhász Gyula*.

Tudósítás a szegedi ferencesek kolostorának és a Mátyás templomnak műkincseiről. Juhász Gyula a műzeális értékek közül Gellért püspök kazuá-

létét, Mátyás király palástját, valamint azt a török levelet említi, mely Szegedi Kiss István és Abádi Benedek hitvitájáról tudósít. A műemlék templomban a költő kalauza Zadravec István (1884—1965) házfőnök, az ellenforradalom későbbi hírhedt toborzó papja, majd tábori püspöke.

95. 70. Délm 1918. szept. 8. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Egy magyar lap vezércikkét közöl a hetvenéves háborús uszítók ellen. Bár a cikk szerzője Clemenceau-ra gondolt, az írói jubileumát ünneplő Beöthy Zolt a vádat magára értelmezte. Juhász Gyula az esettel kapcsolatban bírálja a nemzedéki ellentét hamis koncepcióját. Példának hozza Forel Ágoston humanista magatartását, s megállapítja: *A nyolcvanestendős Goethe világosabban látta a dolgokat, a világ rendjét, mint a legtöbb mai harmincéves német.*

96. Többet ésszel. . . Délm 1918. szept. 12. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Témája a nemzetiségi kérdés. Bár nem jut el a szlovák nép állami önállóságának elismeréséig, mégis pozitív, hogy a probléma kiéleződéséért *félmúlt nemzetiségi politikánk évtizedes bűneit* okolja. Szakolcai tanárságának emlékeivel bizonyítja az erőszakkal magyarosító, alkudozó úri politika tarthatatlanságát. Megértésen alapuló, békés megoldások híve. Vö. Szalatnai Rezső: *Juhász Gyula hatszáz napja*. Budapest 1962. 178. l.

97. A princi vagy a kisasszony férje jó fiú. Délm 1918. szept. 13. 3—4. l. Tárca. Aláírás: *Búsuló juhász*.

A szatíra Drégely Gábor kabarédramáit karikírozza.

98. Meghalt Meák Gyula. Délm 1918. szept. 14. 5. l. Hírfej. Névtelen.

Nekrológ a költő barátjáról, Meák Gyula szegedi gyógyszerészről és muzikusról. Vö. JGYÖM 1: 417., 3: 351. l.

99. Színügyi bizottság. Délm 1918. szept. 15. 3. l. Írta: *Juhász Gyula*.

A szegedi színügyi bizottságot támadja, mert dolgához nem ért, fölösleges és ártalmas. Az eszményi színházról szólva a színészek közül Alexander Moissi, Else Heims, Beregi Oszkár és Forgács Rózsi, a kritikusok közül Alfred Kerr és Karl Kraus nevét említi.

100. A színház ügye és a színügyi bizottság. Délm 1918. szept. 18. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A 99. sz. cikkre a színügyi bizottság védelmében Holtzer Emil és Televény [Balassa Armin] válaszolt. A költő visszautasítja támadásukat, és újból kifejti álláspontját.

101. Hosszúnap Szigeten. A Délm 1918. szept. 19-i számából. 4. l. Kéjzel: (j.)

A máramarosszigeti antiszemita incidensről a Délm 1918. szept. 19-i száma tudósít. A cikkről PL 62. l. Említett verse: *A kis Tisza hídján*.

102. Válaszom Televénynek. Délm 1918. szept. 20. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A szept. 15—18-i, a színügyi bizottság szerepéről folytatott polémia viszontválasza. Vö. 99., 100. sz.

103. A hadilány. Délm 1918. szept. 22. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Háborús életkép a furfangos és feketéző szegedi parasztlányról.

104. Gergely Sándor művészete. Délm 1918. szept. 22. 4. l. *Szegedi művészek* főcím alatt együtt Eidus Bentiánnak Az igazi művész c. Károlyi Lajosról szóló írásával. Névtelen.

Kassák Lajos szegedi látogatása után Gergely Sándor szobrait is kiállította Budapesten a Ma szeptemberi demonstratív tárlatán. A költő a művész alkotóegyéniségét, expresszionista stílusát jellemzi. Vö. 16., 68., 146. sz.

105. A bolgár lépés. A Délm 1918. szept. 29-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

A szept. 27-i bolgár fölkelés, a köztársaság kikiáltása és a fegyverszünet megkötése magyarázza a cikk megírását. A hivatalos békeajánlatot német részről Hintze kommentálta: „Nem bizonyos, hogy a parlament, az uralkodó, a hadvezetőség tudtával történt-e.” (Délm 1918. szept. 28.) Igen pozitív, hogy Juhász a külpolitikai eseményeket belpolitikai hatásukkal együtt elemzi. Sajnos, ma már nem tudni, az őt cenzúrafolt mivel csonkította meg a szöveget.

Paul Hintze (1864—?) német tengernagy és politikus, ekkor külügyi államtitkár.

106. Illúzió. Délm 1918. okt. 1. 4. l. Kézjel: (*j.*)
Hangulatkép a színpadi illúzió világáról.

107. Tótok és csehek közt. — Magyar és morva végeken. — Délm 1918. okt. 3. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Juhász cikke a költő szakolcai emlékeit idézi. Pozitív értelemben szól Josef Machar verseskönyveiről. Vö. Szalatnai i. m. 200. l.

108. Forgó Mihály tárlata. Délm 1918. okt. 5. 4. l. Színház-Művészet r. Névtelen.

A nagyváradi festő Szegeden kiállított képeit Heller Ödön és Nyilassy Sándor stílusával hozza párhuzamba.

109. Kossuth Lajos szobra. Délm 1918. okt. 9. 4. l. Hírfej. Kézjel: (*j.*).

110. A Nyugat estélye Szegeden. Délm 1918. okt. 10. 5. l. Hírfej. Névtelen. Hír arról, hogy a Szegedi Újságírók Egyesülete okt. 19-én Babits, Juhász Gyula, Schöpflin, Földi Mihály és Ödry Árpád részvételével Nyugat-matinét rendez. Vö. 112. sz.

111. Trockijjal egy asztalnál. A Délm 1918. okt. 12-i számából. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításaink:

1 A lapban *átterünk*

2 A lapban *Bűn és Bűnhődés*

3 A lapban kérdőjel

Nincs tudomásunk Trockij budapesti tartózkodásáról. Mivel ápr. 26-i cikkében Lenin alakjával kapcsolja össze visszaemlékezését, valószínű, hogy legenda az elbeszélte történet. Vö. 46. sz.

Max Hoffmann (1869–1927) német tábornok; ő vezette a német küldöttséget a breszt-litovszki béketárgyalásokon. — *Egy budapesti kávéház*: föltehetően az Akadémia; ide címezte Juhász egyik Schmittnek szóló ifjúkori levelét. — *Egy Ibsen előadáson*: a Thália 1905. nov. 19-én mutatta be a Solness építómestert. Az ismeretlen diák, akivel Juhász összetűzött: Endrődi Béla. Vö. 255. sz.

112. A Nyugat. — *Egy fejezet irodalomtörténet.* — A Délm 1918. okt. 13-i számából. 5–6. l. Tárca r. Írta: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 106–109. l.

Juhász már okt. 10-én írt a Ny okt. 19-re tervezett szegedi estjéről. (110. sz.) E cikke is az irodalmi est előkészítéséhez kapcsolódik. Az estély azonban elmaradt: a spanyoljárvány miatt előbb tavaszra halasztották, majd végképp feledésbe merült. Vö. PL 60–61. l.

Alfred Kerr (1867–1948) az impresszionista kritika atyja, a berlini Tag színikritikusa. Könyvének címe: Parittyá és lant. — *Fenyő Miksa írása*: Hajnalban. Csizmadia Sándor költeményeiről. Figyelő 1905. 139–141. l. — *Farkas Imre ellen*: Juhász Gyula: Farkas Imre és társai. JGYÖM 5: 587. l. — *Csizmadia Sándor* (1871–1929) szociáldemokrata pártköltő; versei kevés tehetségről vallanak. — *Lakatos László* (1882–1944) újságíró, a Magyarország szerkesztője, olcsó, felszínes vígjátékok szerzője. — *Kabos Ede* (1864–1923) újságíró, író, Ady Endre barátja. Munkássága a Budapesti Naplóhoz kapcsolódik, majd Az Érdekes Újságot szerkeszti. — *Havas Gyula* (1893–1918) a Ny munkatársa, költő és kritikus. Tóth Árpád írt róla nekrológot: Ny 1918. 2: 517–522. l. — *Laczkó Géza* (1884–1953) új munkáját (Német maszlak, török áfium) készülő Zrínyi-drámájához Juhász is olvashatta. — *Füst Milán* (1888–1967) első verskötete, a Változtatnod nem lehet, 1913-ban jelent meg. — *Nagy Zoltán* (1884–1945) költő, kritikus. Tóth Árpád baráti köréhez tartozik. — *Földi Mihály* (1894–1943) író, újságíró. Sötétség c. naturalista elbeszéléskötete 1918-ban jelent meg. — *Ignotus hadjárata*: Olvasás közben. Budapest 1906. A német mélyítés: célzás arra, hogy Ignotus a Ny hasábjain a Mitteleurópa politikájának híve volt. — *A Ma*: Kassák Lajos 1916-ban indult avantgardista folyóirata. Igen pozitív, hogy Juhász a Ny eredményeit lezártnak tekinti, és a jövőt a Ma körül tömörülő proletár-irodalomban látja.

113. Succi nem koplal többé. Délm 1918. okt. 16. 5. l. Hírfeje. Névtelen. A híres olasz koplalóbüvész haláláról. Az olasz kultúra nagyjai közül Puccini, D'Annunzio, Duse és Zacconi nevét említi.

114. Most vagy soha. A Délm 1918. okt. 17-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (j.) — Ö 1: 110–112. l.

A cikkről PL 57. l.

Naumann, Friedrich (1860–1919) német evangélikus pap, a Mitteleurópa gondolat propagálója. — *A keleti események*: A Délm okt. 12-i híre beszámolt, hogy Törökország különbékét akar kötni az antanttal. — *A bolgár különbéke*: vö. 105. sz. — *A federalizálandó Ausztria*: A Délm szept. 17-i száma hírül hozza, hogy a király a monarchiát államszövetséggé szeretné átalakítani. Wekerle a parlamentben beszélt is az osztrák–magyar perszónálunió

tervéről. Vö. 93. sz. — *A szociáldemokraták nagygyűlése*: okt. 13-án Budapesten Kunfi Zsigmond beszédében elvetette a perszonálunió gondolatát; az SZDP nevében a független és önálló Magyarországért szállt síkra.

115. Spanyol. A Délm 1918. okt. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Hírek a Délm-ben: a járvány miatt két hétre bezárták a szegedi iskolákat (okt. 17.); Budapesten szerdán hetvennyolc halott (okt. 18.) stb. Juhász a járványt a militarizált társadalmak kóros tüneteként ábrázolja.

Bellona: a rómaiak hadi istennője. — *Rinascimento*: újjászületés (ol.). — *Kavargó Messzina*: utalás a pusztító 1908-as földrengésre, mely hatvanezer ember életét követelte.

116. Az a bizonyos ökör. Délm 1918. okt. 20. 7. l. Hírfej. Névtelen.

Karcolat a híre, hogy a szegedi tanács a királylátogatással kapcsolatos népünnepélyen a Széchenyi téren ökörsütést rendez.

117. Török Gyula. A Délm 1918. okt. 22-i számából. 5. l. Hírfej. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 112—113. l.

Török Gyula (1888—1918) okt. 20-án agyszélhűdésben halt meg Pesten (SzéV 1918. okt. 21.).

Tíz év előtt: Török Gyula 1909-ben volt újságíró Nagyváradon. 1910-ben került Budapestre a Magyar Hírlaphoz. — *Két nagy regénye*: A porban, 1917; A zöldköves gyűrű, 1918. Elbeszéléskötete: Szerelmes szívünk, 1918.

118. Gotterhalte. Délm 1918. okt. 24. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Okt. 23-án a Debrecenbe látogató IV. Károlyt a Gotterhalte zenéjével fogadták. A költő fölháborodik ezen, bár — és ez szemléletének ellentmondásosságára utal — föl sem ötlik benne az államforma megváltoztatásának gondolata, még mindig az önálló nemzeti királyság demokratikus lehetőségeinek illúzióiban él.

119. Fölvívás Szeged polgárságához! Délm 1918. okt. 25. 5. l. Aláírás: *Az Országos Radikális Párt szegedi végrehajtó bizottsága*.

A párt kiáltványát — életrajzi és stíluskritikai érvek bizonyítják — Juhász Gyula fogalmazta. Vö. PL 46—47. l. A program főbb pontjai: az általános és titkos választójog, a gyökeres földbirtokreform, az ország teljes függetlensége, békés külpolitika, a kultúra demokratizálása, a szociális problémák (közegészségügy stb.) megoldása.

120. Petőfi győz... A Délm 1918. okt. 26-i számából. 2. l. Névtelen.

Okt. 17-én Tisza bejelentette a parlamentben, hogy a monarchia elvesztette a háborút. Okt. 23-án Wekerle miniszterelnök lemondott, s két nap múlva Károlyi Mihály vezetésével megalakult a Nemzeti Tanács. A lapok beszámolnak arról is, hogy a király elfogadta az ország teljes önállóságáról szóló törvényjavaslatot. Juhász cikkében azonosul a demokratikus átalakulással, de még most sem mondja ki: az újjászülető Magyarország nem lehet más, mint köztársaság. Vö. PL 58—59. l.

Ferencai Zoltán (1857—1927) irodalomtörténész, a Petőfi Társaság alelnöke. Petőfi-életrajzában háttérbe szorítja a költő forradalmi szereplését és egyéniségét. — *Palágyi Menyhért* (1859—1924) irodalomtörténész, kri-

tikus. Juhász már egyetemi hallgató korában elismerte Palágyi filozófiai munkásságát. Vö. A jövő tudománya, JGYÖM 5: 47—48. l. — *Miként elpusztult Jeruzsálem*: idézet Petőfi Ausztria c. költeményéből. — *Stephenson masinája*: a vasút. — *A fennkölt báró regénye*: Eötvös, A falu jegyzője.

121. Joó Tibor versei. Délm 1918. okt. 26. 4. l. Tudomány-Irodalom r. Aláírás: (*Juhász Gyula*).

Kritika Joó Tibor, a fiatal szentesi költő első verseskönyvéről. *Van a hangjában, a ritmusában valami a kez d ő Ady Endre lázas lendületéből* — állapítja meg róla.

122. Októberi ifjúság. A Délm 1918. okt. 27-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Utánközlés: Kecskeméti Újság 1918. okt. 29. — Ö l: 114—115. l.

Okt. 25-én a fővárosi egyetemi ifjúság tüntetést rendezett a békéért és a függetlenségért. A Múzeum-kertből a Vár felé haladva áttörték a Lánchídon fölállított rendőrkordont, s egyikük, Pusztai Gazda Jenő, aki nemrég tért vissza az olasz frontról, a Várra kitűzte a nemzeti lobogót. Vö. Délm 1918. okt. 26. — PL 59. l.

Forradalmi Wedekind-premiér: Frank Wedekind (1864—1918) német expresszionista drámaíró művét, a kamaszkor erotikus lázongásairól szóló, A tavasz ébredése c. darabját 1907. máj. 11-én mutatta be Reinhardt társulata a Vígszínházban. Erről Juhász cikket is írt a Máramaros 1907. máj. 23-i számába. JGYÖM 5: 602. l. Vö. 255. sz. — *Egy szőke színész*: Sárvár Anna. — *Az éles kardvágás*: célzás megsebesülésére az 1904. nov. 26-i egyetem tüntetésén. Vö. Péter László: Adatok Juhász Gyula életrajzához. ItK 1959. 307—310. l. — *Solness*: utalás Ibsen Solness építőmester c. színművének hősére.

123. A radikális polgári párt Szeged város polgárságához. Délm 1918. nov. 1. 6. l. Aláírás: *Az Elnökség*.

Toborzó cikk a párt nov. 2-i alakuló gyűlésére. A program az okt. 25-i kiáltványhoz képest új föladatokat is tartalmaz: a klerikalizmus kiirtását és az ingyenes állami népoktatást. Stílusa, eszmemenete Juhász Gyulára vall. Vö. PL 83. l.

124. Békesség! Délm. 1918. nov. 7. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Abból kiindulva, hogy a magyar forradalom az erőszak és elnyomás uralmát döntötte meg, védelmébe veszi a bántalmazott papokat és zsidókat, az utca üldözötteit. Útal az alsópapság demokratikus hivatására és azokra a kulturális értékekre, melyek a zsidóságból születtek. Példának egyfelől Hock Jánost, Martinovics Ignácot, Dugonics Andrást, Martinuzzit, másfelől Heinét, Semmelweist, Kiss Józsefet, és Makai Emilt hozza föl. A vértelen forradalom álláspontját hirdeti.

125. Szakolca. Délm 1918. nov. 10. 5. l. Írta: *Juhász Gyula*.

A cseh csapatok megszállták Szakolcát. Fájdalmas emlékezéssel idézi ifjúsága városát: a gimnáziumot, a Gvadányi-kört, Anca szolgálót, volt kollégáit és ismerőseit, a híreket Annáról és a Bulyovszky-díj elnyeréséről. Megemlíti, hogy az új szlovák államtitkárnak, Blahó Pálnak a fia, tanítványa volt. Mint korábbi cikkeiben, itt sem tud szakítani kora általános elfo-

gultságával; a monarchia nemzetiségi politikájának nem a lényegét: csak módszereit utasítja el. Vö. Szalantai Rezső: Juhász Gyula hatszáz napja. 176—177. l.

126. Magyar Köztársaság. A Délm 1918. nov. 16-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 47—48. l.

A cikk Juhász eszmei fejlődésének gyors ütemét jelzi; első írása, melyben republikánus szellemben tagadja a nemzeti királyság demokratikus illúzióját. Három hét múlva, dec. 10-én a Szabad Líceum előadásán hasonló tartalmú beszédet mondott Az első magyar köztársaság címmel (SzN 1918. dec 11.). Vö. PL 100. l. A cikk keletkezési körülményeihez megjegyezzük, hogy nov. 15-én vált köztudomásúvá: Habsburg Károly lemond a trónról, és a köztársasági államforma kikiáltását nov. 16-ra tervezik.

Juhász szerzőségét bizonyítja Thonuzoba mondájának idézése, melyről versben is írt már; továbbá a párhuzamos mondatépítés: *nagy demokratikus erők és igazságok szabadulnak fel most a királyság nyomasztó és bénító hatalmának megszűnésével . . . mesterséges és erőszakos volt a hivatalos és nemhivatalos állásfoglalás és kitarítás a királyság mellett.*

Javításunk:

1 A lapban *Kis Károly*

2 Eredetileg *Rákóci*

127. Juhász Gyula előadása a drámáról. Szeged, 1918. nov. keltezésű kézirat (Kilényi-gyűjt.) Kilényi Irma kézírásával. Valószínű, hogy a Szabad Egyetemen nov. 11-én, nov. 18-án és dec. 9-én tartott folytatásos drámatörténeti előadásának kivonata. Vö. PL 91. l. A szöveget nem közöljük, mert a gondolatok ugyan Juhászéi, de a fogalmazás nem.

Főbb megállapításai: A líra az érzések, az epika az élet, a dráma az élmények szimbóluma. A dráma koncentrált élet, benne az ember sorsával kerül szembe. A görög drámában a végzet transzcendens, a modern drámában immanens tényező. A modern drámának két fő iránya van: az ibseni és a naturalista. Az ibseni drámában a cselekmény szimbolikus, és a hős — a naturalista fölfogással szemben — erősebb a környezeténél. Hauptmann, Sudermann, Heijermans, Strindberg műveiben viszont a milió részletezése és uralma a regény gazdagságára utal. Jellemzi Maeterlinck mesedramáit, Rostand, D'Annunzio és Szomory romantikus, Shaw komikus színműveit; ezeket antidramáknak nevezi, mert hőseikből hiányzik a drámai energia, az akarat, passzívok, mert költők vagy okoskodók. Juhász többször idéz Goethe Wilhelm Meisteréből. A legnagyobb drámáknak a Faustot és Az ember tragédiáját tartja. — Kritika az előadásról: Zádor János, SzéV 1919. ápr. 29. Idézi PL 167. l.

128. Hotel Ementália. Osztrák—magyar pacifizmus négy színváltozásban. Délm 1918. nov. 19. 4—5. l. Tárca r. Névtelen.

Biró Lajos (a cikkben Író Bajos álomtítkár) Hotel Imperiál c. darabját karikírozza.

129. Papi Tanács. A Délm 1918. nov. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 119—121. l. — MUK 2: 61—62. l.

A Délm 1918. nov. 16-i száma hírt ad a szegedi Papi Tanács nov. 15-i üléséről. A papi gyűlés kevesellte a fővárosi Papi Tanács programját, s

követelte az egyházi birtokok felosztását, a papi nőtlenség megszüntetését.

A köztársaságot legelsőnek üdvözlétek: a városi közgyűlés nov. 2-án a köztársaság kikiáltása mellett döntött. — *A színészek e városban először:* a Színiakadémia az országban elsőnek nov. 7-én Szegeden alakult meg. — *E sorok írója:* célzás 124. sz. cikkére. — *Sieyès abbé* (1748—1836) a francia forradalom egyik vezető politikusa. — *David, Jacques Louis* (1748—1825) francia klasszicista festő. — *A budai vörös apát:* Martinovics.

130. Quo usque tandem? Délm 1918. nov. 24. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Keserű hangon szól a kisantant államok katonai akcióiról. Bennük a Habsburg-Hohenzollern imperializmus folytatását és a wilsoni elvek megcsúfolását látja. Bírálja Goga, Kramaf, Petár szeparatista nyilatkozatait. Pozitív viszont, hogy e törekvésekkel forradalmi fenyegetést szögez szembe: *Azt akarják, hogy egy bolsevikki Magyarország jöjjön, Trockij és Lenin és Liebknecht szellemében, egy új Spartacus, aki . . . megrengeti a földet, hogy minden trónok és bálványok összedőljenek.*

131. Interpelláció. A Délm 1918. nov. 24-i számából. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MÜK 2: 67—68. l.

Krúdy Gyula javaslata: MÜK 2: 720—721. l. — *Pósa Lajos* (1850—1914) költő és újságíró, a Dankó-nóták szövegírója, Az Én Újságom c. gyermeklap szerkesztője. — *Klauzál Gábor* (1804—1866) reformkori politikus, 1848-ban ipar- és kereskedelemügyi miniszter. — *Kelemen Béla* (1863—1944) ügyvéd, 1917-től szegedi és Csongrád megyei főispán. Az ellenforradalmi szervezkedés egyik vezetője, a tanácsköztársaság bukása után belügy-, majd kultuszminiszter. — *Kelemen László* (1763—1814) az első magyar színingazgató.

132. A tékozló fiú. — **Dr. Pelle János színjátéka** —. Délm 1918. nov. 29. 4. l. Hírfej. Névtelen.

Bírálja Pelle János nagyváradi újságíró pályafordulását: korábban sovinszta magyar cikkeket írt, volt sztrájkterő és szocialista, most romának vallja magát.

133. Pincérek, pincérnök. Délm 1918. nov. 30. 5. l. Hírfej. Kéjzel: (*j.*) — MÜK 1: 142—143. l.

Tudósítás a szegedi pincérek szervezkedéséről.

134. Vörösmarty. A Délm 1918. dec. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ó 1: 121—123. l. — MÜK 2: 87—88. l.

E cikkel csatlakozik Juhász Gyula a Vörösmarty Akadémia programjához. A Délm nov. 21-i száma jelenti be az új irodalmi társaság budapesti zászlóbontását: a költőt is a tagok sorában említi. Juhász 1918. dec. 21-én a Tűz irodalmi estjén is Vörösmartyról tartott előadást.

Túlérző fájvirág: idézet Arany János Balzsamcsepp c. költeményéből.

135. Túl a nagy Kriványon avagy Krumpli nem étel, Imre nem író. Délm 1918. dec. 3. 4. l. Névtelen.

Farkas Imre Túl a nagy Kriványon c. daljátékának szatírája.

136. **Kafka Margit.** A Délm 1918. dec. 3-i számából. 5. l. Hírfej. Kézjel: (j.) — Ö 1: 123—124. l. — MUK 2: 106. l.
George Elliot (1819—1880) angol naturalista regényíró.

137. **Föl, honfiak!** Délm 1918. dec. 4. l. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 108—109. l.

A kormány dec. 3-i toborzó fölhívása az 1896 és 1900 közt született korosztályokat szólítja fegyverbe, a magyar forradalom védelmére. A néphadsereg megalakítását Juhász is szükségesnek tartja, és Jaurès La nouvelle armée c. művében megírt módon képzei el.

138 **Rostand.** Délm 1918. dec. 4. l. l. Hírfej. Kézjel: (j. gy.) A nekrológ élén e újr áll: „Bern, december 3. Edmond Rostand ma éjjel Párizsban spanyolbetegségben meghalt.”

Juhász írása Cyrano-idézzettel kezdődik, majd Rostand írói pályáját így értékeli: *Tündöklő poétája volt a francia gloire-nak és a gall espritnek, egy elegáns és hódító költő, világszerte és világhíres. Talán az utolsó arisztokratája a művészetnek . . . Nem volt mély és komor zseni, mint Baudelaire . . . Világa a rokokó és az empire fényétől ragyogó, különös szavak rímjéitől hangos, mint egy kerti ünnep a versaillesi parkban.* Rostand művei közül a *Cyranot*, a *Sasfiókot* és a *Chanteclert* említi, s a reichstadti herceg szerepében Étsy Emília alakítására emlékezik.

139. **Ultimátum.** A Délm 1918. dec. 5-i számából. 7. l. Színház-Művészet r. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 113. l.

Almássy Endrével (1875—1929), a szegedi színgazgatóval a színház ügyében vitába bocsátkozik. E cikkeiben fogalmazza meg kulturális programját, melyet néhány hónappal később mint a színházi direktórium vezetője igyekezik megvalósítani. Vö. 141., 148. sz.

Franz Blei (1871—1942) osztrák kritikus, esszéista, költő és műfordító. A hitleri Németországból Amerikába emigrál. — *Intim Pista:* a Színházi Élet pletykarovata. — *N. T.:* Nemzeti Tanács. — *Silány vásári portékák:* vö. Kálmán László: A szegedi színház 1918—1919-ben. Szeged 1965. 5. l.

140. **A béke örültje.** Délm 1918. dec. 6. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 1: 277—279. l.

Személyes élmények nyomán portrét rajzol az ideg- és elmegyógyintézet néhány rögeszmes ápolójáról.

141. **Színházpolitika.** A Délm 1918. dec. 7-i számából. 4. l. Színház-Művészet r. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 117—118. l. — Kálmán László: A szegedi színház 1918—1919-ben. Szeged 1965. 13—15. l.

A 139. sz. cikkre Almássy Endre színgazgató levélben válaszolt. Levélet a szegedi lapokban nem találtuk, szövege nem maradt fenn, valószínű, hogy nem került nyilvánosság elé. A polémia a 148. sz. írással folytatódik.

Az ötödik Shakspere: az Othelló. Vö. Délm 1918. jún. 12. — *Dózsa Jenő:* szegedi színész, 1918-ban távozott Almássy társulatától. — *A Molière-darab:* A képzelt beteg. Vö. Délm 1918. jan. 17. — *A két Ibsen:* a Rosmersholm és a Vadkacsa. — *Rákosi és Hevesi színművei:* az Elnémult harangok és A hadifoglyok. — *Tót leány:* Almási Tihamér népszínműve. — *Arendás zsidó:* Klárné Angyal Ilka népszínműve, Bátor Szidor és Hegyi Béla zenéjével. —

Télen: népszínmű, írta Bokor József. — **Vasgyáros:** Georges Ohnet színműve. — **Névtelen asszony:** Bisson drámája. — **Egy szegény ifjú története:** Octave Feuillet drámája. — **Bernstein, Henri** (1876—1953) olcsó sikereket hajhászó francia drámaíró. — **Mágnás Miska:** Bakonyi Károly és Szirmai Albert operettje. — **Ártatlan Zsuzsi:** Jean Gilbert operettje. — **A princ:** Gábor Andor vígjátéka. — **Pacsirta:** Lehár-operett, szövegét Martos Ferenc írta. — **A kis lord:** Burnett Hodgson énekes életképe, magyarra Hajó Sándor fordította. — **Hejehuja báró:** Leo Ascher operettje, szövegét Julius Brammer és Alfred Grünwald írta, Harmat Imre fordította. — **Pillangó főhadnagy:** Komjáthy Károly és Martos Ferenc alkotása. — **Majd a Vica:** Gábor Andor háromfelvonásos vígjátéka. — **Árva László király:** Herczeg Ferenc drámája. — **II. József császár:** Szomory Dezső történeti színműve. — **Sardou, Victorien** (1831—1908) francia színműíró, szórakoztató kispolgári drámák szerzője. — **Embarras de richesse:** a bőség zavara. — **Heijermans, Hermann** (1864—1924) holland naturalista regényíró. A Remény c. drámáját Juhász színházi direktóriumi vezetése alatt később be is mutatta a szegedi színház. Vö. 252. sz. — **Brieux, Eugène** (1858—1932) francia drámaíró, szociális és moralizáló iránydrámák szerzője. — **Teleki László** (1811—1861) színműve: a Kegyenc. — **Dóczi Lajos** (1845—1919) hírlapíró, drámaíró, műfordító. — **Arcibasev nevében:** utalás a Szegeden is játszott Féltekenység c. drámájára. — **Sed magis amica veritas:** inkább barátom az igazság; Platonról.

142. Kertész Endre. Szű 1918. dec. 8. 1. l. Arcok és maszkok 1. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Portré Kertész Endréről, a színésztanács elnökéről, a kiváló Molière-alakítóról.

143. Jönnek a nők . . . Délm 1918. dec. 8. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 122—125. l.

A cikk első felében a nőkérdés történelmi alakulását vázolja, majd — a nők választójogának törvénybeiktatása ürügyén — rokonszenvenvel szól a feminizmus törekvéseiről. A nőemancipáció harcosai közül kiemeli George Sand, George Eliot, Szónya Kovalevszka, Ellen Key és Kaffka Margit munkásságát. Vö. 64., 75. sz.

144. Papok forradalma. Tűz 1918. dec. 14. 2—3. l. Kéjzel: (*j. gy.*) — MUK 2: 142—143. l.

Egy forradalmár pap portréja. Közben elmondja néhány emlékét Schmitt Jenő Henrik anarchista társaságáról és 1904. nov. 26-i megsebesüléséről. Állásfoglalása hasonló a 129. sz. cikkéhez. Első cikke a Tűzben, Bibó Lajos lapjában. Vö. PL 92. l.

145. Franciák Szegeden. Tűz 1918. dec. 14. 9—10. l. Aláírás: *Juhász Gyula.* — Ő 1: 124—126. l. — MUK 2: 141—142. l.

Abból az alkalomból, hogy francia antant csapatok szállták meg Szegedet, elbeszéli a nagy árvíz után egy francia küldöttség — Ferdinand Lesseps, Coppée, Massenot, Delibes — látogatását. Hosszasan méltatja Félicien Rops rajzművészetét, Dürer és Rembrandt óta öt tartja a legnagyobb grafikusnak. Művét Henri Becque drámái, Maupassant novellái mellé helyezi. A jelenre áttérve büszkén jegyzi meg a költő, hogy a vörös zászló állami szimbólummá tételével megelőztük Franciaországot.

146. Gergely, a szobrász. Tűz, 1918. dec. 14. 11. l. Szegedi portrék r. Névtelen.

Gergely Sándorról, a Ma expresszionista művészcsoportjának jeles alakjáról. Vö. 19., 68. sz.

147. Szabadság a hó alatt. Délm 1918. dec. 14. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Kramář bejelentette, hogy Szlovákiát — Foch tábornok rendeletére — cseh csapatok szállják meg. A költő e cikkében sem tud különbséget tenni az imperialista hódítás és a jogos állami önállóság politikája között; hangja élesebb, mint korábbi írásaiban.

148. Megjegyzések. A Délm 1918. dec. 14-i számából. 7. l. Színház-Művészet r. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 138—139. l.

A cikk viszontválasz Almássy színingazgató cikkére (Válasz Juhász Gyula úrnak, Délm 1918. dec. 13.), melyet József Farkas közölt (MUK 2: 807—808. l.), így csak azon részeit idézzük, melyekre a költő írása is utal: „Kérem Juhász Gyulát, hogy igazság-e az, hogy ő engem s a szegedi színházat nyilvánosan eldorongol, de a védekezésemet nem hozza nyilvánosságra, hanem vitatkozik annak kihagyott és célzatosan ferdén beállított egyes részeivel? Az lehet, hogy a védekezésben elírások is voltak, hiszen próba közben, ezer gond közt sietve írtam, — lévén nekem egyéb foglalkozásom is — és aztán, sajnos, én nem vagyok az írásnak olyan mestere, mint Juhász Gyula úr! De az igazság nevében helyre kell igazítanom, sőt visszautasítanom egy pár ténybeli állítását is. Shakespearet nem Dózsa pressziójára adtam elő, ellenkezőleg, Dózsát azért szerződtettem, mert akartam Shakespearet adni. Dózsát nem üldöztem el sem én, sem a vezetőség, elüldözte önmagát lehetetlen természetével... Kertész Endrét is főleg a Molièrekért szerződtettem — tudatosan —, ez csak nem baj? S hogy Molièret operettszínészekkel játszanám, ez nem igaz. Játszanak Molière-darabokban olyan színészek is, akik operettben is játszanak... Sajnos, külön Molière-társulatot nem bír eltartani a szegedi színház. Henri Bernsteint én nem akarom védeni, de vele Párizsban a komoly színházi rovatban foglalkoznak, nem egyszer láttam, Brioux, Bataille, Bernstein — a párizsi Bródy, Molnár, Lengyel hármas. És most rátérek a szegedi színház programjára. A háború rettenetes viszonyai a felmentések és behívások scylla és charybdisi közt folytonos buk-dácsolásra kényszerítettek... lehet egy színházi programot máról-holnapra megvalósítani s egy forradalmi színházpolitikát azonnal, teljes érvénnyel életbe léptetni? Higgye el nekem Juhász Gyula úr, hogy nem lehet. Arra társulatot kell szervezni, azt tanítani kell s jó hosszú időn át arra készülni kell. Ibsen, Gorkij, Hauptmann, Shaw, Heyermans stb. műveit nem lehet csak úgy elővenni máról-holnapra és fújni a színpadról. Arra színészt és közönséget egyaránt nevelni kell. „Lélekkel, szeretettel, megértéssel kell áldozni az Isteneknek” — ezt mondom én is. De az áldozat csak úgy történhetik fenti módon, ha színpad és nézőtér egy érzésben, hitben és áhítatban forr össze. Szegeden van százezernyi ember, van szép nagy színház-közönség, de nincs százezer Juhász Gyula. A 4. pontban felsorolt követelésre sokat lehetne felelni, de most csak ennyit: Van benne sok figyelemreméltó, de egészében teljesíthetetlen. Nekem, aki a való élettel állandóan kontaktusban vagyok, kell bátorságomnak lenni az igazság kimondására, hogy Juhász Gyula úr nem számolt a lehetőségekkel. Az általa adott programot vállalhatja a Budapesti Nemzeti Színház — kellene is, hogy vállalja és keresztül

vigye —, de a szegedi színház ezt így nem vállalhatja, mert nem bírja sem művészileg, sem erkölcsileg, sem anyagilag beváltani... Tudja-e Juhász Gyula úr, hogy Reinhardtnak berlini milliomos, sőt milliárdos barátai számlálhatatlan milliókat bocsájtottak rendelkezésére, hogy egy olyanforma színházat, mint amelyet ő követel, csináljon és milliók fogytak s Reinhardt produkált is az évek folyamán sok szép dolgot — a színpad forradalmi vezére lett —, de a program még ma sincs félig sem keresztülvéve? Tudja-e Juhász Gyula úr, hogy a szegedi színháznak sem színpadja, sem nézőtere nem alkalmas arra, hogy abból egy kizárólagosan irodalmi, intimhatású, mintaszínház lehessen? Tudja-e Juhász Gyula úr, hogy Teleki László Kegyen-cét, Gárdonyi Zétáját, Rákosi Aesopusát és több ilyet a Nemzeti Színház sem bírta és bírja sikerrel műsoron tartani? Tudja-e, hogy Árva László király és II. József és több más darabbal azért vártam ennyi ideig, mert nem volt rá, nemcsak megfelelő, de elegendő férfiszemélyzet sem.” Vö. 139., 141. sz.

Bataille, Henri (1872—1922) francia színműíró. — *Ésly Emília* (1884—1964) szegedi színésznő, 1921-ben vonul vissza, férjhez megy Rapaport Samu ideggyógyászhoz. Alakításáról Rostand Sasfiók c. drámájában: JGYÖM 1: 491—492. l. — *A temesvári színházról*: Délm 1918. szept. 29. — *Kollégái, a kizártak*: a színügyi bizottság konzervatív tagjai, akiket a forradalom el-távolított a vezetésből.

149. Miksa Ilona. SzÚ 1918. dec. 15. 1. l. Arcok és maszkok 2. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Portré a szegedi színház énekesnőjéről. Az amatőrből, a templomi kórus-tagból lett művésznő szerepei közül a Hoffmann meséit emeli ki.

150. Konjunktúra. A Délm 1918. dec. 15-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 144—146. l.

A költő itt ad először kifejezést a munkásosztály történelemformáló erejéről vallott fölfogásának. Rokonszenvezik a világorradalom gondolatával, elítéli a magyarországi ellenforradalmi mozgalmat, de a társadalmi átalakulás legfőbb tényezőjét — bizonyos idealizmussal — az ember belső világának, erkölcsi énjének megváltásában látja. Vö. PL 101. l.

A hirtelen letűnt hadügyminiszter: Bartha Albert; eleinte szabotálta az új hadsereg szervezését, majd a kormány ellen akarta fölhasználni. A Délm 1918. dec. 13-i és 14-i száma közli a leváltásával kapcsolatos híreket, Pogány József hadügyi kormánybiztos nyilatkozatát. — *Bauhyány Tivadar* (1859—1931) földbirtokos, függetlenségi politikus, 1918. dec. 12-ig a kormány belügyminisztere. Jobboldali álláspontja következtében szembehelyezkedik a földreform gondolatával, a vagyonadó tervével, a kormány külpolitikájával, ezért lemondásra kényszerül. — *Heltai Viktor*: egyideig Budapest katonai városparancsnoka. Nov. 27-én letartóztatták, mert az állam részére lefoglalt értékekből sikkasztott. — *Biró Lajos elkedvetlenedéséről*: Gellért Oszkár, Ny 1918. 2: 800. l.

151. Régi ismerősök. Délm 1918. dec. 15. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

A költő szakolcai emlékeit eleveníti föl: a Blahó Pál házában berendezett szlovák néprajzi múzeumról, a Rákóczi-dráma szerzőjéről, Okányikról stb. Vö. Szalantai i. m. 177. l.

152. Magyarország. Délm 1918. dec. 18. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Az antant imperializmust bírálja. Csapatainak előnyomulása a tragikus magyarság érzését, a Strassburggá váló városok gondolatát érleli meg benne. A nacionalista hangvétel ellenére is pozitív, hogy nem fegyverért, hanem a tudomány és a művészet tanúságáért kiáll.

É

153. Látogatóban dr. Dettre Jánosnál. A Tűz 1918. dec. 21-i számából. 2–4. l. Kézzel: (*jgy.*) — Ö 1: 128–130. l. — JGyE 35. l. — MUK 2: 179–180. l.

Javításaink:

1 A pontosvesszőt mi tettük

2 A lapban *hervadozni*

Dettre János (1886–1944) polgári radikális tisztviselő. 1918. nov. 20-tól Szeged kormánybiztosa, a Tanácsköztársaság idején a városi direktórium tagja. Az ellenforradalom után Jugoszláviába emigrál, ahol a Bács megyei Naplót szerkeszti. — *Lajos, a szobrász*: Petri-Pick Lajos (1884–1964), Juhász Gyula osztálytársa a gimnáziumban; 1909-ben ő készítette el a költő első mellsobrát. — *Kornél, az énekes*: Ocskay Kornél (1885–1963) 1919-ben Baróti Józseffel és Juhász Gyulával a színházi direktórium vezetője. — *Petőfi Zoltánról*: vö. 313. sz. — *Béla*: Balázs Béla. *A legkülönb kritikus*, aki könyvet írt róla: Lukács György; Balázs Béla és akiknek nem kell, Gyoma 1918. — *Manó*: Eisner Manó (1884–1959) szegedi ügyvéd, polgári radikális politikus. — *Ervin*: Bauer Ervin (1890–1942), Kaffka Margit férje. — *Miopsz*: közellátó. — *József*: Szöri József festőművész. A költő cikke róla: Ö 1: 335–336. l.

154. Tabódy, a katona. Tűz, 1918. dec. 21. Szegedi portrék 2. Névtelen. *Tabódy Zsolt* (1873–1951) ezredes arcképe. Przemyslnél fogságba esett, 1918-ban hazatért és a forradalom mellé állt. 1919. márc. 9-től kerületi katonai parancsnok. Juhász verse hozzá: JGyÖM 2: 169–170. l.

155. A madár fiaihoz. Tűz 1918. dec. 21. 9. l. Kézzel: (*j.*) — Ö 1: 126–128. l.

Fölszólítja a magyar írókat: mint a Belgiumot tipró német hadsereg ellen Maeterlinck és Verhaeren, szóljanak Magyarország területi épségéért, küzdjenek — a szellem fegyvereivel — az antant megszállás ellen.

156. Őserő. Délm 1918. dec. 21. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikkben „érdekesen szövődik egybe a Jászi-féle radikalizmus anti-feudális, parasztvédő egyoldalúsága a Szabó Dezső megfogalmazta paraszti messianizmussal.” (PL 101. l.) Hogy a paraszti elmaradottság tartaléka lehet az ellenforradalomnak, csak később, 208. sz. cikkében ismeri föl.

157. Az első forradalom Szegeden. Délm 1918. dec. 21. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 177–179. l.

Krónikás tárgyilagossággal, de a történelmi analógia szándékával, Kosuth két — 48/49-es — szegedi látogatását beszéli el. A szabadságharc eseményeiről szóló jegyzetei: Móra Múz. 54–21.

158. Baróti József. SzÜ 1918. dec. 22. 1. l. Arcok és maszkok 3. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Portré Baróti József szegedi színésről. Kétféle színésztípust ismer: az ösztönöst és a tudatost; Barótit — szemben Nyáray Antallal — az utóbbihoz sorolja.

159. Szomorú Betlehem. Délm 1918. dec. 22. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Első cikke, melyben koráról mint új Bach-korszakról beszél. E megfogalmazás most az antant-megszállásra vonatkozik, csak 1919 őszén bővül az ellenforradalom jelképévé. Az irodalomnak Tompa és Arany műfaját, az Új Simeont és a Ráchel siralmát ajánlja.

160. Vakok karácsonya. Délm 1918. dec. 24. 5. l. Hírfej. Kézjel: (j.)

A költő dec. 22-én részt vett az újszegedi Vakok Intézetének karácsonyi ünnepélyén. Erre az alkalomra írta *Karácsonyi üdvözet a vakoknak* c. versét is (JGyÖM 2: 171—172. l.).

161. Új szövetség. A Délm 1918. dec. 25-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 193—195. l.

József Farkas e cikket így értékeli: „Az illúzióiból felébredő író ösztönös tanúságtétele az osztálytársadalmaknak hazug szeretet-kultuszáról. Kiábrándult hangú írás, keserűségébe belejátszik a nemzet jövőjét féltő aggodalom is, mégis, nem az emberi jóság és igazságosság világába vetett hit feladását vallja, ellenkezőleg, annak elérését reméli a jövőben.” (MUK 2: 817. l.)

Javításunk:

1 A lapban *Buddhok*

Zarathustra (i. e. 6. század), óperzsa vallásalapító. E vallás a jó és rossz dualizmusán, örök küzdelmén alapszik. — *A sils mariai csönd*: Nietzsche betegen e városkában élte utolsó éveit. — *A benareszi rengeteg*: Buddha magányának színhelye. Tanítása szerint az élet szenvedéseitől a nirvána állapot szabadít meg. — *Diadalmas puccs*: József Farkas idézi A Hét 1918. dec. 25-i számából Surányi Miklós A gyűlölet c. vezércikkét, és összeméri e nacionalizmust szító írást Juhász Gyula cikkének pozitív kicsengésével.

162. Irodalom, művészet. — Szegedi kultúrprogram. — A Tűz 1918. dec. 28-i számából. 5—6. l. Kézjel: (j. g.) — MUK 2: 223. l.

A Dugonics Társaságnak a polgári demokratikus forradalom első napjaiban tartott rendkívüli közgyűléséről az SZN 1918. nov. 10-i száma tudósít.

Hollós József (1876—1947) szegedi orvos, a polgári radikális eszmék és az antialkoholista mozgalom harcosa. A költő verse hozzá: *Salve*, JGyÖM 2: 156. l. 1919-ben vezetőszerepet játszik, ezért az Egyesült Államokba. Az emigrációban baloldali szociáldemokratává, majd kommunistává fejlődik. — *Leitner Vilmos* (1872—1940) neves szegedi szemészorvos. A költő 1919 márciusában *A szemeim* c. versét ajánlotta neki. Vö. JGyÖM 2: 500. l. — *A tanyai akció*: vö. 91. sz. — *Écrasez l'infame*: Taposd el a gyalázatost, Voltaire mondása az egyházzól. — *De strigis, quae non sunt*: Boszorkányok, amelyek nincsenek. Könyves Kálmán mondása.

163. **Ady Endre vidéken.** A Tűz 1918. dec. 28-i számából. 7—8. l. Kézjel: (jgy.) — MUK 2: 221—222. l.

A *pesti lapok Ady betegségéről*: Nadas Sándor: Hogyan élnek a pesti frók? Pesti Futár 1918. dec. 20. — *Vak Gyula*: Boros Gyula (? 1938). — *A Holnap költői*: Ady Endre, Babits Mihály, Juhász Gyula, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Miklós Jutka. — *Rákosi Jenő cikke*: -ó: A Holnap. BHírl 1908. dec. 20. — *Oscar Wilde darabja*: A páduai hercegnő. A váradi bemutató 1909 januárjában. — *Földes Imre* (1881—1958) Rostand-epigon drámaíró, könnyed, kispolgári szellemű vígjátékok szerzője. — *Lepedát Milivoj*: fiatal szerb költő, akinek magyar nyelvű kötete, a Bánatprocesszió, 1918-ban jelent meg. Ady kritikája róla: Ny 1918. 1: 358—359. l. — *Fedák Sári* (1879—1955) a századelő híres operettprimadonnája. — *Ady cikke Juhász Gyuláról*: A duk-duk afférhoz. Független Magyarország 1908. nov. 26. = Ady Endre: Vallomások és tanulmányok. Budapest 1944. 47—48. l.

164. **Sz. Szigethy Vilmos.** Tűz 1918. dec. 28. 9—10. l. Szegedi portrék 3. Névtelen. Vö. 203. sz.

165. **Jobbra, balra ...** Délm 1918. dec. 28. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 218—219. l.

A Károlyi-párt válságáról: a párt balszárnya a szociáldemokraták felé közeledik, a jobbszárny viszont máris sokallja a forradalmi vívmányokat. A költő Kerenszkij és Miljukov példájával figyelmeztet: az ingadozó középutas politikából csak az antant imperializmus húz hasznot. Főlflygel a kommunista párt megalakulására, izmosodására is.

166. **Royalisták?** A Délm 1918. dec. 29-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 224—225. l.

Mint dec. 15-i 150. sz. cikkében, itt is az ellenforradalom veszélyére hívja föl a figyelmet. A cikk keletkezéséhez megjegyezzük, hogy a szegedi SZDP vezetősége ellenforradalmi nyomtatványok terjesztőit leplezte le. Egy röpcédulájuk zárómondata: „Előre a király, az Isten és a haza nevében!” Gyakori bennük az antiszemita demagógia is. Vö. Délm 1918. dec. 29.

167. **A Ma útja és célja.** A Délm 1919. márc. 30-i számából. 3—4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megjelent még a Ma 1919. jan. 26-i számában, e megjegyzéssel: „Ezt a cikket Juhász Gyula, lapunk barátja, a Ma 1918. december 29-én tartott első vidéki matinéjában Szegeden bevezetőnek mondta el. Itt jegyezzük meg, hogy első vidéki matinéknak úgy a közönség, mint a sajtó körében sikeres nagy visszhangja volt. Amint erre technikai lehetőség adódik, Szegeden megkezdett propaganda-matinéinkat más nagyobb városokban is folytatni fogjuk.” Vö. Kassák Lajos emlékezésével: JGYe 254. l. — MUK 2: 340—341. l.

A költő a Ma szegedi matinéjában Kassák Lajos, Kahána Mózes és Barta Sándor verseit ezzel vezette be. A főszövegben sub rosa e szerkesztői megjegyzés olvasható: „Ezt a cikket Juhász Gyula a Ma 1918. december 29-én tartott első vidéki matinéjában Szegeden bevezetőnek mondta el.” Tudósítás a matinéről: Délm 1918. dec. 31. Péter László (i. m. 95. l.) föltételezi, hogy a költő Kassákkal való kapcsolata Gergely Sándor révén alakult ki. A matinéről még SzN 1918. dec. 31. Vö. Kispéter 152. l.

Incendiamno palazzi e chiése: A palotákat és a templomokat fölgyújtva (ol.). — *Akcion*: Német avantgarde folyóirat (1910—1933). — *Sturm*: Berlieni

művészeti iskola; a modernek közül pl. itt állított ki Archipenko. — *Uitz Béla* (1887—) festő és grafikus. A Tanácsköztársaság idején a Proletár Képzőművészeti Tanműhely vezetője, 1919 őszén emigrációba vonul, ma is Moszkvában él.

1919

168. 1919. A Délm 1919. jan. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 130—132. l. — JGyE 306—307. l. — MUK 2: 245—246. l.

Juhász e cikkére még jellemző a wilsoni illúziók bizonyos hatása. Az új hit motívum még elvont, általános: a világ megújulását jelenti; prófétái közt Wilson és Lenin egymás mellett szerepel. Ugyanez figyelhető meg Jászi Oszkár és Biró Lajos írásaiban is. (Világ, 1919. jan. 28., Világ, 1919. jan. 1.) Később e motívum jelentése mindinkább az orosz bolsevizmus eszméire korlátozódik (225. sz.). Vö. PL 121. l.

Grillparzer, Franz (1791—1827) osztrák drámaíró. — *Fata morgana*: délibáb.

169. Halál 1918-ban. Fiatalasszony a boncolóasztalon. A Tűz 1919. jan. 4-i számából. 4—6. l. Kézjel: (*jgy*) — MUK 1: 378—379. l.

Autopszia: boncolás. — *Laetalis exitus*: halál. — *Anaemia*: vérszegénység. — *Ugolino*: Dante hőse; 1768-ban Gerstenberg szomorújátékot írt róla. — *Facies hippocratica*: a haldokló arckifejezése; először Hippocrates (460—370) görög orvos írta le. — *A davosi megváltó*: Makszim Gorkij a művelt világhoz. Népszava 1918. dec. 28.

170. Móra Ferencről. A Tűz 1919. jan. 4-i számából. 8. l. Szegedi portrék r. Kézjel: (*j*)

1918 nyarán verset is ír Mórához (*Köszöntő*, JGyÖM 2: 154. l.), majd néhány hónappal utóbb is (*Terzinák*, JGyÖM 2: 185. l.). Az iskolai „szavazás” történetét később is elmondja: Ö 1: 327. l.

171. Szegedi könyvesboltok. Tűz, 1919. jan. 4. 10. l. Névtelen.

Az ország nemzeti fővárosában egyetlen komoly könyvkiadó sem akad, holott Gyomán a derék K n e r áldozatkészen sorra kiadja Balázs Béla abszolút irodalmi műveit és Csabán T e v a n régi magyar klasszikusokat új és pompás köntösben jelentet meg. Bírálja a könyvesboltok üzleties szellemét, és a klasszikusok — Petőfi, Arany, Vörösmarty — olcsó kiadását sürgeti.

172. Almássy Endre. SzÚ 1919. jan. 4. 1. l. Arcok és maszkok 5. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Almássy Endre arcképe. Juhász fő megállapítása róla, hogy jobb színész, mint igazgató. Szerepei közül az Othello Jagóját, Rostand Cyranoját dicséri. Verse róla: JGyÖM 2: 273. l.

173. Alkohol. Délm 1919. jan. 5. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 275—277. l.

Antialkoholista propagandacikk Hollós József hatása alatt. Nézőpontját jól megvilágítja ez az idézet: *A természet és művészet derűs, tág, tiszta és örök mezőről félmályos, szűk és piszkos odúba szorult az öntudatlan, szervezeten*

munkás, ahol nem is olyan méregdrágán mérték ki neki a mérget, amely a bizonytalan jövőendő délibábja helyett a hazug jelen rózsás fátyolát, színes ködét tergette rövidlátó, könnyes szemei elé. Üdvözlí a kormány szesztilalmi rendletét.

174. Franciák . . . A Délm 1919. jan. 5-i számából. 3. l. Névtelen. — MUK 2: 274—275. l.

Magyar- és francia nyelvű fölhívás a Szegedet megszálló francia katonákhoz. A város megszállásáról a Délm 1918. dec. 31-i száma első oldalon tudósít. A francia nyelvű szöveget nem közöljük.

A stílus kétségtelenné teszi, hogy a cikk Juhász Gyula alkotása. Szegedet ebben az időben számos írásában a *magyarság nemzeti fővárosának* nevezi. Reá vall a *magyar kultúra fóruma* kifejezés, valamint a mellérendelő szerkesztetek halmozása.

François Coppée (1842—1903) francia epigon-költő. Petőfiről írt versét Juhász Gyula fordította magyarra. JGyÖM 3: 245. l. Szegeden az 1885. évi pesti világiállítás idején járt. Vö. Birkás Géza: Francia utazók Magyarországon. Szeged 1948. 170—176. l. — *Eiffel, Alexandre Gustave* (1831—1923) francia építész-mérnök; a szegedi Tisza-hidat 1883-ban Feketeházy János tervei alapján ő építette.

175. A békéért küzdő dráma a háború alatt. La Hongrie Républicaine 1919. jan. 8. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 280—281. l.

Francia nyelvű lap alapításának gondolata a Radikális Pártban vetődött föl (SzéV 1918. nov. 9.). Az első szám 1919. jan. 8-án jelent meg. Jakab Dávid szerkeszti, főmunkatárs Juhász Gyula és Vág Sándor. Juhász itt megjelent cikkei ismeretterjesztő jellegűek; céljuk a francia katonák tájékoztatása a magyar kultúra értékeiről és a francia—magyar kapcsolatok történetéről. Azért is mellőzzük e cikke közlését, mert az eredeti kéziratok elvesztek, s a kétszeres fordítás során teljesen háttérbe szorulna a költő stílusának eredetisége. Vö. Vág Sándor: A „La Hongrie Républicaine” és Juhász Gyula. Itk. 1956. 357. l.

Juhász cikke a következő műveket elemzi: Bródy Sándor: *Lyon Lea* — Molnár Ferenc: *Fehér felhő* — Biró Lajos: *Hotel Imperial* — Lengyel Menyhért: *Charlotte kisasszony* — Szomorú Dezső: *Harry Roussel harctéri levelei* — Hajó Sándor: *Délibáb utca 7.* — Gábor Andor: *Ciklámen* — Herczeg Ferenc: *Kék róka*.

176. Mihály bácsi naptárt venne. Rongypiaci kultúra. Tűz 1919. jan. 11. 8—10. l. Kézjel: (*jgy.*) — MUK 1: 397—398. l.

A költő beszámol a ponvvairodalomról. A következő népkönyveket említi: Rinaldo Rinaldini, a híres rablóvezér élete és szomorú halála; Romeo és Julia, vagy a köszívű szülők áldozata. Bemutatja Mátyás király és Savanyú Jóska naptárát, majd megállapítja: *Bizony silány lelki abrakot nyújtanak ezek a mondva csinált naptárak, mint ahogy a ríktőan ízléstelen széphistóriák írói se igen erőltetik magukat. Pedig nagy és szép nemzeti hivatást jelentene jó naptárát, szépen megírt históriákat adni a nép kezébe.*

177. Dr. Balassa Arminról. Tűz 1919. jan. 11. 10—11. l. Szegedi portrék r. Névtelen.

Született demokrata és liberális, a Fényes Samuk és Várady Zsigmondok

gárdájából való — állapítja meg Balassáról a költő. Eötvös Károly szellemi rokonának nevezi, s érdemének tartja, hogy az irodalomszeretet, e jó magyar politikai hagyomány rá is jellemző. Sokra becsüli a Parasztszíveket, Balassa népszínművét.

178. Étsy Emília. SzÚ 1919. jan. 12. 1. l. Arcok és maszkok 6. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Nemcsak e tehetséges vidéki színésznő, de a maga sorsáról is vall e sorokban: *Egész sereg valódi tehetség és becsületes törekvés kénytelen vidékre vonulni, vidéken virulni és hervadni, mint Mikes Rodostóban. Ez a kénytelenség egyúttal szerencséje ennek a vidéknek, amely, köztünk maradjon, nem is olyan vidék, mint amilyen külváros a Leopoldról elnevezett Pesten. Én például mindig szívebben voltam vidéki Gárdonyival és Tömörkénnyel, mint fővárosi Földes Imrével és a többi irodalmi akarnokkal és gyakornokkal.* Versei Étsy Emíliáról: JGYÖM 2: 253., 500. l.

179. Kis Káté. Délm 1919. jan. 12. 3. l. Írta: *Juhász Gyula*.

A *Kis Káté*: Domokos László (1882—) könyve. A szegedi származású publicista ekkor Jászi Oszkár munkatársa a nemzetiségi minisztériumban. Munkája Jászi „keleti Svájc” eszményének szellemében készült, s a nemzetiségi kérdés államföderációs megoldását javasolja. Kiter Domokos korábbi művére, A magyar imperializmus címűre is, melyben annak idején a monarchia nemzetiségi politikáját bírálta. Vö. PL 121. l.

180. László király zárva. Délm 1919. jan. 12. 5. l. Névtelen.
Herczeg Ferenc Árva László király c. drámájának szatírája.

181. Petőfi a forradalmi költő. La Hongrie Républicaine 1919. jan. 15. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Petőfi forradalmiságát a francia kultúrával való kapcsolatában mutatja be. Esményképe a politikában Camille Desmoulins, a költészetben Béranger. Szobájának falát Marat és Arany arcképe díszítette. Kedvenc költői voltak: Hégesippe Moreau, Victor Hugo, Heine.

182. Forgalmi akadályok. Délm 1919. jan. 16. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 300. l.

Két akadályt lát a forradalmi kibontakozásban: a hatalmát veszített osztály kétségbeesett ellenállását és a hatalmukat először megérvő tömegek anarchiáját. Juhász a vértelen forradalom álláspontján áll; az anarchiát nem a forradalom, hanem a háború szülöttének tekinti, s az emberi kultúra értékeit félti tőle.

183. Spartacus. A Délm 1919. jan. 18-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 132—134. l. — MUK 2: 312—313. l.

Juhász szerzőségét kétségtelenné teszi a csak reá jellemző *Shakspeare* szóalak és a *Berlin szürke szerdáján* alliteráló kifejezése.

E cikk határkö Juhász eszmei fejlődésében. A proletárforradalom hőseinek állít emléket, s szembe fordul a II. Internacionálé Scheidemann-féle szocializmusával. Vö. PL 123. l.

A Délm 1919. jan. 17-i híre ismerteti, hogy Noske Németországban katonai puccsal átvette a hatalmat. A berlini munkásság vezetőit, Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot agyonlőtték.

A shaksperei igék: idézet a Hamlethől. — *Henri Étienne* (1528—1598) francia humanista tudós. — *Francisco Ferrer* (1859—1909) spanyol szabadgondolkodó; a barcelonai fölkelésben való részvétele miatt kivégezték. — *Jean Jaurès* (1859—1914) francia szocialista politikus; háborúellenes nézetei miatt merénylet áldozata lett. — *Philipp Scheidemann* (1865—1929) német jobboldali szociáldemokrata vezető, a weimari köztársaság első miniszterelnöke.

184. Filozófusok. Délm 1919. jan. 19. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Masaryk cseh köztársasági elnököt bírálja. Szavakban filozófus: Bourget, Barrès és Prohászka neokatolicizmusának szellemében mint egyetemi tanár könyvet is írt a kereszténység jövődő hivatásáról, külpolitikájában viszont militarista törekvések vezetnek. Figyelemre méltó, hogy a költő Masaryk kritikáját kiegészíti Wilsonéval: *Tanár úr kérem, szólhatunk ma méltán Masarykhoz és Wilsonhoz, mi van a teóriákkal a praxisban?*

185. Magyarok, szerbek: emberek. A Délm 1919. jan. 19-i számából. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 135—137. l. — MUK 2: 317—318. l.

Barbusse háborús regénye: a Tűz. József Farkas figyelmeztet, hogy Biró Lajos Liebknecht c. ugyanezen a napon megjelent vezércikkében a regénynek ugyanazt a jelenetét emeli ki, mint Juhász. MUK 2: 837. l. — *Chanteclair:* Kakas; Rostand drámája. — *Risztics ezredes:* Újszeged katonai parancsnoka. 1919. jan. 16-án küldöttség — Somogyi Szilveszter, Eisner Manó — kereste föl, hogy Újszeged és Szeged forgalmának fönntartását kérje. Ekkor mondotta: „Meggyőződésém, hogy a béke megkötése után a magyaroknak és a szerbeknek jóbarátságban kell majd élniük.” Délm 1919. jan. 17. — *Theo barátunk:* Manojlovics Tódor (1883—1968) szerb író, költő és műfordító. Várad emlékeit is megírta: Együtt a Holnap hajóján, JGyE 166—169. l. — *A Szép csöndesen várad bemutatója:* 1909. márc. 21-én. — *Timon Ákos* (1850—1925) a jogtörténet és az egyházjog tanára a pesti egyetemen. — *Kmetty Károly* (1863—1928) közjogász, egyetemi tanár.

186. Az európai kultúra válsága. — *Juhász Gyula előadása a Radikális Pártnban.* — A Délm 1919. jan. 23-i számából. 3—4. l.

A Radikális Párt először jan. 6-ra hirdette meg Juhász előadását *Az emberi kultúra válsága* címmel. Ismeretlen okból az előadás elmaradt, mint a jan. 17-re meghirdetett *A kultúra válsága és a radikalizmus* című is. A föl-olvasás végül is a párt jan. 19-i gyűlésén hangzott el, már végleges címmel. A Délm Juhász Gyula fogalmazásában közölte az előadást.

A cikk a költő világnézeti fejlődésének fontos állomása. Szembehelyezi ugyan egymással a marxizmust és a leninizmust, de már elítéli a burzsoá-hoz közeledő szociáldemokráciát. Rokonszenvezik a bolsevizmussal, noha benne sajátosan orosz ideológiát lát. A kapitalizmus összeomlását szükségszerűnek tartja, Wilson pacifizmusát erőtlennek, gyengének érzi, a szocializmus győzelmét mégis mint eszmék — Tolsztoj és Dosztojevszkij eszméinek — uralomra jutását, mint vértelen és erkölcsi forradalmat tudja csak elképzelni. Vö. PL 115. l. — Kispéter 154—155. l.

Javításunk:

1 A lapban *La Grandeur et la Decadance*

La Grandeur: A polgárság nagysága és hanyatlása (fr.), Balzac egyik regénycímének adaptálása. — *Oppenheimer, Franz* (1864—1943) német köz-

gazdász és szociológus. Az állam c. művét 1912-ben Sebestyén Ede fordította magyarra. — *Cavaignac, Louis Eugène* (1802—1857) francia tábornok verte le Párizsban az 1848. júliusi fölkelést. — *Sub specie oeconomiae*: gazdasági tekintetben (lat.).

187. Elég volt . . . Tűz 1919. jan. 23. 1. l. Névtelen.

Amerikaiakból álló antant-bizottság érkezett Budapestre. A cikk szerint a franciák és az angolok helyett hozzájuk kell fordulnia a kormánynak gazdasági segívért, az ország területi integritásának védelméért.

188. Páter Zadravec a világ és a papság dolgairól. Tűz 1919. jan. 23. 4—5. l. Kéjzel: (j.gy.)

Juhász nem ismerhette föl Zadraveczben a későbbi szélsőséges ellenforradalmárt. A forradalmat a páter szükségesnek és igazságosnak tartja, és Juhász elhiszi neki, hogy a demokrácia híve, mint Sieyès abbé vagy Martinovics apát.

189. Férfias . . . Tűz 1919. jan. 23. 5. l. Névtelen.

A cikk a szociáldemokrata párt szegedi nagygyűlését üdvözli. Köszönti a pártot abból az alkalomból, hogy *nem volt hajlandó letérni a törvényes fejlődés útjáról*.

190. Zágon István: Jack. — Bemutató. — SzN 1919. jan. 23. 2. l. Tárcsa. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Fölfedező kritika Zágon Istvánról (1893—), a színműirőről, az SzN színházi referenséről. *Tulán a fiatal Molnár Ferenc . . . nem, a fiatal Molnár Ferenc se jött ilyen készen, ilyen határozottan* — írja a szerző mesterségbeli biztonságáról. A Jack előadását ismertette Kertész Endre és Bányai Irén alakítását emeli ki.

191. Múzeumba került a 46-osok lobogója. Délm 1919. jan. 25. 6. l. Hírfej. Névtelen.

Szombathelyi Béla alezredes és a szegedi 46. háziezred tisztikara megőrzésre átadta Móra Ferencnek, a múzeum igazgatójának az ezred lobogóját. Korábban a költő versben is köszöntötte a 46-osokat. Vö. JGYÖM 2:490. l.

192. Magyar Weimár. Délm 1919. jan. 26. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Ismerteti a sajtójelentéseket, mely szerint Weimar a köztársasági Németország központja. Ide hívták össze az alkotmányozó nemzetgyűlést, s a weimari színház igazgatója *a legnagyobb élő német dramaturg*, Ernst Hardt lett. A német példa bizonyítja: egy nemzet ereje nem nagyságában, hanem kultúrája értékeiben van. A költő kulturális megerősödésünket az antant megszállás viszonyai közt létkérdésnek tekinti. Tanulsága: *Kell, hogy valódi magyar Weimár legyen Szeged, Dugonics városa, Mikszáth és Gárdonyi fészke, Tömörkény tanyája, a legnemzetibb, a legmagyarabb!*

193. Új egyetemi tanárok a bölcsészeti fakultáson. Délm 1919. jan. 26. 8. l. Hírek. r. Névtelen.

Örömmel tudósít Kunfi Zsigmond közoktatásügyi miniszter rendeletéről: Babits Mihályt, Fülep Lajost, Fogarasi Bélát, Lukács Györgyöt, Révay Józsefet és Hevesi Györgyöt egyetemi tanároknak nevezi ki. A gondolat Hatvany Lajostól való (Pesti Napló 1919. jan. 16.), ő a javaslatában Juhász Gyulát is említette.

194. Rostand és a magyarok. La Hongrie Républicaine 1919. jan. 29. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Bevezetőben a költő vázolja a francia kultúra magyarországi hatását, Voltaire és Rousseau, majd Victor Hugo: a fölvilágosodás és a romantika hazai fogadtatását.

Rostand drámáinak hazai bemutatóival kapcsolatban Coquelinnek 1903. okt. 28-i pesti Cyrano-alakítására emlékezik, elismeréssel szól Ábrányi Emil és Kosztolányi Dezső Rostand-fordításairól, Haraszi Gyula monográfiájáról, Emőd Tamás Lotharingia c. költeményéről.

195. Ady. A Délm 1919. jan. 29-i számából. 1. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 353—355. l.

Ady halálának alkalmával Juhász Gyula jan. 29-én a Tűz irodalmi estjén, jan. 30-án a színházban és febr. 2-án a piarista diákok önképzőkörén tartott emlékbeszédet. Propagandájának szerepe lehetett Dettre János indítványában: Somogyi Szilveszter polgármesterhez írott levelében javasolja, nevezzenek el Adyról Szegeden utcát (Délm 1919. jan. 29.).

Önmagával szemben is megvédtem: Juhász Gyula, A dukk-dukk affér után. JGYÖM 5: 298. l. — *Rákosi Jenő bolondnak nevezte:* BHírl 1908. dec. 20. — *Nagy Endre néhány szertelen szavába kapaszkodott:* vö. Dóczy Jenő—Földessy Gyula: Ady-múzeum. Budapest 1924. 2: 77. l. — *Li Tai Pe* (711—762) nagy kínai költő.

196. Ady Endre. Tűz 1919. jan. 30. 3—5. l. Névtelen. — Ö 1: 137—141. l. Juhász Gyula Ady Endrének négy hozzá intézett levelét közli.

197. Szüts Mihály . . . Tűz 1919. jan. 30. 16. l. Szegedi portrék r. Névtelen. Arckép Szüts Mihály közigazdászról, aki megírta Szeged mezőgazdaságának történetét.

198. Hollósy Simon — Papp Gáborról . . . Tűz 1919. jan. 30. 18. l. Névtelen. Papp Gábor (1872—1931) Erdélyből jött szegedi festőművész. Hollósy Simon tanítványa volt, s a Mester leveleiben *rendkívül tehetséges fiúnak* nevezte.

199. Kunossy Ella. SzÚ 1919. febr. 2. 1. l. Arcok és maszkok 7. Aláírás: *Juhász Gyula*.
Portré a szegedi színház művésznőjéről.

200. Holnap . . . Délm 1919. febr. 2. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.
A lapokban olyan hírek jelennek meg, hogy Erdélyben katonai akció készül a román megszálló katonaság ellen. Juhász Gyula tiltakozik e terv ellen, két okból is. Először: *Károlyi Mihály pacifista, a magyar forradalom a pacifizmus jegyében született, ne akarjuk tehát ezt az eddig szeplőtelen, tisztán megőrzött nagy emberi elvet most földadni.* Másodsor: Területi integritásunk

problémáját a történelmi jövő oldhatja csak meg: vagy a wilsoni méltányosság és demokrácia, vagy a kommunista világforgóadalom. *Talán maga Lenin és Trockij fog az asztalra ütni, nem karddal, hanem a világforgóadalom kalapácsával és akkor arról a zöld asztalról úgy le fog repülni minden imperialista és militarista rongy, minden hazug érdek és önző hazugság, mint ősszel a hulló falevél!*

201. Apostol. A Délm 1919. febr. 2-i számából. 6. l. Tárca. Kézjel: J. Gy. — MUK 2: 416—417. l.

Javításaink:

1 A lapban *ilyes*

2 A lapban *akiknek*

Schiller mondása: Az ármány és szerelemből. — A pálma is teher alatt nő: e szolás publicisztikájában az ellenforradalom éveiben az emberi helytállás jelképe lesz. — Per aspera ad astra: göröngyös úton a csillagokig (lat.), Seneca verséből. — Fliegende Blätter: 1844-ben alapított illusztrált müncheni vicclap. — A Hollós elleni támadások: Hollós József és a Munkástanács. Délm 1919. jan. 29. Hollós helytelenítette a szesztilalom föloldását, s e kérdésben szembekerült a Munkástanáccsal.

202. Ady és a franciák. La Hongrie Républicaine 1919. febr. 5. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 855—856. l.

Baudelaire, Verlaine, Rimbaud és Jean Rictus verseinek Adyra tett hatásáról, Ady Párizs-verseiről.

203. A Mikszáth Kálmán-díj nyertese. Tűz 1919. febr. 6. 16. l. Névtelen. A Dugonics Társaság díjnyertese Sz. Szigethy Vilmos. Juhász néhány mondattal portrét rajzol róla. Vö. 164. sz.

204. Internacionále. A Délm 1919. febr. 7-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 451—452. l.

A költő a II. Internacionálé berni kongresszusa (febr. 3—10.) kapcsán a szocializmus mellett tesz hitet. Ennek logikus folytatása, hogy márc. 4-én tagja lesz az SZDP-nek (PL 118. l. és JGyE 317—320. l.). Juhász írásában érdekesen vegyül szabadgondolkozó antiklerikalizmusa és tolsztoji kereszténysége. A cikk végén a *hajnalodó* Internacionálé minden bizonnyal a Lenin által létrehozott III. Internacionálé.

Javításunk:

1 A lapban *Hanry Barbussa*

Albert Thomas (1878—1932) francia jobboldali szocialista; 1917-ben hadfelszerelési miniszter. — Emlékezzünk Stockholmról: utalás a II. Internacionálé eredménytelen 1917-es konferenciájára. — Au dessus de la mêlée: A vizsályok felett; Romain Rolland pacifista cikkgyűjteményének címe. — Josef Svatoopluk Machar (1864—1942) cseh költő, 1919 és 1924 közt a cseh hadsereg főinspektora.

205. Szeghő Endre. SzÚ 1919. febr. 9. 1. l. Arcok és maszkok 8. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Szeghő Endre alakításai közül Herczeg Árva László királyának Szilágyi Mihályt, Rákosi Elnémult harangok c. művének Todoreszkuját emeli ki. Dicséri parasztfiguráit, alakváltó képességét, tanultságát, színésziskolai munkásságát.

206. Hamlet, dán elnökjelölt avagy velünk nem lehet kibabrálni. Délm 1919. febr. 9. 6. l. Aláírás: *Janus*.

Színházi szatíra.

207. Szegény Tamás éhezik. Délm 1919. febr. 9. 7. l. Hírfej. Kézjel: *(j.)*
Az értelmiség szűkös életviszonyairól.

208. Vendée. A Délm 1918. febr 12-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 141—143. l. — JGyE 307—308. l. — MUK 2: 463—464. l.
„A forradalmi éberség kiváló jele ez a cikk, párhuzamos Móra Ferenc későbbi figyelmeztetésével (Memento, SzN 1919. ápr. 1.), amely viszont Lyon példáját állítja a szervezkedő ellenforradalmárok elé. Kitűnően látja, hogy a munkás-paraszt szövetség hiánya miként szolgáltatja ki a parasztságot az ellenforradalom lázító, elégedetlenséget szító politikájának” (Ö 2: 255. l.). Vö. PL 124—125. l. Ugyane probléma tér vissza 389. sz. cikkében. Irodalom: Kispéter 157. l.

A cikk keletkezését kiváltó események: Székesfehérvárott a Fejér megyei közgyűlés gróf Károlyi József indítványára bizalmatlanságot szavazott a kormánynak. Ezzel egyidőben Prohászka Ottokár reakciós pásztorlevelet adott ki. Ezért a belügyminiszter felfüggesztette a megye autonómiáját, s Pogány József nemzetőr csapattal vonult be Fehérvárra. A városban a hatalmat a munkás- és katonatanács vette át.

Javításunk:

l A lapban *renitenciója*

Vendée: francia megye, mely 1796-ban föllázadt a forradalom ellen. — *Max Stirner* (1806—1856) német anarchista filozófus. — *Pjotr Alexejevics Kropotkin* (1842—1921) orosz anarchista herceg, szociológus. — *Eugénie Mariutt* (1825—1887) német frónő, arisztokratákról szóló szentimentális regények szerzője.

209. Vágó Béla a proletárdiktatúráról. Kommunista szeminárium a városházán. Délm 1919. febr. 13. 3. l. Névtelen.

Tudósítás a KMP szegedi szervezetének febr. 12-i esti szemináriumáról. A városháza közgyűlési termében Vágó Béla mondott beszédet. *Nagyon tanult, nagyon kemény logikájú, öntudatos és önérzetes szónok, félig tudós, félig agitátor, de egészen és elszántan forradalmár* — írja róla a költő. Beszédét elfogulatlanul, tárgyilagosan, helyenként rokonszenvvel ismerteti. A cikkről PL 134—136. l.

210. Egy kis nép nagy büszkesége. La Hongrie Républicaine 1919. febr. 14. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 468. l.

Meggyőződése szerint a hazánkba érkező franciák úgy járnak majd, mint Jókai regényhőse, Ankerschmidt lovag. Azt hiszik, hogy a Balkánra, a Puszta-tára érkeznek, de elámulnak a magyar nép nagyszerű kultúráján, sőt meg is szeretik.

211. Bányai Irén. SzÜ 1919. febr. 16. 1—2. l. Arcok és maszkok 9. Aláírás: *Juhász Gyula*. A címlapon fényképpel.

Portré a szegedi színház naivájáról. Alakításai közül Herczeg Árva László királyából Kanizsai Erzsire, Ibsen Vadkacsájából Hedvigre, Gárdonyi Annuskájára, az Aranymember Noémijére utal. Szeretné látni mint Wendlát Wedekind drámájában, A tavasz ébredésében, aztán Veréb szerepében Schönherr történetében, a Hit és hazában.

212. Halmos Gyula. SzÜ 1919. febr. 23. 1—2. l. Arcok és maszkok 10. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Halmos Gyuláról, a szegedi színház bariton operaénekeséről. Puccini Toscájában és Bohéméletében, továbbá a Cornevillei harangokban hallotta énekelni. Szeged zenei kultúrájával kapcsolatban a költő elismeréssel szól. Könyg Péter és Fichtner Sándor zenepedagógiai és népszerűsítő munkájáról.

213. Levél mindenkinek. Délm 1919. febr. 23. 5. l. Tárca. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 518—520. l.

A megfáradt ember lemondó és ironikus vallomása e lírai hangvételű cikk.

214. A föld. Délm 1919. febr. 26. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Pozitív értelemben nyilatkozik a földosztásról, Dózsa népének új honfoglalásáról. Viszont Juhász írásából az is kitűnik, hogy a kommunista vezetők febr. 21-i letartóztatása és a kormány gyalázkodó propagandakampánya őt is megtevesztette. Valamiféle kétfrontos harc álláspontját alakítja ki, s jobb- és baloldali ellenforradalomról beszél. Hivatkozik jan. 19-i előadására, és még élesebb fogalmazásban fejt ki, hogy a bolsevizmust sajátosan orosz nemzeti jelenségnek tartja, amely európai viszonyok közt nem valószínűsíthető meg. Vö. PL 127—128. l.

215. In memoriam. La Hongrie Républicaine 1919. febr. 28. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 534—535. l.

A magyar köztársaság a magyar jakobinusok ünnepélyes temetésére készül. A költő írása ismerteti a Martinovics-összeesküvés történetét, jellemzi a mozgalom vezéralakjait és költőit, majd hírt ad Szomory Dezső készülő Martinovics-drámájáról.

216. Propaganda. Délm 1919. febr. 28. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 535—536. l.

A febr. 18-án föloszlott szegedi Nemzeti Tanács átalakult propaganda bizottsággá. A költő ennek feladatairól szól. Bár a kétfrontos harc hamis jelszava még kicsendül írásából, de a forradalom továbbfejlesztésének nézetét vallja. *Nem kell idegesnek lennünk, fölösleges rémeket látnunk, hogy bevalljuk: a kezdet kezdetén van az az újjászületés, amely a háború halálából támadt Magyarországon.*

217. Hock János. Délm 1919. márc. 1. 4. l. Hírfej. Névtelen.

Hock János, a Függetlenségi Szocialista Párt elnöke, márc. 2-án Szegeden tartott beszédet. Juhász Gyula cikke ehhez az alkalomhoz kapcsolódik. Elismeréssel szól arról, hogy a följánlott váci püspökséget visszautasította.

218. Solymosy Sándor. SzÚ 1919. márc. 2. 1. l. Arcok és maszkok 11. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A cikk elején a költő visszaemlékezik gyerekkori emlékére: Solymosy Sándor apja játszott Pekár Mátyás és Beatrix c. történeti színművében. Utána a *fanynar humorú komikus* játékát dicséri, s legnagyobb színházi élményei közé sorolja Offenbach Szép Helénáját, melyben Solymosy énekelte Menelaosz szerepét.

219. Papokról. Délm 1919. márc. 2. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 575—576. 1.

A *Papi Tanács* c. vezércikk (129. sz.) folytatásaként a néphez hű aleópapságnak a köztársaságban betöltendő demokratikus hivatásáról fr. Hock János szereplését hozza példának.

220. Forradalmi versek. Délm 1919. márc. 2. 8. l. Tudomány — Irodalom r. Kéjzel: (*j.*) — MUK 2: 582. 1.

Könyvismertetés Oláh Gábor Forradalmi versek és Tabéry Géza Forradalmi versek az elnyomatás négy esztendejéből c. kötetéről. Megemlíti még Tabéry egyik regényét is, az Át a Golgotán címűt. Értékelését így summázza: *A költőnek még egy forradalom se árt meg, ha valódi költő.*

221. Voulez vous? Délm 1919. márc. 4. 5. l. Hírfej. Névtelen.

E cikk arról vall, hogy a költőnek a francia liberalizmusba vetett hite, ezzel kapcsolatos illúziói szertefoszlottak.

222. Az igaz papság hamis tükre. — „A követendő példa.” — Délm 1919. márc. 6. 3. l. Kéjzel: (*j.gy.*)

Hírt ad arról, hogy Szegedi Katolikus Tudósító címmel havi folyóirat indult Szegeden. A lapból különösen dr. Krämer Tamás szeged-rókusai káplán, szerkesztő cikkét bírálja, mert benne helyteleníti az iskolai vallásoktatás eltörlését, és erkölcstelenséggel vádolja a szabadgondolkodókat. Viszont nincs ellenvetése Zadravecz Istvánnak a katolikus autonómia kérdéséről írt cikkével kapcsolatban.

Zadravecz Juhász cikkét beragasztotta a ferences rendháznaplóba, s melléírta: „A Délm mellékelt cikke eléggé mutatja, mily hangulattal fogadta a helyi sajtó a Tudósítót.” PL 139—140. 1.

223. Művészetet a népnek! A Délm 1919. márc. 8-i számából 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 2: 599—600. 1.

Juhász szerzőségét bizonyítja kedvelt szólásának: *Bármily bolondul forr a must, mégis bor lesz belőle* — föltűnése, az új hit motívum, Ruskin és Tolsztoj említése és sok más stíluselem.

A cikkről PL 142. l.

Éhe a Szépnek: idézet Ady Csák Máté földjén c. verséből. — *John Ruskin* angol esztétáról egyetemi hallgató korában előadást tartott. Vö. Egyetemi Lapok 1904. márc. 12. — *A szegedi értelmiség szervezkedése:* Megalakult a szellemi munkások szakszervezete. Délm 1919. márc. 5. Elnöke dr. Czibula Antal, alelnöke dr. Hollós József. Ekkor lett Juhász is szociáldemokrata.

224. Sugár Gyula. SzÚ 1919. márc. 9. 1. l. Arcok és maszkok 12. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A szegedi színház operettművészeről. Juhász szerint *az operett paródia volt régen, ma pedig önmagának paródiája*. Sugár Gyula egyik makói föllépésére emlékezik, mert Szegeden képtelen operetteladást végignézni.

225. Új hit. A Délm 1919. márc. 9-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 600—601. l. — Szegedi írók a Tanácsköztársaságért. Szerk. Krajkó András és Lőkös Zoltán. Szeged 1959. 12—13. l.

E cikk jelzi, hogy Juhász már a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt túlhaladt a polgári progresszió ideológiáján, s igen közel került a szocializmus ügyéhez. Péter László Juhász e vezércikke és Biró Lajos, valamint Schöpflin Aladár írásai közt (Világ 1919. márc. 9. — Vasárnapi Újság 1919. márc. 9.) tanulságos analógiákat figyel meg. PL 130—131. l.

Császár és komédiás: Hevesi Sándor drámáját 1919. febr. 21-én a Nemzeti Színház mutatta be. — *France idézett művei:* A fehér kövön és Pilátus c. elbeszélése. — *Tertullianus, Quintus Septimius Florens* (160—240) kartágói keresztény főpap, műve az Apologeticus.

226. Kommunisták vasárnapja Szegeden. Délm 1919. márc. 11. 4. l. Névtelen. — MUK 2: 639—640. l.

Juhász szerzőségét Péter László meggyőzően bizonyítja (i. m. 135—136. l.). A tudósítás a kommunisták márc. 9-i szegedi nagygyűléséről szól. A Kass szálló nagytermében — mint az SzN márc. 9-i riportja beszámol — kb. 900 ember hallgatta Belocerkovszkij Antal és Honti-Genál Tibor bejelentését: a tüzér- és huszárezred teljes egészében csatlakozott a KMP katonai csoportjához. A téren kívülrekedt kb. 200 embernek Zarecsnik János szónokolt. *Minden második mondatban, mint valami vörös rakéta, fölzenng a proletárdiktatúra követelése. Oroszországból jött katona a szónok, Lenin hazájából, a toronyos Moszkva körengetegéből hozta az új hitet, az új eszméket, az új szavakat. A szónoknál csak egy érdekesebb: a lelkes tömeg, amelyik hallgatja.*

227. A véres összeütközés. — Az áldozatoknál a kórházban. — Délm 1919. márc. 12. 4. l. Névtelen.

Márc. 11-én tüntető szociáldemokraták és kommunisták közt dulakodás támadt; a katonaság sortüze három munkást súlyosan megsebesített. A cikk részvétellel szól az áldozatokról, majd e szavakkal fejeződik be: *A vörös zászlók vígan lengenek a tavaszi levegőben, amely már megint puskaporos és vértől páráns és különös sejtelmektől terhes.*

228. Dózsa György emléke. A La Hongrie Républicaine 1919. márc. 14-i számából. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Ó 1: 143—145. l. — MUK 2: 659—660. l. A cikket Vág Sándor fordításában közöljük.

Először Hegyi István (Szegedi Friss Újság 1918. dec. 25.), majd Móra Ferenc (SzN 1919. márc. 2.) javasolta, hogy a Ferenc József szoborra egybevált pénzből Dózsának emeljenek szobrot Szeged főterén. — *Acsády Ignác* (1845—1906) történettudós: idézett műve A magyar jobbágytság története. — *Márki Sándor* (1853—1925) történettudós, kolozsvári, majd szegedi egyetemi tanár. Rákócziról és Dózsáról kitűnő monográfiákat írt.

229. Francia—magyar barátkozás hajdan. La Hongrie Républicaine 1919. márc. 14. Aláírás: *Juhász Gyula*. — MUK 2: 898—899. l.

Zrínyi, Bethlen Miklós és Rákóczi francia kapcsolatairól.

230. Vajúdás. A Délm 1919. márc. 14-i számából. 3. l. Belső vezércikk. Névtelen.

A szerzőség bizonyítékai: *A per aspera ad astra* szólást az Apostol c. 201. sz. vezércikkében is megtaláljuk. Az ellentétekre épülő fogalmazás is rá jellemző: *A kis és szegény Magyarország most birkózik a nagy és világraszólló föladdal.*

A cikk keletkezését magyarázó hírek: A Délm 1919. márc. 11-i száma hírülhözza, hogy az antant megrövidíti a demarkációs vonalat, s újabb magyar városokat szállnak meg a franciák. A prágai 8. vadászrezred feloszlott, a Skoda-művek irányítását a munkástanács vette át (SzN 1919. márc. 14.). Lüttichben utcai harcok dúlnak, a belga király Angliába menekült (Délm 1919. márc. 13.). Az SzN márc. 15-i száma szerint Wilson amerikai elnök ellen merényletet kíséreltek meg.

A régi költő: Seneca. — *A világforradalmi front:* a fogalom 1919-es értelmezéséről PL 132. l. — *A versaillesi béketanács:* A békekonferencia márc. 20-án Brüsszelben folytatja munkáját, jelentik a lapok.

231. D'Annunzio és csekélységem. Délm 1919. márc. 14. 5. l. Hírfej. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 660. l.

Vérsi Margitnak, Az Est tudósítójának Velencében nyilatkozott D'Annunzio. Az olasz költőhöz eljutott Juhász *Gabriele d'Annunzionak* c. 1918-as verse. A pesti újságíró márc. 13-i interjújában Szép Ernőt tette meg szerzőnek, s Juhász glosszája ezt igazítja helyre. Az esetről Juhász védelmében Nagy Andor is írt Az Ember 1919. márc. 18-i számában. Vö. PL 120. l. — JGYÖM 2: 488. l. Juhász *D'Annunzio és én* címmel márc. 14-én a Tűz irodalmi estjén ugyane témáról tartott előadást.

232. Új iskolát az új életnek! A Délm 1919. márc. 16-i számából. 1. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula.* — MUK 2: 673—674. l.

Javításaink:

- 1 A lapban *kommunizálására*
- 2 A lapban *fajtnak*
- 3 A lapban *Pestalozzi*
- 4 A lapban *alant*

Kunfi Zsigmond beszéde: Székesfehérvárott mondotta, hogy „a kultúrát a népnek kell juttatni”. Délm 1919. márc. 13. A Csongrád megyei tanítógyvűlés Kunfit jelölte képviselőnek. — *Hivatalnok urak:* Földes Imre színműve. — *Pestalozzi, Johann Heinrich* (1746—1827) svájci pedagógus és író. — *Bergson, Henri* (1859—1941) francia idealista filozófus, az irracionizmus képviselője.

233. Gyerekek táncolnak ... A Délm 1919. márc. 16-i számából. 5. l. Tárcsa. Kéjzel: (*j. gy.*). — Ö 1: 145—146. l. — JGYE 308—309. l. — MUK 1: 558—559. l.

Javításunk:

- 1 A lapban *menekültek*
- 2 A lapban *néztek*

Künn az utcán: A munkástanács márc. 14-én Szegeden átvette a hatalmat, a kormánybiztost és a polgármestert eltávolította hivatalából. — *Gyermekek tánca:* figyelemre méltó a kontraszt 399. sz. cikkével.

234. Szegedi színészpalánták. Délm 1919. márc. 18. 4. l. Névtelen.

Szeghő Endre szegedi színésziskolájáról készült riport. Az irodalmat Juhász Gyula oktattja: Shakespeare-ről, Katona Józsefről, Petőfiről tart előadásokat.

235. Az aranyagyú ember. A Délm 1919. márc. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — A Délm fél évszázada. Jubileumi emlékkönyv. Szeged 1960. 13—14. l. — MUK 2: 705—707. l.

Juhász szerzőségét mutatja a többszörös tagadásos szerkezet: *nem lehet tudomásul nem venni*, a sajátos jelzőhalmozás: *historiai jelentőségű; öntudatos és dolgozó polgár*, az új evangélium kifejezés.

A cikkről PL 138. l. — MUK 2: 905—906. l.

Rip van Vinkle: Robert Planquette operetthőse. — *Daudet, Alphonse* (1840—1897) francia prózaíró. Meséje, a *Legenda az aranyagyú emberről*, Fábry Rezső fordításában 1922-ben jelent meg a *Levelek a malomból* c. kötetben.

236. Kossuth. (Halála 25. évfordulóján.) A Délm 1919. márc. 21-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ő 1: 146—150. l. — MUK 2: 711—713. l.

Vö. 419. sz.

Last, but not least: utoljára, de nem utolsó sorban; Shakespeare Lear királyából. — *Karma:* tett; a buddhizmus szerint az ember karmájától, életművétől függ halál utáni sorsa. — *Mirabeaux, Gabriel Honoré Riquetti* (1749—1791) francia forradalmár, a nemzetgyűlés híres szónoka. — *Savonarola, Fra Girolamo* (1452—1498) dominikánus szerzetes, az egyház elvilágiasodása ellen küzdő nagy firenzei szónok.

237. Forradalmi Kis Káté. A Délm 1919. márc. 25-i számából. 1. l. A cím alatt keltezés: (1919. március 24.) Vezércikk. Névtelen. — Délm 1959. jún. 26. (Péter László jegyzetével.) — A Délm fél évszázada, Szeged 1960. 17. l. — MUK 4: 15—17. l. — PL 172—174. l.

A szerzőséget Péter László meggyőzően bizonyítja: „Itt van együtt mindaz, amit külön-külön motívumként korábban már számbavettünk. Az antant imperializmus szerepe a proletárforradalom győzelmében, a békés, vértelen forradalom hangoztatása, de a szükséges erőszakba való kényszerű beletnyugvás is; a *diadalmos világforradalom* hite és a Nagy Októberi Forradalom erjesztő hatásának, világtörténelmi jelentőségének fölismerése; a forradalom *lelki előfeltételeinek* emlegetése; a haladó történelmi tradíciók segítségül hívása; a tolsztoji szeretet-vallás meghirdetése és legfőképpen az új evangélium, az új hit, az új társadalmi hit koncepciója . . . Néhány stílus-jegy megerősíti a tartalmi mondanivalónak a szerző kilétéről adott vallomását. Így elsősorban a *diadalmos világforradalom* és a *forradalom győzelmes robogó vörös szekere* sajátos frazeológiai egysége, az új világ, Isten új országa emlegetése; a *Gorkijjal az élükön* kifejezés is emlékeztet a *Gorkij üzenete* befejező részére; kedvelte Juhász az enyhén archaikus és ünnepélyes megkezdették és kiállani alakokat . . . úgy tűnik, ösztönös alliteráció van az ilyenekben: *vért és verejtéket, vértelen és végső* . . . Verseiben is igen gyakori latinos birtokviszony: *új rendjét a munkának és igazságnak.*” (I. m. 174—175. l.)

Javításunk:

l A lapban *végtelen*

A *Kis Káté* cím akkoriban divatos volt (Herczeg Viktor, MórícZ Zsigmond, Domokos László), és később is előfordul prózájában (282. sz.). Átvétel Marti-
novicstól vagy Cskonaitól.

238. Kommunista kultúra. A Délm 1919. márc. 27-i számából. 3. l. Belső
vezércikk. Névtelen.

A vezércikk tele van Juhász stílusára jellemző kifejezéssel és fordulattal.
Néhány ezek közül: *reprezentatív man; a világot jelentő deszkák; unakozó
smokkok; mindnyájunk mindennapi mannája.* A költő szerzőségét igazolja
még a *Shakspeare* szóalak, valamint az *és* kötőszó halmozása.

„Különös jelentőségű ez a vallomás attól a költőtől, aki egy évtizeddel
ezelőtt a *Turris eburnea* ars poétikáját írta. Mekkora utat tett meg azóta!” —
írja erről az írásról Péter László (i. m. 176. l.).

239. Szeged népéhez! Délm 1919. márc. 29. l. l. A vezércikk helyén.
Aláírás: *Detre János, Somogyi Szilveszter, Tabódy Zsolt.*

Béatrix ezredes, az új francia városparancsnok ultimátumot küldött a
szegedi direktoriumnak. Ebben 2500 puskát átadását követelte, a magyar
katonaság létszámát 1300-ban szabta meg, minden fegyveres csoportosulást
szétveréssel, egyedül haladó fegyveres katonát agyonlövétéssel fenyegetett,
s a politikai gyűléseket engedélyhez kötötte. A direktorium — a Forradalmi
Kormányzótanácsból kapott utasítás alapján — március 27-én, mivel jogkö-
rét korlátozták, elhagyta a várost. Béatrix ezredes erre magához kérte a város
márc. 21 előtti vezetőit, élükön Detre Jánossal, és utasította őket a köz-
igazgatás átvételére. A munkástanács márc. 27-i ülésén Detre többek között
ezeket mondta: „A helyzet az, hogy választanom kell a proletárdiktatúra
vagy a francia diktatúra között. Mi hárman fogadjuk, hogy megmentjük a
proletárdiktatúrából, ami megmenthető.” A munkástanács bizalmat sza-
vazott az új direktoriumnak. A város népéhez intézett kiáltványukat Juhász
Gyula fogalmazta. A költő ezt Tabódy pörében el is ismerte. Vö. PL 151.,
159. l. A fölhívás rendre és munkára inti a város polgárságát, a magyar
szovjetkormány és proletárdiktatúra diadalmas szellemében, a magyar dolgozók
millióinak érdekében.

240. Esperanto. A Délm 1919. márc. 29-i számából. 2. l. Névtelen. A cikk
élén: (*Saját tudóstónktól.*)

Juhász szerzőségét a cikk és a *Májusi óda* egybecsengése bizonyítja. *A
reménység zöld színébe öltözött a piros vérrel öntözött világon* — írja a nemzetközi
nyelvről. (E mondat egyébként megfejtése a sokféleképp értelmezett költe-
mény szimbolikájának!) Még néhány sajátos kifejezés: *új társadalmi hit,
a lélek szikratáviratai, Marx evangéliuma.* A költő később, okt. 5-én a Munkás-
otthonban előadást tartott az eszperantóról.

A cikk keletkezéséről az SzN 1919. márc. 29-i tudósítását idézzük: A
szegedi eszperantó kör az ápr. 7-i választmányi ülés elé határozati javaslatot
terjeszt. Ebben javasolja: mondja ki a választmány, hogy az eszperantó
mozgalom eszmei alapja a kommunizmus.

Javításunk:

1 A lapban fölkialtójel helyett kérdőjel.

Zamenhof, Lazar (1859—1917) varasói orvos, az eszperantó mozgalom
megalapítója. — *Thurzó Péter* (1870—1934) szegedi eszperantista vezető.

241. A városi népbiztos a szegedi proletárság kultúrájáért. — Színház, hangverseny, könyvismertetés. — Délm 1919. márc. 30. 1. l. Névtelen. A cikk élen: (Saját tudósítónktól.) — Megj PL 162—163. l.

Dette János rendelete kötelezi a szegedi színházat, hogy heti két alkalommal munkáselőadást, vasárnaponként népszerű hangversenyt és ezekhez kapcsolódóan könyvismertetéseket tartson. A program összeállításával és a rendezéssel Juhász Gyulát, Csányi Mátyást és Móra Ferencet bízta meg. A költő ismertetése örömmel üdvözli a kormányzóbiztos határozatát, s e szavakkal kommentálja: *A munkás milliók kultúrájának megteremtése, a lelkek szocializálása az irodalom és művészet eszközeivel egyik főfeladata a magyar szovjetkormánynak . . . A színház nem üzlet többé, amely a tőke profitját szolgálja, hanem a nép csarnoka, a legtisztább művészi érzések és gondolatok tribunálja, a kultúra egyik legfontosabb terjesztője.*

242. A régi rendszer férfiaiának gáncsolása. Névtelen. Kézirat (Móra Múz. 54—436.). Keltezés a kéziratban: 1919. márc. 31.

Szatirikus hangvétellű írás a dualista Magyarország úri vezetéséről. Újságban való megjelenés nyomára nem akadunk.

243. Gorkij üzenete. A Délm 1919. ápr. 2-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ó 1: 150—151. l. — JGyE 309—310. l. — MUK 4: 80—81. l. — A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. Budapest 1959. 6/A: 111—112. l.

A cikk, melynek szerzőségét a korábbi közlések már minden kétséget kizáróan bizonyították, Juhász Gyula forradalmi publicisztikájának a *Forradalmi Kis Káté* után a másik csúcspontja. Gorkij hatásáról József Farkas, ItK 1953. 200—201. l. Juhász első cikke Gorkijről: JGyÖM 5: 27. l.

Gorkij üzenete: 1919. márc. 30-án. „Szívből üdvözlünk henneteket. Új élet virradt ránk, példákat rövidesen az egész világ követni fogja.” Dokumentumok a magyar párttörténet tanulmányozásához. Budapest 1954. 2: 132. l. — MUK 4: 45. l. — *Szokratáviratok jönnek:* Moszkvai távirat szerint márc. 27-én ünnepelték Gorkij 50. születésnapját. Az ülést Luncsarszkij nvította meg, majd a nagy író teljes egvetértését fejezte ki a szovjethatalom iránt. — *Lenin üzenete:* Kun Bélának, Művei 29. köt. Budapest 1953. 225. l. — *Barbusse üzenete:* József Farkas szerint magyar nyelven nem jelent meg (MUK 4: 929. l.); valószínű, hogy a Clarté c. francia folyóiratban látott napvilágot. Vö. Bölöni György: Nemzedékről nemzedékre. Budapest 1966. 103. l.

244. Jó hírek. A Délm 1919. ápr. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 4: 89—90. l.

A cikk szerzőségét bizonyítja és jelentőségét értékeli: PL 176—177. l. *Különféle sorompók:* Juhász már értesült a franciák szándékáról, hogy kordont vonnak a megszállt övezet és a Tanácsköztársaság határán. — *Hióbbírek:* rossz hírek, célzás a bibliai Jóh-mondára. — *Az uszora megszűntetéséről:* vö. Varga Jenő A bankuralom halála c. cikke, Népszava 1919. ápr. 3. — *A bankok páncélszekrényeinek fölnyitása:* erről a Népszava ápr. 1-i száma tudósít. — *A szocializált üzletek:* a népbiztosi rendeletet a Délm 1919. ápr. 4-i száma közli. — *A cseh proletárság üdvözléte:* A prágai szocialista munkásküldöttek márc. 29-i értekezletén szolidaritásukat fejezték ki a Magyar

Tanácsköztársaság iránt. Vö. Népszava 1919. ápr. 2. — *Mene, Tekel, Fárezs*: Megmértél; jelképes bibliai fölirat, a költő kedvenc szólása.

245. **Fischof Gyula előadása.** Délm 1919. ápr. 4. 4. l. Hírfej. Névtelen. Fischof Gyula szegedi írásszakértő ápr. 3-i előadásáról szóló tudósítás. A grafológiai tárgyú előadás Lombroso és Bertillon munkásságát ismertette, majd Ady, Tömörkény, Móra és mások kézírását elemezte.

246. **László Tivadar.** SzÚ 1919. ápr. 5. 1—2. l. Arcok és maszkok 14. Névtelen.

László Tivadarról, a szegedi színház *szépfüú* bonvivánjáról később is írt (391. sz.). A Sardou vígjátékaiban alakított szerepeit említi.

247. **Április.** A Délm 1919. ápr. 5-i számából. 3. l. Hírfej. Névtelen. — MUK 4: 94—95. l.

Szerzőségét önéletrajzi utalásai bizonyítják.

Richard Wagner meghalt: 1883-ban, a költő születési évében. — *Gárdonyi verseskönyve*: Április, megj. 1899. Juhász egyik ifjúkori, 1905. dec. 31-i cikke is említi. JGYÖM 5: 593. l. — *Sully-Prudhomme, René Francois* (1839—1908) francia Nobel-díjas költő. Április c. verséről Juhász 1911. ápr. 23-i cikkében így ír: *Sully-Prudhomme Ápril varázsáról énekel trubaduri lágysággal és heinei kellemmel*. JGYÖM 5: 423. l. — *A nagy Lándzsarázó*: Shakespeare. — *A nő, aki kedves szívemnek*: Zöldi Vilma (1887—1927) színésznő, Juhász Gyula Hermiája. A költő 1916-ban Makón ismerte meg. (Vö. Barna János: A makói Hollósy Kornélia színház története. Makó 1929. 65—67. l.) 1919. márc. 7-én a Tűz irodalmi estjén Juhász Gyula verseit szavalta. Zöldi Vilma is ápr. 4-én született. Vö. Péter László: Hermia. Tiszatáj 1963. ápr. — *Germinal, Floréal*: vö. Forradalmi naptár c. versével: JGYÖM 2: 399—405. l.

248. **Agyaghálvány.** A Délm 1919. ápr. 6-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 4: 98—99. l.

Szerzőségét igazolja, hogy a tökéseket máshol is gyakran nevezi *a legújabb kor Fuggerjeinek*; hogy a latin eredetű szavakban a *ch*-t *k*-nak írja; hogy gondolatmenetébe beleszövi kórházi élményeit. Vö. PL 177. l.

Weiss Manfréd: vö. 56. sz. Hír róla: 1919. ápr. 3-án veronállal megmérgezte magát. Vö. Délm 1919. ápr. 5. — *Fortunatus Imre* (1495—1526), II. Lajos alkincstartója. — *Krupp, Alfred* (1812—1887) német nagyiparos, ágyúgyáros. — *Warrenné asszonyosság*: Shaw drámái hősnője. — *Shylock*: Shakespeare Velencei kalmár c. drámájának főszereplője. — *Petronius, Arbiter* (megh. i. u. 66.) latin író, főműve a Trimalchio lakomája. Nero e kegyeltjéről szól Sienkievicz regénye, a Quo vadis.

249. **Védekezés a vérhaj ellen.** Délm 1919. ápr. 6. 5. l. Hír. Névtelen. A Salvarzanról.

250. **Névtelen hősök tüntetni akartak Szegeden.** A Délm 1919. ápr. 10-i számából. 1. l. Névtelen. Proklamációszerűen a vezércikk helyén. — MUK 4: 111. l.

Hogy Juhász írta, bizonyítja a *levitézlett* jelző, a *világforradalom Luna-csarszki-vonata* kifejezés és a mondat szerkesztés szavakat, mellérendeléseket

halmozó gazdagsága. Cikke Mórának az SzN ápr. 10-i számában megjelent Ellenforradalmasi Szegeden c. írásával cseng egybe. Vö. PL 165. l.

Nágel Manó ezredes katonai puccsot kísérelt meg Tabódy Zsolt, a Tanácsköztársasághoz hű szegedi katonai parancsnok ellen. Az ellenforradalmi akciót a kommunista érzelmű katonák elfojtották.

Lunacsarszki vonata: vö. A művészet vonata, Vörös Újság 1919. márc. 30. MUK 4: 917. l.

251. Szikratávirat. A Délm 1919. ápr. 13-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 4: 135—136. l.

Juhász Gyula utolsó írása, melyet még nem fest sötétre az ellenforradalom fenyegetése. Optimizmusa még töretlen. Későbbi cikkein már érződik, hogy a veszélybe jutott proletárdiktatúra árnyékában születtek. Ápr. 14-én a franciák a fölláított kordonnal elvágták Szegedet a tanácskormánytól; hatályon kívül helyezték a sajtót szocializáló rendeletet; a munkás-, katonas- és földmivestanács — melynek ápr. 14 óta a költő is tagja — elnapolta magát. Vö. PL 178. l.

A költő szerzőségét bizonyítja, hogy a *világforradalom robogó szekere* kép, az *új hit* kifejezés, az *anarkia* szó írásmódja 237. sz. cikkében is előfordul.

A legújabb ellenforradalom: Kolcsak támadása és az eszközök leverte puccsa. Vö. Délm 1919. ápr. 13.

252. A naturalista drámáról. — A Remény előadása alkalmából. — A Délm 1919. ápr. 17-i számából. 1—2. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*. — MUK 4: 193—195. l.

A franciák szegedi intervenciója következtében e cikktől kezdődően Juhász Gyula fogalmazása szükségszerűen elvontabbá és óvatosabbá válik. Vö. PL 178. l.

Ápr. 8-án Dettre János kormánybiztos a költőre ruhazza a szegedi színház vezetését. Az SzN ápr. 9-i száma közli nyilatkozatát: *Munkáselőadásokat rendezünk, bevezetőül talán már a jövő héten elő fogjuk adni Heyermanns Remény című darabját . . . lehetőség szerint meg fogjuk honosítani az előadások előtti konferanszokat.* 1919. ápr. 17-én tartották az első munkáselőadást: Baróti József rendezésében A Reményt mutatták be. Az SzN 1919. ápr. 18-i száma beszámolót közöl az előadásról, illetve Juhász bevezető konferanszáról: „Az előadás előtt Juhász Gyula tartott rövid, de színdús és lelkesítő konferanszot, melyben A Remény zöld színét találóan vetette össze a proletárok vörös lobogójával.” A Délm ugyane napon így tudósít: „Irodalmi színvonalon álló, a darab mélységeit megvilágító konferanszot tartott Juhász Gyula, akinek lendületes és a mai időköt példázó beszédét zajos tapsokkal kísérte a proletár közönség.” Hogy épp Herman Heijermans holland naturalista színműíró darabjára esett Juhász Gyula választása, abban szerepet játszhatott, hogy 1903. ápr. 22-én a Vígszínházban tanúja volt a Reinhardt-előadásnak. Vö. JGYÖM 5: 385. l. Juhász Gyula színházigazgatói tevékenységéről Osváth Béla: *Juhász Gyula mint az 1919-es szegedi színházi direktorium igazgatója.* It 1951. 231—235. l. A színházi műsorokról PL 165—171. l.

Javításunk:

1 A lapban egybeírva: *Vieuxjeude*

Goncourtok: Edmond (1822—1896) és Jules (1830—1870) francia naturalista írótestvérpár. — *Dumas, Alexandre* (1803—1870) francia regényíró, a

Monte Christo grófja és A három testőr szerzője. — *Georges Ohnet* (1848—1918) olcsó hatásokra törő, népszerű szentimentális drámák írója. Vasgyáros c. darabját Juhász egyik ifjúkori cikkében kegyetlen bírálólatban részesíti. JGyÖM 5: 120. l. — *Sarcey, Francisque* (1827—1899) francia impresszionista színikritikus, esztétikai kritériuma a tetszés. — *Porzolt Kálmán* (1860—1940) újságíró és kritikus, a Népszínház igazgatója. — *Henri Becque* (1837—1899) francia naturalista drámaíró; ismert műve a *La Parisienne*. — *Theatre libre*: André Antoine párizsi naturalista színpada, 1887 és 1894 közt. — *Freie Bühne*: Otto Brahm 1889-ben alapította Berlinben. — *Max Halbe* (1865—1944) német író drámáját, az *Ifjúság* címűt, 1902. jún. 8-án játszotta a Deutsches Theater Budapesten. — *Octave Mirbeau* (1850—1917) francia drámaíró, társadalmi szatírák szerzője. — *Porto-Riche, Georges* (1847—1930) francia drámaíró. — *Verga, Giovanni* (1840—1922) olasz verista drámaíró. A *Parasztbecsület* c. művét Radó Antal fordította magyarra 1893-ban. — *Bracco, Roberto* (1862—1943) olasz naturalista színműíró. — *Rovetta, Girolamo* (1850—1910) olasz naturalista drámaíró. — *Otto Brahm* (1856—1912) német dramaturg és rendező. — *Deutsches Theater, Lessing Theater*: berlini színházak; az előbbi 1883-ban, az utóbbit 1888-ban alapította Otto Brahm. — *A Thália*: 1904-ben alakult társaság, a modern magyar színjátszás úttörője. Vezetői Hevesi Sándor, Benedek Marcell és Lukács György voltak. Vö. Katona Ferenc—Dénes Tibor: *A Thália története* (1904—1908). Budapest 1954.

253. Nagyszombat. Dél m 1919. ápr. 19. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — MUK 4: 198. l.

A lírai átéléssel előadott bibliai történet Krisztus föltámaszásáról: jelképes értelmű, a nemzeti és társadalmi igazság győzelmének hitét jelképezi.

254. Utazás a vastaps körül. Délm 1919. ápr. 20. 3. l. Névtelen. Humoreszk A Remény és a Szentivánéji álom szegedi sikeréről.

255. Színházi emlékek. J. Mikor a Nemzetiben játszottam. A Délm 1919. ápr. 25-i számából. 1—2. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 152—154. l. — JGyE 45—46. l. — 2. A Thália. A Délm 1919. ápr. 26-i számából. 2. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 155—157. l. — MUK 4: 240—241. l. — 3. Reinhardt a Víghen. A Délm 1919. ápr. 27-i számából. 1—2. l. Tárca. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 157—161. l.

Juhász Gyula múltbafordulását Móráéval érdekes párhuzamban Péter László a szegedi ellenforradalom megerősödésével hozza kapcsolatba. Thematái között olvassuk: *Önéletrajzi könyv, regény formában „Ich”*. *Intellektuális Odyszeiám története*. Tán e cikk az egyik fejezetnek készült? — Balogh Lajosról: Tóth Endre, *Studia litteraria* [Debrecen] 1968. 62. l.

Javításaink:

- 1 A lapban *Hogy*
- 2 A lapban *Szók*
- 3 A lapban *egyik*
- 4 A lapban *brüüd*

Abban a korszakban: 1903-ban; Ujházy Ede (1844—1915), Szacsuvay Imre (1854—1939) és Jászai Mari idején. — *Kürti József* (1881—1939) színművész, a Thália Társaság színpadán tűnt föl. — *Forgács Rózsi* (1886—1944) színművész. — *Somlay Artúr* (1883—1952) színművész, a Nemzeti Színház, majd

a Belvárosi Színház tagja. A főlzabradulás után Kossuth-díjas. — *Koroda Pál* (1858—1933) költő; ifjúkorában Reviczky és Komjáthy barátja, később mint a Petőfi Társaság tagja a kurzuspolitika kiszolgálója. — *Szepessy László*: vö. 56. sz. — *Pethes Imre* (1864—1924) jellemszínész, a Színművészeti Akadémia tanára. Római tógában: a Coriolanus 1903. okt. 5-i előadásán. — *Bakó László* (1872—1928) színművész, a Nemzeti Színház tagja. — *Z. Molnár László* (1883—) jellemszínész, a Belvárosi Színházban játszott. — *A Neró anyja bemutatója*: Tardos-Krenner Viktor történeti színművét 1903. máj. 22-én mutatták be. — *Beregi Oszkár* (1876—1965) színművész, 1919-ben emigrációba kényszerül. — *Gyökössy Endre* (1880—1957) költő, író, Juhász Gyula egyetemi társa. Idegen földön c. kötetéről JGYÖM 5: 60. l. — *Alexander Bernát* (1850—1927) filozófus, egyetemi tanár; Juhász az 1902/3-as egyetemi tanévben hallgatta Shakespeare-előadásait. — *Monna Vanna*: Maeterlinck darabja, 1902. dec. 28-án mutatta be a Nemzeti Színház, Márkus Emma (1862—1949) játszotta benne a főszerepet. — *Solness építőmester*: Ibsen drámáját 1905. nov. 19-én játszotta a Thália. — *Dobi Ferenc* (1880—1916) a Tháliában tűnt föl, majd Makó Lajos társulatánál játszott. Fiatalon olasz fogságban vesztette életét. — *A kuruc dalok költőjének fia*: Endrői Béla. — *Az igazi Lengyel Menyhért*: Nagy fejedelem c. drámáját 1907. márc. 3-án mutatta be a Thália. — *Szemere György* (1863—1930) regény- és drámaíró Siralomházban c. művét a Thália Társaság mutatta be 1906. febr. 18-án. — *Srindberg Apáját adták*: 1905. márc. 12-én. A bemutatót követően Juhász Gyula kritikai polémiába keveredett Márkus Lászlóval. JGYÖM 5: 32. l. — *Judik Etel* (1886—1918) színművésznő a Thália Társaságnál. — *Durch Leiden Freude*: Szenvedések árán jutunk az örömhöz (ném.). — *Csak ahol sírok domborulnak*: idézet Nietzsche Zarathusztrájából. — *Jacobsohn, Siegfried* (1881—1926) német színikritikus. — *Kotzebue, August Friedrich Ferdinand* (1761—1819) német drámaíró; inkább ügyes technikával, mint darabjai mélységével aratott sikert. — *Reinhardt rendezései*: 1917. aug. 10-én játszotta a Vígszínházban a Lessings Theater Kotzebue A kötötök s a megsztott szív c. darabját; Reinhardt rendezte Bródy Tanítónőjét, melyet 1910-ben Berlinben, Münchenben, Bécsben, Brémában és Nürnbergben is előadtak; Hebbel Giges und sein Ring c. drámáját 1912. ápr. 22-én játszotta a Deutsches Theater Pesten; Az Oidipos királyt 1911. szept. 19-én Reinhardt rendezte a Magyar Színházban. — *Egy májusi este*: 1907. máj. 11-én játszotta Reinhardt társulata a pesti Vígszínházban Wedekind (1864—1918) darabját, a Tavasz mámort. Juhász épp pedagógiai szakvizsgáját tette le a fővárosban, s így vehetett részt ő is a bemutatón. — *Tommaso Salvini* (1829—1915) híres olasz színész; a Romeót 1897. jan. 8-án játszotta a Vígszínházban, utána vidéki körútra indult. A darabban Aliprandi játszotta a dajka szerepét. — *Coquelin a Népszínházban*: 1903. okt. 28-án a Cyranoban. — *Törzs Jenő* (1887—1946) kitűnő jellemszínész. — *Plein air*: teljes fény; a kifejezés az impresszionista technikára utal. — *Rysselberghe, Theo* (1862—1926) belga festőművész. — *Küsse nicht!:* ne csókolj! (ném.)

256. Déry Rózsi. SzÚ 1919. ápr. 26. 1. l. Arcok és maszkok 15. Névtelen. Déry Rózsának, a szegedi színház primadonnájának arcképe. *Egy haldokló műfaj — az operett — élető lelke; a kritikus csak azt sajnálja, hogy miért nem kapou különb műfajt ez a kiválóan tehetséges művésznő.*

257. Május 1-én avatják föl az új Munkásotthont. Délm 1919. ápr. 30. 3. l. Névtelen.

A Berlińi körúti volt honvédkaszárnyát a munkásságnak engedte út a város. Május elsejére készülnek el a tatarozás munkájával; könyvtár, színpad is lesz benne. Érdekesége a tudósításnak, hogy a szegedi szocialista párt taglétszámát 40 000-re becsüli.

258. Uty Gizella. SzÚ 1919. máj. 3. 1—2. l. Arcok és maszkok 16. Névtelen.

A dráma egyik oszlopa és erőssége Uty a szegedi színházban — állapítja meg a drámai hősnőről. Elismeréssel szól róla mint Herczeg Arva László királyának Szilágyi Erzsébetéről, Szomory II. Józsefének Chanclosnéjáról és Heijermans Reményének Johannájáról.

259. Kalapos József. Nagy történeti szomorujáték négy lendületben és minden. Délm 1919. máj. 4. 2—3. l. Tárcsa. Névtelen.

Ápr. 29-én mutatta be a szegedi színház Szomory II. Józsefét, Baróti Józseffel a címszerepben. Juhász cikke színházi humoreszok.

260. Gárdonyiról. Egy konferansz, amit nem mondhattam el. A Délm 1919. máj. 9-i számából. 1. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 160—162. l. — MUK 4: 323—324. l.

Az első cikk, amely az ellenforradalmi terror fenyegetésének légkörében született. 1919. máj. 7. fordulópont Szeged történetében: a fehérterror első napja. Az ellenforradalmi erők sürgetésére Charpy tábornok máj. 3-án fölmentette Tabódy ezredest, és a szegedi katonai parancsnokság élére a jobboldali Szombathelyi Béla alezredest nevezte ki. Máj. 7-én egy tiszti különítmény rajtaütéssel megszállta a Mars téri laktanyát, és a kommunista katonák mintegy 150 főnyi csoportját behörtönözte. Ugyane napon alakult meg a Szegedi Tanárok, Tanítók és Óvónők Nemzeti Szövetsége, melynek alakuló gyűlésén Juhász Gyulát az ellenforradalmárok szégyenletes módon bántalmazták. Vö. PL 168—171. l.

A bor bemutató előadása máj. 8-án volt a színházban. Juhász konferansza ez elé készült. A Délm erről szóló tudósításában olvassuk: „A hirdetett konferanszot Juhász Gyula nem tartotta meg, mert nem engedték meg. Az irodalmi értékű előljáró beszédet lapunk más helyén közöljük, mert úgy gondoljuk, hogy ezzel a szép kultuszát terjeszthetjük” (1919. máj. 9.). A konferansz gondolatmenete korábbi lehet; már jan. 1-én, a Tűz második irodalmi estjén előadást tartott Gárdonyiról, az *elfelejtett lírikusról*. Vö. Délm 1919. jan. 3.

Gárdonyi Szegeden: 1888—1891 közt. — *Barlanglakók*: Tömörkény drámáját Juhász Gyula tűzte a szegedi színház műsorára, máj. 19-én mutatták be. Vö. PL 171. l. — *Antima naturaliter*: természettől keresztényi lélek (lat.). — *Gárdonyi redakciója*: az SzN. — *Az én tavaszi zsenyéim*: Merengés, Mulandóság. SzN 1899. máj. 21. JGYÖM 1: 19—20. l.

261. Matány Antal. SzÚ 1919. máj. 10. 1—2. l. Arcok és maszkok 17. Névtelen.

Alig volt operett, amelybe ne vitt volna bele egy új ötletet, egy adag derűt, egy garmada jókedvet. Kiemeli a Szentivánéji álomból Oberon alakítását.

262. Párisi újságok. Délm 1919. máj. 11. 3. l. Kézjel: (j. gy.)

A Figaro, a Matin, a Temps, a Journal des Débats és az Humanité kultu-

rális híreit foglalja össze. Beszámol France cikkéről, melyben Jaurès gyilkosának fölmentését ítéli el. Bemutatja Ivan Mestrovic szerb szobrászművészt, ismerteti Sarah Bernhard matinéit, Henri Bataille és Rostand színpadi sikereit.

263. Párisi újságok. Délm 1919. máj. 14. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Auguste Gauvain (*afféle pesti Kéri Pál*) Magyarországról cikket írt a Journal des Débats-ba. Juhász ironikus hangon ismerteti a Tanácsköztársaságot támadó írást, s rámutat tárgyi tévedéseire.

264. [Szeged a forradalomban.] Az azonos című, Szegeden megjelent füzet előhangja. 3–4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megjelenéséről a Délm 1919. máj. 16-i száma tudósít. — Ö 1: 163–165. l. — JGyE 310–311. l. — MUK 4: 359–361. l.

Javításunk:

1 Eredetileg *utvezetőiben*

Cicerone, Vademecum: idegenvezető, útítárs. — *Pálfi Balázs:* szegedi bíró, aki Dózsa fiának fogadta. Verancsics Antal szerint Szapolyai elküldte neki Dózsa levágott fejét. Vö. *Dózsa feje*, JGyÖM 2: 198. l. — *Nunc venio:* most érkezem el a legfontosabbhoz. — *Egy októbertévi estén:* okt. 19-én. A munkásság képviselői a Nemzeti Tanácsban Fürtös Sándor, Nemes Lajos és Szabó János voltak. — *Emerson, Ralph Waldo* (1803–1882) amerikai esztéta. Shakespeare-ről Az emberi szellem képviselői c. könyvében; Szász Károly fordította magyarra 1894-ben.

265. Ócskay manipuláns. Délm 1919. máj. 16. 1–2. l. Tárca. Névtelen. Szatíra Herczeg Ocskay brigadérosáról.

266. A munkásság nélkül. A Délm 1919. máj. 17-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 166–168. l. — MUK 4: 371–372. l.

Juhász szerzőségét a *se Párisban... se Abádszalókon* kifejezés árulja el. Ez verseiben is többször előfordul. Cikke a levett forradalom védelme. Vö. PL 206. l.

Taine műve: A jelenkori Franciaország alakulása. Ford. Toldy László, Budapest 1881. — *André Chénier, Lavoisier:* a költő és a tudós a francia forradalmi terror áldozatai lettek. — *Mob:* csöcselék (ang.).

267. Bende László. SzÚ 1919. máj. 18. 1–2. l. Arcok és maszkok 18. Névtelen.

A fiatal színész A Remény bemutatóján tűnt föl: *az első forró sikerű munkás-előadáson a proletárok tüntető tapsa nyílt színen és felvonások végén zajosan köszöntötte.* Zöldi Vilma Rózája mellett övé volt a legnagyobb siker.

268. A művészekről a közönségnek. [Előszó]. Szegedi Képző- és Iparművészek kiállítása a kultúrpalotában. Szeged 1919. 2–6. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Keltezés: 1919. május.

Máj. 18-án nyílt meg a szegedi képzőművészeti tárlat. E cikk a katalógus előszava. A költő máj. 24-én előadást is tartott a kiállításon. Erről a Délm

máj. 25-i tudósítása így számol be: „Érdekes szabadelőadást tartott Juhász Gyula, a közszeretettben álló, jeles szegedi költő. Arról beszélt, hogy képeket és szobrokat hogyan kell nézni. Az értékes és mindvégig lebilincselő előadást nagy tetszéssel hallgatták.”

269. Szegedi művészek kiállítása a kultúrpalotában. Délm 1919. máj. 18. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Műkritika a máj. 18-án nyílt tárlatról. A naturalista Joachim Ferenc képeit, Papp Gábor Amant Jeanra vagy Gaston La Touche-ra emlékeztető *franciás gráciájú* portréit, Dinnyés Ferenc szegedi tájképeit dicséri. A cikk szerint a szobrászok között Gergely Sándor európai értékeket reprezentál, s az épater le bourgeois elvét valósítja meg. Említi még Bodzássy István, Károlyi Lajos, Joachim József, Vlasits Károly, Hódi Géza, Klucsik Ferenc, Kolbanek Mária, Árvay Ilona, Pick Lajos, Heksch István alkotásait. Végül megállapítja: *sajnos nélkülözzük az itt élő Heller Ödön és Nyilassy Sándor művészetét.*

270. Párisi újságok. Délm 1919. máj. 22. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (*j. gy.*)

A Revue des deux Mondes májusi számából René Doumic színikritikáját emeli ki Bataille új drámájáról. A Szegedre érkezett francia nyelvű könyvek közül Octave Mirbeau, Theuriet, Jules Renard, Jean Richepin, Marcel Prévost, Alphonse Daudet műveit sorolja föl. Beszámol arról, hogy a francia színészek szindikátusba tömörültek és csatlakoztak a CGT-hez. A Foemina nyomán hírt ad egy párizsi színésznő ügyilkosságáról (a Kaméliás hölgy előadása előtt), majd François Curel akadémiai székfoglalójáról, Paul Hervieu fölött mondott emlékbeszédéről. Ismerteti a Le Temps irodalmi szenzációját: Alexandre Dumas néhány regényét alberletben íratta egy Maquet nevű úrral, a Három testőr néhány fejezetét is. Végül — Richepin románbarát előadásának említése után — Henri Matiase expresszionista kollektív kiállításával fejezi be cikkét.

271. Zöldi Vilma. SzÚ 1919. máj. 24. 1—2. l. Arcok és maszkok r. Névtelen.

Zöldi Márton leánya, Ujházy Ede tanítványa, Cs. Alszeghy Irma rokona. Hermia arcképét a költő így festi meg: *Beszédes arc, csupa finom modulációval, amelynek ragyogó kerete hajának szőkesége. A termete a legjobb színpadi termet, a mozdulatában valami sajátos szépségű és kissé keleties puhaságú ritmus él, amely méltóságot és szenvedélyt egyaránt éreztet, ha kell. A beszéde a legtisztább és legnemesebb beszéd ma, amit vidéki magyar színésznőtől hallhatunk. Különös melegség és lágyág muzikál a hangjában, amelynek érzéki varázsa hamar megfogja a hallgatót.* Szerepei közül ezeket emeli ki: Heijermans Reményében Róza, a Szentivánéji álomban Hermia, a Bánk bánban Melinda, Turgenyev Kegyelemkenyérben Olga, Lengyel Menyhért Charlotte kisasszonya, Bródy Tanítónője. Vö. 247. sz.

272. Párisi újságok. Délm 1919. máj. 25. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (*j. gy.*)

Az Excelsior legújabb számát ismerteti: a román támadás eseményeit, a nyugati hadszíntér elpusztult műemlékeit, a francia kékszakáll M. Landru bűnügvet, Stefanik volt cseh hadügyminiszter repülőszerencsétlenségét, a Comédie Française Racine-előadásait, French marsall háborús emlékiratait és a Le Journal nyomán — Magyarország új határait.

273. Nietzsche a Carmenről. Délm 1919. máj. 28. 1—2. l. Tárca. Névtelen. Bizet Carmenjének, a költő legkedvesebb operájának szegedi előadása alkalmából Juhász közli Nietzsche tanulmányát az opera párizsi bemutatójáról. A művet — melyben a német filozófus szembefordul Wagner zenéjével — a stílus után ítélve a költő fordíthatta.

274. Majtényi László. SzÚ 1919. máj. 31. 1. l. Arcok és maszkok r. Névtelen.

A színészportré Majtényi e szerepeit említi: Herczeg Árva László királynak Hunyadi Lászlója; Ohnet Vasgyárosának és az Aranymembernek a címszerepe; Bródy Tanítónőjének ifjú Nagy Istvánja; Molière Tartuffe-je.

275. Két magyar író. A Délm 1919. máj. 31-i számából. 2. l. Aláírás: Juhász Gyula. — MUK 4: 394—396. l.

Gozdu Elek (1855—1919) idézett művei: a Kőd c. regény (1882) és a Tantalusz c. novelláskötet (1886). Temesvárra kerülve, 1892-ben abbahagyta az írást, lehangelve a félsikertől. A félisten bemutatója 1908-ban volt. — Zöldi Márton (1854—1919), írói nevén Lucián, utolsó drámája: Világjáró Lábos Péter (1914). — Vaudeville: francia népszínmű. — Két lánya: Zöldi Vilma és Elza. A Zöldi Vilmának szóló Juhász-vers címe: *Consolatio* (Vigasztalás) az apa ápr. 26-án bekövetkezett halálára utal. Vö. JGYÖM 2: 506. l.

276. A kritika joga. A Délm 1919. jún. 5-i számából. 1. l. Vezércikk. Aláírás: Juhász Gyula. — MUK 4: 444—446. l.

A költő ún. Thematái közt olvassuk: *Alfred Kerr estéje* (Sudermann és Anne Nichols).

Javításunk:

1 A lapban tételét

Alfred Kerr Sudermannról: A polémiát annak idején Kovács Jenő ismertette a Magyar Génius 1903. jan. 25-i számában A kritika eldurulása címmel. Kerr bírálatai a berlini Tagban jelentek meg. — *Hermann Sudermann* (1857—1928) német drámaíró, szórakoztató, de fölszines színművek szerzője. — *Ruskin Turnerről*: Modern peinters c. művében. A könyv — a pre-rafaelita festők védelme — Juhász kedvelt ifjúkori olvasmánya volt. — *Nietzsche Wagnerről*: vö. 273. sz. — *Karl Kraus* (1874—1936) osztrák író. Die Fackel c. folyóiratában élesen támadta a monarchia társadalmi rendjét. — *Herman Oúó* (1836—1914) polihisztor természettudós. — *Péterfy Jenő tanulmánya*: Jókai Mór. BSzle 1881. 26: 1—27. l. — *Buffon, George* (1707—1788) francia természettudós, enciklopédista. Juhász az Értekezés a stílusról c. művéből idéz.

277. Program. A Délm 1919. jún. 24-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. *A hajnali kiáltó Chanteclair, az újságírás noviciusai, a munka és a művészet csarnokai*: Juhász Gyula gyakori kifejezései a szerzőségére utalnak.

Jún. 6 és 23 közt általános sztrájk volt Szegeden. Ez idő alatt a lapok se jelentek meg. A sztrájk miatt a jobboldal részéről sok támadás éri a sajtót; Juhász cikke erre válasz.

278. Magyar kultúra. Délm 1919. jún. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk a magyar történelem tragikus fejezeteit ismerteti, majd a jelen helyzetet a Bach-korszakkal hozza párhuzamba. Hírt ad az erdélyi irodalom újjászületéséről, a Tavasz c. váradi irodalmi lap indulásáról.

279. A mi Rákócziink ... A Délm 1919. júl. 2-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk hátor polémia az ellenforradalommal. A szegedi színház júl. 1-i szezonvégi előadásán, Szigligeti II. Rákóczi Ferenc c. darabja előtt Gömbös Gyula és P. Ábrahám Dezső tartottak propagandabeszédet, melyben Rákóczi nemzeti fölkelését a kurzus céljainak megfelelően idézték. Juhász írása a nacionalista Rákóczival szemben azt emeli ki, hogy a fejedelem kora forradalmára, a társadalmi haladás zászlóvivője volt. A szerzőséget bizonyítja: PL 213. l.

Székfü Gyula (1883—1955) könyve: *A száműzött Rákóczi* (1913). — *Man merkt die Absicht*: észrevehető a szándék.

280. Vegyének virágot ... Délm 1919. júl. 3. 2. l. Névtelen.

Az újszegedi nyári ünnepen a fővárosba szerződött két színésznő: Zöldi Vilma és Bányai Irén árul virágot.

281. A „borzalom” irodalma és egy szegedi könyv. Délm 1919. júl. 4. 2. l. Tárca. Kéjzel: (*j. gy.*) — MUK 4: 577—579. l.

Hans Heinz Ewers és Gustav Meyrinck borzalom-irodalmáról. Az irány klasszikusainak E. T. A. Hoffmann és Poet, valamint a magyar Cholnoky Viktort tartja. A szegedi könyv Naszády József Asszonyom c. fantasztikus regénye.

282. Radikális kis káté. Hüvelyk Matyi 1919. júl. 6. 3. l. Névtelen. Kézirata — Sz. Szigethy Vilmostól — a Szegedi Egyetemi Könyvtárban.

283. A nagy per ... A Délm 1919. júl. 6-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A latinos genitivus (*ismeretére és belátására a társadalmi jelenségeknek*), a halmozás (*olcsó és hig bölcsességű; ingoványos és lidérces tulaj; elfogultság és oktalanság lépvirágai*), a kultúra világító fáklyái és az igazság és szépség fanatikusai kifejezések Juhász stílusára vallanak.

Juhász e cikkében világosan látja, hogy a fehérterror ideológiája, az antiszemitizmus *eltereli a figyelmet a dolgok valódi lényegéről*, az osztályproblémákról. Vö. PL 211—212. l.

Prügelknabe: bűnbak (ném.). — *Akik idegen elemekről beszélnek*: célzás Gömbös Gyula és Horthy Miklós fölszólalásaira a szegedi vasutasok júl. 4-i és a MOVE júl. 5-i gyűlésén. — *Adler, Victor* (1852—1918) osztrák szociáldemokrata politikus.

284. Az egyetlen út. Délm 1919. júl. 8. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Két cenzúrafolttal.

Károlyi Gyula ellenforradalmi kormányáról. A nép nem támogatja, s *egyelőre levitézleni látszik* — állapítja meg róla Juhász. A fehérterrorral a költő a nyugati demokráciák példáját állítja szembe, s ismételtlen figyelmeztet: *A munkásság részvétele nélkül nincs és nem lehet többé komoly politika, kibontakozás, megegyezés, valódi és tartós béke.*

285. A mai Budapest. — Egy szemtanú elbeszélése. — Délm 1919. júl. 11. 3. l. Névtelen.

Péter László szerint a szemtanú Espersit János, aki túszként került föl a rákospalotai internálótáborba, ahonnan Ormos Ede közbenjárására más-jus elején bocsátották el (i. m. 207. l.). A cikk józan hangja a proletár-diktatúra vérengző terrorjáról terjesztett rémhíreknek.

286. Párisi újságok. Délm 1919. júl. 12. 2. l. Névtelen.

A Figaro nyomán beszámol a nemzetközi munkásmozgalom eseményeiről: a firenzei, torinói és bresciai tüntetésekről, a júl. 14-i előkészületekről. A kulturális hírek közül Antoine skandináv turnéját és Kalidasa hindu drámájának, a Szakuntalának párizsi bemutatóját említi. A politikai hírek közül Clemenceau vidéki útjáról és a Magyar Tanácsköztársaság franciaországi visszhangjáról szól.

287. Július 14. A Délm 1919. júl. 13-i számából. 1—2. l. Vezércikk. Névtelen.

A forradalom mint *győzelmes szekér kép*, a *forradalmak évadján* kifejezés, a *halott Mirabeau és a halhatatlan Jaurès* ellentétpár Juhász szerzőségére mutat. A cikk helye is polemizál az ellenforradalommal: mellette van P. Ábrahám Dezső fölhívása (A magyar nemzethez!), melyben az országot „a forradalom átkától” akarja megszabadítani. Juhász írása viszont a polgári forradalmat követő párizsi kommun történelmi példáját idézi.

Assemblée: nemzetgyűlés. — *Tiers etat*: a harmadik rend. — *A nyavalyatörős zseni*: Napoleon.

288. Új orientáció. A Délm 1919. júl. 17-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Juhász, miután az ellenforradalom szorításában nem utalhat a Tanácsköztársaságra, a nyugati polgári demokrácia példáját állítja szembe a fehérterrorral. 24. és 84. sz. cikkeivel szemben ezért értékeli pozitívan Clemenceau alakját. Ez kétségkívül viszahullás szocialisztikus meggyőződéséből a polgári radikális álláspontra. Viszont a munkásságra még mindig mint első politikai hatalomra hivatkozik, mely nemcsak a háború, de a béke sorsát is képes eldönteni. Hogy ez a vélemény milyen bátor tett volt akkor, jól mutatja, hogy cikkét Kelemen Béla naplója „kútmérgezésnek” minősítette. Vö. PL 210. l.

Szerzőségét a *historiai* jelző, a *vidéki állomás baktere* hasonlat, Zola J'accuse-ének említése bizonyítja.

Károlyi Gyula (1871—1947) nagybirtokos, ellenforradalmi politikus, az aradi kormány miniszterelnöke. — *Varjassy Lajos* (—1935) liberális politikus, képviselő. — *Andrássy Gyula* (1823—1890) Habsburg-párti politikus; mint a kiegészítés első miniszterelnöke, németbarát külpolitikát folytatott. — *Boulanger, Georg Ernest* (1837—1891) francia tábornok, a párizsi kommun leverője.

289. A tudás hatalom. Délm 1919. júl. 20. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Az iskolai oktatás lezúllásáról. *Adjátok vissza az iskolákat az ifjúságnak!* — javasolja.

290. Alkohol. Délm 1919. júl. 23. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Antialkoholista propagandacikk. A témát időszerűsíti és az ellenforra-

dalom ellen fordítja: *Akik ma fajmagyarságról, nemzeti öntudatról, újjászületésről és építésről beszélnek, ne feledkezzenek meg arról se, hogy a faj legnagyobb gyilkosa az alkohol.*

291. Nincs köszönet benne! Délm 1919. júl. 24. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Maniu Gyula nyilatkozott Románia területi követeléséről Magyarországgal szemben. Juhász bírálja beszédét, s kijelenti: *Ebből a szent nacionalizmusból, amelyet Vilmosok és Reventlowok, feudálisok és üzletesek csináltak munkás és békés népek bőrére és vérére, többé nem kérünk. Elég volt nekünk ezt a háborút elveszítenünk, ezt a tandíjat még egyszer nem óhajtjuk megfizetni.*

292. Megint a reakció. Délm 1919. júl. 25. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

A jobboldali sajtó — Németország példájára hivatkozva — Magyarországon jobboldali-konzervatív kibontakozást jósol. Juhász cikke egyrészt a régi liberális úri politikát bírálja, másrészt a munkáspárti politika tapasztalatlanságát menti: *Nemzedékek szálltak sírba 67 óta, de a politikai élet hitbizományosai alig tudtak néhány olyan embert teremteni, akik kiváltak a képviselőházi tömeg szürkességéből . . . talán értettek a politikához, mint ahogy ért a szabó a varráshoz, de a kormányzás és az államélet művésze, tudósa és bölcse egy sem volt. És most azt akarják, hogy azok a pártok, amelyek a politikai alkotó munkába csak néhány hónap óta kapcsolódtak be, hatalmas, konstruktív munkát végezzenek máris.*

293. Nem volt elég? Délm 1919. júl. 27. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Juhász — mint Madách Keplerje — hallgatja a jövő dalát; kétségbeesik, hogy a nagy álomfüggöny sehogy sem akar felgördülni. Fölsóhajt: *mikor lehet és mikor tudnak már végre vértelenül operálni?*

294. Petőfi. A Délm 1919. júl. 31-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Júl. 31-én tartotta a ezegedi munkásság e Petőfi-ünnepét. A műsor: Móra Ferenc prologja, Juhász Gyula és Eidus Bentian előadása, Szalay Antal szaválata, a munkáskórus éneke. A cikk Juhász emlékezésének kivonata lehet. A Délm tudósítója az aug. 1-i számban így ír: „Rendkívüli hatása volt Juhász Gyula emlékbeszédének, amelyet a szabadság nagy költőjéről mondott. Egyes passzusaira percekig tartó taps viharzott föl.” Vö. PL 206. l.

Grimm Petőfiről: „Az én szememben Petőfi a világirodalom legbámulatosabb, legszeretetre méltóbb tüneményeinek egyike.” BSzle 1903. 113: 318—320. l. — *Nietzsche megzenésített Petőfi-verseiről:* Barabás Ábel: Petőfi és Nietzsche. BHírl 1906. aug. 15. — *Coppée verse:* Petőfihez. JGyÖM 3: 245. l. Utánközlése a Délm e számában. — *Figyelmező:* 1848 júliusában a reakció Budapesti Híradó folytatásaként induló napilap.

295. Nem engedjük a forradalom vívmányait! A Délm 1919. aug. 7-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 171—172 l. — JGyE 312—313. l.

Az ellenforradalom alatti publicisztikájának — a munkásosztály politikai szerepének követelése mellett (266. sz.) — másik visszatérő fő témája a forradalmi vívmányok védelme. De már csak az októberi forradalmat védi. E cikke első jele annak, hogy elhatárolja egymástól a két forradalmat. Vö. PL 239. l.

A Szegeden megalakult Magyar Nemzeti Bizottmány a Peidl-kormány ellen foglalt állást. A költő ez ellen tiltakozik. Juhász szerzőségét mutatja a Széchenyitől eredő, sok cikkében megjelenő gondolatmenet, mely a forradalmat a háborús-reakciós politika ellenhatásának látja.

Cabinet noir: titkosrendőrség.

296. Törökországi levél. A Délm 1919. aug. 10-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 173—174. l.

Pola téti: Sok évig élj! (gör.) Mikes 35. és 40. levelében fordul elő. — Az *O navis referent* (Horatius) és a *Homo homini lupus* (Plautus, *Asinaria*) szólások, a *mondom Horáccal* fordulat, az *Amennel* való lezárás, a *nincseilen* szóalak és maga a stílusutáztat — a költő szerzőségéről vallanak.

Az új impérium proklamációja: József főherceg bejelentette, hogy átvette a hatalmat, s — Peidl lemondása után — Friedrich Istvánt bízta meg kormányalakítással. Az antant viszont P. Ábrahám Dezső kormányát ismerte el.

297. Haeckel. Délm 1919. aug. 12. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Nekrológja részben ismétli, részben kiegészíti 34. sz. cikkét. Haeckel — a monizmus pápája — a természettudományos gondolkodás győzelméért harcol, folytatója Giordano Bruno, Campanella, Morus Tamás és Darwin küzdelmének.

298. Párisi újságok. Délm 1919. aug. 13. 4. l. Névtelen.

Franciaországban a gloire irodalma uralkodik; még Richépin is a győztes francia katonáról ír himnuszt. A másik hír: az orange-i antik amfiteátrumban Anatole France Noces corinthiennes c. drámáját adták elő.

299. Világos. A Délm 1919. aug. 14-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A Zarathusztra-idézet, valamint az *édesbús* jelző Juhász szerzőségét mutatja.

Egy régi fametszet: Heinrich Gerhart litográfiája. — *Az öngyilkosjelölt*: tán maga a költő. — *Friss halottunk van*: utalás az eltiport szabadságra, a levett forradalomra.

300. Megint egy új kormány. Délm 1919. aug. 17. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Huszár Károly kormányáról; kérésézetlet jósol neki.

301. Szervezkedés. Kézirat keltezés és aláírás nélkül, két kitépelt és számozott naptárlapon. (Móra Múz 54—437.) A bal felső sarokban a szedésre vonatkozó utasítás (1. l.). Újságban történő megjelenéséről nem tudunk, bár valószínűleg a Hüvelyk Matyiban megjelenhetett; időrendi helyét a tartalomtól következtetjük: 1919. aug. vége, szept. eleje. (Vázsonyi szerepeltetése utalás a koncentrációs kormányt megalakító tárgyalásokra, vö. 300. sz., az *inkompatibilitás* fogalma 308. sz. cikkében is előkerül.)

A satirikus írás tartalma: a lipótmezei elmeógyógyintézet szellemi munkanélküli lakói politikai gyűlést tartanak. A határozataik közül egy: *A proletárdiktatúra kimondása beszédzavarban szenvedőknek nem kötelező*. Majd a helyezkedőket gúnyolja, s utal a szakállnövesztés rögeszméjére. Írását így zárja: *A gyűlés végül emelkedett hangulatban fölsozlott. Többen fölsozlásnak indultak*.

302. Hamupipőke. Délm 1919. aug. 24. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A szegény Hamupipőke: Magyarország. A külföld a nagy árvíz idején vett észre minket, majd Björnson, Scotus Viator és William Stead cikkei irányították a figyelmet az úri Magyarország bűnös nemzetiségi politikájára. De most nem látunk senkit, *aki hangot adna egy szerencsétlen nép panaszának*, mint Pierre Loti a törökének, Victor Hugo a szerbének, Björnson a szlovákének. A múlté már, mikor Heine verset, Ibsen ódát írt a magyarokról, s Nietzsche a legszebb zenének a Rákóczi-indulót tartotta.

303. Nietzsche. Délm 1919. aug. 28. 3–4. l. Kézjel: (j. gy.)

Nietzsche halála 19. évfordulóján, ifjúkori tanulmánya kivonataként, vázlatosan ismerteti életét és műveit.

304. Kezdődik . . . A Délm 1919. aug. 31-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Az új évadban ismét Almássy lett a színház igazgatója. A direktórium vezetői közül Szeghő Endre és Majthényi László eltávoztak Szegedről, sok más színésszel együtt. Almássy, ekkor már az antibolsevista komité tagja, az új szezont 80%-os helyáremeléssel és az olcsó szórakoztatás műsortervével kezdi. Vö. Kálmán László i. m. 24–25. l. Juhász szerzőségét bizonyítja, hogy utal korábbi cikkére (289. sz.).

Augurok, haruspexek: római jósök. — *Tant de brüt pour une omelette:* sok hühő semmiért, egy Des Barreux-anekdotából. — *A mentési akció:* A tanács hozzájárult a helyárák emeléséhez, hogy a színház anyagi helyzetét megszilárdítsa. Vö. Délm 1919. aug. 31. — *Bourgeois gentilhomme:* polgári nemes. — *Bécsi operettek fölmelegítése:* Tervbe vették Jacobi és Laufe bohózata, a Bolondok háza, Duruy és Ghivat énekes életképe, a Rezervisták, az Édes apuka és más operettek bemutatását. — *Vieux jeu:* régi játék (fr.). — *A gyönyörű elszólás:* Szigligeti II. Rákóczi Ferencének júl. 1-i előadásán. Vö. 279. sz.

305. Budapest. A Délm 1919. szept. 4-i számából. 1. l. Vezércikk, írta: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 175–177. l.

A költő szerzőségét a cikk önéletrajzi vonatkozásai, az egyetemi emlékek igazolják. A fehér ellenforradalom „bűnös város” koncepciójával szemben Juhász kiáll a két forradalom, a haladó értelmiség és a szocialista munkásság városa mellett. Vö. PL 247. l. Verse Budapestről: JGYÖM 2: 343. l.

Mennek a vonatok: A vasúti közlekedés megindulásáról a Délm 1919. szept. 3-i híre. — *Nessun maggior dolore:* Nincs gyötrőbb, mint kínok közt emlékezni az eltűnt boldogságra; Dante Isteni színjátékából. — *Az éhes város:* Molnár Ferenc regénye 1901-ből. — *Sancta simplicitas:* szent egyszerűség (lat.).

306. Ezelőtt Schön . . . A Délm 1919. szept. 6-i számából. 3–4. l. Névtelen.

A szegedi zsidó polgárok Balassa Armin vezetésével küldöttséget indítottak Kelemen Béla kormánybiztoshoz és a város katonai parancsnokához, hogy tiltakozzanak a zsidó származású frók ellen terjesztett „pogromra izgató s a tömeglélek forradalmi hisztériáját a kirobbanásig feszítő” röpiratok ellen. (Délm 1919. szept. 6.) A költő cikke (lapkivágata a Kilényi-gyűjt.-ben) elítéli ezt az antiszemita demagógiát.

Braun Sándor (1866—1920) a Közgazdasági Napló, majd a Budapesti Napló szerkesztője, 1905-től A Nap főszerkesztője. — *Gárdonyi neve*: Ziegler volt. — **Biró Lajos drámája**: a bécsi Residenztheater a Hotel Imperialt 1918. okt. 8-án mutatta be. — **Bisson, Alexandre** (1848—1912) francia vígjátékiró. — *Etwas Geniezug*: valami zseni-vonás (ném.). — **Szép Ernő költeménye**: Imádság. Vö. Tóth Árpád, Ny 1918. 1: 290. l. — **Spinoza erkölcstana**: Etika, magyarul a Filozófiai Írók Tárában, 1918-ban. — **Heine verse**: A kevlári búcsú. Szász Károly fordította; Kisebb műfordításai 1: 177—181. l. — **Otto Weininger** (1880—1903) osztrák filozófus. Nem és jellem c. művét 1904-ben Gábor Andor fordította.

307. Rém úr. Délm 1919. szept. 7. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Iroonikus írás a rémbírterjesztőkről. A cikk említi Siegmund Freud pszichológiáját.

308. Prohászka Ottokárhoz. A Délm 1919. szept. 14-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: **Juhász Gyula**.

Prohászka dicséretét a költő taktikai szándéka indokolja. Miközben elválasztja a maga tolsztoji krisztianizmusát a kurzus kereszténységétől, igyekszik Prohászka tekintélyét is fölhasználni a fehérterror ellen.

Juhász e cikkére a SzÜN 1919. szept. 16-i számában [Aigner Károly?] A. K. válaszolt. „Mi vagyunk azok, akik egy elvi alapon állunk Székesfehérvár nagynevű püspökével, nem pedig azok, akik most időszerűnek találják az ő nevét segélykiáltásként a nyilvánosság előtt, áhítattal emlegetni, miután ugyanilyen megváltóként annakidején Kun Béla nevét emlegették.” Szeged későbbi ellenforradalmár főispánja után Zimányi Gyula pesti piarista tanár is reagált Juhász Gyula cikkére 1919. dec. 5-én, a keresztényszocialista nőgyűlésen tartott előadásában: „Hiába ír epiztolákat Szeged elkeresztényetlenedett újságírója Prohászka Ottokárhoz.” (SzÜN 1919. dec. 7.) Vö. PL 249—251. l. — JGYE 338—339. l. — Juhász 1911-es Prohászka-cikke: JGYÖM 5: 438—440. l.

Kultúra és terror: Prohászka Ottokár 1918-ban megjelent könyve. — *Inkompabilitás*: összeférhetetlenség. — *Prohászka beszédéről*: A kormány dunántúli útja, Reggeli Hírek 1919. szept. 10. — *A régi Prohászka*: 1905 előtt, székesfehérvári püspökké történő kinevezéséig a pesti egyetemen a dogmatika tanára volt. Vö. Ő 1: 353. l. — *Per pedes apostolorum*: gyalog. Vö. Az új püspök bevonulása. SzéV 1906. jan. 13. — *Könyvei indexen*: A modern katolicizmus (1907) és Az intellektualizmus túlhajtásai (1910). Vö. Egyházi Közlöny 1910. dec. 25. — *Strindberg kapitánya*: Az apa c. dráma főhőse. — *Sakyamuni*: hindu vallásbölcsele, i. e. 560—480. — *Hauptmann keresztény műve*: Hanneles Himmelfahrt. — *Paul Claudel* (1868—1955) francia neokatolikus szimbolista költő.

309. A Dugonics Társaság koszorúja. Délm 1919. szept. 18. 3. l. Hírek r. Az *Iffjúság* c. verse mellett.

A Dugonics Társaság 600 koronás Lázár György-alapítványát Nagyfalusi Jenő nyerte. Nagyfalusit a Tűz 1919. jan. 16-i irodalmi estjén *Költőavatás* c. előadásában Juhász Gyula fedezte föl. Vö. 314. sz.

310. Emberanyag. A Délm 1919. szept. 21-i számából. 1—2. l. Vezércikk. Névtelen.

Szerzőségére kedvelt szólásai utalnak. *Rossz üzlet a háború* (Norman Angell); *Lucus a non lucendo*: erőtletett, fonák szómagyarázat (Quintilianus); *Nur Zeit*: csak időt (Dehmel); *A pénz nervus rerum*: a dolgok lelke (Demosthenes).

Javításunk:

1 A lapban emberéletet

2 A lapban ráakarna

Ostwald, Wilhelm (1853—1932) német természettudós és filozófus, Nobel-díjas, a fizikai kémia és az energetika megalapítója. — *Jean Richepin*: Juhász róla szóló cikke 1907 elejéről: JGYÖM 5: 104. l. — *Rilke, Rainer Maria* (1875—1926) nagy német impresszionista költő. — *A bellum civile elesett hősei*: A dunántúli fehér vérfürdőről az SzN 1919. szept. 21-i számában. — *A görög bölcs*: Solon. Vö. Tóth Béla: Szájruj szájra 358. l. — *Dehmel verse*: A munkás. JGYÖM 3: 251. l. — *A szegedi tbc-statisztika*: A munkásbiztosító tíföbetelegondozója 1000 beteget tart nyilván. Dr. Bedö Imre és dr. Kováts Ferenc jelentése. Délm 1919. szept. 20. — *Spengler-féle I. K.*: tbc-szérum.

311. A józanság nevében. A Délm 1919. szept. 25-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Szerzőségére utal Prohászka Ottokár fehérvári beszédének említése; a terrornak a háborúból való levezetése és a cikk stílusa. Vö. PL 249. l.

A költő taktikája ugyanaz, mint a 308. sz. cikkében; az ellenforradalom ellen támad, de közben fölerősödnek a proletárdiktatúrával kapcsolatos pacifista ellenvetései. Szerepe van ebben a cenzúra kényszerének is.

Rott Nándor püspök beszéde: az SzN 1919. szept. 23-i számában. — *Anatole France és a francia írók fölkívása*: Az Est 1920. jan. 9-i számában. — *Tribunál*: bírói fórum.

312. Szabó Dezsőhöz. A Délm 1919. szept. 28-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 177—180. l.

A cikkről PL 246—247. l. Juhász kritikájára Lendvai István válaszolt: „Nem igaz, amit egy filozófiájában zavaros, bár költészetében önkéntelen magyar kisaugrázású vidéki poéta írt erről a regényről, — hogy tendenciája: valami hamis rousseau-i «vissza a faluhoz». Nem, ez a regény sokkal a mienkebb, hogysém ilyen elvonatkozott általánosságban adná a város és a falu valóban örök harcát.” (Szabó Dezső regényéről. Lendvai István: A harmadik Magyarország. Budapest 1921. 141. l.)

Slemil: ügyefogyott, élbetetlen. Peter Chamisso hőse. — *Maurice Barrès* (1862—1923) francia sovíniszta regényíró. — *René Bazin* (1853—1932) francia neokatólikus és nacionalista író, műveiben a vidéket, a parasztségot eszményíti. — *Simonyi Zsigmond* (1853—1919) a pesti egyetem nyelvész tanára. — *Friedrich István* (1883—1951) eleinte Károlyi Mihály pártbve, de 1919. aug. 7 és nov. 18 között a horthysta ellensorradalom miniszterelnöke, majd a Huszár-kormány hadügyminisztere. — *Punctum saliens*: a dolog lényege (lat.). — *Tampa Mihály Fekete könyvéről*: vö. 58. sz. — *Emile Faguet* (1847—1916) francia irodalomtörténész. — *Bellum omnium*: mindenki háborúja mindenki ellen. Thomas Hobbes mondása. — *Vieil homme*: öreg ember. — *A Pál és Virginia költője*: Bernardin de Saint Pierre regénye. — *Ipsissima verba*: legsajátabb szavai. Plautustól. — *Egyik barátja*: Laczkó Géza, A kollégium

Don Quijotéja. Ny 1909. 1: 439—445. 1. — *A politikus csizmadia*: Plinius anekdotája Appellesről; Ne tovább, varga, a sarunál!

313. Zoltánka a Serház uccában. A Krónika 1919. okt. 1-i számából. 5—6. 1. Riportok a régi Szegedről r. Írta: *Juhász Gyula*.

Első cikke a Vermes Ernő szerkesztette Krónikában. E radikális hetilap nov. 30-tól HRÚ címmel hétfői lapként jelenik meg. A témát többször feldolgozta. Először 1911-ben, Ő 1: 69—72. 1. és JGyÖM 5: 421. 1. — később a Magyarország 1923. nov. 18-i számában. Vö. Magyar László: Zoltánka és Gyuluska. Délm 1926. jún. 27. JGyE 21—22. 1. — Palasovszky Béla: A „magyar Sasfiók” szegedi diákéve. SzÜN 1941. okt. 5. Cikkének visszhangjáról: 327. sz.

Kálló Antal (1834—1913) Juhász Gyula anyai nagyapja. — *Petőfi István* (1825—1880) Zoltán gyámja és nagybátyja. — *A tanár úr*: Horváth Árpád. — *Vezéri Ödön* (1841—?) színész, Debrecenben együtt játszott Petőfi Zoltánnal, később Szolnok megye levéltárosa. — *Déry Gyula* (1854—1919) író, publicista. Vele szemben védi Juhász a szegedi piaristákat. — *Tóth Antal* (1853—1921) történelem-földrajz szakos szegedi piarista tanár. Juhász nekrológot ír róla (638. sz.). — *Lázár György* (1851—1915) a Dugonics Társaság elnöke, 1904-től Szeged polgármestere.

314. Nagyfalusi Jenő. Krónika 1919. okt. 1. 10. 1. Krónika r. Névtelen. A 309. sz. változata; Nagyfalusi Jenő nyerte a Dugonics Társaság pályázatát.

315. Leonid Andrejev meghalt. Krónika 1919. okt. 1. 11. 1. Krónika r. Névtelen.

Neve Dosztojevszkijé és Gogolé mellé kerül az irodalom történetében.

316. Színház. Krónika 1919. okt. 1. 12—13. 1. Kéjzel: (*j.*)

Cikk a színházi szezon indulásáról. Az első házak üresek voltak, nincs senki, aki a művészetpolitikához értene. A szereplők közül Deréki János, Nyárai Rezső, Jávor Antal, Greguss Margit, Karácsonyi Ili és Viola Margit alakításait dicséri, Dalnoki Tessát viszont nem tartja megfelelőnek.

317. Alma Mater. A Délm 1919. okt. 2-i számából. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.

A mondatrészeket halmozó fogalmazás mellett a *tudományok komoly csarnokai* kifejezés és az *Inter arma silent musae* kedvelt szólása is utal Juhász szerzőségére. Bizonyíték a *Shakspere* szóalak is. A társadalmi béke jelszavának hirdetése elsősorban nem meghátrálást, hanem a féherterror elleni támadást jelenti.

Romeó és Julia: okt. 1-én mutatta be a szegedi színház Étsy Emíliaival és Gáspár Lászlóval a főszerepben. — *Az egyetemek és főiskolák bezárásáról*: az antiszemita pogromok miatt. Vö. Népszava 1919. okt. 2. és Délm 1919. okt. 4. — *Sbirr*: fogd meg, rendőrkopó. — *Csemegei Károly* (1826—1899) liberális jogtudós, a büntetőtörvénykönyv alkotója.

318. A vörös Zsazsa. Délm 1919. okt. 3. 4. 1. Hírfej. Aláírás: *Gyula*.

Juhász Gyula első Gyula-cikke. Az álnevet Shakespeare Szentivánéji álom c. vígjátékából vette. Vö. PL 165. 1.

Fajvédő lapok támadják Fedák Sárít, mert a Vörös Hadsereg toborzónapján szerepelt. A cikk ironikusan szól minderről.

319. Falusi idill. A Délm 1919. okt. 4-i számából. 3. l. Hírfej. Névtelen.
A tragikus falusi idill: 1919 elején Csáth Gézát a bajai kórházban kezelték. Innen hazaszökött Regőcre, júl. 22-én agyonlőtte feleségét, majd felvágta ereit. A szabadkai kórházból újból megszökött, s amikor a jugoszláv határőrök feltartóztatták, megmérgezte magát. — *E sorok írójának, egy névjegyen:* „Engedje meg, hogy figyelmeztessem, hogy Ön most jön abba a korbá, amikor a neurasthenia néhány hó leforgása alatt szépen meggyógyul.” (Kilényi-gyűjt.) A nekrológ e hivatkozása egyben a szerzőség kérdését is eldönti. — *Délutání álom:* Csáth 1911-ben megjelent novellásgyűjteménye.

320. Bizanc. A Délm 1919. okt. 5-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A cím jellegzetesen Juhász írásmódja szerinti, s az írás tele van Juhász kedvelt szólásaival: *Az ember kétlábú tollatlan állat* (Platon); *A világot jelentő deszkák*; *Ismerlek, szép maszk* (Dumas). Szerzősége kétségtelen.

Javításunk:

1 A lapban zsviót

Egzigencia: szükséglet, követelmény. — *Egymást leplezik le:* célzás Nagy-atádi röpiratára, mely szerint a Tanácsköztársaság idején Batthyány János, Apponyi Géza, Edelsheim Lipót, Esterházy Móric, Széchenyi Viktor, Károlyi Gyula és Zichy János grófok is tagjai voltak a kommunista szakszervezeteknek (SzN 1919. okt. 3.). A tudósítás névtelen írója a hírt így kommentálja: „Nyilvánosságra kerültek a lehangosabb ellenforradalmároknak a kommunista párthoz intézett belépő nyilatkozatai, s ébredő magyarokról kiderült, hogy Kun Béláékat is szolgálták.” — *Laissez passer:* Hagyd a dolgozat a maguk útján menni; Colbert. — *A halott halhatatlan:* Ady. Az idézet Párizs, az én Bakonyom c. verséből; helyesen: „pandurhada”. — *A szegedi kormány akciója:* Fölajánlották a koronát a Karagyorgyevicseknek. A hír az SZN 1919. okt. 3-i számában. — *Zsvió, pereát:* éljen, vesszen. — *A díszelőadás:* a MOVE okt. 6-i ünnepe.

321. Az októberi vértanúk. A Délm 1919. okt. 7-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

E cikk már csupán az októberi forradalom vívmányait védi, de ekkor már ehhez is bátorság kellett, még a francia megszállás miatt liberálisabb Szegeden is. A *monarkia* írásmódja, a *szép csöndesen* kifejezés és a *világhistóriai* jelző stíluskritikai érv a szerzőség mellett.

Ma egy éve: célzás 118. sz. vezércikkére. — *Aki ezt letagadja:* utalás a MOVE okt. 6-i szegedi gyászünnepeére. Vö. Délm 1919. okt. 7.

322. Párbeszéd magammal. Krónika 1919. okt. 8. 11. l. Névtelen.

A színházról és a politikai helyzetről. A keresztény szocializmusról megállapítja, hogy *gyanúba hozza a kereszténységet*. Arra a hírre, hogy Hock Jánost hazaárulással vádolják, önvallomásként ezt mondja: *Aki bolond volt októberi forradalmat csinálni, Habsburgokat elkergetni, tűzbe menni, életét kockára tenni, elveken hinni, igazat hirdetni, azt most sorra vesszik. Ne is kérdezzétek, csak verjétek el! Miért nem tanult meg eddig köpönyeket forgatni, két kulacsból inni!*

323. Shakspeare bukása. Krónika 1919. okt. 8. 12. l. Színház r. Kézjel: (j.)

A Rómeó és Júlia szegedi előadása megbukott, mert a színháznál nincs se dramaturg, se rendező, se irodalmi ember.

324. Tiszt urak a zárdában. Krónika 1919. okt. 8. 12. l. Színház r. Névtelen.
Louis Varney operettjének okt. 6-i előadásáról. A cikk a színház egész műsorpolitikáját bírálja. Főlölesnek tartja Bródy gyenge drámájának, a Szeretőnek, Herczeg Ocskay brigadérosának és az Almássy feldolgozásában játszott Vasgyárosnak a bemutatását. Bírálja Viola Margit, Torina Zsiga és Halmos Gyula játékát, egyedül Déry Rózsi alakítását dicséri.

325. Október 6. Krónika 1919. okt. 8. 13. l. Krónika r. Névtelen.
Az októberi szüreten ma csak szavakat puffogatnak a magyar politika csőszrei, azokat is rozsdás, csorba flintákból puffogatják — ítéli el az ellenforradalom gyászünnepséget.

326. Vér és arany. Krónika 1919. okt. 8. 13. l. Krónika r. Névtelen.
Hír a pesti sajtókampányról, mely meghurcolja Móricz Zsigmondot és Szabó Dezsőt, mert a Tanácsköztársaság alatt honoráriumot vettek föl.

327. Régi lányok. Krónika 1919. okt. 8. 13—14. l. Krónika r. Névtelen.
A Petőfi Zoltánról szóló tanulmányának (313. sz.) visszhangját ismerteti. Jelentkeztek a kis Petőfi osztálytársai: Terecsényi Gyula, Eisenstein Jakab és Löw Tivadar; kitudódtak szegedi szerelmei: Kocsisovszki Boriska, Klivinyi Liszka és Belezna Katica.

328. Plakettkiállítás a múzeumban. Délm 1919. okt. 14. 3. l. Hírfej. Aláírás: Gyula.

A cikk dicséri Lugosi Döme rendezését, Dávid Sándor régi gyűjteményét, valamint Heksch Nándor, Pásztor János, Szentgyörgyi István és Gergely Sándor kiplasztikáit, a fővárosiak közül pedig Beck Ö. Fülöp és Femes Beck Vilmos műveit.

329. A legelső forradalom városunkban. A Krónika 1919. okt. 15-i számából. 4—5. l. Riportok a régi Szegedről 2. Írta: Juhász Gyula.

A régi Szeged riportere egy kissé a maga korára is gondolt — olvassuk a cikkben. Indokolt tehát Kispéter András föltételezése, hogy Juhász Gyula Dózsa fölkelő seregében a Vörös Hadsereg őseit látja. (I. m. 175. l. Vö. PL 220., 241—242. l.) Dózsa forradalmának eseményeit valószínűleg Márki Sándor monográfiájából meríti. Vö. JGYÖM 2: 509. l.

330. A kritika. Krónika 1919. okt. 15. 11—12. l. Színház r. Kézjel: (j)
A kritika művészet, de a szegedi színházról nem könnyű lessingi vagy fenyőniksai hangon és igénnyel írni. Az igazgató nem ért a modern színházi művészethez, nem ismeri Gordon Craig, Otto Brahm, Reinhardt, Sztanyiszlavszkij, Márkus László stílusát, s *egyetlen kimagasló vagy feltűnő* művésze nincs.

331. Férfias beszéd. A Délm 1919. okt. 15-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 180—182. l.

A rendületlen mementó, az ebek harmincadjára jutó vívmányok, a forradalom szekere kifejezések Juhász szerzőségét igazolják.

Javításunk:

1 A lapban *ezt*

2 A lapban *közösségbe*

Vázsonyi Vilmos polgári liberális pártja újjászervezése során okt. 10-én mondott beszédéből idézünk: „Az egyenlő jogokhoz ne nyúljon senki, mert aki hozzányúl, az polgárháborút támaszt! Magyarországon nem fogják eltérni az emberek, hogy polgári jogaikban megtámadják őket!” Vö. Népszava 1919. okt. 12. és SzN 1919. okt. 14.

332. Zempléni Árpád. A Délm 1919. okt. 16-i számából. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

Zempléni Árpád (1865—1919) Tállyán született, Sárospatakon és Debrecenben végezte középiskolai tanulmányait. 1896-tól a Magyar Földhitelintézet evéltárosa volt. Turáni dalok c. kötete 1910-ben jelent meg.

333. A fehér kövön. A Délm 1919. okt. 17-i számából. 4. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

Móricz Zsigmond meghurcolásáról: Népszava 1919. okt. 14.

334. A nagy beteg. Délm 1919. okt. 18. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A társadalom morális zülléséről.

335. Kisgazdák. Délm 1919. okt. 19. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A Kisgazda Párt szegedi zászlóbontása kapcsán szóvá teszi, hogy a paraszti Magyarországon szégyen parasztnek lenni. *Ha egy íróról azt állapítja meg a kritika, hogy népies, az elismerés és tisztesség, de ha azt írják róla, hogy parasztos, ezzel alaposan be is fűtötték neki.* Példát Arany Toldijából és Kölcsey Csokonai-kritikájából vesz. Külföldön nem szégyen parasztköltőnek (Burns, Béranger) lenni. Az anekdota- és népszínműmentes parasztot irodalmunkban Tömörkény teremtette meg.

336. Kisértetek. Délm 1919. okt. 22. 3. l. Kaleidoszkóp r. Aláírás: *Gyalu*.

A rettenetes modern fátum, a gondolkodó ember legszörnyűbb végzete Baudelaire, Maupassant, Nietzsche és Munkácsy után Woodrow Wilsont is elérte; agya elborult. A költő jóakaratu embernek ábrázolja Wilsont, s tragédiájáért a nagy világrengést okolja. Alakját Franklin Benjamin, Lincoln Ábrahám, Edgar Poe és Walt Whitman mellé állítja.

337. Kész a pakli? Délm 1919. okt. 23. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Friedrich István miniszterelnök a volt munkapárti Lukács Lászlóval tárgyal, *Európa legnagyobb panamistájával.* A keresztény kurzus és a volt monarchia urai megegyeztek egymással. Juhász e paktumot ítéli el, közben nagyserű értékelést ad az első világháborúról: *A régi munkapárt világháborúba és végromlásba vitte szegény magyart, hogy a zavarosban halászhasson, hogy a kitörni készült belső feszültséget a frontokra elterelje, hogy a marhákat vígan szóhaszák és a bakancsokat vígan szállíthassák ötödfél évig a hon nevében.*

338. Hát persze . . . Rivalda, 1919. okt. 25--nov. 1. 1. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász: Gyalu.* Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

Első cikke Úr György kérésélettű színházi lapjában. Vö. PL 239. l. A színházi iránti szerelméről vall. Wilde és Kerr példájára ő teremtette meg a színházi szonettek műfaját, munkatársa volt Bárdos Artúr lapjának, a Színjátéknak, statisztált a Nemzeti Színházban, konferált, színházat igazgatott, és az Atalantában mint szerző is sikert aratott.

- 339. A fák halála.** Délm 1919. okt. 25. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*. Szeged közterein és utcáin tüzelőhiány miatt kivágják a fákat.
- 340. Hajózni szükséges . . .** Délm 1919. okt. 26. 1. l. Vezércikk. Névtelen. D'Annunzio fiumei kalandjáról. Bevonult a városba, hogy megakadályozza Jugoszláviához csatolását.
- 341. Sylon mester, aki a titkot fölfedi.** Délm 1919. okt. 28. 2. l. Aláírás: *Gyula*. Sylon mester: telepátikus és hipnotikus bűvész.
- 342. A jó úton, előre.** Délm 1919. okt. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A Friedrich-kormány válságáról, a pártok koncentrációs tárgyalásairól.
- 343. Gergely Sándor és Moholy Nagy László műterem-tárlata.** SzéV 1919. okt. 31. 2. l. Kézzel: (*j.*)
Vö. 347. sz.
- 344. Sans gêne.** Délm 1919. okt. 31. 2. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*. Sardou Szókimondó asszonyeág c. darabjának szegedi előadásáról. A cikk kulcsot ad Juhász publicisztikájának értelmezéséhez: *Sans gêne szókimondani az igazságot nem egészen bátoroságos dolog soha, de most különösen nem az. Virágnyelven és tolvajnyelven még csak lehet.* A darab tanulságát Friedrich Istvánra értelmezi: *Különös, hogy akik a forradalomnak köszönhetik, hogy léteznek, és most polcra kerültek, ma sáros csizmáikat akarják beletörölni a forradalomba! Most egy éve, bizonyos Friedrich István vezette az expedíciót a Lánchíd ellen.*
- 345. Mindenszentek.** A Délm 1919. nov. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Szerzőségét stílusvizsgálattal könnyű bizonyítani: a *strok domborulnak* nietzschei képe, a *forradalmi szekér* adys szimbóluma stb. Vö. PL 254. l.
- 346. Boccaccio.** A Rivalda 1919. nov. 2—nov. 8-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.
Anno Anna és Holnap: A Boccaccio énekel c. verse 1910-ben jelent meg. JGyÖM 1: 266—267. l. — *Szegedi idillem:* Szép csöndesen; váradi bemutatója 1909. márc. 21-én. — *A segédszínész nő:* Sárvári Anna. — *A Boccaccio:* Suppé Ferenc operettjét nov. 7-én és 8-án játszotta a szegedi színház.
- 347. Egy szegedi műteremtárlatról.** A Délm 1919. nov. 4-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.
A tárlat 1919. nov. 1-én nyílt meg a Gizella tér 3. sz. alatt. Vö. 343. sz. Gergely Sándor szobrai, Moholy Nagy László képei és rajzai mellett G. Milkó Erzsébet ötvösmunkákat állított ki. Juhász jelét adja a moderu művészi törekvések iránti rokonszenvének, érzékének. Az elsők között látja meg Moholy Nagy László (1895—1946), a későbbi világhírű festő és építész tehetőségét. Moholy 1920-ban megy Berlinbe. 1923 és 1928 közt a Sturm expresszionista csoportjához tartozik és a dessau Bauhaus tanára. 1937-ben Chicagóban ő kezdeményezi az Institute of Design megalapítását.
Archipenko, Alexandr (1887—1955) ukrán szobrász, grafikus és iparművész, a kubizmus és az absztrakt irány híve. — *Kokoschka, Oskar* (1886—) osztrák

expresszionista festő és grafikus. — *Marc Chagall* (1889—) orosz származású francia kubista festő.

348. Giesswein vétőt kiált. Délm 1919. nov. 5. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Giesswein Sándor prélat, a keresztényszocialista párt elnöke nyilatkozatában elítéli a fehérterrort. Ellenzi Friedrich miniszterelnök szándékát, aki a koncentrációs kormányt a jobboldali pártokból, a szociáldemokraták és a kiszáradtáknak nélkül akarja megalakítani (SzN 1919. nov. 5.). *Valami rothad abban a koncentrált Dániában, ha egy ilyen szelíd és jó pap sincsen megelégedve a dolgaikkal és kénytelen az ő Krisztusa nevében tiltakozni a Friedrichék morálja és metodusa ellen.* Vö. PL 255. l.

349. A jövővetés. Délm 1919. nov. 7. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafalattal.

A szegedi iskolák helyzetéről: szénük nincs, hesugás és gyanúper mérgezi a légkört. Most pozitív a politikamentes iskola jelszava: *A gyerekek fütellen termekben várják majd a tudás sült galambját és helyette a felekezeti viszonyaik és a politikai pártállásuk felé fordul majd az érdeklődő figyelem . . . Ki az iskolából mindenféle politikával, ki az iskolából mindenféle gyűlölettel, az iskola templom, ahol a valódi tudás és emberség evangéliumát hirdetik.*

350. A fej nélküli párt. Délm 1919. nov. 8. 3. l. Hírfej. Névtelen.

A keresztényszocialista párt szembefordul Giesswein Sándorral, a fehérterrort elítélő nyilatkozata miatt (vö. 348. sz.). *Nem a zászló fontos, amelyet harcra visznek, hanem csak a nyele, amellyel ütni lehet, azt is és elsősorban azt, aki a zászlót diadalra akarta vinni mindig — kommentálja az ügyet jellemző módján Juhász Gyula.* Vö. Ö 2: 231. l. *Madách Sztregován,* JGYÖM 2: 281. l.

351. Földes Imre. Rivalda 1919. nov. 9—nov. 16. 1—2. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Az író darabjáról, a Terike c. falusi idillről. A magyar Bernstein *aktuális tró volt mindig, egy kicsit vezércikk, egy kicsit exportcikk.*

352. Prelogg Józsefhez. Délm 1919. nov. 9. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A Friss Hírek nov. 6-án hírt ad, hogy Färber Andor VI. o. tanulót kicsapták a piarista gimnáziumból. A nyomtatott értesítőből megtudjuk, hogy az intézet három tanárát: Kontraszty Dezsőt, Magony Józsefet és Langhammer Bélát — forradalom alatti magatartásukért — más iskolába helyezték. Juhász ezek ellen tiltakozik. (Vö. PL 256—259. l. és Grezsa, JGYE 339—340. l.) Írása elején a piarista rendhez fűződő kapcsolatait ismerteti, igazolni akarván, hogy a kérdéshez „belülről” szól hozzá, majd Eötvös, Kossuth és Deák liberális hagyományára, a Magyar Gábor iskolájának megbocsátó szellemére hivatkozik. Prelogg igazgató válasza türelmes hangú. Egyeztetve az álláspontokat, ő is védelmébe veszi a Magyar-féle liberális hagyományt, elítéli a bosszú és gyűlölet légkörét, melegen szól Juhász Gyula emberi-művészi értékeiről, de azt is megállapítja, hogy Färbert „befecskendezte az utca sara”, s nem nézhetik el tőle a nemzeti hadsereg leszólását (A jó pásztor, Délm 1919. nov. 4.). A nyílt levélváltásba bekapcsolódik a szegedi fajvédők lapja is: a SzÜN nov. 11-i számának ismeretlen cikkírója gyalázkodó hangon fordul szembe Juhással: „Nem vezérünk azóta, mióta olyan irányzat szolgálataiba szegődött, mely eltiporta Magyarországot. Tiltakozunk minden lelki

rokonságtól olyan emberrel, aki a világot megváltó kommunizmus elveit akarta a mi országunkban meghonosítani, aki kimondottan vörös volt!” A vitába Budapestről bekapcsolódó Zimányi Gyula kétségbevonja Juhász jogát ahhoz, hogy mint kilépett novícius beleszólhasson a rend ügyeibe. A legjobban az fájhatott a költőnek, hogy Zimán-vi vele szemben egy másik „költőre” hivatkozott: Hazafi Veray Jánosra! (SzÚN 1919. nov. 28.) Még hat évvel később is e párhuzamra felel: *Hazafias verseket írt Hazafi Veray János, én magyar verseket írok!* (Ö 1: 279. 1.).

353. Rikkancsok vagy ripacsok? Délm 1919. nov. 11. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

A vasárnapi korzón színészek árulták a színházi lapot. A költő erről így vélekedik: *Eddig a magyar színházban mégis volt annyi önérzet, akár ripacs volt, akár művész, hogy sajátkezesleg nem árulta saját dicséretét.* Az SZT nov. 16-i szerkesztői üzenete Juhász állítását „roeszhiszemű beállításnak” nevezi. Vö. még 355. sz.

354. Öngyilkosok. A Délm 1919. nov. 12-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk önéletrajzi utalása megkísérelt öngyilkosságára, Schiller Don Carlosának mondása (*Az élet mégis oly szép*), az ifjúkori olvasmányok említése Juhász szerzőségét kétségtelenné teszi.

A cikk keletkezéséhez: a Délm nov. 9-i száma dr. Mészáros Károly orvos feleségének, a nov. 11-i szám Gyarmati Géza újságírónak öngyilkosságáról ad hírt.

Théophile Gautier (1811–1872) francia parnasszista költő. — *Didier, Hernani*: Victor Hugo művei. — *Jeune byronien*: ifjú byronista (fr.).

355. Rikkancsok vagy ripacsok. Délm 1919. nov. 13. 2. l. Aláírás: *Gyalu*.

E cikk előtt a lap Almássy Endre színgazgató válaszát közli Juhász 353. sz. írására. Almássy magyarázkodik, hogy színészei lapot árulnak. Följajánlja, hogy a jubileum alkalmával más sajtóorgánumot is megtisztelnek e gesztussal. Nem tartja lealacsonyítónak az esetet, mikor „katonatisztek cipőt pucolnak a megszállt területen táblabírák fát vágnak napszamba.” Juhász felelete gyilkosan ironikus: *Ha egy színész mint művész nem tudja megállni helyét a deszkákon, ám menjen cipőt pucolni vagy színházi lapot árulni, bizonyára többet használnál vele magának is, másnak is, minthu a nivót süllyeszti, de amíg valaki művésznek tratja magát a saját külön színházi lapjában, addig ne diszkreditálja a művészetet nappali komédiázással.*

356. Porzsolt cseveg. Délm 1919. nov. 14. 4. l. Hírfej. Névtelen.

Porzsolt Kálmán telt ház előtt tartott szegedi előadásában jelentéktelen adomákat mondott. *Bezzeg, ha egy valódi magyar írói tulontum hívta volna a közönséget a Tiszába, hát kongott volna a terem. Sajnos, itt csak a vasgyárosok és közhelygyártók kellene mostanában.*

357. Ferike. Fehér nemű 3 fölvonásban. Írta: Földes (Bernstein) Imre. Délm 1919. nov. 15. 2. l. Tárca. Aláírás: *Gyalu*.

Szatíra Földes Imre Terike c. darabjáról.

358. Hangok a múltból a jövőbe. Délm 1919. nov. 16. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Kossuth egyik 1841-es cikkét idézi a jobbagyfelszabadításról. Történelmi analógiaként állapítja meg, hogy a mi korunk hatalmas világeszméje is győzni fog, s nem Hindenburg, hanem az Internacionálé szelleme vonul majd be a brandenburgi kapun.

359. Édes kis aranyos vagy a halvaszületett operett. Délm 1919. nov. 19. 2. l. Tárca. Aláírás: *Gyalu*.

Szatíra Strauss Kis aranyos c. operettjéről.

360. Új világ előtt. Délm 1919. nov. 20. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az antant megbízottja nem ismerte el a Friedrich-kormányt. A cikk a polgári demokrácia alapjáról a kétfrontos harc hamis koncepciójának szellemében egyformán ítéli meg mind a fasiszta terrort, mind a proletárdiktatúrát.

361. A grófi blokk. Délm 1919. nov. 22. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Juhász bírálja az ellenforradalom taktikáját: a liberális Vázsonyi és a szociáldemokrata Garami csak addig kellett, míg a bolevizmus maradványait felszámolták. Most már Apponyi Albertet és Teleki Pált is félre akarják állítani Friedrichék.

362. Rigoletto. Rivalda 1919. nov. 23—nov. 29. 1—2. l. Vezércikk. Aláírás: *Giulio*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

Verdi *legjellemzőbb, legolaszabb és legverdibb mesterműve*; a forradalmi Rigoletto szegedi előadásáról.

363. A napok margójára. A Délm 1919. nov. 23-i számából 1. l. Vezércikk. Névtelen.

E cikkében a kurzus napipolitikájának „perccemberkeit” állítja pellengérré. Vö. PL 259. l.

Politica non olet: A Pecunia non olet szólás változata; a politikának nincs szaga. — Grünwald Béla (1839—1891) író és nemzetpolitikus, a dualista Magyarország zseniális bírálója.

364. Az igazi koncentráció. Délm 1919. nov. 26. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A pártok közeledését célzó tárgyalásokhoz kapcsolódva Juhász igazi koncentrációt sürget: *A demokrácia ne legyen csak pusztá jelszó, a magyar hagyományok közül ne a érest és az ólmos botot akarják restaurálni, hanem a reformkor nagyszerű szellemét.*

365. Egy levelezőlap. Rivalda 1919. nov. 29.—dec. 5. 1—2. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

Cséry József és Deréki János színészbarátai 1913-ból való üdvözlő lapja akad a kezébe. Visszaemlékezik szakolcai és pozsonyi tartózkodására. *Rágondolok Mária Terézia márvány mosolyára a kék Duna partján, a ligetre, ahol Csokonai, Petőfi, Reviczky bolyongtak és ábrándoztak . . . a kis hotelre, ahol egy édes bécsi lánynak Anatole France szavait susogtam: Adieu, ma vie, mon ami!*

366. Az ige. Délm 1919. nov. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az erdélyi színigazgatók kolozsvári értekezlete kapcsán a magyar vidéki színjátszás helyzetéről ír. A háborúban a magyar beszéd művészete lezüllött, a kritika reklámmá alacsonyult, a színházakba a tehetségtelenség nyomult be.

Programja: a konjunktúra-operettirodalom helyett több művészetre van szükség.

367. Terror nélkül. Délm 1919. nov. 30. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A kommunista pörök kapcsán pacifista fölfogását hangoztatja: az igazság és békesség világát terror nélkül kell megteremteni. Megtévészi őt a reakciós sajtó rágalomhadjárata a Tanácsköztársaság ellen.

368. Bilánc. Görög tűz három levágásban. Délm 1919. nov. 30. 2. l. Tárca. Aláírás: *Gyalu*.

Szatíra Herczeg Ferenc Bizáncáról.

369. A hálátlan utókor. Délm 1919. dec. 2. 4. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

A szegedi színház elfelejtkezett a dec. 1-i évfordulóról, Vörösmarty születéséről. Kisfaludy Károly első színpadi sikereit is épp száz éve aratta, szintén érdemes lett volna a megemlékezésére.

370. Oláh Gáborhoz. Délm 1919. dec. 4. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Megj. Alföld 1962. 4. sz. 146. l.

A nagyváradai Magyar Szó új száma és Oláh Gábor Csokonairól frott új drámája kapcsán kifejti, hogy a *magyarság valódi lelke és ereje, oszlopa és fegyvere a kultúra, ami többet jelent a hadseregnél és a politikánál, s a magyar jövő egyedüli letéteményese*. Vö. 415. sz.

371. Sz. Tóvölgyi Margit asszony. Rivalda 1919. dec. 5—dec. 12. 1—2. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

A kitűnő tragika, Szombathelyi Béláné Tóvölgyi Margit arcképe abból az alkalomból, hogy Rákosi Jenő Magdolnájában dec. 5-én Szegeden vendégszerepel. Juhász Laborfalvy Róza, Jászai Mari és Márkus Emma méltó utódának nevezi. Szerepei közül a Bánk bán Gertrudisára, Teleki László Kegyencének Júliájára és Az ember tragédiája Évájára emlékezik. Vö. 383. sz.

372. Anathéma. A Délm 1919. dec. 5-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 182—183. l.

Az édesbús jelző, a *Shakspere* írásmód és a költőkre vonatkoztatott pacsirta-hasonlat jelzi Juhász szerzőségét.

Javításunk:

1 A lapban *regény*

A távirat: A Kisfaludy Társaság kizárt tagjai. Délm 1919. dec. 5. A Petőfi Társaság nemzethűsége. Reggeli Hírek 1919. dec. 3. — *Kimondottan katolikus lap:* az Élet.

373. Advent. Délm 1919. dec. 7. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Forel Ágoston pacifista kiáltványának szellemében, a *magyar Advent* napjaiban a megbékélés eszményét hirdeti.

374. Képek, rajzok, műtárgyak. Délm 1919. dec. 7. 4. l. Névtelen.

Az SzN lházában megnyílt műtárlatról. A kiállító művészek: Nyilassy Sándor, Heler Ödön, Moholy Nagy László, Tardos — Taussig Ármin, Tóth László,

Dinnvés Ferenc, Bodzássy István, Dudits Andor, Peske Géza, Kézdi Kovács László, Löffler Kató, G. Milkó Erzsébet.

375. Kálmány Lajos meghalt. A Délm 1919. dec. 7-i számából. 5. l. Hírfej. Névtelen. Fölötte Juhász Gyula *Ősöm* c. verse.

Kálmány Lajos (1852—1919) népköltészeti gyűjtő, Szeged népének dalait, meséit és hitvilágát adta ki. Halála alkalmával az Ethnographia 1919-es évfolyamában Móra Ferenc írt. Juhász Thematái közt olvassuk: *Szegedi őskert*. Kálmány Lajos. (Kilényi-gyűjt.) — *Lönnot, Elias* (1802—1884), finn nyelv-tudós és folklorista, a Kalevala kiadója.

376. Több műveltséget! Délm 1919. dec. 12. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Herosztrátész az efezusi Diana templomát gyűjtötte föl, vandál hadak az alexandriai könyvtárt égették el, a világháborúban gót katedrálisokat ágyúztak. E pusztítás folytatása a pesti könyvmáglya, ahol Marx és Lasalle, Szabó Ervin és Jászi Oszkár műveit égetik. *Nagyon fél az a gondolatból, aki a betűben akarja megfojtani!*

377. K. K. K. Délm 1919. dec. 13. 4. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*. Ismerteti és dicséri Király György és Trócsányi Zoltán kezdeményezését, a Kétnyelvű Klasszikus Könyvtárt, Maupassant, Lemaître, E. T. A. Hoffmann, Wilde, Poe műveinek új kiadását.

378. A legszebb darab. Délm 1919. dec. 14. 2. l. Tárca. Aláírás: *Gyalu*. Szatíra Molnár Ferenc és Heltai Jenő műveiről.

379. Sokat beszélnek. Rivalda 1919. dec. 16—dec. 23. 1—2. l. Vezércikk Aláírás: *Juhász Gyula*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

A szegedi színház számára bemutatásra Gárdonyi Géának és Tömörkénynek, a szegedi nép prózátró *Arany Jánosának* drámáit ajánlja (Szentjánosbogárkák, Barlanglakók).

380. A nagy tanulság. Délm 1919. dec. 20. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A cikk a polgári demokratikus konszolidáció szellemében íródott.

381. Kossuth Lajos nevében. Délm 1919. dec. 21. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Kora magyar reneszánszát a reformkorral hasonlítja össze. Megállapítja, hogy a jelennek nincsenek olyan vezéregyéniségei, mint a múlt században Felsőbüki Nagy Pál, Wesselényi Miklós, Széchenyi, Kossuth és Deák voltak. *E titánok árnyékában a mai magyar reneszánsz törpe epigonjai csak még jobban, még erősebben érezhetik gyöngeségüket és kicsiségüket . . . Hónapok óta csak jelszavakat hallunk eszmék helyett, csak a régi frázisokat gondolatok híján, csak a régi dalt a gyűlölségről.* Reméli, hogy a Szegeden a napokban zászlót bontó Függetlenségi és Negyvennyolcas Párt Kossuth Lajos demokratikus hagyományát fogja képviselni. Vö. PL 252—253. l.

382. Karácsony fa nélkül. A Délm 1919. dec. 23-i számából. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

Kertész István és Szalay Antal: kölcsönkönyvtár-tulajdonosok.

383. A szegedi tragikáról. Rivalda 1919. dec. 25—dec. 30. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (j. gy.) Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.
Sz. Tövölgyi Margit vendégjátéka a Magdolnában. Emlékezik rá Schiller Stuart Máriájában és Strindberg Pajtások c. darabjában. Vö. 371. sz.

384. Betlehem. Délm 1919. dec. 25. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Karácsonyi cikk a szeretetről.

385. Greguss Margitnál. Rivalda 1919. dec. 31—1920. jan. 6. 1—2. l. Vezércikk. Aláírás: *Gyalu*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.
Interjú a szegedi művésznővel. Bródy Sándor fedezte föl Henri Lavedan *Az ágy* c. darabjában. Shakespeare vagy Shaw Cleopátráját szeretné eljátszani.

386. Választás. Délm 1919. dec. 31. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A választási hadjáratot megkülönbözteti a régi idők patriarchális hangulatú tisztújításaitól. *A kormány minden pártnak megígérte a szabad agitálást, a pártgyűlések zavartalanságát. De az ígéret a valóságban eddig nem teljesedett be. Nemcsak Szegeden tetek vad zavargással, botránnyal lehetetlenné pártgyűlést, de sok más helyén is az országnak . . . Nem szabad tűrni, hogy a szitok és bot fenyegetessen s hogy jogot verjen az ököl.*

1920

387. 1920. A Délm 1920. jan. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Az esztendő egy éve is vezércikkkel köszöntötte (168. sz.). Bár itt sem tekintik véglegesnek a forradalmak elbukását, mégis érezhető eszmei elbizonytalanodása. Illúzióit táplálja, hogy jan. 15-ig a koncentrációs Huszár-kormánynak szociáldemokrata tagjai is vannak.

Javításunk:
1 A lapban *Victor*

Victor Hugo verse: L'année terrible. Vö. Szász Károly: Hugo Victor legújabb munkája. BSzle 1873. l.: 90—106. l. A rettenetes évből fordított szemelvényekkel. — *A wittenbergai csalogány:* Luther Márton. — *Jüngste Gericht:* a legifjabb törvény (ném.). — *Una salus victis:* idézet a Aeneis második énekéből, a legyőzöttek reménytelen helyzetére. — *Scheidemann szerint:* A német szociáldemokrata vezért megvádolták, hogy jutalmat tűzött ki R. Luxemburg és K. Liebknecht halálára. Ezzel kapcsolatban tett kommunistaellenes nyilatkozatot. Vö. PH 1920. jan. 1. — *Amerika új politikája:* Bírálják Wilsons, mert eltért a Monroe-elvtől, és Európa belügyeibe avatkozott. Vö. Palotaforradalom Wilson ellen. PH 1920. jan. 1. — *Asquith, Herbert Henry* (1852—1928) angol politikus, 1915—16-ban miniszterelnök. Mint a szabadelvű ellenzék vezére, 1918-ban szembefordult Lloyd George konzervatív politikájával. — *Dutka Ákos* (1881—) váradi holnapos költő, Juhász Gyula barátja. — *Qui habet tempus, habet vitam:* Aki időt nyer, életet nyer. — *A német poeta:* Richard Dehmel.

388. Irodalom. Délm 1920. jan. 3. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Kelemen Lajos fajvédő folyóiratában, a Gondolatban körkérdést intéztek az írókhoz az újjászületésről. Juhász idéz Herczeg Ferenc, Kosztolányi Dezső, Rákosi Jenő válaszaiból (1919. dec. 25.), majd így zárja cikkét: *Nesze neked Pekár, nesze neked Kiss Menyhért, és ima, maga a hirtelen keresztény és magyar Szabó Dezső igazolja töredelmesen és bánatosan az üldözött Móricz Zsigmondot és Babits Mihályt, akik kereszténynek is, magyarnak is érnek annyit és jelentenek annyit, sőt sokkal, de sokkal többet, mint minden Bús Fekete Lászlók összevéve.*

389. A föld meg a város. A Délm 1920. jan. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 184—186. l.

Javításunk:

1 A lapban *szintájára*

E cikk — bár bizonyos illúziókat táplál a Kisgazda Párt iránt — 1919 parasztpolitikájának kitűnő kritikája.

Dutka Ákos könyve: A föld meg a város. Budapest 1908. Juhász kritikája róla 1908-ból: JGYÖM 5: 192. l. — *Polémiaja Adyval:* Ady a Ny 1908. júl. 1-i számában így ír Dutka könyvéről: „Dutka Ákosnak nem szabad lakolnia azért, mert Ady Endrének nevezett csekélységemnek kortársa. S ha a magam nyomorúságain kívül mostanában még tudott fájni nekem valami távoli is, a Dutka Ákos esete fáj. Erre a szép, komoly, daloló emberre ráfogták, hogy semmi más, mint lelketlen Ady-utazónó.” Az afférről Dutka Ákos: A 35 éves Holnap emlékezete. Híd 1943. máj. 20. l. — *A Föld új kurzust kezd:* utalás nagyatádi és sokorópátkai Szabó Istvánok pártalakításaira. — *Móricz a kultúráról:* Zempléni Árpádról írott nekrológiájában. „A mélykultúra tehát az a kultúra, amely a földműves magyarságnál van . . . alapjában ázsiai nomád kultúra.” Ny 1919. nov. 991—998. l.

390. Sóhaj. Délm 1920. jan. 6. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Jan. 5-én a magyar béke delegáció (Aponyi Albert, Bethlen István, Teleki Pál) elindult Neuillybe. A vezércikk megértést, jóindulatot kér a győzőktől.

391. László Tivadar. Rivalda 1920. jan. 9—jan. 16. 1. l. Aláírás: *Gyalu*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

Portré a szegedi színészeiről.

392. Két magyar írónő. Délm 1920. jan. 11. 2. l. Aláírás: *Gyalu*.

Tormay Cecil és Ritoók Emma szegedi látogatása alkalmából méltatja frői munkásságukat. Régi műveikről ír: az Emberek a kövek között, A régi ház, Viaszfigurák és a Magányos úton egyedül prózájáról. Jobboldali politikai szereplésükre nem tér ki.

393. Babits Vilma. Rivalda 1920. jan. 17—jan. 24. 1. l. Aláírás: *Gyalu*. Megj. Színház és Filmművészet 1955. 832—837. l.

A szegedi színház *Mignonjának* e szerepeit emeli ki: a Traviatából Violetta, a Rigolettóból Gilda, a Trubadurból Leonóra, Suppé Fiamettájából és Lehár Évájából a címszerep, Strauss Cigánybárójából Szaffi.

394. Mit olvasnak, mit nem olvasnak? — Könyvnyomór Szegeden. — Délm 1920. jan. 17. 3. l. Húrfej. Névtelen.

A könyvesboltokban nagy az áruhiány. Eredeti magyar könyv alig jelenik meg. Nagyon keresett Mereskovszkij és Jókai. A Kertész- és a Szalay-féle kölcsönkönyvtárakban Stendhálnak, Schopenhauernek, Freudnak és Barbusse-nak is vannak olvasói, bár a megromlott közizlés Glin Ellinort, Crocket, Marlittot keres. Utal Nansen Fridtjof Freilustleben c. új könyvére.

395. Nemzeti gyász. A Délm 1920. jan. 18-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Szerzőségét a *végzetünk szekere, az új bort új tömlőbe és a véres és üszkös fórumon kifejezések* is igazolják.

A cikk arra a hírre született, hogy a magyar béke delegációnak az antant megbízottak átnyújtották a békefeltételeket. Trianon fölerősíti Juhászban a kora ifjúságától meglevő s a 48-as hagyományokból, a nép-nemzeti iskolából, a háborús publicisztikából magyarázható magyarságtudatot. Emellett Juhász irredenta hangját most és később is segít megérteni, ha tudjuk, hogy ezekben az időkben Debrecen, Makó stb. is román, Újszeged, Szőreg, Kiszombor stb. szerb megszállás alatt volt, s a kisantant imperialista igényei a Tiszáig szóltak! A Tisza—Maros szög csak 1921. aug. 20-án szabadult föl. (Ez teszi érthetővé e hangjának későbbi enyhülését.) Tévedése, hogy csak a magyarlakta területek elcsatolását látja, de nem veszi észre, hogy egyszerűsmind nemzetiségek kaptak önrendelkezési jogot, állami létet. Mégis pozitív cikkének befejezése: a tragédiáért nem a szomszéd népeket, hanem a magyar úri osztályt teszi felelőssé, s tiltakozása összefonódik az imperializmus kritikájával, a háborús revízió sovíniszta eszméjének bírálatával.

Az aranyaszájú püspök és ékesszávú hercegérsek: Prohászka Ottokár és Csernoch János. A nemzeti gyászról: Imák Magyarország jóvoltáért. Délm 1920. jan. 17.

396. Megvirrad még valaha... A Délm 1920. jan. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A jellegzetes címadáson kívül (a *megvirrad* gyakori kép költészetében) a *magyar bánat* Bakonya alliteráció, az *édesbús* jelző, a *torozó és zomatoros magyarok* szerkezet bizonyítja, hogy Juhász írta e cikket. A Bach-korszakkal vont párhuzam kettős értelmű: mögötte nemcsak Triaon, hanem a levert forradalom siratása is ott van.

Javításunk:

1 A lapban *kábolyultán*

2 A lapban *Nemeze*

3 A lapban *garaboncárt*

Sajó: Jókai Mór. — Ingeborg: Sárosi Gyula (1816—1861) költő, az Arany Trombita (1849) szerzője. — Az imádott nevű népevezér: Kossuth. — Megvirrad még valaha: idézet Terhes Sámuel verséből.

397. A gyász, amely fölemel... Délm 1920. jan. 22. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A gyász: vö. 395. sz.

398. Forr a világ bús tengere... A Délm 1920. jan. 25-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk utal az újesztendőt köszöntő írásra (387. sz.). Juhásznak versben is kedvelt fordulata: *elnémult, elmúlt, mint egy haldokló hattyú, és mint a tavalyi hó*. Az új evangélium, az új szövetség 1919-es publicisztikájának állandó motívuma.

Apponyi bécsi beszédéről: Apponyi érkezése és nyilatkozata Bécsben. Délm 1920. jan. 22. — *Clemenceau bukásáról*: A francia köztársasági elnökségre Deschanel 408, Clemenceau 389 szavazatot kapott a szenátus és a kamara együttes ülésén. Délm 1920. jan. 18. — *Az ázsiai szocializmus*: Az Est 1920. jan. 24-i száma beszámol, hogy az angoloknak hadsereget kell küldeniük a Kaukázusba, hogy a bagdadi vasutat megvédjék az orosz forradalomtól. A Vörös Hadsereg előnyomulása India stabilitását is fenyegeti már.

399. Nyomorgó gyermekek. A Délm 1920. jan. 28-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. — Ö 1: 186—188. l.

A cikkben föltűnnek Juhász jellegzetes jelzői: *mondvacsinált, balkezes, nincsenlen*. De a téma is jellegzetesen az övé, vö. 233. sz.

A költő mondatja: Arany János. — *A metodista püspök panasztolta*: Amerikai metodista püspökök keresték föl a pesti nyomortanyákat. Nyilatkozataikról: PH 1920. jan. 17. — *Nem elég választások előtt hangoztatni*: célzás Huszár Károly miniszterelnök fölhívására, melyben társadalmi segítséget kér a gyermeknyomor enyhítésére. Délm 1920. jan. 18.

400. Ady. A Délm 1920. jan. 29-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 188—190. l. — Az első három bekezdést némi rövidítéssel átvette Ady halála tizedik évfordulóján frott cikkébe. (Ady. Délm 1929. jan. 27. = Ö 1: 347—349. l.)

Javításunk:

1 A laphan *Jókait*

401. A rendőr. Délm 1920. jan. 30. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Beharangozó cikk a jan. 31-i szegedi rendőrnapi elé. A költő céloz arra, hogy 1919. febr. 20-án és 1919. dec. 17-én a Népszava szerkesztősége elleni támadások során két rendőr halt meg a törvényesség védelmében.

402. A fekete lovas. Délm 1920. jan. 31. 5. l. Színház — Művészet r. Kézjel: (gy.).

Herczeg irredenta drámájának szegedi előadásáról. A darab az akadémia Vojnics-díját nyerte el, a 1919. dec. 5-én a pesti Nemzeti Színház is sikerrel mutatta be. *A dráma egészen elvész a lelkes szavalatok és szavak árjában*.

403. A boldogság fátyla. Délm 1920. febr. 1. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Clemenceau kínai tárgyú drámáját ismerteti. Utána Clemenceau bukásáról, resignált hangulatáról ír, majd Az Est 1920. jan. 30-i híre nyomán az agg politikus egyiptomi és indiai utazásáról. Vö. 24., 288. sz.

404. Szinyei-Merse Pál. Délm 1920. febr. 6. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

A Délm 1920. febr. 5-i száma tudósít Szinyei-Merse haláláról. Sáros megyei birtokán, Jernyén hunyt el. Juhász nekrológja a művész Manet mellé állítja, s képeiről megállapítja: *A Majális télhava közepén is édes melegséggel futtatja*

át szívtünk, a Pacsirta február elején is a tavasz varázsát árasztja felénk. A Szinyei-irodalomból Malonyay Dezső és Lázár Béla monográfiáit, valamint Richard Muther és Julius Meier-Gräfe művészettörténeteit említi. Közben keserű hangon nyilatkozik a Felvidék cseh megszállásáról.

405. A nemzetgyűlés. Délm 1920. febr. 15. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.
A febr. 16-án összeülő új nemzetgyűlés feladatairól.

406. Valutarazzián voltam. Délm 1920. febr. 26. 3. 1. Hírfej. Aláírás:
Gyalu.

Karcolat a Korzó-kávéházban történt razziáról. A költő asztaltársaságában volt Szommer Endre és Fichtner Sándor.

407. Hegyi beszéd. SzéV 1920. febr. 26. 1. 1. Vezércikk. Névtelen. Tolsztojánus hangvételű cikk a bibliai történetről.

408. Vásári ponyva. Délm 1920. febr. 27. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.

A nehéz időkből a költő egyetlen vigasza a könyv. A színház már nem a schilleri értelemben vett erkölcsi intézmény, *vásári holmikak árul. Láttunk a múlt héten egy operettet, amelyben a szellemnek, az ötletnek és valódi vidámságnak árnyéka sem volt (Csókbakter, Stolz Róbert operettje) és láttunk egy drámának nevezett mozihistóriát, hétmérföldeset, amerikai, amelyben csupa moral insanityben szenvedő alak szaladgált, rothadt levegőben élő rothadt népség, erkölcsi patkányok (Arcibasev: Szenvedély).*

409. A magyar Dél. Délm 1920. febr. 29. 1—2. 1. Névtelen.

Irredenta cikk a Délvidéki Liga febr. 29-i szegedi megalakulása kapcsán. A bácskai frók közt említi Herczeg Ferencet, Kosztolányi Dezsőt és Szabolcska Mihályt.

410. Munkára föl! Délm 1920. márc. 3. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.

Prohászka Ottokár nemzetgyűlési beszédét kommentálja. Juhászt már könnyen megtévesztik a rendszer egyes csoportjainak és politikusainak mérsékeltebb, demokratikusabb látszatú taktikai húzásai. Korábban a Kisgazda Párt földreform-demagógiája, majd a dualista Magyarország liberális politikusainak (Apponyinak) a retorikája, most Prohászka reálpolitikai jelszava.

411. Viola és a sokorópátkai. Délm 1920. márc. 3. 3. 1. Hírfej. Aláírás:
Gyalu.

Incze Jenő lapja, a Színházi Élet körkérdést intézett a vezető politikusokhoz: mi a véleményük a színművészetről. A költő sokorópátkai Szabó István kisgazda vezető nyilatkozatával (kedvenc színésze Viola Margit) ironizál.

412. Aranyunk. Délm 1920. márc. 5. 3. 1. Hírfej. Névtelen.

A közművelődési palotában márc. 6-án tartott Arany-ünnepélyen Juhász Gyula beszélt. Vö. A Munka 1920. márc. 9. Cikkében bírálta a szegedi kulturális intézményeket, mert elfeledtek Arany születésének évfordulójáról. (A színház például Ruttkay György operettjét, a Nagyvilági nőt, és Sidney Garrich vígjátékát, a Szerelem vásárát játszotta.) Irredenta hangon szól Nagyszalonta román megszállásáról, majd cikkét így folytatja: *Igaza van Kozma Andornak, ez okos és lelkes Arany-tanítványnak, a Magyar Rhapsodiák*

költőjének, hogy Arany Jánost az iskolákban meguntadják a serdületlen ifjúsággal. Agyonmagyarazzák a Toldit, de nem elemzik a Bolond Istókot, tárgyalják az iskolás tökéletességű balladákat, de mellőzik az Ószikék modern líráját. Arany János tömör és találó esztétikai dolgozatai, kongeniális Arisztofanesz-fordítása szöbe sem kerül.

413. Március. Délm 1920. márc. 6. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*.
Az első tavaszi hónap köszöntése.

414. A föltámadt város. Délm 1920. márc. 12. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Emlékezés az 1879-es nagy szegedi árvíz 41. évfordulóján. Szeged magyar-ságát illusztrálva megjegyzi, hogy Dugonics és Herczeg Ferenc itt váltak patriótákká.

415. Debrecen. Délm 1920. márc. 13. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.
A román csapatok kiűrtették a megszállva tartott tiszántúli városokat: Makót, Hódmezővásárhelyt, Szentest és Debrecent. Juhász Debrecent mint a kálomista Rómát, Csokonai és Ady városát mutatja be. Említi Méliusz Juhász Pétert, Hatvani professzort és Oláh Gábort is. Vö. 370. sz.

416. A szabadság ünnepére. Délm 1920. márc 14. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Emlékezés márc. 15-re.

417. A kormányzó. Délm 1920. márc. 17. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Horthy Miklós márc. 18-i szegedi látogatására. Vö. 419., 431. sz.

418. Szeged ünnepére. Délm 1920. márc. 18. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Vö. 419., 431. sz.

419. Kossuth Lajos. A Délm 1920. márc. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Kossuth halálának nincs ekkor kerek évfordulója. Hogy Juhász Gyula mégis Kossuthra emlékezik, ezzel mintegy ellenpontozza a Horthyról írott cikkeket, fölmutatva és óhajtva az igazi népvezért. (Vö. PL 138., 244. l.) Mint újságíró kénytelen írni az új kormányzóról. De hogy kifejezhesse iránta való ellenszenvét, szembeállítja vele a régi kormányzót, *kinek neve ott zongott minden magyar ajkán . . . képe ott volt minden kunyhó és viskó falán.*

A szerzőség bizonyítéka, hogy Kossuthot más írásában is *csodálatos szavú Demosthenesnek* nevezi, akit *ma megint mementónak kell fölmutatni.*

Javításunk:

l A lapban: *hatalmas*

420. A szakolcai hársak. Délm 1920. márc. 24. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Délm 1938. nov. 6. 9. l.

Nacionalista hangvétellű cikk, melyben a költő szakolcai tanárkodásának emlékeit eleveníti föl. Vö. Szalatznai: Juhász Gyula hatszáz napja, 258. l.

421. A békétlenség békéje. Délm 1920. márc. 25. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A békeszerződés döntése ellen tiltakozik. Rokonszenvvel szól a Kemál Atatürk vezetete paniszlám fölkelésről.

422. Kínai dolgok. Délm 1920. márc. 27. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A kínai forradalmi mozgalmakról. Közben ismerteti a legújabb tudományos szennzációkat: Einstein relativitás-elméletét és Marconi távirójának sikerét.

423. A nemzetgyűléshez. Délm 1920. márc. 28. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A nemzetgyűlésben folyó marakodásról. Friedrich támadást intézett az új miniszterelnök, Simonyi-Semadam ellen. A kisgazdák ellenzik Beniczky Ödön belügyminiszterségét. Juhász naívnul hisz a munkára és a demokráciára építő realpolitika lehetőségében, s a politikai béke megteremtésével a békeszerződésre készülő antant rokonszenvét reméli megnyerni. Cikkére a nemzeti egységet mitizáló, turáni átkon borongó magyarkodás hangja is jellemző.

424. Japáni dolgok. Délm 1920. márc. 30. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Bíráló hangon szól a szibériai japán csapatok közt indult kommunista mozgalomról. A japánokat turáni rokonainknak nevezi, művészeik közül Ultamaro és Hokusai nevét említi, és utal Hata doktor Ehrlicchel közösen fölfedezett szérumára, a Salvarsanra. Színházi élményei közül Lengvel Menyhért Tájfunában a Tokeramó szerepét játszó Hegedüs Gyula alakítását idézi.

425. Szekunda. Délm 1920. márc. 31. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Félévkor a középiskolákban igen sok volt a bukás. A költő Petőfi kérdését teszi föl — Lesz-e gyümölcs a fáu? —, és a helyzetért a háborús pedagógiát okolja. Közben egy diákkori emlékérl is vall: VI. gimnazista korában elhanyagolta — részben hazafias okokból, részben a tananyag szárazsága miatt — a német nyelv tanulását. Sehogyan se sikerült Kármán Fanni hgyományait németre fordítania. Szekunda fenyegetett, de Szinger Kornól végül is megkegyelmezett neki.

426. Dániai dolgok. Délm 1920. ápr. 1. l. l. Vezércikk. Névtelen.

A dániai forradalmi megmozdulásokról szólva idézi Norman Angell megállapítását a háborúról, majd ismerteti a dán mezőgazdaság és kultúra nagy eredményeit (Andersen, Thorwaldsen, Brandes, Herman Bang).

427. Nagypéntek. Délm 1920. ápr. 2. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Rákóczi halála óta nem volt gyászosabb Nagypéntekje ennek az országnak.

428. Magyarok Húsvétja. A Délm 1920. ápr. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A kereszténység szelíd igája kifejezés, a cikk pátosza és mellérendeléseket tartalmazó fogalmazása Juhász Gyula szerzőségére mutat. Mint Trianonra reagáló korábbi írásaiban, itt is elégikussá enyhíti a tiltakozás hangját pacifista szemlélete.

429. Költőavatás. Az SzN 1920. ápr. 4-i számából. 10. l. Irodalom r. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Fölfedező és pályára indító írás Teracsényi Györgyről (1890—1965), az SzN, majd az Új Idők főmunkatársáról, a jeles regényíróról, Juhász Gyula, Móra Ferenc és József Attila barátjáról. Vö. JGYE 394—405. l.

Tavaly volt húsz esztendeje: A Merengés és Mulandóság, első nyomtatásban megjelent versei. SzN 1899. máj. 21. JGYÖM 1: 19—20. l. — *Egy színjátékom bemutatója*: Debrecenben az Atalantát 1909. ápr. 1-én játszották először. — *Móricz Pál* (1870—1936) újságíró, az SzN, utóbb a Magyarság munkatársa, majd a Hazánk szerkesztője. — *Verssel kopogtat*: a tárcarovatban: Szélmalom a magyar tájakon.

430. Szegedi műtárlat. Délm 1920. ápr. 7. 5. l. Színház — Művészet r. Kéjzel: (j.)

Az ápr. 4-én megnyílt kiállítás katalógusának előszavát Móra Ferenc írta. Juhász műkritikája Csáktornyai Zoltán, Feiks Alfréd, Herman Lipót, Rippl-Rónai József, Lehel Mária, Tornyai János műveit emeli ki, s említi még Papp Gábort, Nyilassy Sándort, Heller Ödönt, Darvassy Istvánt, Márffy Ödönt, Feiks Jenőt, Náray Aurélt, Kádár Bélát, Basch Árpádot, Orbán Dezsőt, Geiger Richárdot, Telkessy Valért, Endrey Sándort, Udvary Gézá, Berkes Antal, Boemm Rittát és Czencz Jánost.

431. Széchenyi emlékezete. Délm 1920. ápr. 8. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az Új Nemzedék körkérdést intézett a magyar közélet ismert alakjaihoz: ki a legnagyobb élő magyar? Egyesek Horthyra, mások Apponyira szavaztak (Délm 1920. ápr. 4.). Juhász szerint a kornak nincs nagy államférfia, mint amilyen Széchenyi volt, akiről ismét elfeledkeztek a kurzus urai. E cikk is figyelmeztet: nem szabad túlértékelni a 417—418. sz. írásainak jelentőségét, kényszer szülhette őket.

432. Szommer Bandi jubilál. Délm 1920. ápr. 10. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

Szommer Endre (1861—1943) zeneiskolai tanár harmincötéves zenepedagógiai munkásságának jubileumát ápr. 18-án rendezik meg a Tisza szállóban a zeneiskola növendékei. Juhász szerint még Mikszáth örökölte meg Szommer első föllépését.

433. Népek, ha találkoznak . . . A Délm 1920. ápr. 11-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A *mondvacsinnált* jelző, a *monarkia* írásalak és az egyenértékű mondatrészeket impresszionista bőszéggel halmozó stílus Juhász szerzőségének bizonyítéka.

A korábbi cikkeknek kissé a kurzus kelléktárából való kultúrfölny-gondolata itt a nemzetek barátkozásának pacifista jelszavává alakul. Amint az antant csapatai kiűrtették az átmenetileg megszállt területeket (Debrecen, Hódmezővásárhely, Makó, Pécs), Juhász nacionalista felhangjai halkulnak.

Karl Renner (1870—1950) osztrák kancellár, Ausztria első köztársasági elnöke. — *Nitti, Francesco Saverio* (1868—1953) olasz liberális politikus, 1919—20-ban miniszterelnök. — *A római tárgyalásokról: Az osztrák és olasz kormányelnök tárgyalásai.* Délm 1920. ápr. 11. — *Olasz szocialista megbízottak:* Della Seta és Arturo Vella olasz szocialista képviselők Hajmáskéren az internálótáborban megvizsgálták a kommunista foglyokkal való bánásmódot. Az Arbeiter Zeitungban nyilatkozatot tettek közzé szomorú tapasztalataikról. Az ügyben Sigray Antal gróf interpellált a nemzetgyűlésben. Vö. SzN 1920. ápr. 30. — *Nitti felszólalása a békekongresszuson:* A magyarlakta területek visszacsatolását követelte. Vö. Délm 1920. márc. 6. — *A quartoi költő:* D'Annunzio. — *Garibaldi, Giuseppe* (1807—1882) olasz szabadságharcos. —

Klapka György (1820—1892) negyvennyolcas tábornok részt vett az olasz szabadságharcban. — *Türr István* (1825—1908) emigráns hazafi Garibaldi oldalán harcolt.

434. Tűzpróbaszerencse vagy a kipróbált szabadúszó a mellényzsebben. Délm 1920. ápr. 11. 2. l. Tárcza r. Aláírás: *Gyalu*.

Szatíra Draasche Lázár Alfréd Tűzpróba c. színjátékáról.

435. Tűzpróba. (Bemutató előadás.) Délm 1920. ápr. 11. 5. l. Színház — Művészet r. Névtelen.

Kritika az ápr. 9-i bemutatóról. *A Tűzpróba nem állta ki a tűzpróbát, megbukott, de a közönség nagyon jól mulatott . . . Az irodalomnak, a kultúrának nem volt oka mulatásra.* Senkit sem említ a színészek közül.

436. A béke háborúja. A Délm 1920. ápr. 14-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk eleje Juhász önvalomása háborús publicisztikájáról. Szerzőségére utal még, hogy gondolatmenetébe szövi Norman Angell mondását a háborúról.

Ferdinand Foch (1851—1929) francia tábornok, 1918-ban vezérkari főnök. — *Brennus*: gall vezér, aki i. k. e. 390-ben Rómát is elfoglalta. *Vae victis!* (Jaj a legyőzötteknek!); Livius szerint az ő mondása. — *A béke háborúja*: Francia csapatok önkényesen megszállták Frankfurtot és környékét, mert a németek bevonultak a semleges zónának nyilvánított Ruhr-vidékre. Vö. PH 1920. ápr. 13. — *Pufferstaat*: ütközőállam.

437. Guatemalai dolgok. Délm 1920. ápr. 15. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A guatemalai puccs kapcsán forradalom helyett konszolidációt, a társadalmi erők egyensúlyát, a termelő munkát ajánlja.

438. Ami nem kabaré. Délm 1920. ápr. 16. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A nemzetgyűlésben Zákány Gyula fajvédő képviselő a kabarék és a bárók erkölcstelensége miatt interpellált. A költő Simonyi-Semadam Sándor véleménye mellé áll, szerinte *nem az Intim Kabarékon és az Intim Bárokon kell kezdeni a keresztény és nemzeti megújítás nagy művét, talán mégsem ezek a meg lehetőségen exkluzív lokálok azok, ahova egy tisztább morál és etika fuvalmának először kell bevönulnia.*

439. Cirkusz. Délm 1920. ápr. 17. 4. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

A Beketow-cirkusz szegedi vendégszerepléséről. A cikk említi Goncourt regényét a Zemganno fivérekről.

440. Logika. Délm 1920. ápr. 18. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Friedrich a nemzetgyűlésben bírálta a sajtót, mert 1914 és 1918 között a háborút dicsőítette. Juhász — a publicisztika védelmében — a fajvédők gondolatmenetében logikai ellentmondást fedez föl: ha az újságrás a háborút dicsőítette, hogy lehetett defetista?

441. Pünkösdi rózsza. Délm 1920. ápr. 18. 6—7. l. Színház — Művészet r. Névtelen.

A szegedi színház ápr. 16-án Bródy István és Farkas Imre operettjét, a Pünkösdi rózsát mutatta be. Zenéjét szerezte Farkas István. *Az újdonság,*

noha részt vett az előadásában az operettensemble majdnem valamennyi tagja, megbukott. Nem először és nem utoljára.

442. Az igazság úton van. A Munka 1920. ápr. 18-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Ez a költő első cikke Szeged akkor legbaloldalibb újságjában, a szociáldemokraták lapjában, A Munkában. A lap 1919. szept. 21-én indult, de Juhász csak Deák Dezső szerkesztése idején (1920. ápr. 3-tól megszűnéséig, 1921. okt. 3-ig) ír bele. Úr György szerint az SZDP határozatot hozott, hogy a cikkírók — a fehérterror elleni védekezésékként — névtelenül írjanak. Ez az oka, hogy későbbi cikkeinek nagyrésze aláírás nélkül jelenik meg.

E cikke mutatja, hogy a szocializmus tanai a mozgalmat gazdasági harcra leszőkítő szindikalizmus és a bibliás tolsztoji pacifizmus közvetítésével jutottak el hozzá. A munka szerepéről Lassalle nyomán vall így.

443. Pályázom . . . Délm 1920. ápr. 20. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

A város nem hosszabbította meg Almássy Endre színigazgató szerződését, hanem pályázatot írt ki a színház vezetésére. Az aspiránsok közt van Sebestyén Géza Temesvárról, Faragó Ödön Kassáról, Szendrey Mihály Aradról. Juhász karcolata tréfás pályázat. Ugyane témáról verse: JGYÖM 3: 185. l.

444. A botcsinálta stílus. A Délm 1920. ápr. 21-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézzel: *(j. gy.)*.

Avarffy Elek (1880—) főorvos, a népjóléti minisztérium ellenforradalmár osztálytanácsosa, a nemzetgyűlés ápr. 17-i ülésén „a pesti irodalom és a színház megrendszabályozása érdekében” interpellált. Kifogásolta, hogy a Nemzeti Színház zsidó színészeket alkalmaz, és statisztikát olvasott föl arról, hogy a mozik és a mulatók nagyrésze „zsidó kézben” van. A színészek közül személy szerint Beregi Oszkárt támadta. Juhász cikke — érthető óvatossággal — a stílus ürügyén helyezkedik szembe a keresztény kurzus szájas képviselőjével.

Szarvas Gábor (1832—1895) nyelvtudós, a Magyar Nyelvőr ortológus szerkesztője. — *Révai Miklós* (1750—1807) piarista nyelvtudós. Idézett műve 1802-ből. Mondása: Barátaim, nem tudunk magyarul beszélni! — *Kiss Menyhért* (1880—1934) újságíró és politikus, az ÉME alelnöke, a Kisfaludy Társaság és a Petőfi Társaság tagja. — *Verhovay Gyula* (1848—1906) újságíró, a múlt század végén Függetlenség c. lapjában antiszemita hecckampányt indított. — *Új Lap*: Hivatal József szerkesztésében 1902-ben induló, antiszemita irányú újság.

445. Balkáni dolgok. Délm 1920. ápr. 22. 3. l. Hírfej. Névtelen.

A költő két hír fölött elmélkedik: hogy Musztafa Kemál egy nőfőt nevezett ki kultuszminiszternek, és hogy szanatórium nyílt az Olimposzon.

446. Szomorú . . . A Délm 1920. ápr. 24-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézzel: *(j.)*

Az Est 1920. ápr. 21-i számában ezt olvassuk Huber János ébredő képviselő ápr. 20-i gyalázkodó nemzetgyűlési interpellációjáról: „A proletárdiktatúra nem volt egyéb, mint zsidó diktatúra. Felolvassa Szomori-Weisz Dezsőnek, az új magyar irodalom egyik legismertebb képviselőjének egy elbeszélését, amelyet a Nyugatba írt. Az író a templomot megtöltő nép bűdös szagáról

beszél, marháknak, szárnyas ökröknek, leprásoknak, szarvasbögésűeknek nevezi a templomban levő magyar népet. (Nagy zaj. Viharos közbeküldések: Őrült, be kell csukni!) Tűrhető-e továbbra is, hogy zsidó tanerők tanítsák a magyar ifjúságot?"

Madarász József (1814–1915) függetlenségi politikus, 48-as képviselő. Juhász Jókai megbélyegzésének történetét Madarász emlékirataiban olvashatta. — *Szomorj idegenben*: 1890-ben katonai szolgálat elől Párizsba szökött. Itt jelent meg *Les grands et les petits moineaux* c. könyve 1895-ben, Daudet előszavával.

447. Rémmesék. Délm 1920. ápr. 29. 2. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*.

A Tiszántúlon máj. 1-re tervezett „kommunista zavargásokkal” kapcsolatos híresztelésekről.

448. Az ellenség. Délm 1920. ápr. 29. 2. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*.

Francia vicclapok karikatúrái az antanton belüli ellentétekről.

449. A mi békénk. Délm 1920. ápr. 30. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az angol alsóházban két képviselő bírálta a magyar békeszerződést. Juhász bízik abban, hogy az aláírásig még megváltozhat a tervezet. Konszolidáció esetén, reméli, a világ munkássága is mellénk áll.

450. Május elsejére. A Délm 1920. máj. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

1919-ben is *modern szaturnáliának* nevezte a munkásosztály ünnepét. A stílus mellett e tény szerzőségének döntő érve. Cikke a szociáldemokrata taktika jegyében az osztályharc békés, vértelen útját ajánlja.

451. A megváltó munka. A Munka 1920. máj. 1-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. Cenzúrafolttal.

A Tanácsköztársaság bukása után, hosszú hónapok elteltével, e cikk egyik első dokumentuma Juhász Gyula új szövetségének, melyet a jogaiért harcoló proletariátussal kötött. Vö. Kispéter 185. l. Szerzőségét e gyakran leírt mondata bizonyítja: *Az új bort, evangéliumi szokás szerint, új tömlőkbe kell önteni.*

452. Zrínyi, a költő. A Délm 1920. máj. 4-i számából. 1. l. Vezércikk. Kéjzel: (*j.*)

Zrínyi-émlékünnepségek: Máj. 2-án Hódmezővásárhelyen katonahangverseny (Vásárhelyi Reggeli Újság 1920. máj. 4.); Nagykanizsán máj. 2-án Zadravecz István és Herczeg Ferenc tartott beszédet (SzN 1920. máj. 15.); az Akadémián rendezett máj. 10-i emlékünnepségen Berzeviczy Albert megnyitóját után Herczeg Ferenc beszélt, Ferenczi Zoltán tanulmányt olvasott föl, majd Vargha Gyula ódája hangzott el (Nemzeti Újság 1920. máj. 11.). — *Kollonich Lipót* (1631–1707) aulikus érzelmű katolikus érsek. — *Caraffa, Antonio* (megh. 1693) osztrák császári hadvezér.

453. Tanítani és nevelni . . . Délm 1920. máj. 5. 1. l. Vezércikk. Kéjzel: (*j. gy.*)

A költő az iskolák humanista légkörét védi. Elítéli a diákság és a tanárok körében folyó felelősségrevonást. *Az iskolába csak tudást és műveltséget,*

csak erkölcsöt és hitet, csak jóságot és igazságot szabad és kell bevinni, de minden gyűlölséget, minden elfogultságot, minden haragot és főleg minden politikai és etnikai robbanó anyagot kívül kell hagyni a küszöbén.

454. **Ernő halálára.** Délm 1920. máj. 6. 2. 1. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.
A Newyork kávéház főpincérének nekrológja.

455. **Ő jön.** Délm 1920. máj. 7. 3. 1. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.
Humoreszk Burián Károly operaénekes máj. 9-i szegedi hangversenyével kapcsolatban. Vö. Délm 1920. máj. 6.

456. **Okos békét!** Délm 1920. máj. 8. 1. 1. Vezércikk. Kézjel: *(j.)*
A magyar delegációnak — miután az antant a népszavazáshoz nem járult hozzá — átnyújtották a békefeltételeket. A költő a békeszerződés kritikája során Keynes angol közgazdásznak A béke gazdasági következményei c. könyvére hivatkozik. Idézi belőle, hogy a békeszerződés Közép-Európa gazdasági életének megbénulásához vezethet.

457. **Nem, nem, soha!** Délm 1920. máj. 9. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.
A magyar békeszerződés ellen tiltakozik. Jellemző, hogyan: felsorakoztatja a magyar kultúra értékeit, Szinyei-Mersét, Bolyai Jánost, Bartókot, Eötvös Lorándot.

458. **Éva és Adamec vagy a Kardos menyecskeje.** Délm 1920. máj. 9. 6. 1. Aláírás: *Gyalu*.
Szatíra Kardos Andor Éva és a férfiak c. színművéről. Máj. 6-án mutatta be a szegedi színház.

459. **Frankfurti dolgok.** Délm 1920. máj 12. 1. 1. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.
A frankfurti Goethe-házba a franciák szenegáli katonákat szállásoltak. A költő — emlékeztetve Napóleon Goethe-kultuszára — a hódító imperializmus kultúraellenességén elmélkedik. Említi a másik nagy frankfurtit: Schopenhauert is.

460. **Az égi út.** Délm 1920. máj 13. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.
Áldozcsütörtöki cikk Krisztus mennybemeneteléről.

461. **Tánckultúra.** Délm 1920. máj. 15. 2. 1. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.
Szuhányi Éva és Györgyi máj. 9-i táncmatinéjáról, Bakits Edit táncművésznő máj. 18-i szegedi föllépéséről, Lucy Kieselhausen máj. 15-i táncestélyéről. Említést tesz Alfred Kernnek Kieselhausenről, Hanakórról és Duseről frott színházi szonettjeiről. Vö. műfordításával, JGYÖM 3: 264. 1.

462. **Az el nem sodort falu.** Délm. 1920. máj. 16. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.
A jó természettel kapcsolatban a magyar falu helytállásáról, lelki egyensúlyáról ír. *A magyar népben bizunk és hiszünk, a dolgos, okos, valódi magyar népben, amelyé ma igazában az ország és a hatalom és övé a jövőnd is, bármennyire akarják ezt kisajátítani maguk számára törtető és csörtető politikai lesipuskások.*

463. **Mihéztartás végett.** Délm 1920. máj. 18. 3. 1. Hírfej. Aláírás: *Gyalu*.

A színházi pályázat eseményeiről. Huzavona van a színház bérbeadásával, mert a városi tanács jelöltjét, Palágyi Lajost a kultuszminisztérium, 1919-es szereplésére hivatkozva, nem akarja elfogadni.

464. Tanár úr kérem . . . A Délm 1920. máj. 19-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*. — Utánközlése: *Virradat* 1920. máj. 23.

Javításunk:

1 A lapban végigharcolta

Akit az istenek gyűlölnék: Quem dii odere, paedagogum fecere, Boetius mondása. — *Iwan Müller* (1830—1917) müncheni egyetemi tanár, klasszikus filológus. Főműve A klasszikus ókortudomány kézikönyve. — *Karl Ploetz* (1819—1881) latin nyelvtanító.

465. Szent Jeanne d'Arc. Délm 1920. máj. 19. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*. Jeanne d'Arc egyházi szenttéavatásáról. Említi Voltaire (*La pucelle d'Orleans*), Schiller (*Jungfrau von Orleans*) és Anatole France (*Vie de Jeanne d'Arc*) munkáit.

466. A kisember. A Délm 1920. máj. 20-i számából. 1. l. Vezércikk. Név telen.

A lét és nemlét nagy kérdése, a kiábrándulás waterlooi szele és a szép csöndesen kifejezések bizonyítják Juhász Gyula szerzőségét. Cikke egyébként Középszintű c. vezércikkének párja (67. sz.). A korábbi frásokban jellemző osztályszemlélet itt elmosódik. Az arisztokrata politika elutasítása összefonódik a kispolgárság illúziós túlértékelésével, a formális demokrácia programjából logikusan következik az osztálybéke óhaja, a realpolitika hirdetése.

Csonka, nem csonka: A nemzetgyűlésben nagy vita folyt, hogy a határrendezés után a csonka kerületekben mikor és milyen formában folytassák le a választásokat (SzN 1920. máj. 18.). — *Eötvös József könyve*: A XIX. század uralkodó eszméinek hatása az álladalomra. — *Vörösmarty verse*: Árpád ébredése.

467. Ábrányi Emil. A Délm 1920. máj. 21-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula*.

Hűlő testem: idézet Ábrányi Örök haladás c. verséből. Ábrányi Emil költeményei. Budapest [1876.] 254. l. — *Endrődi Sándor* (1850—1920) Heine-epigon dalköltő. Kötetei közül a Kuruc nóták (1896) a legjelentősebb. — *Annak éltél*: Az Örök haladás c. versből, megváltoztatva. Eredetileg: Annak élek.

468. Furesa sport. Délm 1920. máj. 22. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyula*.

Egy viareggioi olasz futballmérkőzésről, amely tömegverekedéssel végződött.

469. Én is búcsúzom . . . A SzéV 1920. máj. 22-i számából, 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Balassa Armin megszűnő lapjának utolsó számában a költő a SzéV-től búcsúzik.

Néhány nyár: A költő egyetemi hallgató korában nyári szünidőben újságíróskodott a SzéV-nél. — *Hegedűs Pál* (1858—1906) szegedi tanár és műfordító. Halála első évfordulóján Babits melegen méltatta alakját a SzéV 1907. nov.

17-i számában. — *A fiumei cápáról: Villon: Lesben.* JGYÖM 5: 120. l. — *Az orosz cárról: Gorkij.* JGYÖM 5: 27. l. — *Az alsóvárosi búcsúról: Képek a búcsúról.* JGYÖM 5: 88. l. — *Csuka Ferenc* (1881—1914) író, kritikus. Egy könyvéről Juhász is írt a SzéV-ben. JGYÖM 5: 90. l. — *Újvári Péter* (1869—1931) újságíró, zsidó tárgyú regények írója. — *Somlyó Zoltán* (1882—1937) költő, a Ny munkatársa, egyideig Szegeden is újságíró. — *Kosztolányi irodalmi levelei:* Juhász nem pontosan emlékezik, Kosztolányi 1904 őszén Bécsből csak a Kifelé c. elbeszélését küldhette (szept. 18—23.). — *Csáth Géza zenei tanulmányai:* például Bartók Béla, a SzéV 1910. okt. 29-i számában. — *Leonid Andrejevéről:* [Eisner Manó] Pálos Endre (1884—1959) a SzéV 1903. aug. 23-i számában.

470. **A magyar Ige hirdetői.** Délm 1920. máj. 23. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A pünkösdi irodalmi ünnepen alakult meg Szegeden a Fáklyatartók Szövetsége. Ennek keretében Pekár Gyula, Voinovits Géza, Kozma Andor, Szávay Gyula, Jakab Ödön, Angyal Dávid és Sas Ede, a Nemzeti Színházból Jászai Mari, Pethes Imre, Ivánfi Jenő, Paulay Erzsi, Cs. Aczél Ilona és Bajor Gizi érkezését várják. Juhász cikke az ünnepség beharangozó írása. Petőfi Társaság-i tagságának lehetett az ára, hogy a kultúrfőlény propagandájának ily rendezvényeiről írnia kell.

471. **Tüzes nyelvek, dühös nyelvek.** A Munka 1920. máj. 23-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk a kultúrfőlény hamis ideológiájának jegyében indul, második fele azonban éles támadás a kurzus művelődéspolitikája ellen. Juhász nem hisz az ellenforradalom stabilizálódásában, a napi politikát *kéréséletűnek, olcsó vásári játéknak* ítéli, és demokratikus kibontakozást remél. A munkásmozgalomba visszavezető útját megkönnyítette, hogy a szociáldemokrácia passzivitási politikája és Trianon kérdésében elfoglalt álláspontja számára rokonszenves volt.

Szerzőségére mutatnak a *malomalatti politika szempontja, a perzekutor kritika, az okatlan és jótalan hajszja, a kis zenei senkik* kifejezések.

Vámbéry Ármin (1832—1913) budapesti egyetemi tanár, az altáji nyelvek tudósa. — *Móricz Zsigmond kizárása a Petőfi Társaságból:* vö. 372. sz. — *Támadások Babits ellen:* Lendvay István a Gondolat 1920. 8. számában, Szaákh András az Aurora 1920. 16. számában. — *Kosztolányi Dezsőről:* a Délm ápr. 23-i száma tudósít, hogy kilépett a Petőfi Társaságból. Illy János a Magyar Műszában így ír ügyéről: „Végre is, ahol Rákosi Jenő és Beöthy Zsolt, Prohászka Ottokár és Szabolcska Mihály, Herczeg Ferenc és Gárdonyi Géza megülhet, ott Kosztolányi is jól érezheti magát. Kilépése mindenestre érdekes életrajzi adat, melyen kapva kap majd a jövő Szinnyei bácsija, aki az Ady-epigonokat feldolgozza.” (1920. 446. l.). Vö. BJK lev. 212—213. l. — *A hazafiatlan Bartók:* Hubay Jenő a Szózatban megvádolta Bartókot, mert „oláh kultúrterületnek hirdeti Máramarost és Ugocsát s... minden erdélyi nótánkat oláh eredetre akar visszavezetni.” Bartók válasza Hubaynak: Szózat 1920. máj. 26. Az esetről részletesen tudósít: Magyar Helikon 1920. jún. 1. 87. l. Vö. Bartók Béla válogatott zenei írásai. Összegyűjtötte Szöllösy András. Budapest 1948. 100—101. l.

472. **Öregek.** Délm 1920. máj. 27. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Szembeállítja a kurzus új politikai gárdáját Apponyi, Rákosi és Kiss József megmondott liberalizmusával. *Mialatt máról-holnapra az ugor kafára felkapasz-*

kodott politikai ifjúság és éretlenség szomorú handabandázása akarja elterelni az ország és világ figyelmét a nagy és legnagyobb dolgoktól . . . addig az öregek tisztes és komoly gyülekezetében reményt és erőt meríthetünk.

473. Esnek? Esnek? Délm 1920. máj. 28. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A világháború gazdasági, társadalmi és erkölcsi csőd szélére juttatta Európát. Az első jó hír a stabilizációról a világszerte jelentkező áresés.

474. Nagyságos asszonyom . . . Délm 1920. máj. 28. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu.*

Levél egy nézőhöz, aki megsértődött Ohnet Vasgyárosának szegedi előadásán, mert Juhász nem lelkesedett, hanem bírált. *Azok az ideális érzelmek, amelyek a munka állítólagos emberét, a fennkölt jellemű és kétezer munkást dolgoztató Derblay Philippet hevítik, engem már meglehetősen gyéren hevítenek.* A darabot Cs. Aczél Ilona és Pethes Imre vendégszínháza sem menthette meg.

475. Virágok és gyümölcsök. Délm 1920. máj. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Ironikusan szól Friedrich István vidéki útjáról, majd — ezzel ellentétben — meglepéssel említi a gazdag termésről érkező híreket. *Az agrikultúránkban van legnagyobb erőnk, ez a mély kultúra . . . alapozta meg a magas kultúránkat is, amely a magyar könyvek lapjain, magyar kottákban, magyar iskolában és magyar színpadon él és virul és túléli és túlzengi a napi politika kérészeletű lármáját, olcsó vásárját.*

476. Magyar jövőnk útja. A Délm 1920. máj. 30-i számából. 1. l. Vezércikk. Írta: *Juhász Gyula.*

Apponyi Albertnek a nemzetgyűlés máj. 26-i ülésén a békeszerződésről elmondott beszédét méltatva Juhász Gyula ekkori gondolkozásmódjáról ad hű dokumentumot. A konszolidációt sürgető mondatai mögött a forradalmakban való csalódás és az ellenforradalomtól való irtózás egyként érezhető. A forradalom az ő szóhasználatában már nem a nagy társadalmi ugrást jelenti, mint 1919-ben, hanem a kilengést, az anarchiát. Szemlélete a polgári demokrácia eszményítése. Mégis nagyon pozitív, hogy a békeszerződés revíziójának gondolatát föl sem veti.

477. Mikszáth. A Délm 1920. máj. 30-i számából. 3. l. Hírfej. Aláírás: *Gyalu.*

478. Balassa Armin dr. könyvei. SzN 1920. jún. 20. 5. l. Irodalom r. Kézjel: *(j. gy.)*

A Délm megszűnése (1920. máj. 30.) és a Szeged indulása (1920. aug. 15.) közti időben Juhász állás nélkül marad. E cikke az SzN felé való tájékozódását jelzi, amely A Munka mellett a város baloldali szellemű lapja. 1922. ápr. 20-ig gyakran jelenik meg itt írása; ekkor azonban Terescsényi Nagypéntek c. ápr. 14-i cikke miatt felfüggesztik a lap kolportázs-jogát, s a szerkesztő Engel Vilmos helyett a jobboldali Szilassy Cäsar lesz.

Juhász e cikke Balassa Parasztszívek c. drámáját és Őszi vetés címmel összegyűjtött beszédeit ismerteti.

479. Körösfői Kriesch Aladár. Az SzT 1920. jún. 27-i számából. 1. l. Aláírás: *Jávorka.*

Az SzT 1919. nov. elején indult színházi hetilap, Dani Lajos szerkeszti. A SzÚ megszűnése után Juhász Gyula e mérsékeltabb szellemű lapba is ír néhány cikket.

Kőrösfői Kriesch Aladár (1863–1920) modern történeti freskók festője, a gödöllői művésztelep egyik megalapítója. A prerafaeliták és a népművészet utánczója. Idézett könyve: *Ruskin és a prerafaeliták*, 1904-ben jelent meg. — *Fulgebunt quasi stellae*: Ragyogni fognak, miként a csillagok.

440. Egy győzelmes magyar. A Munka 1920. júl. 11-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (j.)

Paul Fort (1872–1960) francia szimbolista költő, a Théâtre d'Art megalapítója.

441. Naptár. Július 12: Rotterdami Erasmus halála. 1536. A Munka 1920. júl. 11. 5. l. Hírfej. Névtelen.

Említi a Balgaság dicséretét és Holbein arcképét Erasmusról.

442. Színházi búcsúztató. A Munka 1920. júl. 18. 4. l. Kultúra r. Kézjel: (j. gy.)

A végetért szezon a háborútól megfertőzött izlést és divatot szolgálta, az üzletesség jellemezte. Az operaelőadások sikerültek átlagon felül, ami Mátrai Ernő rendező érdeme. A színészek közül Étsy Emília, Déry Rózsai, Almássy Endre és Deréki János nyújtottak figyelemre méltó művészi produkciót.

443. Az elsodort Szabó. Az SzN 1920. júl. 18-i számából. 3. l. Kézjel: (j.)

Szabó Dezső az Új Magyar Szemle 1920. júniusi számában közzétette Kell a kereszt c. elbeszélését. A novella témája: A falu népe újra keresztre feszíti Krisztust, hogy jót és rosszat is tehessen, ember módjára élhessen, mert míg köztük tartózkodott, ismeretlen volt a gonoszság. (Az Ólj! c. kötetben, Budapest 1920.) Opré Tivadar tanár följelentette az íróat az ügyészségen istengyalázó írása miatt, de a vádat nem vállalták (Az istenkáromló novella. SzN 1920. júl. 17.). Vö. Nagy Péter: Szabó Dezső. Budapest 1964. 256–257. l. Juhász cikke erre az ügyre reagál.

444. Thália istennő „rózsafabútorai”. Világot jelentő deszkák árverés előtt. SzN 1920. júl. 18. 5. l. Színház r. Névtelen.

Almássy színgazgató, miután szerződése lejárt, elárverezteti a színház fölösleges bútorait.

445. A színházi szezon mérlege. SzN 1920. júl. 18. 5. l. Színház r. Kézjel: (-ász.)

Vö. 482. sz.

446. Naptár. Július 31: Petőfi halála. A Munka 1920. júl. 31. 1. l. Névtelen.

447. Petőfi. Az SzN 1920. júl. 31-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (j. gy.)

Javításunk:

l A lapban *szabadköltészet*

Leopardi, Giacomo (1798—1837) olasz költő. Juhász A pásztor éji dala c. költeményére utal. Összes versei Radó Antal fordította kötetében, Budapest 1890.

488. Egyetértés. SzN 1920. aug. 13. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Két cenzúra-folttal.

Megbékélést óhajtó cikk az oroszországi intervenció legfrissebb katonai eseményéről, a varsói csatáról.

489. Naptár. Nietzsche halála: 1900. augusztus 25. A Munka 1920. aug. 25. 1. l. Névtelen.

490. Népművelés. A Munka 1920. aug. 29-i számából. 1 l. Vezércikk. Névtelen.

Stiláris meggondolásokból tartjuk Juhászt e cikk szerzőjének. Az *e jelben kván győzni és a lét és nemlét kérdése* szólások, a *legigazabb* melléknévi alak, a *népművelést kellene kezdeni minden vonalon* mondatforma rá emlékeztet.

*A numerus clausus*ról: 1920. szept. 22-én a nemzetgyűlés törvénybe iktatta. A törvényjavaslat vitájában Haller kultuszminiszter ezeket mondotta: „Mi tudósokat akarunk, de nem Píklert, Jászit és Alexandert. A fertőző központ Budapest. Petőfivel és Arannyal véget ért a magyar történelem. A budapesti zsidó irodalom foglalta el a helyét.” (SzN 1920. szept. 3. és szept. 23.) — *Cerberus a középiskola kapujában*: Szegeden a gimnáziumba jelentkezett kisdíjakokat fülvételi vizsgának vetették alá, s a 368 jelentkezőből 285 főt vettek csak föl. Vö. SzN 1920. szept. 1. — *A botbüntetés*: Az erre vonatkozó törvényjavaslatot 25 szótöbbséggel aug. 31-én fogadta el a nemzetgyűlés. SzN 1920. szept. 1.

491. Mohács. SzN 1920. aug. 29. 3. l. Újdonságok r. Névtelen.

Tragikus hangú cikk a mohácsi csata évfordulóján. *Tomori Pál hősiessége, Martinuzzi bölcsessége kellene ide.*

492. Naptár. 1870 szeptember 2: Szedán. A Munka 1920. szept. 2. 1. l. Névtelen.

Szedán évfordulója szörnyű mementó ma győzőnek és legyőzöttnek: az igazságtalan béke éppen olyan veszedelmes, mint a háború.

493. Mozi-mámor. A Villám 1920. szept. 4-i számából. 4—5. l. Kézjel: J. Gy.

A Villám c. riportlap — Udvary Ferenc szerkesztésében — 1919 őszén indult. 1920. ápr. 8-tól Reisinger József vette át, s nov. 13-án eddigi alcíme után: Színház és Mozi lett. A szept. 18-i szám szerkesztői üzenetében ezt olvassuk: „A Színház és Mozit írják: Juhász Gyula író, Ujlaki Antal, a Friss Újság felelős szerkesztője, Vígh Jenő, a Szeged munkatársa, dr. Kristóf István író, Udvary Ferenc, a Szeged munkatársa.”

Pierre Louys (1870—1925) francia író. *Aphrodite* c. művét Rózsa Géza fordította magyarra 1898-ban. Ez ihlette Juhász Atalanta c. operettjét. — *Asta Nielsen* (1883—) dán filmszínésznő. Későbbi férje, Urban Gad, a világ-hírű rendező fedezte föl. „A végzetes asszony” megformálásával rövid idő alatt világsztár lett. — *Valdemar Psylander* (1884—1916) dán filmszínész, a némafilm nagy sztárja. — *Henny Porten* (1888—1960) német filmszínész. Juhász verse róla: JGYÖM 2: 239. l.

494. **Ady sírja.** A Munka 1920. szept. 8. 3. l. Hírek r. Névtelen.
Elhanyagolják Ady sírját, csak egy varrólány visz rá virágot. Adyt a proletariátus költőjének nevezi.

495. **A színház-láz.** Villám 1920. szept. 11. 1. l. Névtelen.
A színházi szezont köszönti.

496. **Kapunyitáskor.** Villám 1920. szept. 16. 1. l. Különkiadás. Névtelen.
A szezonnyitás alkalmával üdvözli a szegedi színház új igazgatóját, Palágyi Lajost.

497. **A magyar kultúra.** Villám 1920. szept. 18. 1. l. Kézjel: (j. gy.)
A színházban népszínművek és magyar klasszikusok fölüjlesztését javasolja (Kisfaludy, Vörösmarty, Szigligeti, Szigeti, Tóth Ede, Csepreghy, Rákosi Jenő, Csiky Gergely műveit).

498. **A király házasodik.** — Megnyitó előadás. — Szeged 1920. szept. 18. 3. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Ez a költő első cikke az 1920. aug. 15-én indult lapban. A Szegedet a mérsékeltlen jobboldali Szilassy Cäsar és a mérsékeltlen baloldali Vermes Ernő közösen szerkeszti. Ellenzéki iránya a volt britanniás Szilassy kiválása (1922. márc. 21.) után erősödik.

A cikk Tóth Kálmán vígjátékának (A király házasodik) kritikája. Az új tagok közül Tamás Annát emeli ki, aki *fejedelmi termetű és szép hangú fiatal nő*. A régiék közül fölfigyel László Tivadar fejlődésére. Az előadásból egy hiányzott: a stílus egysége, a vígjátéki hangulat.

499. **Szegeden megállt a villamos.** Szeged 1920. szept. 19. 5. l. Szegedi kis tükör r. Aláírás: Uhu.

E sorozatban az első cikke. Az *Uhu* álnevet elvétele használja, ezen kívül még az 501. sz. cikkében. Humoreszk a villamosközlekedés zavarairól.

500. **Felhő Klári.** — Az első népszínmű előadás. — Szeged 1920. szept. 21. 3. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Rátkay László népszínművének szept. 19-i előadásáról. A cikk a szerzőt a népszínmű *derék iparosai* közé sorolja. Népiessége mondvacsinált, alakjai erőltetettek. *Nem annyira népies, mint inkább vásári jellege volt az előadásnak.* Még a legjobb Pogány Irén volt, aki *áutóri harisnyában, csatos cipőben* népieskedett.

501. **A művésznő.** Szeged 1920. szept. 22. 2. l. Szegedi kis tükör r. Aláírás: Uhu.

Humoreszk az újonnan szerződött színésznőről. Kiderül róla, hogy csak statiszta.

502. **Itt az őszi!** A Szeged 1920. szept. 22-i számából. 4. l. Hírek r. Névtelen.

A *nincsetlenség* írásmódja, a *szeptember sápadt aránya* kép Juhász szerzőségét mutatja. 1919 ősztől megfigyelhető publicisztikájában a költő elfáradása, illúzióvesztése. Most is ez indokolja a pátoszmentes, elégikus lírává forrósodó hangot.

A költő: Babits Mihály. — *A vagonlakók:* Megszokott látvány 1919—1920-ban Szegeden. A Délvidékről és Erdélyből jötteknek csak ilyen ínségzállást tudtak biztosítani. József Attila iskolai dolgozatot írt róluk. Vö. József Jolán: József Attila élete. Budapest 1947. 158. l.

503. A bíboros. — Palágyi első föllépte. — Szeged 1920. szept. 22. 5. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Louis Napoleon Parker színművét 1920. szept. 20-án mutatta be a szegedi színház. Palágyi igazgató Medici bíboros szerepét játszotta. *Egy kissé kevesebb okosság és több bensőség, valamint kevesebb hatásra való törekvés és több egyszerűség és Palágyit egy sorba lehetne állítani Peihessel, Ódryval.*

504. Rex. Keltezés és aláírás nélküli kézirat öt lapon. Móra Múz. 54—438 Dramatizált szöveg, két szereplővel. (*A médium* — Juhász kézírásával; *A mester:* idegen kéz írta be.)

Színházi szatíra Palágyi Lajos igazgatóról, akivel hipnotikus állapotban Aigner Károly, Zsirkay János, Dobay Gyula, Pekár Gyula, Balogh Károly stb. szerepeit játszatják. Időrendi elhelyezését A bíboros bemutatójára való utalás teszi lehetővé (503. sz.).

505. Komoly játék. Szeged 1920. szept. 23. 3. l. Hírfej. Névtelen. Látogatás a színházban.

506. Carmen szerzője. Szeged 1920. szept. 24. 4. l. Színház r. Névtelen. Prosper Mérimée halálának ötvenedik évfordulójára. *Mérimée Stendhal után a legelső francia elbeszélő, aki lélektani finomságokat vitt az elbeszélésbe. Carmen, Colomba, Abbé Aubin és Guillot Arsène a francia próza elsőrendű remekei.*

507. Bemutakozások . . . Villám 1920. szept. 25. 5—6. l. Névtelen. Az új színészek közül dicséri Palágyi Lajost, Asszonyi Lászlót, Klenovits Györgyöt, a nők közül Tamás Annát.

508. Margó. Szeged 1920. szept. 25. 2. l. Névtelen.

A lap 1920. dec. 25-i számában riport jelent meg *Hogyan készül a Szeged* címmel. Ebből idézünk: „A Margó is színes rovatnak számít. Írója a magántulajdon alapján áll, nem enged másnak bedolgozni. Lehetőleg tiszta esztétikai szemléletet ad, csak olykor keveri egy kevés politikai margariunna a legújabb sütetű margináliát.” Már ez az első cikk elárulja, ki a rovat „tulajdonosa”. *A rokka már ismét átveite birodalmát és a poéták rokka-nótája megint élő valóságáról énekel . . . On revient toujours?* — olvassuk, s arra gondolunk, hogy Adolphe Retté versét Juhász Gyula fordította le magyarra (JGYÖM 3: 251—252. l.), s Niccolò Isouard mondása is kedvelt szállóigeje! 1921-ben viszont már más szerzők cikkeit is megtaláljuk a Margóban: Szilassy Császarella A Munka szerkesztőségébe riasztotta a költőt, ám a rovata nem szűnt meg.

[1.] A gyárak nem dolgoznak, a rokka ismét lekerül a padlásról. [2.] Wilson, Clemenceau és Deschanel tudatát elborította a melanchólia. [3.] Tovább tart Max Swiney corki polgármester éhségstrájkja.

509. Holdvilágban a torony alatt. Szeged 1920. szept. 25. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Mint az 502. sz., ez is lírai hangvételi elégikus írás, afféle „költemény prózában”.

510. Margó. Szeged 1920. szept. 28. 2. l. Névtelen.

[1.] Császár Elemér körkérdésére válaszol, hogy miért nem írnak a magyar írók. [2.] Gabriele d'Annunzio fiúmei „királyságát” ironizálja.

511. A békeszerző. Szeged 1920. szept. 28. 3. l. Hírek r. Névtelen.

A volt piarista diákok érettségi találkozásán politikai témán két öregdiák összeszólalkozott. Aigner Károly, Szeged mostani főispánja békítette őket össze.

512. A becsület. — A második drámai repriz. — Szeged 1920. szept. 29.

4. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Hermann Sudermann színművének szept. 25-i fölújításáról. *Sudermannnak ez a darabja közepes utánzata Ibsen remekének, a Vadkacsának* — írja Juhász, s helyteleníti a fölújítást. A szereplők közül egyedül Leonóra alakítoztát, Tamás Annát emeli ki, *aki intelligens volt, finoman és lendületesen beszélt, jól mozgott és egy szép jövő ígérletét csillogtatta meg.*

513. Margó. A Szeged 1920. szept. 30-i számából. 2. l. Névtelen. A cikk élén keltezés: SZEGED, szeptember 29.

Einstein elmélete: Sós Aladár ismerteti (Ny 1920. szept. 901—904. l.). A BSze májusi száma hírül adja, hogy az angol Royal Society aranyérmével Einsteint tüntették ki. — *Tüntetések Einstein ellen:* Az antiszemita demonstrációkról az SzN 1920. okt. 8-i száma. — *A jezsuita csillagász:* Olasz Péter. A Természettudományi Közlöny 1920. jan. 1—febr. 15-i számában írt Einstein gravitációs elméletének csillagászati igazolásáról, az Eddington-vezette tudományos expedíció eredményeiről. — *Márton Ferenc (1884—1940)* festő és grafikus, a Magyarság illusztrátora. — *Belerűgott a képébe:* A Területvédő Liga pályázatot írt ki a vérmezei eskü megörökítésére. Az első díjat Dudits Andor nyerte. Márton Ferenc csak 15 000 koronás jutalmat kapott, mire dühében belerűgott a képbe. Vö. Nemzeti Újság 1920. szept. 28. — *Gyárfás Jenő (1857—1925)* festő, Tetemrehívás c. képét 1881-ben alkotta. — *A nauheimi tudományos kongresszus:* A tanácskozás eseményeiről, Einstein-üdvözlőjéről a Pesti Napló 1920. szept. 26-i száma tudósít.

514. Parasztyetem. Szeged 1920. okt. 1. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A kolozsvári egyetem Szegedre helyezésének huzavonáiról, a novemberben induló parasztyetem-kísérletről.

515. Október. Szeged 1920. okt. 2. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Lírai rajz az őszi.

516. Látogatások a szegedi kultúra tényezőinél. 1. A képzőművészeknél. A Szeged 1920. okt. 3-i számából. 5. l. A cikk élén: SZEGED, október 2. (Saját tudósítónktól.). Névtelen. — 2. Két muzsikuskál. A Szeged 1920. okt. 17-i számából. 5. l. A cikk élén: SZEGED, október 16. (Saját tudósítónktól.). Névtelen. — 3. A Somogyi-könyvtárban. A Szeged 1920. nov. 7-i számából. 5. l. A cikk élén: SZEGED, november 6. (Saját tudósítónktól.). Névtelen.

Juhász Gyula szerzőségét az első mondat gondolata, az *irodalom legtöbb régi jelése* megfogalmazás, a *durch Leiden Freude* szólás és az utolsó bekezdés ifjúkori olvasmányokat fölseroló önvallomása igazolja. De hogy Károlyi Lajos munkásságát *intim művészetnek* nevezi, szintén elárulja őt. (Egy ifjúkori cikke ugyane címet viseli. JGyÖM 5: 36. l.)

Károlyi Lajos (1877—1927) tolsztojánus szegedi festő. Juhász cikkei róla: Ö 1: 305—307., 320—323. l. — *Nyilassy Sándor* (1873—1934) szegedi festő, a tápai pélelet és a tiszai táj ábrázolója. — *Dinnyés Ferenc* (1886—1958) szegedi táj- és arcképfestő, Újszeged flórájának megörökítője. Ő a rendezője az 1920-as szegedi Téli tárlatnak. — *Bodzásy István* (1907—) szegedi festőművész. — *Góth Imre* (1893—) szegedi festő. Berlieni sikereiről SzN 1920. nov. 8. és Szeged 1922. dec. 28. — *Joachim Ferenc* (1882—1964) szimbolista-impresszionista festő. — *Devich Sándor* (1894—) főgimnáziumi rajztanár és festőművész Szegeden. Góth Imrével és Bánszky Tamással 1920 februárjában tűnt föl kollektív kiállításukon. Vö. Délm. 1920. febr. 19. — *Lichter Dezső és K. Prokisch Elza szalonja*: 1920. szept. 15-én nyílt meg. Vö. Szeged 1920. szept. 18. — *Pataki Hajnalka*: szegedi iparművész. — *Sztróbl István*: szegedi grafikusművész. — *Domokos Ferenc Lénárd* (1879—) szegedi szobrászművész. Ifjúkorában nagyváradi színész, majd — olaszországi tanulmányútja után — képzőművészettel foglalkozik. — *Biró Margit*: szegedi iparművész. — *Mahrer Anna*: egy szegedi terménykereskedő iparművészettel foglalkozó lánya. — *Bogáék*: Aranka — iparművész, Lujza — ötvös, Irén — varrónő. — *Polgár Olga*: szegedi grafikus. Vö. Orsz. M. Iparművészeti Iskola Évkönyve 1930. 86. l. — *Tardos-Taussig Armin* (1874—1936) MÁV műszaki főtanácsos, grafikus és rézkarcoló. — *Mátrai Ernő* (1885—) operaénekes, majd a szegedi színház operai rendezője. 1919-től Szegeden él. — *Király-König Péter* (1870—1940) a költő sógora, a szegedi zenekör igazgatója. Magyar szimfóniája: a d-moll szimfónia. Egyházi zeneművei: Szent Imre-himnusz, Leó-kantáta, Capellamisse, Requiem, Te Deum. Operája: A falusi bánya, 1915. Juhász Gyula szövegére királyhimnuszot írt. Vö. Délm 1918. aug. 22. A Tisza-kantáta bemutatójáról JGyÖM 3: 378. l. A Területvédő Liga rendezésében 1921. márc. 3-án. Vö. SzN 1921. febr. 10. — *Fichtner Sándor* (1878—) zeneszerző, a szegedi katonazenekar karnagya. Hangversenyéről a Szeged 1920. okt. 16-i számában. — *Gaál Endre* (1861—1934) szegedi kultúratanácsnok. — *Szabados János* (1839—1891) újságíró, a Szegedi Híradó szerkesztője, a város közművelődési tanácsosa. — *Kovács János* (1841—1918) szegedi postatisztviselő, a Szeged és népe c. néprajzi munka szerzője. — *Eisenstein Jakab*: szegedi kórházi főorvos a múlt század végén. — *Franchet d'Esperey* (1856—1942) francia generális, a Magyarországot megszálló antant-csapatok főparancsnoka. — *Haller István* (1880—1964) a KNEP elnöke, 1920. decemberéig vallás- és közoktatásügyi miniszter. — *Fischaf Ágotu* (1895—) 1918 és 1923 közt a Somogyi könyvtár munkatársa. Juhász verse hozzá: JGyÖM 2: 228. l. — *Somogyi Károly* (1811—1888) esztergomi kanonok, a Szent István Társulat igazgatója. 1880-ban 43 701 kötetes könyvtárát Szegednek adományozta. — *Reizner János* (1847—1904) a Somogyi-könyvtár igazgatója, Szeged történeti monográfiájának szerzője. — *Mommsen, Theodor* (1817—1903) történettudós, német egyetemi tanár, ötkötetes római történet szerzője. — *Ranke, Leopold* (1795—1886) német történész, a forráskritika megalapítója. — *Walter Pater* (1839—1894) angol kritikus, tanulmánykötete a reneszánsz történetéről szól. — *Nisard, Desiré* (1806—1888) francia irodalomtörténész. Francia irodalomtörténetét Szász Károly fordította 1878—1880 között. A klasszicizmus híve.

517. Alkotó szeretet. A Szeged 1920. okt. 5.-i számából. 1. I. Vezércikk. Névtelen. A cikk élén keltezés: SZEGFD, október 4.

A gall Brennus története, az angol imperializmus járma kifejezés, a romok és nyomorok csataterai fölött az igazságos és boldog béke szüavruánya belsőrime Juhász Gyula szerzőségéről vall.

Rabindranath Tagore (1860—1941) hindu Nobel-díjas költő. Európai útról. tapasztalatairól a Népszava 1920. okt. 2-i száma tudósít. Gyászba borult Európát várt, de mindenütt fényűzést, nyereszkeskedést, züllöttséget tapasztalt. Vö. Lambrecht Kálmán, Magyar Helikon 1921. 816—817. 1. és Zoltán Vilmos, Ny 1921. 1126—1127. 1.

518. Margó. Szeged 1920. okt. 5. 2. I. Névtelen.

[1.] Willi Pansin berlini betörő históriája: lenyelte a lopott tárgyakat. [2.] A Beketow-cirkusz bohócának elveszett a takarékkönyve. [3.] Az ógyallai csillagvizsgálót nem helyezik Szegedre.

519. Üdvözet Aradnak. Szeged 1920. okt. 6. 1. I. Vezércikk. Névtelen.

Szegeden rendezik a hivatalos okt. 6-i gyászünnepséget. A költő az Aradon kivégzett tizenhárom hős honvédtábornokra emlékezik.

520. Margó. Szeged 1920. okt. 7. 3. I. Névtelen.

[1.] Thorma János Az aradi vértanúk c. festménye kirakathan. [2.] Csáky Imre külügyminiszter beszédben bírálta a hangos jobboldalt.

521. Margó. Szeged 1920. okt. 8. 2. I. Névtelen.

[1.] Tóth Béla óta ebek harmincadjára jutott a lapok nyelvtisztaságának ügye. [2.] Reklamálták, hogy 515. sz. riportjából néhány képzőművészt kifelejtett: Bogár Imrét, Vlasits Károlyt, Réthy Zauzsát, Erdei Viktort, Laászló főhadnagyot. [3.] Keleti Artúrnak Vértes Marcell illusztrálta Az boldogtalan Raymond . . . c. új könyvéről.

522. Bánk bán. — Ünnepi előadás. — A Szeged 1920. okt. 8-i számából. 4. I. Színház r. Kéjzel: (-a.)

A szegedi színház okt. 6-i előadásáról.

Hevesi Sándor (1873—1939) a Thália Társaság, majd a Nemzeti Színház rendezője. Dramaturgiai elveit Dráma és színpad c. 1896-ban megjelent könyvében fejti ki. A Bánk bán Shakespeare-reminiszcenciáiról: Az igazi Shakespeare és egyéb kérdések. Budapest 1920. 269 l. Juhász cikke róla: Délm 1926. aug. 29. = Ő 1: 291. l. — **Klenovits György** (1870—?) 1920 és 1925 közt szegedi színész. — **Tóvölgyi Margit** (1875—), Szombathelyi Béla alezredes özvegye, az első női Sasfiók, Shakespeare-alakító. — **Palágyi Lajos** (1876—1932) szegedi színházigazgató, majd 1925-től a Nemzeti Színház tagja. — **Szilágyi Aladár** (1868—1955) 1914 és 1924 közt szegedi színész.

523. Puccini Szegeden. Szeged 1920. okt. 9. 2. I. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Humoreszk Puccini Fecskék c. operájának nagysikerű bécsi bemutatójáról. A szegedi előadás elhalasztása kapcsán említi a cikk Ocskay Kornélt és Rádió Rezsőt.

524. Margó. Szeged 1920. okt. 10. 2. I. Névtelen.

[1.] Az irodalmi decentralizáció sikerei: az erdélyi és a szlovákiai magyar irodalom virágzása, Tevan és Kner nyomdaművészete, Gárdonyi egri írói műhelye. [2.] Ironikus ismertetés Erich Ludendorff, Alfred Tirpitz, Franz Conrad, Ottokar Czernin és Andrassy Gyula emlékiratairól.

525. Szép ősziünk van . . . Szeged 1920. okt. 10. 4. l. Hírek r. Névtelen. A szegedi temetők őszi pompájáról, pazar csillogásáról.

526. Láttam a világszenzációt! Szeged 1920. okt. 12. 7. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Egy Mars téri mutatóványos sátor látnivalóiról.

527. Az ősztön. Szeged 1920. okt. 12. 7. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Henri Kistemaekers francia író Az ősztön c. színművének okt. 9-i szegedi előadásáról. Jean Bernon szerepében egyedül Palágyit dicséri e *Földes Imre-pótléknak is csak közepes darabból*. Vö. 529. sz.

528. Margó. Szeged 1920. okt. 13. 2. l. Névtelen.

[1.] Ironikus glossza Beniczky Ödön és Gömbös Gyula, Károlyi Imre és Fangler Béla, valamint Gaál Endre és Horthy Béla párbajáról. [2.] Magnus Hirschfeldet, az Európa-hírű orvostanárt, Steinach tanítványát egyik előadása után antiszemita tüntetők megverték. *A bunkó nem tudományos argumentum és a fokos nem irodalmi szerzőm. És a mai társadalom nagy, nehéz és fájó sebeit nem lehet ólmos botokkal orvosolni.*

529. Az ősztündij vagy Zord idő. Szeged 1920. okt. 13. 4. l. Színház r. Névtelen.

Színházi szatíra Henri Kistemaekers darabjáról. Vö. 527. sz.

530. Margó. A Szeged 1920. okt. 14-i számából. 2. l. Névtelen.

Verekedés az egyetemen: Okt. 12-én három zsidó származású hallgatót ébredő tüntetők a pesti egyetemen véresre vertek, s beiratkozási okmányaitak megsemmisítették. Vö. SzÜN 1920. okt. 13. A Munka 1920. okt. 13. — *Pascal, Blaise* (1623—1662) francia matematikus. Gondolatok a vallásról c. műve a kereszténység janzenista szellemű apológiája. — *Chateaubriand katolikus műve*: a Vértanúk c. regénye vagy A kereszténység szelleme c. könyve. — *Lamennais, Hugues Félicité* (1782—1854) vallásos francia utópista szocialista, akinek műveit egyházi indexre tették. — *Ben Blumenthal*: amerikai színházi vállalkozó. 1920-ban negyvenmillió koronáért megvette a Vígszínházat, s új igazgatónak Jób Dánielt nevezte ki (SzÜN 1920. okt. 12.). Szegeden a *Korzó* mozit akarta megvásárolni (SzN 1921. febr. 15.). — *Pecunia non olet*: A pénznek nincs szaga, mondotta Titus Vespasianus római császár a csatornaadóról.

531. Én is beszéltem a kegyelmes úrral. Szeged 1920. okt. 14. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Humoreszk — név említése nélkül — Teleki Pál miniszterelnök szegedi meginterjúvolásáról.

532. Himfy dalai. Szeged 1920. okt. 14. 4. l. Színház r. Névtelen.

Berczik Árpád háromfelvonásos vígjátékának okt. 12-i szegedi előadásáról. A két Kisfaludy alakítói — Klenovits György és Gáspár László — olyanok

voltak, mint egy mézszárosmester és egy boltoslegény. Egyedül a Szegedy Rózát játszó Étsy Emiliát dicséri, finom és átélt versmondásáért.

533. A népkultúra érdekében. Szeged 1920. okt. 15. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A Magyar Néprajzi Társaság okt. 9-én és 10-én tartotta meg szegedi vándorgyűlését. A költő cikke elsősorban Herrmann Antal A néptanító és a népdal c. előadását emeli ki, de hozzáértést állapít meg Teleki Pál miniszterelnök A néprajz és a népművelés c. fölölvasásáról is. Vázolja a szegedi folkloriztika hagyományait (Dugonics, Kálmány és Tömörkény munkásságát).

534. Kiss Endre. Villám 1920. okt. 16. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Nekrológ Kiss Endréről, a Magyar Távirati Iroda szegedi fiókvezetőjéről.

535. Margó. Szeged 1920. okt. 16. 2. l. Névtelen.

[1.] Egy fővárosi rendőrtisztviselő nyilatkozott a cselédkérdésről. [2.] Az adófizető tanyai parasztember és a pénzügyi bürokrácia. [3.] Anatole France megnősült.

536. Mégis mozi a föld. Szeged 1920. okt. 16. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Humoreszk a filmreklámról. A Korzó mozi okt. 16. és okt. 19. közt játszotta a Cezarina c. filmet, Mia May szerepelt benne. A cikk a satirikus hatás kedvéért torzítja el a film címét Szerafinára.

537. Kovács J. István. A Szeged 1920. okt. 17-i számából. 2. l. Új politikusok r. Névtelen.

Szerzőségéről az egyetemi évekre való visszaemlékezés több — Juhász Gyulával kapcsolatos — mozzanata árulkodik.

Kovács J. István (1880—) református lelkész, a Kisgazda Párt alelnöke, a református teológia igazgatója. A cikk miniszterelnökségi államtitkárrá történő kinevezése alkalmából született. — *A gépgyáros István*: Friedrich István. — *A diák filozófus*: Zalai Béla. — *Madai Gyula* (1881—1937) tanár, képviselő költő; irodalmi pályáját az 1904-ben megjelent Bokréta c. antológiában kezdte. — *Baja Mihály* (1879—1957) református lelkész, a Petőfi Társaság költőtagja. — *Bodor Aladár* (1880—1952) író és újságíró, a Nemzeti Újság, majd 1921-től a Magyarság c. jobboldali lapok munkatársa. — *Kaplony utca*: itt volt a régi egyetemi diákegyesület.

538. Blumenthal Benő Szegeden. Szeged 1920. okt. 17. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Szatirikus portré az 530. sz. cikkben már említett amerikai színházi vállalkozóról, aki a bécsi Burgtheatert is megvásárolta.

539. Új Testamentum a Költőről és a Nagy Kalózzal. A Szeged 1920. okt. 19-i számából. 1. l. Névtelen. A cikk élén keltezés: Szeged, október 18.

A szerzőséget bizonyítja, hogy a *Testamentum* cím és az *Amennel* való lezárás verseiben gyakori. De a *krisztusi ige vámszedője* kifejezés, valamint az *áloe* és a *pálma* hasonlat is ezt tanúsítja. Támadásokra másszor is előszerezzel felelt bibliás stílusban. Vö. Perelj, uram, perelőimmal. Ó 1: 277. l.

A SzÚN 1920. okt. 17-i számában az Album rovatban Zsidóbarátok arcképcsarnoka címmel névtelen, gyalázkodó gúnyirat jelent meg a költőről. A szerzője valószínűleg Zsirkay János (1880—1940) újságíró, a Területvédő Liga szegedi titkára, fajvédő lapok szerkesztője, majd Gömbös-párti képviselő. Ebből idézünk: „Alacsony, igénytelen termet; nyomott arc, fekete körszakáll, fekete nyugtalan mongol szemek — fogatlan száj, ferde lejtős vállak, horpadt, férfiatlan mell. Egy bóher növendékre vagy egy metszőre emlékezett. Gyors, fűrge járás, mintha valakit kergetne, vagy valaki kergetné. Az önlelkiismeretétől? Vagy talán a pegazus teszi? Lehet. Mert pegazusra született, gyors iramú száguldásra, merész ívelésre szánta a Gondviselés. De mihaszna? Homokos talajból nőtt ki s az is maradt: homok. Gránitsziklák helyett homokszemek! Vezethetett volna tömegeket, fáklyát tarthatott volna elájük. Sokszor azt hittük, meg is teszi. Hiszen emlékezünk mindannyian, hogyan tüzelt a kis iblet a nagy olasz kopasz példáján, akinek eredeti olasz prózájával itatta a szegedi közönség lagymatag lelkét.”

A szegedi lapok közül egyedül a szociáldemokrata újság, A Munka állt ki, mégpedig okt. 19-i számának vezércikkében, a megbántott Juhász Gyula mellett. Írója, érzésünk szerint Deák Dezső, aki a költőt ért támadást a Honderű Petőfi-ellenes kampányával hasonlítja össze, majd méltatja Juhász nagyszerű, a modern magyar líra vonulatához tartozó munkásságát. Így folytatja: „Juhász Gyula, úgy látszik, szörnyű bünt követett el. Szakállt növesztett, bár ilyet a bóherek is hordanak, — volt ugyan szakálla Kossuth Lajosnak és nálánál is nagyobb prófétáknak is. Ferde a válla, gyöngö a melle és nem üvölt feszítmedget az üvöltőkkel. Ő költő maradt és igaz ember. Vettessék hát ki, töröltessék és emléke is irtassék ki.” Cikkét e jóvondóléssal fejezi be: „Juhász Gyula ércmása — lehet, még életében fog állani Szeged valamelyik főterén. És versei a Parnasszuson.”

Juhász Gyula itt közölt válaszára a SzÚN okt. 20-i vezércikke felett. „A SzÚN vasárnapi száma egy arcképet közölt, amely arcképben — a felvevő dicséretére — a szíriai tábor egyöntetűen felismerni véli a kommunizmus egyik szegedi zászlótartóját . . . Ráismertek, tehát jó a fénykép” — kezdődik a mocskolóldó polémia. A cikkíró leszögezi, hogy az Album r. nem Juhász tehetségét vonta kétségbe, hanem költészetének és publicisztikájának forradalmi irányát bírálta. Módszerei közül nem hiányzik a rágalom sem. Ennek leleplezése könnyű, mert Zsirkay nem tudja, hogy akire Juhásznak egykori, állítólagos antiszemita kijelentését vonatkoztatja, épp Eisner Manó, a költő gyerekkori pajtása-barátja, s — versek sora a bizonyosság — mindvégig hű embere. Arcpírító módon azonosítja a költő 1919. máj. 7-i megverését „a szegedi tanfőtség egyöntetű akaratával”, majd így háborog: „Odament, azok közé ment, akiket bizalmas körben, még a proletárdiktatúra kitörése előtt éretlen csöccseléknak nevezett.” Juhász 1918—19-es publicisztikája a tanú, hogy forradalmi szocialista meggyőződése már a Tanácsköztársaság előtt megszólalt.

Zsirkay Jánosról, aki a költőt a Tűz 1919. márc. 1-i számában még fönn-tartás nélkül ünnepli, Juhász később is írt szatírárt (832. sz.). Vö. Grezsa Ferenc: Támadások Juhász Gyula ellen a Horthy-korszakban. JGyE 340—341. l.

540. Margó. Szeged 1920. okt. 19. 2. l. Névtelen.

[1.] Rákosi Jenő ötvenéves írói jubileumára a Gondolat 1920. okt. 14-i száma cikket közölt. Benne az ősz írók zsidóbarátnak nevezte, akinek alakjá-

ban „a magyar zsurnalizmus gerinctelensége” testesül meg. Juhász glosszája erre válaszol: *Még szép, hogy nem akarják kitoloncolni a Nagy Magyarországra rajongó álmódóját, még jó, hogy engedik élni tovább, dolgozni, gondolkodni, álmódolni és írni. A tollát nem törik el, csak a lobogója nyelvvel ütnek rajta egyet.* [2.] A magyar tudósok nyomorognak. [3.] A kar szépe, Ajtai Ödönné Bartl Margit szegedi segédszínésznő öngyilkos lett.

541. Hideg van. Szeged 1920. okt. 19. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen. Az időjárásról.

542. A kormányzó mondta . . . Szeged 1920. okt. 20. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Az ellenforradalmi hadsereg bevonulásának első évfordulóján ünnepség volt Székesfehérvárott. A költő Horthy beszédéből a demagógiát bíráló és a konszolidációt sürgető gondolatokat idézi.

543. Margó. Szeged 1920. okt. 21. 2. l. Névtelen. [1.] Hírek Anatole France házasságkötéséről. [2.] Hauptmann Téli ballada c. darabját játszotta egy új színház Budapesten. Vállalkozásukat Juhász a Thália Társaságéhoz méri. [3.] Ajtai Ödönné szentimentális és muzsikaszós temetéséről. Vö. 540. sz.

544. Arany halála. Szeged 1920. okt. 22. 3. l. Hírfej. Névtelen. Arany halálának 38. évfordulóján Juhász bírálja a kurzus kultúrpolitikáját, mert elfeledkezett az emlékezés kötelességéről. *Nálunk szinte kizárólagosan az iskolába szorultak a költők, a népzvezérlő és nemzetmegváltó nagyok, de ott is csakán, lélek nélkül, ad usum delphini kikészítve és kiszáritva, óvatosan és fősvényen adagolják őket. Arany Toldiját a Lehr Albert halálos unalomba kergető jegyzeteivel és magyarázataival kell a diáknak — bevennie, az Őszikékről alig esik szó később is, Arany, a „túlérző fájvirág” elsikkad a nagypipájú, kevésdohányú „magyarázat” közben.*

545. Ármány és szerelem. Szeged 1920. okt. 22. 4. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Schiller szomorújátékának okt. 20-i szegedi előadásáról. *Forradalmat jelentett a maga idejében . . . ma inkább unalmat és mosolyt váltanak ki limonádés alakjai és hangulatai. A szereplők mérsékelt teljesítményt nyújtottak, s föltűnt a rendezői munka hiánya.*

546. Margó. Szeged 1920. okt. 23. 2. l. Névtelen. [1.] A színház kulturális jelentősége csökkenőben van: sokkal fontosabb ma már egy jó újság, egy nagy könyvtár, egy színvonalas irodalmi társaság, egy modern felszerelésű iskola. [2.] A szegedi színház hanyatlása megdöbbenő a fényes múlt után. [3.] A színházkérdés elsősorban szociális kérdés.

547. Rákosi Jenő. A Szeged 1920. okt. 24-i számából. 3. l. Névtelen. A cikk élén: SZEGED, október 23. (Saját tudósítónktól.)

A Shakspeare szóalak, a *szegény és szerény* rímelő jelzőpár, a magyar imperializmus délibábja kifejezés, a költőre jellemző szóhalmaz Juhász szerzőségét kétségtelenül mutatja. A cikk egy konzervatív életmű értékeit méltatja, a régi ellenfélnek szóló, párbaj utáni lovagias kézfogás. Egybehangzik Juhász ifjúkori cikkével (Rákosi Jenő olvas. JGYÖM 5: 470. l.), de Kosztolányi

sem a „Régi dal régi gyűlölségről” szellemében méltatja az írói jubileumot (Ny 1920. nov. 993—995. l.). Vö. 540. és 597. sz.

Javításaink:

1 A lapban *becsesek*

A *publicista Rákosi*: 1881-től 1925-ig a BHírl szerkesztője. — *Hamaksza*: kocsai (gör.). — *Ady ellen*: -ő: A Holnap. BHírl 1908. dec. 20. Ady-múzeum 1: 85—87. l. — *A halott Adyról*: -ő: Ady Endre. BHírl 1919. jan. 28. MUK 2: 866—867. l. Önmegtagadó cikkében többek között ezt olvassuk: „Adv alakjával az irodalomtörténet behatóan tartozik foglalkozni. Rászolgált erre tehetsége is, de különösen rászolgált a hatás, amelyet kora költőnemzedékére tett.” — *Babits új Dante-fordítása*: a Pokol hatodik éneke megj. Ny 1919. 1017—1020. l. — *Színpad műveiben Shaksperet utánozza*: Vö. Szecső Vilmos, Rákosi Jenő drámái. JGYÖM 5: 347. l. és itt 597. sz. — *Tiszavirág*: tárcáinak gyűjteménye 1920-ban jelent meg e címmel. — *Kemény Zsigmond maga mellé vette*: 1867-ben az ő meghívására lett Rákosi Jenő a Pesti Napló munkatársa. — *Még ma is áll a porondon*: Rákosi Jenő Ébredő magyarok c. cikkében a fajvédő jobboldalt támadja. BHírl 1920. máj. 16.

548. Tél lesz . . . Szeged 1920. okt. 24. 4. l. Hírek r. Névtelen.

Az évszokról szólva Gorkij Éjjeli menedékhelyét és Verescsagin Sipkaszorosi festményét említi.

549. Az országos katolikus nagygyűlés. Szeged 1920. okt. 26. 4. l. Hírek r. Névtelen.

A 13. országos katolikus nagygyűlés beharangozó cikke. Említi Apponyi Albert beszédét és Lorenzo Schioppa pápai nuncius fölszólalását.

550. Feledékenység? Szeged 1920. okt. 26. 5. l. Színház r. Névtelen.

A szegedi színház elfeledkezett Rákosi Jenő írói jubileumáról. Egy színpadi művét legalább elő kellett volna adniuk. Vö. 547. sz.

551. Résen. A Munka 1920. okt. 27. 3. l. Névtelen. Két cenzúrafolttal.

Hogy Juhász is dolgozott A Munka ellenforradalommal csatázó Résenrovatába, Úr György visszaemlékezésén kívül (ItK 1961. 437. l.) a jobboldali Friss Hírek egy nov. 2-i glosszája is bizonyítja: „Résen van nagyon egvik, a munka jelszavával s különféle bajokkal, betegségekkel küszködő, félholt lapársunk . . . Deák gyerekek vagy csaholó juhászoktyúk szoktak így tenni, de ettől eltekintve is haladunk tovább egyenes célunk felé.”

E glossza polémia Prohászkanak a katolikus nagygyűlésen elmondott beszédével. Védi Adyt és tiltakozik Petőfi kisajátítása ellen.

552. Margó. Szeged 1920. okt. 27. 2. l. Névtelen.

[1.] Tilla Wedekind, a német drámaíró özvegye elutasította a filmgyár százezer márkás szerződését, melyet egy Wedekind-dráma filmzési jogáért ajánlottak föl. [2.] Wolfing Lipót könyvet írt a mayerlingi tragédiáról, Habsburg Rudolf trónörökös és Vecsera bárónő szerelméről és öngyilkosságáról. [3.] A színház anyagi problémáiról, a fűtés és világítás nehézségeiről.

553. Résen. A Munka 1920. okt. 28. 1. l. Névtelen.

[1.] Apáthy Istvánt jobboldali fajvédők támadják. [2.] Vasadi Balogh György az egyetemi botrányok miatt kemény hangon interpellált Haller István kultuszminiszterhez.

554. Korlátozások. Szeged 1920. okt. 28. 2. 1. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

A világitás korlátozásáról, a korai záróráról.

555. Csengeri Ilonka. Szeged 1920. okt. 28. 4. 1. Színház r. Kézjel: (-a.) Csengeri János klasszikus filológus leánya Georg Ohnet Vasgyárosának okt. 26-i szegedi előadásán Claire szerepében lépett föl.

556. Pázmány. Szeged 1920. okt. 29. 3. 1. Hírek r. Névtelen.
Prohászka Ottokár Pázmány születésének 350. évfordulóját méltató beszédéről. Említi Kosztolányi Dező és Laczkó Géza írásait is a Ny-ból.

557. Avar. Szeged 1920. okt. 30. 3. 1. Hírek r. Névtelen.
Elégikus karcolat az őszről.

558. [Celléri András emlékkönyvébe.] Keltezés: Szeged 1920. november. Aláírás: *Juhász Gyula*. Hasonmásban közölte a Köznevelés 1958. szept. 17-i száma.

559. A peleskei nótárius Szegeden. Szeged 1920. nov. 3. 3. 1. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Gaál József népszínművének okt. 31-i előadásáról. A darabot dicséri, az előadást már kevésbé.

560. A Dugonics Társaság szeszonyító ülése. Szeged 1920. nov. 3. 5. 1. Névtelen.

Az okt. 31-i fölolvasó ülésen Palotás Fausztin Nagy Sándor szegedi újságrót méltatta, Kőhegyi Lajos Pap János piarista tanárról, Faragó Ödön és Eisenstein Jakab orvosokról és Kovács János etnográfusról adott elő. Teracsényi György pedig *finom és mélyzengésű* verseket olvasott föl.

561. Halottak napja. Szeged 1920. nov. 3. 5. 1. Névtelen.

562. Résen. A Munka 1920. nov. 4. 1. 1. Névtelen.

Polémia a Gondolat c. lap Krisztuskodók c. 1920. okt. 30-i cikkével.

563. Margó. Szeged 1920. nov. 4. 2. 1. Névtelen.

[1.] Croker haláláról: *Egy kis könyvtárra való érzelmes és egzotikus regény szerzője, asszony volt, angol volt és nem törekedett olimpuszi magasztatokra . . . Verne Gyula tetszett így a mi nemzedékünk gyerekeinek, Jókai a fiatalágának és Boniczkyné az asszonyainak.* [2.] Dálnoki Lajos Pesti gyerek c. népszínművének előadására emlékezik. Erdemes volna más darabját is játszani. [3.] Palotás Fausztin tiltakozik, mert az 560. sz. cikk veteránnak nevezte.

564. Voltam moziban. Szeged 1920. nov. 4. 2. 1. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

A Diadalmas élet c. amerikai filmről. A filmsztárok közül Asta Nielsent, Henny Portent, Marga Kierskát és Francesca Bertinit említi. Ami tetszett benne: az *Újvilág époszának ritmusa*, a gép, a technika diadala.

565. Résen. A Munka 1920. nov. 5. 1. l. Névtelen.

[1.] *A tavasz és a nyár alkalmas volt arra, hogy a jelszavak politikája farsangi bevonulását és fölvonulását megtartsa, de a majális hűvös és hideg időben nem ajánlatos, az illúziók után számolni kell a valósággal.* A Kisgazda Párt, a KNEP és a disszidensek júl. 10-i egységes kormányzópártba való egyesülése a költőt a kurzus demokratikusabb jelszavakkal kacérkodó csoportjaiból, politikusaiból is kiábrándítja. A botbüntetés törvénybeiktatása ráébreszti a kultúr-főlény jelszavának hazug demagógiájára, a trianoni béke aláírása szétoszlattja a kedvezőbb nemzeti rendezés illúzióit. [2.] A váradi és nagybányai magyar festők bukaresti kiállítása internacionalista tett volt. [3.] Nagy János a munkáskérdésben interpellált a nemzetgyűlésben.

566. Margó. Szeged 1920. nov. 5. 2. l. Névtelen.

Szabó Dezső és Kosztolányi irodalmi vitájáról. (Vö. Nemzeti Újság 1920. okt. 31. és SzN 1920. nov. 3. Nagy Péter: Szabó Dezső, 259—263. l.) Juhász álláspontja: *Mind a kettő nagy tehetség, valódi érték, komoly irodalmat jelent . . . kiáltani szeretne az ember egy Gyulai Pál után vagy egy Brandes után: jöjjön már és hozza rendbe a magyar irodalmi szénát.*

567. Margó. Szeged 1920. nov. 6. 2. l. Névtelen.

[1.] Moholy Nagy László Berlinből elküldte Juhásznak a Franz Gurlitt cég katalógusát kollektív kiállításáról. Ugyancsak ő illusztrálja Walter Hasenclever új könyvét. A költő a hírekhez büszkén fűzi hozzá: *E sorok trója fedeste föl őt annak idején Szegeden, előre jósolva kiválóan erős tehetsége kifejlődését és sikerét.* [2.] Erzsébet királynő emlékművén vitatkozik a szoborbizottság. Juhász anakronizmusnak nevezi e szócsmát, és megjegyzi: akkor történik ez, amikor Pesten még nincs szobra Zrínyinek, Berzsenyinek, Kossuthnak, Munkácsynak, Jókainak.

568. A csitri. Szeged 1920. nov. 6. 4. l. Színház r. Kézzel: (-a.)

Pierre Veber és Henri de Grose nov. 4-én előadott vígjátékáról. A kritika a rendezés hiányát, a darabválasztás igénytelenségét, a szereplők gyenge játékát rója föl. Egy alakítást emel ki: Tamás Annáét, aki *igazán párisius volt.*

569. Résen. A Munka 1920. nov. 9-i számából. 1—2. l. Névtelen. A rovat első glosszáját — stílusa miatt — nem tartjuk Juhászenak.

A sajátos szórend (*nagyon nem tetszett*), az ellentét (*súlyos igazságokat vágott a régi rend fejéhez*), a földműves-szegénység összetétel és az akár kötőszó halmozása Juhász Gvulára vall.

Griger Miklós (1880—1938) keresztényszocialista képviselő interpellációját az SzN nov. 7-i híre így ismerteti: „Aki Griger tegnapi beszédét hallotta, azt hibeti, hogy az arisztokrácia 3—4 ember kivételével csupa gazemberből és hülyéből áll, olyan emberekből, akik kizárólag mulatozással foglalkoznak, a néppel semmit se törődnek és vagyonuk jórészét hazaárulásból szerezték.” — *Az egyik gróf:* Széchenyi Viktor. — *Agoston Péter* (1873—1925) szociáldemokrata szociológus és politikus. 1919-ben a külügyi népbiztos helyettese,

majd a Peidl-kormány tagja. Forradalmi tevékenységéért halálra ítélték, de a Szovjetunió 1922-ben börtönéből kiszabadította. — *Pekár Gyula* (1867—1937) ellenforradalmi politikus és író, kultuszminiszteri államtitkár, a Petőfi Társaság elnöke. Danton c. drámáját a Nemzeti Színház mutatta be. Vö. Színházi Élet 1920. nov. 14—nov. 20. és BSzle 1921. márc. 139. l. — *Pogány József*: vö. 56. sz. Napoleon c. drámája Nemzeti Színház-i bemutatójáról Fenyő Miksa írt: Ny 1919. 774—776. l.

570. Margó. Szeged 1920. nov. 9. 2. l. Névtelen.

[1.] Szigligeti Szökött katona c. népszínművének nov. 7-i szegedi előadásáról. Kiemeli a darab Munkácsy sötét színeivel festett siralomházi képét, majd megállapítja: *Poéta volt mégis ez az öreg Szigligeti, magyar és demokrata, — színpadi költő a javából. Egy fölszabadulásra váró, elnyomott osztály panasza, vádja zúg, zeng ki ebből a régi magyar népszínműből. . . Aki népének a nép szíve szerint ír: az halhatatlan.* [2.] A szegedi álarcosbálakról; sokallja a nehéz időkben a mulatságot és a táncot.

571. Endrődi Sándor. Szeged 1920. nov. 9. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Nekrológ a Kuruc nóták költőjéről, aki az *Arany János utáni és Ady Endre előtti magyar költészetnek egyik legérdemesebb alakja . . . romantikus költő volt, Petőfi és Heine hálás és fogékony tanítványa, maga is rokonszenves és érdekes egyéniségű poéta . . . Szerette az életet, anakreoni derűt igyekezett lopni szomorúságába.* A Petőfi-irodalomnak a legnagyobb szolgálatot tette. Vö. 572. sz.

572. Margó. Szeged 1920. nov. 10. 2. l. Névtelen.

[1.] Középiskolai latintanulásáról megjegyzi, hogy főleg háborús leírásokat olvastak. Didó szerelméről, Catullus nászdaláról, Ovidius pikantériáiról, Apuleius Aranyzamaráról semmit se hallottak. [2.] A legtöbb lap hibásan írta Endrődi nevét, s elfelejtette, hogy az akadémiának is tagja volt. *Ha Endrődi Sándor nem csupán a legnemzetibb magyar költő lett volna, hanem ugyanilyen minőségben politikus, akkor is csak ennyi gonddal és ennyi sorban emlékeztek volna róla?* Vö. 571. sz.

573. Öngyilkosok. Szeged 1920. nov. 11. 3. l. Hírfej. Névtelen.

574. Résen. A Munka 1920. nov. 12. 1. l. Névtelen. Cenzúrafolttal.

[1.] A pesti fajvédők tovább garázdálkodnak: a Britannia szálló előtt tisztiruhás ébredők egy nyomdászt inzultáltak, majd az odasiető rendőrt agyonlőtték. [2.] Az EME hivatalos jelentést adott ki, melyben az incidensekért a zsidókat okolja. [3.] A kormány nemzetközi presztízst rontó különítmények leszerelését megkezdték. A költő e hírt fönntartással kommentálja: *Ha komolyan és őszintén, becsületesen és erélyesen hozzálátnak, akkor az erdőből a dűvadakat is eltávolítják.*

575. Nikoláj. (Repriz.) Szeged 1920. nov. 13. 4. l. Színház r. Kézjel: (-a.) Dobay Gyula drámájának nov. 7-i előadásáról. *Hogy az első és utolsó felvonás díszlete hegyes tájat ábrázol (a darab Szegeden játszik) és hogy a paraszt-szerepek személyesítői nem tudják a szegedi tájszólást, mindez nem sokat ártott a darabnak.* Igazi művészet bemutatását sürgeti.

576. Új honfoglalásra. Szeged 1920. nov. 14. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Teleki Pál miniszterelnök a pogromozó ellenforradalom megfékezését és a közbiztonság megteremtését ígerte. A költő üdvözlí bejelentését: *Igenis van felelős kormány, amely nem engedi többé, hogy névtelen senkik Magyarországot jó hírnevét meggyalázzák, a konszolidáció lassan, de biztosan meginduló munkáját megakadályozzák.*

577. Margó. Szeged 1920. nov. 14. 2. l. Névtelen.

[1.] A szegedi származású Baranyai Zoltán genfi irredenta propaganda-előadásáról. [2.] Radó Aladár zeneszerző posztumusz művének, A fekete lovag c. operának fővárosi előadásáról.

578. Margó. Szeged 1920. nov. 18. 2. l. Névtelen.

[1.] Ismerteti a Petőfi Társaság irredenta kultúrprogramját. (Nov. 14-én volt a költő tagavatása.) [2.] Újdonságok a főváros színházi életéből: Földes Imre és Hajó Sándor új darbjainak bemutatói.

579. Margó. Szeged 1920. nov. 20. 2. l. Névtelen.

[1.] Megismétlődött Trilby és Svengali históriája (George du Maurier és Paul Potter műve), egy hipnotizált leány meg akarta ölni rendelőjében Wagner Jauregg bécsi pszichiátert. [2.] Rózsa Sándor egyik rablásának elmesélésével sejteti, mennyire elítéli az antiszemita pogromokat.

580. Szellemidézés. Szeged 1920. nov. 20. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

Humoreszk a szellemidézésről. Említi Edison, Wilson, Friedrich, Steinach nevét.

581. A vetélytárs. Szeged 1920. nov. 20. 4. l. Színházi r. Kézjel: (-a.)

Henri Kistemaekers és Eugène Delard színművének 1920. nov. 18-i szegedi előadásáról. *Ebben a belga-francia szalondarabban nem csupán a szobrász alkot giccset, de a két verejtékező szerző is.* Palágyi játékában semmi különösen kiemelkedőt nem talált, Étsy Emília, P. Greguss Margit, Radócz Béla és László Tivadar alakítása viszont jól sikerült. Vö. 584. sz.

582. A tél elébe. A Munka 1920. nov. 21. 3. l. Hírfej. Névtelen.

583. Beszélgetés Rippl-Rónaival. A Szeged 1920. nov. 21-i számából. 5. l. Névtelen. A cikk élén: SZEGED, november 30. (Saját tudósítónktól.)

Rippl-Rónai kollektív kiállítása nov. elején nyílt meg az Ernst múzeumban. Vö. Pesti Napló 1920. nov. 7. és Népszava 1920. nov. 9. Juhász interjúja nov. 14-i budapesti útján készült. Szerzőségét a *bágyadt és fáradt* jelzőpár, az *élet új szenzációi* kifejezés, a versben is emlegetett *halott Brügge* és a mellérendelést halmozó fogalmazás bizonyítja. Juhász nekrológja a festőről: Délm 1927. nov. 26. = Ő 1: 318—320. l. Verse JGyÖM 1: 181. l.

Javításunk:

1 A lapban *Verlainre*

Rodenbach, Georges (1855—1898) belga impresszionista költő. — *A halott Brügge*: Rodenbach regényének címe. Brügge: belga kikötőváros. — *Maillol, Aristide* (1861—1944) francia realista szobrász. — *Toulouse-Lautrec, Henri* (1864—1901) francia impresszionista festő és grafikus, a bohémvilág művésze.

— *Camille Maclair* (1872—1945) francia regény- és művészeti író, Mallarmé irányának követője.

584. A vetélytárs. Szeged 1920. nov. 21. 5. l. Színház r. Aláírás: *Gyalu*. Szatíra Henri Kistemaekers darabjáról. Vö. 581. sz.

585. Margó. Szeged 1920. nov. 23. 2. l. Névtelen.

[1.] *Egy dátum hullott ki a magyar memóriából*: Erzsébet királyné névnapja. A bajor Erzsébet sorsát és jellemét példásabbnak érzi. [2.] Daudet Királyok száműzetésben c. regénye kapcsán tudósít két király sorsáról: Habsburg Károlyról és Konstantin görög királyról. Mindkettlen az antant segítségét kéri uralmuk visszaállításához.

586. Lehullott az első hó. Szeged 1920. nov. 23. 3. l. Hírek r. Névtelen.

587. Tisztes szegénység. Szeged 1920. nov. 24. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A magyar középosztály anyagi, egzisztenciális leromlásáról. Vö. 466. sz.

588. Margó. Szeged 1920. nov. 24. 2. l. Névtelen.

[1.] Vihar Schlachta Margit képviselő körül: Apponyi beszéde alatt manikűrözött és fésülködött. [2.] Irodalomtörténeti vita folyik arról a bagatell kérdésről, hogy Petőfi csárdája, melyről elégiáját írta, hol állt. [3.] Gergely Sándor elindult Berlinbe.

589. A halhatatlanok. Szeged 1920. nov. 24. 3. l. Hírfej. Névtelen.

A Magyar Tudományos Akadémia palotaforradalmáról: Szily Kálmán és csoportja lemondatta Heinrich Gusztáv főtitkárt. A külföldi tudomány izgalmas nevei közt sorolja föl Einsteint, Steinachot, Edisont és Bergsont.

590. Margó. Szeged 1920. nov. 25. 2. l. Névtelen.

[1.] Back Bernát magángyűjteményének budapesti kiállításáról (Van Dyck, Magnasco, Reabourn és Waldmüller-képekkel). [2.] Faragó Jenő Offenbach c. daljátékának Király-színházi bemutatójáról.

591. A polgármester úr. (Förlújítás.) Szeged 1920. nov. 25. 4. l. Színház r. Kéjzel: (-a.)

Schönthan és Kadelburg darabjához képest *Hajó Sándor zseniális és Molnár Ferenc titáni magaslaton áll*. Radócz Béla gyenge, László Tivadar, Gáspár László és Tamás Anna jó alakítást nyújtott.

592. Bizonytalanság. Szeged 1920. nov. 26. 3. l. Hírfej. Névtelen.

A kávéházi záróráról.

593. Búbajosok. Szeged 1920. nov. 27. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

A bécsi 8 Uhr Blatt vezércikkíróját hipnotizálták, és a németbarát politika helyett az angol szövetség mellett foglalt állást.

594. Ének a tanyai műpártolóról. Szeged 1920. nov. 27. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Karcolat név említése nélkül: egy kisgazda vendégségbe hívja a föllépésre készülő színészt.

595. Margó. Szeged 1920. nov. 28. 2. l. Névtelen.

[1.] Pozsonyban bedeszkták Petöfi szobrát. [2.] Az ír fővárosban, Dublinban utcai harcok folynak. [3.] Az akadémia Kóczán-díját nem adják ki.

596. Folt, amely tisztít. (Fölújítás). Szeged 1920. nov. 28. 5–6. l. Kézjel: (-a.)

Joseph EcheGARAY drámájának nov. 26-i szegedi előadásáról. Pogány Irén, Tóvölgyi Margit alakításait lelkesen dicséri, Klenovits Don Justóját viszont élesen bírálja.

597. Éjjel az erdőn. (Fölújítás). Szeged 1920. nov. 30. 5. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Rákosi Jenő népszínművének nov. 28-i előadásáról. 547. sz. cikkével szemben itt vajmi kevésre becsüli a darabot: *A mai magyar paraszt, akit Tömörkény és Móricz Zsigmond látott meg és ábrázolt igazán, ezer mérföldre van ezektől a mézes-mázos, mindig danolászó és kacarászó alakoktól, akik romantikus sablonok szerint élnek a maguk népszínmű-életét.* Hatéves korában látta először e zenés drámát. Déry Rózsit, a szegedi Blahánét dicséri.

598. Margó. Szeged 1920. dec. 1. 2. l. Névtelen.

[1.] A Bihar megyeiek Arany-émlékünnepélyéről: Herczeg Ferenc és Beöthy Zsolt beszélt és a holdnaposok — Dutka, Emőd, Juhász — versekkel szerepeltek. [2.] Egy berlini folyóirat a német expresszionista drámáról: Hasenclever, Kaiser, Unruh jelentik ma már a modernséget, Kerr, Hauptmann, Hofmannstahl klasszikusoknak számítanak. [3.] Weisz Annie pesti kalapszalonnatulajdonos halálának tisztázatlan körülményeiről.

599. András-nap. Szeged 1920. dec. 1. 3. l. Hírfej. Névtelen.

Általános névnap köszöntő.

600. Konferansz a Csongor és Tündéről. A Szeged 1920. dec. 2-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Keltezés a cikk élén: SZEGED, december 1. A dec. 1-i előadásról vö. 601. sz.

601. Csongor és Tünde. (Vörösmarty-ünnep a színházban.) A Szeged 1920. dec. 3-i számából. 4. l. Színház r. Kézjel: (-a.) A cikk élén keltezés: SZEGED, december 2.

Vö. 600. és 605. sz.

Gáspár László (1896—) szegedi színész. — *Pusztainé: Váry Ilona* (1860—1925) a szegedi színház művésznője. — *Asszonyiné: Erdélyi Irma* (1885—), Asszonyi László szegedi színész felesége. — *László Tivadar* (1888—) szegedi színész. — *Pogány Irén:* szegedi színésznő.

602. Magyar öncélúság. Szeged 1920. dec. 4. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Üdvözlő a kormánypart detronizációja, a Pragmatica Sanctiot érvénytelenítő határozatát.

603. Arcisme. Szeged 1920. dec. 4. 2. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen. Humoros írás H. G. Wellsnek a Sunday Expressben megjelent útijegyzetéről és Marxról tett nyilatkozatáról.

604. A tanítónő. Szeged 1920. dec. 4. 3. l. Hírek r. Névtelen.

Portré név nélkül egy erdélyi menekült tanítónőről. Sorsában a közép-
osztály tragédiáját látja.

605. Másodsor. Szeged 1920. dec. 4. 4. 1. Színház r. Névtelen.

A Csongor és Tünde dec. 2-án megbukott: a színház kongott az üresség-
től. Vö. 601. sz.

606. Margó. Szeged 1920. dec. 5. 2. 1. Névtelen.

[1.] A szegedi plakátokon hibásan írják Beethoven nevét. [2.] Rendelet
a kávéházi pincérek számlaadási köteleességéről. [3.] Téves a hír arról, hogy
Nagyszentmiklósnál az Aranka völgyében megtalálták Attila kopor-
sóját.

607. Nyílttér a vidéken. Szeged 1920. dec. 5. 5. 1. Névtelen.

A nyílttér-rovat humora.

608. Margó. Szeged 1920. dec. 7. 2. 1. Névtelen.

[1.] Baranyai Zoltán genfi leveléről és a hozzá mellékelt — a trianoni
békeszerződést bíráló — két újságcikkről. [2.] A bécsi moziváros építéséről.
[3.] Japán vendégek magyarországi látogatásáról és nyilatkozatáról.

609. A kintornás család. Szeged 1920. dec. 7. 5. 1. Színház r. Kézjel: (-a.)

Tóth Ede népszínművének dec. 5-i előadásából Samu szerepében Asztalos
Imrét dicséri.

610. Egy kedves gyermek halálára. Szeged 1920. dec. 8. 3. 1. Hírfej. Névtelen.

Nekrológ egy fiatal szegedi zongorista lányról, Kovács Ibolyáról.

611. Hírek a színház tájáról. Szeged 1920. dec. 8. 3. 1. Színház r. Névtelen.

Étsy Emlia visszavonul. A színház Eörsi Júlia Erdélyi csillagok c. drá-
máját készül bemutatni: *Eörsy Júlia neve nem ismeretlen a magyar olvasó
előtt. A Világ és A Hét hasábjain tűnt fel néhány év előtt bátor és erős írásaival.
Első drámáját Nagyváradon mutatták be „Diadalmas szerelem” címmel és
Rákócziról írt nagyszabású historiai színjátékát Budapesten a MOVE rendezésé-
ben egy ünnepi este keretében akarják előadni.*

612. Konferansz az Othelloról. A Szeged 1920. dec. 10-i számából. 5. 1.
Aláírás: *Juhász Gyula*. Keletkezés a cím előtt: SZEGED, december 9.

Az Othellot dec. 9-én játszotta a szegedi színház. Vö. 614. sz.

Wie der Schelm ist: ahogyan a kópé . . . (ném.). — *Mindennek, mi jó, gyász
sorsa: idézet Heine Lazarushoz c. verséből.* — *Spiritus rector: szellemi
irányító* (lat.). — *Taine Shakespeare-ről: Az angol irodalom története c. mű-
vében.*

613. Margó. Szeged 1920. dec. 11. 2. 1. Névtelen.

[1.] Egy bácskai nábob 160 millió koronát csempézt ki Bécsbe. Az eset
kapcsán Juhász a magyar arisztokrácia erkölcsét bírálja. [2.] Hír az új irre-
denta gyermekjátékokról. [3.] A dec. 14-i Beethoven-est előkészületeiről.
Juhász Gyula ódát ír. öccse, Endre szaval. Vö. 618. sz.

614. Othello. Szeged 1920. dec. 11. 4. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

A dec. 9-i előadás kritikája. Vö. 612. sz. A költő feledhetetlen emléke az 1908. jan. 13-i szegedi Othello-előadás, Almássy Endre Jágója. A mostaniból Tamás Anna és Klenovits György alakítását dicséri.

615. Margó. Szeged 1920. dec. 14. 2. l. Névtelen.

[1.] Glossza a kiscgazdák parlamenti fölszólalásairól: a kenyérkérdés fontosabb a királykérdésnél. [2.] Wrangel szétvert hadseregének néhány tisztje Szegeden tartózkodik. Ez juttatja eszébe a *nagy orosz kolosszust*, Gorkijt.

616. Falu rossza. Szeged 1920. dec. 14. 6. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Kritika a dec 12-i előadásról. *Tóth Ede művét az áruló idő bizony elkoptatta, klisé lett a remekből, amelynek híresztelték.*

617. Látogatás a szegedi népfőiskolán. Szeged 1920. dec. 15. 2. l. Kézjel: (j. gy.)

Dec. 8-án dán mintára, a katolikus tanítóképző épületében, Gombkötő Antal tanfelügyelő igazgatása alatt, negyven hallgatóval megnyílt a szegedi népfőiskola. A költő leírja Pörzsölt Géza magyaróráját. *Nagy nemzeti jelentőségű munka folyik itt, öntudatos és tervszerű népművelés... megnyílt az első magyar, nemzeti népfőiskola, hogy a művelődés sáncjai közé fölvegyen egy életerős, ifjú, friss és egészséges osztályt, amelynek fogékony agya és erős gerince fogja megteremteni boldogabb és gazdagabb jövőnket.*

618. Beethoven. A Szeged 1920. dec. 15-i számából. 3. l. Hirfej. Névtelen. A cikk élén keltezés: SZEGED, december 14.

A *Shakspeare* írásmód, a *titáni* jelző, a *halotti maszka* és a *tragikusan nagy-szerű* szerkezet, valamint a sok burjánzó mellérendelés Juhász Gyula szerzőségéről vall. Vö. 613. sz. A Szegedi Dalárda dec. 14-i Beethoven-estjén a Fidelióból hangzottak el részletek. Juhász Beethovenhez c. költeményét öccse, Juhász Endre szavalta. Vö. JGyÖM 2: 247. l.

619. Maria del Carmen. Szeged 1920. dec. 18. 4. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

José Codina spanyol népszínművét dec. 16-án játszotta a szegedi színház. *Kétórás unalom árad ebből a spanyol apacsdrámából... Az igazgató szomorú bizonyosságát mutatta önállólanságának és üzleti számításának, amikor ezzel a budapesti sivársággal sietett kedveskedni a közönségnek.*

620. Margó. Szeged 1920. dec. 19. 2. l. Névtelen.

A karácsonyi könyvpiacra alig van jelentős eredeti magyar mű, annál több viszont a külföldi import, harmadrendű regényekből. Bécsben megjelentek Gotamo Buddha beszédei: *Az elfáradt és kiábrándult Európa megpihenni és vigasztalódni dől Gotamo Buddha csöndes ölébe. Az akarat nagy világháborúja után a szemlélet mély békéjére vágyik a beteg emberiség. A halálosan művelt Európa!*

621. Kéj, mámor és gyönyör. Szeged 1920. dec. 19. 5. l. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

E filmokről: Tigrisarcú ember; A burlingtoni jaguár; A fehérfogú álarc; Cezarina; Madame Tallien.

622. Konferansz Stuart Máriáról. A Szeged 1920. dec. 22-i számából. 2. l. Kézjel: (j-gy.)

A drámát Kovács Gyula fordításában dec. 21-én mutatta be a szegedi színház.

Thomas Mann novellája: Nehéz óra, a *Simplicissimus* 1905. máj. 9-i számában. — *Honny soít qui mal y pense:* Gazember, aki rosszra gondol (fr.). — *Szomorj Dezsőről olvasom:* Bois Látogatás Szomorj Dezsőnél c. riportjából idézünk: „Egyik asztalon egy gyönyörű renaissance Jézuska áll... megmutatja csodaszép feszületgyűteményét, misztikus ember, aki beleszédült a katolicizmusba.” (Gondolat 1920. dec. 18.)

623. Stuart Mária. Szeged 1920. dec. 23. 2. l. Színház r. Kézjel: (-a.)

Vö. 622. sz. A női szereplőket dicséri: Tamás Anna Stuart Máriáját, Tótvölgyi Margit Erzsébetét. Máthé László mint főkincstárnok szintelen volt.

624. A mi hitvallásunk. A Munka 1920. dec. 25-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az és kötőszó halmozása, a *munka evangéliuma* szerkezet, a *jelszavas* jelző és a *felelős és felelőtlen elemek* ellentét Juhász szerzőségét bizonyítja.

A bibliás szocializmusról vö. Grezsa 439. l.

625. Margó. Szeged 1920. dec. 25. 2. l. Névtelen.

[1.] A napi konjunktúrát kihasználó drámaíró-mesterember, az osztrák Hans Müller arcképe. [2.] Gyóni Géza emléke: a békécsabai újság élesztgeti a szoborbizottságot.

626. Így írtok ti most! Az Angyal (azelőtt Teufel). Vigszínházi játék 3 felvonásban. Szeged 1920. dec. 25. 15. l. Aláírás: *Gyalu*.

Szatira Molnár Ferenc Ördögéről.

627. Margó. Szeged 1920. dec. 30. 2. l. Névtelen.

[1.] Fölveti a Bécsben őrzött magyar műkincsek visszahozásának gondolatát. Példának hozza, hogy a lengyel állam egymilliárd koronáért vásárolt vissza a bécsi állami képtártól egy Mathejko-képet. [2.] Az európai konzolidációt jelzi a hír: az első német hajó, a Dortmund, befutott egy francia kikötőbe.

1921

628. Évforduló. A Munka 1921. jan. 1. l. l. Hírek r. Kézjel: (j. gy.)
Emlékezés Petőfi születésének évfordulójára.

629. Résen. A Munka 1921. jan. 1. l. l. Névtelen.

D'Annunzióról, Fiume kapitulációjával kapcsolatban. *Mióta a fiumei kaland és kéjutazás több száz szegény közember véres halálába került és maga d'Annunzio kijelentette, hogy nem érdemes meghalni Olaszországért, azóta lelohadt egy kicsit a hazai szimpátia is.*

630. Résen. A Munka 1921. jan. 6. l. l. Névtelen.

[1.] Nyugat-Magyarország kérdése mutatja, hogy a magyar és osztrák keresztényszocialisták között mennyire nincs egyetértés. [2.] Haller István lapjai néhány hónapja riadót fújtak Ben Blumenthal ellen. Most kitűnt, hogy a volt kultuszminister is telekpanamába keveredett. [3.] Meghalt egy külön professzor: Berky Gusztáv temesvári lakásából harminc éve nem lépett ki.

631. **Vizkereszt.** A Munka 1921. jan. 6. 3. l. Névtelen.

632. **Résen.** A Munka 1921. jan. 8-i számából. 1. l. Névtelen.

Svungjával, hogy az ő nyelvén beszéljünk: e fordulat olvasható 312. sz. Szabó Dezső-cikkében is, és szerzőségét bizonyítja. Cikke leszámolás a fajmagyarság ellenforradalmi mítoszával.

Az egész emberért: Szabó Dezső Tanácsköztársasággal rokonszenvező írása a Ny 1919. ápr. 1-i számában jelent meg. MUK 4: 61–68. l. Juhász a 312. sz. cikkben is a *kommunista* jelzõt használja e tanulmányra. — *A Virradat vezércikke:* Szabó Dezső a jan. 5-i számba írt Csuhaj c. írásában a forradalom kitöréséért a zsidóságot okolja.

633. **Résen.** A Munka 1921. jan. 12. 1. l. Névtelen.

[1.] Az új kultuszminister, Vass József, szembefordulva elődje: Haller István politikájával, megértést és megbocsátást, a fegyelmi ügyek revízióját ígéri. [2.] Szabó Dezső a Virradat Karácsonyi ének c. dec. 25-i cikkében ezt írta: „A halottat úgy hívják, hogy keresztény kurzus de genere nemzeti.” [3.] Kmetty Károly közjogász a „mindent a katedráért” szellemében a kurzus mellett nyilatkozott, feledve egykori lojális meggyőződését.;

634. **Résen.** A Munka 1921. jan. 14-i számából. 1. l. Névtelen.

Két szólás: *A lobogó nyelvvel igyekezetet végigvagni mindenkin; A pénznek nincs szaga* — Juhász Gyula szerzőségéről vall.

Haller István panamája: kultuszministersége idején öccse, Haller József közvetítésével bérbeadta a Nemzeti Színház telkét a Mándy Gyula-féle Nemzeti Mozdgőszínháznak. A részvények többsége Ben Blumenthal kezében van. A Hallert védő lap: a Nemzeti Újság. (Magyarság 1921. jan. 9. és SzN 1921. jan. 4.) — *Az újvidéki bankigazgató:* Pajor Sándor. Az esetről a Népszava 1921. jan. 9-i száma ír. — *Az ABC pesti alakulásáról:* A Magyar Bolsevista-ellenes Liga díszelnöke Apponyi Albert, elnöke Horváth Emil. (Magyarság 1921. jan. 9.)

635. **Résen.** A Munka 1921. jan. 15. 1. l. Névtelen.

[1.] A Magyar Munkások Országos Pártja elnökének, Friedrich munkaügyi államtitkárának: a renegát Barta Jenőnek többmillió sikkasztásáról. *Igazi munkás nem volt ebben a pártban, amely a becsületes és komoly munkásmozgalom megbénítására és letörésére szövetkezett. . . Mi nem csodálkozunk rajta, hogy nem tudnak külön embert találni a munkásság ellen.* [2.] A mozik keresztény-nemzeti revízióját állítja szembe a Haller-féle panamával.

636. **Francia válság — világválság.** A Munka 1921. jan. 16-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az evangéliumi idézet, a *farizeuskodó imperializmus* és a *béke kaudiumi igája és guillotinja* kifejezések Juhász szerzőségét igazolják. A cikk az imperialista külpolitika kítűnő bírálata.

Javításunk:

1 A lapban *marni*

Kaudiumi iga: a megvert római katonáknak e városban a samiták jármán kellett átbújniuk. — *Oswald Spengler* (1880—1936) német kultúrfilozófus, A Nyugat alkonya c. pesszimista mű szerzője. Könyvét Szöllőssy Lajos a BSzle 1920. máj.—jún. számában ismertette, 178. l. — *Richard Dehmel* (1863—1920) német naturalista, majd expresszionista költő. Juhász két verset is fordít tőle. Vö. JGYÖM 3: 251., 256. l. — *A Leygues-kormány bukása*: a francia jobboldal buktatta meg liberális politikája miatt. Léon Daudet az erős kéz politikáját hirdeti, s a kormány első lépésként betiltja a CGT szakszervezet működését. Vö. Magyarország 1921. jan. 13. — *France és Barbusse a kommunizmusba menekül*: A Szózat 1921. jan. 13-i számában olvassuk, hogy a két nagy író csatlakozott a III. Internacionáléhoz.

637. Résen. A Munka 1921. jan. 16. 2. l. Névtelen.

Ironikus tudósítás, hogy a legitimisták Andrásy-csoportja hajbakapott a királypárti Szmeccsányi táborával.

638. Tóth Antal. SzN 1921. jan. 16. 2. l. Névtelen.

Nekrológ a legöregebb szegedi piarista tanárról.

639. Parasztszívek. — Akiknek egy a sorsuk. — A Munkásszínpad bemutatója. — A Munka 1921. jan. 18. 4. l. Kultúra r. Névtelen.

Balassa Armin népszínművét és Vitéz Miklós tragédiáját a Munkásszínpad mutatta be jan. 16-án. Juhász — mint az SZDP kultúrbizottságának elnöke — bátorító kritikát írt az előadásról.

640. Résen. A Munka 1921. jan. 21. 3. l. Névtelen.

Andrásy pártalakítási tárgyalásairól: Apponyi köre mellett a KNEP Haller-féle csoportját is szeretné megnyerni.

641. [A munkássajtó hivatása és jelentősége.] A Munka 1921. jan. 23-i számából. 1. l. A szöveg részlet Juhász Gyulának a Munkásotthonban jan. 22-én elhangzott előadásából; A Munka tudósításából emeltük ki.

Az előadás oly sikeres volt, hogy jan. 28-án meg kellett ismételni. A társelőadó ekkor már nem Terescsényi György, hanem Deák Dező volt. (Előadások a szocialista sajtó hivatásáról és jelentőségéről. A Munka 1921. jan. 30.) A tudósító a költőt Juhász Gyula elvtársnak nevezi. Stílusvizsgálattal igazolható, hogy az előadásból idézett részt a költő fogalmazta.

642. Shakspeare lírájáról . . . Kézirat 1-től 7-ig számozott lapon, Móra Múz. 1921. jan. 27-én a Kass szállóban tartott Shakespeare-előadásának szövege. Közreműködött Tamás Anna.

Nem tartja magát Shakespeare-rajongónak, nem csinál bálványt belőle *tanáros idealizmussal*. Shakespeare nagy, de mellette más nagyságok is vannak: például *Goethe univerzálisabb, Dosztojevszkij mélyebb léleklátó, Tolsztoj igazabb és Flaubert művészibb*. Megérti Tolsztoj és Shaw vádjait ellene, mert *minden zseniális állásfoglalás egyoldalúság*. Hibái vannak: drámáinak intrikái (Romeo, Othello), fecsegő szójátékai (Sok hűbő semmiért), sok külsőség (mérég, tör). Shakespeare konzervatív költő, nem bántják szociális kérdések, csak egyéni problémái vannak: a barátság és a szerelem. Nem fontos, hogy kihez szólunk

szonettjei: bennük a barátságnak egy egészen túlfinomult, platonii görög ideálja él. Shakespeare a drámában is lírikus. A Romeo és Juliában Mercutio rokonszenvesebb, mint Romeo: ő a shakespeare-i férfiideál.

Két legtisztábban emberi nőalakja: a Velencei kalmár Portiája és az Ahogy tetszik Rosalindája. Ideális nőalakjai (Desdemona, Cordélia) szintelenek, nem meggyőzők. A Hamlet mellett legjobb alkotása a II. Richard.

643. Emlékezés Ady Endrére. A Munka 1921. jan. 28-i számából. 1. l. Vezércikk. Kézjel: (j.) — Megj. Új Írás 1961. máj. 259. l.

Juhász Gyula jan. 28-i előadásának tudósításában ezt olvassuk: „Ezután lángoló szavakkal emlékezett meg a munkásság, a magyar proletárok legnagyobb költőjéről, Ady Endréről, aki szolidaritást vállalt a dolgozó milliókkal életre, halálra.” (A Munka 1921. jan. 29.) A cikk utal a költőnek Ady elhanyagolt sírjáról szóló 494. sz. írására.

644. Trilby. A Munka 1921. jan. 29. 3. l. Kultúra — Színház r. Névtelen.

Ibsen után nagy zuhanás ez az olcsó trükkökkel dolgozó rémdráma, amelyben se költészet, se igazság nincsen, csak hatásvadászat — írja a költő Maurier és Potter darabjának jan. 27-i előadásáról. Helyette Hauptmann, Strindberg és Maeterlinck színrevitelét javasolja. Vö. 726. sz.

645. [A magyar népköltészetéről.] Juhász Gyula előadása a Munkásotthon rendezésében 1921. jan. 31-én. A Munka 1921. febr. 2. 1—2. l. A „Juhász Gyula elvtárs a magyar nép költészetéről” c. riportban.

A magyar népdalt a világlelék egyik leggyönyörűbb, legtisztább és leggazdagabb kivirágzásának nevezi. Szerinte a majlandi kaszárnnyából hazavágyó magyar baka négysoros nótájában annyi érzés oly főséges szépséggel árad ma is felénk, amelyet csak a bibliában és a legnagyobb költők alkotásaiban lehetünk. A népdal több géniusznak adott ösztönzést: Dankó Pistának is. Egy másik nagy magyar is járt nemrégén Szegeden, gyűjtögetve a vidék népdalait gazdag bokrétaba: Bartók Béla, akit ma a „győztes” népek fővárosaiban: Párisban, Londonban is ünnepelnek mint a világ legnagyobb élő zeneszerző lángelméjét.

646. Résen. A Munka 1921. febr. 6. 1. l. Névtelen.

Biró Lajos, az idős etnográfus és zoológus nyomorog.

647. Több tudományt! A Munka 1921. febr. 8-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Szerzőségére a mellérendelő és egymással rímelő halmozás mutat: frázisok patronjaival és jelszavak sablonjaival; konjunktúrás és kurzusos stréberség.

A cikk éles szembefordulás a horthysta ellenforradalom álhazafias művelődéspolitikájával. A kolozsvári egyetem Szegedre hozásának tervéhez kapcsolódik, és bírálja a Bethlen István vezette, minisztériumi és egvetemi vezetők közül álló küldöttség szegedi szemléjét és nyilatkozatát. (Vö. SzN 1921. jan. 19.)

648. Mi lesz a munkáskérdéssel? A Munka 1921. febr. 11-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A fórumán ágáló jelzős szerkezet és a Friedrich Istvántól Teleki Pálig kifejezés, valamint az és kötőszó eluralkodása Juhász Gyula szerzőségére utal. A cikk az 1920-as reményvesztés után a forradalmi optimizmust újból

sugározza. Leszámolás középosztály-illúzióival s a formális demokráciának plebejus tartalommal való telítődése.

Javításunk:

1 A lapban *rebusz*

Ál-munkásvezérek: Barta Jenő és Csizmadia Sándor. Vö. 635. sz. — A nemzetgyűlés elnapolásáról: az SzN 1921. febr. 10-i számában. Teleki párt-szövetség útján, Bethlen az Egységes Párt megteremtésével akarja a válságot leküzdeni.

649. Az erőszak békéje. A Munka 1921. febr. 13-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A megrímelt jelzők halmozása (*vívódó és vajúdó világ*), Norman Angell mondása (*rossz üzlet a háború*) és egy sajátos kifejezés (*a rabság kényszerzubbonya*) Juhász szerzőségére utal. A cikk tükrözi, hogy a költő ebben az időben behatóan tanulmányozza a marxizmus tanítását.

Keynes, John Maynard (1883—1946) angol közgazdász. Könyve: A béke gazdasági következményei. Zsadányi Henrik ismerteti: Ny 1920. ápr. 15. 413. l. Új könyve: Treatise on probability; Tanulmány a valószínűségről, 1921.

650. Résen. A Munka 1921. febr. 16. 1. l. Névtelen.

[1.] Szabó Dezső A magyar munkáshoz c. vezércikkéről, megj. Virradat 1921. febr. 13. [2.] A kolozsvári egvetem Debrecenbe helyezésének tervéről. [3.] A Madame Dubarry c. német film belügyminiszteri betiltásáról.

651. Mikor a jelszó elkopik. A Munka 1921. febr. 17-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Zola idézése, *Az igazság úton van*, 442. sz. cikkének címe. A *felelőtlen elemek* és a *lép a fórumra* kifejezések ugyancsak a szerzőség bizonyítékai. A cikk jelentősége, hogy a szociális problémát a nemzeti kérdés elé helyezi.

Baltház Dezső (1871—1936) debreceni református püspök. — *Nagyatádi Szabó István*: vö. 75. sz. Mint földművelésügyi miniszter, nevéhez fűződik a kurzus látszatföldreformja. Szegeden 1919. okt. 19-én beszélt. — *Huszár Károly* (1882—1941) keresztényszocialista politikus, a koncentrációs kormány elnöke. — *Rupert Rezső* (1880—1961) ügyvéd, liberális politikus. 1919-ben ellenforradalmi különítményt szervez, majd a Kiszgazda Párt s a Rassay-párt egyik vezetője. — *A MOVE botránya*: A Vas megyei alosztály elnöke, Lukachich Géza éles támadást intézett Gömbös Gyula ellen. (SzN 1921. febr. 17.)

652. Nefelejcs. A Munka 1921. febr. 18-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A cím gvászkeretben, mint a Népszava febr. 17-i emlékezése is.

A *megvirrad még valaha*, az emlékezés *nefelejcsje* és az *útban lévő igazság* szólások Juhász szerzőségét bizonyossá teszik. A cikkről: Homokóra, SzN 1921. febr. 18.

Javításunk:

1 A lapban *egyszersmint*

Egy esztendeje: 1920. febr. 17-én gvilkolták meg az ellenforradalmi különítményesek Bacsó Bélát (1891—1920), a szocialista újságíró és Somogyi Bélát (1868—1920), a Népszava szerkesztőjét. Vö. Délm 1920. febr. 20.

653. Résen. A Munka 1921. febr. 18. 2. 1. Névtelen.

A Magyar Írók Nemzeti Szövetsége évi közgyűléséről. Szabó Dezső lemondott az elnöki székről. A forradalmakban részt vevő írók kizárásáról szóló határozatot — Juhász Gyula szerint — Petőfire, Jókaira, Kossuthra is lehetne értelmezni. A szövetség jelentéktelenségét mutatja, hogy egyik vezetője K. Török M. Miklós.

654. Résen. A Munka 1921. márc. 1. 1. 1. Névtelen.

Szabó Dezső kurzusellenes, Két romlás között c. vezércikkét egyetértően dézi (Virradat 1921. febr. 27.).

655. Károlyi Lajos képei. A Munka 1921. márc. 1-i számából. 4. 1. Kultúra r. Kézjel: (j)

Az Engel-féle Interieur állandó kiállításán Károlyi Lajos képei lát hatók. A szegedi festő a bevételből akarja tervezett külföldi útja költségeit fedezni (SzN 1921. márc. 1.). Juhász kritikáját az SzN cikkírója így kommentálja: „Ugyanaz a költői lélek, az igazságnak ugyanaz a fanatikus keresése, ami Juhász Gyula tollát és Károlyi Lajos ecsetjét vezeti. Színekben és szavakban egyaránt megnyilatkozó tiszta költészet mindkettő. Nem csoda, hogy megértik egymást.” (Károlyi Lajos képei. SzN 1921. márc. 2.) Vö. Szelesi Zoltán: Juhász Gyula és Károlyi Lajos. JGYE 455—458. 1. Juhász nekrológja a festőről: Ó 1: 320—323. 1.

Javításunk:

1 A lapban is

656. Konferansz az Erdélyi csillagokról. Szeged 1921. márc. 4. 2. 1. Aláírás: *Jávorka.*

Beharangozó cikk Eörsi Júlia tragédiájának márc. 4-i szegedi előadása elé. Vö. 657—659. sz.

657. Erdélyi csillagok. — Eredeti bemutató. — A Munka 1921. márc. 6-i számából. 5. 1. Kultúra r. Kézjel: (j.)

Eörsi Júlia tragédiájának premierjéről. A költő, hogy a darabnak propagandát csináljon, a Szeged és az SzN számára is írt kritikát. E szándéka érződik cikke túlzó hangvételén is. Vö. 658—659. sz.

Asszonyi László (1882—) szegedi színész, később igazgató. A darabban Báthory Boldizsár szerepét játszotta.

658. Erdélyi csillagok. — Bemutató. — Szeged 1921. márc. 6. 5. 1. Színház r. Névtelen.

659. Erdélyi csillagok. (Bemutató előadás.) SzN 1921. márc. 6. 6. 1. Színház — Mozi r. Névtelen.

660. Marx. A Munka 1921. márc. 13-i számából. 1. 1. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Az *Élet hegyén* és a *Valakinek* c. ifjúkori verseinek motívuma ismétlődik a cikk e mondatában: *Az elvonat gondolat hideg és meredek ormairól az élet nyomorúságainak és harcainak völgyébe kényszerül leszállani.* Lassalle és Bernstein Marx mellett való említése jelzi, hogy Marx tanításait a II. Internacionálé

centristáinak és ausztro-marxistáinak közvetítésével ismerte meg a költő. (Lassalle Alkotmány, demokrácia, szocializmus c. könyvét Kunfi 1914-ben fordította magyarra. Wolfner Pál szerint Lassalle képe minden szakegyet falán a Marxé mellett függött. Vö. A szocializmus története. Budapest 1906. 133. l. A Népszava 1920. márc. 11-i cikke: Az Arbeiter Zeitung címére, szintén egymás mellett említi Marx és Lassalle nevét.) Ez is oka volt annak, hogy Juhász mindvégig visszariad a fegyveres forradalom vállalásától.

Giuseppe Mazzini (1805—1872) olasz forradalmár, az Ifjú Itália vezetője.

661. [Március 15.] A Munka 1921. márc. 15-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A címet mi adtuk, mert a cenzúra törölte a lapból.

A szerzőségről: Grezsa 442. l. A költő az irodalomtörténetben a szocialista irodalom példaadó előfutárait keresi: 1848/49-ben Tánicsicot.

662. Résen. A Munka 1921. márc. 16. 1. l. Névtelen.

[1.] Herczeg Ferenc szerint Petőfi nacionalista és militarista költő volt. [2.] A keresztényszocialista Székely János azt állítja, hogy ha Petőfi élne, antiszemita lenne. A glossza e nézeteket gúnyolja.

663. Résen. A Munka 1921. márc. 23. 1. l. Névtelen.

[1.] Kossuth halálának évfordulóján nem volt hivatalos ünnepség. Csak az Országos Függetlenségi és 48-as Párt emlékezett meg róla, Batthyány Tivadar mondott beszédet. [2.] Giesswein Sándor szerint egyedül a szociáldemokrácia ellenezte a világháborút.

664. Új Tamás apostolok. A Munka 1921. márc. 27-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Az új hit motívum megjelenése és a *Saulusból lett Paulus* formula Juhász szerzőségét bizonyítja. Juhász új hitében, szocialisztikus meggyőződésében sok van a polgári humanizmus filantrópiájából. Adyt, Wellst, Shaw-t, Anatole France-ot is a *Saulusból lett Paulusok* közé sorolja.

665. Konferansz a moziról. A Szeged 1921. márc. 27-i számából. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 A lapban *prolegomma*

A *peleskei nótárius*: Gaál József népszínműve. Vö. 559. sz. — *Buta ember*: Szenes Béla vígjátéka, máj. 6-án volt a szegedi bemutatója. — *Szeladon*: epedő szerelmes (spanyol). — *Benedetto Croce* (1866—1952) idealista esztéta. Esztétikája 1917-ben Farkas Zoltán fordításában jelent meg nálunk.

666. Résen. A Munka 1921. márc. 30. 1—2. l. Névtelen.

[1.] Raffay Sándor evangélikus püspök levele Bangha Bélát, Milotay István hűsvéti vezércikke viszont Balthazár Dezsőt okolja a felekezeti háborúsáért. [2.] Haller István, Friedrich István és Prohászka Ottokár visszavonul a politikai életből. [3.] A német munkásmozgalom föllendüléséről és az olasz fasizmus előretöréséről.

667. Offenbach. (Operett-bemutató.) A Munka 1921. ápr. 3. 5. l. Kultúra r. Névtelen.

Faragó Jenő és Nádor Jenő operettjét, melyet ápr. 1-én játszottak a szegedi színházban, Juhász zenei plágiumnak tartja. Rádió Rezső karmestert és a színészek közül Nagy Katinkát dicséri.

668. Résen. A Munka 1921. ápr. 6. 1. 1. Névtelen.

[1.] A költő szót emel az ellen, hogy az októberi forradalom résztvevőit felelősségre vonják. [2.] Tagányi Károlyt, a mellőzött történettudóst, a jobbagság történetének kutatóját védelmébe veszi.

669. Résen. A Munka 1921. ápr. 9. 1. 1. Névtelen.

[1.] Juhász Pröhle Vilmosnak a Dugonics Társaságban a turanizmust fejtegető előadását bírálja. Az eszme demagóg jellegét jól látja: azt sújtják turáni átokkal, aki jogot követel. [2.] Nagyatádi Szabó István az ébredőkhöz közeledik. [3.] A parlamenti mamelukok politikája nem elvi: csak személyi politika. [4.] Oláh Gábor történelmi regényt ír az októberi forradalomról.

670. A Dugonics Társaság áprilisi felolvasó ülése. A Munka 1921. ápr. 9. 2. 1. Kultúra r. Névtelen.

Programismertetés: Kováts Ferenc székfoglalója a tuberkulózisról; Kolauch Károly A fehér zsoldos c. novellája; Pröhle Vilmos előadása a keleti problémákról. Vö. 669. sz.

671. Néma vád. A Munka 1921. ápr. 10. 1. 1. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Európa gazdasági és politikai válságáról.

672. Résen. A Munka 1921. ápr. 12. 1. 1. Névtelen.

Bernard Shaw Tanner John házassága c. drámájának ápr. 8-i pesti előadásáról.

673. Résen. A Munka 1921. ápr. 14. 2. 1. Névtelen.

[1.] Megkezdődött a Tisza-gyilkosság pöre. [2.] Az Andrassy-párt ellenzi Gaál Gaszton belügyminiszteri jelölését. [3.] Andrassy Gyula jelentkezett a KNEP tagjai sorába. [4.] A pesti ébredők a villamosvasúti dolgozók munkaidéjének csökkentését követelik.

674. Búzavirág. — Bemutató. — A Munka 1921. ápr. 21. 2. 1. Kultúra r. Névtelen.

Bús Fekete László színművének ápr. 19-i szegedi előadásáról. *Pacsuli és otkolon szaga keverednek itten, banális érzelgősség és ordenáré kiszólások. Az irodalmi tisztesség látszata is hiányzik a szerzőből, aki uraságoktól leveletit trükkökkel se tud érdekes vagy mulatságos lenni.*

675. A mi ünnepünk. A Munka 1921. máj. 1-i számából. 1. 1. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Hogy máj. 1-et *modern szaturnáliának* nevezi: szerzőségének bizonyítéka. A konszolidáció 1920-as követelése még polgári liberális sugallatú volt. Itt már a horthysta konszolidáció ellen, a plebejus konszolidáció nevében küzd.

676. Margó. Szeged 1921. máj 1. 2. 1. Névtelen.

A külföldre induló Károlyi Lajos a városnak adományozta festményeit. Vö. 655. sz.

677. Napoleon. A Munka 1921. máj. 5-i számából. 1—2. l. Problémák r. Névtelen.

Carlyle Hősök c. művének említése, az *illúziók és legendák színes és hazug fátyola* kifejezés, a *hűtelen alak* Juhász szerzőségére utal. A cikk materialista történelemszemléletet tükröz.

Javításaink:

1 A lapban *Gloriet*

2 A lapban *egotista*

Taine a kondottiere típusáról: Bonaparte Napoleon, Budapest 1919. Baglyasi Béla fordítása. — *Shaw Napoleonról*: A sors embere c. művében. — *Nem te magad győztél*: idézet Berzsenyi Napoleon c. epigrammájából.

678. Mikor én piarista voltam. A kétszázéves szegedi piarista-gimnázium emlékünnepe alkalmából. A Magyar Helikon 1921. máj. 15-i számából. 610—612. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — SzN 1921. máj. 5. 3—4. l. Írta: *Juhász Gyula*. — Emlékkönyv a szegedi kegyesrendi főgimnázium kétszáz éves jubileuma alkalmából. Összeáll. Móra Ferenc. Szeged 1921. 76—78. l. (Az SzN szövege.) — Váci dekameron. Vác 1928. 140. l. (A Magyar Helikon szövege.) — Ő 1: 190—193. l. (Az SzN szövege.) — JGyE 26—29. l. (Az SzN szövege.)

Alapszövegnek a Magyar Helikon közlését választottuk. Stilisztikus szempontból a legrendezettbb. Valószínű, hogy mielőtt felküldte a költő a pesti szerkesztőségnek, kézirátát átfésülte. Írását az első megjelenés (SzN 1921. máj. 5.) időrendi helyén helyeztük el.

Változatok:

Cím, alcím *piarista* (SzN, Emlékkönyv stb.)

1 *A Kegyes-Tanítórészhez* (Emlékkönyv)

2 *három* (Emlékkönyv)

3 *tanultam tőlük Szegeden és* (SzN, Emlékkönyv)

4 *ablakai kertbe nyíltak* (Emlékkönyv)

5 *egy elítélt, lekötött zsidó* (Emlékkönyv)
lekötött (SzN)

6 *egyetlen olvasmányom* (Emlékkönyv)

7 *a finom* (Emlékkönyv)

8 *kímélt már* (SzN, Emlékkönyv)

9 *olyan messze és fönne állott* (SzN)

10 *között és* (SzN, Emlékkönyv)

11 *a cipőnket magunk pucoltuk, a lámpánkat magunk tisztogattuk, a padlót magunk sűröltük* (SzN, Emlékkönyv)

12 *költője Virgilius* (SzN)

Virgilius (Emlékkönyv)

13 *amelyben* (SzN)

14 *amelyen az Árvák Atyja a kormányos* (SzN, Emlékkönyv)

15 *egy nagyot* (SzN, Emlékkönyv)

16 *karisszime* (Emlékkönyv)

17 *egy hét előtt* (SzN, Emlékkönyv)

Első verse a Budapesti Naplóban: Ovidius, 1899. aug. 25-én. Vö. JGyÖM 1: 364—365. l. — *Mortui estis*: Halottak lesztek, és életetek Krisztussal, Istenben rejtezik el. — *A szegény, elítélt zsidó*: Dreyfuss. — *Árvák atyja*:

Kalazanti szent József, a rendalapító. — *Május ötödike volt: Tizenhétéves koromban egy Munkácsy-nekrológót olvastam az akkori Budapesti Naplóban Feszl Gézától. (Jól emlékszem?) Miért maradt ez meg annyira a memóriámban? Mert Munkácsy paraliziséről szólt — írja Juhász e napról a Patologikában. JGyÖM 5: 555. l. Vö. még Szűzek, Primavera és Váci szeptember 1899 c. versei, A tékozló fiú c. kisregénye, Roboz Imre írása az Új Nemzedék 1918. szept. 14-i számában, JGyE 18—19. l. Csaplár Ferenc. Itk 1965. 204—210. l.*

679. Az igazi destrukció. A Munka 1921. máj. 8-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A térdszalagrend jelmondatának idézése, a *munka és a tudás* együttemlítése, a befejező mondat gondolata és a mellérendeléses fogalmazás Juhász szerzőségének bizonyítéka. A cikk szakít az idealista történelemszemlélettel: nem az emberek átnevelését, hanem az intézmények megváltoztatását sürgeti.

Javításunk:

1 A lapban *ezzel*

Apponyi beszéde máj. 6-án a nemzetgyűlésben. Ismerteti az SzN 1921. máj. 8-i száma.

680. Résen. A Munka 1921. máj. 12. 1. l. Névtelen.

[1.] Andaházi Kasnya Béla kormányellenes nemzetgyűlési interpellációjáról. [2.] Prohászka Dante-emlékbeszédéről, melyet az akadémián tartott. *Igyekezett elhomályosítani Goethe-t és Madáchot, az új kor nagy költőit. Nem tudjuk, milyen álláspontot foglalt volna el Prohászka Dantéval szemben az ő korában.*

681. Szegedi Kézi Lexikon. Szeged 1921. máj. 15. 7. l. Szegedi kis tükör r. Aláírás: *Juhar*.

Humoreszk a szegedi közéletéről.

682. Pütkösdí nyelviek. Az SzN 1921. máj. 15-i számából. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. Két cenzúrafolttal.

Az apostol: Szent Pál. Renan könyvet írt róla.

683. Résen. A Munka 1921. máj. 19. 1. l. Névtelen.

A kolozsvári egyetem Szegedre helyezésének huzavonáiról.

684. Résen. A Munka 1921. máj. 26. 1. l. Névtelen.

Tiltakozás a belügyminiszter rendelete ellen: betiltotta a Világ és Az Est utcai árusítását, valamint néhány ponyvát és vicclapot. *Itt már csak egy segítene, az, amelyre Budaváritól Bozsik Pálig minden jámbor lélek titkosan vágyakozva gondol: a teljes és tökéletes analfabétizmus, vagy az özőnvté maga.*

685. Kultúrát a népnek! A Munka 1921. máj. 29-i számából. 1. l. Névtelen.

Szerzőségéről: Grezsa 443. l. Cikkét a demokratikus művelődéspolitika igénye hatja át: sok gondolata népi demokráciánkban valósulhatott csak meg.

Tóth Béla (1857—1907) gyűjtötte össze szólásainkat. Schöpflin Aladár reá emlékező cikke megjelent: Ny 1921. febr. 182—188. l. — *Jánossy Gyula* (1865—1938) szegedi tanfelügyelő.

686. Pekár Gyula Dantonja. A Munka 1921. máj. 29. 2. l. Tárca r. Névtelen. A cikk után következnek a *Könyves könyv* c. próza és *Az élet szonettje* c. vers, majd a *Juhász Gyula* aláírás.

A máj. 27-i előadásról: *Nem lehet ellenforradalmár az a Danton, akit Carlyle a nagy forradalom titánjának nevez állandóan, aki Georg Büchner, Madách és Romain Rolland drámáiból éppen úgy ismeretes, mint a francia forradalom legnagyobb és legigazabb hőse . . . Pekár hőse egy szoknya miatt „megtér” és olyan banális dolgokat mond, mint egy Friedrich István. A nagy forradalomból csak egy marad meg igazán a darabban, a Marseillaise, de azt is olyan gyöngén intonálták tegnap, mintha vissza akarták volna csinálni vele az egész forradalmat . . . Pekár az oroszlánnak minden méregfogát kiszedte, sőrénét megfésülte és oroszláncörmeit manikűrözte. A színészek közül Palágyi Lajos, Tótvölgyi Margit és Tamás Anna tűnt ki.*

687. Könyves könyv. Móra Ferenc versei. A Munka 1921. máj. 29-i számából. 2. l. Tárca r. Vö. a 686. sz. jegyzettel.

Kritika Móra Ferenc verseskönyvéről. A *Könyves könyv* következetesen ismétlődő írásmódját meghagytuk.

688. Résen. A Munka 1921. jún. 3. 1. l. Névtelen.

A szegedi színház államosításával kapcsolatos hírekre megjegyzi: *Semmi szüksége Szegednek, hogy színháza lerakata legyen az államtükár dilettánsok színdarabjainak és más notabilitások kísérleteinek, amelyekre már mégis sajnálnák vagy szégyellenék fölhasználni a fővárosi világot jelentő állami deszkákat.*

689. Résen. A Munka 1921. jún. 16. 1. l. Névtelen.

Támadás Koroda Pál ellen, aki a Petőfi Társaság ülésén elítélte Ambrus Zoltánt és a Nemzeti Színház műsorpolitikáját, mert Shaw-darabokat is bemutat, az ő művét pedig visszaadja.

690. Résen. A Munka 1921. jún. 18. 1. l. Névtelen.

[1.] A mai munkásellenesek őse Király Péter. Magyar szocializmus c. könyvére emlékezik, melyről annakidején a BSzle kemény kritikát írt (1907. 141—147. l.). [2.] A szegedi egyetem ügyét a nemzetgyűlésben vitatják, közben törvényt hoznak a numerus claususról.

691. Résen. A Munka 1921. jún. 24. 1. l. Névtelen.

Hosszan idéz Romain Rolland Hatvany Lajoshoz frott leveléből, a Megszedett Magyarország bécsi megjelenése alkalmából. *A pacifista és defetista Romain Rolland átérzi a magyarságon elkövetett kapitalista-imperialista jogtalanságot és igazságtalanságot. Persze, ha véletlenül magyar volna a nagy Romain Rolland, egyszerűen destruktívnak bélyegeznék, mint ahogy a trianoni béke értelmi szerzői is annak tartják, csakhogy ők szégyellik megmondani.*

692. Amit nem lehet. A Munka 1921. jún. 26-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Juhász Gyula e cikke — melynek szerzőségét a *nincsellenség* szóalak is bizonyítja — az ellenforradalom két esztendejének mérlege. A költő nem tétovázik már, hogy kora nemzeti reneszánsz-e vagy ellenforradalom.

Hegedüs Loránt (1872—1943) közgazdasági- és pénzügyi író, a TÉBE elnöke. Mint pénzügyminiszter, ekkoriban tesz kísérletet a magyar gazdasági

élet stabilizálására. — *Az új sajtótörvény*: Rupert a Világban „sajtóstátáriumnak, intézményesített terrornak” nevezte. Vö. SzN 1921. jún. 25. — *A pécsi kommunisták*: Linder Béla — a megszálló szerb katonaság támogatásával — Baranyát önálló köztársasággá akarta deklarálni. Vö. Népszava 1920. dec. 12.

693. A munkáskultúráról. A Szegedi Munkásszínpadon, a vasárnapi művészdélutánon elmondotta: Juhász Gyula. A Munka 1921. jún. 28-i számából. 1. l. Vezércikk. — Megj. Új Írás 1961. máj. 260—261. l.

Az előadásról A Munka és az SzN jún. 28-i száma tudósít. Vö. Nagy Dezső: Juhász Gyula és a szegedi munkásság. JGyE 458—461. l. Nemcsak irodalmi hagyományszemléletének átfarmálódásában, hanem az irodalom és közönség problémájának új értelmezésében is megfigyelhetjük a költő elszakadó mozdulatait a Ny s a polgári irodalom táborától. Vö. Kispéter 185—186. l.

694. Intés. A Munka 1921. júl. 2. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A cikk Apponyi Albert kül- és belpolitikai nyilatkozatát idézi. *Jól tudjuk, hogy ő egész életében konzervatív volt* — írja Apponyiról, jelezve, nincs már benne rokonszenv az uralkodóosztály liberálisabb csoportjai iránt.

695. Hamis próféták. A Munka 1921. júl. 3-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

E cikk jelentősége abban áll, hogy Juhász a maga tolsztoji szocializmusát elhatárolja és szembefordítja a keresztényszocialista mozgalommal. A *háborús üzletek vámszedője, a klerikálisok zajos szövívője* kifejezések és a *csöndes legény lett a hangos Erzberger* ellentét Juhász stílusfordulatai.

Matthias Erzberger (1875—1921) német keresztényszocialista politikus, 1920. márc. 13-ig, a Helfferich-pörig miniszterelnökhelyettes és pénzügyminiszter. — *Karl Helfferich* (1872—1924) német államférfi, 1917-ben alkancellár.

696. Résen. A Munka 1921. júl. 6-i számából. 1. l. Névtelen.

A cikkből csak az első glosszát közöljük. A többit, bár Juhász szerzősége kétségtelen, elhagyjuk, illetve itt ismertetjük.

[2.] Zákány Gyula a salgótarjáni munkásnyomor ügyében interpellált a nemzetgyűlésben. [3.] A szegedi színházat részvénytársasági alapon szervezik át. [4.] Bernalák Nándor népjóléti miniszter a kapitalizmus visszasságairól beszélt.

Wolff Károly (1874—1936) fajvédő politikus, az Egyesült Keresztény Liga megalapítója, Szabó Ervin évtizedes munkájának gyümölcset, a Fővárosi Könyvtár szabadkőműves és szocialista könyvgűjteményét magyára akarja dobni. Vö. SzN 1921. júl. 6. — *Budaváry László* (1889—) fajvédő képviselő, az ÉME alelnöke, az antiszemita Nemzeti Élet szerkesztője. — *Kmoskó Mihály* (1876—1931) ellenforradalmi politikus, teológiai tanár. — *Bangha Béla* (1880—1940) jezsuita páter, az Actio Catholica alelnöke, szélsőjobb-oldali politikus és lapkiadó. — *Zilahi Kiss Jenő* (1881—) fajvédő budapesti kormánybiztos, majd alpolgármester.

697. Igaz bíró. A Munka 1921. júl. 9-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A stílus Juhászé: rímelteti a szavakat (*erőt véve minden gyöngeségen és gyávaságon*), kedveli a párhuzamos fölsorolást (*egy okvetetlenkedő és erőszakos*

indigéna ősei a magyar szabadság és függetlenség levert és megölt hőseinek birtokát kapták), s leírja kedvenc szavát (*tejemrehtívás*).

Windischgrätz Lajos (1882—) képviselő a nemzetgyűlésben interpellált. Az SzN 1921. júl. 7-i száma így idéz felszólalásából: „Károlyi és cinkostársai 1917 óta állandóan összekötöttest tartottak fenn az ellenséggel és katonai titkainkat is az ellenség tudomására hozták.” Juhász e mocskolódással fordul szembe cikkében. Utoljára Ady szólt ilyen keményen Tisza Istvánról.

Burgonyadara-üzlet: Windischgrätznek, a Wekerle-kormány közlelmézési miniszterének panamájáról a Délm 1919. febr. 2-i száma tudósít. — *P. Ábrahám Dezső*: (1875—) a második szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnöke, a Huszár-kormány belügyi államtitkára. — *Justh Gyula* (1850—1917) liberális politikus, a Függetlenségi Párt volt elnöke.

698. [Heller Ödön.] A Szeged 1921. júl. 17-i számából. 3. l. Névtelen. A „Megtalálták Heller Ödön festőművész holttestét” c. riport után. A címet mi adtuk.

Heller Ödön 1921. júl. 14-én politikai gyilkosság áldozata lett. Holttestét egy tápai halász fogta ki a Tiszából: a fején lőtt sebbel. Vö. SzN 1921. júl. 16. Hellerről: 73., 515. sz.

Juhász Gyula szerzőségét az *édesbús* jelző, a cikk önéletrajzi utalása és baráti hangja bizonyítja.

Akihez hosszú évek hűsége fűzte: Török Vica, a festő modellje. — *Andaházi Kasnya Béla* (1888—) festőművész, Csizmadia Sándor „munkáspártjának” politikus, 1921-ben a mindszei kerület képviselője. — *Glatter Armin* (1861—1931) festőművész, a Nemzeti Szalon és a Fészek klub egyik alapító tagja. — *Glatter Gyula* (1886—1927) divatos arcképfestő. — *Van Zanten*: Laurids Bruun (1864—1935) skandináv író Van Zanten boldog éveit (1908) c. regényének hőse.

699. Eltemették Heller Ödönt. SzN 1921. júl. 19. 2. l. Névtelen. Juhász Gyula gyászbeszéde.

700. Eltiprom...? A Munka 1921. júl. 24-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Két szólás is utal a költő szerzőségére: az *agyaglábú hatalom* és a *pálma a teher alatt nő*.

A kormány meghátrálása: a sok kritika hatására Tomcsányi Vilmos Pál igazságügyminiszter megígérte, hogy a sajtótörvényt átdolgozzák. Vö. SzN 1921. júl. 20.

701. Joachim Ferenc kiállítása. A Munka 1921. júl. 26. 4. l. Kultúra r. Névtelen.

Kritika a szegedi festőnek az Interieur szalonban júl. 24-én megnyílt tárlatáról.

702. Résen. A Munka 1921. júl. 30. 1. l. Névtelen.

A fajvédő lapokkal szemben védelmébe veszi az eszperantó mozgalmat. Utal Szabó Dezső Éjfélkor a kávéházban c. cikkére (A Nép 1921. júl. 24.).

703. Petőfi és Jaurès. A Munka 1921. júl. 31-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A Munka 1921. júl. 31-i száma szerint a Munkásotthonban rendezett Petőfi-ünnepen Terescsényi György verseiből olvasott föl, Juhász Gyula pedig emlékbeszédet tartott. Valószínű, hogy a cikket maga a költő szövegezte, stílusa legalább is erre utal: az *égbekiáltó mementó*, a *martir* szóalak és a Zolára való utalás győz meg erről.

704. A szegedi munkásság Petőfi-ünnepé. A Munka 1921. aug. 2. 1. 1. Névtelen.

A tudósítás hosszan idézi Juhász Gyula emlékbeszédét a költő saját fogalmazásában.

705. Gondolatok a könyvtárban. A Munka 1921. aug. 3. 3. 1. Hírfej. Kézjel: -gy.-

Elmélkedés a *szegény gazdagokról*, akiknek nem kell a könyvtár *ingyen szépsége és igazsága*.

706. Megbocsátás? A Munka 1921. aug. 7. 1. 1. Vezércikk. Névtelen. Cenzúrafolttal.

Az Új Nemzedék aug. 5-i cikke „megbocsát” Imre Sándor kultuszminisztériumi államtitkárnak forradalmak alatti magatartásáért.

707. Résen. A Munka 1921. aug. 13. 1. 1. Névtelen.

Elítéli a Martinovicsról terjesztett rágalmakat. *Úgy látszik, nincsen elég hazaáruló és forradalmár a jelenben, mert már a múltba kezdenek visszamenni és rég porladó csontokat . . . állítanak az utókor igazoló bizottsága elé. Nem elég az eleven elcsapottak és elcsukottak és száműzöttek hada, kell, hogy a halottakon is lovagoljanak.*

708. Résen. A Munka 1921. aug. 14. 2. 1. Névtelen.

A világosi fegyverletétel évfordulójára.

709. Margó. Szeged 1921. aug. 14. 4. 1. Névtelen.

[1.] A színházi fölszcrelés árveréséről. [2.] A szegedi Polgári Dalárda ötvenéves jubileumáról.

710. Résen. A Munka 1921. aug. 25. 1. 1. Névtelen.

Nietzsche halálának 21. évfordulójára.

711. Résen. A Munka 1921. aug. 26. 1. 1. Névtelen.

A politikai gyűlölködés és vádaskodás légkörét ítéli el.

712. Margó. Szeged 1921. aug. 28. 2. 1. Névtelen.

[1.] Osztrákellenes glossza Széchenyi cenki kastélyának s Nyugat-Magyarországnak megszállásáról. [2.] Emlékezés a mohácsi csatavesztésre.

713. Szeptember. Szeged 1921. szept. 3. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.

Reménykedő cikk a szegedi kulturális élet föllendüléséről: folynak az egyetemi beiratkozások, filharmonikus koncertek kezdődnek, a színház *nemzeti színház* lett.

714. Margó. Szeged 1921. szept. 4. 2. 1. Névtelen.

[1.] Két színház: a Nemzeti és a Vígszínház veszekszik, ki mutassa be Tóth Ede népszínművét, a Falurosszát. [2.] Bírálja a kulturális élet vezetőit Tömörkény és Dankó műveinek mellőzéséért.

715. Margó. Szeged 1921. szept. 11. 2. 1. Névtelen.

[1.] Dante-évfordulóra készül az ország. Ezzel kapcsolatban Juhász utal Mátyás király Dante-kódexére, Arany János és Péterfy Jenő költeményére illetve tanulmányára, Szász Károly Isteni Színjáték-fordítására, majd megállapítja: *Nekünk szegedieknek külön büszkeségünk lehet, hogy Dante legkülönb magyar tolmácsolását Szegeden kezdte meg a fiatal Babits Mihály, aki akkor a reáliskola tanára volt.* [2.] A másik jubileum: a kultúrpalota huszonöt éves. *A százezernél több kötetből álló és megértő gonddal elrendezett könyvtár, a Tömörkény lelkétől lelkezett néprajzi múzeum, a gazdag képtár és régiségtár: mind olyan értékek, amelyek mellett az idegen se mehet el elismerés nélkül.*

716. Ligethy Béla: *Ecce homo*. Szeged 1921. szept. 11. 6. 1. Irodalom r. Kéjzel: (j. -a.)

A békéscsabai újságíró, Várkonyi Nagy Béla (189—) verseskönyvében Ady hatását észleli, de szerzőjét ígéretes tehetségnek tartja.

717. Színháznyitás előtt. HRÚ 1921. szept. 12. 2. 1. Aláírás: *Gyalu*.

1921 őszen — különösen A Munka megszűnése után — Juhász kapcsolata a HRÚ-val megerősödik. 1921. okt. 10-től 1922. febr. 6-ig Deák Dezső szerkeszti, majd Kolauch Károly és Ligeti Jenő, a Szeged baloldali sajtóorgánumának számít.

718. Margó. Szeged 1921. szept. 18. 2. 1. Névtelen.

[1.] Portré Urbán Lajosról (Kukac), a híres szegedi cigányprímásról. [2.] A Szegedre került egyetem híres tanárainak: Apáthy Istvánnak, Márki Sándornak, Csengeri Jánosnak üdvözlése, munkásságuk méltatása.

719. Iskolai dolgozat. Szeged 1921. szept. 18. 5. 1. Szegedi kis tükör r. Névtelen.

A szegedi kulturális élet paródiája.

720. Margó. Szeged 1921. szept. 25. 2. 1. Névtelen.

[1.] Kiss Menyhért fajvédő képviselő kultúraellenes beszédéről. A költő Kosztolányi Nero császárával állítja párhuzamba. [2.] Carl Madary (Kreybig Károly) németnyelvű filozófiai munkájáról, „A. Einstein, E. H. Schmitt és a filozófia halála” c. könyvéről. [3.] Eörsi Júlia történelmi drámájának, az Erdélyi csillagoknak pesti bemutatójáról (Városi Színház, okt. 4.).

721. Jó tanácsok. Szeged 1921. szept. 25. 4. 1. Szegedi kis tükör r. Aláírás: *Gyalu*.

Humoros tanácsok a kezdő színikritikusnak.

722. Margó. Szeged 1921. okt. 2. 2. 1. Névtelen.

[1.] Méltatás Hegedüs Lorántról. [2.] Weisz Konrád fajvédő politikus kirohant a kisgazdák ellen. Beszédéről a költő így ír: *Mégse járja, hogy a csizma parancsoljon és ne a fej! Hát hiszen igaz, csak az a baj néha, hogy némely csizmában több bölcsesség van, mint némely fejben. Valamint az is baj, hogy*

némely fej úgy képzei a parancsolást, hogy szöges csizmákkal kell nekimenni mindennek, ami nem az ő kedve szerint való. [3.] A színházlátogató közönség modortalan viselkedéséről.

723. Látogatás Dugonics Andrásnál. — Beszélgettünk Etelka szerzőjével. — Szeged 1921. okt. 2. 2. l. Aláírás: Gyalu.

Kettős portré: Dugonics Andrásról és a húszas évek szegedi közállapotairól, kulturális viszonyairól.

724. Vértanúk. Szeged 1921. okt. 6. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
Emlékezés az aradi vértanúk hősi halálára.

725. Szeged ünnepe. Szeged 1921. okt. 8. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A szegedi egyetemet Horthy avatja föl. A költő cikke ehhez az eseményhez kapcsolódik. Okt. 3-án megszűnt A Munka, s Juhász kénytelen alkalmazkodni a Szilassy Cásár szerkesztette Szeged politikai irányához.

726. Trilby. Szeged 1921. okt. 12. 4. l. Színház r. Névtelen.
Maurier és Potter színművének előadásáról. Vö. 644. sz.

727. A kis kadét. — Bemutató előadás. — Szeged 1921. okt. 15. 4. l. Színház r. Névtelen.

Farkas Imre operettjének okt. 13-i szegedi bemutatójáról. A darab a Bob herceg utánzata. A színészek közül Faludi Kálmán, Máthé László, Fábian Frici és Véghelyi Iza emelkedik ki.

728. A haramiákról. Az SzN 1921. okt. 20-i számából. 4. l. Színház r. Kéjzel: (j. gy.)

Schiller színművének okt. 20-i szegedi előadása elé.

Javításunk:

1 A lapban *sturm und drang*

Viola: Eötvös A falu jegyzője c. regényének szereplője.

729. Tisza István és a magyar irodalom. A Szeged 1921. okt. 30-i számából. 2. l. Kéjzel: (j. gy.) A cikk élén keltezés: SZEGED, október 29.

A cikk nagyon jellemző Juhász Gyula irodalomszemléletének bonyolultságára és ellentmondásosságára. Szenvtelen tanulmányos stílusban igyekeznek megmutatni a konzervatív tábor írói értékeit is.

Javításaink:

1 A lapban *mit*

2 A lapban *közelében*

Beöthy Zsolt tanulmánya: Széchenyi és a magyar költészet. 1893. — Tisza Domokos (1837—1856) Arany geszti tanítványa. 1857-ben verskötetét Arany jelentette meg. — Babits találó szavai: Petőfi és Arany. Ny 1910. 2: 1577—1590. l. — Polémikus trása: Tisza István: Baross Gábor és rendszere. BSzle 1894. 79: 300—308. l.

730. Riport a kecskeméti színházról. SzÚ 1921. nov. 12. 7. l. Aláírás: Gyalu.
A Katona József színház Cigánybáró-előadásáról, Véghelyi Iza kecskeméti sikereiről.

731. A százszentendős Dooztojevszkij. A Szeged 1921. nov. 13-i számából. 2. l. Írta: Juhász Gyula. A cikk élén keltezés: SZEGED, november 12.

E. T. A. Hoffmann (1776—1822) német romantikus meseköltő. — Hans Heinz Ewers: vö. 41. sz. Poe nyomán írta Borzalmak könyve c. munkáját, mely 1915-ben magyarul is megjelent. Pesti előadásáról Domokos László írt: Magyar Helikon 1921. nov. 15. 1325. l. — Gustav Meyrink (1868—1932) német író, a Simplicissimus szerkesztője. A Gólem c. regényét 1915-ben adták ki magyar nyelven. — *Menschliches*: emberi, túlságosan is emberi (Nietzsche).

732. Margó. A Szeged 1921. nov. 27-i számából. 2. l. Névtelen. A két glossza közül az elsőt: a Bartók Béláról szólót közöljük. A másikat, a francia kékszakáll Landru bűnügyéről írottat, bár Juhász szerzősége kétségtelen, elhagyjuk.

A mélykultúra mórízi gondolatára való utalás (389. sz.) és a *világá* hirdeti kifejezés Juhász szerzőségét igazolja. Bartók nov. 26-án a Tisza szállóban tartott hangversenyt Szegeden. Ennek műsora: Scarlatti: Öt zongoramű; Bartók: Régi táncdalok 7—15. és Székely népdalok; Kodály: Zongoramuzsika; Bartók: Három burleszk és Zongora szvit. Vö. Szegedi Híradó 1921. nov. 27. Juhász Gyula Bartókhhoz írott verse: JGyÖM 2: 268. l. Első szegedi gyűjtőútjáról: SzéV 1906. aug. 5. JGyÖM 5: 90. l. Vö. Péter László: Bartók és Szeged. Tiszatáj 1965. szept.

733. Feledékenység. Szeged 1921. nov. 27. 5. l. Színház r. Névtelen. A szegedi színház ismét elfeledkezett Vörösmarty születésének évfordulójáról.

734. Megfejtelt fejek. SzÚ 1921. dec. 3. 1. l. Aláírás: Gyalu. A Tinta-palinta c. béli különszámában.

A lap tréfás portrészorozata elé.

735. [Albumokba]. SzÚ 1921. dec. 3. Passim. Névtelen. A Tinta-palinta c. béli különszámában.

A szegedi színészek és újságírók „görbe éjszakájának” alkalmával a karikatúrák és önjellemzések alá Juhász tréfás szöveget írt. Humoros megjegyzést kapott: Fábrián Frici színész, Magyar László, Frank József, Engel Vilmos, Gallyas István újságíró, Faludi Kálmán színész, Gelléri Andor, Sz. Szigethy Vilmos, Juhász Gyula, Móra Ferenc, Balogh Károly pénzügyi tanácsnok, Papp Gábor, Balogh József újságíró, König Péter, Kálmán Sári színész, Balla Jenő újságíró, Palágyi Lajos, Klenovits György színész, Joachim Ferenc festő, Ligeti Jenő, Vigh Jenő, Vermes Ernő, Szilassy Cäsar, Tölgyes Gyula, Deák Dezső újságírók, Gaál Endre kultúratanácsnok, Fichtner Sándor, Mátrai Ernő rendező, a cenzor és a polgármester.

736. „Pályám emlékezete”. A SzÚ 1921. dec. 3-i számából. 12. l. Aláírás: Juhász Gyula. A Tinta-palinta c. béli különszámában. A cikk elején a költő fejkarikatúrája. — Délm 1937. ápr. 9. — Élet és Irodalom 1961. febr. 3. — JGyE 449. l.

Vö. 429. sz. — JGyÖM 1: 363—364. és 367. l.

Két versem: a *Merengés és a Mulandóság*, SzN 1899. máj. 21. JGyÖM 1: 19—20. l. — *Egy év múlva: Őszi rózsza, Don Quixotte*, az SzN 1900. dec. 25-i

számában. JGYÖM 1: 25., 29. l. — Sz. Szigethy Vilmos (1878—1956) városi levéltáros, újságíró, az SzN munkatársa. Két diákpoeéta címmel Juhász Gyuláról és Balázs Béláról írt fölfedező cikket az SzN 1900. dec. 25-i számába.

737. Változatok hat szólamra. (Költői antológia.) SzN 1921. dec. 11. 6. l. Irodalom r. Kézjel: (j-gy.)

Az antológiát, mely Nagyfalusi Jenő, Kecskeméti György, Debreceny Miklós, Abonyi Gyula, Lukács István és ifj. Tolnay Ákos költői műveit tartalmazza, a karácsonyi könyvpiac *legérdekesebb szencziójának* nevezi.

738. Ugarimadás. Az SzN 1921. dec. 21-i számából. 5. l. Irodalom r. Kézjel: (j-gy.)

Cserzy Mihály: szegedi népies író, tárcái Homok álnéven jelentek meg. Vö. 38. sz.; — *Szalay József* (1870—1937) szegedi rendőrfőkapitány, 1917-től a Dugonics Társaság elnöke. Juhász Gyula és Móra Ferenc barátja, szenvedélyes bibliofil. — *Az Ugarimadás színpadon*: 1916. febr. 11-én.

739. Szeged a vihar után. Krónikás riport hetven év előtről. Szeged 1921. dec. 25. 4. l. Írta: *Juhász Gyula*.

Reizner monográfiája nyomán az önkényuralom korának szegedi eseményeit ismerteti.

740. Margó. Szeged 1921. dec. 25. 5. l. Névtelen.

[1.] A karácsonyi ünnep humánus jelentőségéről. [2.] Ferenczi Zoltán Petőfi-életrajzáról.

741. Irodalmi reform. Szeged 1921. dec. 25. 12. l. Szegedi kis tükör r. Aláírás: *Gyula*.

Humoreszk a Shakespeare-drámák megfilmesítéséről (Romeo és Julia). Közben említést tesz az olasz fasizmus előretöréséről.

1922

742. Előszó. Schreiner Ferenc: A horgászat kézikönyve. Szeged 1922. Délm Hírlap- és Nyomdavállalat kiadása. 3—4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Hozzám különösen az beszél a könyvből, amely a költői is megfogja: a természet mély és belső szerelme és a magyar víz iránt való vonzódás.

743. Margó. Szeged 1922. jan. 1. 2. l. Névtelen.

[1.] Az elmúlt év értékelése. [2.] Petőfi születésének évfordulójáról.

744. Cannes vagy Cannae? Szeged 1922. jan. 15. 1. 1. Vezércikk. Névtelen.

Cannes: a béketárgyalások színhelye. A Németország irányában engedményekre hajlamos Briand-kormány megbukott. Juhász reméli, hogy *Cannes* után *Cannae* jöhet, az antant imperializmus veresége.

745. Margó. Szeged 1922. jan. 15. 2. l. Névtelen.

[1.] A nyugati táncörülettel szemben (shimmy) a magyar tánc kultuszát kell ápolni: úgy fejleszteni ritmusát és ornamentikáját, ahogy erre Bartók és Kodály a zenében, Lechner az építészetben példát adott. [2.] Octavián

Goga, a volt román kultuszminister meglátogatta Ady Endre édesanyját, s Adyt legkedvesebb költőjének nevezte.

746. Révész Ilonka harmadik föllépte. Szeged 1922. jan. 18. 4. l. Színház r. Kézjel: (-sz gy-.)

Jan. 11-én és 16-án a Csárdáskirálynő címszerepét énekelte a szegedi színházban.

747. Mohács után. Szeged 1922. jan. 22. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Voinovich Géza Mohács c. költeményével kapcsolatban bírálja a politika és a közélet állapotát. Példának hozza a német és a japán nemzeti fejlődést, s a munka programját hirdeti meg.

748. Margó. Szeged 1922. jan. 22. 2. l. Névtelen.

[1.] A jazz band és a shimmy a magyar falukban sajnálatosan háttérbe szorítja a cigányzenét. A költő véleménye: a nyugati zene is meg fog magyarosodni. [2.] Nekrológ Lechner Károly elmeorvos halálára. [3.] A szavalóestek pesti divatjáról. Mátyási József költői föltámasztásáról.

749. Csevegés. Az SzN 1922. jan. 22-i számából. 4–5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A költő egy nyilatkozata szerint azt tervezi, hogy *Vallomások* címmel önéletrajzi regényt ír (A szegedi kultúra műhelyéből. Szegedi Híradó 1922. jan. 1.). A Csevegés rovat cikkei talán e nagyobb mű egy-egy építőkövét adják.

Kiss József dec. 31-én hunyt el. Juhász Gyula a Kereskedelmi- és Iparkamarában jan. 25-én előadást tartott róla (SzN 1922. jan. 22.). Vö. 750. sz.

Lehr Albert (1844–1924) irodalomtörténész és nyelvtudós. Toldi, nyelvi és tárgyi bő magyarázatokkal c. tankönyve 1882-ben jelent meg. — *Poétika-tanára: Hénap Tamás* (1859–1934) magyar–latin szakos piarista tanár. A költőnek elégségest adott év végén poétikából: Vö. Még egy csokrot. SzN 1907. dec. 25. JGYÖM 5: 128. l. — *Tolnai Lajos Tompáról: Tompa Mihály költészete*, BSzle 1878. 17: 27–86. l. — *Nietzsche Schillerről: A vidám tudomány c.* 1882-ben írt könyvében. — *Juhász előadása Kiss Józsefről: 1905. nov. 17-én.* Vö. Grezsa: *Juhász Gyula egyetemi évei*, 50. l. — *A két poéma: A hegyi beszéd és az Alkonyati órák.* JGYÖM 1: 77–78. l. — *Kiss József levele: vö.* JGYÖM 1: 414. l. — *Mikor Szegeden járt: 1908. febr. 9-én.* Vö. SzéV 1908. febr. 11. JGYÖM 5: 162. l. — *Kun József (1873–1912) szegedi tanár és költő, A Hét munkatársa.* Babits írt róla nekrológot a Ny-ban.

750. Kiss József emlékének. — Juhász Gyula felolvasása. — Az SzN 1922. ápr. 16-i számából. 9–10. l. Keltezés: újsághír alapján. Juhász Gyula jan. 25-én a szegedi Kereskedelmi és Iparkamarában emlékezett meg a halott költőről. (SzN 1922. jan. 26.) Később Makón is megismételte előadását. (Szeged 1922. márc. 2.) Vö. 749. sz.

Javításunk:

1 A lapban ami

A pacsirtalécs sirály: Ady Endre. — Az én aratásom egy marék virág: idézet Kiss József Tüzek c. verséből. Kosztolányi nekrológja is idézi: Ny 1922. jan. 77–79. l. — *A vén Jób lánya: 1887-ben keletkezett Jehova c.*

balladájának hősnője. — *Reb Meyer Litvánk*: a Legendák a nagyapámról hőse. — *A kis cseléd*: Kiss József 1910-ben írt balladája.

751. Margó. Szeged 1922. jan. 29. 2. 1. Névtelen.

[1.] Stoll Károly, a Király Színház főrendezője halálára. [2.] Meghalt Giovanni Verga. [3.] Ironikus megjegyzések az Új Mohács c. hetilap címéről.

752. Csevegés. Az SzN 1922. jan. 29-i számából. 2. 1. Alíráás: *Juhász Gyula*.

Az Ady-életrajz ígéretei: Hatvany Lajos: Ady-levelek. Ny 1919. 320—323. I. Schöpflin Aladár: Ady igazsága. Ny 1920. 124—127. I. Móricz Zsigmond: Ady. Ny 1920. 113—116. I. Babits Mihály: Tanulmány Adyról. Ny 1920. 128—147. I. Ignótus: Halhatatlan Ady. Ny 1919. 223—224. I. Juhász maga is készülődik a földadra. E cikkének fejlettebb, kidolgozottabb változata az Ady-múzeumban, l: 59—64. l. = Ö 1: 237. l. — *Révész Béla Adyról*: Ady Endre. Ny 1921. júl. — 1922. jan. folytatásokban. — *Rákosi Jenő tárcája*: BHírl 1908. dec. 20. Ady-múzeum 1: 85—87. l. — *In effigie*: jelképesen. — *Kardeván Károly* (1878—1938) tanár, irodalomtörténész, Eötvösről és Madáchról írt tanulmányokat. Ady-emlékezése: Ady-múzeum 2: 78—86. l. — *Hartmann János* (1875—1943) irodalomtörténész, Petőfi-tanulmányok szerzője, később a Napkelet főmunkatársa. — *Vucskits Jenő*: nagyváradai reáliskolai tanár. Vö. Ady-múzeum 2: 81. l. — *Horvát Henrik* (1877—1947) Ady, Babits, Móricz műveinek németnyelvű fordítója. — *Nagy Mihály* (1884—1926) váradai ügyvéd, A Holnap elnöke. Emlékei: Ady-múzeum 2: 132—146. l. — *Wertheimstein Viktor*: Rotschild-rokon nagyváradai bankár, A Holnap irodalompartoló mecénása. — *Dénes Sándor* (1881—1934) nagyváradai ügyvéd, költő, műfordító, A Holnap elnöke.

753. Csevegés. Az SzN 1922. febr. 2-i számából. 2. 1. Alíráás: *Juhász Gyula*.

Shackleton, Ernest Henry (1874—1922) haláláról az SzN 1922. jan. 31-i száma tudósít. A Ny nekrológját Halász Gyula írta (1922. febr. 16. 268—277. l.). A nagy sarkutazó 1910 januárjában Pesten is tartott tudományos fölolvasást.

Punta Arenas: chilei kikötő, a Magellán-szoroson áthaladó hajók pihenőhelye. — *Ad maiorem*: Lucifer nagyobb dicsőségére, a jezsuita jelmondat átformálása. — *Stanley, Henry Morton* (1841—1904) angol Afrika-kutató fölfedező. — *Nansen, Fridtjof* (1862—1930) norvég sarkutazó, később Nobel-békedíjas. — *Heine hőse*: Bimini c. versét Endrődi Sándor fordította. Heine költeményei. Budapest 1882. 172—203. l. — *Poe Eldorádója*: Álomország c. vesében. Babits Mihály fordítása: Ny 1909. szept. 1. 262—263. l. — *Az indiai királyfi*: Gotamo Buddha.

754. Margó. Szeged 1922. febr. 5. 2. 1. Névtelen.

[1.] Megalakult a szegedi Fészek-klub. [2.] Koroknay Rózsi, a szegedi színház szubrettje búcsú nélkül távozott. [3.] Egy szegedi báli névsorban e leánynév olvasható: Ady.

755. Kukac emlékezik. Szeged 1922. febr. 5. 5. 1. Írta: *Juhász Gyula*.

A szegedi prímás elmondja emlékeit külföldi szerepléseiről (Párizs, London, Szentpétervár, Konstantinápoly). Jókai és Mikszáth is szívesen hallgatta muzsikáját. A költő fölhívja a figyelmet a Dankó-kultusz ápolására, Zerkovics és Sas Náci zenéjének veszélyeire. Vö. 718. sz.

756. Csevegés. Az SzN 1922. febr. 5-i számából. 2—3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Petőfi arcképe elkallódott: Vö. Péterfy Tamás cikke a Világ 1922. 11—12. számában. Az 1847-es dagerrotipia és Jankó János rajza a Magyar Irodalmi Lexikonban, Budapest 1965. 2: 486. l. — *Streliszky*: pesti fényképész a múlt század közepén. Vö. Hatvany Lajos: Így élt Petőfi. Budapest 1967. 2: 124. l. — *Jankó János* (1833—1896) genre-képek festője, élcsepok karikatúristája. — *Persons-Beschreibung*: Magyar Irodalmi Lexikon, 2: 485. l. — *Nyáry Albert* (1836—1886) történetíró. — *Vera effigies*: valódi képmása. — *Ad usum Delphini*: az ifjúság számára. Fénélon e címet adta a francia trónörökös olvasókönyvének. — *Dixi et salvavi*: Megmondoztam és eleget tettem lelkiismeretemnek; bibliai idézet.

757. Margó. Szeged 1922. febr. 12. 2. l. Névtelen.

[1.] Apáthy István mondja a beszédet a Mikes Társaság febr. 12-i alakuló ülésén. [2.] Pierre Benoit egy regényét filmre vitték: az Atlantist márc. 6-án játsszák Szegeden. Benoit Sós tó c. regénye Pierre Louÿs Aphroditéje óta a legnagyobb francia könyvsiker. [3.] Egy kalandor, Horváth Gusztáv főhadnagy egyenruhában szédeltget Budapestén.

758. Nekrológ. Született 1920. február 16. † 1922. február 16. Élt két évet. Meghalt végelgyengülésben. A Szeged 1922. febr. 19-i számából. 2. l. Aláírás: *Gyula*. A cikk élén keltezés: Szeged, február 18.

Javításunk:

1 A lapban *osztoszkodni*

Élt két évet: 1922. febr. 16-án föloszlatták a nemzetgyűlést, s máj. 28-ra kiírták a választásokat. — *Gruppírozta a semmitűvést*: Tóth Béla mondása. — *Simon Judit*: Kiss József elbeszélő költeményének hőse. — *A revolver is előkerült*: 1921. szept. 24-én Kövér Ibrahim György fajvédő főhadnagy Rakovszky Iván házelnököt köztársasági érzelmei miatt meg akarta ölni. Vö. SzN 1921. szept. 25. Beniczky Ödön 1922. jan. 20-án revolvert szegezett Gömbörsre, mikor őt verekedés közben Gaál Gasztontól el akarta választani. Vö. SzN 1922. jan. 21. — *Zákány Gyula*: a KNEP képviselője, később a kiviteli panama egyik főszereplője. — *Drózdny Győző* (1885—) tanár, 1918-ban a Károlyi-párt titkára, később kiszagda képviselő, majd a Rassay-párt egyik alapítója. — *Ambrózy Migazzi István* (1869—1933) gróf, képviselő. — *A nők a parlamentben*: Schlachta Margit. — *Szterényi József* (1861—1941) volt kereskedelemügyi miniszter és közgazdasági író, liberális politikus. — *Sándor Pál* (1860—1936) vasúti vezérigazgató, a parlamentben a zsidó nagytőke képviselője. — *Bródy Ernő* (1875—1961) ügyvéd, a Magyar Hírlap munkatársa, Vázsonyi köréhez tartozó politikus. — *Kapa-kaszakerülők*: nem Arany, hanem Petőfi nevezte így a költőket Okatootáia c. versében. — *Kiss Menyhért*: Vö. 444. sz. A Kisfaludy és a Petőfi Társaság tagja. Verseskötete Ha mozdul az erdélyi föld címmel 1921-ben jelent meg. — *De mortuis*: A holtakról jót vagy semmit. — *Rakovszky Iván* (1858—1931) Tisza-párti politikus, 1920 és 1922 közt házelnök, majd az ellenforradalmi Bethlen-kormány belügyminisztere. — *Beniczky Ödön* (1878—1931) karlista politikus, a bécsi ellenforradalom egyik szervezője, Friedrich belügyi államtitkára, majd a Huszár-kormány belügyminisztere. — *Kuna P. András* (1886—) gazdálkodó, kiszagdapárti képviselő. — *Patacsy Dénes* (1877—) kiszagda

képviselő, Simonyi-Semadam és Teleki kormányában hadügyi államtitkár.
— *Vederemo*: majd meglátjuk (ol.).

759. Margó. Szeged 1922. febr. 19. 2. l. Névtelen.

[1.] Kommentár Sarah Bernhard brüsszeli föllépéséről Louis Verneuil darabjában. [2.] Apáthy István cikkben kifogásolja a szövirágok és magyartalanságok eluralkodását. A költő Budaváry László beszédéből hoz erre elrettentő példát.

760. Csevegés. Az SzN 1922. febr. 19-i számából. 2. l. Alíírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 A lapban *biblia*

Karinthy könyve: a Beszéljünk másról 1918-ban jelent meg. — *Misanthrop*: embergyűlölő. Molière vígjátéka. — *Eckermann, Johann Peter* (1792—1854) Goethe titkára. Goethével való beszélgetéseit 1823 és 1832 között adta ki. — *Meister Eckart* (1260—1328) domonkosrendi szerzetes, prédikációira a kitűnő stílus és bizonyos panteista szemlélet jellemző. — *Walt Whitman* (1819—1892) amerikai költő, a szabadvers megeremtője. — *Heinrich Suso* (1295—1366) a konstanzi kolostor aszkétája.

761. Margó. Szeged 1922. febr. 26. 2. l. Névtelen.

[1.] Meghalt Margitay Tihamér, a polgári szalonfestő, a *piktúra Farkas Imréje és Zerkovicza*. [2.] Az Operaház *nagyszerű tenorja*: Anthes György haláláról. [3.] A levitézlett nemzetgyűlés tagjai közt egy színész sem volt.

762. Új tavasz elé . . . Szeged 1922. márc. 5. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A választási kampánnyal kapcsolatban megállapítja: *Demagógia helyett demokrácia, jelszavak helyett valóságok: ez a közeljövő magyar programja*.

763. Margó. Szeged 1922. márc. 5. 2. l. Névtelen.

[1.] Elmélkedés a könyvkereskedők panaszaról: nem vásárolják a verseskönyveket és a detektívregényeket. [2.] Szenes Béla A gazdag lány c. városi tárgyú darabjának bemutatójára megjegyzi: *Ideje volna már, hogy egyszer a magyar vidék is megszólaljon már és meglevenedjék a világot jelentő deszkákon*. [3.] Hír a tavaszról.

764. Csevegés. Az SzN 1922. márc. 5-i számából. 3. l. Alíírás: *Juhász Gyula*.

Cikkének ugyan van bizonyos irredenta hangulata, de az egyetemi éveknek és Bartók zenéjének idézése, valamint a kurzus álmagyarkodó költőinek kritikája indokolja közlését.

Gagy Jenő, etédi (1880—1936) újságíró, költő, a Magyarság munkatársa. — *Új Élet*: szegedi egyetemi diáklap. — *Petelei István* (1852—1910) a századforduló kitűnő erdélyi novellistája. — *Csanády György* (1895—1952) költő, az Új Élet szerkesztője, később a Rádió rendezője.

765. Palágyi Lajos jubileuma. Szeged 1922. márc. 9. 4. l. Színház r. Névtelen.

Jobb színész, mint igazgató — állapítja meg a jubilánsról, akárcsak előbb Almássyról. Dosztojevskij Szenvedők c. darabjában lép föl márc. 8-án.

766. Csevegés. Az SzN 1922. márc. 12-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 Eredetileg: *maguk*

E cikk tanúsítja: Juhász nem utasította el a modern költői kísérleteket, volt érzéke Kassák és az avantgarde fölismeréséhez, ez is hozzájárulhatott, hogy József Attila bizott benne, szerette — még ha meghaladta is. Vö. ItK 1962. 95—102. l.

Kassák kötet: Világágyám. Szabó Lőrinc ismerteti, Ny 1921. ápr. 1. 551. l. — *Giotto di Bondone* (1266—1337) Juhász kedvenc festője. — *Donatello* (1386—1466) a reneszánsz híres olasz szobrásza. — *Luca Signorelli* (1441—1523) olasz reneszánsz festő, Dante illusztrátora. — *Genuina*: egzotikus film, 1921. máj. 19-től játszották Szegeden. — *Dementia praecox*: ifjúkori agygyulladás.

767. Márciusi szabadságünnep. SzN 1922. márc. 16. 1—2. l. — Juhász Gyula beszéde a Szegedi Újságírók Egyesülete márc. 15-i ünnepségén.

768. Csevegés. Az SzN 1922. márc. 19-i számából. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Megj. Csongrád megyei Hírlap, 1961. márc. 12.

Béla cigány: Czutor Béla vásárhelyi primás. Az idézet Dankó Pista róla szerzett nótájából. — *Fayence*: kerámiaiparáról híres francia város. — *Endre Béla* (1870—1928) vásárhelyi festő, Juhász Gyula barátja. A költő nyitja meg Endre Béla 1927. okt. 30-i szegedi tárlatát, verset ír hozzá, s halálakor búcsúztatja. — *Kallós Ede* (1866—1950) vásárhelyi származású szobrász, főműve a pesti Vörösmarty-szobor. — *Smurák József*: aradi műépítész. 1911-ben nyújtja be ajánlatát Hódmezővásárhely városhoz majolikatelep fölállítására. Ő a gyár szakmai vezetője és főreszvényese. Vö. Hódmezővásárhely 1911. dec. 12. Kiss Lajos: Vásárhelyi művészet. Budapest 1957. 247. l. — *Lechner Ödön* (1845—1914) építész, a magyarországi szecesszió legnevesebb képviselője. — *A kiállítás*: 1922. márc. 19-én nyílt meg az SzN házában. A kiállított kerámiát Budapesten a Múcsarnokban már 1921 őszén bemutatták. — *Irányi Dezső* (1858—1900) szegedi újságíró és népies író, később hódmezővásárhelyi járásbíró. — *Török Károly* (1843—1875) a magyar néprajztudomány úttörője, az alföldi népdalkincs gyűjtője és kiadója.

769. Csevegés. A SzN 1922. márc. 25-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 A lapban *Etelkát*

Dohnányi Ernő (1877—1960) a Zeneművészeti Főiskola tanára, majd igazgatója, neves zeneszerző, 1922. márc. 23-i és 24-i szegedi hangversenyén Beethoven-műveket zongorázott. Vö. SzN 1922. márc. 24. — *Galafrés Elza* (1879—) német színésznő, 1916-tól Dohnányi Ernő felesége. Vö. Ny 1916. l: 323—324. l. — *A vajda tornyáról*: Tóth Aladár, Ny 1922. ápr. 485—487. l. — *Skorópátkai Szabó István népszínműve*: az Elnémult csalógyány.

770. Molière. Szeged 1922. ápr. 5. 4. l. Színház r. Névtelen.

Ápr. 3-án Molière születésének háromszázéves évfordulóján a szegedi színház díszelőadást rendezett. Csengeri János konferansza és Pekár Gyula jelenete után a Tartuffe-öt játszották.

771. Csevegés. Az SzN 1922. ápr. 5-i számából. 5. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 A lapban *asztal trónon*

A funchali száműzött: Habsburg Károlyt 1921 őszén Funchalba, Madeira szigetére száműzték. Itt halt meg ápr. 1-én. — *Egy éve:* 1921. márc. 26. és ápr. 5. közt volt az ún. királypuccs. — *Wille zur Macht:* A hatalom akarása; Nietzsche egyik művének alcíme.

772. Széchenyi. Az SzN 1922. ápr. 8-i számából. 4. l. Újdonságok r. Névtelen.

773. Csevegés. Az SzN 1922. ápr. 9-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. 1922. ápr. 7-én és 11-én Pogány Margit rendezésében a költő halálának 90. évfordulóján a Kass szálló dísztermében Goethe-matiné volt. Bevezető előadást Móra Ferenc tartott, Székely Albert Goethe-dalokat énekelt. Vö. SzN 1922. ápr. 7.

Bettina von Arnim (1785—1859) porosz nemesi család sarja, Goethe szerelme. — *Schlegel, August Wilhelm* (1767—1845) német esztéta és filozófus. — *Fichte, Johann Gottlieb* (1762—1814) német romantikus idealista filozófus. — *Alessandro Manzoni* (1785—1873) romantikus olasz költő. A jegyesek c. regénye világirodalmi rangúvá teszi. — *Uhland, Johann Ludwig* (1787—1862) német költő. — *Samuel Richardson* (1689—1761) angol szentimentális regényíró.

774. Húsvéti szózat. Makói Friss Újság 1922. ápr. 16. 1. l. Vezércikk. Aláírás: *Juhász Gyula*. Kézirata Saitos Gyulától (1896—1967) két konyhai elszámolási úrlap hátlapján (Kilényi-gyűjt.).

775. Makói emlék. A Makói Kis Tükör 1922. ápr. 16-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Közli Péter László: *Espersit János*. Budapest 1955. 30—31. l. — Kézirata Saitos Gyulától; két 21×16 cm. konyhai raktári elszámolási úrlap hátlapján, tintával (Kilényi-gyűjt.).

Javításunk:

1 A lapban *számához*; a kézirat nyomán javítottuk.

A szerkesztő úr: Saitos Gyula. — *Papp néni:* özv. Papp Balázné; a mai József Attila utca 13. sz. alatt lakott. — *Kecske méti György* (1901—1945) újságíró és költő, később a Pester Lloyd szerkesztője és a pécsi Symposion egyik alapítója. A fasizmus áldozata lett. Első költői jelentkezéséről Juhász Gyula írt: 737. sz. — *Espersit János* (1879—1931) irodalomkedvelő és művészetpártoló ügyvéd, Juhász Gyula és József Attila makói barátja és támogatója. — *Petrovics György* (1878—1950) Makó polgármestere, a Marosvidék szerkesztője. — *Hermia:* Zöldi Vilma. — *Návay Lajos* (1870—1919) liberális politikus, Csanád megye alispánja, később országgyűlési képviselője.

776. Csevegés. SzN 1922. ápr. 16. 3—4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.
Krisztus feltámadásának bibliai története.

777. Előljáróban. Az MJ 1922. ápr. 25-i számából. 1. l. Beköszöntő cikk.
Aláírás: *Juhász Gyula*.

Az MJ Juhász Gyula három számot megért folyóirata. Nem tisztán irodalmi jellegű; helyet kapnak benne társadalmi és közgazdasági kérdések is. A költő a főszerkesztője és programot adó művelődéspolitikai irányítója, míg a szerzés konkrét munkáját a békéscsabai származású költő és újságíró, Ligethy Béla végzi. A folyóirat jelszava a kulturális decentralizáció, de haladó tartalommal: azokat az írókat tömöríti, akiket a keresztény kurzus a perifériára szorított (Móra Ferenc, Halasi Andor, Oláh Gábor stb.). Hogy nem akar provinciális lenni, jól mutatja a *jövöbenéző törekvéseket* szolgáló szándék és a kortárs világirodalomban való tájékozódás. (Így kedvező kritikát kap az urbánus Szomory Dezső és az üldözött haladó tudós: Király György. Új francia költőket mutatnak be.) A lapalapítás ötlete Ligethyé: 1921 novemberében Békéscsabán tervözi megjelentetni (Szeged 1921. nov. 6.). Juhász Gyula 1922. febr. közepén vállalja a főszerkesztői tiszteletet (Szeged 1922. febr. 22.), és a folyóirat hatókörét az egész magyar vidékre kiterjeszti. Debrecenben, Székesfehérvárott, Szombathelyen és Veszprémben is megalakítják a szerkesztőséget. A szerkesztőbizottság névsora: Halasi Andor, Móra Ferenc, Oláh Gábor, Réti Ödön, Terescsényi György és Tonelli Sándor. Vö. Kispéter 192. l. és JGyE 360. l. A szegedi sajtó kedvezően fogadja az első számot (Szeged, 1922. ápr. 13., SzN 1922. ápr. 30.). Sajnos, e nagyigényű vállalkozásról, különösen megszűnése körülményeiről még keveset tudunk. Itt Juhász programadó cikkét közöljük.

778. Szabó Dezső. Az MJ 1922. ápr. 25-i számából. 30–32. l. Aláírás: *Juhász Gyula.* — Szeged 1925. márc. 22. — Holmi, Budapest [1929]. 115–121. l. — Ö 1: 193–198. l. Valamennyi utánközlés, a Szeged szövege e jegyzettel megtoldva: *Szabó Dezső alakja azóta nőtt, de lényege maradt. Ez az írás ma is aktuális.*

Laczkó Géza csevegése: A kollégium don Quijoteja, Ny 1909. l: 439–445. l. — *Antiszemita párba:* Boromisza Jenővel. Vö. Nagy Péter: Szabó Dezső, 52–54. l. — *Együtt olvastuk:* Eörsi Júliával, 1914. márc. öngyilkossági kísérlete után. — *A modern revü:* a Május. — *Hazafi Veray János:* fűzfapoéta népköltő a századfordulón. Vö. 352. sz. — *Az északi próféta:* Strindberg. — *Ölj!*: Szabó Dezső 1921-ben megjelent elbeszéléskötete. — *Tue la:* öld meg (fr.).

779. Halasi Andor, a kritikus. Az MJ 1922. ápr. 25-i számából. 80. l. Kritika r. Aláírás: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 198–200. l.

Halasi Andor (1883–) író, kritikus, műfordító. Juhász Gyula egyetemi évei alatt ismerte meg, mint az Egyetemi Lapok szerkesztőjét. Élő irodalom c. kötete 1920-ban Sátorlajújhelyen jelent meg. A kritika születéséről JGyE 360. l.

780. Boross Sándor: Tánc (Versek). MJ 1922. ápr. 25. 81. l. Kritika r. Kéjzel: (*J. Gy.*)

A szerzőt *rokonszenves és tehetségés* Petőfi-epigonnak nevezi.

781. Csevegés. A Szeged 1922. máj. 3-i számából. 1–2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Csegeri János (1856–1945) szegedi egyetemi tanár, klasszikus filológus, Homérosz, Szophoklész, Catullus fordítója. Nyelvvédő rovata a Szegedi Újságban, melynek főszerkesztője. — *Cholnoky Viktor Arany Shakespeare-fordításáról:* Magyar Shakespeare-tár. Ny 1908. máj. 572. l. — *Szinnyei József*

(1857—1943) nyelvtudós, budapesti egyetemi tanár, a Nyelvtudományi Közlemények szerkesztője. — *Börne Rossiniról*: Briefe aus Paris c. művében.

782. Elektra. Szeged 1922. máj. 10. 5. l. Színház r. Kézjel: (j.)

Békéfi Margit Szophoklesz-alkításáról. Az Elektrát máj. 9-én játszotta a szegedi színház, Békéfi Antal lányának ez volt az első színpadi alakítása.

783. Rang és mód. Szeged 1922. máj. 12. 5. l. Színház r. Kézjel: (j. gy.)

Szigeti József népszínművét az író születésének századik évfordulóján, máj. 11-én játszotta a szegedi színház. A kritika szerint az előadás három erőssége Úti Gizella, Bardócz Rózsi és Klenovits György volt. *Sajnos, a rendezés külsőségei nem adták vissza azt a magyar bidermájér hangulatot, amely a darabhoz kell.*

784. Caevegés. A Szeged 1922. máj. 14-i számából. 1—2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 206—208. l.

A Műcsarnok jubiláris tárlata: a Képzőművészeti Társulat megalakulásának 60. évfordulója alkalmával. A gyenge színvonalú kiállítást máj. 11-én Horthy nyitotta meg. — *Kézdi Kovács László* (1864—1941) a PH műkritikusa, hagyományhű festő. — *Vaszary János* (1867—1939) naturalista, majd impresszionista festőművész. Juhász láthatta gyűjteményes kiállítását 1905-ben a Nemzeti Szalonban. — *Réti Ödön* (1871—1939) festőművész és író, Juhász Gyula és Móra Ferenc barátja, szegedi ipariskolai tanár. A költő írása róla: Szeged 1924. febr. 2. = Ö 1: 245. l. — *Iványi-Grünwald Béla* (1867—1940) nagybányai impresszionista festőművész. — *Fényes Adolf* (1867—1945) festőművész, Juhász cikke róla 1905 végéről: JGyÖM 5: 63. l. — *Csók István* (1865—1961) festőművész, ekkor a Képzőművészeti Főiskola tanára. — *A Kisfaludy Társaság új tagjai*: Végvári, Csathó Kálmán, Szász Béla, Hegedüs Sándor, Kenedi Géza, János Béla. Vö. Új Nemzedék 1921. febr. 4. — *Szász Béla* (1868—1938) költő, műfordító, Szász Károly fia. Victor Hugo drámáinak, Horatius és Heine verseinek fordítója. — *Lőrinczy György* (1860—1943) tanfelügyelő, költő és újságíró, verseit Nefelejcs c. kötetében adta ki. — *A Petőfi-centenárium előkészületei*: Szilveszterkor kivilágítják Budapestet, a színházak Petőfi életéről szóló darabokat játszanak stb. SzN 1922. máj. 10. — *Móra Ferenc megjövendölte*: „Attól félek azonban, a századik év nem a Petőfi-megismerés, hanem a Petőfi-hamisítás esztendeje lesz . . . Tudós értekezések kimutatják az Apostol írójáról, hogy nem volt ő forradalmár” — olvassuk Ismeretlen istenek c. cikkében, MJ 1922. ápr. 25. 21—24. l. — *Sipőcz Jenő* (1878—1936) Budapest főpolgármestere.

785. Gárdonyi Géza. Az MJ 1922. máj. 15—jún. 15-i kettős számából. 114—117. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. — Délm 1927. jan. 30. — Holmi, Budapest [1929]. 107—114. l. E megjegyzéssel: *Ez a tanulmány még Gárdonyi Géza életében íródott.* — Ö 1: 200—205. l.

Változat: a Délm közléséből az I. rész hiányzik.

Francis Jammes (1868—1938) francia interieur-költő. — *Ignotus Gárdonyiról*: Falusi verébek. Ignotus: Színházi dolgok. Budapest 1910. 25—32. l. — *Kosztolányi Gárdonyiról*: Gárdonyi Géza versei. Ny 1914. 1: 572—574. l.

786. Csevegés. A Szeged 1922. máj. 21-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Már zeng a gép: Idézet *A repülő dalol* c. költeményéből. JGyÖM 2: 120—121. l. — *Az Aero-szövetség megalakulása*: 1922. máj. 21-én. Vö. Szegedi Híradó 1922. máj. 19. — *Louis Blériot* (1872—1936) francia pilóta, 1909. júl. 25-én átrepülte a La Manche csatornát. Gépét ez év okt. 18-án Pesten is bemutatta. A történetről később: *Repülők*, Délm 1927. jún. 9. — *A másik ifjú légi hős*: Geo Chavez (1887—1910) francia aviatikus, 1910. szept. 23-án gépével a tengerbe zuhant. — *Archytas* (i. e. 400—365) görög államférfi és pithagoreus filozófus, a mechanika úttörője. — *Kvasz András* (1883—) magyar repülő. 1911-ben Miskolcon 40 méter magasból zuhant le gépével. — *Phaetonról*: Ovidius hősről ifjúkori verse: JGyÖM 1: 81. l. — *D'Annunzio regénye*: Talán igen, talán nem (1918). — *Bécsi repülőútjáról*: Bomba helyett bombaszt, 85. sz. — *Karinthy a repülésről*: A repülő ember, Budapest 1915. — *Witmann Viktor*: magyar repülő. Budapest és Bécs között 1917-ben zuhant le gépével, s életét vesztette. Karinthy a barátja volt, többször föltrepiült vele, s könyvében emléket állított neki. Vö. Havas Gyula kritikája, Ny 1915. júl. 803—804. l. — *Joseph és Jacques Montgolfier*: 1872-ben szálltak föl először léghajóikkal. — *Otto Lilienthal* (1848—1896) német mérnök, a repülés úttörője és áldozata.

787. Csevegés. A Szeged 1922. máj. 28-i számából. 5—6. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A jövő hónapban: jún. 18-án, a Kass éttermében. Vö. Iskolatársak találkozója. SzN 1922. jún. 10. — *Soi-disant*: ügynevezett, állítólagos (fr.). — *Eleven főispán*: Aigner Károly (1884—1934) ügyvéd, 1920-tól Szeged főispánja. — *A szobrászművész*: Petri-Pick Lajos. — *A pesti József*: Balassa József (1884—1940) újságíró, a Világ munkatársa, majd az Újság szerkesztője. — *Haller Irma* (1878—) a századfordulón szegedi színésznő. — *Schandl tanár úr*: Schandl Miklós szegedi piarista, a mennyiségtan és a természettan tanára. — *Lippay György* (1875—1939) tankerületi főigazgató 1920-tól. 1921. febr. 7-én hivatalos iratot küldött Juhászhoz, mely szerint tanári állása „lemondottnak tekinthető”. Vö. JGyE 451. l. — *Az én költőm*: Petőfi; idézet Szülőföldemen c. verséből.

788. Csevegés. A Szeged 1922. jún. 4-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A választási láz: 1922. máj. 28-án és 29-én rendezték a választásokat. Vö. 790. sz. — *A pogány bölcs*: Platon. — *Zelus*: hév, buzgalom (gör.).

789. Pünkösdi lángok. Szeged 1922. jún. 4. 7. l. Hírek r. Névtelen.
A pünkösöd újszövetségi története.

790. Az arizonai választások. A Szeged 1922. jún. 9-i számából. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyula*.

Az írás az 1922-es nyílt választás satírája, a vadnyugati regények köntösében. A Görbe Tükör r. első darabja.

Javításunk:

1 A lapban teljesen

A szótsémrdemelpárt vezet: Szegeden Pálffy Dániellel szemben a szociáldemokrata Peidl Gyula győzött. — *Mister Galambos*: föltehetően Windischgrätz miskolci vereségére utal. — *Punch, clown*: paprikajancsi, bohóc (ang.). —

Barnum és Bailey: vándorcirkusz. — **Derblay:** Ohnet Vasgyáros c. darabjának hőse.

791. Több kultúra . . . A Szeged 1922. jún. 11-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A Szózat 1922. jún. 9-i „A Népszava és a kormányorientáció” c. vezércikke megállapítja: „Hol vannak kultúránknak és irodalmunknak azok a világhírű művelői, akiket elüldöztünk? . . . Egyetlen igaz érték nem hullott az emigráció szemeteskosarába.” A költő csatlakozik Révay József tiltakozásához (Vivat Academia, Független Szemle 1922. 148—149. l.), és kiáll az elbocsátott tudósok és tanárok mellett.

Alexander Bernát: 1919 és 1923 közt Németországban és Svájcban emigrációban él. — **Király György** (1887—1922). 1919-ben egyetemi tanár, az ellenforradalom állásából elbocsátja. — **Marczali Henrik** (1856—1942) történettudós. — **Beke Manó** (1862—1946) matematikus, egyetemi tanár. A kurzus 1922-ben nyugdíjazza. — **Kövesligethy Radó** (1862—1934) csillagász és föld-rengés kutató. Az ellenforradalom megfosztja állásától. — **Beregi Oszkár ellen:** fajvédők nem engedték színpadra, az incidensek után emigrál. Vö. Az Est 1920. márc. 2. — **Biró Lajos** 1919-től 1925-ig bécsi emigrációban tartózkodik. — **Rózsa S. Lajos** (1877—1922) operaénekes, a fehérterror elől 1919-ben Amerikába vándorol. Vö. SzN 1921. febr. 8. — **Vajda Ernő** (1889—1964) színműíró. 1919-ben az üldözések elől Amerikába menekült. Szerelem vására c. művét Sidney Garrick álnéven írta, így engedték magyar színpadra. Később Hollywood híres filmírója. — **Francia Kiss Mihály** (1887—1957) kecskeméti nagyza, a fehérterror izsáki és orgoványi rémtetteinek egyik irányítója. — *Last, but not least:* Shakespeare Lear királyának szólása; a költő szerzőségének döntő bizonyítéka.

792. Csevegés. A Szeged 1922. jún. 11-i számából. 1—2. l. Aláírás: **Juhász Gyula.**

Javításunk:

1 A lapban *élszóval*

Egy operettet adnak: Erdélyi Mihály és Neumann Ferenc műve, a Hazudik a muzikaszó. A fővárosi bemutatóról: Pesti Napló 1922. jún. 9. — *A kis kóristanő:* Ajtai Ödönné Bartl Margit. Vö. 540. sz. — *Habent sua fata:* A könyveknek megvan a maguk végzete, Terentianus Maurus mondása. — *Ehrenfeld Adolf:* az ő birtokában volt a róla elnevezett kódex. — *Hazai rejtelmek:* Kuthy Lajos regénye. — *Hazai titkok, Budapest rejtelmek:* Kiss József sokkötetes rémregényei, Szentesi Rudolf álnéven 1874-ben. — *Köd:* Gozdsdu Elek regénye. — *Füst:* Turgenyev regénye. — *Ó:* Kabos Ede jelenete. — *Tristia:* Szilágyi Géza verskötetének címe. — *Jön a rozson át:* Helen Mathers szentimentális regénye, 1878-ban Zichy Kamilla fordította magyarra. — *Az adaptált cím:* D’Annunzio Tűz c. regényének címét Barbusse. — *Csöndes dalok:* Szabolcska Mihály verscíme. — *Szürkület, Una corda:* Reviczky Gyula címei. — *Még egyszer:* Ady kötetcíme. — *Egy marék virág:* Szabolcska Mihály költeménycíme. — *Bernstein hatbetűs drámái:* Tolvaj, Sámson stb.

793. Szegedi verseskönyvek. Szeged 1922. jún. 11. 7. l. Irodalom r. Kézjel: (j. gy.)

Szabadjai [Széll] István és Homályos [Hont] Ferenc Indulunk, Berczeli Anzelm Károly Tűz van és Borus Béla Korai bánat c. köteteiről. Ez már J6-

zsef Attila leendő szellemi környezete: *A forma anarchiája érezhető verseikben és a nagy dolgok kedvelése.*

794. Görbe Tükör. Szeged 1922. jún. 14. 2. l.
Aláírás: *Gyalu.*
Humoreszk a színésznők nyári programjáról.

795. Cirkusz. A Szeged 1922. jún. 15-i számából. 2. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu.*
A cirkusz rajza a kurzus satírájává bővül.

796. Úrnapja. Szeged 1922. jún. 15. 4. l. Hírek r. Névtelen.
Cikk az egyházi ünnepről.

797. Csevegés. A Szeged 1922. jún. 18-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Javításunk:
I A lapban *Schakspere*
Madách-hét: Az ember tregédiáját jún. 21-től 24-ig játszotta a szegedi színház. Ádámot Klenovits, Évát Palágyiné és Lucifert Palágyi alakította. Vö. SzN 1922. jún. 18. — *A tulipán:* az 1905-ös „nemzeti ellenállás” jelképe.

798. A székely népballadáról. Új Élet 1922. jún. 18. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Csengeri János előadásához kapcsolódva cikke elején a székely népballadakincs irodalomtörténeti sorsát ismerteti. Krizát méltatja, de megállapítja, hogy Katona Lajos iskolája kikerülte a kérdés megoldását, és a székely népballadák elemzése mindmáig megoldatlan. Tervezi, hogy megírja. A székely népballadát a legdemokratikusabb és legmagyarabb művészetnek tartja, s Bartók zenéjével állítja párhuzamba. Rávilágít a balladakincs történeti rétegeire és jelentőségére az irredenta propagandában.

799. Madách. HRÚ 1922. jún. 19. 3. l. Színház r. Kéjzel: —gy.—
Paulay Ede alkalmazta színpadra a drámai költeményt. A szegedi színház Madách-hetéről.

800. Megkezdődött ... Szeged 1922. jún. 21. 1. l. Vezércikk. Névtelen.
A jún. 19-én megnyílt új nemzetgyűlésről. *A nemzetgyűlés ábrázatáról eltűnnek a Hír Györgyök, Meskó Zoltánok, Somogyi Istvánok, Zákány Gyulák és — last, not least — Budaváriak viharos redői, valahogy szelidebb és kisebb képe van a szélső jobb oldalnak, míg viszont a szélső baloldalon az alkotó és termelő munka határozott és komoly követelésével vonultak föl energikusan zárt sorokban a huszonöt szociáldemokraták. A Gömbös-csoport fajvédő türelmetlenségével szemben inkább rokonszenvezik a liberális politika embereivel.*

801. Az Ember Pechje. Szeged 1922. jún. 23. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu.*

Spiritizta szeánszon Krikkay Nándor jogásznál. A szellem satírikus hangon beszél a kurzus közállapotairól.

802. Csevegés. A Szeged 1922. jún. 25-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

A színházi szezon mérlege: Palágyi Lajos igazgató a színügyi bizottságban beszámolt az évad mérlegéről. A 352 előadásból 33 a klasszikus mű, Pekárt és Herczeget is ideszámítva. Vö. Szegedi Híradó 1922. jún. 25. — *Szerencsétánc:* Bodansky operettje, 1921 decemberében játszottta a szegedi színház. — *Faludi Kálmán* (1886—1941) szegedi színész, buffo-komikus. A Hoffmann meséiben 1922 júniusában lépett föl. — *Faludi nyári színpada:* Újszegeden szabadtéri kabarét indított. Vö. Szeged 1922. aug. 1.

803. Gaudeamus . . . Szeged 1922. jún. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A kolozsvári, majd szegedi Ferenc József tudományegyetem fennállásának 50. évfordulóját köszönti a cikk. Horthy jelenlétében József főherceget, Bethlen Istvánt és Dohnányi Ernőt sub auspiciis gubernatoris doktorrá avatják. Juhász Gyula ismerteti a reformáció korának erdélyi főiskoláit, Eötvös és Trefort egyetemalapító törekvését, az erdélyi tudomány büszkeségei közt Apáczai és Bolyai munkásságát, majd a kolozsvári tanárok közül Purjesz Zsigmond és Lechner Károly érdemeit. Vö. 804. sz.

804. Post festa . . . Szeged 1922. júl. 1. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

Tudósítás a szegedi egyetem jubileumi ünnepségéről. Vö. 803. sz.

805. Csevegés. Szeged 1922. júl. 2. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.* — Ö 1: 209—211. l.

Pályaképet fest Pekár Gyuláról. *Én még surbankó legényke se voltam, amikor epedő örömmel olvastam szapora és kiadós lovagi románcait, rokokó idilljeit és forradalmi történeti, amelyekből csak úgy csurgott a szépség, finomság és előkelőség méze és amelyek tele voltak holdfényvel, gitárpengéssel, csatazajjal és leginkább szerelmmel. A Dodó főhadnagy Herczeg Gyurkovics fiúk c. regényének mása. Pekárban főképp az elvtelen stílusváltást bírálja: Anatole France és a többi jeles, sőt világhíres franciák szalonjaiban éppen olyan áhítatos és elragadtatott lélekkel forgolódtak, mint később Héjjas Iván és a többi derék tiszta—dunaközi kispapok udvarházaiban.*

806. Bót doktor leánya. Szeged 1922. júl. 2. 3. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyula.*

Humoreszk egy segédszínésznő nyaralásáról.

807. A színházi mérleg. HRÚ 1922. júl. 3. 3. l. Névtelen.

Néhány operaelőadás jól sikerült, de túltengett az operett, s a prózában hiányoztak a klasszikusok.

808. „Ne általánosítson!” A Szeged 1922. júl. 7-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A szürke szerda, az általánosítás kényszerzubbonya és a nagypipájú, kevéssé dohányú kifejezések jelzik, hogy a cikket Juhász Gyula írta.

Az orgoványi pogrom ügyének tárgyalásán Győrffy őrnagy kijelentette: „a politikai részt egyszersmindenkorra kikapcsolja az ügyből”. Vö. Szeged 1922. júl. 6.

809. Csevegés. Szeged 1922. júl. 9. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Portré Herrmann Antalról, a szegedi egyetem etnográfus tanáráról, a cigányfolklor kutatójáról. Az idős tudós szeretné, ha megvalósulna a *lelkek internacionáléja*.

810. Rózsa Imre: Az alkimista. Szeged 1922. júl. 9. 6. l. Irodalom r. Kéz-
jel: (j.)

Juhász dicséri a fiatal költő *poétikus látomásait*, Békeffy György illusztrációit.

811. A nyári ember. Szeged 1922. júl. 13. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás:
Gyalu.

Humoreszk a nyaralásról.

812. In memoriam. Szeged 1922. júl. 13. 5. l. Hírek r. Névtelen.

Emlékezés Heller Ödön halála első évfordulóján. Fölveti az emlékkiállítás gondolatát. Vö. 698—699. sz.

813. Július 14. Szeged 1922. júl. 14. 5. l. Hírek r. Névtelen.

A francia harmadik rend imperialista epigonjai szégyent hoztak a nagy forradalomra — írja a Bastille bevételének évfordulóján.

814. Csevegés. A Szeged 1922. júl. 16-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*

Javításaink:

1 A lapban *színevirágával*

2 A lapban *legjobb*

Ravachol: francia anarchista, 1892-ben végezték ki egy sikertelen merénylet után. — *Vera Zaszulics* (1853—1919) orosz nihilista, az Iszakra munkatársa. 1878-ban megölte Trepov rendőrfőnököt. — *Ubryk Borbála:* vö. 75. sz. — *Perillus ércbikája:* a görög ércműves kinzószerszáma, melyet a 6. században Phalaris tirannusnak készített. — *Szép Fülöp akasztófái:* 1307-ben Montfauconban a templáriusokat akasztatta föl. — *Jacques Callot* (1592—1635) francia grafikus, a csoportkép festője. — *Irinyi József* (1822—1859) író és politikus, a PH és a Pesti Napló munkatársa, a márciusi ifjúság egyik vezetője. — *Walter Raleigh* (1552—1618) angol utazó, felfedező. 1603 és 1616 közt a Tower foglyaként írja Világtörténetét. — *A huszonöt megszavazása:* utalás a botbüntetés törvénybeiktatására. — *A fehér szekfű:* az ellenforradalom jelképe.

815. Privát Mór. Szeged 1922. júl. 16. 7. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu.*

Egy jobboldali lap „leiterjakab” esete: Maurice Privat francia publicistáról azt hitte, hogy újság. Közben ironikus megjegyzések a fajvédő Szépvízi Balázs Béla Kánaán pusztulása c. regényéről.

816. Szegedi tréfák. HRÚ 1922. júl. 17. 3. l. Névtelen.

Humoreszk Faludi Kálmán Vígszínpadáról és Sarkadi Vilmos Tarkaszínpadáról. Bihari László, Máthé László, Korda Sándor és Fenyő Irma színpadi alakításait említi.

817. Kérdezni lehet . . . Szeged 1922. júl. 19. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás:
Gyalu.

Szatíra a kurzus Nemzetgyűlési vitáiról.

818. Költői levél. Szeged 1922. júl. 21. 6. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu.*

Fiktív levél Petőfi Sándorhoz. A kurzus viszonyait így festi: *Tudod, most kurzus van az alföldi szép nagy rónaságon és Kecskemét hírhős városa megint, de nem azért, amiért régen, amikor Katona Józsi volt a drámatrója, még ellenben most Zsitvay és Pekár a képviselője. A magyar költészet meglehetősen csehül áll mostanában, a lantok inkább panganak, mint pengenek és tudod, imádott Sándorom, ha az ember nem ír szózatot egypárti ódát prózában vagy exportdrámát Amerikába, hát akkor ugyancsak fölkapik az álla, még ha huszonöt éves jubileumára készül is a szegény.* A Petőfi ünnepségeket ismertetve említi a Magyar Szövetség segesvári júl. 31-i emlékezését és a szegedi munkások ünnepélyét. Az irodalmi élet eseményeiről szólva újságolja: *Ady miatt nagyon fölzendült a nemzetgyűlés leghomályosabb sarka, az egyik névtelen közbeszóló élénken tiltakozott az ellen, hogy Ady Endrének ötven év múlva szobra lesz Budapesten.*

819. Csevegés. A Szeged 1922. júl. 23-i számából. 2. l. Névtelen.

A *Shakspere* írásmód és a szép csöndesen kifejezés igazolja, hogy Juhászé a cikk.

Javításaink:

1 A lapban *világrosszaló*

2 A lapban *még van*

Ambrus nekrológja: Magyarország 1922. júl. 14. — *Diderot szerint:* célzás Paradoxon a színészetről c. munkájára. — *A nagy német költő:* Nietzsche. — *Iffland, August Wilhelm* (1759—1814) német színész és drámaíró. — *Voltaire mondása:* Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux. Vö. Tóth Béla: Szállóigék lexikona. Budapest 1906. 344. l. — *Giacomo Meyerbeer* (1791—1864) zeneszerző, idézett műve a *Proféta* c. opera. — *James Anthony Froude* (1818—1894) angol történetíró, oxfordi egyetemi tanár. — *A tóparti gyilkosság, Solus eris:* Ambrus Zoltán elbeszélés-vűjteménve, illetve regénye. — *Drégely Gábor* (1883—1944) író, mérnök, a szórakoztató kispolgári dráma mesterembere. — *Szenes Béla* (1894—1927) író, a PH munkatársa, vidám regények és vígjátékok szerzője. — *Az élet szeptemberében:* 1916-ban, ötvenöt éves korában lett a Nemzeti Színház igazgatója. — *Jules Lemaitre* (1853—1914) francia impreszionista színikritikus. — *Rémy de Gourmont* (1858—1915) francia regényíró és kritikus, a *Mercure de France* munkatársa. — *Justh Zsigmond* (1863—1894) naturalista regényírónk. — *Papp Dániel* (1865—1900) író, újságíró, a Pesti Napló antiklerikális, Dániel pap aláírású leveleinek szerzője. Értékesekek novellái.

820. Héjjas Iván városában. A HRÚ 1922. júl. 24-i számából. 3. l. Aláírás: *Jegenye.*

Héjjas Iván (1891—) ellenforradalmi Különítményes vezető. — *Kada Elek* (1852—1913) Kecskemét polgármestere a századfordulón. Az 1911-es pusztító földrengés után ő irányította a város újjáépítését. — *Hazudik a muzsikaszó:* Erdélyi Mihály és Neumann Ferenc operettje, vö. 792. sz. — *Az orgoványi lidércnyomás:* Héjjas Ivánt letartóztatták, majd szabadlábra helyezték. Szegedi Híradó 1922. júl. 23. és júl. 23. — *A muszilyi csodáíról:* Muszály Kecskemét egyik külvárosa; metánkitörés és földmozgás miatt szekrények elmozdultak, rejtél és tűzesetek történtek. Vö. SzN 1921. aug. 12. — *Fehér Ember:* kérekszóletú fájvűűű kulturalis folóírat Kecskeméten az 1920-as évek elején. — *Buday Dzsóz* (1879—1919) kecskeméti jogakadémiai tanár, a fehérterror áldozata.

821. Pusztai harangszó. Szeged 1922. júl. 25. 1. l. Vezércikk. Névtelen. Elmélkedés a Petőfi-centenáriumról és a magyar kultúrfölnyírről.

822. Geológiai levél. Szeged 1922. júl. 28. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyula*. Egy philadelphiai geológus, Milton Budapest környékén földrendést és vulkanikus kitörést jósol (Az Újság 1922. júl. 27.). A költő az ébredők (Friedrich, Patacsy, Budaváry, Héjjas és Francia Kiss) gyilkos szatírájává kerekíti a hírt.

823. Honfidal . . . Szeged 1922. júl. 29. 1. l. Vezércikk. Névtelen. A segesvári Petőfi-ünnep eseményeiről.

824. Csevegés. A Szeged 1922. júl. 30-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

A bresciai hiéna: Haynau. — *Mily nagy szerep:* idézet Petőfi Jött a halál c. verséből. — *Az akkori Új Nemzedék:* a Figyelmező. — *Az állami rend hatályosabb védelme:* a kurzus cenzúrárt és statáriumot elrendelő törvényének szövege.

825. Két nagy emlék. Szeged 1922. júl. 30. 5. l. Hírek r. Névtelen.

Petőfi és Jaurès halálának évfordulójára. *A két nagy név előtt egy új világ hajta meg hódolata és szeretete zászlaját, egy szenvedő és harcoló, az ő ideáljait igazát egyre jobban érző, a saját bukásán is kipróbáló világ.*

Aug. 6. és okt. 4. közt a Szeged szünetel, mert a választási csalások és a fajvédő pogromok leleplezése miatt sok támadás érte. Ez magvarazza a Juhász-publicisztika számszerű megfogatkozását, a termés csökkenését. A költő számára szinte csak két hetilap: a HRÚ és a SZÚ jelent fórumot.

826. Ili halálára. A HRÚ 1922. júl. 31-i számából. 3. l. Aláírás: *Jegenye*.

Ili: Klima Ilona, Juhász Gyula diákkori szerelme, budapesti orvosnő, Schnetzer Oszkár belgyógyász tanársegéd felesége. — Szerencsétlen házassága miatt lett öngyilkos. Vö. JG/ÖM 3: 409. l. — *A Károlyi-korszak kormánybiztosa:* Dettre János (1886—1944). — *A kékszakállú herceg vára szerzője:* Balázs Béla és Bartók Béla. — *A költő:* Juhász Gyula. — *A jeles tenorista:* Ocskay Kornél. — *Az ifjú jogász:* Eisner Manó. — *A vörös terroristák:* Juhász Gyula nem maradt érintetlen a kurzus propagandájától. A rémhíreket annak idején sem ellenőrizhette a franciák demarkációs vonala miatt, s a pesti eseményekről szinte egyetlen forrása az ellenforradalmi sajtó.

827. Csevegés. A HRÚ 1922. aug. 14-i számából. 3. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Walther Rathenau (1867—1922) német politikus. Mint külügyminiszter szembefordult a békeszerződés revízióját sürgető német nacionalizmussal, s a genai kongresszuson megvezette a szovjet küldöttséggel. Ez volt a halálát okozó jún. 24-i jobboldali merénylet oka. Vö. Új Idők 1922. júl. 9. — *Georg Simmel* (1858—1918) német filozófus, a pragmatizmus híve. — *Walter Hasenclever* (1890—1940) expresszionista német drámaíró. — *Unruh, Fritz von* (1885—) német költő és drámaíró, az expresszionizmus híve. — *Iwan Goll* (1891—1949) a német expresszionizmus kitűnő lírikusa. — *Johannes R. Becher* (1891—1958) ekkor expresszionista, később szocialista realista német költő; a Spartacus Szövetség tagja.

828. Csevegés. A HRÚ 1922. aug. 21-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Paolo és Francesca: a Dante Isteni színjátékából vett tárgyat Juhász 1907-ben drámai költeményben dolgozta föl (Sz 1924. dec. 25.). — *A wag-neri ideál*: Gesamtkunstwerk, a művészetek egysége. — *Zigoto*: polgári nevén Larry Semon (1889—1928) amerikai filmszínész. — *Fatty*: Roscoe Arbuckle (1887—1933) amerikai filmkomikus. Neve magyarra fordítva „hajas”. 1921-ig a filmburleszkek legnépszerűbb szereplői közé tartozik. — *Douglas Fairbanks* (1884—1939) amerikai filmszínész, a felesége Mary Pickford. A némafilm kiváló művésze. — *Mary Pickford* (1893—) amerikai filmszínésznő, külvárosi kamaszlány-figurák rokonszenves és élethű alakítója. Leghíresebb filmje a *Makrancos hölgy*. — *Ben Akiba*: Gutzkov, Karl Ferdinand (1811—1878) német író Uriel Acosta c. drámájának rabbi szereplője. Tőle való a szállóige: Semmi sem új a nap alatt. — *Az új amerikai burleszk*: Juhász valószínűleg látta a Nagy kacagó este c. mozielőadást — aug. 6-tól Szegeden —, melyben Fatty, Zigoto, Chaplin szerepelt. — *Arlecchino, Pulcinella stb.*: a népi színjátászás, a commedia dell'arte szereplői.

829. Görbe Tükör. HRÚ 1922. aug. 28. 5. l. Aláírás: *Gyula*.

Szatíra a szegedi színházról. Zsirkay János, Dobay Gyula, Palágyi Lajos szerepel benne.

830. Csevegés. HRÚ 1922. szept. 4. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Terescsényi György Dávid hegedűje c. verseskönyvének sokra értékelő, barátian együttérző kritikája. A kötet jelentőségét Kiss Menyhért háborús lírájának kisszerűségével állítja szembe.

831. Piaristák. HRÚ 1922. szept. 4. 3. l. Hírek r. Névtelen.

Arra a hírre, hogy az utolsó piarista tanár is elhagyta a Felvidéket, a tanítórendnek a magyar kultúra történetében betöltött pozitív szerepét ismerteti. Dugonics Andrást, Révai Miklóst és a branyiszközi hős Erdősi Imrét említi.

832. Görbe Tükör. A HRÚ 1922. szept. 4-i számából. 7. l. Aláírás: *Gyula*.

Javításaink:

1 A lapban *fejbekollintott*

2 A lapban *felkubban*

Nagy Ernő Rassay-párti politikus, aki már Vásárosnaményban Tomcsányi Vilmos Pál miniszterrel szemben is győzött, a tarpai választókerületben a pótválasztáson alulmaradt Zsirkay Jánossal, a Területvédő Liga volt szegedi elnökével, fajvédő újságíróval szemben. Rassay Károly pártelnök interpellált a nemzetgyűlésben: a csendőrség Nagy Ernő 2800 választójából csak 700-at engedett leszavazni, így alakult ki Zsirkay többsége. Az esetről írva Juhászban fölerősödnek a régi sérelmek, a SZÚN 1920-as zsidózó támadásának emléke (vö. 539. sz.), a gyilkos iróniával rajzolja a Tűz volt szerkesztője, az ébredő Zsirkay portréját. Vö. Pesti Napló 1922. jún. 8. és szept. 14.

Pietro Aretino (1492—1556) fejedelmeket megszaroló reneszánsz velencei költő. — *Isternyila*: Friedrich István nevezte így magát miniszterelnöksége idején egy nemzetgyűlési beszédében. — *Nagy Ernő* (1871—) Rassay-párti politikus. 1919 elején Bereg megye alispánja, majd ez év őszén az ellenforradalmi erőkhöz csatlakozik. — *Fangler és Taszler Béla*: az 1922-es választáson megbukott fajvédő képviselőjelöltek. — *A Léda*: Zsirkay János regényét ekkor folytatásokban közli az Új Barázda c. jobboldali folyóirat.

833. Csevegés. A HRÚ 1922. szept. 11-i számából. 2. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Javításunk:

1 A lapban *Fizián*

Wazulik Antal: szegedi távirás. Alakjáról a költő *Hódmezővásárhely* c. tárcájában is írt. Délm 1926. szept. 5. = Ö 1: 297. l. Neki szentelte *Tüzek* c. írását, Ö 2: 54–56. l. — *Alas, poor Yorick!*: Jaj, szegény Yorick! A Hamlet utolsó felvonásából.

834. Tüzek, esetleg szüzek. HRÚ 1922. szept. 11. 4. l. Aláírás: *Gyalu*. Görbe Tükör r.

Hans Müller pornográf darabjának szatírája. A szegedi előadás megbukott, Palágyi igazgató a rendőrség fölhívására le is vette a műsorról.

835. Csevegés. A HRÚ 1922. szept. 18-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Rákosi harca a kurzus ellen: Ébredő Magyarok. BHírl 1920. máj. 16. — *A legkeményebb vágás*: Juhász Gyula: Szecső Vilmos: Rákosi Jenő drámái. Ny 1909. aug. 164–166. l. JGyÖM 5: 347. l. — *Rákosi Jenő fölfedeztetői*: Zsirkay első művét, a *Leventa* c. regényt a BHírl 1907-es évfolyamában közölte. Kupa Árpád (1859–1916) asztalosmester Napszámosok c. regényét 1895-ben jelentette meg. — *Mihalovits Ödön* (1842–1929) zeneszerző, 1882-től 1919-ig a Zeneakadémia igazgatója. — *Palma, Jacopo il Vecchio* (1480–1528) velencei reneszánsz festő. Híres oltárképe a Szent Borbáláról festett. — *Fornarina*: Rafael állítólagos kedvesének neve. — *Elsüllyedt harang*: Juhász élményéről ír még *Henrik mester* c. önképzőkori dolgozatában JGyÖM 5: 7. l. és 855. sz. — *Kis Világ*: Kürthy Emil (1848–1920) gyermeklapja a múlt század utolsó évtizedeiben. — *A germán Thália*: Reinhardt színháza, a Deutsches Theater. — *Arthur Schnitzler* (1861–1931) osztrák író. Magyarul megjelent művei: *Körbe-körbe* (1904), *Anatol* (1911), *Szerelmeskedés* (1908), *Casanova* (ford. Kosztolányi, 1922). — *Anatole France házasodik*: vö. 535. sz.

836. Színházi szemle. HRÚ 1922. szept. 18. 4. l. Névtelen.

Cikk a színházi szezon kezdetén. A költő bemutatja az új színészeket: Orsolya Erzsit, Kellen Rózsit, Komáromi Rózsit, Benkő Miklóst, Czobor Imrét, Herczeg Vilmost, Érczkövi Lászlót, Balassa Józsefet.

837. Csevegés. A HRÚ 1922. szept. 25-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Hír a fasizmusról: Megcáfolták, hogy Mussolini Budapestre látogat. Szegedi Híradó 1922. szept. 19. — *Kemál pasa*: a török nemzeti fölkelés vezére. Az angol flotta megjelent a Dardanellákban, a török hadsereg bevonult a semleges zónába. Szegedi Híradó 1922. szept. 24. — *Tiepolo, Giovanni Battista* (1696–1770) olasz festő és rézkarcoló.

838. Levél egy ifjú kritikushoz. HRÚ 1922. szept. 25. 2. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu*.

A humoreszk a szegedi színház operettkultuszát és a kritika sablonjait gúnyolja.

839. Előszó. Szépkuti Miklós: ? [Versek]. Koroknay-kiadás, Szeged 1922. 5—6. l. Keltezés a végén: Szeged, 1922 október hó. Aláírás: Juhász Gyula.

Szépkuti Miklós (1905—1944) József Attila szegedi köréhez tartozó költő, a fasizmus áldozata. — *Matematikusnak indult*: Bevezetés a halmazelméletbe c. füzetéről: Egy gimnazista matematikai műve. SzN 1921. szept. 6. — *Excelsior*: feljebb, magasabbra!

840. Csevegés. HRÚ 1922. okt. 2. 2. 1. Aláírás: Juhász Gyula. — Tiszatáj 1958. ápr. 4. l.

Nekrológ Apáthy Istvánról, a szegedi egyetem szövettan tanáráról. A cikkben kettősség vonul végig: Juhász Apáthyban egvfelől Erdély Silvio Pellicoját, a magyarság ügyének vértanúját, másfelől az ellenforradalmi kurzus ellenfelét búcsúztatja. *Az élő Apáthy Istvánnak a kurzuspolitika üvöltő dervisei és ordító demagógjai nem tudták megbocsátani, hogy valamikor hitet tett a szabad gondolat mellett, hogy a klerikalizmus nyílt ellensége volt, hogy az októberi forradalomban Károlyi Mihály mellett állott.*

841. Sok a színház. HRÚ 1922. okt. 2. 3. 1. Görbe Tükör r. Aláírás: Gyula. Szóbakerült a nagy deficit miatt a szegedi színház bezárása. *Be kellene csukni azt a színházat, amelyet Gömbös—Haller—Wolff játszanak számos, sőt számtalan felelőtlen statisza segítségével . . . elég volt abból a színjütekből, amelyet a kis és nagy ántánt urak a páholyokból arnyi kárörömmel szemlének, mert hiszen a saját nyomorunkat és vesztünket hozzák színre napról-napra tehetségtelen és tudatlan műkedvelők.*

842. Csevegés. HRÚ 1922. okt. 9. 2. 1. Aláírás: Juhász Gyula. A színház válságáról: *Beteg a színházunk, mert beteg a világunk, és pusztulóban a komédia, mert pusztulóban az élet.*

843. Csevegés. A HRÚ 1922. okt. 16-i számából. 2. 1. Aláírás: Juhász Gyula.

Babits Szegeden: az 1906—1907-es tanévben. Zerge utca: itt téved Juhász, a vele párhuzamosan, mellette futó Vitéz utca. — *Thomas Macaulay* (1800—1859) angol történétíró. Főművét, Anglia történetét, Csengery Antal és Zichy Antal 1875—77-ben fordította magyarra. — *Magyar esszék*: Vö. Juhász Gyula: Babits Mihály Szegeden. Ny 1924. 511. l. Péter László: Babits Mihály újonnan előkerült levelei Juhász Gyulához. Tiszatáj 1965. febr. 146. l. — *Jack London* (1876—1916) amerikai író. Az éneklő kutya c. regénye Harsányi Zsolt fordításában 1922-ben jelent meg. — *Turner, Joseph* (1775—1851) angol tájképfestő. — *Millet, Jean-François* (1814—1875) francia barbizoni festő. — *Segantini, Giovanni* (1858—1899) olasz szimbolista, az alpi táj festője. — *Ruysdael, Salomon* (1600—1670) holland realista festő. — *Mednyánszky László* (1852—1919) nagybányai festő, az impresszionizmus kiváló művésze. — *Katona Nándor* (1864—1932) Párizst járt magyar festőművész. — *Bellona*: a római hadiisten.

844. Csevegés. HRÚ 1922. okt. 23. 2. 1. Aláírás: Juhász Gyula. Oscar Wilde darabjának, a Salomenak okt. 14-i szegedi előadásáról. *Páratlan renesz, reneszánsz ötvösökre emlékeztető irodalmi ékszer.* A szereplők közül a Heródest alakító Klenovits Györgyvöt és a Heródiást játszó Tóvölgvi Margitot emeli ki. Orsolva Erzsi mint Salome a nem neki való szereppel készülődött. Biró Lajos Rablólovag c. színművének okt. 13-i előadását is értékeli.

Herczeg Vilmos és Benkő Vilmos alakításait dicséri, az énekesek közül pedig Balassa Józsefet.

845. A karzaton. SzÚ 1922. okt. 28. 3. l. Aláírás: *Gyula*.

A karzatról indult el újra az igazi siker — írja e színházi cikkében, jellemezve az itt ülő néző lélektanát.

846. Hamlet. SzÚ 1922. okt. 28. 7—8. l. Figyelő r. Kézzel: (*j. gy.*)

Czobor Imre alakításáról: *azt a végtelenül fájó és keserű lírát, amelyet a költő e kedves teremtésén keresztül megszólaltat, igen értelmesen, erős érzéssel és kellő hatással tolmácsolta. A Fortinbras-jelenet kihagyásáról megállapítja: Fortinbras olyan fontos személy a Hamletben, hogy Julius Rab egy egész nagyszerű könyvet írt róla: Hamlet ellenképe ő és a tragédia az ő diadalában, a tett és a jövő diadalában zeng ki.*

847. Csevegés. A HRÚ 1922. okt. 30-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Pedro Calderon (1600—1681) spanyol drámaíró. Juhász cikke Az élet álom c. színművére utal. — Tubalkain: bibliai figura, Matuzsálem fia, a kovácsok őse.

848. A Görbe éjszaka. SzÚ 1922. nov. 4. 1. l. Aláírás: *Gyula*.

A szegedi újságírók bálja elé. Juhász Gyula konferált.

849. Csevegés. HRÚ 1922. nov. 6. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Egy pozsonyi irodalmi lap körkérdésére: *Hisz-e az európai kultúra jövőjében?* — sok író és politikus válaszolt. Juhász cikke részletesebben Bertrand Russel és John Galsworthy feleletét ismerteti.

850. Annnyt írnak. SzÚ 1922. nov. 11. 1. l. Aláírás: *Gyula*.

A színházi kritikusokról. Név szerint Kun Izidort említi.

851. Kolozsvárott. SzÚ 1922. nov. 11. 7. l. Figyelő r. Kézzel: (*j. gy.*)

A kolozsvári magyar színház példájáról: *munkás- és ifjúsági előadásorozatot rendez klasszikusokból. A szegedi színház viszont lejárhatja Madách Az ember tragédiáját, s Bisson ócska drámáját, A névtelen asszonyt mutatja be.*

852. Csevegés. A HRÚ 1922. nov. 13-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

— Ö 1: 212. l.

A megszűnt újság: az SZN. Terescsényi Nagypéntek c. vezércikke miatt (ápr. 14.) megvonták a lap kolportázs jogát. Engel Vilmos megvált a szerkesztéstől, az új szerkesztő Szilassy Cäsar lett. Az új kiadó, Endrényi Imre 1922. szept. 24-én megszüntette az SzN-t. — A másik újság, amely föltámadt: a Szeged. A jún. 9-i Justitia és a júl. 6-i Ingovány c. vezércikkekért, melyekben a választási csalást és a fehérterrort ítélte el, sok jobboldali támadás érte, s átmenetileg szünetelt. Lovik Károly szerkesztésében 1922. okt. 24-én indult újra. — Bolyai Farkas (1775—1856) matematikus és drámaíró. A II. Mohamedet, Iréne tragédiáját az 1814-es drámapálvázatra küldte be. — Keszler színikritikái: Az Újság c. lapban. — Monluc generális (1502—1577) francia emlékiratíró. — Chamfort, Sebastien (1740—1794) francia gondolkodó. Aforizmáit és anekdotáit 1803-ban Drezdában adták ki. — Camille Desmoulins (1760—1794) a nagy francia forradalom egyik vezetője.

853. Görbe Tükör. HRÚ 1922. nov. 13. 2. l. Aláírás: *Gyula*.
Csevegés az újságíróbárról, a törökországi hadieseményekről és az olasz fasizmus előretöréséről.

854. Gárdonyi Géza. Az Új Élet 1922. nov. 15-i számából. 4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. A cím gyászkeretben.
Gárdonyi okt. 27-én halt meg Egerben.

Javításunk:

1 A lapban *meg volt*

855. A könyvek és én. I. A HRÚ 1922. nov. 20-i számából. 2. l. 2. A HRÚ 1922. nov. 27-i számából. 1. l. 3. A HRÚ 1922. dec. 4-i számából. 1. l. 4. A HRÚ 1922. dec. 11-i számából. 2–3. l. Írta: *Juhász Gyula*. — Ö 1: 214–224. l.
A Hágiban rendezett irodalmi esten Juhász Gyula könyvtárményeiről beszélt 1922. nov. 17-én. Vö. Szeged 1922. nov. 17.

Javításaink:

1 A lapban *az*

2 A lapban *kalandáriumokon*

3 A lapban *reggel*

4 *Tagorét* után olvashatatlan: *vagy R. m t (?)*

Hatvany Lajos (1880–1961) könyve, az *Én és a könyvek*, 1908-ban jelent meg. — *Franz Hoffmann* (1814–1882) német ifjúsági író. — *Kürthy Emil lapjáról*: 835. sz. cikkében. — *Rautendelein*: vizitündér Hauptmann Elsüllyedt harang c. mesedramájában. Rautendelein dalát Telekes Béla fordította A Hét 1899. nov. 12-i számában. — *Malgré lui*: akarata ellen (fr.). — *Méhner Vilmos*: ponyvaíró. — *Báthory Erzsébet* (1560–1614) Nádasdy Ferenc vasmegyei főispán örült felesége. A legenda szerint fiatal lányokat kínozott, s megfürdött a vérükben. — *Christoph Schmid* (1768–1854) német ifjúsági író. — *James Fennimore Cooper* (1789–1851) amerikai regényíró, indián történetei ma is olvasottak (Bórharisnya). — *Mayne Reid* (1818–1883) angol ifjúsági író. Ismertebb művei: A skalpvadászok, A tűzföld, Vilmos a hajósinas, A fiatal utazók. — *Malina Lajos* (1884–1957) ügyvéd, Juhász iskolatársa. Mint a költő nagybátyja, az ő apja is az ármentesítő társulatnál dolgozott mint mérnök. — *Hercegovina*: cigarettafajta. — *P. Szathmáry Károly* (1831–1891) tanár és író. Az emberi művelődés története c. háromkötetes művét 1876–77-ben adta ki. — *Amadée Victor Guillemin* (1826–1893) francia természettudós és matematikus. — *Szent Elmo tüze*: vö. *Glória és Szabad hajók* c. versei, JGyÖM 1: 177. és 185. l. — *Rocamboles*: Ponson du Terrail (1829–1871) francia író kalandregényeinek hőse. — *Beniczkyné Bajza Lenke* (1840–1905) szentimentális regények népszerű írója. — *Ludwig Büchner* (1824–1899) német mechanikus materialista filozófus. Főműve: Kraft und Stoff. — *Jacob Moleschott* (1822–1893) materialista filozófus és élettan-tudós. Főműve: Der Kreislauf des Lebens. — *Emmanuel Swedenborg* (1688–1772) svéd tudós és misztikus szektaalapító. „Menny és pokol, látottak és hallottak szerint” c. víziója magyarul is megjelent. — *Camille Flammarion* (1842–1925) francia csillagász és filozófus. — *Magisztere*: Randvég Mihály. Vö. 678. sz. — *Pieri szüzek*: a műzsák. — *Aquinói Tamás* (1225–1274) a középkori skolasztika legnagyobb alakja. Főműve a Summa theologica. — *Orgonáló szent Cecília*: az egyházi zene védőszentje. 230 körül vértanúhalált halt. Rafael, Rubens is megfestette. — *De profundis*: A mélységből kiáltok hozzád,

uram: a 30. zsoltár kezdete. — *Dormita*: alszik (lat.). — *Hedwig Courts-Mahler* (1867—1950) giccses szerelmi történetek német írója. — *Drasche Lázár Alfréd* (1875—1949) külügyminisztériumi tisztviselő, operettek fölszínés szövegkönyveit írta. — *Bernhard Kellermann* (1879—1951) német regényíró, az északi regénystílus hatása alatt áll. A bolond c. műve 1921-ben jelent meg magyarul. — *Aage Madelung* (1872—1949) svéd író. Hadinaplóm c. könyve a magyar katona dicsérete. — *Dmitrij Szergejevics Mereskovszkij* (1865—1942) emigráns orosz író. Örök útítársak c. könyve Sebestyén Károlyné fordításában 1925-ben jelent meg. — *Pókainé*: Gyulai Pál balladahőse. — *Jens Peter Jacobsen* (1847—1885) dán regényíró. Niels Lyhne c. regényéről Juhász cikke 1903-ban. JGYÖM 5: 15. l. — *Maupassant Horlája*: Horla c. elbeszéléskötete Kelen Ferenc fordításában 1914-ben jelent meg. — *Wilde meséi*: Oscar Wilde: Mesék, történetek és költemények prózában. Ford. Mikes Lajos. Budapest [1924] 126 l. — *Meg is haltam, föl is támadtam*: Juhász Gyula halálhíréről ItK 1959: 307. l. Csányi Mátyás nekrológot is írt róla az Aradi Hirlapba.

856. Görbe Tükör. HRÚ 1922. nov. 20. 3. l. Aláírás: *Gyalu*.
Humoreszk a hírre, hogy erotikus darabokat csak este tíz után mutathat be a színház.

857. A szegény kóristát . . . SzÚ 1922. nov. 25. 1. l. Aláírás: *Gyalu*.
Gál Ferenc színpadi öngyilkossági kísérletéről.

858. Görbe Tükör. HRÚ 1922. nov. 27. 2. l. Aláírás: *Gyalu*.
A szegedi irodalmi estékről. Móra Ferenc új regényéről, Juhász Gyula a róla költött halálhírről beszélt olvasóinak.

859. Morfium. SzÚ 1922. dec. 2. 8. l. Figyelő r. Kézzel: (*j. gy.*)
Heczer Lajos Morfium c. drámájának okt. 27-i előadásáról szólva a darab gyöngeségét, a dramaturg és a rendezés hiányát emlegeti.

860. Pótindítvány. HRÚ 1922. dec. 4. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu*.
A humoreszk tárgya: Friedrich István forradalmak alatti szereplését háromtagú parlamenti bizottság vizsgálja. Van irodalmi tárgyú megjegyzése is: *Lám, szegény Pintér Jenő tanker. főigazgató most azért kap ki Rákosi Jenő tanítómestertől, amiért annakidején az átkos október táján — Adyt behozta az irodalomtörténetbe. Hát mit tudta Pintér, hogy lesz olyan idő is, egy olyan korszak, egy olyan kurzus, amelyben Vörösmarty Mihályt is Weisznek nézik és alaposan elintézik a diákjai?*

861. Petőfit szavalják . . . A SzÚ 1922. dec. 9-i számából. 3. l. Aláírás: *Gyalu*.

1922. dec. 9-én a szegedi színházban a Turán Szövetség Petőfi-estet rendezett. Előadást Pröhle Vilmos tartott, s Greguss Margit szavalt.

862. A jövő zenéje. HRÚ 1922. dec. 11. 3. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu*.
Humoreszk a szegedi közéletéről. Szereplői: Balogh Károly, Gaál Endre, Balogh Lajos, Wimmer Fülöp, Palágyi Lajos, Csengeri János.

863. Az olasz példa. SzÚ 1922. dec. 16. 3. l. Aláírás: *Gyalu*.
Négy vidéki színigazgató, köztük Palágyi Lajos, be akarja vezetni a staggione rendszert. A költő nem látja ennek értelmét. Egy vidéki város sem bír,

mondjuk, három hónapig csak operaelőadást. Helyette az olasz színészet színvonalára hívja föl a figyelmet, s példaként említi Zacconi, Novelli, Duse és Grasso játékát.

864. Csevegés. HRÚ 1922. dec. 18. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula*.

Molnár Ferenc Liliom c. drámájának dec. 12-i előadásáról. *A Liliomot a magyar irodalom egyik nagy revelációjának tartom, az új, a jövő dráma első hazai kiindulásának, az emberi szolidaritás és a humanitás egyik nagyszerű színpadi hirdetőjének* — állapítja meg a darabról. Az előadással kapcsolatban elemi hibákat emleget, és őket a rendezés számlájára írja.

865. Erkölcsi halott. A HRÚ 1922. dec. 18-i számából. 4. l. Görbe Tükör r. Aláírás: *Gyalu*.

Ulain Ferenc képviselő a nemzetgyűlésben hazaárulónak nevezte Rassay Károlyt, a liberális ellenzék egyik vezetőjét. Rassay tisztázta magát a vád alól, mire az egységspárti Ulain kénytelen volt bocsánatot kérni. Bethlen István miniszterelnök erkölcsi halottnak nevezte őt. Vö. Szege 1922. dec.13.

866. Előszó. József Attila: Szépség koldusa. Versek. Szeged 1922. 3—4. l. Aláírás: *Juhász Gyula*. A verseskönyv 1922. dec. 22-én jelent meg. — József Attila Összes Művei 2: 458. l. — Ö 1: 225—226. l. Kézirata: Petőfi Múz.

Már 1922 augusztusában így ír a költő József Attilához: . . . *azon tűnődöm, hogyan kellene magát okosan és szépen fölfedezni.* (Kilényi-gyűjt.) Vö. JGyE 365. l. és Koroknay József emlékezése. Uo. 367. l. Ez az előszó indítja útnak legnagyobb és európai jelentőségű szocialista költőnket.

Javításaink:

A kiemeléseket a kéziratban levő aláhúzások alapján mi végeztük.

1 A kézirat nyomán *ő-ző* alakra javítottuk. A kötetben *felemelését* volt.

2 A kéziratban a *csonka* szó a költő kézírásával áthúzva. A kötetben *szegény, csonka ország* szerepel. A szerkesztő állíthatta vissza, így a *csonka* szót töröljük.

867. Karácsony . . . SzÚ 1922. dec. 23. 3. l. Aláírás: *Gyalu*.

868. Gábor Mara. SzÚ 1922. dec. 23. 4. l. Kéjzel: (*-ász.*) A színésznő fényképe a címlapon, Juhász *Fiatalkorú színésznő* c. versével.

A szegedi operettszubbrett szerepei közül ezeket említi: Aranymadár, okt. 28. — A hamburgi menyasszony, nov. 8. — Az ezüst sirály. A nevére jut eszébe a költőnek Kemechey Jenő regénye, a Mara rózsái.

869. Az el nem hagyott zászló. A Borsszem Jankó 1922. dec. 24-i számából. 2. l. Keltetés a cikk végén: Szeged, 1922. Aláírás: *Juhász Gyula* (kézírás-hasonmással).

A kis cikk szembeállítja a Petőfi Társaság lobogójával Petőfi Sándor szellemének zászlaját. Vö. Pekár Gyula Juhász Gyulához. Szeged 1920. nov. 21.

870. Szellemjárás. A HRÚ 1922. dec. 26-i számából. 1. l. Vezércikk. Névtelen.

A költő szerzőségét bizonyítják a *szép csöndesen* és a *szabadság evangéliuma* kifejezések és a mellérendeléseket halmozó fogalmazás. Cikke nemcsak ünnepli Petőfit: védi is az ellenforradalom hamisításától. Vö. *Petőfi-centenárium* c. verse. JGyÖM 2: 284. l.

Javításunk:

1 A lapban emlékkbe

871. Csevegés. A HRÚ 1922. dec. 26-i számából. 1. l. Aláírás: *Juhász Gyula.*
— Ó 1: 226—228. l.

Javításunk:

1 A lapban *Religh*

2 A lapban *Gárdonyink*

A legújabb szegedi történelem: Kelemen Béla: Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez. Szeged 1923. Juhász Gyuláról az 1919. máj. 7-i inzultussal kapcsolatban így ír: „Juhász Gyulát, ezt a fanatikus, túlzottan szociális érzésű tanárt, a polgári élet nagy elégedetlenjét a szó szoros értelmében kidobták a közgyűlési teremből.” I. m. 119. l. — *Az októberi forradalom évfordulóján:* A Munka 1919. nov. 4-i száma tudósít a szegedi munkásság forradalmi ünnepéről. Az egyik szerző, aki Juhásznak tapsolt: maga Kelemen. Vö. PL 236. l. — *Benedek-Wiegler világirodalomtörténete:* 1921-ben jelent meg. — *Dózsa Györgyről:* Taurinus István, *Stauromachia* c. művében. — *Császár Ferenc* (1807—1858) költő, író, műfordító. Támadta Petőfi népiességét. — *Császár Elemér* (1874—1940) irodalomtörténész, a konzervatív Magyar Műzsa szerkesztője, egyetemi tanár. — *Walter Raleigh esete:* Tóth Béla: *Mendemondák.* Budapest 1896. 294—295. l.

872. Petőfi. Kézirat, a szegedi munkásság 1922. dec. 29-i Petőfi-ünnepére készült beszédvázlat. Móra Múz. 54—409. Tintával számozott tíz lapon. Keltezés a tartalomról: *Éppen most száz esztendeje, hogy a magyarok Istene nekünk adta a legnagyobb énekest . . .*

Az 1—3. lapon a bevezetés és a befejezés olvasható. A tárgyalás tagolása: *A népies (nemzeti) költészet, 4—6. l.; Petőfi hazafias költészete, 7—8. l.; A népiesség . . . , 9—10. l.* Valószínű, hogy ez utóbbiak korábbi vázlatok, melyeket most aktuális előadásához is fölhasznál.

873. Madách. Kézirat három számozott lapon, keltezés nélkül. Móra Múz. 54—412. Valószínű, hogy 1922 végén keletkezett, erre utal e mondat: *A jövő esztendő Petőfi születésének százados évfordulója lesz . . . De a következő év egyúttal Madách esztendeje is lesz, aki egy évben született Petőfivel.*

A költő csak a bevezetést és a befejezést fogalmazta meg, a tárgyalás vázlatos. Az ember tragédiáját a Faust mellett emlegeti, és főképp a nőkhöz szóló mondanót emeli ki.

874. A magyar regény művelői. Kézirat három számozatlan lapon, Móra Múz. 54—414. Keltezés nélkül. Iskolás vázlat Jósika, Eötvös, Kemény és Jókai írói munkásságáról.

875. Vörösmarty mint drámaíró. Kézirat két számozatlan lapon, Móra Múz. 54—419. Keltezés nélkül. Iskolás vázlat.

876. A magyar hazafias költészet fejlődése. Kézirat öt számozott lapon, keltezés nélkül. Móra Múz. 54—411. Vázlatos áttekintés Balassitól Tompáig.

NÉVMUTATÓ

- Abádi Benedek 574**
Abonyi Gyula 680
P. Ábrahám Dezső 410 611 612 614 675
Ábrányi Emil 309—311 530 593 640
Áchim András 53
Acsády Ignác 160 598
Cs. Aczél Ilona 641 642
Adler, Friedrich 561
Adler, Victor 214 611
Adorján Andor 46 566
Ady Endre 27 46 72 89 90 100 118 123 124 138 139 145—147 149 151 153 156 167 191 204 230 268 275 284 285 310 312 316 319 320 327 343 346 354 370—373 377 387 420 421 431—436 443—446 451 470 472 483 505 514 526 533 538 547 548 552 562 576 578 587 593 594 603 619 629 631 639 641 645 654 657 666 669 675 677 681 682 690 694 701
Ágoston Péter 349 656
Aigner Károly 616 646 647 689
Aiszkhülosz 355 451
Ajtai Ödönné 653 690
Ajtóny vezér 102
Albalat, Antoine 37 564
Alexander Bernát 189 267 268 482 606 644 690
Aliprandi 193 606
Almási Tihamér 581
Almássy Endre 70 112 133 567 571 581 583 588 615 620 624 637 643 662 684
Almercyda, Miguel Vigo 72 571
Cs. Alszeghy Irma 609
Amant, Jean 609
Ambrózy Migazzi István 441 683
Ambrus Balázs 80 573
Ambrus Zoltán 89 498—500 673 694
Amiens-i Péter 19
Anakreon 28 33 657
Andaházi Kasnya Béla 411 441 672 675
Andersen, Hans Christian 26 271 634
Andrássy Gyula
Id. 217 612
Ifj. 67 410 569 570 650 665 670
Andrejev, Leonid Nyikolajevics 52 151 244 312 534 568 618 641
Angell, Ralph Norman 71 376 571 617 634 636 667
Angelo, Jank 58 568
Angyal Dávid 641
Angyal Ilka 581
Annunzio, Gabriele de 27 30 74—76 151 162 191 326 475 485 572 576 579 599 622 635 647 663 689 690
Anonymus 230
Antal Sándor 46 561 566
Anthes György 684
Antoine, André 605 612
Apáczai Csere János 692
Apáthy István 655 677 683 684 698
Apor Péter 31
Appelles 551 618
Apponyi Albert 100 237 280 281 314 378 396—398 494 625 629 631 632 635 641 642 654 659 664 665 672 674
Apponyi Géza 619
Apuleius Lucius Platonius 657
Aquinoi Tamás 531 700
Arany János 31 75 107 146 147 168 204 226 240 261 269 287 313 325 330 345 354 414 420 421 428 430 431 435 442 450 451 466 472 474 483 485 526 572 580 586 588 590 621 627 631—633 644 653 657 660 677 678 683 687

Arbuckle, Roscoe 509 696
 Archipenko, Alekszandr 260 622
 Archytas 475 689
 Arcibasev, Mihail 52 112 568 573 582
 632
 Aretino, Pietro 510 696
 Arisztophanész 484 633
 Arisztotelész 33 112 387 388
 Arnim, Bettina von 456 686
 Árpád fejedelem 134 322 640
 Árvay Ilona 609
 Ascher, Leo 582
 Asquith, Herbert Henry 273 628
 Asszonyi László 382 646 660 668
 Asszonyi Lászlóné = Erdélyi Irma
 Asszalos Imre 661
 Attila király 31 47 169 661
 Augustus császár 65
 Avarffy Elek 298 637

Babits Mihály 46 89—91 123 146 151
 174 285 310 313 346 377 420 421
 434 452 468 482 519 520 533 548
 555 568 575 587 593 629 640 641
 646 654 677 678 682 698
 Babits Vilma 277 629
 Bach, Alexander 280
 Bach, Johann Sebastian 25
 Back Bernát 659
 Bacon, Francis 551
 Bacsányi János 48
 Bacsó Béla 379 667
 Baglyasi Béla 671
 Baja Mihály 343 651
 Bajor Gizi 641
 Bajza József 225 279
 Bakits Edit 639
 Bakó László 188 189 606
 Bakócz Tamás 251
 Bakonyi Károly 582
 Balassa Armin 23 36 135 317 450 550
 562 565 574 589 590 615 640 642
 665 685
 Balassa József
 színész 697 699
 újságíró 689
 Balassa Menyhárt 485
 Balassi Bálint 354 430 477 703
 Balázs Béla 46 90 109 118 173 231
 483 585 587 588 680 695

Balla Jenő 679
 Balogh József 679
 Balogh Károly 567 646 679 701
 Balogh Lajos 188 189 605
 Balthazár Dezső 377 667 669
 Balzac, Honoré de 48 140 205 208
 389 591
 Bang, Herman 634
 Bangha Béla 409 669 674
 Banner János 563
 Bánovszky vendéglős 188
 Bánszky Tamás 648
 Banville, Théodore 565
 Bányai Irén 154 592 596 611
 Barabás Ábel 613
 Barabás Miklós 97
 Baranyai Zoltán 658 661
 Barbusse, Henri 73 138 151 177 237
 368 387 389 572 591 594 602 630
 665 690
 Bardócz Rózsi 688
 Bárdos Artúr 621
 Barna János 603
 Baross Gábor 421 678
 Baróti József 36 38 119 564 565 585
 586 604 607
 Barrès, Maurice 239 591 617
 Barta Jenő 664 667
 Barta Sándor 587
 Bartha Albert 584
 Bartl Margit = Ajtai Ödönné
 Bartók Béla 128 261 314 334 424 445
 451 483 514 548 641 666 679 680
 684 691 695
 Basch Árpád 635
 Bataille, Henri 113 583 584 608 609
 Báthory Erzsébet 529 700
 Bátor Szidor 581
 Batthyány János 619
 Batthyány Tivadar 116 584 669
 Baudelaire, Charles 28 45 46 139 343
 398 581 594 621
 Bauer Ervin 109 118 585
 Bazin, René 239 617
 Bebel, August 44 50 368 567
 Becher, Johannes R. 507 695
 Beck Ö. Fülöp 620
 Becque, Henri 186 582 605
 Becsey Károly 572
 Bedő Imre 617
 Bédy-Schwimmer Róza 567

- Beethoven, Ludwig van** 26 174 192
 334 360 497 661 662 685
Békássy Ferenc 569
Beke Manó 482 690
Békeffy György 693
Békefi Antal 688
Békefi Margit 688
I. Béla 62
Beleznay Katica 620
Belia György 555
Belle Géza 569
Belling, Tom 564
Belocerkovszkij Antal 598
Bem József 279 322 503
Benárd Ágoston 378
Bende László 201 608
XV. Benedek pápa 566
Benedek Marcell 542 605 703
Beniczky Ödön 442 634 650 683
Beniczkyné Bajza Lenke 531 655 700
Benkő Miklós 697
Benkő Vilmos 699
Benoit, Pierre 683
Beöthy Zsolt 230 307 420 574 641
 660 678
Béranger, Pierre Jean de 29 39 40 48
 415 457 590 621
Berczeli Anzelm Károly 690
Berczik Árpád 570 650
Beregi Oszkár 189 482 574 606 637
 690
Bergson, Henri 33 163 235 599 659
Berkes Antal 635
Berky Gusztáv 664
Bernhard, Sarah 608 684
Bernolák Nándor 674
Bernstein, Eduard 44 264 297 384 668
Bernstein, Henri 111 113 114 206
 486 499 559 582 583 623 624 690
Bertillon, Alfonz 603
Bertini, Francesca 656
Berzeviczy Albert 33 638
Berzsenyi Dániel 206 341 354 393
 414 451 465 467 483 656 671
Bessenyei György 48
Bethlen Gábor 258 343
Bethlen István 629 666 667 683 692
 702
Bethlen Miklós 598
Béatrix, Alfred 549 601
Bibó Lajos 582
- Bicenko, Anasztazia Alekszejevna**
 68
Bihari László 693
Birkás Géza 589
Biró Lajos
 író 89 116 231 268 472 483 579 584
 588 589 591 598 616 690 698
 néprajzkutató 666
Biró Margit 333 648
Bismarck, Otto 66 507
Bisson, Alexandre 231 582 616 699
Bizet, Georges 208 610
Björnson, Björnsterne 572 615
Blaha Lujza 660
Blaho, Pavel 578 584
Blei, Franz 110 581
Blériot, Louis 475 689
Blumenthal, Ben 341—343 366 650
 651 664
Boccaccio, Giovanni 59 259 515 622
Boccioni, Umberto 58 568
Bocskai István 258 279 343
Bodansky, Robert 692
Bodor Aladár 343 651
Bodzássy István 332 609 627 648
Boemm Ritta 635
Boetius, Anicius Manlius 551 640
Boga Aranka 648
Boga Irén 648
Boga Lujza 648
Bogár Imre 649
Bóka László 550 564
Bokányi Dezső 49—51 567
Bokor József 582
Bolo pasa 72 572
Bolyai Farkas 489 524 699
Bolyai János 313 452 489 639 692
Borbás pap 251 252
Boromisza Jenő 687
Boros Gyula 123 435 587
Boross Sándor 465 687
Bors László 6 557
Borus Béla 690
Boulanger, Georg Ernest 218 612
Bourget, Paul 591
Bozsik Pál 672
Bölöni György 602
Börne, Ludwig 64 214 444 466 569
 688
Bracco, Roberto 186 605
Brahm, Otto 186 605 620

- Brammer, Julius 582
 Brandes, Georg Cohen Morris 73 214
     572 634 656
 Brankovics György 138
 Braun Sándor 231 616
 Brennus 278 295 338 636 649
 Bresztovszky Ernő 46 566 567
 Briand, Aristide 680
 Brieux, Eugène 112 113 582 583
 Bródy Ernő 442 683
 Bródy István 636
 Bródy Mihály 46 565
 Bródy Sándor 89 90 112–114 124
     188 192 231 443 471 472 571 583
     589 606 609 610 620 628
 Bruno, Giordano 120 136 614
 Brutus, Marcus Junius 293
 Bruun, Laurids 675
 Brüll Adél 123 435
 Budaváry László 408 442 452 483
     511 672 674 684 691 695
 Buday Dezső 502 694
 Buddha 120 150 163 264 405 471
     497 520 525 586 662 682
 Buffon, Georges Louis Leclerc 208
     486 610
 Burián István 22 561 562
 Burián Károly 639
 Burns, Robert 28 621
 Bús Fekete László 629 670
 Büchner, Ludwig 531 673 700
 Bürger, Gottfried August 28
 Byron, George Gordon 26 129 169
     263 310 355 457 624
- Caesar, Julius 10 37 506
 Caillaux, Joseph 72 572
 Calderon, Pedro 521 699
 Callot, Jacques 496 693
 Campanella, Tommaso 614
 Caraffa, Antonio 221 304 638
 Carlyle, Thomas 264 337 393 410 457
     552 559 671 673
 Casement, Roger 561
 Catullus, Caius Valerius 657 687
 Cavaignac, Louis Eugène 140 217 592
 Cebrián Mária 53
 Cervantes, Miguel de Saavedra 64 461
 Cézanne, Paul 520
 Chagall, Marc 260 623
 Chamfort, Sebastien 524 699
- Chamisso, Adalbert 563 617
 Chaplin, Charles 696
 Charcot, Jean Martin 48 566
 Charpy, Charles-Antoine 607
 Chateaubriand, François René de
     341 395 524 531 650
 Chavez, Geo 689
 Chénier, André 57 201 608
 Cholnoky Viktor 25 26 89 466 611 687
 Cicero, Marcus Tullius 169 420 456
     484 551
 Claudel, Paul 234 616
 Clemenceau, Georges 19 48 61 72–74
     140 218 274 281 282 295 368 560
     561 572 574 612 631 646
 Codina, José 662
 Colbert, Jean Baptiste 551 619
 Comte, Auguste 48 566
 Conrad, Franz 650
 Cooper, James Fennimore 530 700
 Copernicus 517
 Coppée, François 134 220 582 589 613
 Coquelin, Constant 193 593 606
 Corneille, Pierre 37 40
 Courts-Mahler, Hedwig 532 701
 Craig, Gordon 620
 Croce, Benedetto 388 669
 Croker, Mrs. B. M. 630 655
 Cromvell, Olivier 159
 Curet, François 609
 Curie, Marie 68
 Czája János 571
 Czencz János 635
 Czernin, Ottokar 14 560 561 650
 Czibula Antal 597
 Czobor Imre 697 699
 Czutor Béla 23 449 562 685
- Csák Máté 248 597
 Csáktornyai Zoltán 635
 Csáky Imre 649
 Csanády György 445 446 684
 Csányi Mátyás 602 701
 Csaplár Ferenc 672
 Császár Elemér 647 703
 Császár Ferenc 703
 Császtvay István 550
 Csáth Géza 193 246 312 619 641
 Csathó Kálmán 688
 Csehov, Anton Pavlovics 186 534
 Csemegi Károly 245 618

Csemez István 67 570
 Csengeri Ilonka 348 655
 Csengeri János 465 467 533 655 677
 685 687 691 701
 Csengery Antal 698
 Csépreghy Ferenc 645
 Csernoch János 630
 Cséry József 625
 Cserzy Mihály 23 426 562 680
 Csiky Gergely 112 645
 Csilléry András 378
 Csizmadia Sándor 89 576 667 675
 Csók István 468 688
 Csokonai Vitéz Mihály 28 32 48 138
 254 259 298 341 343 354 385 430
 432 465 601 621 625 626 633
 Csuka Ferenc 311 641

Dalnoki Lajos 655
 Dalnoki Tessa 618
 Dani Lajos 643
 Dankó Pista 105 106 452 580 666 677
 682 685
 Dante, Alighieri 75 141 146 169 233
 337 346 383 432 436 447 475 484
 531 533 551 572 588 615 654 672
 677 685
 Danton, Georges Jacques 159 320
 321 350 401 442 657 673
 Darvassy István 635
 Darwin, Charles Robert 147 377 471
 614
 Daudet, Alphonse 166 185 282 283
 300 600 609 638 659
 Daudet, Léon 368 665
 Dávid király 9 206
 David, Jacques Louis 104 580
 Dávid Katalin 554
 Dávid Sándor 24 562 564 620
 Deák Dezső 637 652 654 665 677 679
 Deák Ferenc 168 245 370 405 420 566
 623 627
 Debreceny Miklós 680
 Defoe, Daniel 133
 Dehmel, Richard 236 368 551 617
 628 665
 Dékány István 62
 Delard, Eugène 658
 Delibes, Leo 582
 Démokritosz 26
 Démoszthenész 216 288 551 617 633

Dénes Sándor 435 682
 Dénes Tibor 605
 Deréki János 618 625 643
 Deroulède, Paul 73 572
 Déry Gyula 243 618
 Déry Rózi 194 571 606 620 643 660
 Des Barreux, Jacques Vallée 551 615
 Deschanel, Paul 631 646
 Desmoulins, Camille 57 216 524 590
 699
 Dettre János 117—119 585 593 601
 602 604 695
 Devich Sándor 333 648
 Dickens, Charles 282 283 433
 Diderot, Denis 216 268 498 694
 Dienzl Oszkár 13 559
 Dinnyés Ferenc 332 609 627 648
 Diocletianus, Gaius Aurelius Valerius
 157
 Diósi Ödönné = Brüll Adél
 Dobay Gyula 573 646 657 696
 Dobi Ferenc 190 606
 Dóczy Jenő 593
 Dóczy Lajos 112 582
 Dohnányi Ernő 451 685 692
 Domokos Ferenc 333 648
 Domokos László 554 590 601 679
 Donatello, Donati di Niccolò 447 685
 Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics
 30 54 60 61 75 88 142 153 158 185
 232 422—424 533 591 618 665 679
 684
 Doumic, René 609
 Dózsa György 53 136 159 160 169
 170 172 197 251 252 258 371 399
 542 596 598 608 620 703
 Dózsa Jenő 111 581 583
 Drasche Lázár Alfréd 532 636 701
 Drégely Gábor 499 574 694
 Dreyfus, Alfred 238 465 572 671
 Drózdly Győző 441 683
 Dudits Andor 627 647
 Dugonics András 134 269 417 578
 592 633 651 678 696
 Dumas, Alexandre 185 485 520 551
 604 609 619
 Duruy, Georges 615
 Duse, Eleonora 68 570 572 576 639
 702
 Dutka Ákos 153 274 275 435 561
 587 628 629 660

Dürer, Albert 582
 Dvořák, Antonín 573
 Dzsingisz kán 252 496 497

Echegaray, Joseph 660
 Eckart, Meister 443 684
 Eckermann, Johann Peter 443 456
 457 684
 Eddington, James 647
 Edelsheim Lipót 619
 Edison, Thomas Alva 658 659
 Ehrenfeld Adolf 484 690
 Ehrlich, Paul 634
 Eibenschütz, Camilla 193
 Eidus Bentján 575 613
 Eiffel, Gustave 134 530 589
 Einstein, Albert 330 368 480 517 634
 647 659 677
 Eisenstein Jakab 336 620 648 655
 Eisner Manó 118 312 585 591 641 652
 695
 Ellinor, Glin 630
 Elliot, George 109 581 582
 Emerson, Ralph Waldo 199 393 608
 Emőd Tamás 139 435 587 593 660
 Endre Béla 23 449 450 562 685
 Endrényi Imre 699
 Endrey Sándor 635
 Endrődi Béla 46 566 576 606
 Endrődi Sándor 231 310 350 640 657
 682
 Engel Vilmos 642 668 679 699
 Engels, Friedrich 142
 Eörsi Júlia 381 558 562 567 661 668
 677 687
 Eötvös József 160 167 211 234 245
 298 308 341 420 452 507 578 623
 640 678 682 692 703
 Eötvös Károly 410 590
 Eötvös Loránd 313 639
 Epikurosz 39 125 383
 Erasmus, Desiderius 320 643
 Érczkövi László 697
 Erdei Viktor 649
 Erdélyi Irma 356 660
 Erdélyi Mihály 690 694
 Erdősi Imre 696
 Ernyősi László 243
 Erzberger, Matthias 406—408 674
 Erzsébet királynő
 Tudor 362

Habsburg 23 24 656 659
 Espersit János 458 559 612 686
 Esterházy Móric 619
 Esze Tamás 211
 Etele = Attila
 Étienne, Henri 136 591
 Étienne, Charles Guillaume 551
 Étsy Emília 114 135 356 581 584 590
 618 643 651 658 661
 Euripidész 231 259
 Ewers, Hans Heinz 27 423 532 563
 611 679

Fábíán vértanú 379
 Fábíán Frici 678 679
 Fabius Maximus Cunctator 304
 Fábry Rezső 600
 Faguet, Émile 241 617
 Fairbanks, Douglas 509 696
 Faludi Kálmán 492 493 678 679 692
 693
 Fangler Béla 511 650 696
 Faragó Jenő 659 670
 Faragó Ödön 637 655
 Farkas Imre 45 46 89 191 298 388
 447 565 576 580 636 678 684
 Farkas István 636
 Farkas Pál 67 570 669
 Farkas Zoltán 669
 Farrère, Claude 28 563
 Fatty = Arbuckle Roscoe
 Fazekas Mihály 452
 Färber Andor 623
 Fedák Sári 124 230 246 587 618
 Feiks Alfréd 635
 Feiks Jenő 635
 Feketcházy János 589
 Felsőbüki Nagy Pál 627
 Fémes Beck Vilmos 620
 Fénelon, François de Salignac 551
 683
 Fényes Adolf 468 688
 Fényes Samu 589
 Fenyő Irma 693
 Fenyő Miksa 89 576 657
 I. Ferenc 60
 Ferenc József 598
 Ferenczi Zoltán 98 577 638 680
 Ferrer, Francisco 136 591
 Feszl Géza 672
 Fënillet, Octave 582

Fichte, Johann Gottlieb 456 686
 Fichtner Sándor = Figedy Sándor
 Figedy Sándor 335 596 632 648 679
 Fischof Ágota 336 648
 Fischof Gyula 179 603
 Flammarion, Camille 531 700
 Flaubert, Gustave 48 59 205 208 665
 Foch, Ferdinand 295 583 636
 Fogarasi Béla 593
 Forel, August 574 626
 Forgács Balázs 102
 Forgács Mária 53
 Forgács Rózi 188 191 574 605
 Forgó Mihály 86 575
 Fornarina 515 697
 Fort, Paul 319 320 643
 Fortunatus Imre 181 603
 Fourier, François Marie Charles 161
 383
 Földes Imre 42 124 206 262 264 388
 499 564 587 590 599 623 624 650
 658
 Földessy Gyula 593
 Földi Mihály 91 274 575 576
 Förster Aurél 67 570
 France, Anatole 18 30 41 98 151 158
 167 237—239 255 259 368 377 387
 395 437 494 500 507 515 532 543
 560 598 608 614 617 625 640 651
 653 665 669 692 697
 Franchet d'Esperey, Louis Félix 336
 648
 Francia Kiss Mihály 483 690 695
 Frank József 679
 Franklin, Benjamin 621
 Frary, Raoul 33 563
 French, John Denton 609
 Freud, Sigmund 163 616 630
 Friedrich István 240 343 349 365 366
 374 375 378 403 441 479 489 570
 614 617 621—623 625 634 636 642
 651 658 664 666 669 673 683 695
 696 701
 Froude, James Anthony 499 694
 Fugger Jakab 181 251 603
 Fülep Lajos 593
 Fürtös Sándor 608
 Füst Milán 91 576

 Gaál Endre 336 567 648 650 679 701
 Gaál Gaszton 670 683
 Gaál József 655 669
 Gábor Andor 46 582 589 616
 Gábor Mara 539 702
 Gad, Urban 644
 Gagyi Jenő, etédi 444 445 684
 Gál Ferenc 701
 Galafrés Elza 451 685
 Galenus, Claudius Vesalius 33 563
 Galilei, Galileo 330
 Galsworthy, John 699
 Gallyas István 679
 Garami Ernő 625
 Garamvölgyi József 550 554
 Gárdonyi Géza 23 31 78 106 112 122
 133 180 195 196 231 292 365 452
 470—473 525 526 534 584 590 592
 596 603 607 616 627 641 650 688
 700 703
 Garibaldi, Giuseppe 293 384 635
 Garrich, Sidney 632
 Gáspár László 356 382 491 618 650
 659 660
 Gauguin, Paul 352 411 517
 Gautier, Théophile 263 624
 Gauvain, Auguste 608
 Geiger Richárd 635
 Gelléri András 348 655 679
 Gellért püspök 573
 Gellért Oszkár 89 584
 Gergely Sándor 15 16 58 84 113 128
 257 260 261 333 459 559 568 575
 583 587 609 620 622 659
 Gerhart, Heinrich 614
 Gerstenberg, Heinrich Wilhelm von
 588
 Géza fejedelem 102
 Ghivat 615
 Giesswein Sándor 261 623 669
 Gilbert, Jean 582
 Giotto di Bondone 447 685
 Glatter Ármin 412 675
 Glatter Gyula 412 675
 Goethe, Johann Wolfgang 22 25 29
 32 46 60 64 66 79 100 125 139 144
 148 220 264 361 383 428 432 437
 443 456—458 489 498 507 515 530
 551 574 579 639 665 672 684 686
 Goga, Octavian 580 681
 Gogol, Nyikoláj Vasziljevics 618
 Goldsmith, Oliver 28
 Goll, Iwan 507 695

Gombkötő Antal 662
 Goncourt, Edmond 59 185 604 636
 Goncourt, Jules 59 185 604 636
 Goncsarov, Iván Alekszandrovics 534
 Gorkij, Makszim 32 52 112 114 151
 171 176—178 186 187 583 588 600
 602 641 654 662
 Góth Imre 332 648
 Gourmont, Rémy de 500 694
 Gozdu Elek 204—206 500 610 690
 Gömbös Gyula 482 611 650 652 667
 683 691 698
 K. Gömöröy Vilma 558
 Görgey Artúr 168 542
 Grabbe, Christian Dietrich 28 563
 Grasso, Giovanni 702
 Gratz Gusztáv 563
 Greguss Margit 272 618 628 658 701
 Grezsa Ferenc 551 554 555 565 623
 652 663 669 672 681
 Griger Miklós 349 656
 Grillparzer, Franz 129 588
 Grimm, Jakob 220 271 613
 Grose, Henri 656
 Grünwald, Alfred 582
 Grünwald Béla 266 625
 Guillemin, Amadée Victor 531 700
 Guillotin, Joseph Ignace 216 523
 Curlitt, Franz 656
 Gutenberg, Johannes 77 406
 Gutzkov, Karl Ferdinand 509 696
 Gül Baba 230 445
 Gvadányi József 387 496 543

 Gyárfás Jenő 330 445 647
 Gyarmati Géza 624
 Gyergyai Albert 354
 Gyóni Géza 51—55 567 568 663
 Gyóni Mihály 54
 Gyökössy Endre 189 343 606
 Györffy őrnagy 692
 György Oszkár 46 566
 Gyula vezér 102
 Gyulai Pál 91 107 168 207 230 269
 421 428 431

 Haeckel, Ernst 21 22 225 561 614
 Hajnal Márton 45 565
 Hajó Sándor 582 589 658 659
 Halasi Andor 463 464 687
 Halász Gyula 682
 Halbe, Max 186 492 605
 Haller Irma 477 689
 Haller István 336 365 366 442 478
 511 644 648 655 664 665 669 698
 Haller József 664
 Halmos Gyula 154 596 620
 Hanako, Ota 639
 Haraszi Gyula 593
 Hardt, Ernst 592
 Harmat Imre 582
 Harsányi Zsolt 698
 Hartleben, Otto Erich 28 563
 Hartmann János 435 682
 Hasenclever, Walter 507 656 660 695
 Hata, Sahachiro 634
 Hatvani István 633
 Hatvany Lajos 91 434 527 593 673
 682 683 700
 Hauptmann, Gerhart 31 112 114 151
 174 186 187 191 234 368 387 480
 492 515 529 579 583 616 653 660
 666 700
 Havas Gyula 91 576 689
 Haynau, Julius Jakob 502 695
 Hazafi Veray János 462 624 687
 Hebbel, Christian Friedrich 191 192
 445 514 533 606
 Heckenast Gusztáv 11
 Heczer Lajos 701
 Hegedüs Gyula 634
 Hegedüs Kálmán 67 570
 Hegedüs Loránt 404 442 673 677
 Hegedüs Pál 311 640
 Hegedüs Sándor 688
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 37
 383
 Hegyi Béla 581
 Hegyi István 598
 Heijermans, Hermann 112 114 187
 191 579 582 583 604 607 609
 Heims, Else 574
 Heine, Heinrich 27 46 64 214 231
 359 362 415 437 444 451 560 578
 590 603 615 616 640 657 661 682
 688
 Heinrich Gusztáv 46 565 569
 Heister, Siegbert 221
 Héjjas Iván 500 501 692 694 695
 Heksch István 609
 Heksch Nándor 620
 Helfferich, Karl 406 407 674

- Heller Ödön** 63 332 411—413 561
 569 575 609 626 635 675 693
Heltai Jenő 627
Heltai Viktor 116 584
Hénap Tamás 681
Herakleitosz 383
Herbart, Johann Friedrich 563
Herczeg Ferenc 68 89 212 231 266
 421 452 471 491 515 520 558 570
 582 589 590 595 596 607 608 610
 620 626 629 631—633 638 641 660
 669 692
Herczeg Viktor 601
Herczeg Vilmos 697 699
Herman Lipót 635
Herman Ottó 207 610
Herosztrátész 432 627
Herrmann Antal 651 693
Hervé, Gustave 48 51 559 560
Hervieu, Paul 609
Hevesi György 593
Hevesi Sándor 111 157 158 191 339
 500 581 598 605 649
Hildebrand, Adolf 58 568
Hindenburg, Paul von 66 437 507
 559 566 625
Hintze, Paul 85 575
Hippokratész 551 588
Hir György 691
Hirschfeld, Magnus 650
Hivatal József 637
Hobbes, Thomas 551 617
Hock János 154 578 596 597 619
Hodgson, Burnett 582
Hódi Géza 609
Hoffmann, Ernst Theodor Amadeus
 28 423 485 492 529 584 611 627
 679 692
Hoffmann, Franz 528 529 700
Hoffmann, Max 86 576
Hofmannstahl, Hugo von 660
Hokusai 634
Holbein, Hans 643
Hollós József 122 148 562 564 586
 588 594 597
Hollósy Simon 147 593
Holtzer Emil 574
Homályos Ferenc = Hont Ferenc
Homérosz 28 29 33 125 259 531 532
 687
Hont Ferenc 690
Honti-Genál Tibor 598
Horatius, Quintus Flaccus 17 26 28
 33 148 224 444 480 531 533 551
 560 563 569 614 688
Horthy Béla 650
Horthy Miklós 548 611 633 635 653 670
 678 688 692
Horvát Henrik 435 682
Horváth Árpád 618
Horváth Emil 664
Horváth Gusztáv 683
Hubay Jenő 641
Huber János 637
Hugo, Victor 37 222 272 310 457 530
 590 593 615 624 628 688
Hunyadi János 138 489
Hunyadi László 257 258
Husz János 136
Huszár Andorin 53
Huszár Károly 378 614 617 628 631
 667 675 683
Hutten, Ulrich von 136 159
Ibsen, Henrik 29 30 32 88 111 112
 114 142 148 149 186 190 191 388
 432 529 552 564 572 576 578 579
 581 583 596 606 615 647 666
Ifland, August Wilhelm 498 694
Ignotus 89 91 434 471 482 576 682
 688
Ilia Mihály 555
Illy János 641
Imre Sándor 676
Incze Jenő 632
Irányi Dezső 450 685
Irinyi József 99 497 693
Isouard, Niccolo 646
Iván Imre 561
Ivánfi Jenő 641
Iványi-Grünwald Béla 468 688
Izsó Miklós 23 561
Jacobi Viktor 615
Jacobsen, Jens Peter 533 552 701
Jacobsohn, Siegfried 192 606
Jakab Dávid 589
Jakab Ödön 641
Jammes, François 471 688
Jankó János 438 683
János apostol 386
Jánosi Béla 688

Jánossy Gyula 400 672
Jászai Mari 68 188 189 570 605 626 641
Jászi Oszkár 217 231 585 588 590 627 644
Jauregg, Wagner 658
Jaurès, Jean 48 72 136 150 161 217 238 255 414 415 552 561 581 591 608 612 675 695
Jávor Antal 618
Jávorka Ádám 101
Jeanne d'Arc 68 308 640
Jeremiás próféta 15 120 169 559
Jézus 17 22 41 53 80 84 100 105 120 121 130 144 149 158 163 232 233 264 276 278 280 297 303 321 341 344 362 363 385 386 423 566 605 623 639 643 651 663 671 686
Joachim Ferenc 333 414 609 648 675 679
Joachim József 609
Jób Dániel 89 90 118 650
Jókai Mór 11 97 133 207 208 226 230 266 271 279 299 300 326 420 466 475 485 501 504 530 595 610 630 631 638 655 656 668 682 703
Jonson, Ben 28
Joó Tibor 99 578
Jósika Miklós 31 703
II. József 212 558 607
József főherceg 300 614 692
József Attila 538 539 548 634 646 685 686 690 691 698 702
József Farkas 550 551 555 583 586 591 602
József Jolán 646
Júdás apostol 398
Judik Etel 192 606
Juhász Endre 661 662
Juhász Illés 243
Justh Gyula 410 675
Justh Zsigmond 500 694
Juvenalis, Decimus Junius 115

Kabos Ede 90 576 690
Kada Elek 501 694
Kádár Béla 635
Kadelburg, Gustav 659
Kaffka Margit 67 109 118 581 582 585
Kahána Mózes 587
Kaiser, Georg 660

Kalazanti József 243 394 672
Kalidasa 612
Kálló Antal 242 618
Kallós Ede 449 685
Kálmán László 581 615
Kálmán Sári 679
Kálmány Lajos 269 270 336 627 651
Kanizsai Ferenc = Csuka Ferenc
Kant, Immanuel 22 268 383 388 419 507
Karácsonyi Ili 618
Karaffa = Caraffa
Kárász Józsefné = Szivessy Mária
Kardeván Károly 435 682
Kardos Andor 305 639
Karinthy Frigyes 91 192 205 207 442 475 571 572 684 689
Kármán József 634
Kármán Mór 34 563
Károli Gáspár 88
III. Károly 102 212
IV. Károly 558 561 577 579 659 686
Károlyi Gyula 217 611 612 619
Károlyi Imre 650
Károlyi József 595
Károlyi Lajos 332 380 381 520 575 609 648 668 671
Károlyi Mihály 100 505 577 587 593 617 675 683 695 698
Kassák Lajos 127 173 446—448 575 576 587 685
Katona Ferenc 605
Katona József 7 28 339—341 443 484 600 694
Katona Lajos 691
Katona Nándor 520 698
Kautsky, Karl 368
Kazinczy Ferenc 298 384 451 467 483
Kecskeméti György 458 680 686
Kelemen Béla 106 580 612 615 703
Kelemen Lajos 629
Kelemen László 106 580
Kelen Ferenc 701
Keleti Artúr 649
Kellen Rózsi 697
Kellermann, Bernhard 532 701
Kemál Atatürk 516 633 637 697
Kemechey Jenő 702
Kemény Zsigmond 54 97 226 261 266 274 279 298 347 370 420 486 507 523 534 654 703

Kenedi Géza 688
 Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics
 14 60 61 569 587
 Kéri Pál 608
 Kerr, Alfred 89 206 214 231 326
 463 480 574 576 610 621 639 660
 Kertész István 271 627 630
 Kertész Endre 6 111 113 557 582
 583 592
 Keszler József 46 524 565 699
 Key, Ellen 582
 Keynes, John Maynard 376 377 639
 667
 Kézdi Kovács László 468 627 688
 Kierska, Marga 656
 Kieselhausen, Lucy 639
 Kilényi Irma 555 579 615 619 686
 702
 Király György 482 627 687 690
 Király Péter 673
 Király-König Péter 334 335 451 596
 648 679
 Kisfaludy Károly 112 420 524 626
 645 650
 Kisfaludy Sándor 650
 Kispéter András 551 555 568 571
 587 591 595 620 638 674 687
 Kiss Endre 342 651
 Kiss Ferenc 573
 Kiss József 89 214 231 310 428—434
 485 578 641 681—683 690
 Kiss Lajos 685
 Kiss Menyhért 298 442 452 510 629
 637 677 683 696
 Kistemaekers, Henri 650 658 659
 Klapka György 293 636
 Klárné Angyal Ilka 581
 Klauzál Gábor 106 580
 Klenovits György 339 646 649 650
 660 662 679 688 691 698
 Klima Ilona 504 505 506 695
 Klivinyi Liszka 620
 Klöpstock, Ferdinand 500
 Klucsik Ferenc 609
 Kmoskó Mihály 409 674
 Kmetty Károly 139 591 664
 Kner Imre 588 650
 Kocsikovszki Boriska 620
 Kodály Zoltán 483 679 680
 Kokoschka, Oskar 260 622
 Kolauch Károly 670 677
 Kolcsak, Alekszandr Vasziljevics 604
 Kolhanek Mária 609
 Kollonich Lipót 304 638
 Kolumbusz Kristóf 437 447 448
 Komáromi Rózi 697
 Komjáthy Jenő 606
 Komjáthy Károly 582
 Konstantin király 659
 Kont, hédervári 257
 Kontraszty Dezső 623
 Kopernikusz = Copernicus
 Koppány vezér 102
 Korda Sándor 693
 Koroda Pál 188 606 673
 Koroknay József 702
 Koroknay Rózi 682
 Kossuth Lajos 60 63 64 86 93 99 134
 167—170 197 212 217 221 245 247
 254 258 270 279 288 289 291 293
 310 316 343 366 370 384 410 419
 441 452 476 502 521 547 575 585
 600 623 625 627 630 633 652 656
 668 669
 Kosztolányi Dezső 46 91 193 194
 268 310 311 314 343 468 526 555
 572 593 629 632 641 653 655 656
 677 681 688 697
 Kotzebue, August Friedrich Ferdi-
 nand 192 498 606
 Kovács Gyula 663
 Kovács Ibolya 661
 Kovács J. István 342 343 651
 Kovács János 336 648 655
 Kovács Jenő 610
 Kovács Tivadar 554
 Kovács Ferenc 617 670
 Kovalevszka, Szónya 582
 Kozma Andor 68 570 632 641
 Kőhegyi Lajos 655
 Kölcsey Ferenc 467 621
 König Péter = Király-König Péter
 Könyves Kálmán 542 551 586
 Körmeny Kálmán 6 557 558
 Körner, Theodor 54
 Körösfői Kriesch Aladár 317 318 642
 643
 Kövér Gyula 52
 Kövér Ibrahim György 440 683
 Kövesligethy Radó 482 690
 Krajkó András 550 598
 Kramař, Karel 580 583

Kraus, Karl 206 574 610
 Krämer Tamás 597
 Kreybig Károly 677
 Krikkay Nándor 691
 Kristóf István 644
 Krisztus = Jézus
 Kriza János 691
 Krolopp Hugó 557
 Kropotkin, Pjotr Alekszejevics 152
 595
 Krúdy Gyula 105 230 268 473 580
 Krupp, Alfred 79 181 603
 Kulcsár Gyula 46 566
 Kun Béla 602 616 619
 Kun Izidor 699
 Kun József 430 681
 Kuna P. András 442 683
 Kunfi Zsigmond 50 162 173 567 577
 593 599 669
 Kunossy Elza 147 593
 Kupa Árpád 514 697
 Kuthy Lajos 690
 Kürthy Emil 529 697 700
 Kürti József 188 191 192 605
 Kvasz András 475 689

 La Touche, Gaston 609
 Laászló főhadnagy 649
 Laborfalvy Róza 558 626
 Laczkó Géza 91 460 576 617 655 687
 Laczkovics János 102
 II. Lajos 603
 IX. Lajos 17
 XIV. Lajos 134 570
 XV. Lajos 410
 XVI. Lajos 9 216 410
 Lakatos László 90 576
 Lambrecht Kálmán 649
 Lamennais, Hugues Félicité 341 650
 Landerer Lajos 11
 Landru, Michel 609 679
 Langhammer Béla 623
 Lányi Sarolta 91
 Lassalle, Ferdinand 37 44 50 167 214
 383 548 627 637 668 669
 V. László 102 135
 László Tivadar 180 276 356 571 603
 629 645 658—660
 Laufe 615
 Lavedan, Henri 628
 Lavoisier, Antoine 201 608

 Lázár Béla 632
 Lázár György 243 560 616 618
 Lechner Károly 681 692
 Lechner Ödön 449 501 527 680 685
 Lehár Ferenc 582 629
 Lehel Mária 635
 Lehr Albert 428 653 681
 Leitner Vilmos 122 586
 Lemaitre, Jules 500 627 694
 Lendvai István 572 617 641
 Lendvay Lola 6 557 558
 Lendvay Márton 188
 Lengyel Menyhért 90 113 114 191 231
 583 589 606 609 634
 Lenin, Vlagyimir Iljics 14 36 37 60
 130 172 177 564 576 580 588 594
 598 602
 Leonardo da Vinci 174 234
 Leopardi, Giacomo 323 644
 Lepedát, Milivoj 124 587
 Lesseps, Ferdinand 582
 Lessing, Gotthold Ephraim 206 259
 Lévy József 566
 Leygues, George 368 665
 Li Tai Pe 146 593
 Lichtenstein, Ulrich 68 570
 Lichter Dezső 333 648
 Liebknecht, Karl 72 136—138 150
 172 561 580 590 591 628
 Liebknecht, Wilhelm 136
 Ligethy Béla = Várkonyi Nagy Béla
 Ligeti Jenő 677 679
 Lilienthal, Otto 476 689
 Lincoln, Abraham 621
 Linder Béla 674
 I. Lipót 102 212 304
 Lippay György 478 689
 Lisznyai Damó Kálmán 29 563
 Liszt Ferenc 108 451 452
 Lívius, Titus 636
 Lloyd George, David 61 218 273 295
 559 628
 Lombroso, Cesare 24 25 30 448 563
 603
 London, Jack 520 698
 Longfellow, Henry Wadsworth 551
 Loti, Pierre 37 564 615
 Louys, Pierre 325 644 683
 Lovik Károly 699
 Löffler Kató 627
 Lőkös Zoltán 598

Lönnrot, Elias 269 627
 Lőrinczy György 468 688
 Löw Tivadar 620
 Lucretius, Titus Carus 533
 Ludendorff, Erich 19 650
 Lugosi Döme 620
 Lukachich Géza 667
 Lukács György 173 585 593 605
 Lukács István 680
 Lukács László 621
 Lunacsarszkij, Anatolij Vasziljevics
 183 602—604
 Luther, Martin 64 447 507 560 628
 Luxemburg, Rosa 136 137 590 628

 Macaulay, Thomas 519 698
 Machar, Josef Svatopluk 151 575
 594
 Machiavelli, Niccolo 265 305
 Macquet 609
 Madách Imre 7 147 268 355 452 483
 488 490 543 613 623 672 673 682
 691 699 703
 Madai Gyula 88 343 651
 Madarász József 299 300 638
 Madarász László 221
 Madary, Karl = Kreybig Károly
 Madelung, Aage 532 701
 Maeterlinck, Maurice 151 264 352
 522 579 585 606 666
 Magnasco, Alessandro 659
 Magony József 623
 Magyar Gábor 623
 Magyar László 618 679
 Mahrer Anna 333 648
 Maillol, Aristide 352 658
 Majtényi László 202 610 615
 Makai Emil 578
 Makó Lajos 606
 Malina Lajos 530 700
 Mallarmé, Stéphane 659
 Malonyay Dezső 632
 Malvy, Louis 72—74 571
 Mándoky Béla 560
 Mándy Gyula 365 664
 Manet, Édouard 193 520 631
 Maniu, Juliu 613
 Mann, Thomas 28 151 361 663
 Manojlović, Todor 138 149 591
 Manzoni, Alessandro 75 457 572 686
 Marat, Jean-Paul 8 410 590
 Marconi, Guglielmo 634
 Marczali Henrik 482 690
 Márfy Ödön 635
 Margitay Tihamér 684
 Mária Antoinette 216 480
 Mária Terézia 46 479 570 625
 Marinetti, Filippo 74 76 572
 Márki Sándor 160 598 620 677
 Markos Gyula 570
 Márkus Emma 111 189 515 606 626
 Márkus László 606 620
 Marlitt, Eugénie 153 595 630
 Marlowe, Christopher 28
 Martinovics Ignác 48 102 106 136
 172 258 504 542 578 580 592 596
 601 676
 Martinuzzi György 304 578 644
 Márton Ferenc 330 331 647
 Martos Ferenc 582
 Marx, Karl 44 45 50 71 141 142 149
 167 171 176 178 206 214 297 377
 382—384 565 601 627 660 668 669
 Masaryk, Tomaš 295 591
 Massenet, Jules 582
 Matány Antal 6 197 557 607
 Matejko, Jan 663
 Máthé László 663 678 693
 Mathers, Helen 690
 Matisse, Henri 609
 Mátrai Ernő 334 643 648 679
 Mátyás apostol 398
 Mátyás király 139 290 365 574 589
 677
 Mátyási József 681
 Maclair, Camille 352 659
 Maupassant, Guy de 37 59 75 246
 259 398 534 568 582 621 627 701
 Maurier, George de 658 666 678
 Maurus Terentianus 551 690
 May, Mia 651
 Mazzini, Giuseppe 384 669
 Meák Gyula 83 574
 Medgyaszay Vilma 12 13 311 559
 Medici herceg 251
 Mednyánszky László 520 698
 Mehmed szultán 230
 Méhner Vilmos 529 700
 Meier-Gräfe, Julius 632
 Méliusz Juhász Péter 633
 Mereskovszkij, Dmitrij Szergejevics
 532 630 701

- Merimée, Prosper 646
 Meskó Zoltán 67 68 570 691
 Mestrovic, Ivan 608
 Mészáros Károly 624
 Mészáros Lőrinc 251 252
 Mészáros Vilmos 52
 Metternich, Klemens 98 138 502
 Meunier, Constantino 58
 Meyerbeer, Giacomo 499 694
 Meyrink, Gustav 423 532 679
 Michelangelo, Buonarrotti 25 234 360
 454
 Mihalovits Ödön 514 697
 Mikes János 505
 Mikes Kelemen 523 590 683
 Mikes Lajos 701
 II. Miklós 61
 Miklós Jutka 587
 Miksa Ilona 115 584
 Mikszáth Kálmán 122 195 292 316
 420 483 592 635 642 682
 Miljukov, Pavel Nyikolajevics 587
 G. Milkó Erzsébet 58 333 568 622 627
 Mill, John Stuart 50 567
 Millet, Jean François 520 698
 Milotay István 669
 Milton geológus 695
 Milton, John 452
 Mirabeau, Gabriel Honoré Riquetti
 8 169 216 217 225 273 320 420 552
 600 612
 Mirbeau, Octave 186 605 609
 Mistral, Frédéric 46 565
 Mohácsi Jenő 46 565
 Mohammed 44
 Moholy Nagy László 257 260 261 333
 622 626 656
 Moissi, Alexander 574
 Moleschott, Jacob 531 700
 Molière, Jean Baptiste 7 111 453
 499 510 581—583 610 684 685
 Molnár alezredes 52
 Molnár Ferenc 5 90 113—115 124
 206 229 231 499 557 583 589 592
 615 627 659 663 702
 Z. Molnár László 188 606
 Mommsen, Theodor 337 648
 Monluc, Blaise 524 699
 Monroe, James 628
 Montecuccoli, Raimund 92 304
 Montgolfier Jacques 475 689
 Montgolfier, Joseph 475 689
 Móra Ferenc 36 133 196 207 337 402
 469 559 565 569 573 588 592 595
 598 602—605 613 627 634 635 671
 673 680 686—688 701
 Moravcsik Ernő Emil 49 246 567
 Moravcsik Gyula 52 567
 Moreau, Hégésippe 590
 Móricz Pál 292 425 635
 Móricz Zsigmond 32 89 90 109 255
 267 268 276 285 313 373 434 473
 482 514 548 601 620 621 629 641
 660 679 682
 Morus, Thomas 129 383 614
 Mozart, Amadeus 334 335 452
 Mubics Sándor 52
 Munkácsy Mihály 24 313 365 396
 452 621 656 657 672
 Murger, Henri 28 563
 Murillo, Bartolome Esteban 174
 Musset, Alfred de 28 32 207 445
 Mussolini, Benito 697
 Muther, Richard 632
 Müller, Iwan 307 640
 Müller, Hans 663 697
 Münchhausen, Karl Friedrich Hiero-
 nymus 133
 Nadányi Zoltán 559
 Nádas Sándor 587
 Nádasdy Ferenc 700
 Nádor Jenő 670
 Nágel Manó 604
 Nagy Andor 599
 Nagy Dezső 550 674
 Nagy Endre 145 593
 Nagy Ernő 510 696
 Nagy János 656
 Nagy Katalin 670
 Nagy Lajos király 570
 Nagy Mihály 435 682
 Nagy Péter 643 656 687
 Nagy Sándor fejedelem 405
 Nagy Zoltán 91 576
 Nagyfalusi Jenő 244 616 618 680
 Nansen, Fridtjof 437 571 630 682
 Napóleon, Bonaparte 14 40 48 60
 61 88 102 121 140 141 350 392—
 394 396 418 448 457 568 612 639
 657 671
 Náray Aurél 635

Naszády József 611
 Naumann, Friedrich 92 576
 Návay Lajos 459 686
 Négyesy László 45 46 189 565
 Nemes Lajos 608
 Nero császár 65 603 677
 Nerval, Gérard de 28
 Neumann Ferenc 690 694
 Nichols, Anne 610
 Nielsen, Asta 326 644 656
 Nietzsche, Friedrich 33 75 79 88
     120 127 142 150 192 203 206 207
     220 227 232 264 324 398 428 445
     461 462 551 552 567 572 586 606
     610 613 615 621 644 676 679 681
     686 694
 Nisard, Desiré 337 648
 Nitti, Francesco Saverio 293 635
 Nordan, Max 73 572
 Noske, Gustav 590
 Novelli, Ermete 702

 Nyárai Rezső 618
 Nyáray Antal 42 492 565 586
 Nyáry Albert 439 683
 Nyilassy Sándor 332 575 609 626
     635 648

 Ocskay Kornél 118 312 561 585 649
     695
 Ocskay László 12 228 608
 Ódry Árpád 111 575 646
 Offenbach, Jacques 205 390 597 659
     669
 Ohnet, Georges 186 395 568 582 605
     610 642 655 690
 Okanik, Ludovit 584
 Oláh Gábor 46 188 189 267 343 566
     597 626 633 670 687
 Olasz Péter 647
 Oppenheimer, Franz 140 200 591
 Opré Tivadar 321 643
 Orbán Dezső 635
 Ormos Ede 612
 Orsolya Erzsébet 697 698
 Ostwald, Wilhelm 235 617
 Osvát Ernő 89—91
 Osváth Béla 550 604
 Ovidius, Publius Naso 394 475 533
     551 657 671 689
 Owen, Robert 383
 Ozsvár Péter 54

Óz Pál 102

Pajor Sándor 664
 Paku Imre 551 555
 Palacký, Frantisek 573
 Palágyi Lajos 329 339 340 382 446
     491 640 645 646 649 650 658 673
     679 684 691 692 696 697 701
 Palágyi Menyhért 98 577 578
 Palasovszky Béla 618
 Pálffy Albert 221
 Pálfi Balázs 197 251 252 608
 Pálfy Dániel 689
 Palma, Jacopo il Vecchio 515 697
 Pálos Endre = Eisner Manó
 Palotás Fausztin 655
 Pankhurst, Emmeline 567
 Pankhurst, Silvia 51 567
 Pansin, Willy 649
 Pap János 655
 Papp Balázné 458 686
 Papp Dániel 500 694
 Papp Gábor 147 332 567 593 609 635
     679
 Paracelsus, Aureolus Philippus 33
 Parker, Louis Napoleon 646
 Pártos Jenő 567
 Pascal, Blaise 25 234 341 650
 Paskievics, Iván Fjodorovics 168
 Pasteur, Louis 14 48 521
 Pásztor János 23 24 449 450 561
     562 620
 Pásztor József 550 566
 Patacsy Dénes 442 683 695
 Pataki Hajnalka 333 648
 Pater, Walter 337 648
 Paulay Ede 691
 Paulay Erzsébet 641
 Pázmány Péter 348 444 655
 Peidl Gyula 349 350 401 442 491 539
     614 657 689
 Pekár Gyula 349 350 401 442 491
     539 597 629 641 646 657 673 685
     692 694 702
 Pelle János 580
 Perczel Etelka 354
 Periklész 261
 Perillus 496 693
 Peske Géza 627
 Pestalozzi, Johann Heinrich 163
     599

Petár király 580
 Petelei István 445 500 684
 Péter László 548 550 551 554—561
 563—569 571—574 577—579 582
 584 585 587 588 590 591 594—605
 607 611—613 615—618 621—623
 625 627 633 679 686 698 703
 Péterfy Jenő 45 124 208 459 489 610
 677
 Péterfy Tamás 683
 Pethes Imre 188 606 641 642 646
 Petneházy Dávid 100
 Petőfi István 242 539 618
 Petőfi Sándor 11 28 29 46 52 54 72
 79 81 97 99 100 102 107 124 134
 135 146 156 160 172 178 188 211
 212 220 221 230 231 248 258 280
 285 291 293 298 299 303 308 310
 313 316 318 321—323 343 354 365
 370 371 385 399 414 415 420 428
 430 431 433—435 437—440 442—
 445 450—452 454 457 459 469 470
 472 476 485 501 503 504 518 520
 526 530 533—536 538—541 543
 547 563 573 577 578 588—590 600
 613 625 634 643 644 652 654 657
 659 660 663 668 669 675 678 680
 682 683 687—689 694 695 701—703
 Petőfi Zoltán 118 242 243 539 585
 618 620
 Petri-Pick Lajos 118 585 609 689
 Petronius, Arbiter 182 603
 Petrovics György 458 686
 Phalarisz 693
 Phidiász 33 405
 Pickford, Mary 509 696
 Pikler Gyula 644
 Pilátus 158 432 523
 Pillich András 52 54 567
 Pilntér Jenő 511 542 701
 Planquette, Robert 600
 Platon 33 112 125 129 147 383 387
 484 582 619 689
 Plautus, Titus Caecilius Maccius 112 551 614
 617
 Plinius, Gaius Caecilius Secundus 618
 Ploetz, Karl 307 640
 Plutarkhosz 419
 Poe, Edgar Allan 27 28 423 437 485
 611 621 627 679 682
 Pogány Irén 356 645 660
 Pogány József 46 350 566 584 595
 657
 Pogány Margit 456 686
 Polgár Olga 648
 Polónyi Géza 67 570
 Pope, Alexander 28
 Popovics Sándor 568
 Porten, Henny 326 644 656
 Porto-Riche, Georges 186 605
 Porzolt Kálmán 186 194 264 605
 624
 Pósa Lajos 82 106 292 580
 Potemkin herceg 400 413 414
 Potter, Paul 658 666 678
 Pörzsölt Géza 662
 Prelogg József 262 623
 Prévost, Marcel 609
 Privat, Maurice 498 693
 Prohászka Ottokár 46 232—234 237
 565 591 595 616 617 630 632 641
 654 655 669 672
 K. Prokisch Elza 333 648
 Pröhle Vilmos 670 701
 Psylander, Valdemar 326 644
 Ptolemaiosz 517
 Puccini, Giacomo 340 563 576 596
 649
 Purjesz Zsigmond 692
 Puskin, Alekszandr Szergejevics 28
 202
 Pusztaí Gazda Jenő 578
 Pusztainé Váry Ilona 356 660
 Quintilianus, Marcus Fabius 551 617
 Rab, Julius 699
 Racine, Jean 609
 Rádió Rezső 649 670
 Radó Aladár 658
 Radó Antal 605 644
 Radócz Béla 658 659
 Rafael, Santi 697 700
 Raffay Sándor 669
 II. Rákóczi Ferenc 102 134 210—212
 258 288 291 293 584 598 611 615
 634 661
 Rákosi Jenő 53 123 145 231 345—347
 365 435 494 514 568 581 584 587
 593 595 626 629 641 645 652—654
 660 682 697 701
 Rákosi Viktor 111

- Rakovszky Iván 440 442 683
 Raleigh, Walter 497 543 693 703
 Randvég Mihály 395 700
 Ranke, Leopold 337 499 648
 Rankin, Jeanette 51 567
 Rapaport Samu 584
 Rassay Károly 667 683 696 702
 Rathenau, Walther 506—508 695
 Rátkai Márton 41 42 564
 Rátkay László 645
 Ravachol 496 693
 Reabourn 659
 Reichard Piroska 46 566
 Reid, Mayne 530 700
 Reinhardt, Max 66 187 192 193 569
 578 584 605 606 620 697
 Reisinger József 644
 Reizner János 337 648 680
 Rembrandt, Harmens van Rijn 174
 582
 Renan, Ernest 48 399 566 672
 Renard, Jules 609
 Renner, Karl 293 635
 Réthy Zeuzsanna 649
 Réti Ödön 468 687 688
 Retté, Adolphe 646
 Révai Miklós 298 465 637 696
 Révay József 593 690
 Reventlow, Ernst 54 64—66 92 568
 569 613
 Révész Béla 89 434 435 682
 Révész Ilonka 427 681
 Reviczky Gyula 606 625 690
 Ribera, Jusepe de 564
 Richardson, Samuel 458 686
 Richepin, Jean 235 609 614 617
 Rictus, Jean 594
 Riedl Frigyes 46 565
 Rigó Gizi 24 562
 Rilke, Rainer Maria 235 444 617
 Rimbaud, Arthur 411 517 594
 Rinaldini, Rinaldo 589
 Rippl-Rónai József 118 351 352 452
 468 516 635 658
 Risztics ezredes 138 139 591
 Ritoók Emma 46 566 629
 Róbert Károly 102
 Robespierre, Maximilien 8 410 418
 Roboz Imre 672
 Rodenbach, Georges 352 658
 Rodin, Auguste 33 58 260
 Roland Holst-Van der Schalk, Hen-
 riëtte 68 570
 Rolland, Romain 30 48 72 151 387
 462 507 551 594 673
 Ronsard, Pierre de 28
 Rops, Félicien 582
 Rosegger, Peter 58 568
 Rossini, Gioacchino Antonio 466 688
 Rostand, Edmond 109 112 145 310
 393 552 568 579 581 584 587 588
 591 593 608
 Rotschild 682
 Rott Nándor 237 617
 Rousseau, Jean Jacques 25 44 48 129
 143 216 241 263 322 418 419 497
 517 531 593 617
 Rovetta, Girolamo 186 605
 Rózsa Géza 644
 Rózsa Imre 495 693
 Rózsa S. Lajos 483 690
 Rózsa Sándor 116 493 658
 Rubens, Pieter Paul 700
 Rudolf trónörökös 654
 Rupert Rezső 378 404 441 667 674
 Ruskin, John 81 156 206 234 318 552
 573 597 610 643
 Russel, Bertrand 699
 Ruttkay György 632
 Ruyadael, Salomon 520 698
 Rysselberghe, Theo 193 606
 Sainte-Beuve, Charles 48 337 566
 Saint-Just, Louis Antoine Léon 8
 Saint-Pierre, Bernardin de 617
 Saint-Simon, Louis de Rouvroy 167
 Saitos Gyula 686
 Sakyamuni 233 616
 Sallustius, Crispus 33
 Salvini, Tommaso 193 606
 Sand, George 68 570 582
 Sándor Pál 442 683
 Sarcey, Francisque 186 509 605
 Sardou, Victorien 112 582 603 622
 Sarkadi Vilmos 693
 Sárosi Gyula 279 630
 Sárvári Anna 259 578 622
 Sas Ede 641
 Sas Ignác 682
 Savanyu Jóska 589
 Savonarola, Fra Girolamo 169 234
 600

Scarlatti, Alessandro 679
 Schandl Miklós 478 689
 Scheidemann, Philipp 137 141 273
     590 591 628
 Schiller, Friedrich 28 42 64 110 147
     188 228 263 361 362 418 419 428
     479 498 551 594 624 628 632 640
     653 678 681
 Schioppa, Lorenzo 654
 Schlachta Margit 659 683
 Schlegel, Friedrich 456 686
 Schmid, Christoph 529 700
 Schmitt Jenő Henrik 36 87 88 564
     576 582 677
 Schnetzer Oszkár 695
 Schnitzler, Arthur 515 697
 Schopenhauer, Arthur 471 630 639
 Schönberger Róza 68 570
 Schönherr, Karl 596
 Schönthan, Franz von 659
 Schöpflin Aladár 91 434 575 598 672
     682
 Schreiner Ferenc 427 680
 Schubert, Franz 505
 Schumann, Alexander Robert 448
 Schwarz, Bertold 18 560
 Scott, Walter 457
 Scotus Viator 615
 Sebestyén vértanú 379
 Sebestyén Ede 592
 Sebestyén Géza 637
 Cs. Sebestyén Károly 561
 Sebestyén Károlyné 701
 Segantini, Giovanni 520 698
 Semmelweis Ignác 313 578
 Semon, Larry 509 696
 Seneca, Lucius Annaeus 456 533 551
     594 599
 Seta, Della 635
 Sevigné, Madame de 68 570
 Shackleton, Ernest Henry 436 437
     682
 Shakespeare, William 7 29 40 108
     111 112 136 174 180 187—189 192
     199 244 250 259 268 346 358—360
     362 370 381 388 419 453 454 466
     485 488 489 492 498 510 513 514
     521 533 551 552 557 581 583 590
     591 600 601 603 606 608 618 619
     626 628 649 653 654 661 662 665
     666 680 687 690 691 694
 Shaw, George Bernard 30 72 112 114
     167 214 264 387 393 464 579 583
     603 628 665 669—671 673
 Sienkiewicz, Henryk 603
 Sieyès, Emmanuel 104 216 580 592
 Signorelli, Luca 447 685
 Sigray Antal 635
 Sigray Jakab 102
 Simmel, Georg 507 695
 Simonyi Zsigmond 240 466 553
     617
 Simonyi-Semadam Sándor 634 636
     684
 Sipőcz Jenő 469 688
 Smetana, Friedrich 573
 Smurák József 449 685
 Sobri Józka 493
 Solymosy Sándor 155 597
 Somlay Artúr 188 605
 Somlyó Zoltán 311 641
 Somogyi Béla 379 667
 Somogyi István 691
 Somogyi Károly 337 648
 Somogyi Szilveszter 591 593 601
 Sós Aladár 647
 Spartacus 136 159 580 590
 Spencer, Herbert 118
 Spengler orvos 236 617
 Spengler Oswald 368 507 665
 Spinoza, Baruch 120 121 231 233
     458 616
 Staël, Madame de 68 570
 Stanley, Henry Morton 437 682
 Staud Géza 554
 Stead, William 615
 Štefanik, Milan Rasztiszlav 609
 Steinach, Eugen 650 658 659
 Stendhal, Henri Beyle 30 48 140 532
     630 646
 Stephenson, George 99 578
 Stirner, Max 152 595
 Stoll Károly 682
 Stolz Róbert 632
 Strauss, Johann 625 629
 Streliszky fényképész 438 683
 Strindberg, August 50 51 150 191
     192 381 382 387 388 432 567 579
     606 616 628 666 687
 Stróbl István 333 648
 Stuart Mária 361 362
 Succi, Merlatti 91 576

Sudermann, Hermann 206 579 610
 647
 Sue, Eugène 485
 Sugár Gyula 157 597 598
 Sully-Prudhomme, Armand 37 180
 603
 Suppe, Franz 622 629
 Surányi Miklós 586
 Suso, Heinrich 444 684
 Suttner Berta 51 567
 Süle Sándor 550
 Swedenborg, Emmanuel 531 700
 Swift, Jonathan 72 115 133 461
 Swiney, Max 646
 Sylon bűvész 256 622

Szaákh András 641
 Szabados János 336 648
 Szabadjai István = Széll István
 Szabó Dezső 91 239—241 246 307
 308 320 321 364 365 403 460—463
 585 617 620 629 643 656 664 667
 668 675 687
 Szabó Ervin 50 627 674
 Szabó Gyula 572
 Szabó István
 nagyatádi 67 68 276 377 570 619
 629 667 670
 sokorópátkai 276 287 452 510 629
 632 685
 Szabó János 608
 Szabó Lőrinc 685
 Szabó Sándor 561
 Szabolcsi Miklós 551
 Szabolcska Mihály 23 343 447 632
 641 690
 Szacs vay Imre 188 605
 Szalatnai Rezső 574 575 579 584 633
 Szalay Antal 271 613 627 630
 Szalay József 36 426 562 565 567 569
 573 680
 Szalay Sándor 568
 Szapolyai = Zápolya
 Szappho 432
 Szarvas Gábor 298 637
 Szász Béla 468 688
 Szász Károly 608 616 628 648 677 688
 P. Szathmáry Károly 531 700
 Szávay Gyula 36 565 641
 Széchenyi István 45 54 55 61 81 82
 93 107 134 167 169 211 266 291
 292 304 366 419 420 448 455 483
 514 521 614 627 635 676 678 686
 Széchenyi Viktor 619 656
 Széchy Károly 46 428 429 565
 Szecső Vilmos 654 697
 Szegedi Kiss István 574
 Szeghő Endre 6 151 557 558 594 595
 600 615
 Székely Albert 686
 Székely Bertalan 318
 Székely János 669
 Szekfű Gyula 210—212 611
 Szelesi Zoltán 668
 Széll István 690
 Szemere György 191 606
 Szendrey Júlia 243
 Szendrey Mihály 637
 Szenes Béla 499 669 684 694
 Szent
 Ágoston 531
 Antal 399
 Borbála 697
 Cecília 531 700
 Demeter 252
 Elmo 531 700
 Erzsébet 659
 Ferenc 234 484
 György 297
 István 78 279 572
 János 63
 Mihály 62 132
 Pál 102 129 158 371 386 387 551
 669 672
 Tamás 385—387 669
 Teréz 234 395
 Szentgyörgyi István 620
 Szentmarjay Ferenc 102
 Szép Ernő 231 464 571 599 616
 Szép Fülöp 496 693
 Szepessy László 46 188 566 606
 Szépkúti Miklós 517 518 698
 Szépvízi Balázs Béla 693
 Sz. Szigethy Vilmos 124 425 559 573
 587 594 611 679 680
 Szigeti József 645 688
 Szigligeti Ede 112 210 259 611 615
 645 657
 Szilágyi Aladár 340 649
 Szilágyi Géza 690
 Szilassy Cäsar 550 642 645 646 678
 679 699

Szily Kálmán 659
 Szinger Kornél 634
 Szinyei-Merse Pál 193 286 313 332
 520 631 632 639
 Szinnyei József
 id. 641
 ifj. 466 687
 Szirmai Albert 582
 K. Szivessy Mária 567
 Szmracsányi György 665
 Szokrátesz 40 163 495
 Szolárcsik Sándor 102
 Szólon 617
 Szombathelyi Béla 549 592 607 649
 Szombathelyi Béláné = Tóvölgyi
 Margit
 Szommer Endre 292 334 632 635
 Szomorj Dezső 74 89 231 300 335
 362 464 466 471 473 548 571 579
 582 589 596 607 637 638 663 687
 Szophoklész 125 192 388 405 687 688
 Szöllőssy Lajos 665
 Szöllőssy András 641
 Szöri József 15 118 119 559 585
 Sztanyiszlavszkij, Konsztantyin
 Szergejevics 620
 Sztérényi József 442 683
 Szuhányi Eva 639
 Szuhányi Györgyi 639
 Szűts Mihály 147 593
 Szűz Mária 62 120

Tabéry Géza 561 597
 Tabódy Zsolt 119 549 585 601 604 607
 Tacitus, Publius Cornelius 18 560
 Tagányi Károly 670
 Tagore, Rabindranath 337 338 532
 649 700
 Taine, Hippolyte Adolphe 48 200 201
 207 337 359 393 410 566 608 661
 671
 Tamás apostol 385—387 669
 Tamás Anna 382 645—647 656 659
 662 663 665 673
 Tamás Rezső 559 571
 Tamerlán 252 496
 Táncsics Mihály 11 12 172 221 371
 384 385 415 429 669
 Tardos-Krenner Viktor 606
 Tardos-Taussig Ármin 333 626 648
 Tasso, Torquato 28 305

Taszler Béla 511 696
 Tatár Béla 221
 Taurinus István 703
 Telekes Béla 700
 Teleki László 112 489 582 584 626
 Teleki Pál 375 625 629 650 651 658
 666 667 684
 Teleszky János 67 570
 Telkessy Valér 635
 Tennyson, Alfred 207
 Terentius, Publius Afer 79 437
 Terescsényi György 292 634 642 655
 665 676 687 696 699
 Terescsényi Gyula 620
 Terhes Sámuel 551 630
 Terrail, Ponson du 700
 Tertullianus, Quintus Septimius Flo-
 rens 158 598
 Tevan Andor 588 650
 Theokritosz 531
 Theuriet, André 609
 Thomas, Albert 150 594
 Thomay Béla 52 567
 Thonuzoba 102 579
 Thorma János 649
 Thorwaldsen, Berthel 634
 Thukydész 33
 Thury Zoltán 500
 Thurzó Péter 175 601
 Tiepolo, Giovanni Battista 62 516
 . 569 697
 Timon Ákos 139 591
 Tinódi Lantos Sebestyén 30
 Tirpitz, Alfred 650
 Tisza Domokos 420 678
 Tisza István 136 199 419—422 561
 570 577 670 675 678 683
 Tisza Kálmán 420
 Tizian, Vecellio 174 464 513 531 697
 Toldy Ferenc 339 420
 Toldy László 608
 Tolnai Lajos 428 681
 Tolnay Ákos 680
 Tolsztoj, Lev 30 32 66 72 81 100 112
 120 143 150 156 163 177 185 187
 202 234 241 264 303 387 393 521
 531 564 591 594 597 632 637 665
 674
 Tomcsányi Vilmos Pál 675 696
 Tomor Ernő 27 563
 Tomori Pál 53 567 644

Tompa Mihály 26 47 226 240 254
 279 420 428 450 566 586 617 681
 703
 Tonelli Sándor 687
 Torma Zsigmond 620
 Tormay Cecil 629
 Tornyai János 23 450 562 635
 Tóth Aladár 685
 Tóth Antal 243 369 618 665
 Tóth Árpád 46 468 576 616
 Tóth Béla 400 465 466 570 617 649
 672 683 694 703
 Tóth Ede 645 661 662 677
 Tóth Endre 605
 Tóth Kálmán 645
 Tóth László 626
 Toulouse-Lautrec, Henri 352 658
 Sz. Tóvölgyi Margit 267 339 357 626
 628 649 660 663 673 698
 Tölgyes Gyula 679
 Tömörkény István 35 36 42 78 106
 119 122 195 196 231 292 337 426
 470—472 486 534 552 563—565
 572 590 592 603 607 621 627 651
 660 677
 Török Gyula 96 97 577
 Török István 62
 Török Károly 450 685
 K. Török M. Miklós 668
 Török Vica 675
 Tőry Gusztáv 568
 Törzs Jenő 193 606
 Trefort Ágoston 692
 Trepov, Fjodor 693
 Trockij, Lev Davidovics 14 60 86—88
 172 564 575 576 580 594
 Trócsányi Zoltán 627
 Turcsányi Imréné 567
 Turgenjev, Iván Szergejevics 112
 204 241 609 690
 Turner, Joseph Mallord William 206
 520 610 698
 Türr István 293 636
 Türtaiosz 343
 Ubryk Borbála 68 496 529 570 693
 Udvary Ferenc 644
 Udvary Géza 635
 Uhland, Johann Ludwig 457 686
 Uitz Béla 128 588
 Újházy Ede 188 189 605 609
 Újlaki Antal 567 644
 Újvári Péter 311 641
 Ulain Ferenc 702
 II. Ulászló 181 251
 Ultamaro 634
 Unruh, Fritz von 507 660 695
 Úr György 554 621 637 654
 Urbán Lajos 677
 Uty Gizella 195 607 688
 Vág Sándor 551 589 598
 Vágó Béla 154 595
 Vajda Ernő 483 499 690
 Vajda János 204 226 489
 Vak Gyula = Boros Gyula
 Valentiny Antal 52 567
 Vámbéry Ármin 313 452 641
 Vandervelde, Émile 51 567
 Van Dyck, Anthonis 659
 Van Vleuten 27
 Várady Zsigmond 589
 Varga Jenő 602
 Vargha Gyula 638
 Varjassy Lajos 217 612
 Várkonyi Nagy Béla 416 677 687
 Varney, Louis 620
 Váry Ilona = Pusztainé Váry Ilona
 Vasadi Balogh György 655
 Vass József 664
 Vaszary János 468 688
 Vázsonyi Vilmos 24 35 67 253 254
 398 442 562 569 570 614 621 625 683
 Veber, Pierre 656
 Vecsera Mária 654
 Vég helyi Iza 678
 Végvári 688
 Vella, Arthuro 635
 Verancsics Antal 608
 Verdi, Giuseppe 625
 Verescsagin, Vaszilij Vasziljevics 654
 Verga, Giovanni 186 605 682
 Vergilius, Publius Maro 33 65 145
 305 323 396 531 569 671
 Verhaeren, Émile 303 585
 Verhovay Gyula 298 637
 Verlaine, Paul 28 352 594 658
 Vermes Ernő 618 645 679
 Verne, Jules 19 20 133 475 530 560 655
 Verneuill, Louis 684
 Vértes Marcell 649
 Vesalius, Andreas 33 563

Vespasianus, Titus 551 650
 Vészi Margit 599
 Vetsera Mária 654
 Vezéri Ödön 243 618
 Vigh Jenő 644 679
 Viktória királynő 68 569 570
 Villon, François 17 28 145 551
 Vilmos császár 60 141 367 563 613
 Viola Margit 287 618 620 632
 Vitéz Miklós 665
 Vitruvius, Pollio 33 563
 Vlasits Károly 609 649
 Voinovich Géza 641 681
 Voltaire 40 48 122 216 362 499 523
 564 586 593 640 694
 Vörösmarty Mihály 29 107 108 112
 146 225 226 271 279 309 322 341
 354—356 414 420 421 430 452 482
 504 514 524 530 543 565 580 588
 626 640 645 660 679 685 701 703
 Vrchlický, Jaroslav 573
 Vucskits Jenő 435 682

Wagner, Richard 75 174 180 206 207
 334 508 514 603 610 696
 Wahrmann Mór 45 565
 Waldmüller, Ferdinand 659
 Wallisch Kálmán 549
 Washington, George 288
 Wazulik Antal 512 513 697
 Wedekind, Frank 100 186 193 194
 552 578 596 606 654
 Wedekind, Tilla 654
 Weininger, Otto 231 616
 Weisz Annie 660
 Weisz Konrád 677
 Weisz Manfréd 45 181 182 565 603
 Wekerle Sándor 34 67 505 563 569
 570 576 577 675
 Wells, Herbert George 387 475 507
 660 669
 Werbőczy István 159
 Wertheimstein Viktor 435 682
 Wesselényi Miklós 627
 Whitman, Walt 261 444 621 684
 Wiegler 542 703
 Wilde, Oscar 25 28 52 118 123 146
 189 326 534 587 621 627 698 701
 Wilson, Woodrow 61 92 130 143 157
 274 281 295 573 580 588 591 594
 599 621 628 646 658

Wimmer Fülöp 567 701
 Windischgrätz, Alfred 168 438
 Windischgrätz Lajos 410 441 675 689
 Witmann Viktor 475 689
 Wolff Károly 408 409 468 469 674 698
 Wolfner Pál = Farkas Pál
 Wölfling Lipót 654
 Wrangel, Pjotr Nyikolajevics 662

Zách Felicián 102
 Zacconi, Ermete 576 702
 Zádor János 579
 Zadravecz István 144 574 592 597 638
 Zágón István 144 592
 Zákány Gyula 441 442 636 674 683
 691
 Zalai Béla 46 87 566 651
 Zalán Gyula 54
 Zamenhof, Lazar 175 601
 Zápolya János 159 197 248 251 252
 485 608
 Zarathustra 120 130 226 586
 Zarecsnik János 598
 Zaszulics, Vera 496 693
 Zempléni Árpád 254 255 621 629
 Zenobius 560
 Zerkovicz Béla 682 684
 Zichy Antal 698
 Zichy János 619
 Zichy Kamilla 690
 Zigoto = Semon, Larry
 Zilahi Kiss Jenő 409 674
 Zimányi Gyula 616 624
 Zola, Émile 30 32 37 47 48 59 72 73
 84 110 129 140 153 167 185 219 239
 303 389 395 396 423 424 451 465
 551 560 612 667 676
 Zoltán Vilmos 649
 Zöldi Elza 205 610
 Zöldi Márton 205 206 609 610
 Zöldi Vilma 203 205 458 603 608—611
 686
 Zrínyi Ilona 68
 Zrínyi Miklós 31 291 303 304 316 365
 419 444 452 485 576 598 638 656
 Zrínyi Péter 258

Zsadányi Henrik 667
 Zsigmond király 102
 Zsirkay János 510 511 514 646 652
 696 697
 Zsitvay Tibor 694

A KÉPEK JEGYZÉKE

1. A *Makói emlék* első lapja. A kézirat Saitos Gyulától került a Kilényi-gyűjt.-be
2. Az *Alkohol és irodalom* harmadik lapja. A Somogyi-könyvtárban Szalay József hagyatékából
3. A költő névtelen vezércikke A Munkában. Az 1921. máj. 1-i szám címlapja
4. Juhász Gyula folyóirata: a Magyar Jövendő. Az 1922. máj. 15—jún. 15-i szám címlapja
5. Előszó József Attila verseskötetéhez. A Szépség koldusa elé. Kézirata a Petőfi Múz.-ban
6. Előszó József Attila verseskötetéhez, második lap

Makói emlék.

1.

A szerkesztő úr kéri, hogy írjal valamit a lapja hísvéti számára. Nagyon rövidesen. Makói újság igen kedves + emlétkem nekem, ~~hozzátartoz~~ (az emlékek mindig kedvesek, he szomorúak, talán még inkább), itt voltam fiatalabbak között, bár az is igaz, hogy itt rokkantam meg először, a háborús tanterjedés vesződségeiben. (A róla megírt visszaemlékés az első a rokkantásról. Az ember egyrészt hal meg, ám többször is lehet életben.) ~~szóval~~

Hogy mire gondolok vissza legbiztosabban, nehezt megmondani. A jó Papp néni, akitől barátságos ottont is pompás korotot találtam, a jó tanítványaimra, akik közül Kecskeméti György néni jelentős poéta lett (legutóbb) (he eddig kevesek számára is), a jó kollégákra, akik közül többet nem igazoltak a jelenben (sehol, a jövő is valami ám), a jó Esperantisták és Petrovics polgármester úrra, akik első megértőim között foglalnak helyet (a rivemben is az első között), a kis színházra, amelyben először láttam meg Hermiát, akitől néhány elég szép szonettet írtam, de

nagyközi
 nagy ~~számban~~ és jellegzetes alkoholiámiusát.
 # Mert amint van egészséges lángész,
 Bach, ^{Sebestyén,} ~~Sebestyén,~~ Michel Angelo, Goethe,
 akik mintegy az ember szellemi teljesítő-
 képességének ~~h~~ határait jelzik, ^{a fényes orvok}
~~hisz,~~ ^{amelyeket} ameddig fajunk lelki fejlődése eddig
 elérni tudott, éppen így vannak, ^{szűkek, és}
^{sejnos)} az előbbieknél nagyobb számmal ^{vannak beteg}
 géniuszok, mint Pascal, ^{Étropic,} Leopardi, ^{Röyman,}
^{je} ~~je~~ Baudelaire, Wilde, ^{Kischpál} akik, mint a véred
 intőzt az emberiség intellektuális fló-
 rájának üvegházi növényei, azért mintén
 hődelatra és ^{csodálatos} csodálatra kóztetik a ^{szemből}
 a művészi és tudományos zserni mintén igaz meg-
 mert nemcsak ~~degeneráció~~
 lefelé van itt a degenerációban, hanem,
 ottán, ^{az} ~~hisz~~ ^{hisz} ~~hisz~~ ^{hisz} ~~hisz~~ ^{hisz} ~~hisz~~ ^{hisz} ~~hisz~~ ^{hisz}
 végre az ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol}
~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol} ~~alkohol~~ ^{alkohol}

Pécs, 1921. május 1.

Egyes szám ára 2 korona

Vasárnap, III. évf., 94. szám.

A MUNKA

SZOCIÁLDEMOKRATA POLITIKAI NAPILAP.

Felhalmozás: DEÁK DEZSŐ.

Vár-szice 7. szfm. — Telefon 10-96.

Felolvasó kiadó: JENEI BÁNDOR.

A MI ÜNNEPÜNK.

Ma az egész világon, a föld minden zugában ünnepel a munka népe. A dolgozók letelejtéi szerzsámaikat, a gyerekek megáldanak és a munkásnőkök szívét egy érzésben, egy gondolatban dobban össze. Ma az egész világon, a föld minden zugában egyrői álmodik a nyomor és a munka, a jövendőről, amely szebb lesz, jobb lesz, igazabb lesz, a jövendőről, amelyet a Férgek kezek és a megfeszített agyak készítenek elő, a jövendőről, amelyet érdemes küzdelem és szenvedni, áldozni és tenni, dolgozni és remélni.

Íst a hatalmas és egyetemes májusi ünnepet, a legújabb kor ez áhítata és fölemelő szaturálását nem leülőbb rendelkezéire állk, nem kormányzó parancsolják, ez az ünnepet, a mi ünnepeinket egy legyűzhetetlen és letörhetetlen, egy mélyleges és diadalmas emberi vágy szülte, amely ott él a munkásnőkök szívében, lelkében, az ott a jövendő után, amelynek bajnaladásait látja május elsőjének tavaszi ébredésében, ezen a napon, amelyet a kipattant rügyek, a fölérkező árdók és mezők, az egész földünk és föléngő nagy természet, minégy, hivatallat tesz az élet, az öröm, a szépség és a szabadság mellett.

Ez a mi boldog, békes májusi ünnepeinket mi, egy ezeres deje nem alihettől meg. A hatalom akkori bünyvtalan és bizalmatlan birtokosai nem engedték. Nyugtalan volt a lelkiismeretük, mint a vészli bárdok Edward királynak és nem akarták, hogy ezen a napon a munka népe a szabadság mezején, a földtől égve kénye, a vágyait és álmait, a hitet és reményét elenekelje. Az egész világ dolgozó ünnepeitök, a földkerekség minden robosztusa és közelmányellője, az öltölkö kultúrák is joga volt megosztani ezt a szép napot; a magyar munkásság nem ünnepelhetett. A magyar munkásság nem lehetett szolidaris e napon vele egytérző testvéreivel a nagy világon.

Aróta engedett valami ez a merev és kemény lütköztes-tusa a hatalomnak, egy év szenvedése és türelme után ma már — bár még mindig korlátoz közt — lehet ünnepeletünk a munkásság világunnepe. Május elsője megint a mének lehet, dolgozóké, robotosoké, küzdőké. Megint dalolhatunk és járhatunk a szabadság ezen a napon, de még nem beszélhetünk. Még nem szabad nyitlan kinöndani azt, ami a szívünkön festetik. Még nem szabad elpanaszolnunk azt, ami fáj, még nem szabad elsövegynünk azt, hogy mit kíván a magyar munkásság, még nem szabad föltérni sebeinket, még nem szabad megosztani nyomonosságunk és rabágnak nyugtalt és bilincset. Május elsőjének is az ideje, mint ahogy ez a tavalyinál valómivel szabadabb és megértőbb alkalmasság május elsője is elkerülni.

Ma még nem mondhatjuk, hogy a szervezett munkásság és vele együtt az egész magyar munkásság legfontosabb, legérzékenyebb kívánásait az elő sző erejeivel az ünnep pódiumán. De az irás beátn keresztült már lehet hangzólatunk és egyre erősebben hangzólatni fogjuk, hogy itt a legfőbb ideje:

a sajtószabadság,

a szükeletési szabadság,

a szervezeti szabadság visszaállításának,

az amnesztia végrehajtásának és kiterjesztésének, az inter-nalnak megszűntetésének és mindenetelké itt az ideje, hogy az öntudatos, szervezett munkásságok ebben az országban is sulya és ereje szerint megvédjék, hogy azának meg végre a megtorlással és közegyintéssel minden elméleti akaró hatalmi politika, amely öldög lehetetlenne lett minden megértést és legfőbb avadályja volt a konszolidációnak és annak, hogy a nagy világ rököszeve és pöndulata e kis ország felé forduljon. Elvárjuk, hogy a mai magyar politika új vezetői tanulak tavaly óta és nem állanak meg a pusztá, egyszerű tanulságnál, hanem levonják a konszekvenciát.

Az ötlet május elsője még nem valódi örömunnepe. Még csak a reményes májusi az, hogy lesz még egyszer ünnepe a világon, amikor a magyar munkásság is szívvel, szíval egyaránt nyugodtan és ugyan ünnepelhet.

Minden elnyomás, minden szenvedés, minden nélkülözés, minden üdülés csak a mi ügyünket, a mi igazunkat szolgálta és erősítette. A mai májusi a mi táborunk erősebb, szilárdabb, öndobosabb és rendföletlenebb, mint valaha.

Ma inkább, mint valaha, érezzük tudjuk, hogy szabad lesz a föld, a nekész, diadalmas és diadalmas munka révén, mely a végtelenségig a megfeszített világon.

Attól még senki sem lakott jól,
hogy a másikat enni látta!

MAGYAR JÖVENDŐ

IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI
I. ÉVFOLYAM FOLYÓIRAT 2—3. SZÁM

FŐSZERKESZTŐ:
JUHÁSZ GYULA

SEGÉDSZERKESZTŐ:
MORVAY ZOLTÁN

FELELŐS SZERKESZTŐ:
LIGETHY BÉLA

TARTALOM:

Halasi Andor: A kritika sorsa; irodalmunk sorsa.
Debreczeni Miklós: Versek.
Sásdi Sándor: Asszony az éjszakában. (Novella.)
Új francia költők:
Ungvári Elemér fordítása: I. Vers.
Kecskeméti György fordítása: II. Vers.
Juhász Gyula: Gardonyi Geza.
Morvay Zoltán: Vers.
Oláh Gábor: Shakespeare történelmi drámái. (Második közlemény.)
Nagyfalusi Jenő fordítása: A balga és a halál-ból.
Kecskeméti Pál: Dosztojevszkij filozófiája.
Terencesnyi György: Vers.
Bíró László: Csavargók. (Regény II.)

KRÓNIKA:

Vágh Sándor: Király György.
Váth János: A balatonalmádi-i fürdő megnyitása.

KRITIKA:

Kecskeméti György:
Szomorú Dezső: II. Lajos király.

KÖZGAZDASÁG:

Morvay Zoltán: A „Magyar Jövendő” debreceni kiállítása.
Nagyfalusi Mór: Az új osztrák vámtarifa és Ausztria jövőbeni kereskedelmi politikája.
T. A.: A pezsgő.
Gazdasági közlemények.

SZEGEDI
SZERKESZTŐSÉG:
SZENT MIHÁLY-UTCA 9.
III. EM. 10.

1922 MÁJUS 15 — JUNIUS 15.

ÁRA 100 KORONA

DEBRECENI
SZERKESZTŐSÉG:
DARABOS-UTCA 32.

Előszó.

[A legnagyobb készséggel és örömmel vállaltam
 hoztam arra, hogy József ~~Attila~~ első verses könyvé-
 hez előszót írjak. Ez a nagyon fiatal és nagyon
 tehetséges költő a legteljesebb mértékben meg-
 érdemli, hogy a figyelem feléje forduljon, hogy igaz-
 szeretettel és reményteljesen fogadja a magyar olvasó-
 körönség és hogy a kritika se menjen el mellette
 közömbösen vagy ellenségesen és ne előzgedjék meg
 vele szemben a nyomtatásban megjelenőnek rende-
 sen kijáró vállveréssel. József ~~Attila~~ Jsten
kegyelméből való költő, ért meg ~~is~~ lehet és meg
 is kell mondani és nagy fiatalága olyan igére-
 tekkel teljes, amelyeknek bevétele és ez nem
 csak és nem mindig a költőn múlik egészen - őt
 a jövőre magyar poézis legjobbjai és legigazabbjai
 köré fogja szelni. Ez a most serdülő és még
~~tanuló~~ iskoláit járó költő már eddig is
 sokat és mélyen szenvedett az életől, ^{az} ~~az~~ embe-
 rekől, hordotta a kiisten nyomor és elhagyottság
 keresztjét, árván és nincstelenül vándorolt és
 dolgozott ~~tanult~~ és tanult, egyetlen vizantálisa
 az a jötekönyv és áldott génusz volt amely Cooko-
 nait és Petófit ^{is} ~~is~~ cudar és áldat átkozott nélkülü-
 - dicőseges elődeit nyomorban és küldetésben,

Lőrés Köpárnán ~~se hagyta~~ ² és szalmavackán
 se hagyta cserben. Na költőnek lenni megint
 áldozat és martirium is egy kicsit, de így köl-
 tőnek lenni — ^{hiszen} ~~hiszen~~ ez tényleg pleonazmus — különösen
 az. De József ~~szalmavackán~~ ^{szalmavackán} van még egy irigylésre-
 méltó kincse, a költőiség adománya mellett —
 ifjúsága és az a tudat, hogy előtte a végtelen
 lehetőséget holnapi bűvöletében. Am a fiatal
^{palangyák} ~~palangyák~~ szereti, gondosra és ápolni kell, mert
 Külömben nem fog az egész nőni. (Ezt így se
 igaz engedél meg nálunk emberek és viszonyok,
 akár Péterfőről van szó, akár Idyőről.) Szerepjáték
~~szerepjátékot~~ ~~ert a más~~ ~~induló~~ ~~és~~ ~~más~~ ~~első~~
~~szerepjáték~~ ~~szerű~~ ~~szerepjáték~~ ~~is~~ ~~tiszta~~ ~~magasragat~~ ~~és~~
~~szerepjáték~~ ~~feltétele~~

Nem ^{ismerek} ~~szerepjáték~~ bölcsébb és ~~népszerű~~ igazabb faj-
 vedelmet, mint a valódi tehetség, az igazságos
 fiatalság megbecsülését ^{szerepjáték} ~~szerepjáték~~, okos és
 szerető fölemelést. Emberek, magyarok, ~~szerepjáték~~
~~szerepjáték~~ ime a költő, aki indul, magaoba és
 mélybe: József Attila, ~~akiben kedve~~ ~~szerepjáték~~
~~szerepjáték~~ ~~és~~ ~~fogyaték~~ ~~partján~~ neki! Ennek a
 szerepjáték, ~~szerepjáték~~ országát ~~egyik~~ ~~szerepjáték~~ ~~szerepjáték~~ megmaradt és
 el nem rabolható kincse kultúrája és ezzel a kultúra-
 nak reménye ~~szerepjáték~~ körül való: ez a József Attila, akinek
 nem en, de a miéves avatott pappá ~~szerepjáték~~ és igazság magyar
 világra templomban.

Juhász Gyula

TARTALOMJEGYZÉK

Az első lapszám a főszöveg, a második a rá vonatkozó jegyzet lapszáma. Csillaggal jelöltük a kötetbe föl nem vett cikkeket. A főszövegben e cikkeknél csupán címét adjuk, fontosabb adataikat pedig a jegyzetek megfelelő időrendi helyén közöljük.

1918

1. Üri divat. — Bemutató előadás —	5	557
*2. A lelkiület	6	557
*3. Bors László: Szív és száj	6	557
4. A színházak és a kormány	6	557
5. Ma egy éve	8	557
6. Ébredés	9	558
*7. A tanárok is ...	10	558
*8. Évforduló	10	558
9. Március 15.	11	558
*10. Király és nép	12	558
*11. Ocskay brigadéros	12	558
*12. Nyitány	12	558
*13. Romanc. — Bemutató előadás —	12	558
14. Medgyaszay Vilma	12	559
15. Siegfried kardja	13	559
*16. A németek	15	559
*17. Jeremiás	15	559
*18. Még mindig	15	559
19. Műteremlátogatás	15	559
*20. Bórszobor	16	559
21. Coignard abbé véleményei a háborúról és a németekről	16	559
*22. Piros tojás	18	560
*23. Rossz álom	19	560
*24. Clemenceau	19	560
*25. Az első koszorú	19	560
*26. A vén színész	19	560
*27. Egy sír	19	560
28. Amiens	19	560
*29. Földanyánk	20	561
*30. Iskolák	20	561
*31. A Holnap Szegeden	21	561
*32. A király mondta	21	561
*33. Plakátok	21	561

34. Haeckel	21	561
*35. E napon	22	561
*36. A titok	22	561
*37. Burián	22	561
38. Pásztor Jánosnál	23	561
*39. Békepolitika	24	562
*40. Vázsonyi	24	562
41. Alkohol és irodalom — Tanulmány —	24	562
42. Élet és iskola	33	563
43. A magyar jövőért	34	563
44. Tömörkény	35	563
*45. A pap meg az ágyú	36	563
46. Lenin, az olvasó	36	564
47. Mi lesz?	37	564
*48. Szegedi amatőrök I.	38	564
*49. Baróti a kuruzslóban	38	564
50. Coignard abbé véleményei az alkohorról	39	564
*51. Tömörkény	41	564
52. Rátkai, a drámai színész	41	564
*53. Tömörkény-emlékünnap a Dugonics Társaságban	42	565
54. Berlinben	42	565
55. Marx	44	565
56. Négyes órák	45	565
*57. Holt ponton	47	566
*58. Mi van a Tompa hagyatékban?	47	566
59. Mérleg	47	566
*60. Heten Théba ellen vagy Akit akartok!	49	566
*61. Körmenet	49	566
*62. Othello, a szegedi boszorkány vagy Ende gut, alles gut!	49	566
*63. Moravcsik professzor	49	567
64. „Kalapos naccságák”	49	567
65. Gyóni Géza kálváriája — Hazakerült fogolytársai elbeszélése alapján —	51	567
*66. A két Pierrot avagy Enfin seuls en deux	55	568
67. Középosztály	55	568
68. Gergely Sándor	58	568
*69. Meghalt Rosegger	58	568
70. Maupassant	59	568
71. Kis Napoleonok	60	568
*72. Elmerült szigetek	61	569
73. A legrégebb magyar faluban — Szemléldések a háborús Tápén —	61	569
74. Reventlow	64	569
75. A mi nőgyűlölőink	66	569
*76. Színház	68	570
*77. A nagy háború szállóigéi	68	570
*78. Kis nemzetek	68	571
79. Ringlispil	69	571
*80. Almássy ukáza	70	571
81. Jövendő	70	571

*82. Irodalmi havibúcsú vagy Így írátok ti pestiek!	72	571
*83. A holt szezón	72	571
84. Clémenceau	72	571
85. Bomba helyett bombaszt	74	572
86. Korbács	76	572
*87. Szent István napja	78	572
*88. Önérzet	78	572
89. Csöndesebben vigadjanak!	78	573
*90. Ambrus Balázs: Koszorú	80	573
*91. Szegedi irodalom a tanyán. — A Dugonics Társaság vasárnapja —	80	573
92. Irodalompolitika	80	573
*93. Ausztria	82	573
*94. A Mátyás templom kincsei	82	573
*95. 70	83	574
*96. Többet ésszel	83	574
*97. A princi vagy a kisasszony férje jó fiú	83	574
*98. Meghalt Meák Gyula	83	574
*99. Színügyi bizottság	83	574
*100. A színház ügye és a színügyi bizottság	83	574
101. Hosszúnapp Szigeten	83	574
*102. Válaszom Televénynek	84	574
*103. A hadilány	84	575
*104. Gergely Sándor művészete	84	575
105. A bolgár lépés	84	575
*106. Illúzió	86	575
*107. Tótok és csehek között — Magyar és morva végeken —	86	575
*108. Forgó Mihály tárlata	86	575
*109. Kossuth Lajos szobra	86	575
*110. A Nyugat estélye Szegeden	86	575
111. Trockijjal egy asztalnál	86	575
112. A Nyugat — Egy fejezet irodalomtörténet —	89	576
*113. Succi nem koplal többé	91	576
114. Most vagy soha	91	576
115. Spanyol	94	577
*116. Az a bizonyos ökör	96	577
117. Török Gyula	96	577
*118. Gotterhalte	97	577
*119. Fölvívás Szeged polgárságához!	97	577
120. Petőfi győz	97	577
*121. Joó Tibor versei	99	578
122. Októberi ifjúság	99	578
*123. A radikális polgári párt Szeged város polgárságához	101	578
*124. Békeség!	101	578
*125. Szokolca	101	578
126. Magyar Köztársaság	101	579
*127. Juhász Gyula előadása a drámáról	103	579
*128. Hotel Emmentália. Osztrák—magyar pacifizmus négy színváltozásban	103	579
129. Papi Tanács	103	579
*130. Quo usque tandem?	105	580

131. Interpelláció	105	580
*132. A tékozló fiú — Dr. Pelle János színjátéka —	106	580
*133. Pincérek, pincérnök	106	580
134. Vörösmarty	107	580
*135. Túl a nagy Kriványon avagy Krumpli nem étel, Imre nem író	108	580
136. Kaffka Margit	109	581
*137. Föl, honfiak!	109	581
*138. Rostand	109	581
139. Ultimátum	110	581
*140. A béke örültje	111	581
141. Színházpolitika	111	581
*142. Kertész Endre	113	582
*143. Jönnek a nők	113	582
*144. Papok forradalma	113	582
*145. Franciák Szegeden	113	582
*146. Gergely, a szobrász	113	583
*147. Szabadság a hó alatt	113	583
148. Megjegyzések	113	583
*149. Miksa Ilona	115	584
150. Konjunktúra	115	584
*151. Régi ismerősök	117	584
*152. Magyarország	117	585
153. Látogatóban dr. Dettre Jánosnál	117	585
*154. Tabódy, a katona	119	585
*155. A madár fiaihoz	119	585
*156. Óserő	119	585
*157. Az első forradalom Szegeden	119	585
*158. Baróti József	119	586
*159. Szomorú Betlehem	119	586
*160. Vakok karácsonya	119	586
161. Új szövetség	120	586
162. Irodalom, művészet — Szegedi kultúrprogram —	121	586
163. Ady Endre vidéken	123	587
*164. Sz. Szigethy Vilmos	124	587
*165. Jobbra, balra	124	587
166. Royalisták?	125	587
167. A Ma útja és célja	126	587

1919

168. 1919.	129	588
169. Halál 1918-ban. Fialasszony a boncolásztalon	130	588
170. Móra Ferencről	133	588
*171. Szegedi könyvesboltok	133	588
*172. Almássy Endre	133	588
*173. Alkohol	134	588
174. Franciák	134	589
*175. A békéért küzdő dráma a háború alatt	135	589
*176. Mihály bácsi naptárt venne. Rongypiaci kultúra ...	135	589
*177. Dr. Balassa Arminről	135	589

*178. Étsy Emília	135	590
*179. Kis Káté	135	590
*180. László király zárva	135	590
*181. Petőfi a forradalmi költő	135	590
*182. Forgalmi akadályok	136	590
183. Spartacus	136	590
*184. Filozófusok	137	591
185. Magyarok, szerbek: emberek	138	591
186. Az európai kultúra válsága. — Juhász Gyula előadása a Radikális Pártban —	140	591
*187. Elég volt	144	592
*188. Péter Zadravecz a világ és a papság dolgairól	144	592
*189. Férfias	144	592
*190. Zágon István: Jack — Bemutató —	144	592
*191. Múzeumba került a 46-osok lobogója	144	592
*192. Magyar Weimar	144	592
*193. Új egyetemi tanárok a bölcsészeti fakultáson	145	592
*194. Rostand és a magyarok	145	593
195. Ady	145	593
*196. Ady Endre	147	593
*197. Szüts Mihály	147	593
*198. Hollós Simon — Papp Gáborról	147	593
*199. Kunossy Elza	147	593
*200. Holnap	147	593
201. Apostol	147	594
*202. Ady és a franciák	149	594
*203. A Mikszáth Kálmán-díj nyertese	149	594
204. Internacionále	149	594
*205. Szeghő Endre	151	594
*206. Hamlet, dán elnökjelölt avagy velünk nem lehet kibarálni	151	595
*207. Szegény Tamás éhezik	152	595
208. Vendée	152	595
*209. Vágó Béla a proletárdiktatúráról. Kommunista szeminárium a városházán	154	595
*210. Egy kis nép nagy büszkesége	154	595
*211. Bányai Irén	154	596
*212. Halmos Gyula	154	596
*213. Levél mindenkinek	154	596
*214. A föld	154	596
*215. In memoriam	154	596
*216. Propaganda	154	596
*217. Hock János	154	596
*218. Solymosy Sándor	155	597
*219. Papokról	155	597
*220. Forradalmi versek	155	597
*221. Voulez vous?	155	597
*222. Az igaz papság hamis tükre — „A követendő példa” —	155	597
223. Művészetet a népnek!	155	597
*224. Sugár Gyula	157	597
225. Új hit	157	598

*226. Kommunisták vasárnapja Szegeden	159	598
*227. A véres összeütközés — Az áldozatoknál a kórházban — 228. Dózsa György emléke	159	598
*229. Francia—magyar barátkozás hajdan	160	598
230. Vajúdás	160	599
*231. D'Annunzio és csekélységem	162	599
232. Új iskolát az új életnek!	162	599
233. Gyerekek táncolnak...	164	599
*234. Szegedi színészpallanták	165	600
235. Az aranyagyú ember	165	600
236. Kossuth (Halála 25. évfordulóján)	167	600
237. Forradalmi Kis Káté	170	600
238. Kommunista kultúra	173	601
*239. Szeged népéhez!	174	601
240. Esperanto	175	601
*241. A városi népbiztos a szegedi proletárság kultúrájáért — Színház, hangverseny, könyvismertetés —	176	602
*242. A régi rendszer férfiainak gáncsolása	176	602
243. Gorkij üzenete	176	602
244. Jó hírek	178	602
*245. Fischhof Gyula előadása	179	603
*246. László Tivadar	180	603
247. Április	180	603
248. Agyagbálvány	181	603
*249. Védekezés a vérhaj ellen	182	603
250. Névtelen hősök tüntetni akartak Szegeden	183	603
251. Szikratávirat	183	604
252. A naturalista drámáról — A Remény előadása alkal- mából —	185	604
*253. Nagyszombat	187	605
*254. Utazás a vastaps körül	187	605
255. Színházi emlékek	188	605
*256. Déry Rózsi	194	606
*257. Május 1-én avatják föl az új Munkásotthont	194	606
*258. Úty Gizella	195	607
*259. Kalapos József. Nagy történeti szomorujáték négy lendü- letben és minden	195	607
260. Gárdonyiról. Egy konferansz, amit nem mondhattam el	195	607
*261. Matány Antal	197	607
*262. Párisi újságok	197	607
*263. Párisi újságok	197	608
264. [Szeged a forradalomban]	197	608
*265. Ócskay manipuláns	199	608
266. A munkásság nélkül	199	608
*267. Bende László	201	608
268. A művészekről a közönségnek	201	608
*269. Szegedi művészek kiállítása a kultúrpalotában	203	609
*270. Párisi újságok	203	609
*271. Zöldi Vilma	203	609
*272. Párisi újságok	203	609
*273. Nietzsche a Carmenről	203	610

*274. Majtényi László	203	610
275. Két magyar író	204	610
276. A kritika joga	206	610
277. Program	208	610
*278. Magyar kultúra	210	610
279. A mi Rákócziink ...	210	611
*280. Vegyenek virágot ...	212	611
*281. A „borzalom” irodalma és egy szegedi könyv	212	611
*282. Radikális kis káté	212	611
283. A nagy per	213	611
*284. Az egyetlen út	215	611
*285. A mai Budapest — Egy szemtanú elbeszélése —	215	612
*286. Párisi újságok	215	612
287. Július 14	215	612
288. Új orientáció	217	612
*289. A tudás hatalom	219	612
*290. Alkohol	219	612
*291. Nincs köszönet benne!	219	613
*292. Megint a reakció	219	613
*293. Nem volt elég?	219	613
294. Petőfi	220	613
295. Nem engedjük a forradalom vívmányait!	222	613
296. Törökországi levél	223	614
*297. Haeckel	225	614
*298. Párisi újságok	225	614
299. Világos	225	614
*300. Megint egy új kormány	226	614
*301. Szervezkedés	226	614
*302. Hamupipőke	227	615
*303. Nietzsche	227	615
304. Kezdődik ...	227	615
305. Budapest	229	615
306. Ezelőtt Schön ...	231	615
*307. Rév úr	231	616
308. Prohászka Ottokárhoz	232	616
*309. A Dugonics Társaság koszorúja	234	616
310. Emberanyag	234	616
311. A józanság nevében	237	617
312. Szabó Dezsőhöz	239	617
313. Zoltánka a Serház uccában	242	618
*314. Nagyfalusi Jenő	244	618
*315. Leonid Andrejev meghalt	244	618
*316. Színház	244	618
317. Alma Mater	244	618
*318. A vörös Zsazsa	246	618
319. Falusi idill	246	619
320. Bizanc	247	619
321. Az októberi vértanúk	248	619
*322. Párbeszéd magammal	250	619
*323. Shakspeare bukása	250	619
*324. Tiszt urak a zárdában	250	620

*325. Október 6.	250	620
*326. Vér és arany	250	620
*327. Régi lányok	250	620
*328. Plakettkiállítás a múzeumban	250	620
329. A legelső forradalom városunkban	251	620
*330. A kritika	253	620
331. Férfias beszéd	253	620
332. Zempléni Árpád	254	621
333. A fehér kövön	255	621
*334. A nagy beteg	256	621
*335. Kisgazdák	256	621
*336. Kísértetek	256	621
*337. Kész a pakli?	256	621
*338. Hát persze ...	256	621
*339. A fák halála	256	622
*340. Hajózni szükséges	256	622
*341. Sylon mester, aki a titkot fölfedi	256	622
*342. A jó úton, előre	256	622
*343. Gergely Sándor és Moholi Nagy László műterem-tárlata	257	622
*344. Sans gêne	257	622
345. Mindenszentek	257	622
346. Boccaccio	259	622
347. Egy szegedi műteremtárlatról	260	622
*348. Giesswein vétót kiált	261	623
*349. A jövődő vetése	262	623
*350. A fej nélküli párt	262	623
*351. Földes Imre	262	623
*352. Prelogg Józsefhez	262	623
*353. Rikkancsok vagy ripacsok?	262	624
354. Öngyilkosok	262	624
*355. Rikkancsok vagy ripacsok	264	624
*356. Porzsolt cseveg	264	624
*357. Ferike. Fehér nemű 3 fölvonásban. Írta Földes (Bernstein) Imre	264	624
*358. Hangok a múltból a jövőbe	264	624
*359. Édes kis aranyos vagy a halvaszületett operett	265	625
*360. Új világ előtt	265	625
*361. A grófi blokk	265	625
*362. Rigoletto	265	625
363. A napok margójára	265	625
*364. Az igazi koncentráció	267	625
*365. Egy levelezőlap	267	625
*366. Az ige	267	625
*367. Terror nélkül	267	626
*368. Bilánc. Görög tűz három levágásban	267	626
*369. A hálátlan utókor	267	626
*370. Oláh Gáborhoz	267	626
*371. Sz. Tóvölgyi Margit asszony	267	626
372. Anathéma	267	626
*373. Advent	269	626
*374. Képek, rajzok, műtárgyak	269	626

375. Kálmány Lajos meghalt	269	627
*376. Több műveltséget!	270	627
*377. K.K.K.	270	627
*378. A legszebb darab	270	627
*379. Sokat beszélnek	270	627
*380. A nagy tanulság	270	627
*381. Kossuth Lajos nevében	270	627
382. Karácsony fa nélkül	271	627
*383. A szegedi tragikáról	272	628
*384. Betlehem	272	628
*385. Greguss Margitnál	272	628
*386. Választás	272	628

1920

387. 1920	272	628
*388. Irodalom	274	629
389. A föld meg a város	275	629
*390. Sóhaj	276	629
*391. László Tivadar	276	629
*392. Két magyar írónő	277	629
*393. Babits Vilma	277	629
*394. Mit olvasnak, mit nem olvasnak? — Könyvnyomor Szegeden —	277	630
395. Nemzeti gyász	277	630
396. Megvirrad még valaha	279	630
*397. A gyász, amely fölemel	280	630
398. Forr a világ bús tengere	280	630
399. Nyomorgó gyermekek	282	631
400. Ady	284	631
*401. A rendőr	286	631
*402. A fekete lovas	286	631
*403. A boldogság fátyla	286	631
*404. Szinyei-Merse Pál	286	631
*405. A nemzetgyűlés	286	632
*406. Valutarazzián voltam	286	632
*407. Hegyi beszéd	286	632
*408. Vásári ponyva	287	632
*409. A magyar Dél	287	632
*410. Munkára föl!	287	632
*411. Viola és a sokorópátkái	287	632
*412. Aranyunk	287	632
*413. Március	287	633
*414. A föltámadt város	287	633
*415. Debrecen	287	633
*416. A szabadság ünnepére	287	633
*417. A kormányzó	288	633
*418. Szeged ünnepére	288	633
419. Kossuth Lajos	288	633
*420. A szakolcai hársak	289	633
*421. A békétlenség békéje	289	633

*422. Kínai dolgok	289	634
*423. A nemzetgyűléshez	289	634
*424. Japáni dolgok	289	634
*425. Szekunda	290	634
*426. Dániai dolgok	290	634
*427. Nagypéntek	290	634
428. Magyarok húsvétja	290	634
429. Költőavatás	292	634
*430. Szegedi mütárlat	292	635
*431. Széchenyi emlékezete	292	635
*432. Szommer Bandi jubilál	292	635
433. Népek, ha találkoznak	293	635
*434. Tűzpróbaszerencse vagy a kipróbált szabadúszó a mel- lényzsebben	294	636
*435. Tűzpróba (Bemutató előadás)	294	636
436. A béke háborúja	294	636
*437. Guatemalai dolgok	295	636
*438. Ami nem kabaré	296	636
*439. Cirkusz	296	636
*440. Logika	296	636
*441. Pünkösdi rózsza	296	636
442. Az igazság úton van	296	637
*443. Pályázom	297	637
444. A hotcsinálta stílus	298	637
*445. Balkáni dolgok	299	637
446. Szomorú	299	637
*447. Rémmesék	301	638
*448. Az ellenség	301	638
*449. A mi békénk	301	638
450. Május elsejére	301	638
451. A megváltó munka	302	638
452. Zrínyi, a költő	303	638
*453. Tanítani és nevelni	305	638
*454. Ernő halálára	305	639
*455. Ő jön	305	639
*456. Okos békét!	305	639
*457. Nem, nem, soha!	305	639
*458. Éva és Adamec vagy a Kardos menyecskéje	305	639
*459. Frankfurti dolgok	305	639
*460. Az égi út	306	639
*461. Táncművészet	306	639
*462. Az el nem sodort falu	306	639
*463. Miheztartás végett	306	639
464. Tanár úr, kérem	306	640
*465. Szent Jeanne d'Arc	308	640
466. A kisémberek	308	640
467. Ábrányi Emil	309	640
*468. Furcsa sport	311	640
469. Én is búcsúzom	311	640
*470. A magyar Ige hirdetői	312	641
471. Tüzes nyelvek, dühös nyelvek	312	641

*472. Öregek	314	641
*473. Esnek? Esnek?	314	642
*474. Nagyságos asszonyom ...	314	642
*475. Virágok és gyümölcsök	314	642
476. Magyar jövőnk útja	314	642
477. Mikszáth	316	642
*478. Balassa Armin dr. könyvei	317	642
479. Körösfői Kriesch Aladár	317	642
480. Egy győzelmes magyar	318	643
*481. Naptár. Július 12: Rotterdami Erasmus halála. 1536.	320	643
*482. Színházi búcsúztató	320	643
483. Az elsodort Szabó	320	643
*484. Thália istennő „rózsafabútorai” — Világot jelentő deszkák árverés előtt —	321	643
*485. A színházi szezon mérlege	321	643
*486. Naptár. Július 31: Petőfi halála	321	643
487. Petőfi	322	643
*488. Egyetértés	324	644
*489. Naptár. Nietzsche halála: 1900. augusztus 25.	324	644
490. Népművelés	324	644
*491. Mohács	325	644
*492. Naptár. 1870. szeptember 2: Szedán	325	644
493. Mozi-mámor	325	644
*494. Ady sírja	327	645
*495. A színház-láz	327	645
*496. Kapunyitáskor	327	645
*497. A magyar kultúra	327	645
*498. A király házasodik — Megnyitó előadás —	327	645
*499. Szegeden megállt a villamos	327	645
*500. Felhő Klári — Az első népszínmű előadás —	327	645
*501. A művésznő	328	645
502. Itt az ősz!	328	645
*503. A bíboros — Palágyi első fellépte —	329	646
*504. Rex	329	646
*505. Komoly játék	329	646
*506. Carmen szerzője	329	646
*507. Bemutatkozások ...	329	646
*508. Margó	329	646
*509. Holdvilágban a torony alatt	329	646
*510. Margó	329	647
*511. A békeszerző	329	647
*512. A becsület — A második drámai repriz —	329	647
513. Margó	330	647
*514. Parasztegyetem	331	647
*515. Október	331	647
516. Látogatások a szegedi kultúra tényezőinél	331	647
517. Alkotó szeretet	337	649
*518. Margó	339	649
*519. Üdvözlét Aradnak	339	649
*520. Margó	339	649
*521. Margó	339	649

522. Bánk bán — Ünnepi előadás —	339	649
*523. Puccini Szegeden	340	649
*524. Margó	340	649
*525. Szép őszünk van	340	650
*526. Láttam a világszenzációt!	340	650
*527. Az őszton	340	650
*528. Margó	340	650
*529. Az őszöntődj vagy Zord idő	341	650
530. Margó	341	650
*531. Én is beszéltem a kegyelmes úrral	342	650
*532. Himfy dalai	342	650
*533. A népkultúra érdekében	342	651
*534. Kiss Endre	342	651
*535. Margó	342	651
*536. Mégis mozi a föld	342	651
537. Kovács J. István	342	651
*538. Blumenthal Benő Szegeden	343	651
539. Új Testamentum a költőről és a Nagy Kalózról	344	651
*540. Margó	345	652
*541. Hideg van	345	653
*542. A kormányzó mondta ...	345	653
*543. Margó	345	653
*544. Arany halála	345	653
*545. Ármány és szerelem	345	653
*546. Margó	345	653
547. Rákosi Jenő	345	653
*548. Tél lesz	347	654
*549. Az országos katolikus nagygyűlés	347	654
*550. Feledékenység?	347	654
*551. Résen	347	654
*552. Margó	347	654
*553. Résen	347	654
*554. Korlátozások	347	655
*555. Csengeri Ilonka	348	655
*556. Pázmány	348	655
*557. Avar	348	655
*558. [Gelléri András emlékkönyvébe]	348	655
*559. A peleskei nótárius Szegeden	348	655
*560. A Dugonics Társaság szezonnyitó ülése	348	655
*561. Halottak napja	348	655
*562. Résen	348	655
*563. Margó	348	655
*564. Voltam moziban	348	655
*565. Résen	348	656
*566. Margó	349	656
*567. Margó	349	656
*568. A csitri	349	656
569. Résen	349	656
*570. Margó	350	657
*571. Endrődi Sándor	350	657
*572. Margó	350	657

*573. Öngyilkosok	350	657
*574. Résen	350	657
*575. Nikoláj (Repriz)	350	657
*576. Új honfoglalásra	350	657
*577. Margó	350	658
*578. Margó	350	658
*579. Margó	351	658
*580. Szellemidézés	351	658
*581. A vetélytárs	351	658
*582. A tél elébe	351	658
583. Beazélgetés Rippl-Rónaival	351	658
*584. A vetélytárs	352	659
*585. Margó	352	659
*586. Lehullott az első hó	352	659
*587. Tisztes szegénység	352	659
*588. Margó	353	659
*589. A halhatatlanok	353	659
*590. Margó	353	659
*591. A polgármester úr (Fölújítás)	353	659
*592. Bizonytalanság	353	659
*593. Bűbájosok	353	659
*594. Ének a tanyai műpártolóról	353	659
*595. Margó	353	659
*596. Folt, amely tisztít (Fölújítás)	353	660
*597. Éjjel az erdőn (Fölújítás)	353	660
*598. Margó	354	660
*599. András-nap	354	660
600. Konferansz Csongor és Tündéről	354	660
601. Csongor és Tünde (Vörösmarty-ünnep a színházban)	356	660
*602. Magyar öncélúság	357	660
*603. Arcisme	357	660
*604. A tanítónő	357	660
*605. Másodszor	357	661
*606. Margó	357	661
*607. Nyílttér a vidéken	357	661
*608. Margó	357	661
*609. A kintornás család	357	661
*610. Egy kedves gyermek halálára	358	661
*611. Hírek a színház tájáról	358	661
612. Konferansz Othellóról	358	661
*613. Margó	359	661
*614. Othello	360	662
*615. Margó	360	662
*616. Falu rossza	360	662
*617. Látogatás a szegedi népfőiskolán	360	662
618. Beethoven	360	662
*619. Maria del Carmen	360	662
*620. Margó	361	662
*621. Kéj, mámor és gyönyör	361	662
622. Konferansz Stuart Máriáról	361	663
*623. Stuart Mária	362	663

624. A mi hitvallásunk	362	663
*625. Margó	364	663
*626. Így irtok ti most! Az Angyal (azelőtt Der Teufel) — Víg- színházi játék 3 felvonásban	364	663
*627. Margó	364	663

1921

*628. Évforduló	364	663
*629. Résen	364	663
*630. Résen	364	663
*631. Vízkereszt	364	664
632. Résen	364	664
*633. Résen	365	664
634. Résen	365	664
*635. Résen	367	664
636. Francia válság — világválság	367	664
*637. Résen	369	665
*638. Tóth Antal	369	665
*639. Parasztszívek, akiknek egy a sorsuk. — A Munkásszínpad bemutatója —	369	665
*640. Résen	369	665
641. [A munkássajtó hivatása és jelentősége]	369	665
*642. Shakspeare lírájáról	370	665
643. Emlékezés Ady Endrére	370	666
*644. Trilby	372	666
*645. [A magyar népköltészetről]	372	666
*646. Résen	372	666
647. Több tudományt!	372	666
648. Mi lesz a munkáskérdéssel?	374	666
649. Az erőszak békéje	375	667
*650. Résen	377	667
651. Mikor a jelszó elkopik	377	667
652. Nefelejcs	379	667
*653. Résen	380	668
*654. Résen	380	668
655. Károlyi Lajos képei	380	668
*656. Konferansz az Erdélyi csillagokról	381	668
657. Erdélyi csillagok — Eredeti bemutató —	381	668
*658. Erdélyi csillagok (Bemutató)	382	668
*659. Erdélyi csillagok (Bemutató előadás)	382	668
660. Marx	382	668
661. [Március 15]	384	669
*662. Résen	385	669
*663. Résen	385	669
664. Új Tamás apostolok	385	669
665. Konferansz — A moziról —	387	669
*666. Résen	389	669
*667. Offenbach (Operett-bemutató)	390	669
*668. Résen	390	670
*669. Résen	390	670

*670. A Dugonics Társaság áprilisi felolvasó ülése	390	670
*671. Néma vád	390	670
*672. Résen	390	670
*673. Résen	390	670
*674. Búzavirág — Bemutató —	390	670
675. A mi ünnepünk	390	670
*676. Margó	392	670
677. Napoleon	392	671
678. Mikor én piárista voltam	394	671
679. Az igazi destrukció	396	672
*680. Résen	398	672
*681. Szegedi Kézi Lexikon	398	672
682. Pünkösdi nyelvek	398	672
*683. Résen	400	672
*684. Résen	400	672
685. Kultúrát a népnek!	400	672
*686. Pekár Gyula Dantonja	401	673
687. Könyes könyv. Móra Ferenc versei	402	673
*688. Résen	402	673
*689. Résen	402	673
*690. Résen	402	673
*691. Résen	403	673
692. Amit nem lehet	403	673
693. A munkáskultúráról	405	674
*694. Intés	406	674
695. Hamis próféták	406	674
696. Résen	408	674
697. Igaz bíró	409	674
698. [Heller Ödön]	411	675
*699. Eltemették Heller Ödönt	413	675
700. Eltiprom...?	413	675
*701. Joachim Ferenc kiállítása	414	675
*702. Résen	414	675
703. Petőfi és Jaurès	414	675
*704. A szegedi munkásság Petőfi-ünnepe	415	676
*705. Gondolatok a könyvtárban	415	676
*706. Megbocsátás?	415	676
*707. Résen	416	676
*708. Résen	416	676
*709. Margó	416	676
*710. Résen	416	676
*711. Résen	416	676
*712. Margó	416	676
*713. Szeptember	416	676
*714. Margó	416	676
*715. Margó	416	677
*716. Ligethy Béla: Ecce homo	416	677
*717. Színháznovítás előtt	417	677
*718. Margó	417	677
*719. Iskolai dolgozat	417	677
*720. Margó	417	677

*721. Jó tanácsok	417	677
*722. Margó	417	677
*723. Látogatás Dugonics Andrásnál — Beszélgettünk Etelka szerzőjével —	417	678
*724. Vértanúk	417	678
*725. Szeged ünnepe	417	678
*726. Trilby	417	678
*727. A kis kadét — Bemutató előadás —	418	678
728. A haramiákról	418	678
729. Tisza István és a magyar irodalom	419	678
*730. Riport a kecskeméti színházról	422	678
731. A százesztendős Dosztojevszkij	422	679
732. Margó	424	679
*733. Feledékenység	425	679
*734. Megfejtelt fejek	425	679
*735. [Albumokba]	425	679
736. „Pályám emlékezete”	425	679
*737. Változatok hat szólamra (Költői antológia)	425	680
738. Ugarimadás	426	680
*739. Szeged a vihar után — Krónikás riport hetven év előttről —	427	680
*740. Margó	427	680
*741. Irodalmi reform	427	680

1922

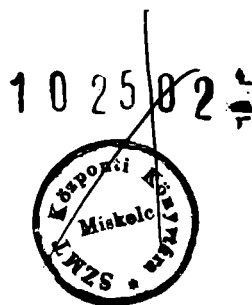
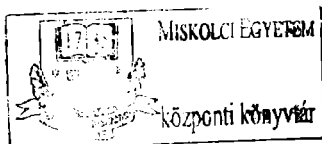
*742. Előszó [Schreiner Ferenc: A horgászat kézikönyve elé]	427	680
*743. Margó	427	680
*744. Cannes vagy Cannae?	427	680
*745. Margó	427	680
*746. Révész Ilonka harmadik föllépte	427	681
*747. Mohács után	427	681
*748. Margó	428	681
749. Csevegés	428	681
750. Kiss József emlékének — Juhász Gyula felolvasása —	430	681
*751. Margó	434	682
752. Csevegés	434	682
753. Csevegés	436	682
*754. Margó	438	682
*755. Kukac emlékezik	438	682
756. Csevegés	438	683
*757. Margó	440	683
758. Nekrológ	440	683
*759. Margó	442	684
760. Csevegés	442	684
*761. Margó	444	684
*762. Új tavasz elé...	444	684
*763. Margó	444	684
764. Csevegés	444	684
*765. Palágyi Lajos jubileuma	446	684
766. Csevegés	446	685

*767. Márciusi szabadságünnep	449	685
768. Csevegés	449	685
769. Csevegés	451	685
*770. Molière	453	685
771. Csevegés	453	686
772. Széchenyi	455	686
773. Csevegés	456	686
*774. Húsvéti szózat	458	686
775. Makói emlék	458	686
*776. Csevegés	459	686
777. Előljáróban	459	686
778. Szabó Dezső	460	687
779. Halasi Andor, a kritikus	463	687
*780. Boross Sándor: Tánc (Versek)	465	687
781. Csevegés	465	687
*782. Elektra	467	688
*783. Rang és mód	467	688
784. Csevegés	468	688
785. Gárdonyi Géza	470	688
786. Csevegés	474	688
787. Csevegés	476	689
788. Csevegés	479	689
*789. Pütkösdi lángok	481	689
790. Az arizonai választások	481	689
791. Több kultúra ...	482	690
792. Csevegés	484	690
*793. Szegedi verseskönyvek	486	690
*794. Görbe tükör	487	691
795. Cirkusz	487	691
*796. Úrnapja	488	691
797. Csevegés	488	691
*798. A székely népballadáról	490	691
*799. Madách	490	691
*800. Megkezdődött ...	490	691
*801. Az Ember Pechje	490	691
802. Csevegés	491	692
*803. Gaudeamus ...	493	692
*804. Post festa ...	493	692
*805. Csevegés	493	692
*806. Bót doktor leánya	493	692
*807. A színházi mérleg	493	692
808. „Ne általánosítson!”	493	692
*809. Csevegés	495	692
*810. Rózsa Imre: Az alkimista	495	693
*811. A nyári ember	495	693
*812. In memoriam	495	693
*813. Július 14.	495	693
814. Csevegés	495	693
*815. Privát Mór	498	693
*816. Szegedi tréfák	498	693
*817. Kérdezni lehet ...	498	693

*818. Költői levél	498	694
819. Csevegés	498	694
820. Héjjas Iván városában	500	694
*821. Pusztai harangszó	502	695
*822. Geológiai levél	502	695
*823. Honfidal	502	695
824. Csevegés	502	695
*825. Két nagy emlék	504	695
826. Ili halálára	504	695
827. Csevegés	506	695
828. Csevegés	508	696
*829. Görbe tükör	510	696
*830. Csevegés	510	696
*831. Piaristák	510	696
832. Görbe tükör	510	696
833. Csevegés	511	697
*834. Tüzek, esetleg szüzek	513	697
835. Csevegés	514	697
*836. Színházi szemle	515	697
837. Csevegés	516	697
*838. Levél egy ifjú kritikushoz	517	697
839. Előszó	517	698
*840. Csevegés	518	698
*841. Sok a színház	518	698
*842. Csevegés	519	698
843. Csevegés	519	698
*844. Csevegés	520	698
*845. A karzaton	521	699
*846. Hamlet	521	699
847. Csevegés	521	699
*848. A görbe éjszaka	522	699
*849. Csevegés	522	699
*850. Annyit írnak	522	699
*851. Kolozsvárott	522	699
852. Csevegés	523	699
*853. Görbe tükör	525	700
854. Gárdonyi Géza	525	700
855. A könyvek és én	527	700
*856. Görbe tükör	535	701
*857. A szegény kóristát	535	701
*858. Görbe tükör	535	701
*859. Morfium	535	701
*860. Pótindítvány	535	701
861. Petőfit szavalják	535	701
*862. A jövő zenéje	536	701
*863. Az olasz példa	536	701
*864. Csevegés	536	702
865. Erkölcsei halott	537	702
866. Előszó	538	702
*867. Karácsony	539	702
*868. Gábor Mara	539	702

869. Az el nem hagyott zászló	539	702
870. Szellemjárás	540	702
871. Csevegés	541	703
*872. Petőfi	543	703
*873. Madách	543	703
*874. A magyar regény művelői	543	703
*875. Vörösmarty mint drámaíró	543	703
*876. A magyar hazafias költészet fejlődése	543	703
JEGYZETEK	546	
E kiadásról	547	
Rövidítések	555	
A cikkek jegyzetei	557	
Névmutató	705	
A mellékletek jegyzéke	727	

A kiadványt felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója. — A szerkesztésért felelős B. László úts Ernő úts. — Műszaki szerkesztő Freni Gézáú. A kézirat beérkezett: 1968 júú. 26. — Példányszám: 1500. — Terjedelem: 46⁸/₁ (A/5) ív + 6 oldal képnelléklet. — ÁK 346 k 6971 — 69.65855 Akadémiai Nyomda, Budapest, V. Gerlóczy u. 2. — Felelős vezető: Bernát György

